

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ДЕНИСЕНКО НАТАЛІЯ ГРИГОРІВНА

УДК 378.011.3-051:796(477.82)(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ
ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Подається на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Н. Г. Денисенко

Науковий консультант: **Сущенко Людмила Петрівна**
доктор педагогічних наук, професор

Київ – 2021

АНОТАЦІЯ

Денисенко Н. Г. Теоретичні і методичні засади формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ, 2021.

У дисертації подано вирішення проблеми формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

Вперше науково обґрунтовано теоретичні та методичні засади формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

Розроблено та експериментально перевірено систему формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, подану у вигляді багатовекторної моделі системи, яка складається з цільового, теоретичного, змістового, організаційно-діяльнісного та діагностично-результативного блоків.

На основі аналізу наукової літератури було уточнено категоріально-поняттєвий апарат педагогічної та фізкультурної складової формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

Подано авторське тлумачення понять «формування професійної мобільності майбутнього вчителя фізичної культури» та «професійна мобільність майбутніх учителів фізичної культури, яка формується у закладах вищої освіти».

Професійна мобільність майбутніх учителів фізичної культури, яка формується в закладах вищої освіти, розглядається як інтегрована якість здобувачів вищої освіти, що складається із сукупності їхньої особистісної мобільності, академічної та крос-мобільностей і характеризується здатністю адаптуватися до трансформаційних процесів, що відбуваються у Новій українській школі, можливістю навчатися у закладах вищої освіти не за

постійним місцем навчання та вміння виходити за межі основного змісту майбутньої педагогічної діяльності.

Особистісна мобільність майбутніх учителів фізичної культури розглядається як індивідуальна якість конкурентоспроможних здобувачів вищої освіти, здатних до постійного вдосконалення педагогічної майстерності, застосування сучасних засобів фізичного виховання в освітньому середовищі школи, спрямованих на підвищення рухової активності учнів і зміцнення їхнього здоров'я.

Академічна мобільність майбутніх учителів фізичної культури розглядається як новоутворення здобувачів вищої освіти, яке характеризує наявність у них індивідуальної освітньої траєкторії через навчання на території України чи поза її межами, появу нового досвіду застосування педагогічних технологій у сфері фізичного виховання та спроможність брати участь у національних і міжнародних освітньо-оздоровчих проектах.

Крос-мобільність майбутніх учителів фізичної культури розглядається як індивідуальна якість здобувачів вищої освіти, що визначає наявність у них гнучких навичок (Soft Skills) вибудувати власну професійну кар'єру у фізичному вихованні, успішно здійснювати диверсифікацію через розширення змісту фахової активності працювати на межі професії.

Розроблено авторську концепцію системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. До основних положень авторської концепції належать такі:

1. Формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури повинно базуватися на активній діяльності суб'єктів освітнього процесу, спрямованого на оволодіння здобувачами вищої освіти ключовими компетентностями (інструментальними, загальними, фаховими), що ґрунтуються на професійній продуктивності, умінні аналізувати нові ситуації й застосовувати професійно орієнтовані знання для їхнього вирішення.

2. Формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури повинно ґрунтуватися на сукупності особистісної мобільності,

академічної й крос- мобільностей для успішної адаптації до трансформаційних процесів, що відбуваються у Новій українській школі.

3. Освітній процес повинен будуватися на формуванні особистісної мобільності майбутнього вчителя фізичної культури як індивідуальної якості конкурентоспроможного здобувача вищої освіти, здатного застосувати в Новій українській школі сучасні засоби фізичного виховання.

4. Оновлення змісту вищої освіти майбутніх учителів фізичної культури повинно здійснюватися з урахуванням запровадження академічної мобільності, спрямованої на формування індивідуальної освітньої траєкторії через навчання на території України чи поза її межами та участі у національних і міжнародних освітньо-оздоровчих проектах.

5. Організація освітнього процесу у закладі вищої освіти повинна базуватися на формуванні у здобувача вищої освіти гнучких навичок (Soft Skills) вибудовувати власну професійну кар'єру та успішно здійснювати диверсифікацію через розширення змісту педагогічної активності.

6. Побудова освітнього процесу повинна ґрунтуватися на використанні дієвих педагогічних методів і засобів навчання, створенні інформаційного простору для самостійної когнітивної діяльності студентів із використанням хмарних онлайн-сервісів PREZI, Microsoft Visio, Power, Edraw.Max.exe, Google, VideoScribe, систем електронного і дистанційного навчання (Google Classroom, конференції Zoom та ін.).

Теоретично обґрунтовано структурні компоненти (мотиваційно-ціннісний, знаннєвий, процесуальний, професійно-комунікативний, креативно-моделюючий).

Показниками за *мотиваційним* критерієм є рівень сформованості ціннісного ставлення до педагогічної діяльності та потреби в досягненні успіху в роботі за фахом; усвідомлення соціальної значущості професії вчителя фізичної культури в Новій українській школі; рівень прагнення до активного виявлення і розвитку своїх можливостей у процесі використання сучасних засобів фізичного виховання, орієнтованих на досягнення професійного успіху.

Показниками за *когнітивним* критерієм є рівень оволодіння студентами професійно-орієнтованими знаннями з фахових методик фізичного виховання, їхня глибина і науковість відповідно до вимог освітньо-професійної програми 014 «Середня освіта (Фізична культура)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

Показниками за *діяльнісними* критеріями є рівні сформованості умінь та навичок під час вирішення важливих фахових завдань; наявність професійно важливих особистісних якостей, які впливають на результат професійної діяльності через формування компетентностей з мобільним вмістом, зокрема конструктивно-мобільних, які проявляються в умінні відходити від стандартних форм організації освітнього процесу в школі; інформаційних, спрямованих на налагодження зв'язків з учнями та їхніми батьками через інтернет, соцмережі, сайти та блоги щодо надання індивідуальних консультацій; здоров'язберезувальних, спрямованих на ефективне розв'язання спеціалізованих задач і практичних проблем оздоровчої спрямованості; корпоративних, що полягають в оволодінні досвідом працювати в команді; особистісно-мобільних компетентностей, зорієнтованих на формування навичок спортивного менеджменту та володіння досвідом організації оздоровчих і спортивно-масових заходів у школі з використанням як традиційних, так і нових видів спорту.

Показниками за *комунікативним* критерієм є рівень сформованості здібностей до педагогічної комунікації і професійної культури вчителя фізичної культури, його уміння чітко та лаконічно висловлювати свою думку, аргументувати та вести діалог, враховуючи особливості співрозмовників та дотримуючись етики спілкування.

Показниками за *креативним* критерієм є рівні сформованості креативного потенціалу особистості в її діях; рівень побудови власного стилю викладання, який формується під впливом внутрішніх факторів (отриманих знань, досвіду, ключових професійних компетентностей); рівень здатності до рефлексії і власної

готовності до педагогічної діяльності в умовах науково-технічного прогресу і нових трендів у галузі фізичного виховання та спорту.

Розроблено параметральну метрику оцінювання сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури за визначеними критеріями (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, комунікативний, креативний), показниками та рівнями (високий, середній, низький) досягнення релевантності формування професійної мобільності в освітньому процесі. Удосконалено педагогічну діагностику оцінювання рівнів сформованості професійної мобільності майбутнього вчителя фізичної культури.

Подальшого розвитку набули теоретичні положення щодо змістове наповнення таких освітніх компонентів освітньо-професійної програми 014 «Середня освіта (Фізична культура)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, як: «Теорія і методика фізичного виховання», «Основи педагогічної майстерності», «Професійна мобільність вчителя фізичної культури», «Інноваційні технології в роботі з дітьми. Педагогіка Ф. Фребеля» (Фізкультурна освітня галузь).

Розроблено багатовекторну модель системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури побудовано з п'яти блоків (цільового, теоретико-методичного, змістового, організаційно-діяльнісного та діагностично-результативного), які забезпечують взаємозв'язок усіх аспектів дослідження і об'єктивно анонсують інформацію щодо результату сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури в умовах закладу вищої освіти.

Цільовий блок моделі системи спрямовано на реалізацію мети та завдань. Теоретико-методичний блок моделі системи складається з концепції формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури; методологічних підходів (компетентнісного, ресурсного, професіографічного, діяльнісного, особистісно орієнтованого, акмеологічного) та принципів (зв'язку теорії з практикою, вибору власної освітньої траєкторії, креативності, соціальної

активності, освітньої рефлексії, професійної мобільності, міждисциплінарної інтеграції).

Змістовий блок моделі системи складається з теоретичної, практично-прикладної, фізкультурно-оздоровчої та пошуково-дослідницької складових.

Організаційно-діяльнісний блок моделі системи містить форми, методи, засоби, організаційно-педагогічні умови та етапи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. Форми: лекції; практичні і семінарські заняття; лабораторні заняття; консультації; індивідуальна робота; самостійна робота; підсумкова атестація здобувачів вищої освіти. Методи організаційно-діялісного блоку моделі системи структуровано за різними групами векторів, зокрема: (1) Група 1. Вектори методів навчання («імітаційно-практичні з активними методами навчання», «мотиваційно-інноваційні», «винахідницькі»; (2) Група 2. Вектори засобів навчання («дидактичного призначення», «технічного призначення»). Функції: освітня, розвивально-моделююча, організаторська, комунікативна, гностична, конструктивна та імідж-формувальна. Етапи: діагностично-збагачувальний, продуктивно-мобільний, професійно-змістовий та результативно-прогностичний.

До діагностично-результативного блоку моделі системи входять критерії сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, такі як мотиваційний, когнітивний, комунікативний, креативно-моделюючий, а також рівні (високий, середній, низький).

Результатом є позитивна динаміка рівнів сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. Доведено, що організаційно-педагогічні умови передбачають успішне впровадження моделі системи шляхом оновлення змістового наповнення освітніх компонентів, визначених освітньо-професійною програмою 014 «Середня освіта (Фізична культура)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти з урахуванням специфіки майбутньої педагогічної діяльності; створення STEAM-освітнього професійно-орієнтованого середовища у закладі вищої освіти, наближеного до реального

освітнього процесу в Новій українській школі; розвиток гнучких навичок (Soft Skills) майбутніх учителів фізичної культури в процесі проведення педагогічної практики; реалізація творчих здібностей майбутніх учителів фізичної культури шляхом участі у науково-дослідній роботі.

Зазначено, що значний потенціал для вдосконалення системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури має *технологічний концепт*. Він передбачає створення інформаційного простору для самостійної когнітивної діяльності студентів з використанням сучасних засобів інформаційно-комунікаційних технологій, спрямованих на формування професійної мобільності, зокрема: хмарний онлайн-сервіс PREZI (для створення інтерактивних презентацій у режимі онлайн); Microsoft Visio (для створення структурно-логічних і блок-схем під час моделювання складних освітніх процесів), Power Point (для створення презентаційно-дидактичних матеріалів), Edraw.Max.exe (для науково-дослідницьких проектів), Google Apps (для практичного використання хмарних технологій), VideoScribe (для створення інтерактивних презентацій), системи електронного навчання (Google Classroom, Zoom та ін.).

Метою педагогічного експерименту була перевірка рівня сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. Динаміка зміни рівневих характеристик щодо показників формування професійної мобільності експериментальної та контрольної груп між констатувальним та експериментально-узагальнюючим етапами педагогічного експерименту підтвердила ефективність розробленої системи, зокрема кількість осіб із високим сформованості професійної мобільності збільшилася в ЕГ на 17,36 % порівняно із збільшенням кількості студентів у КГ на 3,42 %. Кількість здобувачів вищої освіти із середнім рівнем сформованості професійної мобільності збільшилася в ЕГ на 16,28 % порівняно із збільшенням у КГ на 7,97%. Відповідно відбулося зменшення кількості здобувачів вищої освіти з низьким рівнем сформованості професійної мобільності в ЕГ на 28,79 % порівняно із зменшенням у КГ на 12,62 %. Практичне значення отриманих результатів полягає у створенні та

впровадженні навчально-методичного забезпечення формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури в освітній процес закладів вищої освіти, яке включає монографії: «Формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури: теорія та методика» і «Учитель фізичної культури нового покоління: орієнтація на особистість»; колективні монографії: «Andragogic approach as a basis for the formation of professional mobility of future teachers of physical culture», «Європейський досвід дуальності у перспективах розвитку національної вищої освіти. Інновації у вищій школі в контексті інтернаціоналізації освіти» (у співавторстві з Н. Ф. Найт), «Теорія дитячої гри Ф. Фребеля і К. Ушинського та можливості її використання у професійній підготовці мобільно орієнтованого вчителя фізичної культури» (у співавторстві з С. С. Марчуком) та ін. Розроблено комп'ютерно-діагностичний комплекс «Мобі-смарт» для визнання рівнів сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

Ключові слова: формування, професійна мобільність, майбутні вчителі фізичної культури, заклади вищої освіти.

ABSTRACT

Denysenko N.G. Theoretical and methodical bases of professional mobility formation of future PE teachers. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Pedagogical Sciences in specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – National Pedagogical University named after M. P. Drahomanov, Kyiv, 2021.

The dissertation gives a solution to the problem of formation of professional mobility of future Physical Education teachers.

In the dissertation for the first time the theoretical and methodical bases of professional mobility formation of future Physical Education teachers are scientifically substantiated. The system of professional mobility formation of future PE teachers, presented in the form of a multi-vector model of the system, which consists of target,

theoretical, semantic, organizational-activity and diagnostic-effective blocks, is developed and experimentally tested.

Based on the analysis of the scientific resources, the categorical and conceptual apparatus of the pedagogical and physical culture component of the formation of professional mobility of future PE teachers is specified.

The author's interpretation of the concepts “professional mobility formation of the future Physical Education teacher” and “professional mobility of future Physical Education teachers, which is formed in higher educational institutions” is given. Professional mobility of future PE teachers, which is formed in higher educational institutions, is considered as an integrated quality of higher education applicants, consisting of a combination of their personal mobility, academic and cross-mobility and characterized by the ability to adapt to transformational processes in the New Ukrainian School, by the opportunity to study in higher educational institutions outside of the permanent place of study and the ability to go beyond the basic content of future pedagogical activities.

The personal mobility of future PE teachers is seen as an individual quality of competitive higher education applicants capable of continuous improvement of pedagogical skills, the use of modern means of Physical Education in the educational environment of school, aimed at increasing physical activity and strengthening their health.

Academic mobility of future PE teachers is considered as a new formation of higher education applicants, which characterizes their individual educational trajectory through study in Ukraine or abroad, the emergence of new experience in the application of pedagogical technologies in Physical Education and the ability to participate in national and international educational and health projects.

Cross-mobility of future Physical Education teachers is reviewed as an individual quality of higher education applicants, which determines that they have Soft Skills to build their own professional careers in Physical Education, successfully carry out the diversification by expanding the content of professional activity to work at the profession.

The author's concept of the system of professional mobility formation of future PE teachers is developed. The main provisions of the author's concept are: 1. The formation of professional mobility of future PE teachers should be based on the active work of the subjects of the educational process aimed at mastering by higher education applicants the main competencies (instrumental, general, professional) based on professional productivity; ability to analyze new situations and apply professionally oriented knowledge to solve them. 2. The formation of professional mobility of future PE teachers should be based on a combination of personal mobility, academic and cross-mobilities for successful adaptation to the transformational processes taking place in the New Ukrainian School. 3. The educational process should be based on the formation of personal mobility of the future PE teacher as an individual quality of a competitive applicant of higher education, able to use modern means of Physical Education in the New Ukrainian School. 4. Updating the content of higher education of future PE teachers should be carried out by taking into account the realization of the academic mobility aimed at forming an individual educational trajectory through study in Ukraine or abroad and participation in national and international educational and health projects. 5. The organization of the educational process in a higher educational institution should be based on the formation of a higher education applicant's Soft Skills to build their own professional careers and successfully carry out the diversification by expanding the content of pedagogical activity. 6. The construction of the educational process should be based on the use of effective pedagogical methods and teaching aids, creating an informational space for independent cognitive students' activity by using cloud online services PREZI, Microsoft Visio, Power, Edraw.Max.exe, Google, VideoScribe, e- and distance learning (Google Classroom, Zoom conferences, etc.).

The structural components (motivational-value, knowledge, procedural, professional-communicative, creative-modeling) are theoretically substantiated. The structural components (motivational-value, knowledge, procedural, professional-communicative, creative-modeling) are theoretically substantiated. Indicators of the *motivational* criterion are: the level of formation of values for pedagogical activities

and the need to be successful in the profession; awareness of the social significance of the profession of PE teacher in the New Ukrainian School; the level of desire to actively identify and develop their capabilities in the process of using modern means of physical education, focused on achieving professional success. Indicators of the *cognitive* criterion are: the level of students' mastery of professionally-oriented knowledge of professional methods of physical education, their depth and scientificity in accordance with the requirements of the educational-professional program 014 "Secondary Education (Physical Culture)" of the first (bachelor's) level of higher education. Indicators of the *activity* criteria are: the levels of formation of skills and abilities in solving important professional tasks; the presence of professionally important personal qualities that affect the outcome of professional activities through the formation of competencies with mobile content, in particular constructive-mobile, which are manifested in the ability to deviate from standard forms of organization of the educational process in school; informational, aimed at establishing contacts with students and their parents through the Internet, social networks, websites and blogs for individual counseling; health-preserving, aimed at the effective solution of specialized problems and practical problems of health orientation; corporate, consisting in mastering the experience of working in a team; personal and mobile competencies focused on the formation of sports management skills and experience in organizing health and sports events at school using both traditional and modern sports. Indicators of the *communicative* criterion are: the level of formation of PE teacher's abilities for pedagogical communication and professional culture, his ability to clearly and succinctly express his opinion, argue and make a dialogue, taking into account the characteristics of interlocutors and adhering to the ethics of communication. Indicators of the *creative* criterion are: the levels of formation of the creative potential of the individual in his actions; the level of construction of one's own style of teaching, which is formed under the influence of internal factors (acquired knowledge, experience, key professional competencies); the level of ability to reflect and their own readiness for teaching in terms of scientific and technological progress and new trends in the field of physical education and sports.

Parametric metrics for evaluation of the formation of professional mobility of future PE teachers according to the certain criteria (motivational, cognitive, activity, communicative, creative), indicators and levels (high, medium, low) of the achieved relevance of professional mobility in the educational process is developed. The pedagogical diagnostics of evaluation levels of professional mobility formation of the future PE teacher is improved.

Theoretical provisions on the content of such educational components of the educational-professional program 014 “Secondary education (Physical Culture)” of the first (bachelor's) level of higher education, as: “Theory and methods of physical education”, “Fundamentals of pedagogical skills”, “Professional mobility of a physical education teacher”, “Innovative technologies at work with children. Pedagogy of F. Froebel” (Physical Education Field) are developed.

A multi-vector model of the system of formation of professional mobility of future physical education teachers is founded. It is built of five blocks (target, theoretical-methodical, semantic, organizational-activity and diagnostic-effective), which which ensure the interconnection of all aspects of the study and objectively announce information on the outcome of the formation of professional mobility of future physical education teachers in a higher educational institution.

The target block of the system model is aimed at achieving a goal and tasks. The theoretical and methodological block of the system model consists of the concept of formation of professional mobility of future physical education teachers; methodological approaches (competence, resource, professional, activity, personality-oriented, acmeological) and principles (connection of theory and practice, choice of own educational trajectory, creativity, social activity, educational reflection, professional mobility, interdisciplinary integration). The content block of the system model consists of theoretical, practical-applied, physical culture and health, search components. The organizational and activity block of the system model contains forms, methods, means, organizational and pedagogical conditions and stages of formation of professional mobility of future physical education teachers. Forms: lectures; practical and seminar classes; laboratory classes; consultations; individual work, independent

work; final certification of applicants for higher education. Methods of organizational and activity block of the system model are structured by different groups of vectors, in particular: (1) Group 1. Vectors of teaching methods (“imitation-practical with active teaching methods”, “motivational-innovative”, “inventive”); (2) Group 2. Vectors of teaching aids (“didactic purpose”, “technical purpose”). Functions: educational, developmental-modeling, organizational, communicative, gnostic, constructive and image-forming. Stages: diagnostic-enriching, productive-mobile, professional-content, effective and prognostic. The diagnostic-effective block of the system model includes criteria for the formation of professional mobility of future physical education teachers, such as motivational, cognitive, communicative, creative-modeling, as well as levels (high, medium, low). The result is the formation of professional mobility of future physical education teachers. It is proved that the organizational and pedagogical conditions provide the successful implementation of the system model by updating the content of educational components defined by the educational and professional program 014 “Secondary Education (Physical Culture)” of the first (bachelor's) level of higher education; creation of STEAM-educational professional-oriented environment in a higher educational institution, close to the real educational process in the New Ukrainian School; development of flexible skills (Soft Skills) of future physical education teachers in the process of pedagogical practice; realization of creative abilities of future PE teachers by participation in research work.

It is noted that the technological concept has a significant potential for improving the system of professional mobility of future physical education teachers. It provides for the creation of informational space for independent cognitive activity of students using modern means of information and communication technologies aimed at the formation of professional mobility, in particular: cloud online service PREZI (for creating interactive presentations online); Microsoft Visio (for creating structural-logical and block diagrams when modeling complex educational processes), Power Point (for creating presentation materials), Edraw.Max.exe (for research projects), Google Apps (for practical use of cloud technologies), VideoScribe (for creating interactive presentations), e-learning systems (Google Classroom, Zoom etc.).

The purpose of the pedagogical experiment was to test the level of professional mobility of future PE teachers. The dynamics of changes in the level characteristics of the formation of professional mobility of experimental and control groups between the ascertaining and experimental-generalizing stages of pedagogical experiment confirmed the effectiveness of the developed system, in particular the number of people with high professional mobility increased in EG by 17.36% compared to an increase in CG by 3.42%. The number of applicants for higher education with an average level of professional mobility increased in EG by 16.28% compared to an increase in CG by 7.97%. Accordingly, there was a decrease in the number of applicants for higher education with a low level of professional mobility in EG by 28.79% compared with a decrease in CG by 12.62%.

The practical significance of the results is to create and implement educational and methodological support for the formation of professional mobility of future PE teachers in the educational process of higher education, which includes monographs: “Formation of professional mobility of future physical education teachers: theory and methodology” and “Physical Education teacher of a new generation: personality orientation”; collective monographs: “Andragogic approach as a basis for the formation of professional mobility of future teachers of physical culture”, “European experience of duality in the prospects of national higher education. Innovations in higher education in the context of internationalization of education” (co-authored with N.F. Knight), “The theory of children's play by F. Froebel and K. Ushinskyi and the possibility of its use in the training of mobile-oriented physical education teacher” (co-authored with S.S. Marchuk) and others, developed a computer-diagnostic complex “Mobi-smart” to recognize the levels of professional mobility of future teachers of physical education.

Key words: formation, professional mobility, future teachers of Physical Education, institutions of higher education.

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Монографії

1. Денисенко Н. Г. Учитель фізичної культури нового покоління :

орієнтація на особистість: монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2020. 200 с.

2. **Денисенко Н. Г.** Формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури: теорія та методика: монографія. Луцьк : СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2020. 460 с.

3. **Denysenko N.** Andragogic approaches as a basis for the formation of professional mobility of future teachers of physical education. Development trends in pedagogical and psychological sciences : the experience of countries of Eastern Europe and prospects of Ukraine : monograph / edited by authors. 1st ed. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2018. P. 370–391.

4. **Денисенко Н. Г.,** Найт Н. Ф. Європейський досвід дуальності у перспективах розвитку національної вищої освіти. Інновації у вищій школі в контексті інтернаціоналізації освіти : колективна монографія. Луцьк : Луцький НТУ, 2019. С. 104–123.

5. **Денисенко Н. Г.,** Марчук С. С. Теорія дитячої гри Ф. Фребеля і К. Ушинського та можливості її використання у професійній підготовці мобільно зорієнтованого вчителя фізичної культури. Development trends in pedagogical and psychological sciences: the experience of countries of Eastern Europe and prospects of Ukraine: monograph / edited by authors. 1st ed. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2020. P. 45–65.

Навчально-методичні посібники

6. **Денисенко Н. Г.** Особистісно зорієнтоване фізичне виховання у Новій українській школі (для підготовки майбутніх учителів фізичної культури) : навч.-метод. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2020. 208 с.

7. **Денисенко Н. Г.** Формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури: історико-педагогічний аспект. Серія 1. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури в контексті професійної мобільності (історичний аспект) : навч.-метод. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2020. 168 с.

8. **Денисенко Н. Г.** Формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури: методологічний аспект. Серія 2. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури в контексті професійної мобільності

(методологічний аспект) : навч.-метод. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2020. 172 с.

9. Бляшевська А. В., Найт Н. Ф., **Денисенко Н. Г.** Англійська мова за професійним спрямуванням (багатомовна комунікація у галузі фізичного виховання і спорту) : навч.- метод. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 100 с.

10. **Денисенко Н. Г.**, Стасюк Д. О. Я в рукотворному світі: Фребель педагогіка в дії : навч.- метод. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 100 с.

11. **Денисенко Н. Г.** Державна атестація з теорії і методики фізичного виховання. Типові питання і відповіді до екзаменаційних білетів для студентів педагогічних коледжів. 2-е вид. : навч.- метод. посіб. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2017. 190 с.

Статті у наукових фахових виданнях України

12. **Денисенко Н. Г.** Науково-дослідницька робота як стратегічний елемент фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури в початковій школі. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. Харків. 2010. Вип. С. 47–50.

13. **Денисенко Н. Г.** Оновлення змісту фахових навчальних дисциплін у процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія : Педагогічні науки*. 2015. Вип. 29.. С.143–147.

14. **Денисенко Н. Г.** Педагогічне оцінювання на основі комп'ютерного тестування готовності майбутніх учителів фізичної культури до оздоровчої роботи з молодшими школярами в умовах педагогічного коледжу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2015. Вип. ЗК 2 (57). С. 381–387.

15. **Денисенко Н. Г.** Роль ресурсного підходу в системі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2017. Вип. ЗК 2 (84). С. 149–152.

16. Денисенко Н. Г. Зміст формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури для потреб національної школи. *Молодь та ринок*. 2017. № 7. С. 83–88.

17. Денисенко Н. Г. Задачний підхід і його роль у системі підготовки майбутніх учителів фізичної культури. *Педагогічні науки*. Херсон, 2018. Вип. 81. Т. 3. С. 254–259.

18. Денисенко Н. Г. Погляди на мобільність у фізичному вихованні з позиції теорії андрагогіки. *Науковий часопис. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Київ, 2018. Вип. 60. С. 256–262.

19. Денисенко Н. Г. Крос-функціональна мобільність як складова формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури. *Імідж сучасного педагога*. 2018. № 1. С. 33–38.

20. Денисенко Н. Г. Зв'язок особистісного і діяльнісного підходів у системі підготовки майбутніх учителів фізичної культури. *Інноваційна педагогіка*. 2018. Вип. 4. Т. 1. С. 111–116.

21. Денисенко Н. Г. Дуальна форма здобуття освіти як інструмент формування мобільних учителів фізичної культури для потреб Нової української школи. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2018. Вип. ЗК (97)18. С. 174–178.

22. Денисенко Н. Г. Еволюція поняття «мобільність» упродовж ХІХ – поч. ХХ століття. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2018. Вип. 60. Т. 1. С. 224–229.

23. Денисенко Н. Г., Бляшевська А. А, Гайдар Т. Ю, Найт Н. Ф. Поліфонія трактування проблеми цінностей у наукових студіях. *Нова педагогічна думка*. 2018. № 2 (94). С. 71–75.

24. Денисенко Н. Г., Марчук С. С. Взаємозв'язок особистісного і діяльнісного підходів як гарантія формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. *Педагогічні науки*. Херсон, 2018. Вип. 82.

Т. 1. С. 107–112.

25. **Денисенко Н. Г.**, Тарадюк Д. О. Функції тьютора як педагога в системі професійної освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Київ, 2019. Вип. 66. С. 55–59.

26. **Денисенко Н. Г.**, Бортнюк Т. Ю, Найт Н. Ф, Стасюк Д. О. Інноваційна педагогіка Ф. Фребеля через онлайн-сервіс «PREZI». *Інноватика у вихованні*. 2020. Вип. 11. Т. 2. С. 109–120.

27. **Денисенко Н. Г.**, Марчук С. С., Найт Н. Ф. Компетентності з мобільним змістом у матрицях національних освітніх програм підготовки учителів фізичної культури. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Київ, 2020. Вип. 72. Т. 1. С. 157–161.

28. **Денисенко Н. Г.**, Марчук С. С., Табак Н. В, Найт Н. Ф. Компетентнісний підхід у системі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури у Сполучених Штатах Америки. *Освітній дискурс*. 2020. № 20 (2). С. 20–31.

Статті у зарубіжних наукових періодичних виданнях і виданнях, що належать до міжнародних наукометричних баз даних

29. Konokh O., Karabanov Y., **Denysenko N.**, Sukhenko I., Koteliukh M., Shevchenko R. Features of Training Cadets in Physical Education in Military Institutions of Higher Education. *SRP*. 2020. 11(9). P. 278–281. doi:10.31838/srp.2020.10.46. (Видання внесено до міжнародної наукометричної бази Scopus).

30. **Денисенко Н. Г.** Фребель – педагогіка в дії: теорія і практика. *Virtus*. 2020. November. № 47. P. 108–126. (Видання внесено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus).

31. **Denysenko N. G.**, Dutchak Y. V., Viala O. M., Konovalska L. O. Ensuring the quality of preparation future teachers of physical culture in the conditions of them odernparadigmo feducation (methodo logical aspect). *The scientific heritage*. 2020. №

53. Р. 37–41. (Видання внесено до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*).

32. Денисенко Н. Г. Професіографічний підхід як складова формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. *Virtus*. 2017. October. № 17. Р. 100–105. (Видання внесено до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*).

33. Денисенко Н. Г., Бляшевська А. В., Бортнюк Т. Ю., Бахомент С. П., Найт Н. Ф., Тарадюк Д. О. Дуальний підхід у контексті запровадження європейських стандартів вищої освіти в Україні. *European humanities studies: State and Society*. 2018. Issue 2. С. 180–196. (Видання проходить настрифікацію щодо внесення журналу до міжнародної наукометричної бази даних *Scopus*).

34. Денисенко Н. Г. Професійна мобільність як фахова якість сучасного вчителя фізичної культури. *Молодий вчений*. 2018. № 12.1 (64.1). С. 30–34. (Видання внесено до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*).

35. Денисенко Н. Г. Компетентнісний підхід у структуруванні навчальної дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання» як важлива передумова для підвищення якості підготовки вчителя фізичної культури. *Молодий вчений*. 2018. № 1 (53). С. 296–300. (Видання внесено до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*).

36. Денисенко Н. Г., Смірнов С. В. Компетентнісно-орієнтоване наставництво як засіб інноваційної підготовки майбутніх офіцерів запасу в умовах ВНЗ. *Молодий вчений*. 2016. № 12.1 (40). С. 413–415. (Видання внесено до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

37. Денисенко Н. Г. Посилення змістового наповнення професійно орієнтованих дисциплін з урахуванням специфіки формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. *Вектор пошуку в сучасному освітньому просторі* : матеріали VIII всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф., 4 квіт. 2020 р. Луцьк, 2020. С. 264–271.

38. Денисенко Н. Г. Забезпечення формування професійної мобільності

майбутніх учителів фізичної культури через Steam-освіту як оновленого середовища закладу вищої освіти. *Fundamental and applied research in them odern world* : the 3 rd International scientific and practical conference, 21–23 October 2020) BoScience Publisher, Boston, USA. 2020. P. 299–306.

39. **Denysenko N.** Physical development of the person through the prism of K. D. Ushinsky's pedagogy: their formation period. *Dynamics of the development of world science* : the 12th International scientific and practical conference, 5–7 August 2020. Perfect Publishing, Vancouver, Canada. 2020. P. 181–185.

40. **Денисенко Н. Г.** Оновлення якості освіти як науково-теоретична проблема і предмет наукових студій. *Perspectives of world science and education* : the 11th International scientific and practical conference, 15–17 July 2020. CPN Publishing Group, Osaka, Japan. 2020. P. 103–115.

41. **Денисенко Н. Г., Марчук С. С.** Сучасна модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності. *Modern science: problems and innovations* : the 8 th International scientific and practical conference, 18–20 October 2020. SSPG Publish, Stockholm, Sweden. 2020. p. 172–180.

42. **Денисенко Н. Г.** Модель формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. *Science and education: problems, prospects and innovations* : the 2nd International scientific and practical conference, 4-6 November 2020. CPN Publishing Group, Kyoto, Japan. 2020. P 314–325.

43. Найт Н. Ф., **Денисенко Н. Г.,** Бортнюк Т. Ю. Physical Development of the Person through the Prism of K. D. Ushynskiy's Pedagogy: the Reformation Period. *Актуальні проблеми іншомовної комунікації: лінгвістичні, методичні та соціально-психологічні аспекти* : матеріали III всеукр. наук.-метод. Інтернет-конф., 26 березн. 2020 р. Луцьк, 2020. С. 152–155.

44. **Денисенко Н. Г.** Проблема підготовки майбутніх учителів фізичної культури до впровадження здоров'язбережувальних технологій у старшій школі. *Вектор пошуку в сучасному освітньому просторі* : матеріали VII всеукр. наук.-практ. конф., 12 груд. 2019 р. Луцьк, 2019. С. 30–32.

45. **Денисенко Н. Г.,** Бортнюк Т. Ю. Дуальна освіта як складова

професійної мобільності сучасного педагога. *Виклики та парадокси соціальної взаємодії в постмодерному світі: лінгвістичний та психологічний аспекти* : матеріали I міжнарод. наук.-прак. конф., 11–12 квіт. 2019. Луцьк, 2019. С. 236–240.

46. **Денисенко Н. Г.** Крос-функціональність як складова формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. *Вектор пошуку в сучасному освітньому просторі* : матеріали VI всеукр. наук.-практ. конф., 22 лют. 2019 р. Луцьк, 2019. С. 27–30.

47. **Денисенко Н. Г.** Нові підходи у системі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. *Вектор пошуку в сучасному освітньому просторі* : матеріали IV всеукр. наук.-практ. конф., 15 лют. 2018. Луцьк, 2018. С. 22–24.

48. **Денисенко Н. Г.** Професійна мобільність як результат фахової успішності майбутніх учителів фізичної культури. *Актуальні проблеми педагогічної освіти: європейський і національний вимір* : матеріали III всеукр. наук.-практ. конф. з міжнарод. Учасстю, 31 травн.–1 червн. 2018. Луцьк, 2018. С. 22–29.

49. **Денисенко Н. Г.**, Тараджук Д. О. Професійна підготовка майбутніх вихователів до впровадження тьюторської технології в інклюзивному освітньому просторі. *Pedagogy in EU countries and Ukraine at the modern stage: BaiaMare: Izdevnieciba. «Baltija Publishing». 21 -22 December, 2018.(II)*. P. 106–108.

50. **Денисенко Н. Г.** Професійна мобільність майбутніх учителів фізичної культури в процесі навчання у ВНЗ: задачний підхід. *Інноваційні наукові дослідження у галузі педагогіки та психології* : матеріали I всеукраїн. наук.-практ. конф., 2-3 лют. 2018. Запоріжжя, 2018. С. 192–196.

51. **Денисенко Н. Г.**, Найт Н. Ф. The Reformation Period of K. D. Ushinskyi in the System of Professional Mobility Formation of Future Physical Education. *Вектор пошуку в сучасному освітньому просторі*: матеріали V всеукр. наук.-практ. Конф, 11 груд. 2018 р. Луцьк, 2018. С. 18–20.

52. **Denysenko N.G.** Дуальна освіта як складова формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури: Innovations and modern technology in the educational system: contribution of Poland and Ukraine : international scientific and practical conference, (5 – 6 May, Sandomierz: 2017.) P. 90–94.

53. **Денисенко Н. Г.** Практичний аспект упровадження особистісно орієнтованого навчання у фізичному вихованні. *Вектор пошуку в сучасному освітньому просторі* : матеріали III всеукр. наук.-практ. конференції., 7 груд. 2017 р. Луцьк, 2017. С. 230–233.

54. **Денисенко Н. Г.** Компетентнісний період у системі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. *Лабіринти реальності* : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф., Монреаль: СРМ «ASF», (30-31 жовт: 2017). С. 248–252.

55. **Денисенко Н. Г.** Методологічні підходи в системі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. *Актуальні проблеми реформування системи виховання та освіти в Україні* : матеріали I міжнар. наук.-практ. конф., 21-22 квіт. 2017. Львів, 2017. С. 63–66.

56. **Денисенко Н., Северіна Л.** Творчо-діяльнісний підхід у системі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. *Вектор пошуку в сучасному освітньому просторі* : матеріали II всеукр. наук.-практ. конф., 27 лют. 2017 р. Луцьк, 2017. С. 16–19.

57. **Денисенко Н. Г.** Формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури крізь призму андрагогічних ідей К. Д. Ушинського. *Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі* : матеріали III міжнар. науково-практ. конф., 23 трав. 2017. Одеса, 2017. С. 575–576.

58. **Денисенко Н. Г., Тарасюк В. Й.** Концепція формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. *Національна освіта в стратегіях соціокультурного вибору: теорія, методологія, практика* : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф., 16 травн. 2017. Луцьк, 2017. С. 107–109.

59. **Денисенко Н. Г.** Професійна мобільність як ресурс професійної

успішності майбутніх учителів фізичної культури. *Актуальні проблеми формування успішної особистості в сучасному освітньому просторі* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 22–24 листоп. 2017. Вінниця : ВГПК, 2017. С. 170–172.

60. **Денисенко Н. Г.** Компетентнісний підхід як умова формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. *Підготовка майбутніх педагогів у контексті стандартизації початкової освіти* : матеріали всеукр. наук.-практ. конф., 13-15 вер. 2017. Бердянськ, 2017. С. 443–448.

61. **Денисенко Н. Г.** Сучасний погляд на нові підходи у системі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. *Валеологія: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку* : матеріали XV міжнар. наук.-практ. конф., 5 -7 квіт. 2017. Харків, 2017. С. 135–138.

62. **Денисенко Н. Г.** Критерії оцінки якості підготовки сучасного фахівця фізичного виховання. *Національна освіта в стратегіях соціокультурного вибору: теорія, методологія, практика* : матеріали I міжнар. наук.-практ. конф., 14 квіт. 2017 р. Луцьк, 2016. С. 364–367.

64. **Денисенко Н. Г.** Підготовка фахівця в умовах ВНЗ I–II рівня акредитації для діяльності в галузі рекреаційного туризму. *Актуальні проблеми фізичного виховання, спорту та туризму в сучасних умовах життя* : матеріали всеукр. наук.-практ. конф., 28–29 квіт. 2015. Луцьк, 2015. С. 151–153.

65. **Денисенко Н. Г.**, Гузенко О. А. Оценка готовности будущих учителей физической культуры к профессиональной деятельности. *Проблемы качества физкультурно-оздоровительной и здоровьезберегающей деятельности образовательных учреждений*: материалы междунар. науч.-практ. конф., 23 апр. 2015. Екатеринбург, 2015. С. 289–292.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

66. **Денисенко Н. Г.**, Марчук С. С. Козацькі забави (сценарій спортивно-пізнавальної програми для студентів-третьокурсників у ході педагогічної практики «Підготовка до роботи в літніх оздоровчих таборах»). *Зб. сценар. вих.*

заходів викладач. Луцького педагогічного коледжу. Луцьк : Луцький педагогічний коледж, 2018. Вип. 10. С. 237–241.

67. **Денисенко Н. Г.**, Андрійчук Ю. М, Пуш О. А. Щоденник з пробної практики (для майбутніх учителів фізичної культури). Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2020. 74 с.

68. Табак Н. В., **Денисенко Н. Г.**, Ковальчук В. В. Реалізація на практиці змістової лінії «Ігрова та змагальна діяльність» в Новій українській школі. Методичні рекомендації. Луцьк, 2020. 71 с.

69. **Денисенко Н. Г.** Навчальна програма з дисципліни «Професійна мобільність вчителя фізичної культури» (для підготовки майбутніх учителів фізичної культури). Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 15 с.

70. **Денисенко Н. Г.** Навчальна програма з дисципліни «Інноваційні технології в роботі з дітьми. Педагогіка Ф. Фребеля» (вибіркова навчальна дисципліна для підготовки майбутніх учителів фізичної культури). Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 12 с.

71. **Денисенко Н. Г.** Навчальна програма з дисципліни «Теорія і практика інноваційної фізичної культури» (для підготовки майбутніх учителів фізичної культури). Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 20 с.

72. **Денисенко Н. Г.** Робочий зошит з дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання» в 2-х частинах для студентів стаціонару. Ч. 1 «ТМФВ та основи педагогічної майстерності», Ч. 2 «Педагогічна практика»). Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 188 с.

73. **Денисенко Н. Г.**, Гузенко О. А., Найт Н. Ф., Романчук Т. П. Щоденник педагогічної практики для студента заочної форми навчання (спеціальність 017 «Фізична культура і спорт»). Луцьк : ПП Грицюк М. С., 2018. 120 с.

74. **Денисенко Н. Г.** Робочий зошит з дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання для студентів заочної форми навчання» в 2-х частинах : Ч. 1 «ТМФВ та основи педагогічної майстерності», Ч. 2 «Педагогічна практика»). Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 158 с.

75. **Денисенко Н. Г.** Застосування технологій особистісно-орієнтованого

навчання у процесі вивчення спецкурсу «Інноваційні методики фізичного виховання». Молода спортивна наука України. Львів. 2015. Т. 2. С. 63–67.

75. **Денисенко Н. Г.** Робочий зошит-практикум з дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання» (для студентів 2-го курсу). Луцьк : Вид-во ХГПА, 2018. 146 с.

76. **Денисенко Н. Г.** Тестові завдання з дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання» для студентів 3-го курсу (представлено на Google-формах для роботи у Classroom для дистанційної форми навчання (код доступу:<https://drive.google.com/drive/u/0/quota>;<https://drive.google.com/drive/u/0/folders/0b1musxyubqdfmi0dgdvti1nb2vzznj3v1z0bedrzuxirgjjdvhfburgnwxzru9jbzl5t1k>).

77. **Денисенко Н. Г.** Навчальна програма з дисципліни «Професійна мобільність вчителя фізичної культури та тренера» (для підготовки майбутніх учителів фізичної культури). Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 15 с.

ЗМІСТ

ВСТУП	30
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА МЕТОДИЧНИЙ АНАЛІЗ ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИХ АСПЕКТІВ ОБҐРУНТУВАННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ	45
1.1. Професійна мобільність майбутніх учителів фізичної культури як науково-теоретична проблема і предмет наукових студій	45
1.2. Репрезентація концепту «професійна мобільність» в історичному дискурсі.....	62
1.3. Ретроспективний аналіз і систематизація термінологічних поєднань поняття «професійна мобільність» у педагогічному аспекті.....	81
1.4. Обґрунтування понятійного поля категорій фізичного виховання у контексті досліджуваної проблеми.....	116
Висновки до першого розділу.....	131
РОЗДІЛ 2. ПОРІВНЯЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ВІТЧИЗНЯНОГО ТА ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ	135
2.1. Відображення компетентностей з мобільним змістом у матрицях національних освітніх програм підготовки майбутніх учителів фізичної культури.....	135
2.2. Сучасні тенденції освіти Європи та їхній вплив на формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.....	151
2.2.1. Фінський досвід формування професійно-мобільного вчителя фізичної культури.....	152
2.2.2. Особливості підготовки та формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури у Польщі.....	158

2.2.3. Аналіз досвіду формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури в освітніх програмах Австрії, Чеської Республіки та Королівства Бельгії.....	166
2.2.4. Аналіз досвіду підготовки майбутніх учителів фізичної культури у Латвії та Литві.....	176
2.2.5. Аналіз досвіду формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури Німеччини.....	184
Висновки до другого розділу.....	198
РОЗДІЛ 3. ПЕДАГОГІЧНА ДІАГНОСТИКА РЕЗУЛЬТАТІВ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ	204
3.1. Зв'язок професійної мобільності і ключових компетентностей майбутніх учителів фізичної культури.....	204
3.2. Вплив освітнього середовища на структуру формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.....	219
3.3. Критерії, показники та рівні сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури	235
3.4. Мониторинг рівнів сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.....	248
Висновки до третього розділу.....	255
РОЗДІЛ 4. КОНЦЕПТУАЛЬНО-СТРАТЕГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ	258
4.1. Методологічні підходи до стратегії формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури	258
4.2. Концепція системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.....	272
4.3. Багатовекторна модель системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.....	288

Висновки до четвертого розділу.....	301
РОЗДІЛ 5. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ	303
5.1. Оновлення змістового наповнення освітніх компонентів, визначених освітньо-професійною програмою 014 «Середня освіта (Фізична культура)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти з урахуванням специфіки майбутньої педагогічної діяльності.....	303
5.2. Створення STEAM-освітнього професійно-орієнтованого середовища у закладі вищої освіти, наближеного до реального освітнього процесу в Новій українській школі.....	325
5.3. Розвиток гнучких навичок (Soft Skills) майбутніх учителів фізичної культури в процесі проведення педагогічної практики.....	362
5.4. Реалізація творчих здібностей майбутніх учителів фізичної культури через участь у науково-дослідній роботі.....	378
Висновки до п'ятого розділу	385
РОЗДІЛ 6. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ.....	390
6.1. Організація педагогічного експерименту.....	390
6.2. Аналіз результатів експериментальної перевірки системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.....	392
Висновки до шостого розділу.....	415
ВИСНОВКИ.....	422
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	431
ДОДАТКИ.....	487

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Україна та її освітня система зазнають впливу інтеграційних та глобалізаційних процесів, які є головними ознаками сучасного світу. Нове в глобальній мережі освітніх послуг – це створення сприятливих умов для розвитку здорової особистості з новим типом мислення, спроможної, на відміну від людини-виконавця, самостійно мислити, генерувати оригінальні ідеї, приймати сміливі нестандартні рішення. Тому сучасний ринок оздоровчо-освітніх послуг потребує вчителя фізичної культури, зорієнтованого на успіх, здатного адаптуватися до складних умов професійної діяльності, спроможного до виховання спортивно-активних людей нової епохи.

Зазначена проблема набуває особливої популярності передусім у контексті формування професійно-мобільних майбутніх учителів фізичної культури, затребуваних сьогодні в Новій українській школі, здатних самостійно виконувати завдання, розв'язувати задачі й проблеми та відповідати за результати своєї діяльності.

Важливе значення для ефективного формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури мають такі нормативні документи, як Конституція України (1996), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), Закони України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), «Про фізичну культуру і спорт» (1993), «Про Стратегію інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» (2010), «Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту (2004), Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 роки та Концепція Нової української школи (2016), Укази Президента України «Про пріоритети розвитку фізичної культури і спорту в Україні» (2008), «Про затвердження державного соціального стандарту у сфері фізичної культури і спорту» (2013), Національна стратегія з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова

нація» (2016), Стратегія розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року (2020).

Теоретичні проблеми формування професійної мобільності задекларовано нормативною базою фахової підготовки майбутніх фахівців, зокрема у Наказі Міністерства освіти і науки України «Щодо затвердження Примірного положення про академічну мобільність студентів вищих навчальних закладів України» (2013); Положенні про порядок реалізації права на академічну мобільність (2015); Наказі Міністерства освіти України «Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти» (2018).

Для формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури основоположними стали праці, у яких розкриваються питання щодо модернізації змісту вищої освіти та стратегічних шляхів її оновлення (В. П. Андрущенко, В. І. Бондар, Н. М. Дем'яненко, В. Г. Кремень, І. Я. Коцан, Ю. В. Копачиєська, Н. М. Рідей, С. О. Сисоєва та ін.); підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти (О. В. Биковська, В. І. Бобрицька, О. В. Васюк, О. С. Кондур, М. С. Корець, О. В. Матвієнко, В. А. Петрук, Н. М. Титова, О. Л. Шевнюк та ін.); підготовки майбутніх фахівців, здатних до ефективної професійної діяльності у сфері фізичної культури і спорту (Н. О. Белікова, М. М. Василенко, М. В. Данилевич, Л. В. Денисова, Р. П. Карпюк, Р. В. Клопов, А. П. Конох, С. В. Криштанович, Ю. О. Лянной, Є. Н. Приступа, Л. П. Сущенко та ін.); професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищій школі (О. Ю. Ажиппо, О. О. Безкопильний, П. Б. Джуринський, Є. А. Захаріна, Л. І. Іванова, О. О. Солтик, Н. І. Степанченко, О. В. Тимошенко, Б. М. Шиян та ін.); теорії та методики фізичної культури (В. Г. Ареф'єв, В. П. Іващенко та О. П. Безкопильний, Т. Ю. Круцевич, А. В. Цьось та ін.); формування професійної мобільності вчителя Нової української школи (Н. Ю. Брижак, Н. В. Дячок, Р. М. Пріма, Л. Л. Сущенцева, В. А. Триндюк та ін.).

Зарубіжні вчені (J. Delors, M. Heinrich, R. Pring, D. Walker та ін.) розкривають різноманітні аспекти мобільної орієнтації в освітньому просторі та

ідеї мобілізації власних ресурсів учителя з метою його швидкої адаптації до нових умов професійної діяльності.

Студіювання наукових праць і вивчення сучасного стану проблеми засвідчили відсутність цілісного наукового дослідження щодо теоретичних і методичних засад формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

Ці обставини дали можливість виявити низку суперечностей, які виникають на: *державному рівні*: між зростаючими потребами суспільства у вчителів фізичної культури, здатних до спрямування освітнього процесу в русло дитиноцентризму та недостатнім його урахуванням у створенні освітнього середовища закладу вищої освіти на основі єдності принципів зв'язку теорії з практикою, вибору власної освітньої траєкторії, креативності, соціальної активності, освітньої рефлексії, професійної мобільності, міждисциплінарної інтеграції;

науково-педагогічному рівні: між необхідністю наукового розроблення теоретичних і методичних засад формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури і стереотипними практиками їхньої професійної підготовки в освітньому середовищі закладу вищої освіти;

професійно-практичному рівні: між неухильно зростаючою значущістю системних знань і мобільного мислення вчителя фізичної культури, необхідних для розв'язання складних і багатоцільових завдань фізичного виховання у Новій українській школі, та відсутністю системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, їхнього формування в закладах вищої освіти;

конкретно-пошуковому рівні: між підвищенням ролі вчителя фізичної культури, здатного виховувати спортивно-активних людей нової епохи, та відсутністю дієвих механізмів реалізації концептуально-стратегічних засад формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури в процесі фахової підготовки;

інформаційно-методичному рівні: між високим розвивальним потенціалом нових трендів у галузі фізичного виховання та спорту, які потребують прояву професійної мобільності вчителя фізичної культури і відсутністю навчально-методичного забезпечення формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури у вищій школі.

Соціальна значущість зазначеної проблеми, недостатня теоретична та практична її розробленість, необхідність усунення визначених суперечностей сприяли вибору теми дисертаційної роботи: **«Теоретичні і методичні засади формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова відповідно до зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері освіти на теми «Акмеологічні засади професійної підготовки освітянських кадрів» (державний реєстраційний номер 0115U000554) та «Модернізація системи підвищення кваліфікації вчителів на засадах Нової української школи) (державний реєстраційний номер 0119U002585).

Тему дисертації затверджено вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 5 від 29 жовтня 2016 року) та узгоджено у бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології в Україні (протокол № 7 від 29 листопада 2016 року).

Мета дослідження полягає в розробленні системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури та експериментальній перевірці її ефективності.

Відповідно до поставленої мети сформульовано такі **завдання дослідження:**

1. Проаналізувати стан розробленості проблеми формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури у педагогічній теорії та практиці вітчизняних і зарубіжних закладів вищої освіти.

2. З'ясувати сутність та структуру професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, яка формується в закладах вищої освіти.

3. Розробити параметральну метрику оцінювання сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури за визначеними критеріями, показниками та рівнями досягненої релевантності освітнього процесу.

4. Розробити авторську концепцію системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

5. Розробити модель системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

6. Виявити та теоретично обґрунтувати організаційно-педагогічні умови формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

7. Експериментально перевірити ефективність розробленої системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

8. Створити та впровадити навчально-методичне забезпечення формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури в освітньому процесі закладів вищої освіти.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – система формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

Концепція дослідження ґрунтується на основних наукових інноваційних положеннях, закономірностях і принципах організації та забезпечення освітнього процесу з фундаментально-філософським, загально- та конкретно-науковим методологічним надбанням закладу вищої освіти на інституційному, структурно-організаційному та структурно-функціональному рівнях реалізації концептуально-стратегічних засад формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури в процесі фахової підготовки. В основу розроблення концептуальних засад дослідження покладено взаємопов'язані методологічний, теоретичний, технологічний і методичний концепти.

Методологічний концепт передбачає взаємодію та взаємозв'язок компетентнісного, ресурсного, професіографічного, діяльнісного, особистісно-орієнтованого, акмеологічного методологічних підходів до формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

Застосування *компетентнісного підходу* дозволяє розглянути основні положення формування професійної мобільності через спеціально-організований освітній процес, що визначається рівнем сформованості компетентностей та їх видами у здобувача вищої освіти спеціальності 014 «Середня освіта (Фізична культура)» першого бакалаврського рівня вищої освіти, зокрема: універсальних, що не залежать від предметної сфери, але сприяють формуванню фахової мобільності; спеціальних (фахові, предметні), що забезпечують ефективність вирішення професійно-педагогічних проблем і типових професійних завдань, які виникають у процесі фізичного виховання Нової української школи.

Практичними передумовами реалізації *ресурсного підходу* став розвиток потенційних можливостей майбутніх учителів фізичної культури та прогнозування результатів їхнього навчання з позиції життєвої стійкості особистості («hardiness»); забезпечення психологічної комфортності навчання; побудова освітнього процесу через створення нових специфічних видів особистісних ресурсів, властивих учителю фізичної культури нового покоління.

Застосування *професіографічного підходу* дозволяє розглянути результат формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури через призму конкурентоспроможного та успішного випускника закладу вищої освіти з розвинутими гнучкими навичками (softskills) та креативним мисленням.

Упровадження *діяльнісного підходу* забезпечує врахування особливостей творчої педагогічної діяльності майбутнього вчителя фізичної культури.

Запровадження *особистісно-орієнтованого підходу* дозволяє спрямувати освітній процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищій школі на вдосконалення механізмів формування індивідуальних освітніх траєкторій і

забезпечити умови для їхньої самореалізації та реального перетворення на суб'єктів власної діяльності.

У межах *акмеологічного підходу* аналізується самоактуалізація творчого потенціалу, самовдосконалення, самостійної професійної діяльності.

Теоретичний концепт дослідження визначає методологічні засади стратегії розвитку та функціонування вітчизняних і зарубіжних освітніх систем, заснованих на політиці забезпечення професійної мобільності майбутнього вчителя фізичної культури; визначення базових категорій, понять і дефініцій, характеристика яких сприяє розумінню сутності процесу формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури; обґрунтування структури та семантичної орієнтації професійної мобільності майбутнього вчителя фізичної культури; визначення принципів (зв'язку теорії з практикою, вибору власної освітньої траєкторії, креативності, соціальної активності, освітньої рефлексії, професійної мобільності, міждисциплінарної інтеграції); розроблення авторської концепції та моделі системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

Технологічний концепт передбачає створення інформаційного простору для самостійної когнітивної діяльності з використанням сучасних засобів інформаційно-комунікаційних технологій, спрямованих на формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, зокрема: хмарний онлайн-сервіс PREZI (для створення інтерактивних презентацій у режимі онлайн); Microsoft Visio (для створення структурно-логічних і блок-схем під час моделювання складних освітніх процесів), Power Point (для створення презентаційно-дидактичних матеріалів), Edraw.Max.exe (для науково-дослідницьких проектів), Google Apps (для практичного використання хмарних технологій), VideoScribe (для створення інтерактивних презентацій), системи електронного навчання (Google Classroom, Zoom та ін.).

Методичний концепт передбачає створення дидактичного забезпечення системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури; впровадження системи формування професійної мобільності

майбутніх учителів фізичної культури в освітній процес закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку здобувачів освітніх послуг; проведення експериментальної перевірки ефективності розробленої системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

Загальна гіпотеза базується на положенні, що формування професійної мобільності здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти буде якісним та успішним, якщо в освітній процес їхньої професійної підготовки запровадити розроблену систему формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

Загальна гіпотеза конкретизується у **часткових гіпотезах**, відповідно до яких формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури буде ефективним, якщо:

- впровадити організаційно-педагогічні умови формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури;
- оновити зміст освітньо-професійних програм підготовки майбутніх учителів фізичної культури;
- активно поширювати дистанційні форми навчання через застосування систем Google Classroom, Zoom, Smart-технології та ін.;
- зорієнтувати освітній процес на дуальний підхід (поєднання теорії та практики) для розвитку гнучких навичок (Soft Skills) майбутніх учителів фізичної культури;
- створити належне навчально-методичне забезпечення формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

Методи дослідження. Для виконання поставленої мети та розв'язання завдань дослідження використовувалися такі методи:

- *теоретичні*: аналіз наукової, філософської, психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури, літератури з фізичного виховання, контент-аналіз нормативних документів у сфері вищої освіти та фізичної культури і спорту, ретроспективний аналіз власного досвіду науково-педагогічної діяльності – для з'ясування стану розробленості проблеми щодо формування

професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури у педагогічній теорії та практиці вітчизняних і зарубіжних закладів вищої освіти; узагальнення і систематизація – для з'ясування сутності та змісту структурних компонентів професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, яка формується у закладах вищої освіти; конкретизація – для розроблення параметральної метрики оцінювання сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури за визначеними критеріями, показниками та рівнями досягненої релевантності освітнього процесу; систематизація – для розроблення авторської концепції системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури; моделювання та проектування – з метою розроблення системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури; узагальнення – з метою виявлення та теоретичного обґрунтування організаційно-педагогічних умов, які забезпечують ефективність формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури;

– *емпіричні*: спостереження за процесом формування професійної мобільності майбутнього вчителя фізичної культури в закладах вищої освіти; анкетування; тестування, опитування, педагогічний експеримент – з метою здійснення експериментальної перевірки ефективності розробленої системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури;

– *статистичні*: метод статистичного аналізу та математичної обробки даних – для статистичної перевірки представленої гіпотези з використанням t-критерію Стьюдента; метод факторного аналізу – для встановлення числових кореляцій результатів перевірки ефективності розробленої системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури із подальшою їх інтерпретацією та змістовим узагальненням.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що:

– вперше науково обґрунтовано теоретичні та методичні засади формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури;

– розроблено та експериментально перевірено систему формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, подану у вигляді

багатовекторної моделі системи, яка складається з цільового, теоретичного, змістового, організаційно-діяльнісного та діагностично-результативного блоків;

– розроблено авторську концепцію формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури;

– виявлено та теоретично обґрунтовано організаційно-педагогічні умови формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури: оновлення змістового наповнення освітніх компонентів, визначених освітньо-професійною програмою 014 «Середня освіта (Фізична культура)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти з урахуванням специфіки майбутньої педагогічної діяльності; створення STEAM-освітнього професійно-орієнтованого середовища у закладі вищої освіти, наближеного до реального освітнього процесу в Новій українській школі; розвиток гнучких навичок (Soft Skills) майбутніх учителів фізичної культури у процесі проведення педагогічної практики; реалізація творчих здібностей майбутніх учителів фізичної культури через участь у науково-дослідній роботі;

– подано авторське тлумачення понять «формування професійної мобільності майбутнього вчителя фізичної культури» та «професійна мобільність майбутніх учителів фізичної культури, яка формується у закладах вищої освіти»;

– уточнено сутність понять «особистісна мобільність майбутніх учителів фізичної культури», «академічна мобільність майбутніх учителів фізичної культури» та «крос-мобільність майбутніх учителів фізичної культури»; структурні компоненти (мотиваційно-ціннісний, знанневий, процесуальний, комунікативний, креативний) професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, яка формується у закладах вищої освіти;

– удосконалено зміст, форми, методи та засоби формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури; параметральну метрику оцінювання сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури за визначеними критеріями (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, комунікативний, креативний), показниками та рівнями (високий,

середній, низький) досягненої релевантності освітнього процесу; змістове наповнення таких освітніх компонентів освітньо-професійної програми 014 «Середня освіта (Фізична культура)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, як: «Теорія і методика фізичного виховання», «Основи педагогічної майстерності», «Професійна мобільність вчителя фізичної культури», «Інноваційні технології в роботі з дітьми. Педагогіка Ф. Фребеля» (Фізкультурна освітня галузь);

– подальшого розвитку набули наукові положення щодо особливостей формування мобільного фахівця з фізичної культури у вітчизняних і провідних університетах європейських країн (Фінляндії, Австрії, Польщі, Чехії, Латвії та Литви, Королівства Бельгії, Федеративної Республіки Німеччина), що дало змогу зафіксувати наявність спільних і відмінних ознак; щодо компетентнісного, ресурсного, професіографічного, діяльнісного, особистісно-орієнтованого, акмеологічного підходів до формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

Практичне значення отриманих результатів полягає у створенні та впровадженні навчально-методичного забезпечення формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури в освітній процес закладів вищої освіти, яке включає *монографії*: «Формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури: теорія та методика» і «Учитель фізичної культури нового покоління: орієнтація на особистість»; *колективні монографії*: «Andragogic approach as a basis for the formation of professional mobility of future teachers of physical culture», «Європейський досвід дуальності у перспективах розвитку національної вищої освіти. Інновації у вищій школі в контексті інтернаціоналізації освіти» (у співавторстві з Н. Ф. Найт), «Теорія дитячої гри Ф. Фребеля і К. Ушинського та можливості її використання у професійній підготовці мобільно зорієнтованого вчителя фізичної культури» (у співавторстві з С. С. Марчуком); *навчально-методичні посібники*: «Особистісно орієнтоване фізичне виховання в Новій українській школі», «Формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури: Серія 1. Історико-

педагогічний аспект», «Формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури: Серія 2. Методологічний аспект»; «Державна атестація з теорії і методики фізичного виховання. Типові питання і відповіді до екзаменаційних білетів для студентів педагогічних коледжів»; «Англійська мова за професійним спрямуванням: багатомовна комунікація у галузі фізичного виховання і спорту» (у співавторстві з А. В. Бляшевською та Н. Ф. Найт), «Я в рукотворному світі: Фребель педагогіка в дії» (у співавторстві з Д. О. Стасюк); *методичні рекомендації*: «Реалізація на практиці змістової лінії «Ігрова та змагальна діяльність у Новій українській школі» (у співавторстві з Н. Табак і В. Ковальчуком); *тестові завдання* (на друкованих та електронних носіях) з «Теорії і методики фізичного виховання» (для дистанційної форми навчання); *робочі зошити з дисциплін*: «Теорія і методика фізичного виховання» (для студентів заочної форми навчання); *програми освітніх компонентів* освітньо-професійної програми спеціальності 014 «Середня освіта (Фізична культура)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: «Професійна мобільність вчителя фізичної культури», «Інноваційні технології в роботі з дітьми. Педагогіка Ф. Фребеля», «Теорія і практика інноваційної фізичної культури»; розроблено комп'ютерно-діагностичний комплекс «Мобі-смайт» для визнання рівнів сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

Основні положення та результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка (довідка від 10 вересня 2019 року № 05-06/113), Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка від 27 січня 2021 року № 94), Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (довідка від 7 листопада 2019 року, № 03-28/01/2924), Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені Степана Дем'янчука» (довідка від 9 грудня 2019 року № 031/301), Приватного вищого навчального закладу «Академія рекреаційних технологій і права» (довідка від 6 жовтня 2019 року № 04-21/02/2833), Комунального закладу вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний

коледж» (довідка від 7 травня 2019 року № 99/01-07), Комунального закладу вищої освіти «Бахмутський педагогічний коледж» (довідка від 28 травня 2019 року № 91), Луцького коледжу рекреаційних технологій і права (довідка від 22 жовтня 2019 року № 83), Комунального закладу Львівської обласної ради «Самбірський педагогічний коледж імені Івана Филипчака» (довідка від 5 червня 2019 року № 04-12/161), Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради (довідка від 2 жовтня 2020 року № 362/1), Харківське державне вище училище фізичної культури (довідка від 07 травня 2020 року № 09-20/147)

Особистий внесок здобувача. Усі наведені в дисертації результати отримані автором самостійно. У спільних публікаціях автором проаналізовано роль дуального підходу у контексті запровадження європейських стандартів вищої освіти в Україні [4], [33], [45]; розкрито функції тьютора як педагога в системі професійної освіти [25], [36], [49]; проаналізовано компетентності з мобільним змістом у матрицях національних освітніх програм підготовки учителів фізичної культури [27]; запропоновано впровадження педагогіки Ф.Фребеля та можливості її використання у професійній підготовці мобільно зорієнтованого вчителя фізичної культури [5], [10], [26], [68]; розкрито особливості творчо-діяльнісного підходу та досліджено взаємозв'язок особистісного і діяльнісного підходів у системі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури [24], [56]; проаналізовано історію періодизації генези мобільності в освіті, обґрунтовано загальні тенденції та визначено особливості її розвитку в різні історичні епохи [51], [43]; запропоновано концепцію формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури [58]; експериментально перевірено стан готовності майбутніх вчителів фізичної культури до фахової діяльності [65]; розроблено сценарії спортивно-пізнавальних програм для студентів-третьоккурсників у ході педагогічної практики та щоденник з пробної практики для студентів денної та заочної форм навчання [66], [67], [73]; розглянуто особливості застосування на практиці компетентнісного підходу у системі формування професійної

мобільності майбутніх учителів фізичної культури [28], [29], [31]; розроблено модель формування готовності до фахової діяльності учителя фізичної культури нового покоління для потреб Нової української школи [41], [9], [23].

У дисертації ідеї співавторів не використовувалися.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертаційного дослідження висвітлено та обговорено на науково-практичних конференціях, зокрема *міжнародних*: «Молодь як стратегічний потенціал розбудови національної економіки» (Луцьк, 2016); «Проблеми качества физкультурно-оздоровительной и здоровьезберегающей деятельности образовательных учреждений» (Екатеринбург, 2016); «Innovations and modern technology in the educational system: contribution of Poland and Ukraine» (Sandomierz, 2017); «Лабіринти реальності» (Монреаль, 2017); Актуальні проблеми реформування системи фізичного виховання та освіти в Україні (Львів, 2017); «Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі» (Одеса, 2017); «Національна освіта в стратегіях соціокультурного вибору: теорія, методологія, практика» (Луцьк, 2016, 2017); «Валеологія: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку» (Харків, 2017); «Pedagogy in EU countries and Ukraine at the modern stage» (Baltija Publishing, 2018); «Innowacyjny aspekt edukacji» zorganizowanych przez Froebel (Lublinie, 2019); «Kreowanie nowej rzeczywistości edukacyjnej» (Lublin, 2019); «Fundamental and applied research in the modern world» (2020, Boston, USA); «Dynamics of the development of world science» (Vancouver, Canada, 2020); «Perspectives of world science and education» (Osaka, Japan, 2020); «Modern science: problems and innovations» (Stockholm, Sweden, 2020); «Scientific achievements of modern society» (Liverpool, 2020); *всеукраїнських*: «Молода спортивна наука України» (Львів, 2015); «Актуальні проблеми фізичного виховання, спорту та туризму в сучасних умовах життя» (Луцьк, 2016); «Актуальні проблеми системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури» (Луцьк, 2016); «Вектор пошуку в сучасному освітньому просторі» (Луцьк, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021); «Актуальні проблеми формування професійно-мобільної та успішної особистості в сучасному освітньому просторі»

(Вінниця, 2017); «Підготовка майбутніх педагогів у контексті стандартизації початкової освіти» (Бердянськ, 2017); «Актуальні проблеми педагогічної освіти: європейський і національний вимір» (Луцьк, 2018); «Інноваційні наукові дослідження у галузі педагогіки, психології та фізичного виховання» (Запоріжжя, 2018); «Актуальні проблеми іншомовної комунікації: лінгвістичні, методичні, соціально-психологічні та оздоровчі аспекти» (Луцьк, 2019); «Виклики та парадокси соціальної взаємодії в постмодерному світі» (Луцьк, 2019); *обласних*: «Використання ІКТ у фізичному вихованні» (Луцьк, 2017); «Актуальні ідеї К. Д. Ушинського в контексті навчання і виховання української молоді» (Луцьк, 2017, 2018, 2019, 2020); «Ідеї Ф. Фребеля і Нова українська школа» (Луцьк, 2018).

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук на тему «Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до оздоровчої роботи з молодшими школярами» зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти захищено в 2011 році в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова. Матеріали кандидатської дисертації в тексті докторської дисертації не використовувалися.

Публікації. Основні теоретичні положення й висновки дисертаційного дослідження опубліковано у 77 наукових і навчально-методичних працях, серед яких 2 монографії, 3 колективні монографії, 6 навчально-методичних посібники, 17 статей у наукових фахових виданнях України, 8 статей у зарубіжних наукових періодичних виданнях і виданнях, що віднесені до міжнародних наукометричних баз даних, зокрема 1 стаття у виданні, віднесеному до міжнародної наукометричної бази Scopus, 28 наукова праця, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації, 13 праць, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Структура й обсяг дисертації. Наукова робота складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, шести розділів, висновків, списку використаних джерел (509 найменувань) та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 595 сторінок, серед яких 404 сторінки основного тексту. Дисертація містить 21 таблицю та 96 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА МЕТОДИЧНИЙ АНАЛІЗ ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИХ АСПЕКТІВ ОБҐРУНТУВАННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

1.1. Професійна мобільність майбутніх учителів фізичної культури як науково-теоретична проблема і предмет наукових студій

Практика останніх років свідчить, що в умовах нових для України соціально-економічних відносин педагогічна наука не може не порушувати питання професійної мобільності спеціалістів, оскільки ринок праці висуває підвищені вимоги до якості підготовки молодих фахівців, спроможних до конкурентної боротьби за робочі місця. Саме тому у закладах вашої освіти педагогічного спрямування здійснюється професійна підготовка нового конкурентоспроможного покоління майбутніх учителів фізичної культури. Конкуренція на ринку оздоровчих та освітніх послуг з кожним роком посилюється. Це пов'язано із погіршенням демографічної ситуації в країні, збільшенням чисельності закладів вищої освіти різних форм власності, підвищенням рівня цін на оздоровчі послуги, відтоком науково-педагогічного потенціалу за кордон тощо. Тому одним з головних завдань забезпечення якісних освітніх послуг є формування професійно-мобільного вчителя фізичної культури ще в умовах закладу вищої освіти.

Цілком погоджуємося з думкою Л. А. Овсянкіної про те, що конкурентоспроможність вищої фізкультурної освіти, як нагальної потреби мобільності XXI століття, розвиток соціального знання, загальна трансформація світоглядних і моральних цінностей «...диктують відповідне оновлення національної системи вищої фізкультурної освіти, що має закладати здоров'язберезувальний фундамент держави...» [307, с. 13].

В. Г. Кремень характеризує вищу освіту як стратегічний напрям державної політики, в «Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні» (2016) акцентує увагу на «...людиноцентризмі, забезпеченні якості і доступності, конкурентоспроможності й ефективності, інтеграції в європейські та світові простори освіти і досліджень, періодичного національного і міжнародного моніторингу, комплексного аналізу стану і перспектив розвитку освіти, зокрема започаткованого НАПН України, стабільного необхідного і достатнього забезпечення фінансовими та інтелектуальними ресурсами» [245, с. 4].

У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки також зазначено, що освіта виступає інтелектуальним і стратегічним ресурсом «...соціально-економічного, культурного і духовного розвитку суспільства, поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення міжнародного авторитету й формування позитивного іміджу нашої держави, створення умов для реалізації кожної особистості. Тому важливим для держави є виховання нової людини інноваційного типу мислення та культури, проектування акмеологічного освітнього простору з урахуванням інноваційного розвитку освіти, запитів особистості, її мобільності та потреб суспільства і держави» [299, с. 4].

Визначаючи вищу освіту і науку як чинники трансформації суспільства, для досягнення ним високого рівня економічного розвитку і соціальних стандартів. В. А. Триндюк визначає її як «стратегічний ресурс збереження і примноження інтелектуального потенціалу держави, її інноваційного розвитку». Досліджуючи процеси оновлення у вищій освіті України вчена наголошує, що це «процес безперервний, постійно перебуває на стадії вдосконалення, оскільки невинно триває науково-технічний прогрес, розвивається глобальна всесвітня павутина, змінюються соціально-політичний, економічний стан не лише в Україні, а й у всьому світі», формується нова мобільна особистість [416, с. 197].

З цього приводу Н. Д. Кабусь висловлює власне бачення, розглядаючи означене поняття як «сукупність знань, умінь, навичок, здібностей, особистісних

та моральних якостей, рівень здоров'я, освіченості, свідомості, креативності особистості чи сукупності осіб, їх ставлення до діяльності, праці, готовність будувати нове мобільне життя на гуманістичних засадах тощо» [205, с. 12].

Схожої думки дотримується В. Г. Кремень, який зазначає, що «головним рушієм оновлення освітнього процесу завжди були і незмінно залишається люди – компетентні і кваліфіковані, конструктивно-мобільні і конкурентоспроможні, компромісні і консенсусні. У статті «Філософія людиноцентризму в освітньому просторі» (2011) вчений обґрунтовуючи сучасну філософію людиноцентризму, акцентує на значенні освіти, через яку відбувається «входження людини у світ науки і культури...», засвоєння нею духовних цінностей, соціокультурних норм, що «мають історичне значення для розвитку цивілізації, нації, суспільства та людини...» [245, с. 4]. Дослідник доводить потребу врахування соціального замовлення при визначенні цілей і завдань освіти, що характеризується як «практика соціалізації та наступності поколінь»; необхідності забезпечення «наступності культурно-історичної традиції», що слугує функцією філософії людиноцентризму [245, с. 19–20].

Також у Національній доповіді «Про стан і перспективи розвитку освіти в Україні» В. Г. Кремень переконливо доводить, що у «розвитку людського потенціалу безперервно зростаючу роль відіграє мобільна освіта» [244].

Проблеми якості освіти, на думку вчених, зводяться до п'яти складових, що подано у рис.1.1.

Водночас, складна демографічна ситуація, перенасиченість ринку праці недостатньо кваліфікованими робітниками, перевиробництво в окремих сферах фахівців та їхня неспроможність конкурувати в сучасних умовах ринкової системи, як зазначає авторський колектив дослідників В. П. Андрущенко та В. І. Бондар, «створили ситуацію прихованої кризи в освіті» [10]. З одного боку, як стверджують дослідники «...розвиток системи вищої освіти свідчить про здобутки вітчизняної професійної школи у галузях, де потреби ринку досить жорстко вимагали своєчасного реагування на запити замовників, з іншого –

досить помітною є екстенсивність у ступені якості і професійної придатності випускників гуманітарних напрямків» [10, с. 12].

Рис. 1.1. Складники оновлення якості національної системи вищої освіти

Схожі міркування знаходимо у наукових розвідках О. Л. Кудріної. На думку вченої «криза сучасної освітньої системи виявляє себе в таких феноменах, як дедалі глибокий розрив між стрімким розвитком суспільного життя та сфери освіти, яка виявилася не в змозі пристосуватися до швидкого темпу зміни умов життя; спрямованість освіти до старих форм і змісту, повільна адаптація до мінливих соціальних умов, невідповідність кінцевої продукції освітнього процесу очікуванням і замовленнями суспільства; падіння ефективності традиційної освітньої практики, невідповідність витрат і одержуваного результату; неможливість сучасного адміністративного устрою освітньої системи впоратися з новими проблемами в сфері організації діяльності та управління навчальними закладами» [252, с. 162].

Суголосною у цьому аспекті є точки зору Г. Л. Калінічевої, яка вказує на те, що «ускладнює ситуацію і той факт, що вітчизняна система вищої освіти не мобільна, занадто повільно реагує на зміну потреб суспільства у підвищенні якості людського капіталу», «... поступово у країні ростуть тенденції відставання вищої освіти від внутрішніх потреб держави і світових процесів у цій сфері» [206, с. 147]. Серед негативних наслідків глобалізації освіти, є активізація «витоку розуму» – обдарованої молоді, кращих учених – з країн з недостатнім розвитком освітньої інфраструктури і низькою престижністю інтелектуальної праці до розвинених країн. І як результат, ми маємо справу з породженим індустріальним суспільством середовищем, що на думку Л. В. Пшеничної «не здатне миттєво прийняти ту модель вищої освіти, яка є прийнятною у постіндустріальних країнах. Звідси витікають проблеми реалізації Болонського процесу та поява так званого українського варіанту Болонської системи» [356, с. 14].

Ще однією проблемою вищої освіти є недостатня вмотивованість студентів і викладачів. Д. О. Квятковський стверджує, що у настроях сучасного студентства відбуваються складні, суперечливі процеси [212]. Світоглядні позиції багатьох студентів характеризуються значним ступенем критицизму в поглядах на навколишню дійсність, що поєднується з послабленою діловою активністю. Переважна частина студентів не ставить перед собою життєвих цілей, що виходять за межі повсякденності й мобілізують на високу якість підготовки до майбутньої професійної й цивільної діяльності [212].

Визначна проблема процесів перетворення системи вищої професійної освіти, як відзначає Н. В. Коробко, супроводжується і низькою об'єктивних суперечностей між: «недостатніми можливостями сучасної системи освіти та об'єктивною потребою суспільства у формуванні професійно-мобільного фахівця; сучасними кваліфікаційними вимогами до випускників навчальних закладів на ринку праці та організацією професійної підготовки майбутніх фахівців згідно з цими вимогами» [229, с. 5]. В. В. Полякова акцентує на тому, що однією з суттєвих суперечностей, щодо впровадження інновацій,

спрямованих на підвищення якості вищої освіти, є фактичне виключення з процесу розробки змісту реформ основних суб'єктів освітньої діяльності: студентів, викладачів і працедавців [332, с. 8]. Схожі міркування знаходимо у наукових працях О. М. Чусової. Вчена вважає, що «динамізм соціально-економічних трансформацій, стрімка інформатизація суспільства зумовлюють зміни освітніх пріоритетів щодо підготовки спеціаліста нового типу – мобільного, компетентного, конкурентоспроможного, що орієнтується у сучасному світі, вільно розпоряджається своєю професійною кваліфікацією та мобільно адаптується до нових умов професійної діяльності [447, с. 6].

Цю наукову позицію поділяє І. А. Добрянський, який дійшов висновків, що «зміна освітніх пріоритетів і трансформаційні процеси – це політичне та загальнонаціональне завдання, тому має реалізовуватися не як відомчий проект, а як загальнодержавна програма, де активними суб'єктами є органи державної влади, місцеве самоврядування, професійно-педагогічна спільнота, наукові, культурні товариства, бізнесові кола, третій сектор» [167, с. 59].

Наголошуючи на актуальності проблем професійної освіти В. А. Триндюк у своїх подальших дослідженнях висвітлює думку про «трансформаційні процеси» у вищій освіті. За твердженням вченої, «освіта і наука виступають не тільки головними чинниками трансформації суспільства, але й досягнення ним високого рівня економічного розвитку і соціальних стандартів, збереження і примноження інтелектуального потенціалу держави, її інноваційного розвитку [416, с. 197].

Згідно з дослідженням Д. Б. Свириденко трансформаційні процеси в освіті «...потребують уваги з боку наукової спільноти, адже становлення інформаційно-мобільного суспільства та актуалізація глобалізаційних процесів здійснюють неабиякий вплив на перебіг вищезгаданих змін» [369, с. 183]. Аналогічні педагогічні ідеї знаходимо в наукових працях Л. А. Овсянкіної про те, що трансформаційні процеси в освіті «потребують впровадження такого механізму її оновлення, завдяки якому весь освітній процес має відповідати вимогам сьогодення і неминучого майбутнього, прогнозуванням якого активно

займаються українська еліта» [307, с. 14]. Можна погодитися з дослідником, що «модернізація передбачає також розбудову теорії та практики освіти, оновлення її змісту, форм прояву та механізмів функціонування у суспільстві, що в умовах української реальності трансформується у некерованому режимі на рівень інформаційно-мобільного типу розвитку» [307, с. 15]. Розділяючи думку дисертанта, ми також стверджуємо, що оновлення вищої фізкультурної освіти вимагає пошуку певних педагогічних інновацій, спрямованих на досягнення такого важливого результату, як «підготовка мобільної особистість в галузі фізичного виховання.

Б. Б. Буяк визначив основні глобальні процеси і проблеми світового рівня в конструктивному аспекті сталого розвитку, що «неодмінно зумовлюють зміни університетської освіти: глобалізація ринків праці та послуг, у т. ч. навчальних; глобальний бум засобів зв'язку, поширення масової інформації; глобалізація економіки та інформатизації; глобалізація торговельної системи; акселерація соціально-економічних та педагогічних процесів; тотальна інформатизація суспільства і, як наслідок, перехід до «суспільства знань»; зміна цінностей; розширення структури університетської освіти від елітарної до масової з набуттям пост національного характеру; виникнення та поширення інноваційних освітніх технологій; розширення свободи вибору навчальних програм, форм і часу навчання та ін.» [43, с. 217–218].

Л. А. Шелюк вважає, що для досягнення поставленої мети, спеціалістам в галузі фізкультурної освіти необхідно розв'язання наступних взаємопов'язаних завдань: «забезпечення рівного і справедливого доступу до якісної освіти, зокрема через запровадження незалежного зовнішнього оцінювання навчальних досягнень випускників шкіл, які виявили бажання вступати до вищих навчальних закладів фізкультурного спрямування; створення нової моделі економічної діяльності університетів, яка базуватиметься на солідарній участі держави, бізнесових кіл і громадян; приведення системи вищої фізкультурної освіти у відповідність до вимог Болонської декларації, розширення автономії

університетів, їхньої мобільності як необхідної передумови інтеграції української освіти в європейський освітній простір...» [454, с. 73].

У світлі досліджуваної проблеми цікавою є наукова позиція В. В. Левченко про те, що професійне становлення вчителя фізичної культури на жаль супроводжується і кризовими явищами, результатом яких є «недостатній професійний досвід, слабка адаптація до швидкозмінних умов сьогодення, відсутність бажання до саморозвитку в новому напрямі та несформована індивідуальна мобільність» [257, с. 130–134].

Дещо іншими є міркування Н. І. Констатюк котрий акцентує, що вища освіта починає долати кризу і стає «більш інноваційною, мобільною, далекоглядною і відповідальною за результат, тобто починає готувати освічених працівників, які в змозі виконувати складні завдання, швидко адаптуватися до зміни середовища й нових вимог економіки» [225, с. 28]. У цьому контексті корисним виявився аналіз інтерв'ю для Тижневика «Освіта» (№ 47 за 9–16 листопада 2016 р. стор. 2–3) ректора Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, професора В. П. Андрущенка [9]. Вчений зауважує, що «педагогічні університети мають забезпечити такі інновації, які забезпечують підготовку нового мобільного вчителя, здатного ввести дитину у сучасний соціум, навчити її жити, творити й перемагати в реальних життєвих умовах. Студент педагогічного вишу має «вийти за межі Інтернету» – глибоко освоїти його можливості й зазирнути за горизонт. Для цього він повинен бути мобільним, стати дослідником, а педагогічний університет – університетом дослідницьким [9]. Нам глибоко імponує те, що важливу роль у підготовці сучасного вчителя для нової Української школи ректор вбачає в креативності і усуненні однією із суттєвої проблеми українських педагогів – їхня вузька спрямованість і низький рівень конструктивізму та мобільності.

Сучасна система процесу підготовки фахівців фізичного виховання і спорту, як вважає Н. І. Степанченко, «вимагає від професорсько-викладацького складу вищої школи глибокого переосмислення призначення фізкультурної освіти, різноманітних аспектів гармонізації її моделей і технологій» [398, с. 443].

На думку вченого, «успішне вирішення нових завдань, що стоять перед вищою освітою фізкультурного профілю, залежить від готовності та здатності викладачів здійснювати перехід до нового педагогічного мислення, суть якого полягає у сприйнятті навчання як процесу професійного розвитку особистості студента» [398, с. 443]. Для нашого дослідження ця теза Н. І. Степанченко є дуже важливою.

Слід підкреслити, що в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки також зауважується, що «конструктивна освіта належить до найважливіших напрямків державної політики України». У цьому ж документі зазначається, що держава виходить з того, що «...освіта – це стратегічний ресурс соціально-економічного, культурного і духовного розвитку суспільства, поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення міжнародного авторитету й формування позитивного іміджу нашої держави, створення умов для самореалізації кожної особистості» [299].

Аналогічні твердження стосовно педагогічної мобільності і стратегії розвитку вищої освіти в Україні знаходимо в дисертаційному дослідженні О. Б. Буднік «Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності» (Житомир, 2015). Істотне зацікавлення для нашої розвідки становить розуміння вченої системи формування професійної мобільності майбутніх учителів, яку вона розглядає в аспекті «важливої характеристики діяльності сучасної людини», творчості як «невід’ємної характеристика професійної діяльності вчителя» [41, с. 60]. Вчена доводить, що професійна мобільність (хоча і не використовує цей термін) це «здатність до освоєння, переосмислення, перетворення особистісного й соціокультурного досвіду відповідно до мінливих життєвих реалій, окреслених планів; усвідомлення перспектив конкретної діяльності та розуміння себе в ній; урахування реальних обставин її переконструювання, що є цінним у професійно-педагогічному сенсі». Як бачимо, у цитований дисертації О. Б. Буднік здійснюється пошук «оптимального варіанта вирішення проблеми, прийняттям нестандартних освітніх рішень, прояву мобільності, розробленням й

впровадженням навчально-методичних інновацій, виробленням індивідуального стилю педагогічної діяльності з урахуванням соціальних запитів. А стратегія вирішення завдання забезпечення якості вищої педагогічної освіти розглядається автором з позиції «соціальної мобільності і перебудови діяльності вищого навчального закладу» [41, с. 70].

Є. Н. Приступа присвятив свої дослідження з'ясуванню глобалізаційних тенденцій у системі підготовки фахівців галузі фізичного виховання та спорту в Європі [337].

Схоже бачення шляхів розв'язання проблеми *якості освіти* знаходимо у висловлюваннях В. В. Кравця [238, с. 16]. У своїй праці «Проблеми модернізації вищої освіти України в умовах глобалізації» (2012) вказує, що «...сьогодні успіх країни залежить від рівня розвитку інноваційної політики». Тому запровадження інноваційних досягнень в освіті й науці, на думку вченого «набуває пріоритетного значення», «...вища школа повинна взяти на себе місію підготовки молодого покоління, яке мислить і діє по-новому». Нам глибоко імponує позиція дослідника про те, що модернізаційні тенденції у вищій школі потребують розвитку наукової та інноваційної діяльності, підвищення якості освіти на мобільно-інформаційній основі [238, с. 16].

Сучасні державотворчі тенденції, що відбуваються в Україні, як вважає С. С. Занюк, висувають відповідні вимоги до суб'єктів професійної діяльності, по-новому актуалізуючі дослідницький інтерес до різних аспектів професіоналізації [180, с. 89].

Професійна підготовка майбутнього вчителя фізичної культури повинна організовуватись на принципах інноваційності та мобільності. Отримані дані стали основою для планування стратегії професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, яка формується у закладі вищої освіти, яка представлена у вигляді «пазлів» при складанні яких майбутні вчителі фізичної культури здатні адаптуватися до нових викликів суспільства – навчитися навчати по-новому, адаптуватися до нової ролі в освітньому середовищі – бути не лише лектором або тьютором, а й повноцінним членом дослідницької команди,

науковим керівником, інколи менеджером освітнього процесу та фасилітатором (рис. 1.2).

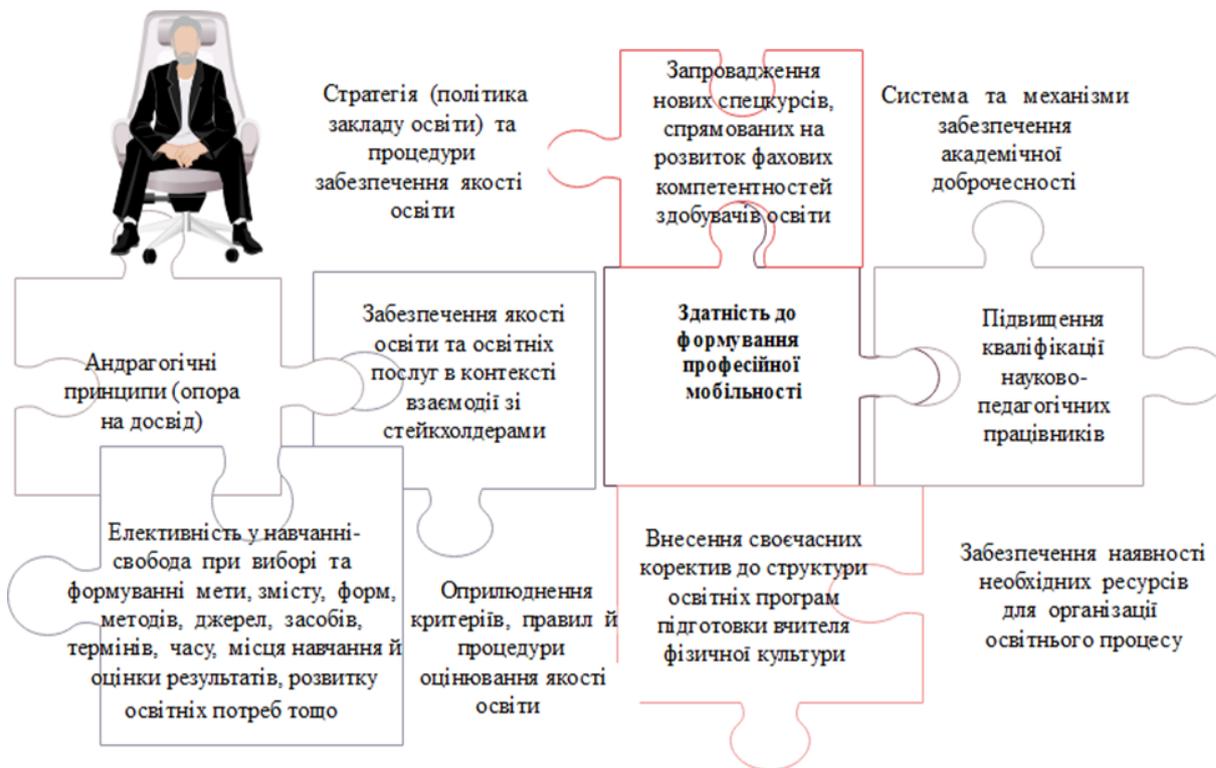

Рис.1.2. Узагальнена міні-схема ключових стратегій сучасних дослідників освітніх перетворень

В. П. Андрущенко, І. А. Зязюн та В. Г. Кремень вказують, що «... згідно з програмою держава й громадськість повинні підтримати вчителя, змінити його соціальний статус, активізувати діяльність. Ця програма спрямована на оптимізацію кадрового забезпечення навчальних закладів, модернізацію системи підготовки педагогів, поглиблення міжнародної співпраці у педагогічній сфері, а також забезпечення достатнього фінансування підготовки й професійної діяльності педагогічних працівників [11, с. 14]. Відкриваючи нові можливості для вищої фізкультурної освіти О. Л. Благій допускає, що «необхідність розв'язання завдань, спрямованих на створення вітчизняної системи освіти у сфері фізичної культури і рекреації, потребує обґрунтування наукових засад підготовки фахівців для сфери фізичного виховання відповідно до сучасних світових освітніх тенденцій і національних інтересів, а також розвитку й структуризації мережі навчальних закладів, що здійснюють підготовку фахівців для цієї сфери за повним переліком спеціальностей» [29, с. 7].

Як слушно відзначає авторський колектив Н. С. Свірчук, Т. В. Вознюк та А. І. Драчук «актуальність удосконалення системи мобільної освіти України в галузі фізичного виховання та спорту обумовлена, низкою об'єктивних обставин, основними з яких є недостатнє врахування ролі фізичного виховання в зміцненні здоров'я населення, профілактиці найбільш поширених захворювань, підвищенні працездатності, організації повноцінного дозвілля тощо» [380, с. 80]. Для нашого дослідження ці тези є досить важливими.

Сучасні українські дослідники з проблем формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, лише торкаються питань теорії і практики підготовки в освітньому середовищі закладу вищої освіти, хоча й мають вагомні здобутки в розкритті сутності цієї проблеми. Серед робіт, виконаних у межах наукової парадигми, заданої ідеї відзначимо наукові розвідки вітчизняних науковців Н. О. Белікової [22], І. Б. Гринченко [80], О. М. Гончарова [77], Л. П. Сущенко [407], В. А. Триндюк [416], М. В. Чекунов [444], І. В. Шаповалової [450], та закордонних (М. Heinrich [485], R. Mirabile [495], R. Pring [498], J. Weinberg [509] та ін., які вивчали окремі аспекти мобільності і приділяли значну увагу підготовці майбутніх учителів з фізичної культури в умовах закладу вищої освіти.

Так, у працях Н. О. Белікової зауважується, що «з позицій сьогодення вищим навчальним закладам значну увагу слід приділяти підготовці фахівця відповідного рівня і профілю, конкурентоздатного на ринку праці, компетентного, відповідального, який вільно володіє своєю професією й орієнтується в суміжних галузях діяльності, здатного до ефективної роботи за обраною спеціальністю на рівні світових стандартів, готового до постійного професійного зростання, соціальної і професійної мобільності» [22, с. 13]. У своїх наукових розвідках вчена доводить, що професійна підготовка такого фахівця повинна включати: «володіння інтелектуальними засобами пізнання і організації професійної діяльності в сфері фізичної культури та спорту; наявність стійкої потреби у здійсненні професійної діяльності; мотивацію на використання традиційних та новітніх оздоровчих технологій у професійній діяльності;

володіння загально-професійними та спеціальними знаннями, уміннями і навичками, які забезпечують ефективність здійснення професійної діяльності в умовах сучасного конкурентного середовища; творчу направленість професійної діяльності; високий рівень сформованості культури здоров'я та індивідуального стилю професійної діяльності. Ми поділяємо позицію дослідниці про те, що серед основних засобів фундаменталізації професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури слід вважати «зміну змісту і методології навчального процесу, що передбачає поглиблене вивчення фундаментальних законів природи і суспільства, набуття необхідних фундаментальних базових знань через створення принципово нових навчальних курсів, зорієнтованих на формування у майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту цілісних уявлень про наукову картину світу, на формування навиків системного її пізнання» [22, с. 53; 55].

Аналогічний конструкт знаходимо в наукових поглядах О. П. Біницької про те, що зміст професійно орієнтованих дисциплін у закладах вищої освіти «до цього часу відзначається певною консервативністю, пов'язаною з інерцією мислення авторів програм та підручників, які часто не враховують динамічних співвідношень між відповідною наукою і станом розвитку практично-технологічних розробок, що визначають характеристики науково-технічного прогресу» [28, с. 35]. Вчена підкреслює, що відставання у створенні оптимального змісту освіти, в тому числі фізкультурної, «...вимагає вирішувати означену проблему на основі як діючих систем, понять, методів, так і за допомогою формування інформаційної культури та особистісної мобільності майбутнього вчителя».

У цьому контексті, на наш погляд, важливо звернути увагу на оригінальність позиції І. Б. Гринченко [80]. У своєму дослідженні вчена наголошує про необхідність системного впровадження нових інформаційних і педагогічних технологій у процес фізичного виховання. Автор наголошує на «важливості реалізації нових цільових настанов, оновлення змісту професійно-орієнтованих дисциплін, використання інноваційних форм, засобів, методів

навчання, впровадження технологічних, організаційних, науково-методичних розробок в освітньому процесі вузу» [80, с. 69].

Співзвучною у цьому аспекті є науково-педагогічна позиція О. М. Гончарової, яка вказує на те, що у майбутнього вчителя фізичної культури в умовах ВНЗ «мають бути сформовані основні компоненти інформаційної культури, а саме: розуміння сутності інформації та інформаційних процесів...»; «...вміння організовувати пошук, добір комп'ютерної інформації, необхідної для розв'язування навчальних завдань; мати уявлення про бази даних, інформаційно-пошукові системи, Інтернет тощо» [77, с. 22]. Суголосною у цьому контексті є точка зору М. В. Чекунова, який акцентує, що «найважливішим критерієм професійної компетенції майбутнього вчителя з фізичного виховання в сучасній вищій освіті є його готовність до використання інформаційних та комунікаційних технологій у майбутній професійній діяльності» [444, с. 22]. На думку дослідника, перед системою вищої фізкультурної освіти постає найважливіше завдання – формування високого рівня інформаційної культури майбутніх учителів фізичного виховання в процесі фахової підготовки.

Педагогічні дослідження, як вказує У. М. Проценко, свідчать, що передовий досвід у роботі спеціалізованих навчальних закладів фізичної культури в Україні був нагромаджений, проте значно втрачений у сучасних умовах і потребує спеціальної розробки та удосконалення. Вчений наголошує на необхідності забезпечення майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту найновішими засобами навчання [355, с. 136–137].

Серед досліджень, що продовжують вищезгаданий напрям наукових пошуків, варта уваги дисертаційне дослідження Л. П. Сущенко «Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах» (2004). Вчена небезпідставно переконує, що пріоритетним напрямом сучасної вищої фізкультурної освіти стає «перенесення акценту з вузько предметної підготовки на формування і розвиток високоосвіченої цілісної особистості, перехід студента з об'єкту зовнішньої дії,

«споживача» готових знань до суб'єкта свого професійного становлення» [408, с. 348].

Схожу концепцію знаходимо в наукових розвідках І. В. Шаповалової. Дослідниця освітніх перетворень зауважує, що з «позиції сьогодення сфера фізичної культури України перебуває на переломному етапі, перспектива її розвитку залежить від багатьох чинників, що мають не лише позитивні, а й негативні наслідки, до яких належить загально визнаний факт зниження мотивації до майбутньої професійної діяльності і як наслідок – низький рівень формування професійної мобільності вчителя [449, с. 415]. Автор підкреслює, що «важливим аспектом сучасного педагогічного процесу ВНЗ має стати не тільки його активність та динамічність, а й те, що він повинен розвивати у студентів, майбутніх учителів фізичного виховання незалежне креативне мислення, власні погляди на вдосконалення своєї професійної діяльності, на розкриття творчих здібностей, уміння самостійно сприймати знання, аналізувати, встигати за змінами в сучасному соціумі та школі» [449, с. 419]. Ми поділяємо думку вченої, що «на перший план професійної підготовки сучасного вчителя фізичного виховання виходять ті принципи формування індивідуальної лінії розвитку його особистості, які мотивують до самореалізації, самовиховання, які необхідні для становлення особистості. Тільки той учитель, котрий вміє самостійно мислити, самостійно і мобільно приймати рішення, аналізувати свою професійну діяльність, володіє педагогічною майстерністю, – потрібен сучасній школі» [449, с. 419].

Слід також зауважити що модернізація вищої професійної освіти у галузі «Фізична культура і спорт» здійснюється у напрямку її переорієнтації з пріоритетів фізкультурно-спортивних на людино-творчі цілі та зміст, загальну рекреаційну функцію, гуманістичну, культуро-формуючу сутність фізкультурно-освітньої реальності. О. Іванів вважає що це «детермінує новий зміст професійної діяльності фахівця фізичного виховання та спорту на основі сформованої у нього професійно-педагогічної культури та особистісної мобільності» [199, с. 25–32].

Аналіз інших наукових джерел, які розкривають питання мобільності у фізичному вихованні, зокрема, свідчить про те, що воно нерідко розглядається ізольовано від інших важливих напрямів всебічного розвитку майбутніх учителів фізичної культури, з одного боку, з іншого – без достатнього врахування суті, закономірностей, принципів, психологічних механізмів формування професійної мобільності в широкому його розумінні. У цьому контексті нам близькі погляди О. А. Мальцевої [272, с. 4]. Вчена виділяє ряд суперечностей зауважуючи при цьому, що «...кожен сам обирає, як прожити життя: віддатися течії «що буде, того не минути» чи створювати навколо себе таке середовище, що дало б змогу якомога краще реалізувати себе, свої здібності та мрії, долаючи перешкоди й уникаючи можливих зайвих клопотів». Щоб подолати ці суперечності вчена пропонує по-новому готувати вчителів фізичної культури до своєї діяльності, навчати їх з особливою увагою ставитись до здоров'я кожної особистості, вивчаючи її природні особливості» [272, с. 4].

І. В. Шаповалова підкреслює, що важливим пріоритетом сучасного педагогічного процесу ЗВО «має стати не тільки його активність та динамічність, а й те, що він повинен розвивати у студентів, майбутніх учителів фізичного виховання незалежне креативне мислення, власні погляди на вдосконалення своєї професійної діяльності, на розкриття творчих здібностей, уміння самостійно сприймати знання, аналізувати, встигати за змінами в сучасному соціумі та школи» [449, с. 415].

З огляду на визначені пріоритети А. П. Веселовський та І. П. Ільчишин підкреслюють, що вчитель фізичного виховання відіграє ключову роль у реалізації соціальних цілей і завдань фізичної культури і спорту. Сучасне суспільство, на думку вчених повинно «розглядати вчителя фізичного виховання не лише як фахівця, що має знання, уміння і навички в професійній сфері, а більшою мірою як фахівця з пропаганди здорового способу життя, валеологічного ставлення до свого здоров'я, як мобільну людину, яка підвищує мотивацію дітей і підлітків до занять руховою діяльністю і залучає їх до занять різними видами спорту» [52, с. 201].

Як бачимо, аналіз досліджень проблеми професійної мобільності свідчить, що означена проблема дуже тісно пов'язана з мотивами. Серед робіт, виконаних у межах задекларованої проблематики, варта уваги робота авторського колективу науковців В. М. Лісового, В. А. Капустник та І. В. Завгороднього, які вважають, що «мотивація з боку вітчизняних навчальних закладів фізкультурного спрямування формується за рахунок пріоритетів у модифікації і розбудові навчальних планів та програм підготовки з можливістю впровадження стандартів подвійного диплома; отримання фахівцями досвіду методологічного та методичного забезпечення впровадження кредитно-модульної системи навчання в повному сенсі цього терміна; налагодження прямих стосунків із закордонними колегами з можливостями запрошення до читання окремих лекцій або змістових модулів іноземних фахівців; підвищення міжнародного авторитету університетської школи; отримання пристойних рейтингових характеристик» [259, с. 61–62].

Подібні твердження знаходимо в наукових працях Л. С. Пілецької. Вчена вважає, що «мотиваційна сфера обумовлює цілеспрямований, свідомий характер дій людини й визначає потенційні можливості особистості, що вкрай важливо в ситуації невизначеності» [324, с. 280].

На думку В. Л. Погрібної, реалії сьогодення спонукають шукати нові підходи до якісної зміни усієї системи професійної освіти в Україні. Професія як вид трудової, діяльності на думку вченої, «потребує від людини, котра ототожнює себе з цим поняттям, відповідної підготовки, кваліфікації і мобільності. Педагогічні науки передбачають опанування певного обсягу фахових знань (відповідного рівня теоретичної підготовки) та практичних умінь і навичок виконувати конкретні професійні функції» [328, с. 336].

Як бачимо, розвиток професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури можливий за умови наявності високого рівня самосвідомості та мотивації до опанування вимог майбутньої професії. Ми також поділяємо думку вчених Н.О. Белікової [22], І. Гринченко [80], Л. П. Сущенко [406], І. В. Шаповалової [450] про те, що при формуванні професійної мобільності

майбутніх учителів на перше місце виходить не знаннявий її компонент і навіть не формування професійно важливих якостей, а, насамперед, психологічна (у тому числі мотиваційна) готовність до професійної діяльності яка швидко еволюює. Крізь призму вищевикладеного мобільність, вочевидь, належить до важливих соціальних факторів розвитку усього студентства.

Таким чином, система вищої освіти повинна розвиватися відповідно до суспільних запитів, орієнтуючись на загальну стратегію реформ у контексті Концепції Нової української школи, а також з урахуванням національних інтересів України та її реальних потенційних ресурсів для оновлення соціального життя.

Перехід на нові концептуальні основи розвитку фізичної культури, особливо в аспекті професійної підготовки нової генерації педагогічних кадрів, здатних до саморозвитку і життєвої реалізації у фізичному вихованні та спорті, вказують на унікальність нашого дослідження. Водночас, аналіз професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури як науково-теоретична проблема дозволило стверджувати, що означений феномен є складним і новим явищем у фізичному вихованні. Отже, професійна мобільність майбутніх учителів фізичної культури як науково-теоретична проблема і предмет наукових студій залишається дискусійною.

1.2. Репрезентація концепту «професійна мобільність» в історичному дискурсі

Для нашого дослідження важливим є ретроспективний аналіз розвитку професійної мобільності як нового явища у системі підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Узявши до уваги рекомендації українського компаративіста А. А. Сбруєвої щодо методологічної основи порівняльно-педагогічних досліджень, ми вивчаємо професійну мобільність з урахуванням філософських, психолого-педагогічних і соціологічних теорій, що дає можливість виявити історико-культурну й суспільно-економічну

детермінованість цього педагогічного феномена, розкрити його багатовимірність, відібрати позитивний досвід для української освіти сьогодні й на перспективу.

Цілком закономірним є й усвідомлення необхідності об'єднання зусиль представників різних наук і різних історичних епох «про людину» для напрацювання інтегрованої теорії формування мобільного вчителя фізичної культури, яка сьогодні не втрачає своєї актуальності і може розглядатися як:

– вихід із проблемної ситуації, що виникла через недостатній особистісний розвиток, який А. П. Конох розглядає, як «активно-творчу, вільну та усвідомлену власну соціальну активність особистості, її власний індивідуальний шлях розвитку, побудову власного життєвого шляху методом спроб та помилок»;

– адаптація до нових професій, які з'явилися на ринку спортивної індустрії;

– «реставрація себе» у кризові періоди життя;

– вирішення протиріччя між необхідністю в забезпеченні мобільної фізкультурної освіти та унеможливленням вирішити цю проблему завдяки існуючим традиційним підходам до професійного навчання (та ін.) [224, с. 320].

Як стверджує Л. П. Сущенко, «без вивчення та критичного переосмислення досвіду попереднього етапу розвитку професійної підготовки фізкультурних кадрів, який пройшла Україна, зробити життєздатну систему професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури може бути проблематичним, оскільки вона потребує збереження певної технологічної практики» [406].

На думку О. В. Сухомлинської, «...усі педагоги, займаючись безпосередньо освітньою практикою та беручи участь у суспільно-педагогічному русі, хотіли виховувати «нову людину», людину нового часу, яка відповідала б вимогам соціально-економічних зрушень і викликів...». І ця мета на думку вченої, «була великим інтеграційним началом у роздумах багатьох педагогів, котрі пов'язували міркування про нову людину з розвитком освіти, думками щодо її змісту, форм і методів навчання, організаційних форм і типів навчальних закладів» [403, с. 6–8].

Дозволимо собі зупинитися на історико-філософській методології щодо системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. Тому, що історія є тим науковим підґрунтям, в якому зберігаються цінні і перевірені часом погляди відомих дослідників освітніх перетворень. Історія, спонукає нас до пошуку нових шляхів і форм досягнення поставлених наукових завдань.

Одним із найбільш вдалих пошуків у цьому напрямку є андрагогічний підхід. У дисертаційній роботі перевага надається саме андрагогічному підходу тому, що він, опираючись на історичні практики, спроможний значно повніше змодельовати процес формування «нового мобільного вчителя фізичної культури» в умовах закладу вищої освіти.

Термін «андрагогіка», утворений за аналогією до терміну «педагогіка» (від грецьк. *anor*, *andros* – дорослий чоловік, доросла людина та *ago* – веду), був вперше використаний німецьким вчителем О. Каппом (книга «*Platon's Erziehungslehre, als Pädagogik für die Einzelnen und als Staatspädagogik*») у 1833 році для позначення особливого розділу педагогіки, в якому досліджуються проблеми навчання та освіти дорослих.

За твердженням І. Герасимової «...одна з особливостей застосування андрагогічного підходу в навчальному процесі ВНЗ полягає в необхідності переведення студента в «новий статус» з позиції «мене навчають» на позицію «я навчаюсь») [71, с. 34]. З огляду на вищесказане, Л. Пілецька також розглядає теорію формування «нового вчителя» через андрагогіку [324, с. 280]. Водночас, вчена висловлює занепокоєння, що «...перехід до ринкових умов розвитку, кризові явища, як глобального, так і національного рівня, стали причиною невизначеності вчителя означеного фаху на ринку праці», сучасний спеціаліст з вищою освітою, на думку авторки «з малою часткою ймовірності може розраховувати на забезпечення місцем працевлаштування, яке б задовольнило його прагнення і потреби» [262, с. 258].

Наведені міркування дозволяють констатувати, що проблема мобільності в сучасній освіті перебуває у колі наукових інтересів представників

психологічних і педагогічних наук, що відповідає реаліям українського суспільства. Звісно, дослідження проблеми професійної мобільності майбутніх учителів тільки розпочинаються, проте попри невелику кількість наукових праць, вже є ґрунтовні дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата і доктора наук, серед яких Л. Б. Буднік [41], Н. В. Грицькова [82], О. В. Дяченко [173], Е. О. Золотарьов [195], С. С. Оксамитна [313], Л. Пілецька [324], Р. М. Пріма [340], Л. Л. Сущенцева [405] та ін.

Доцільно окреслити, що комплексне дослідження проблеми мобільності проведено у публікації «Мобільність: системний підхід». М. І. Стрюк, С. О. Семеріков проаналізували еволюцію поняття мобільності у наукових джерелах ХІХ–ХХІ століть, теоретично обґрунтували види мобільності (соціальна мобільність, професійна мобільність, академічна мобільність, віртуальна мобільність, навчальна мобільність, географічна мобільність, програмна мобільність, технологічна мобільність), запропонували інтегративну модель мобільності в інформаційному суспільстві [401, с. 203–213]. Дослідники охарактеризували нові програми мобільності (франчайзинг, подвійні / спільні ступені, поєднання, нострифікація, віртуальна / дистанційна угода), розглянули нові види постачальників мобільності (філія, автономна установа, придбання / злиття закладу, навчальний центр / навчальний сайт, афіліація / мережі, віртуальний університет) й акцентували увагу на віртуальних університетах, що є нині основою віртуальної мобільності студентів і діяльність яких базуються на використанні нових ІКТ у вищій освіті, насамперед – Інтернет і мобільних навчальних середовищ [401, с. 203–213].

У результаті історико-педагогічного аналізу ми спробували розглянути періодизацію генези мобільності в освіті, яка може бути застосована у фізичному вихованні. Наслідком цього аналізу стало виділення відповідних періодів становленні і розвитку проблеми формування професійної мобільності у педагогічному аспекті. Виділені нами періоди представлено у додатку А, таблиці А. 1.1.

Розкриємо логіку виділення означених періодів і здійснимо їх характеристику.

Софістський період (античність, середньовіччя)

Вважаємо доцільним окреслити цей історичний контекст періоду в освіті «дорослих». Як першоджерела, в яких розглядалося питання освіти особистості, деякі дослідники трактують праці Арістотеля, Сенеки і Конфуція. Історичний екскурс, який здійснив Л. М. Капченка, свідчить, що «андрагогікою займались Піфагор, Сократ, Платон, Ісус Христос, пророки і проповідники, філософи, політичні діячі, літератури, вчені всіх віків і народів, старогрецькі і старосврейські педагоги використовували терміни, які, будучи попередниками андрагогіки, включали елементи даного поняття, що відображали його всілякі сенси і визначення» [6, с. 7].

Аналогічної думки і Т. О. Лазаревич, яка вважає, що «ідеї Сократа, Платона, Арістотеля відображають думки про потребу навчання впродовж життя, про особливості і манери здобуття знань у різні періоди життя». Авторка знаходить подібні подання і у Давньому Римі, у працях доби Ренесансу. Цікавою є архівна знахідка вченої про те, що у «...часи Середньовіччя, коли ніхто не займався теоретичними дослідженнями навчання дорослих, різноманітні його форми існували фактично у всіх європейських містах». Це були мандруючі (мобільні) учні, які «...навчалися основам ремесла при майстрах», «...таке навчання тривало не один рік, до того ж в уставах ремісничих цехів існували навіть певні вимоги до правил і умов життя, навчання, перебування учня «у навчанні». Ці правила було прописано в цехових уставах більшості середньовічних європейських міст.

Теорію про мобільність і «про потребу навчання протягом життя» доповнюють наукові дослідження Н. Демченко, яка наводить переконливі приклади про те, що «...ще Платон у IV столітті до н.е., коли говорив про виховання майбутніх філософів-правителів «ідеального поліса», вимагав розширення вікових кордонів освіти до 45 років. Тільки така «довга дорога», вважав він, веде до мудрості». Вважаючи базою в освіті «навчання впродовж

життя» у «Протагорі» Платон писав: «...Виховання та настановлення починаються у перші роки дитинства й продовжуються впродовж усього життя» [6].

Основи концепції мобільності в освіті дорослих знаходимо в поглядах Ю. В. Левченко, який здійснивши аналіз історичних архівних матеріалів знаходить коріння андрагогіки і мобільності ще в період VIII – V ст. до н.е. Дослідник констатує, що «для грецьких міст-держав характеризувався культурним переворотом, що супроводжувався вільнодумством, критичним переосмисленням усталених традицій, стандартів поведінки та мислення». Свобода творчості, досягнення життєвих успіхів, бурхливий розвиток духовного світу людини ставали нормами життя, соціальною цінністю і навіть сенсом діяльності людини [257, с. 131]. За таких умов формувалася група мандруючих (мобільних) учителів-софістів, які започаткували перегляд традиційної системи освіти та зумовили теоретичні розробки нетрадиційних педагогічних моделей (засновники софізму – Горгій та Протагор; видатні софісти – Гіппій з Еліди, Продік з Кеосу, Антифонт, Фрасімах із Халкідон).

У контексті нашого дослідження цікавими є історичні факти про те, що мандруючи учителі-софісти озброївшись тезою, що «людина є мірою всіх речей», обґрунтували власний ідеал «здібної і сильної людини». Тому їхня праця як мобільних вчителів-наставників зводилася до формування особистості, орієнтованої винятково на практичну політичну діяльність, на досягнення особистого успіху. Враховуючи те, що софісти навчали молодь за відповідну плату, їм необхідно було використовувати такі методи навчання, які б гарантували їм успіх».

Таким чином, ще в стародавні часи було закладено: основи мобільності в освіті дорослих; визначалися основи взаємодії педагогів з учнями; якості, якими вони мають володіти; необхідність організації індивідуального підходу до кожного «дорослого учня», що гарантувала успіх. Думки та настанови філософів, вчителів - наставників, мандруючих вчителів-софістів того часу є актуальними й сьогодні.

Пансофійський період (XVII ст.)

Аналізуючи цей історичний період деякі вчені визнають його також «мобільним», і що ідею мобільності в навчанні протягом усього життя пропагував ще великий чеський педагог-гуманіст, засновник наукової педагогіки Я. А. Коменський (1592–1670 рр.).

Вагомими для нас виявилися погляди Яна Амоса Коменського в плані формування професійної мобільності у майбутніх учителів фізичної культури. У відомій праці «Пансофія» педагог висловлював думку про те, що «необхідно побудувати нову школу в протигагу існуючій середньовічній, де би формувалася фізично-досконала людина та засвоювалися практичні знання, уміння і навички, необхідні для життя, яке швидко змінюється». Згідно з його твердженням «...нові ідеали вимагають, щоб молодь виховувалася і навчалася таким чином, щоб нічого не змусило її розгубитися, щоб вона не опинилася не підготовленою» [55].

Таку освіту, на думку Я. А. Коменського, може забезпечити лише пансофія, наука про усе, яка базується на єдиних засадах, переслідує вічну істину та гармонію тіла, душі і грації. Ми поділяємо думку видатного педагога-гуманіста минулого, оскільки людина є «...продуктом соціального середовища, тому постійно перебуває у розвитку і процес навчання і фізичного розвитку супроводжує її поки вона живе». Дослідник був переконаний і в тому, що учителеві, творцеві майбутнього, треба багато знати й уміти; володіти мистецтвом фізичного розвитку, навчання й виховання; знати, чому, коли та як варто проявляти суворість; вміти збуджувати в дітях бажання до пізнання та навчання; швидко перебудовувати систему навчання (за потребою) та ін. [55, с. 38]. Також, Я. А. Коменський обґрунтував засади комплексної науки про вчителя – «дидаскології», призначення якої вбачав у вдосконаленні фізичного розвитку та фахової підготовки вчителя, зокрема його професіоналізмі.

Для аналізу цього періоду наша увага прикута і до інших досліджень Яна Амоса Коменського. Його праця «Велика дидактика» стала ще одним напрямом «мобільної педагогіки», і саме Я. А. Коменський вперше дійшов висновку про

необхідність навчання впродовж життя та обґрунтував ідею про безперервну освіту. Отже, концептуальна спадщина Я. А. Коменського дає підстави для оцінки його як засновника мобільної педагогіки та андрагогіки, хоча сам великий педагог ці терміни не використовував.

Аналіз пансофієвського періоду, стосовно мобільної освіти «впродовж усього життя», дозволив намітити шляхи формування підготовки мобільного вчителя фізичної культури, зокрема ідеї про безперервну освіту та орієнтацію винятково на практичну діяльність та на досягнення особистого професійного успіху.

Реформаторський період К. Д. Ушинського (друга половина XIX ст. – початку XX ст.)

Виходячи з розуміння історіографії в контексті нашого дослідження, особливий інтерес викликає друга половина XIX – початку XX ст. визначений нами, як «реформаторський період» в освіті. Як стверджує О. В. Сухомлинська, «...це століття дало нам велику кількість видатних постатей учених і педагогів, які продемонстрували широку палітру нових поглядів на освіту й виховання». Яскравим прикладом зростаючої уваги до означеного періоду може слугувати діяльність відомого педагога К. Д. Ушинського (1824–1870), який надавав мобільності в освіті особливого значення.

Узагальнений досвід ідей мобільності у фізичному вихованні цього періоду представлено в дисертації С. С. Марчука «Ідеї фізичного виховання школярів у педагогічній спадщині К. Д. Ушинського» (м. Луцьк, 2015). Крізь призму визначених К. Д. Ушинським дослідницьких завдань, як зауважує С. С. Марчук, «можна спостерігати зарубіжний досвід (сучасна академічна мобільність) практики фізичного виховання, зокрема таких його актуальних питань: шкільні будівлі, особлива підготовка вчителів, методи викладання гімнастики, вбрання, харчування, практичні заняття семінаристів, педагогічні конференції, педагогічні бібліотеки» [275].

У своїх дослідженнях К. Д. Ушинський аналізує фізичне виховання і фізичну культуру не лише як окремий предмет у змісті навчального процесу

певного зарубіжного навчального закладу, а й як цілісну систему, що охоплювала материнську школу, навчальні заклади різноманітних типів, суспільне оточення дитини, фізичну працю, природні засоби, спадщину народу, систему підготовки фахівців для педагогічної діяльності у спеціальних навчальних закладах, особливо жіночих [403, с. 6].

На основі аналізу публікацій у журналах «Педагогический сборник», «Народная школа», «Семья и школа», «Журнал Министерства народного просвещения» у 70-80-ті рр. XIX ст. дослідник С. С. Марчук виділяє такі особливості теорії підготовки майбутнього вчителя фізичної культури з мобільним змістом в педагогічній спадщині К. Д. Ушинського:

- підготовка такого вчителя, який розуміє, що «фізичне виховання – це спеціально організований, тривалий і неперервний процес, який необхідно здійснювати протягом усього життя людини, починаючи з народження;

- усвідомлює, що об'єктивні і суб'єктивні умови життя сучасної людини перешкоджають її правильному фізичному розвитку і вимагають обов'язкового допоміжного засобу у вигляді фізичних вправ;

- школа повинна зайняти провідну позицію в організації фізичного виховання учнів і створювати всі необхідні умови для формування у них потреби ведення активного, здорового способу життя;

- реалізація завдань фізичного виховання має бути невід'ємним складником змісту роботи школи, що передбачає щоденні рекреації і заняття фізичними вправами у час, вільний від навчання, що потребує відповідної підготовки вчителя фізичної культури; форми і засоби фізичного виховання мають бути різноманітними і враховувати індивідуальні особливості (стать, вік, стан здоров'я) та потреби дітей [275, с. 105].

З огляду досліджуваної нами проблеми звернемося також до наукових поглядів К. Д. Ушинського щодо ідеї мобільності у фізичному вихованні у згадуваний період:

– К. Д. Ушинський вперше формулює ідею мобільно-компетентнісного підходу в освіті, «...краще нехай учень залишить школу, не навчившись грамоти, ніж навчившись тільки грамоти й більше нічого» [423, с. 28];

– висловлює ідею мобільності і безперервності в освіті, висуваючи на перший план завдання недільних шкіл – розвинути в дорослих учнях «бажання і здатність самостійно, без вчителя, набувати нові знання, вчитись все життя» [423, с. 22];

– пропонує методи навчання дорослих та указує на необхідності диференціації та індивідуалізації (поділу недільних шкіл на чоловічі та жіночі) [423, с. 22].

Хочемо також відзначити цікавий факт із життя К. Д. Ушинського, який сприяв ґрунтовному аналізу мобільності у визначений історичний період.

Так у книзі «Час ученичества. Жизнь замечательных учителей» зауважується, що для молоді відкрилася можливість проявляти особистісну мобільність і діяти у різних напрямках, зокрема «...саме у цей час стрімко розвиваються капіталістичне підприємництво, усі прошарки населення мали потребу в «людях-деятелях». У цей період почали цінувати ініціативу, живий характер, яскраве і точне слово. К. Д. Ушинський своїми статтями якраз і виразив цю загальну потрібну в мобільності, тобто у вихованні людей схильних адаптуватися до дій і швидкозмінних умов життя.

Здійснивши аналіз педагогічних ідей вітчизняного педагога-демократа К. Д. Ушинського ми дійшли висновку, що ідеї мобільності у вітчизняну освіту прийшли у кінці XIX ст., коли стрімко розвивається капіталістичне підприємництво, з'явилися ідеї про потребу у дії в різних її проявах. У працях «Педагогічна подорож Швейцарією», «Педагогічні замітки про Швейцарію», «Звіт відрядженого за кордон». К. Д. Ушинський глибоко і критично вивчив досвід навчання і виховання дітей, підлітків та юнацтва за кордоном, що нагадує нам сучасну академічну мобільність [424].

Географія педагогічної мандрівки К. Д. Ушинського Європою не обмежувалася лише Швейцарією, вона була значно ширшою: Німеччина,

Франція, Бельгія, Італія. Озброївшись зарубіжним досвідом, К. Д. Ушинський вважав, що перед освітою дорослих постали завдання виховання мобільних людей, людей дії.

Таким чином, аналіз реформаторського періоду лише підтверджує думку про те, що фахівці з такими характеристиками як «людина дії», на ринку праці виявляться: конкурентоздатними, що значно підвищує їх «професійну вартість»; успішність у плані виконання професійних обов'язків, особливо у нестандартних ситуаціях; збільшуються їхні шанси на гідне працевлаштування в сучасному глобалізованому світі.

Експліцитний період (друга половина XVIII ст. – XIX ст.)

У цей період значний внесок у розкриття складових професійної майстерності вчителя зробили соціальні умови, роздуми відомих мислителів, видатних людей і педагогів. Важливим етапом у розвитку інноваційної думки в системі мобільної освіти цього історичного етапу для нас були дослідження М. В. Зембицької. Проаналізувавши архівні матеріали вчена, виявила негативні тенденції в мобільній освіті експліцитного періоду [192, с. 179]. І це лише підтверджувало занепокоєння педагогів того часу, про те, що «в освітніх реформах 1980-х років в мобільній кадровій політиці (особливо США) почав переважати принцип «sink or swim» («пан або пропав»), який полягав у ігноруванні потреб і проблем молодих учителів, пов'язаних із їх професійною адаптацією та становленням». Після отримання диплому вчителя, як стверджує дослідниця, «...молоді фахівці, не заручившись кваліфікованою підтримкою, відправлялися у «вільне плавання», що нерідко нагадувало «вільне падіння». І ця негативна тенденція потребувала нових освітніх реформ, власне які й розпочалися та передбачали народження нового покоління мобільних педагогічних кадрів» [192, с. 180].

Слід зазначити, що інновації суспільного розвитку означеного періоду модифікували старі традиції або почали вносили в соціальну практику нове, до якого прагнули адаптувати молоде покоління. З цього приводу у світовій педагогіці нами були виявлені певні напрацювання, зокрема німецький вчений-

соціолог, викладач Юджин Розеншток у доповіді в Академії праці у Франкфурті (1921) висловлює думку, що мобільність в освіті дорослих вимагає особливих викладачів, особливих методів і особливої філософії. В книзі «Андрагогіка: природа, можливості і межі освіти дорослих» (1951) швейцарський психіатр Хайнрик Хансельманн застосовує дану термінологію при перевихованні дорослих. Разом з тим, як зазначає С. І.Змеев, у першій половині ХХ століття освіта дорослих ще не набула широких масштабів, і андрагогіка ще не була поширена [194, с. 25].

Отже, цей період відрізняється методом «спроб і помилок» у системі формування мобільного вчителя. Водночас, тільки наприкінці ХХ століття галузь педагогічної теорії і мобільності у практиці освіти дорослих здобуває визнання, остаточно формується наукове розуміння щодо професійної педагогічної мобільності. Варто також зазначити, що у цей історичний період починають ґрунтовно опрацьовуватися матеріали, пов'язані з компетентнісним підходом. Логічним буде розглянути зміст цього періоду.

Компетентносний (командний) період (60-ті роки ХХ ст.)

Зазначимо, що новим поворотом у дослідженні формування професійної мобільності майбутнього вчителя фізичної культури, його конкурентоздатності, забезпечення вирішення нових оздоровчих, освітніх та виховних завдань став компетентнісний період, який досить широко обговорюється у фізичному вихованні протягом останніх 10–15 років, як «компетентнісно-орієнтована» і «мобільна» освіта.

Компетентносний період сьогодні тісно пов'язаний із формування мобільних освітніх цілей, і як слушно зазначає О. В. Овчарук, «це відбувається не на рівні держав, а на міждержавному, міжнаціональному рівнях, коли основні пріоритети й цілі освіти проголошуються в міжнародних конвенціях та документах і є стратегічними орієнтирами міжнародної спільноти. Саме тому, на думку автора, важливим нині є «не тільки вміння оперувати власними знаннями, а й бути готовим змінюватись та пристосовуватись до нових потреб ринку праці,

оперувати й управляти інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення, навчатись упродовж життя» [309, с. 6].

Особливу увагу у межах вивчення даного питання привертають погляди Л. Філіпової, яка вважає, що беззаперечним є той факт, що «професійні якості фахівця будь-якої галузі обумовлюються комплексом знань, умінь та навичок, отриманих у відповідному вищому навчальному закладі. Саме спроможність реалізувати їх, як зауважує вчена «на сучасному ринку праці оцінюють у першу чергу роботодавці, зважаючи на такі здібності в прикладному, бізнесовому, психологічному та інших аспектах» [429, с. 25–28]. З погляду роботодавців, а саме промисловиків, бізнесменів та психологів зарубіжжя, це поняття віддзеркалює здібності кандидата на певну посаду здійснювати свою роботу в межах стандарту KSAO (Knowledge, Skills, Abilities and Other characteristics – знання, навички, здібності та інші характеристики), що важливо для нас у плані задекларованого дослідження.

Аналогічну трактовку цього періоду робить Ю. Є. Савчук. Зокрема, вчена вважає, що компетентний фахівець (в межах стандарту KSAO) відрізняється від кваліфікованого мобільністю, «тим, що він: $\frac{3}{4}$ реалізує у своїй роботі професійні знання, уміння та навички; $\frac{3}{4}$ завжди саморозвивається та виходить за межі своєї дисципліни; $\frac{3}{4}$ вважає свою професію великою цінністю» [366, с. 16].

Зупинимо свій погляд на наукових здобутках, важливих для нашого дослідження зарубіжних вчених (Belbin R. [470], Health & [483], Heinrich M. [484], Naan N. [482] та ін.), які пов'язують зміст компетентнісного періоду в освіті з формуванням здатності працювати в команді, готовності особистості мобілізувати всі свої ресурси, необхідні для виконання певного завдання в залежності від конкретної ситуації.

Зауважимо, що більшість зарубіжних дослідників характеризують означений період, як «командний», пояснюючи це тим, що успішна реалізація будь якого проекту неможлива без формування ефективної команди (project team) (Akker J. [469], Bowyer J., Geudens T. [472], Dubois S., David D. та William J. Rothwell [474] та ін.).

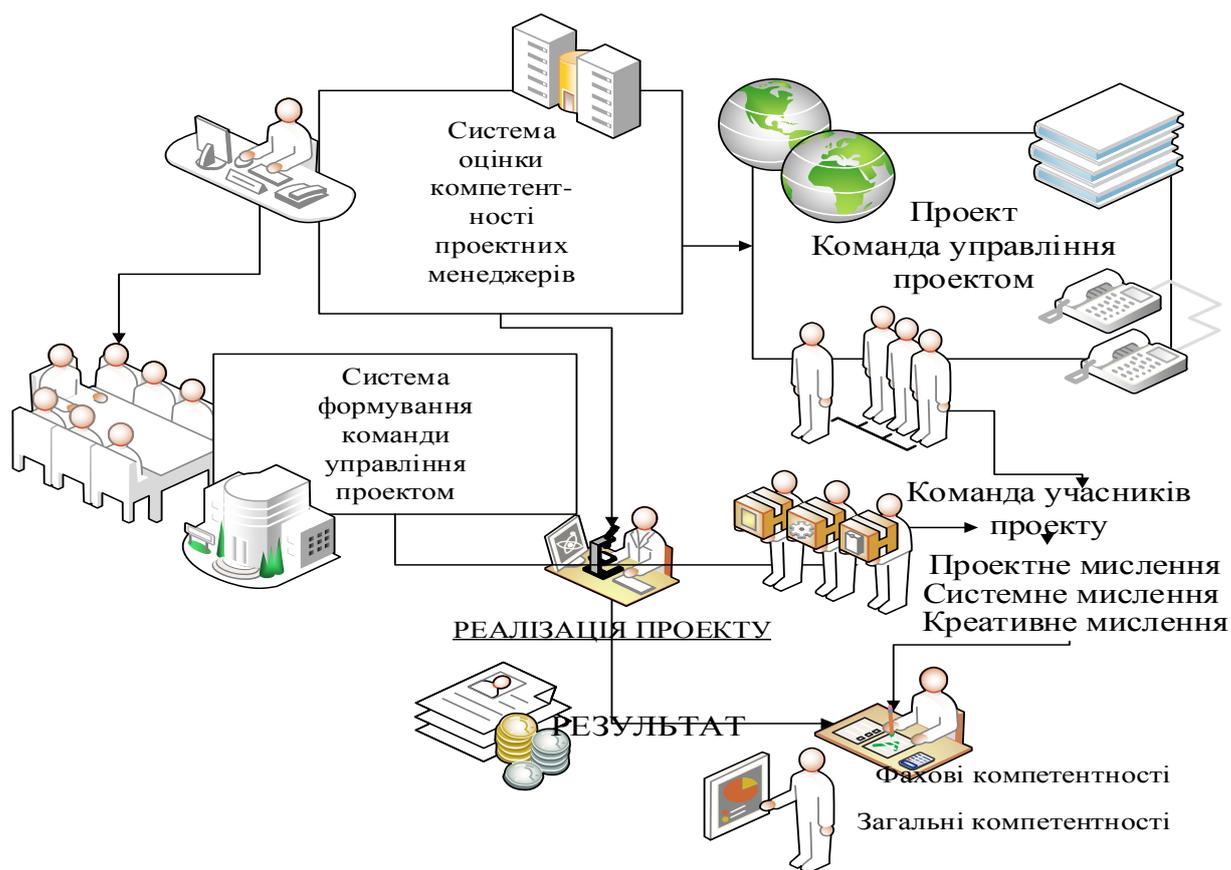

Рис. 1. 3. Принцип формування професійно-мобільної команди (в межах стандарту KSAO)

Деякі вітчизняні вчені пропонують авторські концептуальні моделі формування команд, виділяючи при цьому «загальні», «фахові» та «інструментальні» компетентності, які доцільно використовувати на практиці. Аналіз визначених принципів командної роботи, оснований на стандартах KSAO дозволив обґрунтувати зміст та структуру досліджуваного явища і представити у вигляді рисунка 1.3.

Узагальнюючи вищесказане можна стверджувати, що високий рівень компетентності фахівців, здатних працювати у команді розглядається сьогодні як важлива конкурентна перевага держави. Тому, у світовому освітньому просторі спостерігається стійка тенденція щодо розроблення стандартів для професійної освіти з орієнтацією на компетентносний підхід.

Наставницький період (70-ті роки XX ст.)

Дослідники цього історичного періоду надають перевагу «інститутам наставництва», які успішно діють і сьогодні у США. Орієнтовно в такому ж піднесеному ключі дослідники позитивно оцінюють програми «інститутів наставництва», які реалізуються з урахуванням принципів андрагогіки, мобільності, орієнтовані на те, щоб під час педагогічної взаємодії наставника з підопічним обговорювалися реальні життєві ситуації освітньої направленості, використовувалися сучасні педагогічні технології, створювалися умови для самостійного пошуку знань, формуванню особистісної мобільності.

У цьому контексті також заслуговує уваги дослідження характеристик мобільності і готовності до професійної діяльності Л. В. Чумак, яка у роботі «Генезис формування складових професійної майстерності вчителя: перша половина імпліцитного періоду еволюції педагогічної професії» виявляє такий напрям в освіті, як «наставництво». Автор характеризує цей період, як «...формування професійної майстерності наставників молоді...», як «...початок тривалого етапу становлення й розвитку національної системи підготовки педагога до професійної діяльності...», як «...усвідомлення соціальної необхідності педагогічної професії та формування передумов для поступового окреслення в подальшому значущих складових професійної майстерності мобільного вчителя» [446, с. 63, 68].

«Наставництво», як вважає М. В. Зембицька, є «головною рушійною силою мобільної освіти, в той час як викладач відіграє роль координатора процесу, обираючи найбільш ефективні методи і форми донесення інформації» [192, с. 182].

Наприклад, дослідники Р. А. Early, D. Weindling зауважують, що американський педагог М. Ноулз [478, с. 57], який у 1970 р. вперше використав термін «андрагогіка наставництва», стверджує, що у навчанні дорослих необхідною є чітка мотивація до навчання, його емпіричність, проблемно-мобільний підхід. Так, М. Ноулз визначає 6 принципів наставництва в мобільному навчанні, які демонструє рис.1.4.

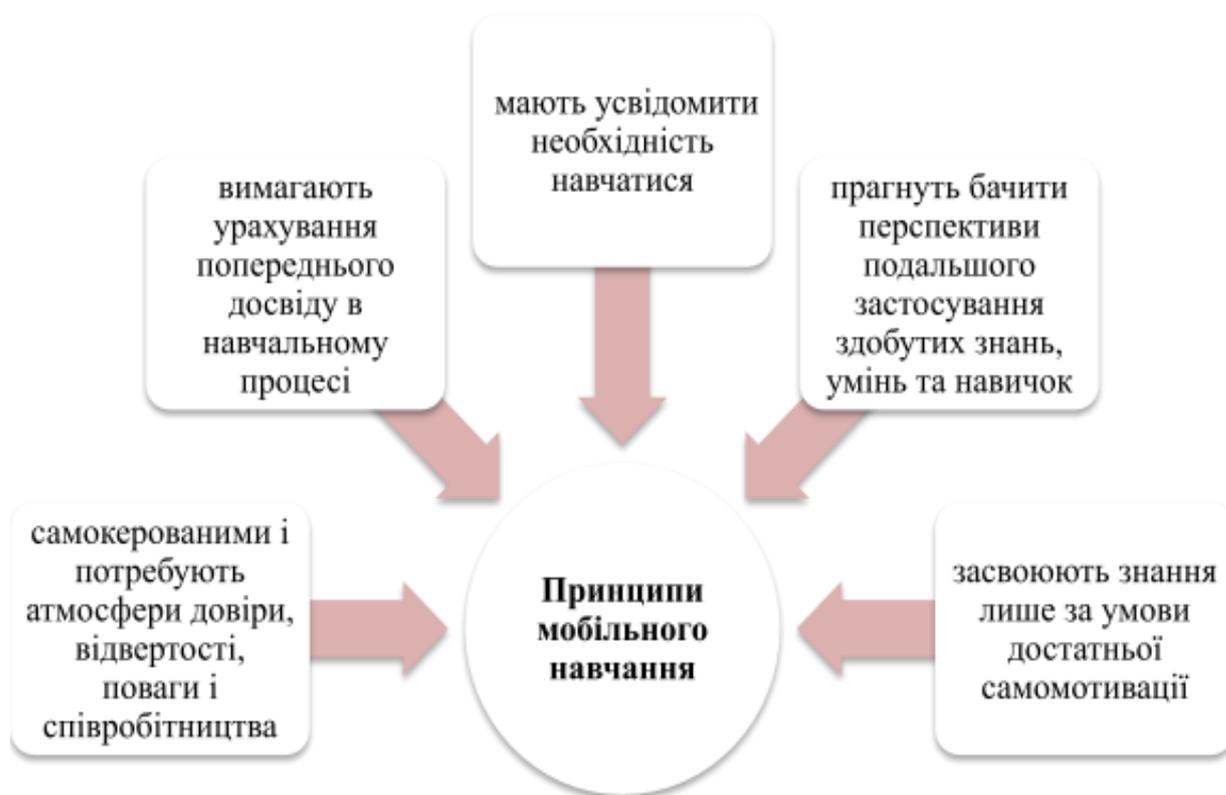

Рис. 1.4. Основні принципи наставництва в мобільному навчанні
(за М. Ноулзом)

Сучасне осмислення наставницького періоду показало, що реформи 1980 - х років поклали початок вдосконаленню системи мобільності та психолого-педагогічної підтримки педагогічних кадрів, оптимізації їх професійного становлення та розвитку. Впродовж трьох наступних десятиліть було здійснено ґрунтовні дослідження, що довели існування безпосереднього впливу наставників на психологічний комфорт майбутніх вчителів, на якість підготовки в умовах закладів вищої освіти та формування їхньої професійної мобільності. Найбільший інтерес для фізкультурної освіти (і ми з цим згодні), становлять погляди дослідниці щодо доцільності використання наставництва як процесу формування професійної мобільності у фізичному вихованні.

Кластерний період (поч. XX ст.)

Аналіз узагальненої концептуальної моделі формування мобільної особисті, здатної діяти у команді (в межах стандарту KSAO) спонукав нас до підкреслення ще одного періоду у системі формування професійної мобільності

майбутніх учителів фізичної культури (*кластерного*), в основу якого покладено «теорію взаємодії».

Кластер – в перекладі з англійської «cluster» – «гроно», «букет», «щітка», «група», «скупчення», «зосередження» (наприклад, людей, предметів), або як «бджолиний рій», як процес буквально означає – «зростати разом», «збиратися групами», «товпитися, тіснитися». В економічному словнику бізнесмена подано таке визначення: «Кластер – англ. cluster – група об'єктів в розпізнаванні образів, об'єднаних загальними ознаками». Словник іншомовних слів трактує «кластер» – об'єднання декількох однорідних елементів, яке може розглядатися як самостійна одиниця, що володіє певними властивостями.

У педагогічній літературі, що описує теорію «взаємодії», спостерігається брак інформації щодо процесу взаємозв'язків різних установ в межах кластерів, хоча досвід кластерної політики є ефективним, а розуміння кластерної філософії у світовому товаристві швидко зростає, а самі кластери стають ключовим компонентом національних та регіональних планів економічного розвитку.

Дослідження кластерних процесів, світового досвіду формування кластерів та особливостей кластерної політики в різних країнах здійснені в працях вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема: М. Е. Портер [334], Є. Н. Приступа [337] та багатьох ін. Результати аналізу наукових праць свідчать, що у багатьох розвинених країнах (США, Канаді, Японії, Фінляндії, Франції, Німеччині, Італії та ін.) кластери стали ефективним інструментом підвищення конкурентоспроможності територій. При цьому в кожній окремій державі кластери мають свої характерні риси, специфіку організації та функціонування.

Прикладами успішного функціонування за кордоном подібних структур є шведський освітній кластер, створений на базі Університету Упсала і кластер «Research Triangle» в штаті Північна Кароліна (США)». Слід зауважити, що в нашій державі також вже є певний позитивний досвід кластеризації. Піонером «кластеризації» в Україні слід вважати Хмельницьку область, де ще до 2000 року сформувалось декілька виробничих кластерів – швейний, будівельний, харчовий, туристичний і зеленого сільського туризму.

На жаль, сьогодні в Україні, як стверджують Т. В. Андросова, Л. О.Чернишова, В. О.Козуб «відсутня законодавча база реалізації кластерної політики, немає жодного закону щодо підтримки цієї моделі розвитку країни». І все ж таки у межах нашого дослідження можемо виділити перші позитивні кроки України щодо кластерної політики в освіті. Саме з метою організації дослідження з питання формування науково-освітнього кластера 15 січня 2015 р. науково-методичний центр «Університет менеджменту освіти» НАПН України започатковано проект «Віртуальна лабораторія «Науково-освітній кластер УМО»». Такі проекти використовують національні та міжнародні напрацювання у різних дисциплінах і перевіряють їх на предмет відповідності до обраних для дослідження галузей знань, за необхідності – адаптують та розвивають далі. На жаль, поки що це не стосується галузі фізичного виховання [8, с. 189–197].

Впевнені, що кластерні об'єднання дозволять їхнім учасникам досягти конкурентних переваг, за рахунок:

- 1) удосконалення методів пошуку інформації, обміну інформацією, знаннями, отримання нових мобільно-професійних академічних можливостей;
- 2) підвищення адаптації до зовнішнього середовища, що швидко змінюється;
- 3) долання бар'єрів між навчальними закладами, труднощів у спілкуванні між науковцями і студентами з різних ділянок знань та ін.

Отже, кластерний підхід розглядаються як ефективний механізм, який сприяє формуванню ринкового інфраструктурного оздоровчо-освітнього середовища, залученню інвестицій та підтримки функціонування фізичного виховання і спорту.

Конструктивно - мобільний період в освіті (сучасність)

В колективній монографії за загальною редакцією Л. М. Капченка «Андрагогічні засади професійного навчання безробітних» (2013), сформовано уявлення про освіту цього історичного періоду. Науковці зазначають, що просування конструктивної педагогіки в різних проявах та формах наприкінці

XX початку XXI століття спостерігається в різних країнах світу. В Югославії засновано (1969 р.) науковий журнал з питань освіти дорослих без кордонів під назвою «Andragogija», діє «Мобільне Югославське товариство андрагогіки», у 1993 р. – розпочинає свою роботу словенський «Міжнародний освітній центр республіки Словенія» і журнал «Андрагогічні знання». Відкрито Міжнародний інститут андрагогіки і освіти впродовж життя у Венесуелі. Корейським «Товариством освіти дорослих без кордонів та безперервної освіти» видається журнал «Андрагогіка сьогодні», активізувались дослідження в Китаї з проблеми міжнародного досвіду...» [6].

У межах дослідження цього періоду, нас цікавило те, що збільшується кількість установ фахової освіти, в яких у рамках модернізації напрямків і змісту підготовки педагогів вводяться спеціальні дисципліни з мобільним змістом. Зокрема, освіта стає конструктивно-мобільною, про що свідчить досвід Югославії, Словенії, Венесуели, Польщі, Китаю, Сполучених Штатів Америки, України, Росії, Німеччини. Але, на жаль серед науковців у цей історичний період не сформовано однозначності у визначенні мобільності в плані підготовки вчителів фізичної культури, яка має свої особливості і є концептуально важливим у контексті нашого дослідження.

Розгляд історично-педагогічної літератури дає можливість репрезентувати концепт «професійна мобільність» в історичному дискурсі, що дозволяє стверджувати, що проблема формування професійної мобільності хоч і не була тривалий час предметом вивчення, але вона існувала і її виникнення та розвиток можна представити за такою періодизацією: софістський період (античність, середньовіччя); пансофійський період (XVII ст.); реформаторський період К. Д. Ушинського (друга половина XIX ст. – початку XX ст.); експліцитний період (друга половина XVIII ст. – XIX ст.); компетентносний (командний) період (60-ті роки XX ст.); наставницький період (70-ті роки XX ст.); кластерний період (поч. XX ст.) конструктивно-мобільний період в освіті дорослих (кін. XX початок XXI ст.).

Акцентовано увагу на тому, що основу мобільності в освіті заклали насамперед, групи мандруючих (мобільних) учителів-софістів, які започаткували перегляд традиційної системи освіти та зумовили теоретичні розробки нетрадиційних педагогічних моделей. Уточнено, що ідеї мобільності у вітчизняну освіту прийшли у кінці ХІХ ст., коли стрімко розвивається капіталістичне підприємництво, з'явилися думки про «потребу у дії» в різних її проявах. Аналіз реформаторського періоду лише підтверджує думку про те, що фахівці з такими характеристиками як «людина дій» виявляться конкурентоздатною, конструктивно-мобільною що значно підвищує її «професійну вартість».

Отже, аналіз формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури як науково-теоретична проблема і предмет наукових студій підтвердив важливість пошуку сучасного змісту вищої педагогічної освіти. Йдеться про формування вчителя фізичної культури нової генерації, здатного до реалізації інноваційної освітньо-оздоровчої політики у контексті Концепції Нової української школи.

1. 3. Ретроспективний аналіз і систематизація термінологічних поєднань поняття «професійна мобільність» у педагогічному аспекті

Розглядати першу групу термінологічних поєднань, що утворені з понять досліджуваного явища, на перетині яких можна сформулювати центральне поняття «особистісна мобільність майбутніх учителів фізичної культури», «академічна мобільність майбутніх учителів фізичної культури», серед яких *перша група* термінологічних поєднань за *особистісно орієнтованими характеристиками* («мобільність», «мобільна орієнтація у просторі (просторова мобільність)»), «особистісна мобільність», «академічна мобільність»; «поведінкова мобільна активність» (рис.1.5.).

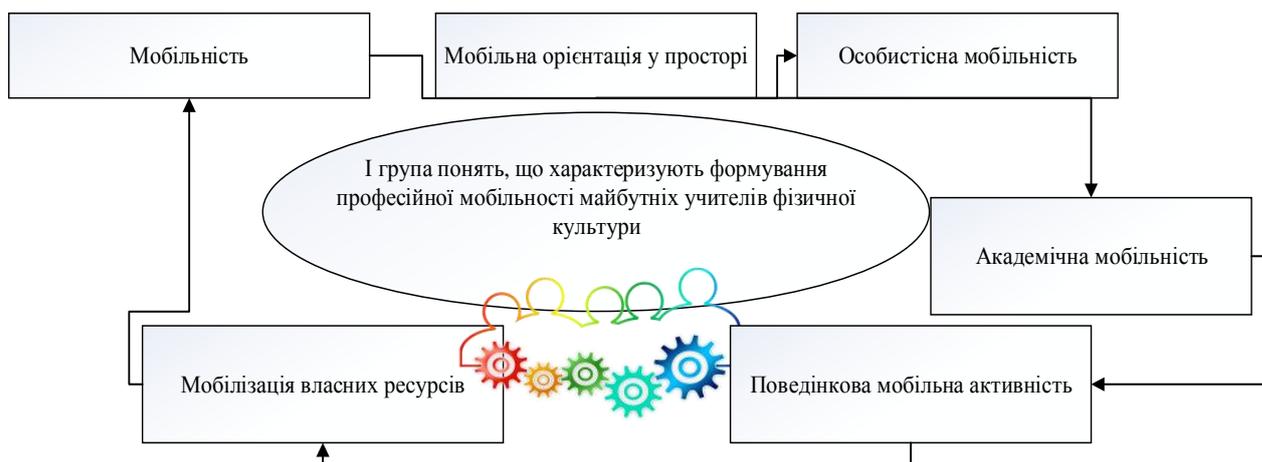

Рис. 1.5. Базові поняття, що характеризують поняття «професійна мобільність» майбутніх учителів фізичної культури за особистісно орієнтованими характеристиками

Слід зауважити, що один із найбільш відомих сучасних дослідників мобільності є Дж. Уррі, який у своїх працях обґрунтував тезу про те, що у соціогуманітарних науках, починаючи з кінця ХХ ст., спостерігається так званий «мобільний поворот» (mobilityturn), який концептуалізує переорієнтацію методологічних стратегій соціогуманітарних наук, коли великого значення у суспільному бутті набувають феномени рухливості та мобільності.

Дійсно, питання мобільності не просто стає ключовим методологічним прийомом у фізичному вихованні, але й входить своєю сутністю в саме серце сучасної фізкультурної освіти.

Аналіз наукових досліджень і публікацій довів наявність належної уваги до вивчення змісту поняття «мобільність» (В. І. Бобрицька [33], Ю. А. Клименко [214], В. М. Лісовий [259], Л. С. Пілецька [324], В. В. Приймак [336], Р. М. Пріма [339], А. М. Растригіна [358], Ю. Є. Савчук [366], Д. Б. Свириденко [369], І. М. Сіліванова [375], Л. Л. Сущенцева [405], І. О. Теплицький [410], В. А.Триндюк [416] та ін).

У словникових виданнях поняття «мобільність» визначають як:

– «здатний до швидкого пересування і дій, рухливий, легкий на підйом»; «освітня (духовна) рухливість; соціальна рухливість (у професії, соціальному

положенні, місці проживання); воєнна (мобільний стан війська, готовність до війни)» (В. Т. Бусел) [50];

– «мобільність» як іменник до «мобільний», а останній, у свою чергу, як: «1) Здатний до швидкого пересування; рухливий. 2) Здатний швидко орієнтуватися в ситуації, знаходити потрібні форми діяльності» (В. Т. Бусел) [50];

– «який перебуває у русі (здатний до руху або який рухається завдяки своїй будові (про пристрій, механізм тощо)» (В. Т. Бусел) [50];

– «повний життєвої сили, енергії, зі швидкими, легкими рухами; жвавий, який легко переходить у рух (про частини тіла); який часто змінює свій вираз (про обличчя); діяльнісний, енергійний (про характер, склад розуму); який розвивається, змінюється» [50];

– «здатність людини до переміщення та адаптації до нового професійного оточення»;

– «готовність до швидкого пересування, дії» (С. І. Ожегов) [311];

– «здатний швидко орієнтуватися в ситуації, знаходити потрібні форми діяльності» [311].

В офіційних освітянських документах України наведені такі узагальнені тлумачення поняття «мобільність» (mobility):

– «можливість учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому закладі вищої освіти (науковій установі) на території України чи поза її межами» [342];

– «навчання впродовж життя» (академічна мобільність), «...індивідуальна освітня траєкторія, що реалізується, зокрема, через вільний вибір видів, форм і темпу здобуття освіти, закладів освіти і запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін та рівня їх складності, методів і засобів навчання...» [342];

– «ключовий принцип формування європейських просторів вищої освіти...», «...один із ключових принципів формування європейських просторів вищої освіти і досліджень, що передбачає різноманітні можливості для вільного переміщення студентів, викладачів, дослідників, адміністраторів у цих

просторах з метою академічного і загальнокультурного взаємозбагачення, слугує забезпеченню цілісності зазначених європейських просторів» (Національний освітній глосарій: вища освіта) [187, с. 35].

Аналіз приведених класифікацій у словникових виданнях та офіційних освітянських документах України засвідчує різноманітність підходів до визначення поняття «мобільність», водночас усі вони є науково-теоретичним апаратом, який відображає мету мобільності в сучасному динамічному суспільстві та її базові цінності.

Розглядаючи термін «мобільність» з етимологічної точки зору (від грец. ἔτιμον «правда», «істина» і грец. – λόγος – «слово, наука», сукупність прийомів дослідження, спрямованих на з'ясування походження слова, а також сам результат цього з'ясування), нами виявлено, що:

– в українській мові «мобільність» – це готовність до швидкого пересування;

– в російській мові «мобильность» – способность к быстрому передвижению, действию»;

– у латинській мові («mobile») означає рухливий;

– у французькій мові («mobilité») вважається рухливість в прийнятті рішень;

– у німецькій (mobilität) – трактується як освітня (духовна) рухливість або соціальна рухливість у професії, соціальному положенні, місці проживання;

– на польській мові (mobilność) – це швидкість руху або міграція, що спостерігається в даній популяції в даний момент часу.

Аналіз довідкової літератури свідчить про різні тлумачення поняття «мобільність». Наприклад, у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» визначає поняття «мобільність» як іменник до «мобільний», а останній, у свою чергу, як «1. Здатний до швидкого пересування; рухливий. 2. Здатний швидко орієнтуватися в ситуації, знаходити потрібні форми діяльності» [50, с. 682]. «Рухливий» потрактовано як «1. Який перебуває у русі. // Здатний до руху. // Який рухається завдяки своїй будові (про пристрій, механізм тощо). 2.

Повний життєвої сили, енергії, зі швидкими, легкими рухами; жвавий. // Який легко переходить у рух (про частини тіла). // Який часто змінює свій вираз (про обличчя). // Діяльнісний, енергійний (про характер, склад розуму). 3. Який розвивається, змінюється» [50, с. 1280]. Таким чином, у мовознавчому контексті загальне поняття «мобільність» це – рух, переміщення, динаміка, швидкість. Виходячи з цього вважаємо доцільним вивчення педагогічної системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури залучати досягнення інших наук, що дозволяє розглядати її як цілісне соціальне явище та по-новому досліджувати і аналізувати окремі процеси підготовки сучасного вчителя фізичної культури для потреб Нової української школи.

Так, наразі аналізуючи наукові розвідки дослідників мобільності, звісно ж з фокусом на методологічні підходи, було з'ясовано, що базовою галуззю знань, всередині якої почалось формування понятійного апарату дослідження, були економічні науки. Далі цей апарат збагачувався поняттями соціології і соціальної психології. Аби розкрити, що собою являє дискурс мобільності в сучасній філософії освіти, знову звертаємо увагу на роботи англійця Дж. Уррі.

Так відомий сучасний теоретик мобільностей Дж. Уррі означене поняття використовує як: 1) позначення того, що рухається або здатне рухатися; 2) чинник, що не допускає фіксації в певних границях неорганізованої маси людей (натовпу), який потребує регуляції соціального контролю; 3) якість соціальної мобільності в традиційній соціології; 4) довгострокові процеси географічного переміщення (міграції).

Водночас, на основі суб'єктивного сприйняття виникають нові змісти, що визначають поняття «мобільність». Так О. В. Проскура та І. Ю. Герасимчук означене термопоняття тлумачать у загальнонауковому значенні, як «здатність до швидкого переміщення та дій, до мінливості та адаптації...» [355, с. 94]. Л. О. Шишкіна визначає його як – «готовність і спроможність робітника до швидкої зміни виробничих завдань, робочих місць і навіть спеціальності в межах однієї професії або однієї галузі, здатність швидко освоювати нові спеціальності» [456, с. 177;178]. Р. М. Пріма тлумачить поняття «мобільність» –

«як взаємодію, виявів особистісного та професійно-діяльнісного характеру, в яких акумулюються мотиваційна цілеспрямованість, педагогічна гнучкість, потреба у професійній самореалізації через необхідний і достатній рівень професійної компетентності, самоефективності в інтенсивній діяльності, схильність до педагогічної творчості та готовність до інноваційних змін...» [41, с. 9]. Н. А. Гришанова вбачає у цьому понятті «гнучкість мотивації, рухливість, свідоме ламання стереотипів...» [83, с. 63].

Ми поділяємо думку Є. О. Лодатко про те, що фактично жодне педагогічне поняття немає однозначного визначення, в якому б відбивалися всі притаманні означуваному об'єкту чи процесу риси. Причина цього, на думку дослідника, криється в складності, постійній видозміні й топичності педагогічних явищ, об'єктів і процесів (об'єкт від лат. *objectum* – предмет – те, на що направлена та або інша діяльність або те, що створено цією діяльністю). Тому, проаналізовані вище представлені підходи і погляди щодо визначення поняття «мобільності», можна констатувати що вони містять неоднозначне тлумачення, але всі вони свідчать про необхідність розвитку різних її форм і типів з метою підготовки мобільного конкурентного фахівця на ринку послуг [260, с. 3–7].

Це ми пояснюємо тим, що різні дослідники аналізують той вид мобільності, який відповідає їхньому науковому інтересу. Наприклад, Д. Б. Свириденко визначає поняття мобільності з позиції «продуктивних зв'язків із ідеями постмодерну та глобалізації» [369, с. 183]; Є. Ф. Зеєр – «багатофункціональністю – здатністю і готовністю виконувати дії (види діяльності); «професійною динамічністю – здатністю адекватно реагувати на соціально-технологічні зміни професійно-освітнього середовища і адаптуватися до них...» та «інтелектуальною лабільністю (гнучкість) – здатність коригувати зміст і процес діяльності у відповідності до проблемних ситуацій, що дає змогу подолати стереотипи діяльності, консерватизм і ригідність, бути толерантним до невизначеності» [189, с. 90]. Нам видається оригінальною думка Л. В. Горюнова, який застосовує поняття «мобільність» в якості важливої професійної характеристики сучасного педагога наступним чином: «мобільний педагог

повинен володіти багатьма якостями, серед яких найбільш значними є сенситивність до інноваційних змін в освіті, здатність до внутрішньої мобілізації власних ресурсів для адаптації до мінливого освітнього середовища, нарощування власного ресурсу для вирішення нових задач, необхідних змін оточуючого середовища, оволодіння новими педагогічними технологіями тощо» [79, с. 10].

Цікавими є і погляди зарубіжних дослідників мобільності. Так, Mimi Sheller (2011 рік) тлумачить поняття *mobilit* – як сучасну міждисциплінарну парадигму в соціальних і гуманітарних науках, яка досліджує переміщення людей, ідей і речей, а також наслідки цих рухів. Ю. В. Троїцька зауважує, що західноєвропейські та американські вчені, які досліджують у різних аспектах проблеми, пов'язані з мобільністю, традиційно розглядають її не як якість особистості, а як динаміку у професійній сфері, але, оскільки ця динаміка пов'язана з певними якостями особистості, вони використовують такі терміни, як «*adaptability*» (адаптація), «*flexibility*» (гнучкість) та «*employability*» (здатність людини влаштуватися на роботу і зберегти її) [417, с. 122–126].

Однак беззаперечним є той факт, що мобільність і як процес, і як особистісна характеристика людини видається умовою суспільної адаптації, соціальних трансформацій, особистісного розвитку суб'єкта діяльності. Особливо це стало актуальним в умовах Болонської угоди для усунення мовних бар'єрів, перешкод до інтеграції знань, готовності до професійного діалогу в умовах єдиного світового освітнього простору.

У дослідженні ми будемо використовувати поняття «мобільність» у тлумаченні Л. В. Зновенко (2008), який трактує її як особистісне новоутворення, що є результатом діяльності суб'єкта освітнього процесу й передбачає проектування та реалізацію студентом індивідуального освітнього маршруту з урахуванням специфіки обраної професії, тенденцій розвитку ринку праці, досвіду роботи та тенденцій розвитку міжнародних і національних освітніх систем.

У цьому контексті, було б невірним оминати аналіз таких понять, як «орієнтація у просторі» (просторова мобільність) та «особистісна мобільність», адже сучасне мінливе суспільство висуває соціальний запит на випускників закладів освіти, які здатні адекватно та оперативно реагувати на динаміку соціальних змін.

Проаналізувавши енциклопедичні матеріали ми дійшли висновку, що терміни «орієнтація її у просторі (просторова мобільність)» вперше зафіксовано у праці видатного філософа і соціолога минулого Георга Зиммеля (Georg Simmel) (1858–1918). У статті «Соціологія простору» (1903 р.), вченим були представлені начерки цілого проекту визначення соціології простору (просторової мобільності в особистісному аспекті), щоправда, змістовно це поняття вживалося як «рух» [193]. Такий стан речей дозволив Г. Зиммелю успішно обґрунтувати низку соціо-просторових шаблонів мобільності, яку він трактував як «солідарність особистості з часткою простору», «інтенсифікацію нервової стимуляції, викликаної різкою та неперервною зміною зовнішніх та внутрішніх стимулів» та ін. Також відомим соціологом минулого уведено в науковий обіг невідоме раніше поняття, що напряму пов'язане з мобільністю особистості «солідарність особистості з часткою простору».

Як відомо з історії, поняття «уміння орієнтуватися у просторі» також заякорене і в сорокінській традиції (1889–1968 рр.), в руслі якої постали найрізноманітніші тлумачення цього концепту. Пилирима Сорокіна вважають першим соціологом, який порушив проблему мобільності, запропонувавши концепцію «соціально-особистісної мобільності», на що спираються фактично усі теперішні дослідники. У контексті цього вчення за допомогою вищезгаданого поняття окреслено «перехід індивіда або соціального об'єкта з однієї соціальної позиції у соціальному просторі в іншу». З цього приводу П. А. Сорокін висвітлює феномен «соціальний простір», як соціальну структуру суспільства, яка має два основних класи координат – горизонтальний і вертикальний. Власне, у книзі «Соціальна мобільність» він і описує це явище [393].

Відомий філософ і соціолог П'єр Бурдьє в середині 1960-х років вводить поняття «простір» стосовно фізичного виховання та спорту. На думку П. Бурдьє, щоб зрозуміти будь-який вид спорту, «потрібно визначити позицію, яку він займає у просторі всіх видів спорту» [42, с. 257]. Для визначення цього місця дослідник пропонує цілу систему чинників: «...з одного боку, розподіл тих, хто займається певним видом спорту за їх позицією в соціальному просторі, розподіл різних федерацій за кількістю їх членів, багатством, соціальними характеристиками керівників тощо, а з іншого боку – за типом ставлення до тіла, що його вимагає конкретний вид спорту або якому він сприяє, залежно від того, чи припускається безпосередній контакт «у захопленні», як у класичній боротьбі або регбі, чи, навпаки, такий контакт виключається, як у гольфі, припускається тільки за допомогою м'яча, як у тенісі, або за допомогою інструменту, як у фехтуванні». Потім автор пропонує розглядати зв'язок «простору» видів спорту з навколишнім соціальним простором. Такий підхід надає можливість побачити кардинальні зміни, викликані виникненням нових спортивних практик, нових видів спорту або поширенням існуючих, що потребує певної підготовки фахівця, а «історія спортивних занять може бути тільки структурною історією» [42, с. 257].

В контексті нашого дослідження аналіз наукових розвідок П'єра Бурдьє є актуальним, оскільки особистісні якості майбутнього вчителя фізичної культури формуються в освітньому просторі, швидко трансформуються, так-як з'являються нові види спорту, змінюються програми з фізичної культури у закладах загальної середньої освіти та відбувається постійний вплив однієї сфери на іншу, в результаті чого конструюється певна соціально-мобільна реальність у спортивній галузі. Невипадково у web-ресурсі Google Books Ngram Viewer, словосполучення «особистісна мобільність (або орієнтація у просторі)» стало найбільш популярним наприкінці 70-х років ХХ ст., коли людство в особі найбільш розвинених держав переживало зростаючий вплив науково-технічного прогресу з виникненням мобільних технологій та спортивної індустрії. Дуже

влучно Л. О. Шишкіна розглядає це явище, як «готовність й спроможність особистості до швидкої зміни виробничих завдань» [456].

У дослідженні ми будемо використовувати поняття «мобільна орієнтація у просторі», що подано авторами навчально-методичного посібника «Європейський простір вищої освіти, (2017)» (Т. М. Димань, О. А. Боньковський, А. Г. Вовкогон) [65, с. 13]. За визначенням дослідників – це «...академічна свобода, інституційна автономія та участь студентів і викладачів в управлінні вищою освітою»; «...заохочення студентів і викладачів вільно переміщатися (бути мобільними); «...працевлаштування випускників і навчання впродовж життя»; «...відкритість і співпраця з вищою освітою в інших частинах світу; «...запровадження Рамки кваліфікацій вищої освіти ЄПВО» [165, с. 14].

Розглянемо поняття «особистісна мобільність майбутніх учителів фізичної культури».

У спробах здійснити визначення змісту категорії «особистісна мобільність майбутніх учителів фізичної культури» вважаємо за доцільне звернутись до наступних тез деяких дослідників: «...одна із фундаментальних категорій аналізу людського існування, як смисловий порядок існування індивіда» (Філіпов А. Ф.) [429, с. 25– 28]; «...існування в умовах ризику та виживання, що утворює стійкий емоційний фон особистості, що вбирає почуття тривоги, приниження, обурення, недовіри...» (І. П. Шепеленко) [455, с. 269]; «...як компонент структури життєвого простору студентської молоді, що містить наукові і побутові пояснення життя; як сукупність різноманітних умов життєдіяльності, а також ситуативних та систематичних комунікацій, зв'язків і взаємовідносин; як умова створення матеріально-духовного світу, що змінює форми людського буття та, тим самим, через зміни зовнішнього світу особистість змінює і саму себе» (Ж. П. Вірна та В. В. Коширець) [58, с. 39]; «...як модель життєвого середовища людини що містить адаптаційні, мотиваційні та особистісно-поведінкові функції, які піддаються моделюванню, а саме: адаптаційно-приспосувальна, контролююча та захисна функції; мотиваційна – стабілізуюча, ідентифікаційна та інноваційна функції; особистісно-поведінкова

– організуюча, комунікативна та акумулюючі функції» (Ж. П. Вірна, В. В. Коширець) [8, с. 40].

Наукові погляди інших авторів також засвідчують, що особистісні якості мобільної особистості визначаються на рівні: наявності «гнучкості, ініціативності, рефлексивності, креативності, комунікабельності та відповідальності» (О. М. Чусова) [447]; «...внутрішніх детермінантів, до яких відноситься статусні характеристики людини (рівень освіти, статус професії, досвід роботи), його демографічні характеристики (стать, вік) та особливі характерологічні професійно-особистісні ознаки» (С. О. Даньшева) [91, с. 115]; «...відкритості людини по відношенню до нового, впевненість у своїх силах в процесі його засвоєння; широту і багатогранність мислення, здатності переходити від одного способу діяльності до іншого; гнучкості настанов особистості вчителя, які дозволяють регулювати свої дії в умовах, що змінюються; критичності особистості, здатності адекватно оцінювати свої результати і намічати нові перспективи» (Н. В. Грицькова) [82]; «...внутрішнього самовдосконалення особистості, її грамотність, освіченість і професійна компетентність. Як результат – внутрішня воля й розкутість особистості, здатність швидко реагувати на зміни, які відбуваються, у соціумі, у педагогічній науці й практиці, що вміє перешикуватися (при необхідності) у педагогічній діяльності» (С. С. Вітвицька) [59, с. 396]; «...побудови власного життєвого маршруту творчої спрямованості що містить у собі не тільки розвиток особливостей і можливостей, але й цілеспрямоване їхнє використання для перетворення, «побудови» себе, власної освіти, кар'єри, життя» (А. В. Циганаш) [441]; «...володіння знаннями, уміннями і здібностями, необхідними для роботи за фахом при одночасній автономності і гнучкості в частині рішення професійних проблем; розвиненої співпраці з колегами і професійним міжособистісним середовищем»; «...характеристик діяльності (рефлексивність, креативність, проєктивність, прогнозування, цілепокладання, гнучкість, пластичність)» (М. І. Бекоєва) [19, с. 450–452].

Погоджуємося з визначенням поняття «індивідуальна мобільність людини», яке подає Л. Л. Сушенцева [405]. Статус ученого та його аргументи забезпечують високий ступінь переконання і дозволяє розглянути поняття «індивідуальна мобільність людини», як виявлення найбільш значущих складових в поведінці людини серед яких: *когнітивна*, що представляє собою базові, універсальні, фундаментальні, актуальні знання з тих областей, які виділяються як сфери ключових компетенцій для даного виду професійної діяльності; *процесуально-діяльнісна*, що забезпечує вміння оперативної гнучко застосовувати у практичній діяльності свої знання, вирішувати будь-які професійні завдання найбільш оптимальним і ефективним способом; *організаційно-діяльнісна*, основу якої становить здатність до самоорганізації, саморозвитку, що забезпечує спеціалісту вміння постійно оновлювати свій арсенал знань і способів діяльності, організовувати внутрішні й зовнішні ресурси, необхідні для розв'язання конкретного професійного завдання». На це визначення в подальшому ми і будемо орієнтуватися.

Розглянувши феномен мобільності в контексті «особистісної мобільності майбутнього вчителя фізичної культури, яка формуються в умовах освітнього простору» вважаємо, що основними методологічними орієнтирами (ідеями), на які ми спиратимуся у дослідженні, є:

1) ідея гнучкості, ініціативності, свідоме ламання стереотипів, побудова власного життєвого маршруту творчої спрямованості, володіння знаннями, уміннями і здібностями, необхідними для роботи за фахом при одночасній автономності і гнучкості в частині вирішення професійних проблем;

2) ідея унікальності внутрішнього світу майбутнього вчителя фізичної культури, який базується на саморозвитку та самоактуалізації в умовах швидкої зміни статусу в професійному середовищі під впливом обставин діяльності та взаємодії суб'єктів;

3) ідея мобілізації власних ресурсів з метою переміщення та адаптації до нового професійного оточення;

4) ідея мобільної орієнтації в інноваційному освітньому просторі.

Відтак, можна стверджувати, що мобільність як якість особистості вчителя фізичної культури є формою його реакції на різні зовнішні і внутрішні умови, що відбуваються в Новій українській школі, його адаптація до соціально-економічних умов і постійних внутрішніх змін, що динамічно розвиваються. Саме з таких позицій активно-творчий характер мобільності («особистісна мобільність майбутніх учителів фізичної культури») дозволяє визначати її, як індивідуальну якість конкурентоспроможних здобувачів вищої освіти, здатних до постійного вдосконалення педагогічної майстерності, застосування сучасних засобів фізичного виховання в освітньому середовищі школи, спрямованих на підвищення рухової активності учнів і зміцнення їхнього здоров'я.

Наведені ідеї слугують додатковим підтвердженням факту про те, що феномен професійної мобільності використовується в освітній політиці, зокрема у галузі фізичної культури та спорту, аналізується в теоретичних спробах обґрунтувати зміст процесів глобалізації вищої фізкультурної освіти та визначити дієві кроки імплементації Болонського процесу в системі підготовки майбутніх учителів фізичної культури. У зв'язку з цим, доцільно розглянути зміст поняття «*академічної мобільності*» тих, хто навчається як потреби самої особистості.

Поняття «академічний» трактується у словнику (С. І. Ожегов, Н. Ю. Шведова, 2003) як: «1) вищий науковий або навчальний заклад; 2) такий, що дотримується усталених традицій (у науці та мистецтві); 3) суто теоретичний, який не має практичного значення; 4) у складі назв театрів, оркестрів, хорів, ансамблів: вищої кваліфікації, зразкових» [311, с. 20]. У Новому тлумачному словнику української мови (В. Яременко, О. М. Сліпушко, 2008) поняття «академічний» трактується як: 1) стосовно до академії (державна наукова установа) – здійснюваний нею; 2) навчальний; 3) перен. – суто теоретичний, абстрактний [304, с. 21]. Отож, у словосполученні академічна мобільність поняття «академічна» цілком правомірно розглядати як наукова, університетська, навчальна, а сам термін – як можливість академічного складу – вчених, студентів, викладачів – досягати навчальних і наукових цілей.

Сучасні дослідники освітніх перетворень акцентують увагу на європейській складовій поняття «академічна мобільність» (Д. Б. Свириденко та ін.) [369]. Академічна мобільність здійснюється закладами вищої освіти України на підставі чинного законодавства, зокрема Закону України «Про вищу освіту», наказу Міністерства освіти і науки України: від 23.01.2004 р. № 49 «Про затвердження Програми дій щодо реалізації положень Болонської декларації в система вищої освіти і науки України на 2004–2005 роки». Слід зауважити, що урядом України 13 квітня 2011 року було прийнято Постанову № 411 «Питання навчання студентів та аспірантів, стажування наукових і науково-педагогічних працівників у провідних вищих навчальних закладах та наукових установах за кордоном», яка великою мірою відкриває шлях до реалізації прагнень кожного у напрямку підвищення рівня професійної освіти.

Говорячи про академічну мобільність не можна оминати і освітній дискурс України, який щодня поповнюється термінами, запозиченими із міжнародної освітньої теорії та практики наприклад таких як, Європейський простір вищої освіти (European Higher Education Area). Під цим поняттям розуміють «простір вищої освіти країн-учасниць Болонського процесу, що проводять узгоджену і прозору освітню політику» (національний освітній глосарій) [187, с. 25]. У цьому контексті ми розглядаємо поняття «академічної мобільності», як здатність майбутніх учителів фізичної культури долати міжнародні мовні та міждержавні бар'єри, оперативно встановлювати контакти, а також успішно адаптуватися до іншого освітнього простору для досягнення поставлених професійних, навчальних та наукових цілей. Академічна мобільність студентів та викладачів (як внутрішня, так і міжнародна) є досить вагомим механізмом розвитку вищої школи, яка на думку В. М. Лісового, В. А. Капустник, І. В. Завгороднього має на меті «покращення якості навчальних програм та планів, рівня наукових досліджень, посилення академічної та культурної інтернаціоналізації європейської вищої освіти, ступеня особистісного розвитку та працевлаштування [259, с. 61]. Ми поділяємо думку науковців про те, що без ґрунтового мотиваційного компонента поведінки особистості реалізація

міжнародних проектів академічної мобільності навряд чи є можливою. Як сучасного студента, так і сучасного фахівця до кроків з академічної мобільності повинні спонукати:

- можливість отримання подвійного чи спільного з іноземним вузом диплома;

- вивчення окремих дисциплін, модулів у провідних наукових та навчальних школах саме з цих питань, які привертають увагу студента чи фахівця з огляду на здобуття пристойного місця роботи та схвалення роботодавця;

- доступ до наукових бібліотек провідних наукових центрів;

- можливість ознайомлення з соціокультурними сторонами життя в інших країнах, вивчення іноземної мови безпосередньо в мовному середовищі, випробування себе на предмет адаптаційних можливостей до нових підходів до навчання, наукового пошуку, спілкування з іноземними колегами тощо [259, с. 63].

Крізь призму вище викладеного академічна мобільність, вочевидь, належить, як вважає В. А. Триндюк до «важливих соціальних факторів розвитку студентства, його потенційних реальних можливостей і розглядається як невід’ємний атрибут соціально-економічного середовища, що є простором соціальних, економічних, освітньо-культурних взаємовідносин і зв’язків, обміну інтелектуальним продуктом» [416, с. 33].

Отже, поняття «академічна мобільність майбутніх учителів фізичної культури» розглядається як новоутворення здобувачів вищої освіти, яке характеризує наявність у них індивідуальної освітньої траєкторії через навчання на території України чи поза її межами, появу нового досвіду застосування педагогічних технологій у сфері фізичного виховання та спроможність брати участь у національних і міжнародних освітньо-оздоровчих проектах.

Відтак, актуалізується необхідність розгляду проблеми формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури крізь призму «поведінкової мобільної активності».

Грунтовне дослідження феномену «поведінкова мобільна активність» показало, що у словникових виданнях поняття «мобільна активність особистості» визначають як:

1) «гнучкість поведінки, що проявляється в здатності людини вчасно змінювати стратегію або спосіб дій у відповідності з умовами» (енциклопедія для фахівців соціальної сфери) [175];

2) «використання соціального позитивного досвіду інших суб'єктів, що дає можливість посилити інтенсивність перетворюючої діяльності»;

3) «різноманіття сфер і способів діяльності...»;

4) «творчій потенціал, як підґрунтя для генерації нових мобільних способів удосконалення...» [175].

Аналіз змістових характеристик поведінкової мобільної активності особистості у педагогічній діяльності вимагає розгляду тих систем, на перетині яких функціонує діяльність майбутнього вчителя фізичної культури (як окрема система). Аналізуючи наукові праці ми дійшли висновку, що у цьому контексті її розглядають як: «...здатність до виходу за межі заданих умов життєдіяльності (ініціатива, творчість, пошук, подолання тощо)» (М. О. Коць) [236, с. 267–269]; «...інтегративна якість, яка включає соціальні знання і досвід, потребу в самореалізації й досягненні суспільно значущих цілей і характеризується спрямованістю на різні види педагогічної діяльності, готовності брати на себе відповідальність за прийняті рішення в конкретній діяльності.» (С. В. Абрамова) [1, с. 5]; «...здатності, які базуються на готовності до дії (руху) та проявляється як усвідомлена й енергійна діяльність, що спрямована на перетворення різних сфер дійсності» (В. Г. Мордкович); «...здатність педагога встановлювати і підтримувати необхідні, що витікають із поставлених завдань та визначаються ними, контакти з іншими людьми» (В. В. Бондаренко) [6, с. 92]; «...як здатність до продуктивної діяльності, яка включає в себе потребу й уміння формулювати оригінальні педагогічні проблеми, знаходити нестандартні способи їх розв'язання, використовувати набуті знання в нових ситуаціях» (О. С. Білоус) [27, с. 109].

Враховуючи зазначене вище, розуміємо поняття поведінкова мобільна активність особистості в педагогічному аспекті, як; здатність до творчості, спроможність генерувати незвичні ідеї, (конструктивна діалогічність); вироблення власного стилю спілкування (комунікативна мобільність); уміння відходити від традиційних схем, швидко розв'язувати проблемні ситуації (контактність, етичність); вміння виробляти стратегію власної професійної поведінки при загрозі життю дитини (надійність та самостійність); спроможність адекватно оцінювати свої результати і намічати нові перспективи з використанням сучасних соціальних програм (пізнавальна самостійність та пізнавально-соціальна активність); здатність до втручання у процеси життєдіяльності з метою усунення або компенсації істотних відхилень (корекційна роботи).

Спробуємо деталізувати означені тлумачення поняття через призму педагогічної мобільності в контексті поведінкової активності майбутнього вчителя фізичної культури, яка формуються в умовах освітнього простору закладу вищої освіти (ЗВО). Вважаємо, що основними методологічними орієнтирами, на які спираємося в нашому дослідженні, є:

1) орієнтир на конструктивну діалогічність, що забезпечує умови для спілкування, сприяє формуванню й поширенню громадської думки, виховує громадянську активність, формує естетичні смаки, а також розвиває ораторські навички майбутнього вчителя фізичної культури, що передбачає: свободу дискусії; передачу знань і досвіду, що вимагає індивідуального осмислення; прагнення до творчості, особистого і професійного зростання; імпровізаційність та експериментування» (Н. О. Бочаріна) [39] ;

2) орієнтир на комунікативну мобільність – як професійна здатність педагога, що характеризується потребою у спілкуванні, готовністю легко вступати в контакт, викликати позитивні емоції у співрозмовника й відчувати задоволення від спілкування (Н. М. Флегонтова) [231];

3) орієнтир на розвинену контактність, етичність, віру у себе та надійність – як здатність емоційно відгукуватися на переживання інших людей;

4) орієнтир на творчу мобільність як високого рівня розвитку творчої обдарованості який володіє високим рівнем знань, потягом до нового, оригінального, вмiє відкинути звичайне, шаблонне. Йому притаманні творчі здібності, що є умовою успішного здійснення творчої діяльності, а саме: проявляти фантазію; піддавати сумніву існуючі істини; активний інтерес до проблеми, що вивчається; незалежна інтровертивна позиція, що дозволяє людині стояти на своєму; готовність йти на певний ризик, що гарантує творчий успіх; вміння відірватися від реальності і відійти на деяку відстань, щоб побачити перспективу; творчі особистості відрізняються значними розумовими здібностями, бажанням експериментувати, свободою від внутрішніх самообмежень, незалежністю мислення й дій, високою творчою енергією, прагненням до розв'язання все більш складних проблем» [367] (А. А. Самолюк).

7) орієнтир на корекційну освітню діяльність – як радикального втручання в освітній процес з метою усунення або компенсації істотних відхилень (Н. М. Флегонтова) [231].

Отже, при тлумаченні поняття «поведінкова мобільна активність особистості, зокрема майбутнього вчителя фізичної культури, ми будемо використовувати орієнтири на: конструктивну діалогічність; комунікативність, розвинену контактність, етичність, віру у себе та надійність, пізнавальну самостійність та пізнавально-соціальну активність; орієнтир на творчу мобільність, а також на тлумачення, яке подає С. Л. Новолодська. За визначенням дослідника – це «властивість особистості, що відповідає природній потребі людини у гнучкості й адаптивності, у прагненні до постійних й непередбачених самозмін, здатність (що виражена в уміннях) особистості швидко й ефективно реагувати на зміни в професійній сфері її життєдіяльності, перебудовувати (корегувати) відповідно до цього свої дії» [305, с. 28].

Наголошуємо, що у контексті існуючих теорій мобільності практичний інтерес для нашого дослідження становить поглиблення наукових уявлень про мобільність вчителя фізичної культури з позиції мобілізації його власних ресурсів як суб'єкта спортивно-масової і оздоровчої діяльності. У розкритті

змісту і структури феномену «мобілізації власних ресурсів» домінують два підходи (ресурсний і діяльнісного), які сучасними психологами розглядаються переважно у діалектичній єдності.

Перший – ресурсний, з позиції якого професійна мобільність розглядається як стан мобілізації всіх психофізіологічних ресурсів людини, які забезпечують ефективне виконання певної діяльності і базується на засадах «людського капіталу» що може стати методологічною основою нової філософії освіти в системі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. Другий (діяльнісний) – як уміння бачити проблеми (які часто виникають у фізичному вихованні), трансформувати їх на задачі, ідентифікувати їх за рівнем складності, динаміки, ступенем визначеності.

Зарубіжний дослідник теорії мобілізації людських ресурсів Ж. Блондель виходить із розуміння того, що публічні люди (в тому числі і у спортивній діяльності) є «мобілізаторами людських ресурсів у соціальних перетвореннях і нововведеннях». І ми з цим згодні.

Розглянемо зміст поняття «мобілізація».

У словникових виданнях поняття «мобілізація» (від лат. mobilis – рухомий) має кілька визначень:

- 1) «переведення збройних сил, цивільної оборони та господарства держави на організацію і стан воєнного часу» [50];
- 2) «призов військовозобов'язаних до армії під час війни» [50];
- 3) «залучення групи або великої кількості осіб до виконання певних завдань» [283];
- 4) «зосередження сил і засобів для досягнення певної мети» [283];
- 5) «активізація та концентрація внутрішніх сил індивіда чи соціальної групи на виконання певних завдань; спрямований процес активізації має з метою вирішення надзвичайних політичних, військових, економічних та інших цілей [283];
- 6) «приводити до активного стану для успішного виконання якого-небудь завдання, для досягнення якоїсь мети»; здатний до швидкого пересування;

рухливий» («мир словарей») [283]. У перших двох поясненнях висвітлюється традиційне розуміння сутності поняття «мобілізації» як домінантної складової службово-бойової діяльності в умовах розв'язання надзвичайних військових цілей. В інших – в педагогічній площині;

7) «важливе джерело досягнення конкурентних переваг, резерв підвищення ефективності роботи навчального закладу. Серед особливих, специфічних якостей педагога, якими він має володіти, варто виділити: а) професійні (аналітико-конструктивний склад мислення, професійна спрямованість, експресивні, організаційні, комунікативні якості тощо); б) особистісні (людяність, співчуття, гуманність у помислах і діях та інші)» [231, с. 55]. Саме це тлумачення поняття «мобілізація» (в загальному розумінні) нам найбільш імпонує, та на яке в подальшому ми будемо орієнтуватися.

Для нашого дослідження значущими є ті тлумачення поняття «мобілізація власних ресурсів», в яких розкривається сутність педагогічних аспектів в системі підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Так у наукових розвідках дослідників освітніх перетворень поняття «мобілізація власних ресурсів» здійснено у таких аспектах: «...як процес розвитку потенціалу особистості для задоволення власних потреб» (Н. О. Рингач та О. В. Виноградов) [311]; «...як мобілізація власних ресурсів для розв'язання різних видів і типів задач, які стосуються життя, стосунків, побуту, здоров'я, навчальної і професійної сфери» (М. Г. Коляда) [223, с. 122]; «...як можливість мобілізувати професійні уміння і навички комбінаторного типу, що у свою чергу, стає нагодою у формуванні особистісної професійної креативності і є запорукою майбутньої професійної діяльності» (М. Г. Коляда) [223, с. 123]».

Розглянувши феномен мобільності в контексті, професійної активності та мобілізації власних ресурсів майбутнього вчителя фізичної культури в подальшій професійній діяльності, що формуються в умовах закладу вищої освіти (ЗВО) вважаємо, що визначними методологічними орієнтирами, на які спираємося в нашому дослідженні, є: 1) ідея вироблення навичок подолання складних життєвих ситуацій; 2) ідея формування життєстійкості поведінки, як

прояву особистісної мобільності; 3) ідея боротьби із внутрішніми вимогами, вимогами середовища і протиріччями між цими двома видами вимог; 4) ідея компетентнісного підходу та професійної переорієнтації; 4) ідея виховання вчителя нового покоління засобами фізичної культури та спорту, з амбіціями, силою волі, з високим проявом особистісної мобільності, такого, що не боїться труднощів і проблем. У роботі ми будемо використовувати поняття «мобілізація власних ресурсів майбутніх учителів з фізичного виховання» в інтерпретації, яку подає авторський колектив дослідників (О. А. Гальчинська, О. Ю. Герасимова, Т. Клаф та Н. М. Комарова) [70]. На їх думку, «мобілізація власних ресурсів майбутніх учителів» – це «концентрація педагогічних засобів для мобілізації внутрішніх ресурсів з метою досягнення певної мети, як життєва стійкість особистості та її пошук себе в подальшій професійній діяльності».

З урахуванням розглянутих висловів і зауважень нами пропонується наступне визначення поняття «мобілізація власних ресурсів майбутнього вчителя фізичної культури» як в особистісному, так і в педагогічному аспектах:

1) в особистісному аспекті – як код психологічного адаптування або механізм соціального пристосування майбутнього вчителя фізично культури, його зусилля, за допомогою якого спроможний мобілізувати всередині і зовні себе ресурси і сили, які дають можливість відчуті здатність вирішити свої проблеми, життєві труднощі шляхом адаптації до нових умов життя;

2) у педагогічному аспекті – це комплекс властивостей майбутнього вчителя фізичної культури, який забезпечує високий рівень самоорганізації в професійно-педагогічній діяльності. На це визначення ми і будемо орієнтуватися. Водночас, *особистісна мобільність майбутніх учителів фізичної культури* розглядається нами як індивідуальна якість конкурентоспроможних здобувачів вищої освіти, здатних до постійного вдосконалення педагогічної майстерності, застосування сучасних засобів фізичного виховання в освітньому середовищі школи, спрямованих на підвищення рухової активності учнів і зміцнення їхнього здоров'я.

Таким чином, теоретичний аналіз першої групи складових категорійного апарату дослідження свідчить, що поняття професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури за особистісними ознаками, зокрема мобільність», «мобільна орієнтація у просторі (просторова мобільність)», «особистісна мобільність», «академічна мобільність»; «поведінкова мобільна активність» є важливими логічними ланками у розумінні сутності формування нового покоління майбутніх учителів фізичного виховання. Через залучення цих дефініцій до наукового дослідження ми реалізуємо можливість повного і всебічного вивчення досліджуваного явища.

В аспекті окресленої проблеми важливо визначитися з понятійно-термінологічним аспектом обраного напрямку дослідження, що передбачає системний аналіз та уточнення тлумачення *другої групи понять*, серед яких основними встановлено: «формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури», «крос-мобільність майбутніх учителів фізичної культури», «командоутворення», «конкуренція», «професійна мобільність, що формується у закладі вищої освіти» (рис. 1.6).

Розглянемо зміст задекларованих понять з позиції «особистісно орієнтованого і компетентнісного» підходів, що асоціюється у нас з педагогікою «конструктивізму», яка базується на активності особистості, її мобільності, цілеспрямованості як в освітній діяльності, так і у подальшому кар'єрному зростанні.

Тлумачення терміну «формування професійної мобільності» у психологічних і педагогічних словниках мають інші акценти. У них підкреслюється, що феномен формування професійної мобільності, маючи зовнішні детермінанти для людини (наприклад, при зміні професії), обумовлюється також деякими особистісними характеристиками, такими як:

– «здатність і готовність працівника швидко засвоювати технічні засоби, технологічні процеси і нові спеціальності чи зміни в них; потребу постійно підвищувати свою освіту і кваліфікацію» (Є. С. Рапацевич) [357];

– «здібність і готовність особистості досить швидко і успішно опанувати нову техніку і технології, отримувати такі знання і вміння, що є недостатніми для неї і що забезпечують ефективність нової профорієнтаційної діяльності» (Ю. А. Лукаш) [264];

Рис. 1.6. Друга група базових понять, що характеризують формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури

– «когнітивно-орієнтованої парадигми освіти, зокрема як «можливість і здатність успішно переключатися на іншу діяльність або змінювати вид праці»; володіння системою узагальнених професійних способів і умінь ефективно їх використовувати для виконання яких-небудь завдань у суміжних галузях виробництва і порівняно легко переходити від однієї діяльності до іншої; «готовність до оперативного відбору і реалізації оптимальних способів виконання різних завдань у галузі своєї професії. Складне системне утворення, інтегральна якість особистості та діяльності педагога, що формується і виявляється в процесі професійної підготовки, перепідготовки, самовиховання і творчої самореалізації фахівця, тобто розуміється як можлива стратегія професіоналізації педагогічних кадрів» (Р. М. Пріма)» [341].

До трактування формування професійної мобільності (з різних наукових джерел) майбутніх фахівців звертаються І. Герасімова [71], Є. А. Іванченко [202], Ю. А. Клименко [214], Р. Б. Озеранський та О. М. Джеджула [312], Р. М. Пріма [341], О. М. Чусова [447] ін . І. Герасімова розглядає це поняття, як «базис педагогічної теорії, її ядром, яка виконує функцію своєрідного передтеоретичного оформлення та опису наукового знання» [71, с. 35], як «...мобільність», свідчить саме про осмислення «комплексного підходу до проектування змісту освіти майбутніх учителів, вибору відповідних засобів і форм навчання з опорою на особистісно-орієнтовані, особистісно-розвивальні засади організації навчально-виховного процесу, що забезпечує здатність виявлення мобільності особистості в подальшій професійній діяльності» [71, с. 36]. Є. А. Іванченко розглядає поняття «формування професійна мобільність» як «інтегровану якість особистості, що виявляється в здатності успішно переключатися на іншу діяльність або змінювати види діяльності у професійній сфері; вмінні ефективно використовувати систему узагальнених професійних прийомів для виконання будь-яких завдань та порівняно легко переходити від одного виду діяльності до іншого; володінні високим рівнем узагальнених професійних знань, досвідом їх удосконалення та самостійного здобування; готовності до оперативного відбору і реалізації оптимальних способів виконання завдань у професійній сфері, спираючись на передові світові тенденції; орієнтації в кон'юнктурі ринку праці» [202]. Ю. А. Клименко обґрунтовує поняття «формування професійної мобільності» як «адекватне поєднання внутрішньої і зовнішньої її ознак, тобто – професійної компетентності, гнучкості, новаторства, рухомості в освітньому просторі завдяки участі в освітньому обміні, що сприяє професійному збагаченню, забезпечує самовдосконалення і саморозвиток» [214, с. 20]. Особливою умовою формування професійної мобільності Р. Б. Озеранський та О. М. Джеджула вважають орієнтованість на соціальну роботу. Дослідники визначають це поняття, як «формування спеціальних знань, умінь та навичок роботи з індивідами, групами, соціальними групами, що мають різний ступінь адаптованості та інтегрованості у соціумі» [312, с. 162].

Л. С. Пілецька вказує на те, що поняття формування професійності мобільність – це «здатність особистості реалізувати свою потребу в певному виді діяльності, що відповідає схильностям і можливостям з користю для суспільства, уміло переходити від одного виду діяльності до іншого, тобто проявляти свою професійну компетентність, розширюючи і поглиблюючи характер діяльності [324, с. 280].

Б. М. Ігошев розкриває сутність поняття «формування професійної мобільності» як «динамічної якості особистості, що зумовлює успішність її адаптації до умов професійної діяльності що постійно змінюються, здатність освоювати інновації в освіті, готовність до самовдосконалення, саморозвитку й реалізації себе в професійному суспільстві» [197, с. 39].

Заслуговує на увагу наукова позиція Р. М. Пріми, яка досліджуючи теоретико-методичні засади формування професійної мобільності майбутнього фахівця початкової освіти, розглядає поняття «формування професійної мобільності» як «особистісно-професійну характеристику фахівця, важливу ознаку пізнавальної самостійності вчителя, що відображається у діяльності спрямованої на розвиток інтелектуальної ініціативи вихованців» [340, с. 42].

Систематизуючи особливості поняття формування професійної мобільності, О. М. Чусова визначає наступні його аспекти: «це готовність і здатність до зміни місця роботи, професії, посади, способу життя в цілому (соціологічний підхід); якість особистості, яка є необхідною для її успішності в сучасному суспільстві, забезпечує самовизначення, самореалізацію в житті та професії через сформованість ключових компетенцій та ключових кваліфікації виявляється в діяльності і прагненні особистості змінити не тільки себе, а й своє професійне поле та життєве середовище (педагогічний напрямок)» [447].

Обґрунтовуючи сутність поняття «формування професійна мобільність» Л. І. Нічуговська розглядає його як «невід'ємну складову конкурентоспроможності фахівця і характеризує як інтегративну якість особистості, що виявляється в готовності та здатності майбутнього фахівця до зміни професійних функцій у межах однієї професійної діяльності та опанування

новими спеціальностями в умовах динамічно змінюваного ринку праці». Нам імпонує це визначення поняття «професійна мобільність» [303, с. 9].

Класифікуючи проаналізовані наукові погляди, виділяємо два види формування професійної мобільності у системі підготовки майбутніх учителів фізичної культури, та представляємо їх широкому педагогічному загалу у вигляді міні-моделі, яку проілюстровано на рис.1.7.

Виділяючи означені варіанти професійної мобільності ми з'ясували перелік здібностей, якими повинен володіти вчитель фізичної культури, а саме: «здатність бути успішним професіоналом у своїй галузі, а також виходити за її межі»; «гнучкість педагогічних поглядів», «опанування тих сфер оздоровчої діяльності, які є перспективними та інноваційними»; «високий рівень професійних знань, умінь і навичок»; «достатній рівень «над професійних» знань і якостей»; «вихід за межі формування професійно-необхідних компетентностей й можливості їх використання у практичній діяльності»; «швидка адаптація до умов професійної діяльності, що змінюються...».

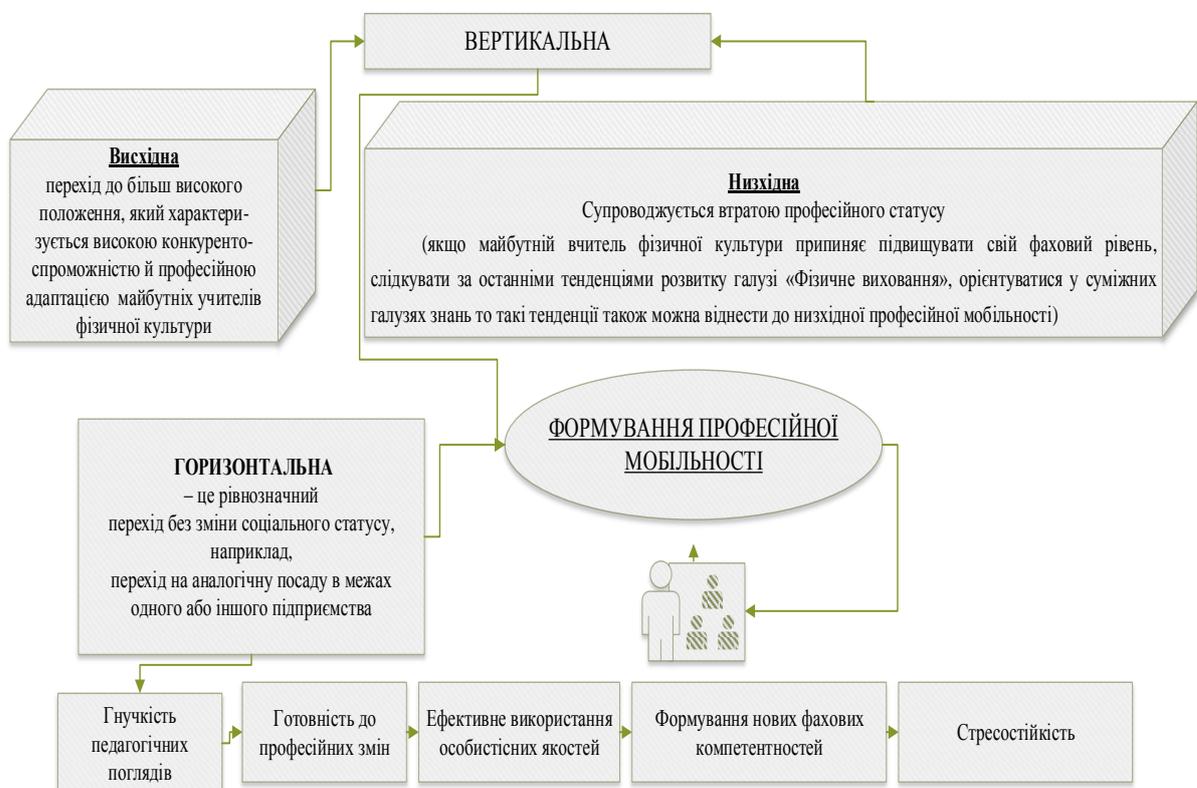

Рис.1.7. Види професійної мобільності

Результати аналізу поглядів інших науковців (Н. С. Пряжнікова, Л. І. Рибнікової, Н. Г. Мурадаяна, А. К. Маркової) дозволили відзначити домінування таких методологічних орієнтирів, на які спираються в нашому дослідженні, це: 1) *орієнтир на «змістовну характеристику професійного самовизначення особистості, яка міститься саме у пошуку власного сенсу в обраній, засвоєваній і трудовій діяльності, що вже виконується»* (Н. Пряжніков, 2009); 2) *орієнтир на «результування внутрішнього самовдосконалення особистості, що базується на стабільних цінностях та потребі у самоорганізації, самовизначенні і саморозвиткові»* (Л. І. Рибнікова, 2010); 3) *орієнтир на «адаптацію фахівця до нових умов праці, що підвищує їх конкурентоздатність»* (Н. Г. Мурадян, 1991); 4) *орієнтир на «зрілість людини у професійній діяльності»* (А. К. Маркова, 1996). Ми також поділяємо думку І. Г. Шпакіної, яка наполягає на тому, що професійна мобільність може бути орієнтиром «професійної компетентності і розуміє під цим поняттям вміння знаходити адекватні способи вирішення проблем і виконання нестандартних завдань» [460, с. 22].

Професійна мобільність, на думку А. І. Ковальнової, виступає кар'єрним ліфтом, який рухається як з низу до верху, так і зверху до низу, та представляє різні варіації для самореалізації [219, с. 298]. На зазначене визначення поняття ми і будемо в подальшому орієнтуватися.

За результатами ґрунтовного аналізу сучасної літератури запропоновано авторське тлумачення поняття «формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури», яке розглядається як освітній процес, спрямований на оволодіння здобувачами вищої освіти ключовими компетентностями (інструментальними, загальними, фаховими), що ґрунтуються на професійній продуктивності, уміннях аналізувати нові ситуації й застосовувати професійно орієнтовані знання для їхнього вирішення, використовувати засоби сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та моделювати оздоровче середовище залежно від індивідуальних особливостей учнів, їхніх потреб та інтересів».

Аналізуючи різні аспекти застосування поняття «формування професійної мобільності» у фізичному вихованні, було б невірним оминати контекст «крос-мобільність майбутніх учителів фізичної культури», адже сучасне мінливе суспільство висуває соціальний запит на випускників закладів освіти фізкультурного спрямування, які здатні до професійної гнучкості, швидкого реагування на зміни умов фахової діяльності та умінні працювати як на межі професії, так і у команді.

Розкриємо сутність термінологічних поєднань понять «крос- мобільність» і «командоутворення».

Як зауважує В. В. Горбунова, командні гравці всіх сфер – від спорту до бізнесу, набувають популярності, не меншої за фронтменів. Британський квартет «Бітлз», італійські гонщики «Феррарі», американські сітьовики «Фейсбук», українські гумористи «Студія Квартал-95», – усі вони досягли командного успіху в абсолютно різних видах діяльності [88, с. 7]. Проте їхні імена відомі широкому загалу.

У контексті напряму дослідження надзвичайно важливим є педагогічний аспект професійної мобільності у крос-функціональних проявах. Наукові погляди вказують на те, що домінантою у змісті трактування сутності різних типів крос-функціональності є ідея адаптації, гнучкості, швидкості реагування на зміни умов фахової діяльності та уміння не просто працювати в команді, а і виконувати в ній різні ролі.

Тому логічним є з'ясування сутності поєднання зазначених вище понять. Універсальним підходом до розкриття сутності задекларованих термінів, на нашу думку, є компетентносний підхід, як процес оволодіння професійною компетентністю майбутніми вчителями фізичної культури у вищій школі.

Виявлено, що спочатку поняття «крос-мобільні командоутворення» було пов'язане виключно з крос-медійними стратегіями сучасних засобів масової інформації (ЗМІ). Однак у часи реформ термін «крос-мобільність» став використовуватися в контексті командоутворення (уміння працювати у команді

та на межі професії) як ключова компетенція у різних галузях (у тому числі і спортивній).

Аналіз літератури показує, що психологічні особливості діяльності команд знайшли відображення у працях багатьох авторів. У зарубіжній психології ідея створення команд розроблялись такими вченими, як Л. М. Карамушка та О. А. Філь [210] та ін. Розглядаючи поняття «командоутворення» нами виявлено що вищезазначені дослідники його тлумачать, як:

– *задачу* (складна, унікальна, спільна, значима для кожного члена команди, орієнтована на створення нового продукту); *групу* (з певними правилами, системою зворотного зв'язку, регулярною взаємодією, узгодженою рольовою системою та оптимальним стилем керівництва), *учасники* (вільні, відповідальні, з відчуттям ідентичності) (Р. Кон);

– «*взаємодію* в ході досягнення цілей, яка в команді базується на принципах партнерства та можливостях особистісного і професійного зростання» (Л.М. Карамушка та О.А. Філь) [210, с. 28–42];

– *міжособистісні стосунки* («...вміння міжособистісної взаємодії, а також уміння приймати рішення» та «...зобов'язання (йдеться про загальну ціль, спільні підходи та конкретний прогнозований результат)» (Katzenbach Jon R., Smith Douglas K.) [491];

– *командні компетентності* («міжособистісні взаємини які стають інструментом успішної діяльності та формування командних компетентностей...»). На зазначену позицію у плані задекларованого дослідження ми і будемо в подальшому орієнтуватися.

Розглянемо теорію командної компетентності в системі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

Проблемам формування командної компетентності присвячено ряд робіт зарубіжних фахівців. В роботі Belbin R. «Management Teams», яка стала відомою завдяки розробленій гіпотезі «командних ролей», детально розглянута специфіка розподілу ролей і функцій членів управлінських команд [470]. У науковому дослідженні В. Дайера «Team building» проаналізовано гнучкі модельні

конструкції управлінських команд. Заслуговує на увагу робота Дж. Р. Катценбаха та Д. К. Сміта «The Wisdom of Teams» де висвітлені технології командоутворення і взаємодії членів команд. В дослідженні John Wiley and Sons, «High performance leadership» висвітлюються сучасні проблеми управління та лідерства в командах. Д. Макінтош-Флетчер в книзі «Teaming by design: real team for real people» розглядає рольовий підхід до командоутворення. Г. М. Паркер в роботі «Team players and teamwork» системно аналізує функціонально-рольову диференціацію в командах і особливості командної діяльності. Джек Уелч наводить приклад ефективної командної роботи. Генеральний директор компанії General Electric (GE), (якого признали кращим менеджером століття і який збільшив за час свого управління компанією її капіталізацію в 40 разів від 14 до 400 млрд. дол.) робить висновок, що для того, щоб зробити кожного гравцем команди, необхідно: поставити загальну мету, гідну досягнення; випромінювати заряд позитивних емоцій й енергії; допомагати керівникам вищого рівня стати видатними лідерами; створювати різноманітні крос-функціональні команди; полегшувати «перехресне запилення» ідей; розставатися з тими, хто не хоче грати у команді» [163]. Ми погоджуємося з думкою про те, що успіхом є вміння працювати на межі професії та здатність пристосування до швидко змінного середовища. Це явище прийнято сьогодні розглядати як «крос-функціональну мобільність».

Виходячи із зазначеного вище, зауважимо, що незважаючи на різні підходи до визначення суті означених понять, усі дослідники відмічають командні утворення як: «об'єднання людей», «спільні задачі», «взаємодії в ході досягнення цілей», «результативні дії її учасників»; це «те місце, де кожен почуватися комфортно у стосунках і праці»; це «правила та сформульовані інструкції, дотримання яких сприятиме ефективності команди».

Отже, окреслену систему командоутворення з позиції формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури будемо розглядати у тлумаченні, яке розділяє В. О. Михайленко. На думку дослідниці «командоутворення» – це група працівників, які узгоджено досягають спільно

визначеної мети, поєднуючи знання, мотиви, уміння та навички у процесі виконання командних ролей та використовуючи партнерські принципи взаємодії [286, с. 26]. На це поняття ми і будемо орієнтуватися.

Розглянемо теорію крос-мобільності в педагогічній площині, яка, на наш погляд, заслуговує на увагу у зв'язку із реформуванням вітчизняної системи вищої фізкультурної освіти.

Вперше теорію крос-мобільності описали Хиротака Такеучи та Икуджиро Нонака в статті «The New New Product Development Game» (Гарвардський Діловий Огляд, 1986) де, зокрема, зазначали, що проекти, над якими працюють невеликі крос-функціональні команди, зазвичай систематично продукують позитивні результати. Такий підхід дістав назву «підхід регбі». У 1991 році Де Грейс та Шталь у праці «Злі проблеми, справедливі рішення» назвали його Scrum (штовханина, сутичка навколо м'яча (у регбі)) – спортивний термін, згаданий у статті Такеучі та Нонака. На початку 90-х рр. XX ст. Кен Швабер застосував метод «Scrum» у діяльності своєї компанії [491].

Уперше метод «Scrum» було описано та представлено для загального огляду Сазерлендом та Шабером на OOPSLA 96 в Остіні. Таким чином, крос-мобільність була визначена необхідною компетентністю представників поведінкового типу А – ініціативних, конкурентоспроможних, динамічних, активних і наполегливих людей, народжених для того, щоб створювати, очолювати й перемагати.

Ми поділяємо погляди сучасних дослідників стосовно того, що діяльність людей у фізичному вихованні та професійному спорті також має ключові ознаки крос-мобільності. Їм притаманні, командна робота, неабиякі можливості в реалізації власних професійних здібностей на межі різних ролей у професії: інструктор з фізичної культури в дошкільному закладі; інструктор-методист із рекреативних форм; учитель (викладач) фізичного виховання в школі, коледжі, училищі чи закладі вищої освіти; керівник фізичної підготовки у збройних (силових) формуваннях; організатор (керівник, інструктор) туристичної роботи та рекреації; методист з фізичної культури; інструктор (організатор) оздоровчо-

масової роботи на виробництві; фахівець з експлуатації спортивних споруд; працівник державних або громадських органів управління фізичною культурою; працівник спортивних клубів, оздоровчо-відпочинкових таборів та ін.

З цього приводу А. Мічуда [288, с. 30] зауважує, що «з'являється нова система послуг – послуги професійного спорту, що базується на використанні економічних ресурсів для задоволення потреб людей засобами того чи іншого виду спорту».

Розглянувши термопоняття «крос-мобільності» в контексті професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури вважаємо, що визначним методологічним орієнтиром, на який спираємося в нашому дослідженні, є: *ідея роботи не у групі а у команді*. Потенціал команди в галузі фізичного виховання та спорту набагато вище потенціалу групових або індивідуальних зусиль. На думку А. С. Філатова «головною відмінністю команди від групи є ефект синергії (фізичні і інтелектуальні зусилля одного множаться на зусилля друго-го): перша робить синергію ($1+1=11$), а друга – ($1+1=2$). Цей ефект Ж. Р. Ремпель визначає як, «результат групової компенсації індивідуальних здатностей» [362, с. 75], що з'являється у результаті позитивної взаємодії між учасниками на основі загальних прагнень і цінностей, а також взаємодоповнюючих умінь і приводить до того, що сумарні зусилля команди набагато перевищують суму зусиль окремих її членів [362].

Нам особливо імponує думка А. С. Філатова [428, с. 75] про те, що «як і у спорті, командна робота надзвичайно важлива для конкурування на сучасних світових ринках, де індивідуальна майстерність не настільки важлива, як високий рівень колективної роботи. У радикальних інноваційних проектах робота команди це скоріше правило, чим виключення. Характерною рисою цих команд є широке коло повноважень або прав прийняття рішення». Побудова команди – це не одноразова дія, а процес. Як результат, виділяємо типи команд, які можна узагальнити у три блокову модель для ефективного її застосування у теорії і практиці фізичного виховання, що подано у рис.1.8.

І блок – «Ті, що вирішують проблеми» (мотиватор, тьютор, натхненник);

II блок – «Самокеруючі команди» (стратег, координатор, генератор, дипломат);

III Блок – «Крос-функціонально-мобільні команди». Зауважимо, що представники III блоку не бояться бар'єрів на своєму кар'єрному шляху; відповідають за якість отриманих знань; адекватно оцінити свій досвід; знають свій потенціал; вивчають свої слабкі та сильні сторони; вдало управляють професійним шляхом; опановують нові освітні технології; розуміють стратегію освіти (рис.1.8).

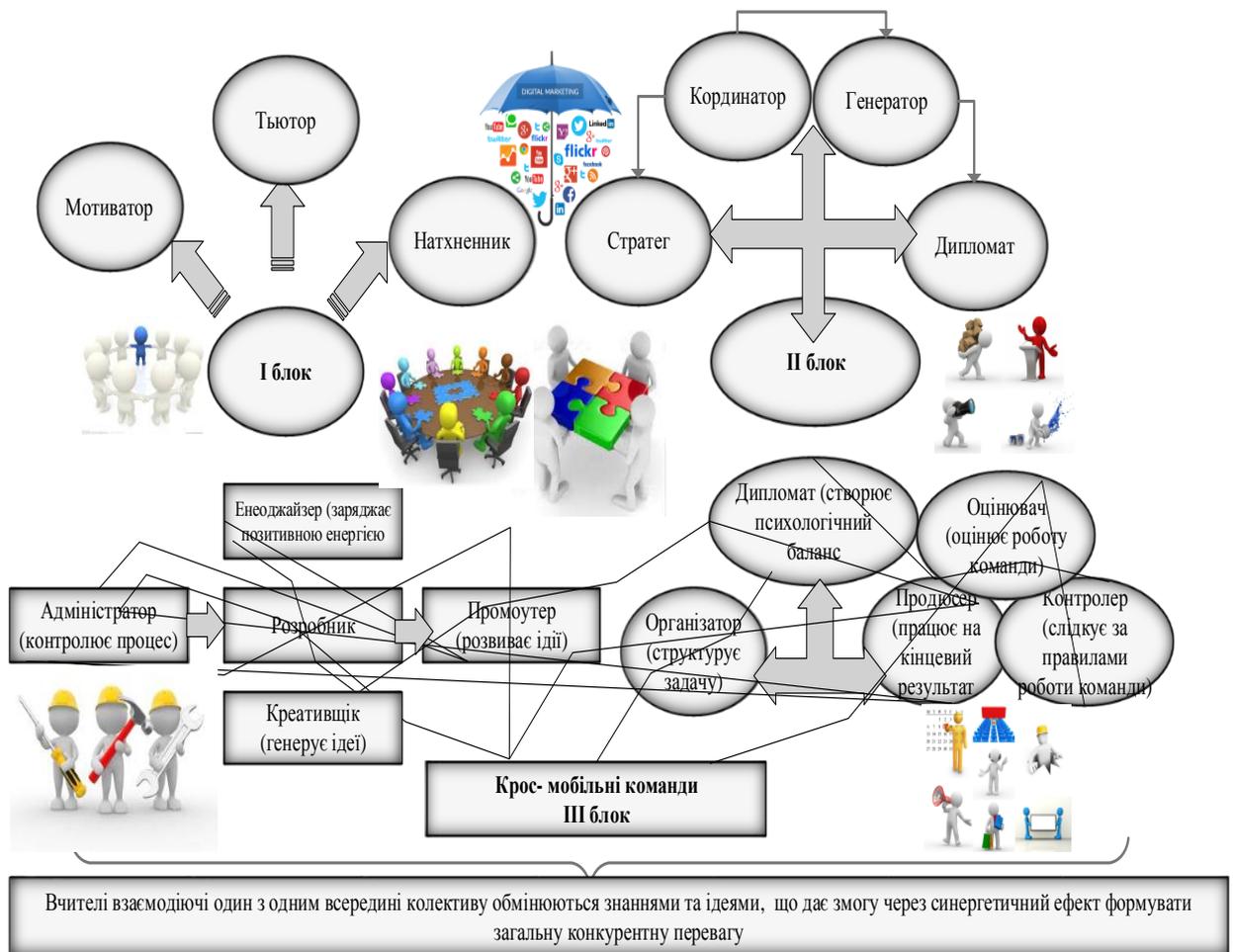

Рис.1.8. Модель формування крос-мобільних команд у теорії і практиці фізичного виховання

Проаналізований підхід до формування крос-мобільних команд у теорії і практиці фізичного виховання окреслює нове бачення мобільного вчителя фізичної культури, як студента закладу вищої освіти що дозволить йому навчати

інших осіб основним руховим діям з метою досягнення фізичної досконалості через свідоме ламання стереотипів, володіння знаннями, вміннями і гнучкими навичками, необхідними для роботи за фахом при одночасній автономності й індивідуальності в професії.

Отже, систематизуючи сучасні наукові погляди, виділено поняття «крос-мобільність майбутніх учителів фізичної культури», яке розглядається як індивідуальна якість здобувачів вищої освіти, що визначає наявність у них гнучких навичок (Soft Skills) вибудовувати власну професійну кар'єру у фізичному вихованні, успішно здійснювати диверсифікацію через розширення змісту фахової активності працювати на межі професії.

У зв'язку з модернізацією спортивної індустрії деякі дослідники використовують поняття «життєвий цикл конкурентної мобільної переваги у галузі фізичної культури та спорту». Окремі етапи спортивно-життєвого циклу конкурентної переваги – становлення особистості, досягнення спортивного зростання, спортивно-педагогічна зрілість, а також і спад спортивних результатів – пов'язуються з рівнем використання ресурсного потенціалу спортивного віку та неефективністю його конкурентної стратегії. Тому, аналізуючи різні аспекти застосування поняття професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, було б невірним оминати поняття «конкурентоспроможність» та «конкуренція» закладів вищої освіти, адже сучасне мінливе суспільство висуває запит на випускників закладів освіти, здатних конкурувати на ринку освітніх послуг. І як зауважує Н. В. Мосьпан, сучасний вчитель фізичної культури повинен «орієнтуватися на потреби ринку праці, передбачати його вимоги та створювати конкурентне середовище [291, с. 145].

У «Словнику української мови» поняття «конкурентоспроможність» розглядається як «здатність до конкуренції», а поняття «конкуренція» (лат. *concurrentia*, від лат. *concurrere* – збігаюсь, стикаюсь) тлумачиться як «суперництво в якій-небудь галузі, боротьба за досягнення кращих наслідків; змагання» [385]; «суперництво між окремими особами, зацікавленими в досягненні певної мети кожний для себе» [385, с. 19].

Аналізуючи наукові розвідки дослідників нами з'ясовано, що поняття «конкуренція» розглядається як:

– «...невидима рука» ринку, яка узгоджує інтереси його учасників» (А. Сміт) [389];

– «...як змагання однієї людини з іншою...» (А. Маршалл) [276];

– «...процедуру відкриття», яка стимулює до вивчення накопичених знань або отримання нових, що можуть мати високу суспільну цінність (Ф. Хайек) [433];

– «динамічний розвиваючий процес, ландшафт, який безперервно змінюється внаслідок появи нових товарів, нових напрямів маркетингу, нових виробничих процесів і нових ринкових сегментів» (М. Портер) [334];

– «ситуацію, в якій багато конкуруючих одиниць і вони незалежні» (Ф. Найт) [297];

– «суперництво старого з новим; основним фактором конкурентоспроможності є інновації» (А. Т. Шумілін) [461].

Наукові погляди інших вчених також засвідчують, що конкурентоспроможність майбутнього вчителя фізичної культури визначають на рівні: «масового попиту на спорт, уміння його орієнтуватися у спортивних товарах і послугах, що вплинуло на створення індустрії спорту й комплексної системи спортивного бізнесу, під яким Ю. Мічуда розуміє «всю сукупність підприємств, інститутів і економічних відносин, пов'язаних зі здійсненням підприємницької та конкурентної діяльності в сфері фізичної культури й спорту» [289, с. 82]. Достатньо ґрунтовно сутність поняття «конкурентоспроможність» розкрито в наукових працях Л. І. Нічуговської, які присвячені проблемі формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах. Дослідниця розтлумачує конкурентоспроможність фахівця як «інтегративну характеристику його професійної підготовки, складовою якої є професійна компетентність, що базується на зростанні ролі особистості в соціальних перетвореннях, вдосконаленні його здатності стосовно розуміння динаміки процесів розвитку та можливості впливу на його результат, що може

бути покладено в основу проектування всієї навчальної діяльності у вищих навчальних закладах» [303, с. 9].

Як бачимо, конкуренція вважається постійно діючим механізмом суперництва і формою конкурентоспроможності, яку можна вважати інструментом професійної мобільності вчителя фізичної культури що формується у закладі вищої освіти. Відповідно поняття «професійна мобільність майбутніх учителів фізичної культури, яка формується в закладах вищої освіти», розглядається як інтегрована якість здобувачів вищої освіти, що складається із сукупності їхньої особистісної мобільності, академічної та крос-мобільностей і характеризується здатністю адаптуватися до трансформаційних процесів, що відбуваються у Новій українській школі, можливістю навчатися у закладах вищої освіти не за постійним місцем навчання та умінням виходити за межі основного змісту майбутньої педагогічної діяльності.

Отже, ретроспективний аналіз дозволив систематизувати термінологічні поєднання понять «професійна мобільність» в педагогічному аспекті. До першої групи (за особистісно орієнтованими характеристиками) віднесено поняття «мобільність», «мобільна орієнтація у просторі (просторова мобільність)», «особистісна мобільність», «академічна мобільність»; «поведінкова мобільна активність». До другої групи понять, серед яких основними встановлено: «формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури», «особистісна мобільність майбутніх учителів фізичної культури», «крос-мобільність майбутніх учителів фізичної культури», «командоутворення», «професійна мобільність, що формується у закладі вищої освіти»,

1.4. Обґрунтування понятійного поля категорій фізичного виховання у контексті досліджуваної проблеми

До основних понять, які характеризують спеціальну складову формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, нами віднесено такі поняття, як «фізичне виховання», «фізична культура», «фізична культура

особистості з її принципами» такими як: «мобільний попит», «пропозиція», «процес формування професійно-мобільного вчителя фізичної культури», «результат сформованості професійної мобільності» та органічно взаємопов'язаними формами роботи, які характеризують «спортивно-масову» та «оздоровчу роботу», дотичних до умов організації фізичного виховання в Новій українській школі (рис. 1.9).

Провідним у руслі аналізу постає термін «*фізичне виховання*», природа якого охарактеризована нижче. Для розкриття сутності його змісту ми здійснили контент-аналіз у науковій літературі, довідкових джерелах, нормативних документах.

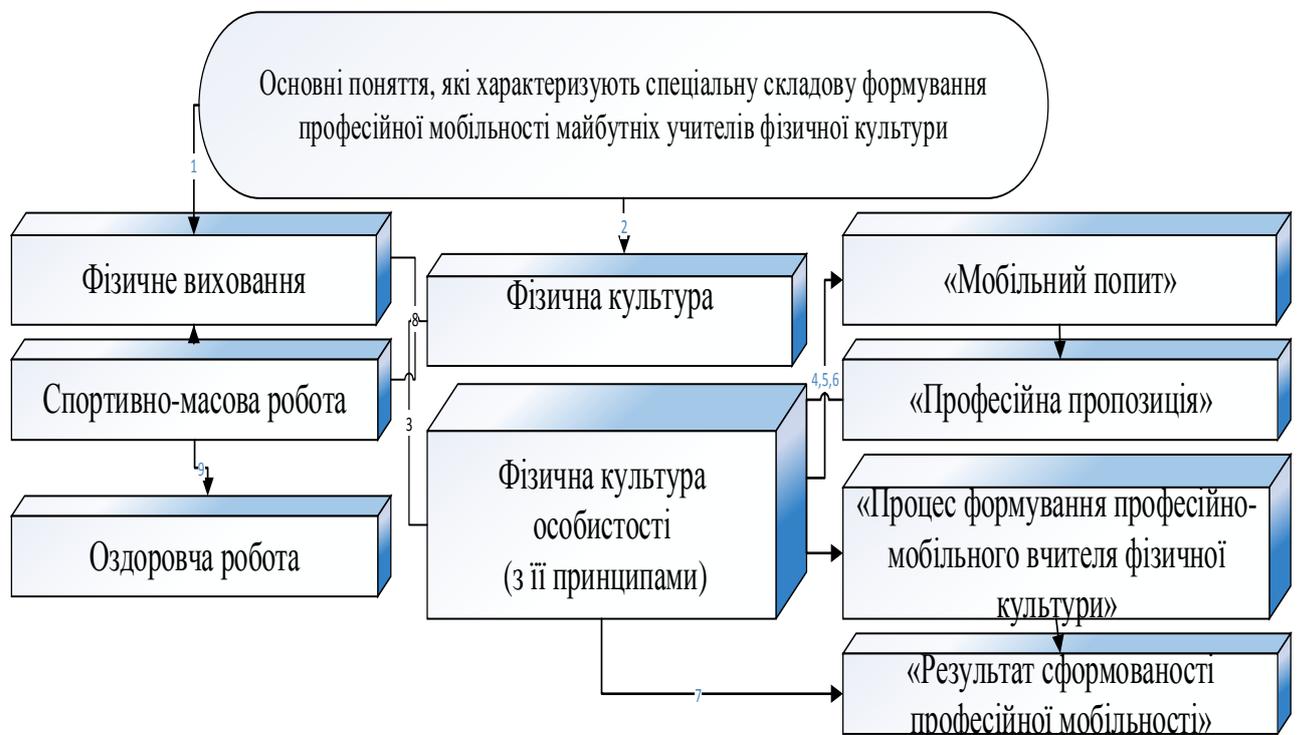

Рис. 1.9. Основні поняття, які характеризують спеціальну складову

У сучасній науці фізичне виховання розглядається в більш широкому значенні – фізкультурна освіта людини. Фізичне виховання органічно включено у систему «навчання-виховання» і функціонує за законами цієї системи.

Так, у Законі України «Про фізичну культуру і спорт», який був прийнятий у 1993 році, поняття «фізичне виховання» розглядається як «головний напрям впровадження фізичної культури і складає органічну частину загального

виховання, покликане забезпечувати розвиток фізичних, морально-вольових, розумових здібностей та професійно-прикладних навичок людини» [353].

У Національній доктрині розвитку освіти (2002), п. 13. поняття «фізичне виховання» визначається як «невід’ємна складова освіти що забезпечує можливість набуття кожною людиною необхідних науково обґрунтованих знань про здоров’я і засоби його зміцнення, про шляхи і методи протидії хворобам, про методики досягнення високої працездатності та тривалої творчої активності» [346].

У «Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту у вищих навчальних закладах» (2006), п. 1.1. знаходимо таке визначення поняття «фізичне виховання» – «складова освіти і виховання, педагогічний, навчально-виховний процес, предмет (навчальна дисципліна), спрямований на оволодіння знаннями, уміннями й навичками щодо управління фізичним розвитком людини, різновидами рухової активності з метою навчання і виховання особистості в дусі відповідального ставлення до власного здоров’я і здоров’я оточення» [343].

У словникових виданнях поняття «фізичне виховання» визначають як:

– «педагогічно організований процес передачі від покоління до покоління способів і знань, необхідних для фізичного вдосконалення» [75];

– «тривалий, спеціально організований педагогічний процес, спрямований на всебічний гармонійний розвиток особистості, зміцнення здоров’я, формування правильної постави, загартування організму, підвищення працездатності, оволодіння життєво необхідними руховими уміннями і навичками, в тому числі й такими, які носять прикладний характер» (Г. Ф. Алексєнко, І. Д. Бєх, С. І. Жевага, М. Д. Зубалій, В. Г. Постовий) [4];

– «органічна частина загального виховання, як «соціально педагогічний процес, спрямований на зміцнення здоров’я, гармонійний розвиток форм і функцій організму людини» [392, с. 1404–1405];

– «цілеспрямований розвиток фізичних здібностей, рухових навичок і умінь воїна для його фізичної досконалості і бойової діяльності [3, с. 777];

– «сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людиною в процесі суспільно-історичної практики, що характеризує досягнутий рівень у розвитку суспільства на кожному конкретному етапі» [425];

– «складова загального виховання; соціально-педагогічний процес, спрямований на зміцнення здоров'я і загартування організму, гармонійний розвиток форм, функцій і фізичних можливостей людини, формування життєво важливих рухових навичок і вмінь» (С. У. Гончаренко) [75];

– «спеціально організований процес всебічного розвитку фізичних та морально-вольових здібностей, формування і розвитку життєво важливих рухових навичок і умінь людини» (О. М. Худолій) [439].

Аналіз наукових досліджень і публікацій довів наявність належної уваги до вивчення змісту поняття «фізичне виховання», Е. С. Вільчковський [57], Т. Ю. Круцевич [237], С. С. Марчук [275], А. В. Цьось [442] та ін.

Е. С. Вільчковський розглядає поняття «фізичне виховання» як «організований педагогічний процес, спрямований на морфологічне і функціональне вдосконалення організму людини, формування і поліпшення її основних життєво важливих рухових умінь, навичок і пов'язаних з ними знань, виховання моральних та вольових якостей; в школі відбувається як цілеспрямований педагогічний процес на уроках, під час позакласних та позашкільних (секційних) занять» [7]. Т. Ю. Круцевич аналізує поняття «фізичне виховання» як «спеціалізований педагогічний процес цілеспрямованої систематичної дії на людину фізичними вправами, силами природи, гігієнічними факторами з метою зміцнення здоров'я, розвитку фізичних якостей, удосконалення морфологічних і функціональних спроможностей, формування й покращення основних життєво важливих рухових навичок, умінь та пов'язаних із ними знань, забезпечення готовності людини до активної участі у суспільному, виробничому й культурному житті» [247, с. 10]. А. В. Цьось обґрунтовує аналізоване поняття у контексті шкільної практики: «фізичне виховання в сучасній школі – це складник навчально-виховного процесу учнів із першого по випускний класи, де основною формою роботи виступає класно-

урочна система» [442]. С. С. Марчук – як «фізичне благополуччя організму, що сприяє найбільш продуктивному функціонуванню психічних якостей; гармонійний розвиток органів, що мають важливе значення для благополуччя організму» [275, с. 29].

В інших проаналізованих нами джерелах фізичне виховання визначається в таких аспектах:

1. «Складова системи виховання, спрямована на зміцнення здоров'я людини, її фізичний розвиток (В. І. Лозова, Г. В. Троцько)» [261].

2. «Педагогічний процес, спрямований на фізичне і духовне вдосконалення людини, оволодіння нею систематизованими знаннями, фізичними вправами та способами їх самостійного використання протягом усього життя (Н. Є. Пангелова)» [318].

3. «Багатогранний процес організації активної фізкультурно-оздоровчої діяльності учнів, спрямований на закріплення потреби у заняттях фізичною культурою і спортом, осмислення їх психофізіологічних основ, розвиток фізичних сил і здоров'я» (І. Ф. Харламов) [434].

4. «Складова загального виховання, спрямована на зміцнення здоров'я й загартування організму, гармонійний розвиток форм, функцій і фізичних можливостей людини (В. В. Ягупов) [463].

У дослідженні поняття «фізичне виховання» буде застосовуватися відповідно до тлумачення В. Г. Ареф'єва, який визначає його як «педагогічний процес, спрямований на формування спеціальних знань, навчання фізичних вправ, розвиток фізичних здібностей та виховання моральних якостей людини» [12, с. 7].

Досить часто із поняттям «фізичне виховання» корелюють й інший термін – «фізична культура». Тому одним із ключових та методологічних у нашій роботі є поняття «фізична культура».

Для нашого дослідження важливим є аналіз нормативно-правової документації галузі фізичної культури і спорту. Так, у Законі України «Про фізичну культуру і спорт» увага акцентується на тому, що «фізична культура –

це діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на забезпечення рухової активності людей з метою їх гармонійного, передусім фізичного, розвитку та ведення здорового способу життя» [353].

У Законі України «Про фізичну культуру і спорт» поняття «фізична культура», визначається як «складова частина загальної культури суспільства, що спрямована на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей людини з метою гармонійного формування її особистості» [353]. У статті 49 Конституції України акцентовано, що держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту [226]. Це підтверджує і Закон України «Про фізичну культуру і спорт», де у статті 61 зазначається: «Фізична культура – це складова частина загальної культури суспільства, спрямована на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей людини з метою гармонійного формування її особистості» [353]. Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації», розроблена відповідно до Закону України «Про фізичну культуру і спорт», визначає необхідні зміни у підходах суспільства до зміцнення здоров'я людини як найвищої гуманістичної цінності та пріоритетного напрямку державної політики.

За результатами аналізу інших нормативних актів виявлено, що поняття «фізична культура» тлумачиться як: «важлива складова частина системи освіти та виховання учнів загальноосвітньої школи, формування в них умінь і навичок здорового способу життя, організації корисного дозвілля та активного відпочинку, розвитку, відновлення фізичних і духовних сил, реабілітації та корекції здоров'я, виховання позитивних моральних і вольових якостей» [161].

У науковій і навчально-методичній літературі (педагогічного, психологічного, медичного, юридичного, фармацевтичного та інших напрямів) наведено понад 100 формулювань поняття «фізична культура», що свідчить про його багатоаспектність, дискусійність та відсутність уніфікованого загальноприйнятого трактування.

У словникових виданнях поняття «фізична культура» визначають як:

1) «... частина культури суспільства, що включає систему фізичного виховання та сукупність спеціальних наукових знань і матеріальних засобів, необхідних для розвитку фізичних здібностей людини, зміцнення її здоров'я» (С. У. Гончаренко) [75];

2) «... частина загальнолюдської культури, яка являє собою всю сукупність досягнень суспільства в створенні і раціональному використанні спеціальних засобів, методів і умов, спрямованих на фізичне вдосконалення людини, зміцнення її здоров'я, підвищення працездатності. Фізична культура особистості відображає її освіченість, фізичну підготовленість і досконалість, які досягнуті на основі використання засобів фізичного виховання» (І. В. Криворучко) [246];

3) «... сукупність досягнень суспільства у створенні і раціональному використанні спеціальних засобів, методів і умов цілеспрямованого фізичного та духовного удосконалення людини» [315].

Аналіз психолого-педагогічної літератури та літератури з фізичної культури свідчить про те, що поняття «фізична культура» визначається як: частина загальнолюдської культури і може розглядатися в якості унікальних засобів творення людиною самої себе, свого тіла й духу, як спосіб самовираження свого внутрішнього світу (М. Н. Алієв і А. Г. Гусейнов) [321]; «важлива складова здоров'я та успішного навчання дитини» (О. Д. Дубогай) [170]; складний специфічний процес і результат людської діяльності, засіб і спосіб фізичного вдосконалення людей для виконання ними своїх соціальних обов'язків (О. В. Гукаленко й А. С. Караман) [85, с. 116]; специфічний процес і результат фізичного вдосконалення людини для виконання соціальних функцій (З. Ж. Гайнулліна) [69, с. 24]; «частина загальної культури особистості, яка визначає її культуру відносно свого здоров'я та формується у процесі фізичного виховання» (Л. І. Іванова) [200, с. 22]; «сукупність духовних і матеріальних цінностей, які створювалися і утворюються в процесі пізнання фізичного виховання як соціального феномена, а також м'язову діяльність, пов'язану з виконанням фізичних вправ, і спрямовану на фізичне вдосконалення людини» (С. Г. Іванченко) [202, с. 19]; втілення у людині результатів використання

матеріальних і духовних цінностей, що мають відношення до фізичної культури у широкому розумінні, тобто засвоєні людиною фізкультурні знання, уміння, навички, досягнуті на підставі використання засобів фізичного виховання показники розвитку та ін. (А. М. Кирилов) [213, с. 23]; «вид культури, змістом якої є оптимальна рухова діяльність, побудована на основі матеріальних і духовних цінностей, спеціально створених в суспільстві для фізичного вдосконалення людини» (А. М. Максименко) [267, с. 7]; «якість особистості, як сукупність її відношення до активних занять фізичною культурою та спортом»; «процес вирішення певних освітньо-виховних завдань, якому властиві всі ознаки педагогічного процесу...», «системне формування рухових умінь і навичок і спрямоване на розвиток фізичних якостей людини, сукупність яких значною мірою визначає її фізичну дієздатність» (З. П. Плетнева) [326, с. 24].

У дослідженні поняття «фізична культура» буде застосовуватися відповідно до тлумачення В. П. Іващенко та О. П. Безкопильного, які визначають його як «сукупність духовних і матеріальних цінностей, що створювалися і утворюються в процесі пізнання фізичного виховання як соціального феномена, а також м'язова діяльність, пов'язана з виконанням фізичних вправ, і спрямована на фізичне вдосконалення людини» [303, с. 34].

Своєрідно тлумачить аналізоване поняття Б. М. Шиян, провідний педагог і автор навчальних посібників з фізичного виховання. Дослідник виокремлює термін «фізична культура особистості» і тлумачить його як «сукупність властивостей людини, що набуваються в процесі фізичного виховання і виражаються в її активній діяльності, спрямованій на всебічне удосконалення своєї фізичної природи та ведення здорового способу життя» [457, с. 19].

Зміст фізичної культури особистості, на думку А. А. Нікітіної, полягає не тільки в засвоєних знаннях, рухових уміннях і навичках, здібностях, але перш за все у ставленні людини до самопізнання, саморозвитку, саме-оптимізації, саморегуляції, саме-перетворенні своєї природи в процесі свідомого та систематичного виконання різноманітних фізичних вправ, гігієнічних і загартовуючих процедур на базі соціального досвіду, який вона отримала у

процесі фізичного виховання та самоосвіти [302, с. 36]. Нам імпонує ця думка вченого.

В інших проаналізованих нами джерелах фізична культура особистості визначається в таких аспектах: 1) «...сформований спосіб життя людини спрямований на зміцнення здоров'я, правильний фізичний розвиток, всебічне фізичне виховання і – формування морального обличчя, життєво важливих рухових навичок та умінь, підготовку до високопродуктивної праці і захисту Вітчизни» (Г. П. Ковальчук) [220]; 2) як «...соціокультурний феномен, який не тільки забезпечує потреби особистості і суспільства, але й створює умови для їх розвитку, тим самим активно включається в сукупність дій щодо відтворення людини і суспільства. Фізична культура – це частина загальної культури, яка здатна при правильному науково обґрунтованому підході об'єднати суспільство, зміцнити на основі загальнодоступних норм його моральне і фізичне здоров'я, цілеспрямовано, природнім шляхом підвищити життєздатність систем і функцій організму людини) (М. В. Володько) [65].

Ми приєднуємося до визначення поняття «фізична культура особистості», яке подає В. І. Столяров. Вчений визначає поняття «фізична культура особистості» як соціально сформовані фізичні здібності людини, які пов'язані з її знаннями, інтересами, потребами, ціннісними орієнтаціями, а також засвоєні засоби збереження та удосконалення цих можливостей, знання про те, як їх використовувати, уміння та навички застосовувати їх і відповідні інтереси, потреби та норми [400].

Враховуючи поліфонію визначення мобільності у фізичному вихованні, вважаємо доцільним розглянути поняття «мобільний попит», «пропозиція», «процес формування професійно-мобільного вчителя» та «результат сформованості професійної мобільності» у контексті досліджуваної проблеми (рис. 1.10).

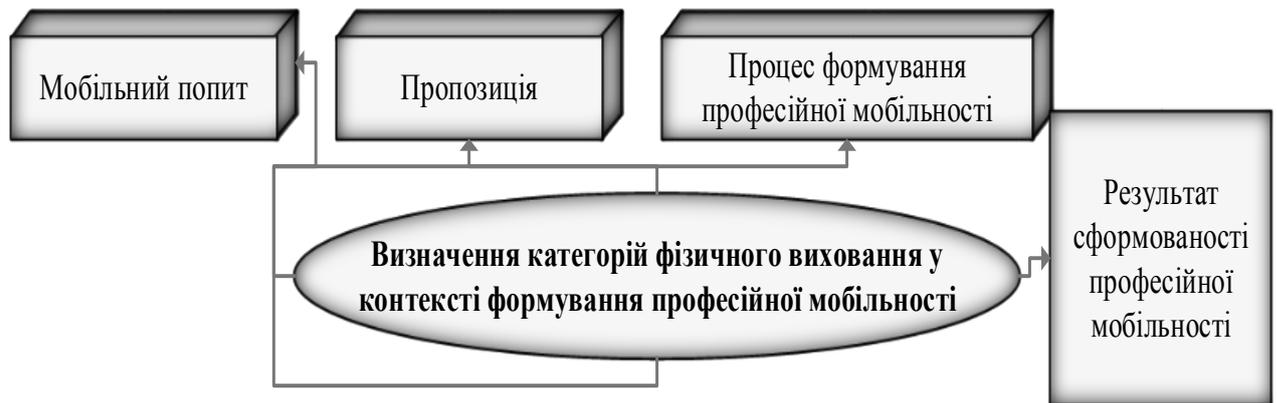

Рис. 1.10. Визначення категорій фізичного виховання у контексті формування професійної мобільності

Як зазначено у навчально-методичному посібнику «Вступ до спеціальності» (Л. С. Фролова [431], 2014) обсяг поняття «мобільний попит у фізичному вихованні охоплює»:

– «...формування спеціальних компетентностей – системи знань у галузі предмету, загальну ерудицію; соціальних компетентностей – здатність брати на себе відповідальність, приймати рішення, вміння конструктивно вирішувати конфліктні ситуації; психологічних компетентностей – досвід міжособистісної взаємодії, культури емоційної сприйнятливості, навичок рефлексії; інформаційних компетентностей, що включає володіння новими інформаційними технологіями; комунікативних компетентностей, знання іноземних мов і високий рівень культури мови і спілкування; екологічних компетентностей; валеологічних компетентностей – наявність знань і умінь в галузі збереження здоров'я й у питаннях здорового способу життя» (В. І. Жигірта та О. А. Чернега);

– «...види професійної діяльності, які спрямовані на досягнення цілей фізкультурно-спортивної організації в умовах ринку шляхом раціонального використання матеріальних, трудових та інформаційних ресурсів» (В. Є. Куделко і А. М. Куделко) [251, с. 23]

– «теорію і практику ефективного управління організаціями спортивної галузі в умовах ринку»;

– «...потреби та бажання громадян, соціальних груп, суспільства в цілому у використанні засобів фізичної культури в основних видах зайнятості (навчання, робота, вільний час), зміцненні здоров'я та підготовки до трудової діяльності» (Л. С. Фролова) [431];

Поняття «мобільний попит на вчителя фізичної культури нового покоління» розглянуто як потреба суспільства у згуртованій спільноті творчих спортивних людей, відповідальних громадян за здоров'я нації, активних і підприємливих фахівців галузі фізичної культури і спорту, спроможних до продуктивної роботи в умовах Нової української школи, здатних до формування здорової генерації школярів та спроможних розкривати їх спортивні таланти.

Поняття пропозиція у фізичному вихованні виражається через:

– «раціоналізаторство у сфері фізичної культури та спорту», що є новим і корисним для здоров'я людини та має на меті не просто ставити завдання, а розкривати конкретні шляхи їх вирішення з метою удосконалення системи фізичного виховання у цілому;

– «корисність», тобто давати оздоровчий позитивний ефект;

– «реалізацію освітніх завдань», що передбачають на думку А. Ц. Деминського формування культури рухів особистості, збагачення рухового досвіду фізичними вправами із загальнорозвивальною і коригувальною спрямованістю, технічними діями і прийомами базових видів спорту; освоєння знань про фізичну культуру і спорт, їх історію та сучасний розвиток, роль у формуванні здорового способу життя; формування навичок та вміння самостійної організації фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової діяльності [95, с. 93].

– «новизну», а саме: якщо раніше не застосовувалася у фізичному вихованні; не була раніше заявлена іншою особою; не повторює змістову характеристику іншої оздоровчої технології; не була опублікована в інформаційних виданнях та ін.

Це, відповідно, вимагає нових підходів до осмислення поняття «процес з мобільною складовою» у фізичному вихованні.

Поняття «процес» (лат. *Processus* – рух, англ. *process*, нім. *Prozess* т, *Vorgang* т – послідовна зміна предметів і явищ, що відбувається закономірним порядком, сукупність ряду послідовних дій, спрямованих на досягнення певного результату, послідовна зміна станів об'єкту в часі (А. Ц. Деминський).

Поняття «*процес формування у фізичному вихованні*» також розглядається у його різновидах:

- діяльність учителя і учня у різних видах оздоровчої та спортивно-масової роботи;
- організація навчально-пізнавальної діяльності учнів у галузі фізичної культури та спорту;
- стимулювання і мотивування процесу навчання фізичним вправам та руховим діям;
- контроль і регулювання освітньої діяльності учнів різного віку і статі у галузі фізичного виховання;
- потреби і мотиви освітньої діяльності, що суттєво впливають на активність учнів, їх ставлення до фізичної культури і зрештою на результати навчання;
- навчання рухових дій що складається із засвоєння навчального матеріалу (інформації, що повідомляється вчителем) та рухової дії, яку виконує учень;
- розвиток фізичних якостей та ін.

У контексті вищезазначеного конструктивним вважаємо виокремлення поняття «результат сформованості», як рівень сформованості компетентностей майбутніх учителів фізичної (Європейська кредитна трансферно-накопичувальна систем).

Сутність результатів навчання розкрита у трактуваннях, наведених в офіційних освітніх документах України та наукових виданнях. «Результати навчання» тлумачать як: «знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, набуті у процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх

компонентів» (закон України про освіту); «формулювання того, що, як очікується, повинен знати, розуміти, бути здатним продемонструвати студент після завершення навчання» (В. Ковтунець, В. Луговий, С. Калашнікова, С. Курбатов, Ж. Таланова) [221, с. 7].

Ми поділяємо думку Ю. Рашкевич про те, що формулювання результатів навчання обов'язково мають відображати: «чого може досягти студент (знань, розумінь, умінь тощо), що він може продемонструвати після завершення навчання, у якій формі й в якому обсязі» що є важливим для майбутнього вчителя фізичної культури [359].

Отже, поняття «формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури» розглядається як освітній процес, спрямований на оволодіння здобувачами вищої освіти ключовими компетентностями (інструментальними, загальними, фаховими), що ґрунтуються на професійній продуктивності, уміннях аналізувати нові ситуації й застосовувати професійно орієнтовані знання для їхнього вирішення, використовувати засоби сучасних інформаційно-комунікаційних технології та моделювати оздоровче середовище залежно від індивідуальних особливостей учнів, їхніх потреб та інтересів.

Сучасні науковці під результатами навчання розуміють здатність майбутніх учителів фізичної культури ставити реальні цілі і вирішувати їх у процесі різних форм оздоровчої і спортивно-масової роботи, що здійснюється в умовах нової української школи (НУШ). Тому вважаємо цілком вмотивованим розглянути поняття «спортивно-масова», «оздоровча робота» та «фізкультурно-оздоровча робота». Як зауважує О. В. Торічний, спортивно-масова робота здійснюється через масову кількість осіб і доступна для всіх бажаючих. Вона охоплює «низку масових заходів і спрямована на забезпечення рухової активності спортсменів, поліпшення їх фізичної підготовки, виявлення хороших і сильних спортсменів та реалізації здоров'язбережувальної функції навчання (мотивації до здорового способу життя)» [415]. Т. Ю. Круцевич – це діяльність щодо залучення максимально можливої кількості людей у спеціалізовані заняття фізичними вправами тренувального характеру, які спрямовані на підготовку до

участі в змагальній діяльності і на формування здорового способу життя» [248, с. 8]. Визначення поняття «спортивно-масова робота» подано у табл. 1.1.

У дослідженні ми будемо використовувати поняття «спортивно-масова робота» у тлумаченні, яке запропоноване О. М. Вацебою, М. С. Герцик та Л. В. Гриненко (таблиця 1.1.) Додаємо, що у контексті вищевикладеного логічно розглянути поняття фізкультурно-оздоровча робота, яке розкрито у трактуваннях, наведених в офіційних освітніх документах України та наукових виданнях. Так, Державний стандарт початкової загальної освіти включає такі форми оздоровчої роботи: «формування знань, умінь і навичок особистої гігієни, профілактики захворюваності і травматизму»; «формування усвідомленої індивідуальної установки учня щодо необхідності удосконалення основних якостей його фізичного розвитку» [161].

Таблиця 1.1

Визначення поняття «спортивно-масова робота»

Автор	Визначення поняття
О. М. Вацеба, М. С. Герцик, Л. В. Гриненко	Спортивно-масова робота – це форма роботи, яка скерованих на популяризацію активного способу життя, спорту, олімпійських ідей, а відтак і на залучення дітей до занять фізичними вправами, виховання в юного покоління почуттів патріотизму, благородства, дружби, взаємоповаги [48, с. 130].
М. Фридман	Спортивно-масова робота – це спортивні ігри загону «Старти надій» (спортивні конкурси, змагання з різних видів спорту, рухливі і спортивні ігри), змагання з багатоборства, турніри по настільному тенісу, бадмінтону, городкам, шахам, шашкам, товариські зустрічі, спартакіади [432, с. 270].
О. В. Сініцина, Л. Петрук	Спортивно-масова робота – це одна з найбільш ефективних форм організації роботи у вищому навчальному закладі, яка має багатоступеневу структуру, відповідає інтересам спортивних колективів й окремих спортсменів та забезпечувати рівні умови для всіх їх учасників [376, с. 65].
Г. А. Омеляненко О. О. Доля	Спортивно-масова робота – це форма роботи, яка здійснює можливість організувати дозвілля школярів поєднуючи відпочинок з оздоровленням і пізнанням [314, с. 27].
В. Валієва	Спортивно-масова робота – це діяльність по залученню максимально можливої кількості людей в спеціалізовані заняття фізичними вправами тренувального характеру, спрямовані на їх підготовку до участі в діяльності змагання і на формування здорового способу життя [44, с. 15].

У Державному стандарті початкової загальної освіти поняття «фізкультурно-оздоровча робота» розглядається як «формування вмінь і навичок

здорового способу життя, безпеки життєдіяльності; ознайомлення з впливом рухової активності та загартування організму, формування знань, умінь і навичок особистої гігієни, профілактики захворюваності і травматизму, правил техніки безпеки; формування усвідомленої індивідуальної установки учня щодо необхідності удосконалення основних якостей його фізичного розвитку; формування самостійного та свідомого виконання фізкультурних заходів у режимі дня, профілактичних вправ для запобігання порушенню постави та зору; формування та розвиток навичок базових рухових дій загально-розвивального спрямування» [161].

У Цільовій комплексній програмі «Фізичне виховання – здоров'я нації» поняття «фізкультурно-оздоровча робота» розглядається як «реформування організаційних основ фізкультурно-оздоровчого руху, стимулювання створення широкої мережі фізкультурно-спортивних клубів, які забезпечили б належне проведення фізкультурно-оздоровчої роботи». У Програмі поняття «фізкультурно-оздоровча робота у навчально-виховній сфері» розглядається як «складова частина загальної системи освіти, яка має закласти основи забезпечення та розвитку фізичного і морального здоров'я, комплексного підходу до формування розумових і фізичних якостей особистості, вдосконалення фізичної та психологічної підготовки до активного життя і професійної діяльності на принципах індивідуального підходу тощо».

У Державній програмі розвитку фізичної культури і спорту в Україні поняття «фізкультурно-оздоровча робота» розглядається як «важлива частина педагогічного процесу; особливого значення вона набуває у зв'язку із зростанням навантаження на школярів, збільшенням кількості хворих дітей, несприятливими екологічними умовами, гіподинамією» [160].

А. Г. Сухарев вважає, що фізкультурно-оздоровча робота – це організований процес дії фізичних вправ, гігієнічних заходів і сил природи на організм, що зростає. На думку автора, здоров'язберезувальні технології повинні здійснюватися з метою охорони і зміцнення здоров'я, гармонійного розвитку особистості, формування таких знань, умінь і навичок, які відповідають

вимогам суспільства [402]. І. І. Вовченко тлумачить словосполучення «оздоровча робота» і «фізкультурно-оздоровча робота» як такі, що використовуються в одному значенні та розглядаються «як один з основних напрямів впровадження фізичної культури». Автором поняття «фізкультурно оздоровча робота» тлумачиться як «знаходження у дії»; «праця над собою»; «спосіб виконання» [62, с. 42]. В. А. Сластьонін виділяє поняття «фізкультурно-оздоровча робота», яка, на його думку, сприяє вирішенню наступних завдань: 1) сприяння правильному фізичному розвитку учнів, підвищенню їх працездатності; 2) розвиток основних рухових якостей; 3) формування життєво важливих рухових умінь і навичок; 4) виховання стійкого інтересу і потреби в систематичних заняттях фізичною культурою; 5) оволодіння необхідними мінімумом знань в галузі гігієни і медицини, фізичної культури і спорту [382].

У дослідженні ми будемо використовувати поняття «фізкультурно-оздоровча робота» у тлумаченні, яке подає Л. І. Іванова. Автор визначає поняття «фізкультурно-оздоровча робота» – як «один з основних напрямів впровадження фізичної культури в освітнє середовище, що спрямований на підтримання та зміцнення здоров'я дітей і молоді та здійснюється з урахуванням стану їх здоров'я, рівня фізичного та психічного розвитку» [200, с. 22].

Таким чином, здійснено обґрунтування понятійного поля категорій фізичного виховання у контексті досліджуваної проблеми, зокрема: «фізичне виховання», «фізична культура», «фізична культура особистості з її принципами» такими як: «мобільний попит», «пропозиція», «процес формування професійно-мобільного вчителя фізичної культури», «результат сформованості професійної мобільності» та органічно взаємопов'язаними формами роботи, які характеризують «спортивно-масову» та «оздоровчу роботу», дотичних до умов організації фізичного виховання в Новій українській школі.

Висновки до першого розділу

Науковці В. П. Андрущенко, В. І. Бобрицька, В. І. Бондар, О. В. Васюк, Н. М. Дем'яненко, В. Г. Кремень, І. Я. Коцан, Ю. О. Лянной, О. В. Матвієнко,

С. М. Мартиненко, В. А. Петрук, Н. М. Рідей та ін.) вказують на системні зміни, що відбуваються і у вищій освіті України, де утверджуються нові форми її організації.

Проблеми підготовки і професійного становлення фахівців фізичної культури і спорту також перебувають у фокусі педагогічної науки. Означену проблематику висвітлено у дослідженнях О. Ю. Ажиппо, Н. О. Белікової, М. В. Данилевич, П. Б. Джуринського, Л. І. Іванової, Є. А. Захаріної, Р. П. Карпюка, Р. В. Клопова, А. П. Коноха, Ю. О. Лянного, С. В. Мединського, Є. Н. Приступи, Л. П. Сущенко, О. В. Тимошенко та ін.

Питання професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури набуває сьогодні особливого значення у контексті Концепції нової української школи (НУШ). Науковці (О. Ю. Ажиппо, П. Б. Джуринський, Є. А. Захаріна, Л. І. Іванова, С. О. Сисоєва, Н. І. Степанченко, О. В. Тимошенко, Б. М. Шиян та ін.) присвячують свої дослідження розкриттю теоретичних і методичних засад професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Грунтовне опрацювання культурно-історичного досвіду формування професійної мобільності особистості у різних історичних формаціях дало можливість визначити основи її доктрини, теоретичні положення і певні етапи за такою періодизацією: софістський період (античність, середньовіччя); пансофійський період (XVII ст.); реформаторський період К. Д. Ушинського (друга половина XIX ст. – початок XX ст.); експліцитний період (друга половина XVIII ст. – XIX ст.); компетентнісний (командний) період (60-ті роки XX ст.); наставницький період (70-ті роки XX ст.); кластерний період (80-ті роки XX ст.) конструктивно-мобільний період в освіті дорослих (кін. XX ст. – початок XXI ст.).

Аналіз формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури як науково-теоретична проблема і предмет наукових студій підтвердив важливість пошуку сучасного змісту вищої педагогічної освіти. Йдеться про формування вчителя фізичної культури нової генерації, здатного до реалізації

інноваційної освітньо-оздоровчої політики у контексті Концепції Нової української школи.

Вказано, що сучасний період розвитку суспільства характеризується наявністю глобальних геосферних трансформацій та екологічних викликів суспільної свідомості, появою інноваційно-когнітивного типу вчителів нової формації і культури – цифрової, становленням нового типу суспільства – інформаційно-мобільного, знаннєвого, що є важливим для стратегічного спрямування підвищення ефективності вищої освіти.

У розділі наголошується на необхідності переходу від кваліфікації до компетентностей, які дозволять майбутнім вчителям фізичної культури знаходити рішення в різних професійних і життєвих ситуаціях, що уможлиблює діяльність освіченої особистості незалежно від локального та глобального контексту ринку оздоровчо-освітніх послуг. Акцентовано увагу на тому, що основним рушієм у цих умовах стає мобільна особистість.

Формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури розглядається як освітній процес, спрямований на оволодіння здобувачами вищої освіти ключовими компетентностями (інструментальними, загальними, фаховими), що ґрунтуються на професійній продуктивності, уміннях аналізувати нові ситуації й застосовувати професійно орієнтовані знання для їхнього вирішення, використовувати засоби сучасних інформаційно-комунікаційних технології та моделювати оздоровче середовище залежно від індивідуальних особливостей учнів, їхніх потреб та інтересів.

Професійна мобільність майбутніх учителів фізичної культури, яка формується в закладах вищої освіти, розглядається як інтегрована якість здобувачів вищої освіти, що складається із сукупності їхньої особистісної мобільності, академічної та крос-мобільностей і характеризується здатністю адаптуватися до трансформаційних процесів, що відбуваються у Новій українській школі, можливістю навчатися у закладах вищої освіти не за постійним місцем навчання та умінням виходити за межі основного змісту майбутньої педагогічної діяльності.

Особистісна мобільність майбутніх учителів фізичної культури розглядається як індивідуальна якість конкурентоспроможних здобувачів вищої освіти, здатних до постійного вдосконалення педагогічної майстерності, застосування сучасних засобів фізичного виховання в освітньому середовищі школи, спрямованих на підвищення рухової активності учнів і зміцнення їхнього здоров'я.

Академічна мобільність майбутніх учителів фізичної культури розглядається як новоутворення здобувачів вищої освіти, яке характеризує наявність у них індивідуальної освітньої траєкторії через навчання на території України чи поза її межами, появу нового досвіду застосування педагогічних технологій у сфері фізичного виховання та спроможність брати участь у національних і міжнародних освітньо-оздоровчих проектах.

Крос-мобільність майбутніх учителів фізичної культури розглядається як індивідуальна якість здобувачів вищої освіти, що визначає наявність у них гнучких навичок (Soft Skills) вибудовувати власну професійну кар'єру у фізичному вихованні, успішно здійснювати диверсифікацію через розширення змісту фахової активності працювати на межі професії.

Вказано, що охарактеризовані методологічні підходи (компетентнісний, ресурсний, професіографічний, діяльнісний, особистісно-орієнтований, акмеологічний) надають можливість стверджувати, що їхнє використання у тісному взаємозв'язку забезпечує ефективне формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

Основні наукові положення розділу викладено в опублікованих працях автора [96], [99], [100], [102], [103], [109], [110], [111].

РОЗДІЛ 2

ПОРІВНЯЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ВІТЧИЗНЯНОГО ТА ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

2.1. Відображення компетентностей з мобільним змістом у матрицях національних освітніх програм підготовки майбутніх учителів фізичної культури

Входження України у світовий освітній простір зумовлює приведення вітчизняних освітніх стандартів у відповідність до норм світового співтовариства. Тому за Законом України «Про вищу освіту» освітні (наукові) програми розробляються відповідно до рівнів, ступенів і кваліфікацій вищої освіти.

Так у розділі II. *Рівні, ступені та кваліфікації вищої освіти* Закону України «Про вищу освіту» унормована нова система рівнів і ступенів вищої освіти, що є повно-структурною і загалом сумісною з переліками рівнів (циклів) і ступенів вищої освіти, визначеними сучасними міжнародними документами такими, як Міжнародна стандартна класифікація освіти версії 2011 р. (МСКО 2011), Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти (QF ENEA, РК ЄПВО, 2005 р.), Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж життя (EQF LLL, ЄРК НВЖ, 2008 р.) (В. М. Захарченко, В. І. Луговий, Ю. М. Рашкевич, Ж. В. Таланова).

Визначення галузі знань за Законом (пункт 8 частини 1 статті 1): «8) галузь знань – основна предметна область освіти і науки, що включає групу споріднених спеціальностей, за якими здійснюється професійна підготовка» – загалом (за головним предметним критерієм) узгоджується з інтерпретацією галузі в концепції МСКО (Міжнародна стандартна класифікація освіти), однак дещо звужено (за додатковим професійним критерієм) акцентом на професійну

підготовку. Такий самий акцент зроблено у законодавчому визначенні спеціальності (пункт 21 частини 1 статті 1): «(21) спеціальність – складова галузі знань, за якою здійснюються професійна підготовка» [342].

Варто зазначити, що Великий тлумачний словник сучасної української мови витлумачує поняття «спеціальність» широко, а саме: «окрема галузь науки, техніки, мистецтва і т. ін.; сфера чиєїсь діяльності або вивчення чого небудь», а ключовими словами для визначення «спеціалізації», «спеціалізованого» за цим словником слугують «особливі риси», «особливе призначення», а «профілізація» пояснюється словом «спеціалізація», тож, останні слова можна вважати для цілей впровадження Закону синонімічними [50]. Аналогічно, з урахуванням іншомовного походження, роз'яснює значення слів «спеціальність» («Окрема відособлена галузь науки, техніки, майстерності, мистецтва тощо») та «спеціалізація» (від лат. особливий) [379].

У Європейській рамці кваліфікацій для «навчання впродовж життя» дескрипторами виступають знання, навички і компетентності, що поступово ускладнюються з базових загальних знань й умінь та компетентностей до здійснення роботи під прямим наглядом у структурованому контексті на першому рівні, до знань в найбільш передових галузях роботи або навчання, найбільш передових і спеціалізованих умінь та компетентності у демонстрації сталого авторитету, інновацій, професійної інтеграції на восьмому рівні» [187, с. 88].

Є. Захар'їна зауважує, що в Україні підготовку фахівців з фізичної культури та спорту здійснюють більше ніж у 35 закладах вищої освіти, які також реалізують перехід на новий етап свого розвитку [187]. У табл. 2. 1 подано галузі освіти та підготовки МСКО–Г щодо фізичної культури.

МСКО Г (Міжнародна стандартна класифікація освіти (галузева)) побудована як «трирівнева ієрархія між широкими галузями (найвищий рівень), вузькими галузями (другий рівень) і деталізованими галузями (третій рівень) і використовує чотири-цифрову схему кодифікації» (рівні галузевої ієрархії не слід плутати з рівнями освіти) [187]. Усього визначено 11 широких, 29 вузьких і

близько 80 деталізованих галузей освіти і підготовки. З огляду на це приєднання України до Болонського процесу, інтеграція в європейські простори вищої освіти і досліджень, прийняття прогресивного Закону України «Про вищу освіту» покликані змінити національну вищу освіту і, зрозуміло, її ключові складники і чинники – освітні програми і відповідні кваліфікації (ступені). А через них, як зауважують В. М. Захарченко, В. І. Луговий, Ю.М. Рашкевич, Ж. В.Таланова) і людину, яка передусім має бути особистістю інноваційного типу [188, с. 4].

Таблиця 2.1.

Галузі знань освітнього переліку (МСКО–Г) та об’єднаного освітньо-наукового переліку щодо фізичної культури

Вузькі галузі освіти та підготовки МСКО(Г)–2013 (29), код і назва	Галузі знань освітнього переліку (48), код і назва	Галузі науки наукового переліку (27), код і назва	Пропоновані галузі знань (освіти – НСКО) об’єднаного переліку (XX), код і назва
011 Освіта	0101 Педагогічна освіта	13 Педагогічні науки	011 Освіта
011 Освіта	0102 Фізичне виховання, спорт і здоров’я людини	24 Фізичне виховання та спорт	011 Освіта

Проведений нами аналіз конструювання освітніх програм і кваліфікацій у національній вищій школі надав можливість вирішити кілька взаємопов’язаних проблем: 1) запровадження компетентнісного підхід, а через нього і формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури; 2) порівнюваність результатів навчання, набутих компетентностей з мобільним змістом у матрицях національних освітніх програм, що зорієнтовані на підготовку нового покоління вчителя фізичної культури; 3) вивчення досвіду запровадження академічної автономії і творчості закладів вищої освіти як запоруки стійкого саморозвитку, способу створення надійної основи для європейської і світової інтеграції, що відповідає інтересам задекларованого дослідження.

Проаналізовано освітньо-професійні програми 014 «Середня освіта (Фізична культура)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, за якими здійснюється професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури у

Приватному вищому навчальному закладі Академії рекреаційних технологій і права, Волинському національному університеті імені Лесі Українки, Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького, Державному вищому навчальному закладі «Ужгородський національний університет», Тернопільському державному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди, Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка, Національному університеті фізичного виховання і спорту України та зафіксовано компетентності з мобільним змістом, які представлені у матрицях.

Позитивним прикладом в освітньо-професійних програмах підготовки бакалавра фізичної культури вищезгаданих закладів вищої освіти, є те, що їх розробка здійснюється на інституційному рівні. Заклади вищої освіти мають певну автономність щодо змістового наповнення освітніх програм. Відповідно до вимог Міністерства освіти і науки України заклади вищої освіти оприлюднили перелік обов'язкових дисциплін, основною метою освоєння яких є формування загальних та спеціальних компетентностей (–*verview –f the Higher Educati–n System. Ukraine, 2017*). Отже, програма підготовки майбутніх учителів фізичної культури і спорту в Україні спрямована на освоєння навчальних дисциплін обов'язкового та вибіркового компонентів.

Водночас, зосередимо свою увагу на аналізі компетентностей з мобільним змістом, що містяться у матрицях національних освітніх програм професійної підготовки майбутніх учителів з фізичної культури.

Контент-аналіз освітньої програми *Державного вищого навчального закладу Ужгородського національного університету* дав можливість виділити перелік компетентностей випускника, серед яких 12 загальних і 14 фахових. Аналіз фокусу освітньої програми, її мету, можливості працевлаштування випускників університету і задекларовані компетентності з мобільним змістом подано блок-схемі Б. 2. 1., що міститься у додатку Б.

Слід зауважити, що в освітній програмі університету за спеціалізацією 014. Середня освіта (Фізична культура) відстежується орієнтація на мобільність. Випускники зазначеної спеціальності озброєні не тільки педагогічними навичками проведення урочних і неурочних форм занять, але і здатні організовувати маркетингову діяльність у сфері фізичної культури і спорту; організовувати і проводити тренувальний процес з обраного виду спорту; організовувати оздоровчо-розважальні і спортивні заходи (обізнані у правилах суддівства спортивних змагань); виконувати обов'язки інструктора з видів оздоровчо-рекреаційної рухової активності, завідувача спортивною базою. Випускники володіють умінням здійснювати пошук спеціальної інформації у вітчизняній та іноземній літературі, знають базову спортивну термінологію на іноземній мові. Нами з'ясовано, що 31,54% обсягу освітньої програми Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» спрямовано на формування компетентностей з мобільним змістом, а це безпосередньо відповідає інтересам задекларованого нами дослідження. Контент-аналіз компетентностей мобільного змісту у матриці освітньої програми Державного вищого навчального закладу Ужгородського національного університету подано у блок-схемі Б. 2. 1, додатку Б.

Аналіз моніторингових досліджень показав свою плідність компетентносний підхід з мобільним змістом, що відстежується в освітній програмі *Вищого приватного закладу «Академії рекреаційних технологій і права»* (м. Луцьк). Орієнтація освітньої програми академії спрямована на формування у студентів 12 фахових і 6 загальних компетентностей. Можна констатувати, що основна ідея підготовки майбутніх учителів фізичної культури реалізується через сучасні знання зі спеціальності на рівні новітніх досягнень науки, які є основою для інноваційної діяльності, розвитку і застосування власних ідей. Аналіз фокусу освітньої програми, її мету, можливості працевлаштування випускників академії, задекларовані компетентності з мобільним змістом подано у блок-схемі Б. 2. 2, додатку Б.

Зауважимо, що на відміну від інших вітчизняних закладів вищої освіти розробники профілю освітньої програми Луцької академії рекреаційних технологій і права її основною метою вважають принцип «мобільності», що відстежується переважно у загальних компетентностях. Академія постійно проводить маркетингово-моніторингові дослідження для визначення потреб ринку праці, вимог стейкхолдерів вищої освіти у західному регіоні України. Випускники зазначеної спеціальності не тільки володіють методикою проведення уроку фізичної культури, але й володіють сучасними оздоровчими технологіями, сучасними формами рекреаційно-оздоровчої діяльності у фізичній рекреації, знають їх типології, регіональну специфіку та особливості; володіють навичками організації та проведення урбо-квестів, мульти спортивних гонок та інших анімаційних заходів; володіють уміннями планувати та проводити різні форми масових фізкультурно-оздоровчих заходів в контексті Концепції Нової української школи; розуміють класифікації сучасних видів групових програм в фітнес-індустрії. Також у характеристиці освітньої програми йдеться про її плюрилінгвальний стиль. Це пояснюється тим, що для студентів прикордонних територій більш важливим виступає індивідуальний мовний досвід, в якому мови не сприймаються як окремі розумові блоки, а формують загальну множинну комунікативну компетенцію, в якій перша/рідна мова, друга мова іноземна (переважно польська або німецька) що переплітаються і взаємодіють.

Отже, 40,27% обсягу освітньої програми Луцької академії рекреаційних технологій і права спрямовано на формування компетентностей з мобільним змістом.

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (факультет фізичного виховання), пропонує програму підготовки бакалаврів за спеціальністю 014 Середня освіта (фізична культура), яка охоплює професійні і загальні компетентності, зокрема 16 професійних і 11 загальних. Аналіз фокусу освітньої програми, її мету, можливості працевлаштування випускників університету і задекларовані компетентності з мобільним змістом подано у блок-схемі Б. 2. 3, додатку Б.

Освітня програма спрямована на підготовку конкурентоспроможного фахівця, який володіє сучасними освітніми й інформаційними технологіями в галузі фізичної культури, спорту і педагогіки, здатного до творчої професійно-педагогічної діяльності, безперервної самоосвіти та самовдосконалення. Контент-аналіз компетентностей мобільного вмісту показав, що випускники університету спеціальності 014 Середня освіта (фізична культура), озброєні знаннями застосовувати на практиці основні положення фізіології, біомеханіки, морфології, психології, біохімії для розвитку фізичних (рухових) якостей, формування рухових умінь і навичок людей різних вікових груп; володіють засобами інтегрального гармонійного (розумового, духовного і фізичного) розвитку людини; знають правила профілактики травматизму та надання першої медичної допомоги; володіють основними методами захисту персоналу та населення від можливих наслідків аварій, катастроф, стихійних лих; вміють розробляти навчально-методичні матеріали (робочі програми, навчально-тематичні плани) на основі освітнього стандарту та зразкових програм з урахуванням виду освітньої установи, особливостей класу / групи та окремих учнів; здатні вчитися впродовж життя і вдосконалювати з високим рівнем автономності набуту під час навчання кваліфікацію.

Отже, 35,22% обсягу освітньої програми Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (факультет фізичного виховання), спрямовано на забезпечення компетентностей з мобільним змістом.

Розгляд освітньої програми *Рівненського державного гуманітарного університету* показав, що в закладі забезпечується підготовка кваліфікованих фахівців для галузі фізичної культури і спорту, які володіють фундаментальними знаннями і практичними навичками оздоровчої і спортивно-масової роботи, здатні здійснювати навчально-тренувальний процес за допомогою сучасних освітніх та спортивних технологій. Цей заклад освіти пропонує програму підготовки бакалаврів 014 Середня освіта (фізична культура), яка охоплює 16 фахових і 11 загальних компетентностей. Аналіз фокусу освітньої програми, її

мету, можливості працевлаштування випускників університету і задекларовані компетентності з мобільним вмістом блок-схемі. Б 2. 4, додатку Б.

Результати аналізу освітньої програми свідчать, що значна увага приділяється підготовці вчителів фізичної культури, які володіють фундаментальними знаннями і практичними навичками роботи в навчальних закладах, здатних здійснювати освітню і фізкультурно-оздоровчу діяльність на належному професійному рівні; проводити оригінальні самостійні наукові дослідження та здійснювати науково-педагогічну діяльність; володіють прийомами рекламування через засоби масової інформації, інформаційні та рекламні агентства «Фізичну культуру» як частину загальної культури людства; розуміють значення культури як форми людського існування; вміють цінувати різноманіття та мультикультурність світу і керуватися у своїй діяльності сучасними принципами іншомовності, толерантності, діалогу і співробітництва.

Отже, 35,22% обсягу освітньої програми Рівненського державного гуманітарного університету, спрямовано на формування компетентностей з мобільним змістом.

Освітня програма, що пропонується *Харківським національним педагогічним університетом імені Г. С. Сковороди*, пропонує програму підготовки бакалаврів за спеціальністю 014 Середня освіта (фізична культура), яка охоплює 16 професійних і 10 загальні компетентностей. Аналіз фокусу освітньої програми, її мету, можливості працевлаштування випускників університету і задекларовані компетентності з мобільним вмістом подано у рис. 2.1.

Метою програми – є підготовка майбутніх учителів фізичної культури основної (базової) середньої школи здатних розв'язувати складні спеціалізовані задачі з організації освітнього процесу, що зумовлені закономірностями й особливостями сучасної теорії та методики навчання в галузі фізичного виховання, які характеризуються комплексністю та невизначеністю умов.

Фокус освітньої програми

Офіційна назва освітньої програми

Середня освіта (Фізична культура)

Придатність до працевлаштування

учителем фізичної культури, інструктором з фізичної культури, тренером-викладачем з виду спорту шкільної секції

Програма базується на сучасних знаннях галузевого законодавства та нормативно-інструктивних матеріалів у сфері загальноосвітньої школи; сучасних уявленнях про тенденції, закономірності розвитку методик фізичного виховання

Перелік компетентностей випускника:
Загальні (ЗК) – 10
Фахові (ФК) – 16

- *Здатність працювати в команді та автономно (ЗК-2);
- *Здатність до пошуку інформації, її аналізу та критичного оцінювання (ЗК-3);
- *Здатність до самовдосконалення та саморозвитку (ЗК-6);
- *Здатність використовувати знання іноземної мови в освітній діяльності (ЗК-8);
- *Здатність до адаптації та дії в новій ситуації на основі креативності (ЗК-9)
- *Здатність розуміти стратегію сталого розвитку людства (ЗК-10);
- *Здатність до володіння педагогічними, медико-біологічними, інформаційними технологіями для формування здорового способу життя, розвитку рухових умінь і навичок, розвитку фізичних (рухових) якостей у представників різних груп населення і самостійної розробки методик і технологій для інтегрального гармонійного розвитку людини (ФК-5);
- *Здатність оволодівати базовими і новими видами фізкультурної діяльності (ФК-7);
- *Здатність до організаційної роботи у сфері фізкультурно-оздоровчої роботи у навчальних закладах, позашкільних закладах учнівської молоді (зі спортивного туризму й орієнтування), літніх дитячих оздоровчих таборів (ФК-15).

Рис. 2.1. Контент-аналіз компетентностей мобільного вмісту у матриці освітньо-професійної програми Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Програма базується на сучасних знаннях галузевого законодавства та нормативно-інструктивних матеріалів у сфері загальноосвітньої школи; сучасних уявленнях про тенденції, закономірності розвитку методик фізичного виховання в різновікових групах.

Випускник університету (майбутній вчитель фізичної культури) в результаті опанування програми володіє культурою мислення, здатний до узагальнення, аналізу, сприйняття інформації; постановці мети і вибору шляхів її досягнення; знає основні положення методичної та організаційної роботи для проведення навчальної роботи в галузі фізичної культури в загальноосвітніх установах, освітніх закладах середньої та професійної освіти; здатний до проведення позакласної спортивно-масової, організаційної та навчально-методичної роботи у сфері фізкультурно-оздоровчої роботи у навчальних закладах, закладах фітнесу, рекреації та фізичної реабілітації; володіє актуальними технологіями інтегрального гармонійного розвитку людини; знає біологічні, соціальні, психологічні фактори збереження здоров'я, що зумовлюють значущість професії вчителя фізичної культури в Новій українській школі. Отже, контент-аналіз компетентностей мобільного вмісту у матриці освітньої програми Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди показав, що 39,37% обсягу освітньої програми спрямовано на формування компетентностей з мобільним змістом в системі підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Освітня програма закладу вищої освіти *Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького* зорієнтована на майбутнього вчителя фізичної культури, який готується для викладання фізичного виховання та спортивних дисциплін у закладах загальної середньої освіти (школах, ліцєях, гімназіях, тощо); здійснення навчально-виховної діяльності на основі сучасних наукових досягнень теорії та практики (блок-схем. Б. 2. 5, додатку Б.).

Контент-аналіз освітньої програми дав можливість виділити перелік компетентностей випускника, серед яких 9 загальних і 16 фахових. Аналіз фокусу освітньої програми, її мету, можливості працевлаштування випускників університету і задекларовані компетентності з мобільним змістом подано блок-схемі Б. 2. 5, додатку Б.).

Випускники зазначеної спеціальності не тільки володіють методикою проведення уроку фізичної культури, але й здатні вносити рекомендації щодо введення нових чи зміни існуючих вимог до якості послуг у сфері фізичної культури і спорту; демонструють уміння застосовувати різноманітні методики, технології та практики тайм-менеджменту, які сприятимуть ефективній організації часу відповідно до особистісних та професійних потреб; демонструють знання професійного дискурсу; показують уміння спілкуватися українською та іноземною мовами у професійному середовищі; складають різні види документів, у тому числі іноземною мовою; пояснюють фахівцям і не фахівцями інформацію, ідеї, проблеми, рішення у сфері фізичної культури і спорту; здійснюють комунікаційну взаємодію за допомогою соціальних мереж; демонструють ефективну співпрацю в команді співробітників окремих суб'єктів сфери фізичної культури і спорту.

Отже, 42,70% обсягу освітньої Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, спрямовано на формування компетентностей з мобільним змістом. (блок-схемі Б. 2. 5 додатку Б). Слід також зауважити, що університетах здійснює наукове та науково-технічне співробітництво із закордонними навчальними закладами й організаціями: Школою Освіти і Комунікації Університету міста Йончопінг (Швеція), коледжем Св. Томаса Мора Саскачеванського університету (Канада), Центром дослідження та розвитку освіти вчителів Відкритого університету Великої Британії та ще майже 40 навчальними закладами Білорусі, Іспанії, Казахстану, Німеччини, Польщі, Росії, Туреччини й ін., з якими укладено угоди про співпрацю та обмін позитивними здобутками.

Випускники *Волинського державного університету ім. Лесі Українки* після опанування представленої програми здатний аналізувати соціально та особистісно значущі світоглядні проблеми, приймати рішення на основі сформованих ціннісних орієнтирів; знає, як застосовувати на практиці основні вчення в галузі фізичної культури, володіє актуальними технологіями педагогічного контролю і корекції; знає засобами і методами управління станом

людини, закономірності розвитку фізичних (рухових) якостей в різних видах рухової активності; вміє розробляти перспективні та оперативні плани і програми конкретних занять в сфері дитячо-юнацького спорту та зі спортсменами масових розрядів та складати планувальну і звітну документацію, організовувати та проводити масові фізкультурні заходи та спортивні змагання. Опанувавши додаткову кваліфікацію майбутній вчитель фізичної культури стає більш мобільним. Він володіє не тільки методикою проведення уроку фізичної культури, але й здатний: розробляти та впроваджувати рекомендації щодо нетрадиційних методів оздоровлення та відновлення організму; оволодівати базовими і новими видами прикладної фізкультурно-військової діяльності; організовувати роботу у сфері фізкультурно-оздоровчої діяльності у навчальних закладах, позашкільних закладах учнівської молоді, літніх дитячих оздоровчих таборах (блок-схема Б.2.6., додатку Б).

Контент-аналіз компетентностей мобільного вмісту у матриці освітньої програми підготовки майбутніх учителів фізичної культури Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка показав, що 37,72% обсягу освітньої програми спрямовано на формування компетентностей з мобільним змістом (блок-схема Б.2.7., додатку Б).

Аналіз освітньої програми *Національного університету фізичного виховання і спорту* (кафедра теорії і методики фізичного виховання) показав, що у цьому закладі вищої освіти здійснюється підготовка фахівців, спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура) здатних виявляти та ефективно розв'язувати складні спеціалізовані задачі і практичні проблеми в освітній сфері з фізичної культури. Контент-аналіз освітньої програми університету дав можливість виділити перелік компетентностей випускника, серед яких 10 загальних і 13 фахових. Аналіз фокусу освітньої програми, її мету, можливості працевлаштування випускників університету і задекларовані компетентності з мобільним вмістом подано у блок-схемі Б. 2. 8, додатку Б.

Аналіз освітньої програми підготовки майбутніх учителів фізичної культури в університеті показав її переваги у плані формування професійної

мобільності. Так, випускник здатний спілкуватися українською та іноземною мовами у професійному середовищі, володіти фаховою термінологією та професійним дискурсом, дотримуватися етики ділового спілкування; показувати навички самостійної роботи, демонструвати критичне та самокритичне мислення; засвоювати нову фахову інформацію, оцінювати й представляти власний досвід; володіти руховими навичками в базових видах спорту на рівні масових розрядів; вдосконалювати руховий арсенал шляхом формування рухових умінь і навичок в інших видах спорту, аналізувати й застосовувати досвід колег; володіти базовими і новими видами фізкультурної діяльності, вміє здійснювати пошук, аналіз і оцінку інформації, у т.ч. за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, необхідної для постановки і вирішення професійних завдань, професійного та особистісного розвитку. Також майбутні вчителі фізичної культури дотичні до академічної мобільності, про що свідчать угоди за програмою Erasmus+ між Національним університетом фізичного виховання і спорту України та: Університетом суспільно-природничих наук ім. Вінцента Поля в м. Любліні (Польща) на 2016–2021 роки; Гданською академією фізичного виховання (Польща) на 2018–2021 роки.

Отже, 44,23% обсягу освітньої програми Національного університету фізичного виховання і спорту (кафедра теорії і методики фізичного виховання), спрямовано на формування компетентностей з мобільним змістом.

Свідченням використання компетентнісного підходу у *Комунальному закладі вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради*, що здійснює підготовку майбутніх учителів фізичної культури – є орієнтація освітньої програми на 12 загальних і 17 фахових компетентностей.

Орієнтація освітньо-професійної програми спрямована на підготовку фахівців, здатних розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми, що характеризується комплексністю та невизначеністю умов, під час професійної діяльності у сфері фізичної культури і спорту (рис.2.2). Акцент здійснюється на оволодіння здобувачів вищої освіти методичних основ з фізичної культури та спорту, їх впровадження в освітньо-професійну та наукову

галузь закладів вищої та загальної середньої освіти, спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спортивно-педагогічних, рекреаційних та фітнес-закладах. Основний фокус освітньої програми визначається її розробниками як вміння майбутніх фахівців фізичної культури та спорту проявляти професійну мобільність у роботі за фахом.

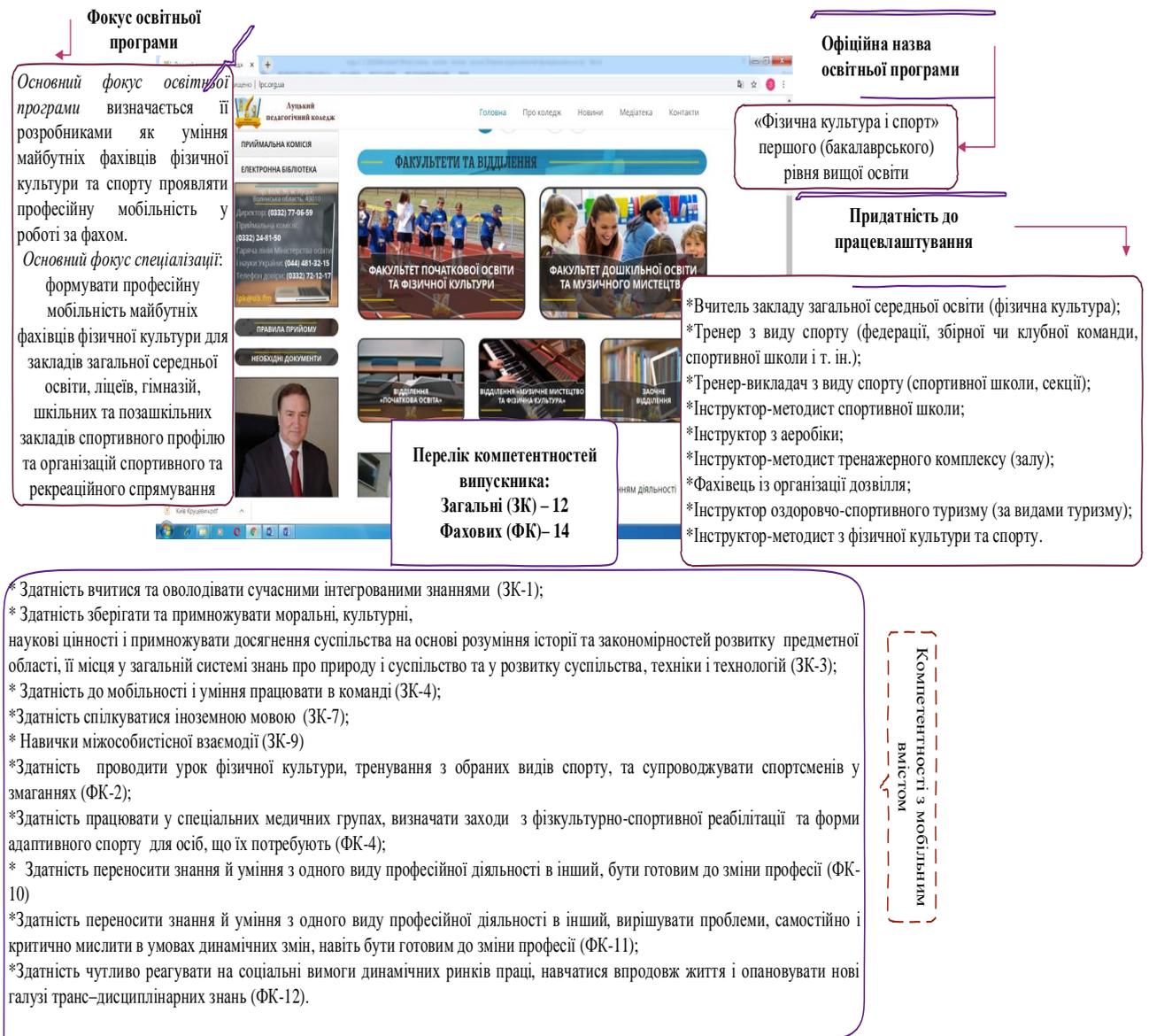

Рис. 2. 2. Контент-аналіз компетентностей мобільного вмісту у матриці освітньої програми Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Аналіз освітньої програми підготовки майбутніх учителів фізичної культури в коледжі показав її переваги у плані формування професійної

мобільності (про свідчить її фокус). Випускник після опанування представлені програми здатні проводити уроки фізичної культури у ЗЗСО та в умовах Нової української школи; здатні переносити знання й уміння з одного виду професійної діяльності в інший, вирішувати проблеми, самостійно і критично мислити в умовах динамічних змін, навіть бути готовим до зміни професії; можуть здійснювати навчання руховим діям та розвиток рухових якостей людини в умовах різних форм організації занять фізичними вправами, як у режимі навчального дня, так і позаурочних; підбирати та узагальнювати засоби та методи розвитку провідних фізичних якостей в процесі проведення уроку фізичної культури з учнями різного віку і статі; володіють базовими і новими видами фізкультурної діяльності; вміють розробляти перспективні та оперативні плани і програми конкретних занять в сфері дитячо-юнацького спорту та зі спортсменами масових розрядів; спроможні здійснювати аніматорську діяльність, підбирати відповідний інструментарій у процесі тренерської роботи; здатні до пізнати життя (навіть в іншій державі, зокрема Польща, Німеччина, Словенія) в усіх його проявах – в науці, мистецтві, політиці, коханні, сімейному житті, вихованні дітей (гувернерська діяльність) тощо. Слід зауважити, що 38,68% обсягу освітньої програми Комунального закладу вищої освіти Луцького педагогічного коледжу орієнтована на формування компетентностей з мобільним змістом.

Висновуємо, що аналіз освітніх програм Державного вищого навчального закладу «Ужгородського національного університету», Вищого приватного закладу «Академії рекреаційних технологій і права» (м. Луцьк), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (факультет фізичного виховання), Рівненського державного гуманітарного університету, Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, Волинського державного національний університет імені Лесі Українки, Полтавського національного педагогічним університетом імені В. Г. Короленка, Київського Національного університету фізичного

виховання і спорту, Комунального закладу вищої освіти Луцького педагогічного коледжу, виявив чимало спільного, зокрема:

- спостерігається розширення автономії закладів вищої освіти України, їх відповідальність за створення власних внутрішніх систем забезпечення якості освітніх програм і кваліфікацій та їх реалізації;

- кожна програма має задекларовану офіційну назву та визначає тип диплому; у програмі представлено інформацію щодо наявності акредитації (сертифікати, ліцензії); визначено рівень освіти який відповідає національній Рамці кваліфікацій у вигляді дескрипторів – узагальненого опису результатів навчання, що містять чітко сформульовані критерії належності до певної кваліфікацій;

- підготовка фахівців з фізичної культури і спорту має чітко встановлений порядок, логіка якого передбачає фіксацію окремого виду діяльності в державних класифікаторах;

- освітньо-професійні програми різних закладів вищої освіти мають майже однакові назви, проте відрізнятися за змістом (про що свідчить аналіз загальних і фахових компетентностей), формування яких майже не відрізняється від програм провідних університетів світу;

- освітні програми (ОП) за певними спеціальностями та рівнями вищої освіти розробляються робочими групами відповідних випускових кафедр, розглядаються Вченими радами відповідних факультетів/інститутів, Методичною радою ЗВО та, після розгляду Вченою радою закладу, затверджуються керівником установи;

- кожен заклад вищої освіти послуговується 100 бальною шкалою оцінювання, яка розробляється відповідно до шкали ЄКТС та національної шкали оцінювання, що зафіксовано у Положеннях про організацію освітнього процесу перелічених освітніх установ;

- спостерігається домінування англійської мови в якості *lingua franca* для глобального академічного співтовариства;

– модернізація спортивної індустрії актуалізувала задум академічних обмінів та, на нашу думку, вивела феномен мобільності в ранг важливої наукової проблеми сучасного фізкультурно-освітнього дискурсу.

Водночас слід зауважити, що компетентності з мобільним вмістом представлені у вигляді непрямих характеристик. Це говорить про те, що проблема професійної мобільності майбутнього вчителя фізичної культури у закладах вищої освіти (ЗВО) лише набуває популярності. У таблиці Б. 2.9. (додаток Б) подано порівняльну оцінку компетентностей з мобільним вмістом у матрицях проаналізованих освітніх програм коледжів з підготовки майбутнього вчителя фізичної культури. Враховуючи результати проведених досліджень нами виділено групи компетентностей з мобільним змістом, які виявлено під час аналізу освітніх програм університетів та коледжів, що подано у вигляді таблиці В. 2.2, що міститься у додатку В.

Отже, проаналізовано відображення компетентностей з мобільним змістом у матрицях національних освітніх програм підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Виявлено, що в університетах такі компетентності виразно переважають у формулюванні загальних (47,68 %) і фахових (25,95 %) компетентностей; у коледжах переважають компетентності практичної структури, зокрема стратегічна (здатність до адаптації та дії в новій ситуації – 45,55 %), оздоровча (визначеність і наполегливість щодо реалізації поставлених оздоровчих завдань – 56,8 %), професійно-педагогічна (здатність розв'язувати типові спеціалізовані задачі у сфері фізичного виховання та спорту – 65,8 %) та автономно-когнітивна (глибокі знання з фахових методик фізичного виховання і формування навичок особистісної рухової активності – 68,8 %).

2.2. Сучасні тенденції освіти Європи та їхній вплив на формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури

Жвавий інтерес сучасної міжнародної спортивно-педагогічної спільноти викликала ідея формування мобільного фахівця для галузі фізичної культури і

спорту. Дж. Райт підкреслює, що процеси глобалізації принесли ідеологічний проект – вільного ринку і у сферу фізичної культури та спорту, що робить її більш гнучкою і мобільною.

Наприклад Європі вдалось побудувати ефективну систему освітніх цінностей. В її основі – так званий «Трикутник знань» (освіта – наука – інновації). І в цьому сенсі європейський досвід має велику цінність. Результатом дотримання такого вектору є високий рівень довіри з боку світової спільноти до якості європейської освітніх послуг. Тому, перш за все, варто звернути увагу на особливості підготовки вчителів фізичної культури в країнах Європейської співдружності, зокрема у таких республіках, як Фінляндія, Австрія, Польща, Чехія, Латвія та Литва, Королівство Бельгії, Федеративна Республіка Німеччини.

2.2.1. Фінський досвід формування професійно-мобільного вчителя фізичної культури

Не зменшується увага до проблем удосконалення системи формування професійно-мобільного вчителя фізичної культури у Фінляндії. Фінські університети зазнали досить глибокого реформування у 2010 р. і стали більш автономними та незалежними від держави. Фінляндія підтримує відносно високий показник охоплення вищою освітою – 39% населення має вищу (tertiary) освіту. Згідно з останніми статистичними даними значна частка фінського ВВП – 3,32% – використовується для прямої підтримки досліджень і розробок [94]. М. А. Дебич вважає, що система вищої освіти Фінляндії також базується на мобільності і дуальній (подвійній) інституційній моделі [94].

Приватний сектор вищої освіти практично відсутній. У 2017 р. у закладах навчалось 262 368 студентів, загалом, з них 31 120 міжнародних. Найбільше міжнародних студентів з таких країн: Росія (3 243); В'єтнам (2 529); Німеччина (2 405); Китай (2 332); Франція (1 657); Непал (1 166); Іспанія (1 156); Індія (795); Естонія (754); Пакистан (715). Відсоток міжнародних студентів по відношенню до загальної кількості студентів складає 10,6 %.

У Фінляндії ступені бакалавра та магістра є ступенями вищої освіти базового рівня. Отримання першого ступеню (kandidat) передбачає наявність 180 залікових одиниць (ECTS), що зазвичай відповідає 3 рокам навчання. Для отримання вищого ступеню (maisteri або magister), потрібно 300 залікових одиниць, тобто 5 років повного циклу навчання. При цьому наявність нижчого ступеню не обов'язкова. Тобто, студент може навчатися за магістерською програмою, минаючи здобуття ступеню бакалавра. Втім, для окремих магістерських програм університети мають право встановлювати критерії відбору, які включають обов'язкову наявність ступеню бакалавра або проходження аналогічної програми навчання.

Прикладом відкритого європейського навчального закладу з мобільним змістом є Університет Юваскіля (Факультет спорту і наук про здоров'я) (University of Jyväskylä, Faculty of Sport and Health Sciences) який здійснює три цикли підготовки (бакалавр, магістр, доктор філософії (PhD)) (додаток Д).

Предмети і напрями діяльності Факультету спорту і наук про здоров'я поділяються на три групи:

1) Спортивна педагогіка і масовий спорт (Liikunnan käyttäytymis- ja yhteiskuntatieteet) пропонує студентам широкий вибір спеціальностей, таких як: «Вчитель фізичної культури» (Liikunnan- ja terveystieteen-oppettajaksi) (liikuntapedagogiikka), «Психологія та спортивний менеджмент» (Liikunnan yhteiskuntatieteet), «Адаптивне фізичне виховання» (Liikuntapsykologia), «Соціологія спорту» (Erityisliikunta), «Аніматор спортивних ігор» (Urheilupelien animaati).

2) Біологічна регенерація і рухова активність (Liikuntabiologia) пропонує студентам такі спеціальності: «Біомеханіка» (Biomekaniikka), «Фізіологія фізичних вправ» (Liikuntafysiologia), «Спортивний коучинг та Фітнес-тестування» (Valmennus- ja testausoppi), «Фізіотерапія» (Fysioterapia).

3) Спортивна медицина (Terveystieteet): «Геронтологія і громадське здоров'я» (Gerontologia ja kansanterveys), «Фізіотерапія» (Fysioterapia),

«Спортивна медицина», «Лікувальна медицина» (Liikuntalääketiede), «Санітарна освіта» (Terveyskasvatus), «Наука про здоров'я» (Terveystiet-) (рис. 2. 3).

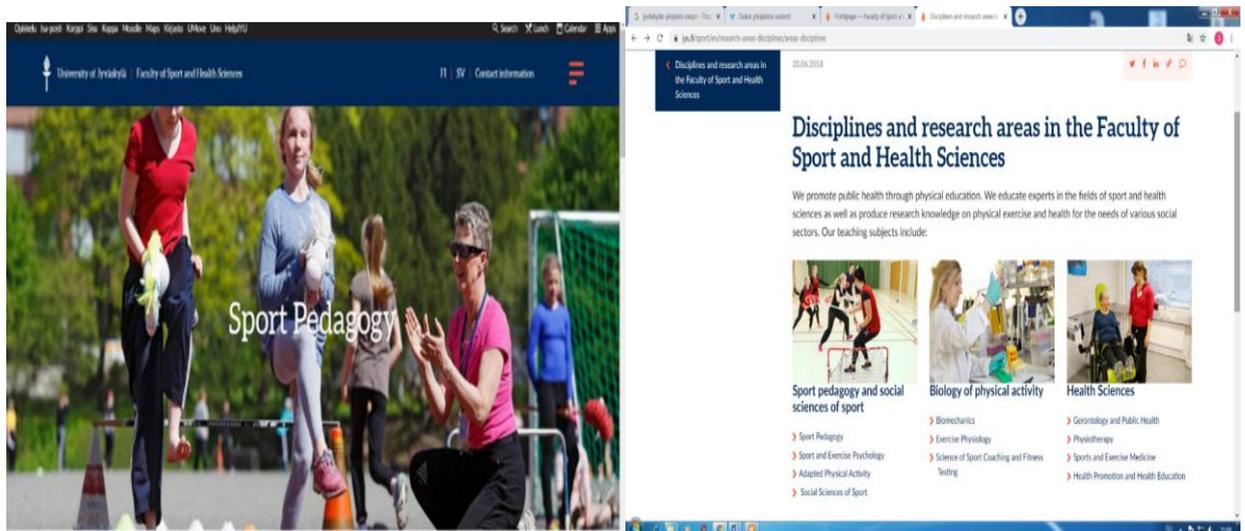

Рис. 2.3. Сторінка web-сайту університету і факультету спорту і наук про здоров'я (University of Jyväskylä, Faculty of Sport and Health Sciences (факультет спорту і наук про здоров'я))

Програма підготовки майбутніх учителів фізичної культури освітнього рівня бакалавр у Фінляндії розрахована на три роки денної форми навчання загальним обсягом 180 кредитів ECTS по 60 кредитів ECTS на один навчальний рік і побудована у вигляді блоків. Освітні програми охоплюють базові та предметні дисципліни в області спортивних і соціальних наук, вивчення мови та мистецтва комунікації. Унікальним в системі підготовки майбутніх учителів фізичної культури – є поєднання спортивних і пов'язаних зі здоров'ям предметів на одному і тому ж факультеті, зокрема: фізичне виховання, фізіотерапія, фізіотерапія та санітарна освіта. Випускник повинен мати загальні знання у сфері соціальних та медичних наук, охорони здоров'я та фізичної культури, які безпосередньо пов'язані з роботою фахівця галузі фізичної культури, спорту і рекреації.

Популярним серед студентів є факультет «Спортивної педагогіки». Освітній процес базується на навчанні через досвід і практику з використанням

дуального підходу (зміст основних модулів освітньої програми подано у додатку Д).

При формуванні компетентностей випускника перевага надається «гнучкості мислення» – відкритість до застосування фахових знань та компетентностей у повсякденному житті; «поляризаційним навичкам» – вміння спілкуватися із не фахівцями; «певні навички креативності і мобільності у викладанні»; «творче мислення»; «продукування нових ідей»; «доопрацювання ідей інших»; «застосування знань із різних предметів і галузей для створення нових об'єктів, ідей»; «ініціативність» (активний пошук і пропонування рішень для розвитку і перевірки ідей та вирішення проблем (створення цінностей); «конструктивне керування емоціями (здатність розпізнавати власні емоції та емоційний стан інших, розуміти, як емоції можуть допомагати і заважати у спорті); «співпраця з іншими (вміння обґрунтовувати користь взаємодії під час спільної діяльності, планувати свою і групову роботу, підтримувати учасників групи, допомагати та спонукати інших до досягнення спільної мети) та ін. Невід'ємною складовою освітнього процесу студентів – є участь у 24 проектах, дотичних до фізичного виховання, здорового способу життя і рухової активності людини впродовж життя. Цікавим у цьому контексті є проект «AGNES» (Агнес) – це дослідження взаємозв'язку між руховою активністю, здоров'ям і показниками благополуччя людини у літньому віці». Проект «ENTREPRENEUR» (підприємець) зорієнтований на допомогу фінським вчителям фізичної культури похилого віку адаптуватися до нового середовища при виході на пенсію. Мобільна и креативна команда університету ініціювала проект для викладачів і студентів «LiLY» (Лілія) «Здоров'я і хороше самопочуття». В рамках проекту «Спортивна і творча спільнота університету» у співпраці з «Фондом сприяння розвитку фізичної активності і громадського здоров'я» започатковано ще один проект «Індекс фізичної форми тіла», що дає можливість робити прогностичну оцінку функціональних можливостей організму людини, її здоров'я та вносити корективи в антропометричні показники. Проект «Skilled Peanuts Pr-ject» – це дослідницький проект, спрямований на вивчення рухових

навичок дітей віком від 3-7 років. Проект «Ви народжені у цифрову епоху?» (Syntyjäänkö diginatiivi?) є дослідницьким проектом факультету спортивних наук Університет Ювяскюля, що простежує зв'язок рухової активності з використанням мобільних і цифрових пристроїв дітей віком від 2 до 6 років. Участь студентів у проектах є також елементом їх професійної практики, реалізації теоретичних знань та практичних навичок роботи в індустрії фізичного виховання, спорту і рекреації.

Слід також зауважити, що з 2018 навчального року University -f Jyväskylä, Faculty -f Sp-rt and Health Sciences (факультет спорту і наук про здоров'я) бере участь у програмах «Фізичні навантаження впродовж життя» (Physical activity in the course -f life) і «Міждисциплінарні дослідження розумових здібностей людини» (Multidisciplinary brain research) за такими напрямками: «Зміни розумових здібностей впродовж життя» (Developmental changes in the brain across the life-span), «Механізми впливу навколишнього середовища та ендогенних факторів на пластичність мозку» (Mechanisms -f environmental and endogenous effects -n brain plasticity), «Саморегуляція, розвиток і навчання впродовж життя» (Self-regulation, development and learning across the life-span), «Вплив фізичної активності на функціональні можливості і розумову активність людини впродовж життя» (Physical activity, functional capacity and brain changes across the lifespan), «Навчання через рух» (Motor learning and behavioral change).

У результаті навчання в University -f Jyväskylä, Faculty -f Sp-rt and Health Sciences (факультет спорту і наук про здоров'я) за вказаними спеціальностями випускники отримують такі навички: розуміють значення рухової активності в суспільстві, з людьми різного віку і статі; вміють проводити різні форми занять фізичними вправами; організовують рекреаційні заходи для різних категорій населення; володіють професійною термінологією на рідній та іноземній мовах щодо проведення уроку фізичної культури і тренувального заняття з обраного виду спорту; застосовують експериментальні дослідження у фізичному вихованні; застосовувати набуті знання у професійній діяльності; працювати в команді або самостійно; сприяють зміцненню здоров'я дитини шляхом

раціонального використання вільного часу; демонструють спеціалізовані рухові навички з окремих методик фізичного виховання (гімнастики (для дівчат – ритміка), легкої атлетики, бігу на місцевості з елементами орієнтування, спортивні ігри (футбол, волейбол, баскетбол, гандбол, фінський бейсбол, хокей), плавання (за наявності умов), рухливих ігор, лижної підготовки та ковзанів, велоспорту, веслування на байдарках) та ін.

Отже, аналіз навчальних планів різних закладів освіти Фінляндії свідчить, що дисциплін з мобільним змістом значно більше ніж у вітчизняних закладах вищої освіти. Загалом у Фінських ЗВО в навчальних планах та освітніх програмах велика увага приділяється предметам оздоровчо-рекреаційного, та професійного спрямування, зокрема: «Фундаментальні заняття з фізичного виховання» (25-26 кредитів ECTS), «Початкова школа і фізичне виховання» (28-30 кредитів ECTS), «Середня освіта і фізичне виховання» (37-42 кредитів ECTS), «Основні дослідження в області фізичних вправ і здоров'я людини» (25 кредитів ECTS), «Інноваційні й інтерактивні форми навчання у фізичному вихованні» (11 кредитів ECTS), «Комунікація за професійним спрямуванням іноземною мовою» (11 кредитів ECTS) та різні види практик. Як бачимо мова йде не тільки про фізичну культуру як шкільного предмету, а також про фізичну культуру і спорт як сферу управлінської та економічної діяльності, участь у міжнародних практиках і проектах, досвід роботи у міжнаціональних командах з питань здорового способу життя, індустрії фізичного виховання, спорту і рекреації. Крім того студенти залучені до проектної і практичної роботи, дотичної до майбутнього працевлаштування. Фінляндія активно сприяє розвитку міжнародного освітнього співробітництва та залученню до своїх університетів іноземних студентів. Задля цього розроблено низку програм навчання англійською мовою. Центр з міжнародної мобільності (Centre for International Mobility, CIM) – організація у підпорядкуванні Міністерства освіти Фінляндії, діяльність якої спрямована на розвиток міжнаціональних зв'язків. CIM – координує програми навчання та обміну, надає інформацію та консультативні послуги.

2.2.2. Особливості підготовки та формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури у Польщі

У Польщі підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту, здійснюється у державних і приватних закладах вищої освіти (академіях фізичного виховання; факультетах у класичних та технічних університетах). Як зауважують Н. Белікова та С. Індіка, підготовку вчителів фізичної культури ведеться більш ніж у тридцяти закладах вищої освіти. Водночас слід відзначити шість провідних профільних академій: Академія фізичного виховання і спорту ім. Енджея Снядецького у Гданську (Akademia Wych-wania Fizycznego- i Sp-rtu im. Jędrzej Snieadecki w Gdańsku), Академія фізичного виховання ім. Єжі Кукучки в Катовіцах (Akademia Wych-wania Fizycznego- im. Jerzeg-Kukuczki w Kat-wicach), Академія фізичного виховання імені Євгеніуша П'ясецького в Познані (Akademia Wych-wania Fizycznego- im. Eugeniusza Piasecki w P-znaniu), Академія фізичного виховання імені Юзефа Пілсудського у Варшаві (Akademia Wych-wania Fizycznego- Józefa Piłsudskiego- w Warszawie), Академія фізичного виховання Броніслава Чеха у Кракові (Akademia Wych-wania Fizycznego- Br-nisława Czecha w Krak-wie), Академія фізичного виховання у Вроцлаві (Akademia Wych-wania Fizycznego- we Wr-ławiu) [23].

Підготовку майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту мають право здійснювати й інші заклади вищої освіти Польщі, такі як Ополеський технологічний університет (P-littechnika-p-lska), Державна вища професійна школа імені Станіслава Пігоня в Кросьне (Państw-wa Wyższa Szk-ła Zaw-d-wa im. Stanisława Pig-nia w Kr-śnie), Університет Жешова (Uniwersytet Rzesz-wski) та ін.

Зупинимось на системі організації освітнього процесу деяких з них. Перш за все слід зауважити, що у вищих навчальних закладах Польщі діє триступенева система, яка включає ступінь бакалавра (licencjat, inzynier), магістра (magister) і доктора наук (d-ct-r). (блок – схема Д.2.2, додаток Д).

Випускники університетів і коледжів Польщі можуть отримати такі ступені.

– Бакалавр (BA, Licencjat) – присвоюється після закінчення 3–3,5 років навчання у професійному або технічному коледжі.

– Бакалавр (BSc, Inzynieir) – присвоюється після 3,5–4 років навчання у технічному, сільськогосподарському або економічному коледжі.

– Магістр (MA, MSc, Magister) та ідентичні ступені – магістр мистецтв, магістр інженерної справи, магістр архітектури, компетентний лікар, зубний хірург або ветеринар присвоюється після 5–6 років навчання в університеті. Ступінь MSc можна отримати також через 2 - 2,5 роки додаткового навчання на здобуття ступеню магістра.

– Доктор наук (PhD, D-ct-r) – присвоюється тим, хто склав іспит на отримання ступеню доктора наук і успішно захистив дисертацію. Щоб почати навчання для здобуття докторського ступеню, необхідно мати ступінь магістра або ідентичний.

М. Данилевич у дисертаційному дослідженні «Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту» (2018) для розуміння особливостей системи підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту в Польщі наводить визначення освітніх рівнів (ступенів). Так, I освітній рівень (ліцензіат) – це трирічне навчання та здобуття ступеня бакалавра. II освітній рівень – це дворічне навчання та здобуття ступеня магістра. Післядипломне навчання – поглиблена програма для тих, хто вже отримав ступінь бакалавра чи магістра. III освітній рівень – підготовка та здобуття докторських ступенів [89, с. 195].

В контексті задекларованого дослідження особливий інтерес викликає організація освітнього процесу у Державній вищій професійній школі імені Станіслава Пігоня в Кросьне (рис. 2.4.) щодо підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Державна вища професійна школа імені Станіслава Пігоня в Кросьне (Państw-owa Wyższa Szk-ła Zaw-d-wa im. Stanisława Pig-nia w Kr-śnie) складається з трьох інститутів і здійснює підготовку кадрів з 18 освітніх напрямів. Інститут здоров'я та економіки готує фахівців з 7 напрямів серед яких два напрями

стосуються підготовки кадрів першого (ліцензійатського) ступеня з фізичного виховання та спорту – це туризм і рекреація та фізичне виховання.

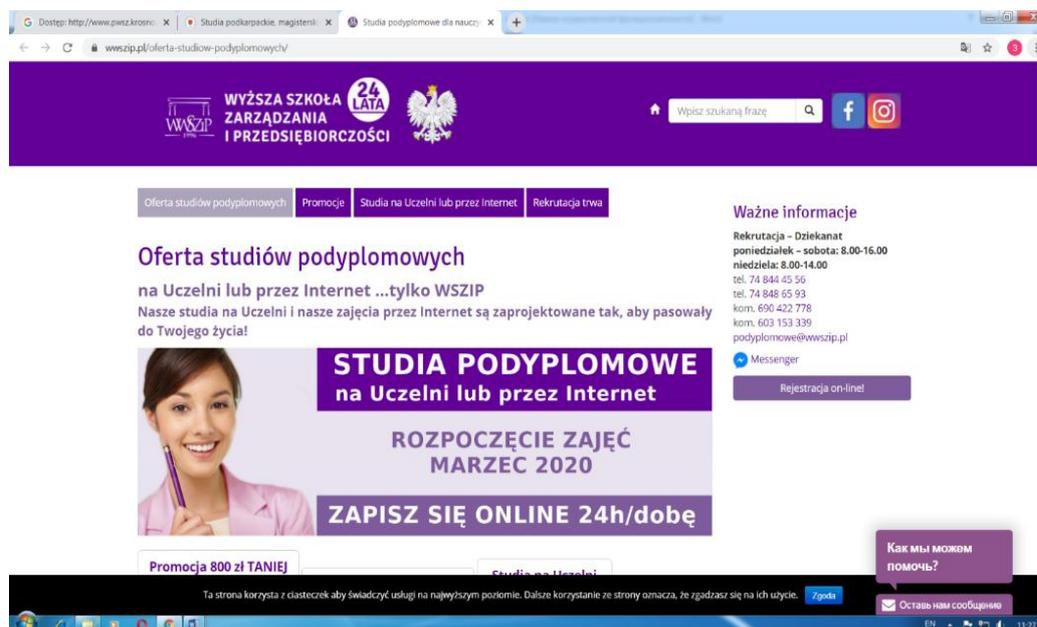

Рис. 2.4. Сторінка web-сайту Державної вищої професійної школи імені Станіслава Пігоня в Кросьне (Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Piłsudskiego w Krośnie)

Л. Данилевич зауважує, що у школі пропонуються на ліцензійаті спеціальності з мобільним спрямуванням:

– «Біологічне відновлення з корекційною гімнастикою» («-dn-wa Biologiczna z Gimnastyką K-rekcyjną»), знання та навички, отримані в межах спеціальності, значно розширюють роботу вчителя фізичної культури.

Випускники отримують освіту в галузі оздоровчої та лікувальної фізкультури. Корекційна гімнастика – це широкий спектр заходів у початковій та середній школі. Біологічна регенерація проводиться у спортивних клубах, реабілітаційних центрах, оздоровчих центрах та санаторіях [89].

– «Спортивний інструктор» («Sp-rt-w-instruk-rska»). Випускники цієї спеціальності отримують знання та навички, необхідні для вчителя фізичної культури, а також додатково засвоюють різні види спорту, знають особливості організації, функціонування та управління спортивними клубами. Випускник може отримати ступінь інструктора у вибраних спортивних і рекреаційних

дисциплінах. Фрагмент навчального плану підготовки фахівців першого (бакалаврського) ступеня за спеціальністю «Спортивний інструктор» (Sport-winstrukt-rska).

Таблиця 2.3

Фрагмент навчального плану підготовки бакалаврів за спеціальністю «Спортивний інструктор» («Sport-winstrukt-rska») у Державній вищій професійній школі ім. Станіслава Пігоня (Państw-wa Wyższa Szk-ła Zaw-d-wa im. Stanisława Pig-nia)

№ з/п	Предмети за спеціальністю	Кількість годин	Семестр	Кредити ECTS
1.	Спортивна спеціалізація I (Specjalizacja sport-wa I)	100	3, 4	8
2.	Спортивна спеціалізація II (Specjalizacja sport-wa II)	100	5, 6	8
3.	Теорія тренування (Te-ria treningu)	30	6	2
4.	Дієтологія та добавки в спорті (Dietetyka i suplementacja w sport-cie)	15	6	1
5.	Відновлення та масаж у спорті (-dn-wa i masaż w sport-cie)	60	4, 5	4
	Управління спортивними та рекреаційними установами (Zarządzanie instytucjami sport-wymi i rekreacyjnymi)	15	5	2
7.	Економіка спортивно-рекреаційних установ (Ek-n-mika przedsiębiorstwa sport-w--rekreacyjneg-)	15	6	1
8.	Основи рекреації (P-dstawy rekreacji)	15	5	2
9.	Психологія спорту і здоров'я (Psych-l-gia sportu i zdr-wia)	20	6	1
10.	Практика в спорт- або фітнес-клубі (Praktyka w klubie sport-wym, fitness)	40	4, 5	4
	Разом	410		33

Державної вищої професійної школи імені Станіслава Пігоня в Кросьне (Państw-wa Wyższa Szk-ła Zaw-d-wa im. Stanisława Pig-nia w Kr-śnie) представлено у табл. 2.3.

Проаналізуємо більш детально освітні програми підготовки майбутніх учителі фізичної культури в академіях (університетах) фізичного виховання Юзефа Пілсудського у Варшаві (Akademia Wych-wania Fizycznego- Józefa Piłsudskiego- w Warszawie), Академіях фізичної культури у Катовіце і Кракові. Фрагменти освітніх програм представлених закладів освіти подано у блок-схемах Д.2.2 і Д. 2.3, що містяться у додатку Д.

Слід зауважити, що на другому курсі у 4 семестрі студенти проходять стажування (Praktyka) за такими напрямками: psych-ologiczno-pedagogiczna w szk-le podstawowej (Психолого-педагогічна практика в початковій школі) Praktyka nauczycielska z zakresu wych-wania fizycznego- w szk-le podstawowej (klasy -d IV d-VIII) (Педагогічна практика з фізичного виховання в школі (IV - VIII класи) Praktyka nauczycielska z zakresu wych-wania fizycznego- w szk-le podstawowej (klasy -d I d-III) lub w przedszk-olu (Навчальна практика у галузі фізичного виховання в початковій школі (I до III класів) або дитячому садку обсягом 180 годин. Після четвертого семестру навчання студенти вибирають одну з трьох спеціальностей: (Specjaln-ść): Gimnastyka k-rekcyjna (Корекційна гімнастика; Specjaln-ść -dn-wa bi-ologiczna /Біологічна регенерація; Specjaln-ść - Trener pers-onalny) Персональний тренер. Після опанування спеціальних дисциплін передбачено присвоєння додаткової кваліфікації, що визначається вибірковою частиною програми теоретичної підготовки (блок вільного вибору студента), обумовлюється наявністю додаткової практики та підтверджується окремою формою підсумкової атестації.

У результаті навчання за вказаною спеціальністю випускники отримують такі навички: орієнтованість на реалії професійної діяльності вчителя спорту, що забезпечує набуття вмінь і навичок розв'язання професійних завдань з урахуванням їх динаміки, мінливості, комплексності; інтерактивність освітнього процесу, що відображається в численних взаємозв'язках між усіма компонентами та елементами професійної підготовки фахівців з фізичного виховання; здатності практично діяти і творчо застосовувати набуті знання й досвід у різноманітних ситуаціях; знає техніку безпеки під час проведення занять

фізичною культурою та спортивних тренувань на різних місцевостях та в мінливих умовах; розуміє методику як інструкторської, так і тренерської практики; знає методики методики фізичного виховання та теорію і методики гімнастики, легкої атлетики, плавання та порятунку на воді; обізнаний в теорії та методика бойових мистецтв (дзюдо, елементи самозахисту); застосовує на практиці методики тенісу, настільного тенісу, сквошу, бадмінтону, катання на роликах, фітнесу, бодібілдингу; знає методику зимових видів спорту.

Отримані випускниками компетенції з додаткові спеціалізації дадуть можливість легко та швидко адаптуватися до змін на ринку праці. Випускник може працювати фахівцем у галузі охорони здоров'я, менеджером оздоровчих установ, інструктором оздоровчих установ, організатором оздоровчих заходів, аніматором відпочинку в дитячих таборах, санаторіях та на курортах, спортивним журналістом, а також займатися приватною діяльністю шляхом створення власного консультативного та оздоровчого бізнесу. Ступінь магістра в галузі оздоровчого бізнесу і спортивного менеджменту дозволяє випускнику продовжувати навчання на докторських програмах або працювати. Випускник може виконувати управлінську, експертну та консалтингову роботу в державних, неурядових та приватних організаціях, а також викладати і проводити дослідження у різних навчальних закладах.

Назви спеціальностей, програми (цикли дисциплін) підготовки бакалаврів за даними спеціальностями інших закладів вищої освіти Польщі багато в чому схожі на ті, що вже проаналізовані, тому ми не будемо детально розглядати їх зміст.

Ми поділяємо думку В. Д. Дручика, який у дисертаційному дослідженні «Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до впровадження здоров'язберезувальних технологій у старшій школі» (2017) наводить детальний аналіз навчальних дисциплін, що найчастіше зустрічаються в польських закладів освіти за циклами [168].

Przedmi-ty kształcenia -gólneg- – Цикл загальних дисциплін (18 кредитів ECTS): Języki -bce – іноземні мови; Met-d-l-gia badań nauk-wych – методологія

наукових досліджень; Inf-rmatyka –інформатика; -rganizacja i kier-wanie w -świecie – організація та управління в освіті; Statystyka – статистика; Fizyka – фізика; Wiedza - sztuce – наука мистецтва; Kultura sł-wa - культура слова. Grupa przedmi-tów p-dstaw-wych – Цикл основних дисциплін (53 кредити ECTS): Anat-mia czł-wieka – анатомія людини; Bi-l-gia - біологія; Fizj-l-gia – фізіологія; Bi-chemia – біохімія; Antr-p-l-gia – антропологія; Antr-p-m-t-ryka – антропометрія; Bi-mechanika – біомеханіка; Pedag-gika – педагогіка; Psych-l-gia – психологія; Techniczne śr-dki nauczania – технічні засоби навчання; Hist-ria kultury fizycznej – історія фізичного виховання; Higiena – гігієна [168, с. 25]

Grupa przedmi-tów kierunk-wych i zaw-d-wych – Цикл дисциплін професійного спрямування (76 кредитів ECTS): Te-ria wych-wania fizycznego – теорія фізичного виховання; Te-ria sp-rtu – теорія спорту; Te-ria rekreacji i turystyki – теорія рекреації та туризму; Wych-wanie zdr-w-tne – санітарне виховання; Ek-l-gia i -chr-na śr-d-wiska – екологія та охорона навколишнього середовища; Medycyna wf, sp-rtu i rekreacji – медицина фізичного виховання, спорту і відпочинку; Met-dyka wych-wania fizycznego – методика фізичного виховання; Gimnastyka – te-ria i met-dyka - гімнастика - теорія і методика; Gimnastyka artystyczna – художня гімнастика; Lekka atletyka - te-ria i met-dyka - легка атлетика – теорія і методика; Pływanie i rat-wnictw- - te-ria i met-dyka - плавання і рятування на воді – теорія і методика; Sp-rtu walki i p-djęcia ciężarów – бойові мистецтва та важка атлетика; Sp-rt-we gry zesp-ł-we - te-ria i met-dyka - спортивні ігри – теорія і методика; Ćwiczenie muzyczn--ruch-we i tańce wspólne - заняття музично-рухові і партнерські танці; Zabawy i gry ruch-we - рухові ігри; Gimnastyka k-rekcyjn--k-mpensacyjna – коригувально-компенсаційна гімнастика; Masaż klasyczny – класичний масаж; Specjalizacja - dyscyplina sp-rtu – спортивна спеціалізація; Seminarium dypl-m-we – семінар дипломний (Додаток Д).

Grupa przedmi-tów specjaln-ści-wych - Цикл спеціалізованих дисциплін (33 кредити ECTS): Pr-m-cja zdr-wia – пропаганда здорового способу життя; Met-dyka nauczania ruchu -sób niepełn-sprawnych – методика навчання пересуванню людей з обмеженими можливостями; Met-dyka pr-filaktyki zdr-w-tnej– методика

профілактики здоров'я; Masaż leczniczy – лікувальний масаж; -dn-wa bi-l-giczna – реабілітація; Pat-fizj-l-gia – патофізіологія; Fizyk-terapia – фізична терапія; Te-ria i met-dyka kinezyterapii – теорія і методика кінезитерапії; Sp-rt i gry niepełn-sprawnych – спорт та ігри для осіб з обмеженими можливостями; Te-ria i met-dyka rechabilitacji – теорія і методика реабілітації; Specjalizacja instrukt-rska – інструкторська спеціалізація; Wykłady m-n-graficzne – монографічні лекції. Теоретичні знання закріплюються під час проходження студентами у третьому та п'ятому семестрі педагогічної практики - praktyka pegag-giczna загальним обсягом 150 годин. На нашу думку, позитивні здобутки польського досвіду слід враховувати при організації навчально-виховного процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вітчизняних вищих навчальних закладах [168, с. 26].

Отже, у Польщі професійна підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту здійснюється у профільних академіях, Державних вищих професійних школах та на спеціалізованих факультетах університетів. Підготовка фахівців зазначеного напрямку здійснюється на студіях першого (ліцензіат) та другого (магістр) ступенів. Навчання на ліцензіаті триває 3 роки (обсяг – 180 кредитів ECTS) і передбачає вибір студентом спеціальності, які самостійно визначає заклад вищої освіти, враховуючи вимоги ринку праці та наявні ресурси для підготовки фахівців відповідної спеціальності. У змісті освітніх програм, що пропонують заклади вищої освіти Польщі для підготовки майбутніх учителів фізичної культури, спостерігаються відмінності. Водночас, серед навчальних дисциплін, що найчастіше зустрічаються в польських закладів освіти за циклами – це Przedmi-ty kształcenia -gólne- (Цикл загальних дисциплін (18 кредитів ECTS)); Grupa przedmi-tów kierunk-wych i zaw-d-wych (Цикл дисциплін професійного спрямування (76 кредитів ECTS)); Grupa przedmi-tów specjaln-ści-wych (Цикл спеціалізованих дисциплін (33 кредити ECTS)). Теоретичні знання закріплюються під час проходження студентами у третьому та п'ятому семестрі педагогічної практики – praktyka pegag-giczna загальним обсягом 150 годин.

2.2.3. Аналіз досвіду формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури в освітніх програмах Австрії, Чеської Республіки та Королівства Бельгії

В основі системи освіти Австрії спостерігається принцип мобільності і індивідуалізації. Австрія активно впроваджує політику академічної мобільності в освіті. У системі підготовки вчителя фізичної культури переважають дві моделі: одночасна і послідовна. У першому випадку теорія і практика вивчаються одночасно під час здобуття початкової педагогічної освіти. У другому – кваліфікація здобувається шляхом педагогічних досліджень і академічної мобільності. Ставка робиться на яскраву особистість, здатну змінити ситуацію на краще та працювати у великій інтернаціональній групі. Така система освіти приваблює зарубіжних студентів. Як зауважується у монографії М. А. Дебич, «Теоретичні засади інтернаціоналізації вищої освіти: міжнародний досвід» (2019) в Австрії з 2017р. навчалось 1 049 384 австралійських та 327 606 міжнародних студентів. На академічному рівні бакалавр навчалось 162 438, на 185 рівні магістр і доктор філософії – 144 253, на кредитній мобільності було 20 915. Найбільша кількість студентів навчалася за такими галузями: бізнес і менеджмент (147 002); інші галузі (34 686); інженерія (35 014); математика і комп'ютерні наук (28 755); медичні професії (29 994); соціальні наук (21 585); науки про життя (16 220); образотворче і прикладне мистецтво (10 670); освіта і фізичне виховання (6 086); сільське господарство (3 594) (М. А. Дебич, [92, с. 184–185]).

Австрія приєдналася до Болонського процесу, тож в її університетах було запроваджено триступеневу систему освіти: Перший ступінь вищої освіти: бакалавр (Bakkalaureus). Другий ступінь вищої освіти: магістр, (Magister), дипломований інженер, (Diplom-Ingenieur). Третій ступінь вищої освіти: доктор (Doktoratstudien).

В Австрії, як зазначає Л. С. Фролова, підготовка фізкультурних кадрів проводиться на вищих курсах фізичного виховання в межах відділів філософії

чотирьох університетів міст: Зальцбург, Інсрук, Грац, Відень [431]. Наприклад в університеті L-g-Universität Salzburg організаційні аспекти навчально-виховного процесу майбутніх бакалаврів з фізичної культури зосереджено на факультетах «Культурології й суспільних наук» (кафедра «Спорт і фізичні вправи» (переважно готують вчителя)) та на кафедрі «Спортивні науки і кінезіологія» (переважно готують тренера) (блок-схема Д. 2.4. подано у додатку Д).

Проаналізуємо принцип підготовки майбутніх учителів фізичної культури на факультеті «Культурології й суспільних наук» на кафедрі «Спорту і фізичних вправ».

Щоб вступити на цей курс претенденти повинні мати атестат зрілості або інший атестат про вищу освіту і успішно здати додатковий іспит, який оцінює кінетичні навички та здібності студентів. Його навчальна програма передбачає вивчення таких дисциплін: «Теоретичні основи і методологія спортивно-фізичної науки 1 + 2» (Scientific Basics and Meth-ds -f Sp-rt Science and Kinesi-l-gy 1+2) обсягом 18 кредитів ECTS; «Анатомія і ортопедія» (Anat-my and -rth-raedics) обсягом 6 кредитів ECTS; «Фізіологія и нейрофізіологія» (Physi-l-gy and Neur-physi-l-gy) обсягом 6 кредитів ECTS; «Дієтологія та добавки в спорті, перша медична допомога» (Nutriti-n, Hygiene und First Aid) обсягом 5 кредитів ECTS; «Історія фізичної культури і спорту» (Sp-rts Educati-n and Hist-ry -f Sp-rts) обсягом 6 кредитів ECTS; «Спортивна освіта і екологія» (Sp-rts Educati-n and Sp-rts Ec-l-gy) обсягом 5 кредитів ECTS; «Спортивна психологія» (Sp-rts Psych-l-gy 1+2) обсягом 13 кредитів ECTS; «Спорт і соціологія» (Sp-rts S-ci-l-gy) обсягом 6 кредитів ECTS; «Наука про рух» (Kinesi-l-gy) обсягом 6 кредитів ECTS; «Біомеханіка» (Bi-mechanics) обсягом 6 кредитів ECTS; «Дидактично-методичні основи легкої атлетиці» (Training Science) обсягом 9 кредитів ECTS; «Основи науково-дослідницької роботи» (Applicati-ns f-r Training Science) обсягом 8 кредитів ECTS; «Спортивний менеджмент 1, 2» (Sp-rts Management 1,2) обсягом 15 кредитів ECTS; «Теорія і практика 1, 2» (Sp-rts Management 1,2) обсягом 15 кредитів ECTS; «Основи тренувальної терапії (WMK 1)» (Basic Exercise Therapy (WMK 1)) обсягом 12 кредитів ECTS; «Діагностика хвороби і тренінгова терапія

(WMK 1) (Clinical Pictures and Exercise Therapy (WMK 1) обсягом 12 кредитів ECTS; «Дидактично-методичні основи ігрових видів спорту» (WMK 2)) (High-Performance Sports - Basics (WMK 2) обсягом 12 кредитів ECTS; «Підвищення спортивної майстерності (WMK 2)) (High-Performance Sports - Advanced (WMK 2)) обсягом 15 кредитів ECTS; «Бакалаврська дисертація» (Bachelor's thesis) обсягом 10 кредитів ECTS; «Факультативні курси» (-pti-nal subjects) обсягом 12 кредитів ECTS; Bachelor's examination (4 кредити ECTS).

Підготовка фахівців для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами може здійснюватися як додаткова освіта для тих вчителів, що бажають працювати в спеціалізованих школах, загальноосвітніх школах або інших навчальних центрах. Найчастіше це відбувається після початкового рівня освіти. Кваліфікацію вони одержують як вчителі, як викладачі вищих навчальних закладів; дослідники освіти; вчителі дидактики або загальних курсів; керівники практики в школах; викладачі (консультанти, координатори, наставники, керуючі), що здійснюють контроль майбутніх учителів на їх «робочому місці» (там саме).

Отже, у майбутніх учителів фізичної культури Австрії формуються компетенції та якості, що відповідають запитам школи і суспільства, які невинно розвиваються – це «готовність до розв'язання проблем професійної педагогічної діяльності інноваційними та креативними способами», «здатність до критичного осмислення спорту як культурного феномену, соціально значимого явища, засобу виховання й самореалізації особистості»; «володіння теорією і методологією науково-пошукової діяльності в широкому спектрі релевантних щодо професійної діяльності вчителя спорту галузей науки», «умотивованість до активного вивчення теорій, концепцій, моделей спортивної підготовки, їх адаптації до умов шкільної спортивно-фізкультурної освіти» та ін.

Названі компетенції є цільовими орієнтирами й очікуваними результатами процесу професійної підготовки педагогічних кадрів зі спорту в австрійських закладах вищої освіти, відповідно до профілю професійної компетентності

майбутнього вчителя фізичної культури з педагогічної спеціальності «Спорт і фізичні вправи».

Чеська Республіка розташована в Центральній Європі. До її складу входять історичні області Богемія, Моравія та Чеська Сілезія. Межує з Польщею, Німеччиною, Австрією та Словаччиною.

На сьогодні до системи вищої освіти Чеської Республіки входять 62 вищих навчальних заклади, з яких 24 – громадські, 4 – державні (три військові училища і поліцейська академія) та 34 – приватні. Близько 38% студентів навчаються в Празі, 21% – в Брно, решта – у таких регіональних центрах як Острава, Пардубице, Чеське Будейовіце, Пльзень та інші. Це одна з небагатьох європейських країн, яка пропонує іноземним абітурієнтам унікальну можливість – безкоштовне навчання в усіх державних вузах незалежно від профілю вузу або обраної спеціальності.

Карлов університет у Празі (Charles University), університет ім. Ф. Палацького (Palacky University) у м. Оломоуц та університет ім. Т. Масарика (Masaryk University) у м. Брно є традиційними багатопрофільними вишами університетського типу, що поєднують в собі гуманітарні напрями, природничі науки, теологію та медицину.

Система вищої освіти в Чехії поділяється на три рівні: бакалаврат, магістратура і докторантура.

Бакалаврат. Середня тривалість навчання 3 роки, випускники здобувають закінчену вищу освіту з присвоєнням ступеню «бакалавр». Щоб отримати цей ступінь, необхідно скласти державний бакалаврський іспит.

Магістратура. Після отримання ступеню бакалавра можна продовжити навчання за магістерською програмою. Стандартний термін навчання 2–3 роки. У цей період допускається зміна вишу або факультету. Для навчання за цією програмою необхідно скласти 2–3 перехідних іспити з профільних предметів обраної спеціальності, але в багатьох вишах бакалаврів зараховують на магістерську підготовку без іспитів. До складання перевідних іспитів допускаються також студенти (з неповною вищою освітою) з інших країн.

Докторантура. Стандартний термін навчання 2–3 роки з подальшим державним іспитом і захистом дисертації. Після його закінчення студент отримує академічний титул і ступінь доктора наук (PHD).

Підготовка спеціалістів з фізичного виховання проводиться під егідою Комітету з фізичного виховання та спорту. Престижними вважаються: Карлов університет/ *Univerzita Karl-va v Praze* (Факультет фізичної культури і спорту); Університет Масарика/*Masaryk-va univerzita* (Факультет спортивних наук); Університет Палацького в Оломоуці/ *Univerzita Palackéh- v -l-m-uci*; (Факультет фізичної культури та здоров'я).

Карлов університет/ Univerzita Karl-va v Praze (Факультет фізичної культури і спорту). Факультет фізичної культури і спорту в Карловому університеті з'явився порівняно недавно, в 1965 році. За такий нетривалий час свого існування він встиг перетворитися в один з найбільших і популярних серед абітурієнтів.

На даний момент Міністерством освіти, молоді та фізичної культури Чехії схвалено близько 39 навчальних програм факультету. Навчання ведеться по всіх етапах вищої освіти як чеською, так і англійською мовами. Профіль програми подано у рис. 2.5.

Підготовка фахівців в галузі фізичного виховання здійснюється протягом чотирьох років. З 1974 року відбувся перехід до п'ятирічного терміну підготовки вчителів фізичної культури та розпочалася реалізація програм за тренерським та організаційно-методичним (оздоровчим) напрямками. Метою програми є підготовка фахівців для ефективною роботи у галузі фізичного виховання і спорту; програма надає спеціалізовану якісну освіту, що відповідає потребам ринку праці в сфері спортивного тренування і пов'язана з необхідними знаннями та навичками для розвитку кар'єри в міжнародних умовах як у сфері фізичної культури, так і у професійному і рекреаційному спорті.

Університет Масарика/ Масарика/Masaryk-va univerzita «Факультет спортивних наук». Факультет спортивних наук в Університет Масарика виник тільки у 2002 році. Однак він уже встиг заявити про себе, як про один з найбільш

швидко розвиваються і динамічно зростаючих департаментів другого за престижністю вузу Чехії. На сьогоднішній день на факультеті навчаються понад 1500 тисяч студентів. На вибір абітурієнтів представлено 11 навчальних програм бакалаврату та магістратури, які успішно отримали акредитацію Міністерства освіти в Чехії (блок-схема Д.2.5, що міститься у додатку Д.).

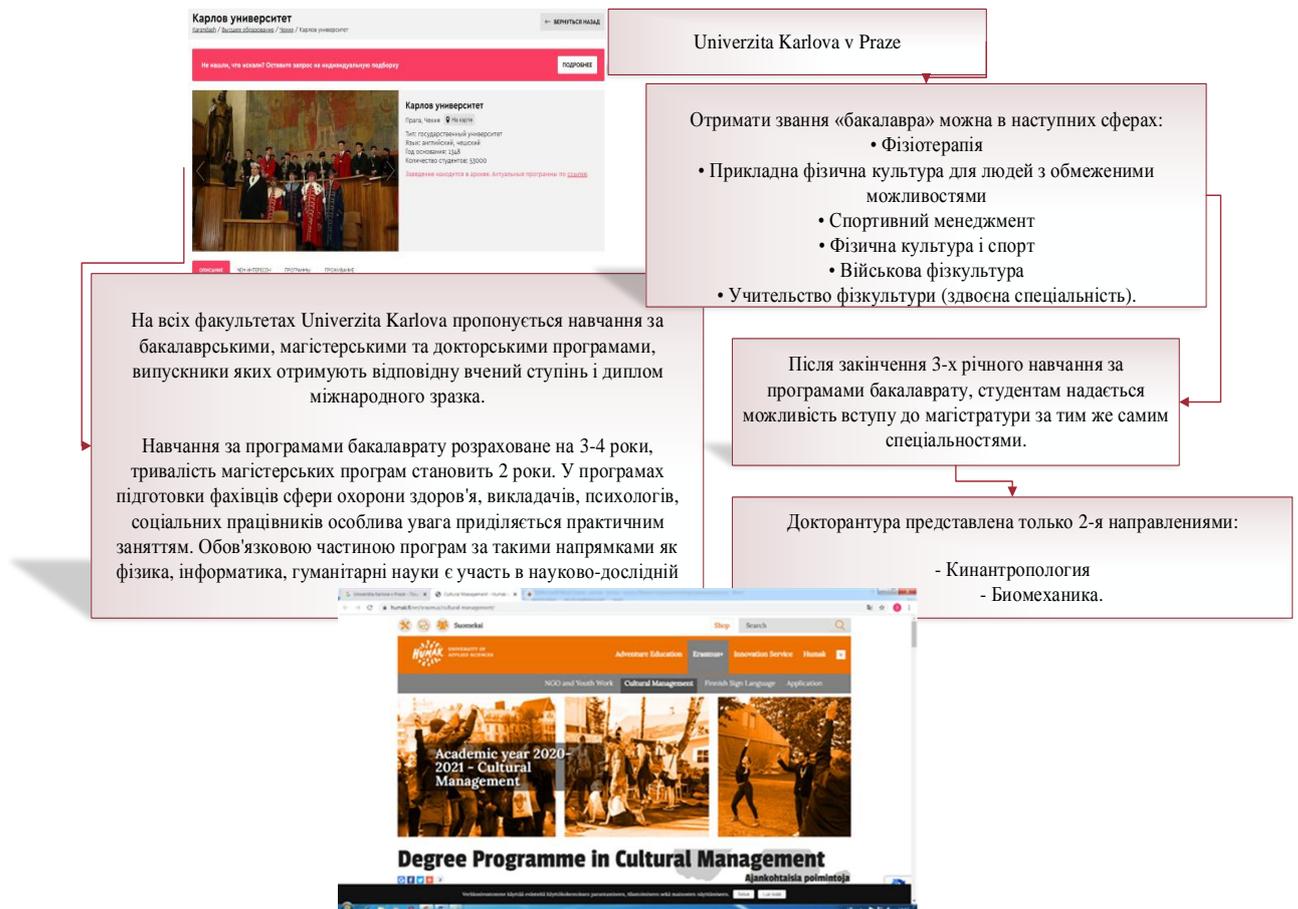

Рис.2.5. Сторінка web-сайту Univerzita Karl-va v Praze (Факультет фізичної культури і спорту)

Аналіз інформаційних джерел свідчить, що підготовка фахівців з фізичної культури в Університету Масарика (Масарика) Masaryk-va univerzita («Факультет спортивних наук») здійснюється за принципом «крос-мобільності» (умінні працювати на межі професії). Навчальний план освітнього рівня бакалавр з напрямку «Аніматор спортивних ігор», передбачає готовність студента до здачі загального профільного тесту і стандартних нормативів з плавання, баскетболу, гімнастики і атлетики.

До того ж, навчання за даною програмою можливе тільки у поєднанні з вивченням будь-якого іноземної мови (англійської / російської / німецької), тому потрібно буде ще здавати іспити для вступу на другу спеціальність. Щоб стати бакалавром за програми «Регенерація і спортивне харчування», необхідно бути обізнаним у біології та хімії, а також пройти тест на моторику (виконання одних і тих же вправ протягом 2-х хвилин). На спеціальності «Фізичне виховання і спорт» реалізується такі бакалаврські програми: «Аніматор спортивних ігор», «Фізіотерапевт», «Спортивний менеджер», «Фізичне виховання і спорт», «Дієтологія та добавки в спорті», «Кинезіологія», «Тренерство» (фокус на айкідо, гірські лижі, легку атлетику, бадмінтон, баскетбол, лижний спорт, біатлон, бокс, їзда на велосипеді, дзюдо, футбол, фігурне катання, хокей на льоду, гімнастику, плавання, волейбол), «Спортивний суддя», «Фітнес – тренер» та ін.

Університет Палацького в Оломоуці/ Univerzita Palackéh- v -l-m-uci; (Факультет фізичної культури та здоров'я). Самостійний факультет спорту на базі Оломоуцького університету виник в 1991 році і з тих пір практично ні в чому не поступався Карлову університету. Департамент спорту і фізичної культури університету є активним членом відразу ряду міжнародних асоціацій: Європейська якість фізіотерапії в галузі вищої освіти (ENPHE); Європейська асоціація адаптивної фізичної активності (EUFAPA); Міжнародна організація фізичного виховання (FIEP); Європейська мережа по сприянню оздоровчої фізичної активності. Згідно азіатського консалтингового агентству Shanghai Ranking C-nsultancy, якість викладання фізичної культури в головному вузі Оломоуца нічим не гірше, ніж в університетах Единбурга, Флориди або австралійському університеті Мердока.

У 2018 році в конкурсі «Факультет року», який щорічно проводиться серед чеських вузів, факультет фізичної культури університету Палацького був визнаний кращим в номінації «Спорт». Також в 2018 році факультет вперше потрапив до списку кращих спортивних програм університетів світу, посівши

101 місце в престижному рейтингу «Shanghai Ranking» (блок-схема Д.2.6., що міститься у додатку Д.).

Підготовка вчителя в університеті зорієнтована на широке коло професійної практики, зокрема: на вивченні прикладних аспектів фізичної культури, лікувальної фізичної культури, спортивної медицини та учительського напрямку.

На прикладному (організаційно-методичному напрямку) бакалаврська програма зорієнтована на розширення та поглиблення знань зі спортивної медицини, які допоможуть майбутнім фахівцям з фізичного виховання і здоров'я людини в практичній роботі для правильної організації тренувального процесу та фізичної реабілітації. Звертається увага на оволодіння комплексами практичних навичок і вмінь з оцінки фізичного розвитку та функціонального стану організму людини, з тестування фізичної працездатності та функціональної готовності за лікарсько-педагогічними спостереженнями та наданню невідкладної допомоги при гострих станах.

Учительський напрямок пов'язаний з ґрунтовним вивченням теорії і методики фізичного виховання і гарантує належну підготовку вчителя фізичного виховання для 2-го рівня початкових і середніх шкіл, як у рамках урочного освітнього процесу, так і у вільних формах організації занять фізичними вправами. Майбутні вчителі фізичної культури здатні планувати освітній процес, визначати вихідний рівень фізичного розвитку учнів і руховий досвід тих, хто займається.

Таким чином, дипломовані фахівці у галузі фізичного виховання та спорту Чехії здатні до ефективної комунікації, дотримуються етичних принципів і професійної толерантності, здатні визначати ефективність різних режимів м'язової діяльності, виявити доступні навантаження для тих, хто займається, під час виконання різних за характером та інтенсивністю фізичних вправ. Вміють оцінювати динаміку показників фізіологічних функцій, оперативних і кумулятивних ефектів, досягнутих внаслідок фізичних навантажень. Спроможні здійснювати навчання фізичних вправ, раціональне формування рухового фонду

та здійснювати рухову підготовку тих, хто займається, використовувати набуті знання, вміння та навички в повсякденному житті з метою самовдосконалення.

Королівство Бельгія

Бельгія (нід. België, фр. Belgique, нім. Belgien), офіційна назва: Королівство Бельгія – держава у Західній Європі, розташована на узбережжі Північного моря. Межує з Нідерландами, Німеччиною, Люксембургом та Францією. Освіта в Бельгії перебуває у компетенції спільнот: фламандської у Фландрії, французької у Валлонії та Брюссельському столичному регіоні, німецькомовної – у відповідних кантонах.

Також для бельгійської системи вищої освіти традиційним є зв'язок процесу навчання та проведенням фундаментальних і прикладних досліджень з різних напрямків розвитку сучасної науки. Вищу освіту в Бельгії представляють 15 університетів (6 у Фландрії і 9 у Валлонії і Брюссельському столичному регіоні), а також 69 інститутів (22 у Фландрії і 47 у Валлонії). Стандарти бельгійської освіти є одними з найвищих у світі й продовжують зростати. У 2018 р. чотири бельгійські університети входили до 200 найкращих університетів світу.

Підготовка фахівців з галузі фізичного виховання проводиться в два етапи протягом 4-х років в університетах при медичних факультетах або в тісному взаємозв'язку з ними. Наприклад університетська освіта в Католицькому університеті Левена (Université catholique de Louvain) здійснюється на факультеті наукового руху (рис. 2.6). Основна увага приділяється двом напрямкам для отримання ступеня бакалавра – фізичній культурі, фізіотерапії та реабілітації.

Отримати ступінь бакалавра в галузі фізичного виховання студенти можуть за три роки навчання, магістра фізичної культури за два роки навчання, також можливо отримати ступінь доктора фізичного виховання.

Це, безперечно, потребує як вважає Я. Бельський від студентів високої фахової компетентності, більшої самостійності та відповідальності. Тому у Бельгії педагогічна освіта спрямована на постійне підвищення кваліфікації

вчителів фізичної культури і зорієнтована на формування у них здатності діяти мобільно за власною ініціативою [24, с. 34].

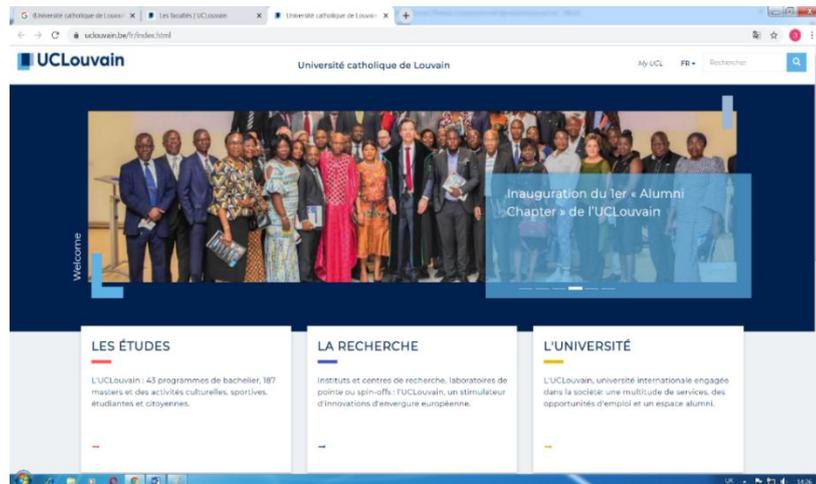

Рис.2.6. Сторінка web-сайту Католицького університету Левена

Досліджуючи бельгійський досвід професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури Є. Захаріна зауважує, що для отримання необхідних професійно орієнтованих знань, умінь і навичок при здійсненні оздоровчо-виховної позакласної та позашкільної роботи майбутні вчителі фізичної культури в Католицькому університеті Левена вивчають такі навчальні дисципліни, як: «Спорт і фізична активність людини: практичний аспект» (Activités physiques et sportives parmi les sciences et les pratiques humaine), «Різні погляди на спорт і фізичну культуру» (Regards croisés sur des grandes questions du sport), «Додаткова практика: фізична культура і спорт 2 (стажування)» (Pratique complémentaire d'une activité physique et sportive 2 (stage)), «Основи фізичної культури і спорту: теорія і практика» (Fondements théoriques de l'entraînement des activités physiques et sportives et apprentissage maître), «Додаткова практика: рухова активність і спорт 1» (Pratique complémentaire d'une activité physique et sportive 1), «Технічна підтримка у галузі фізичного виховання та спорту» (Techniques de la communication, de l'observation et de l'auto-évaluation en éducation physique) [186].

Отже, вища освіта у Бельгії здійснюється через два типи установ: університети та професійні школи (hautes écoles / h-gescholen). Кількість вузів в країні весь час збільшується, і головною особливістю таких навчальних закладів

є те, що тут представлені освітні програми англійською мовою. Освіта у Бельгії також регулюється і більшою своєю частиною фінансується трьома громадами: Фламандська, Французька і Німецькомовна. Всі три спільноти мають єдину систему шкільної освіти лише з невеликими відмінностями. Школи розділені на три групи: «Школи, що належать громадам», «Бюджетні громадські школи, керовані провінціями і муніципалітетами», «Бюджетні безкоштовні школи, в основному керовані організаціями при католицької церкви» (остання група є найбільшою за кількістю шкіл та учнів). Відповідно, до всіх цих особливостей готують вчителів фізичного виховання (додаток Д).

У результаті навчання за вказаною спеціальністю випускники отримують навички гнучкого мислення, відкритість до застосування знань з теорії фізичного виховання та компетентності у широкому діапазоні можливих місць роботи та у повсякденному житті. Дипломи Бельгійських вузів визнаються працедавцями в усьому світі.

2.2.4. Аналіз досвіду підготовки майбутніх учителів фізичної культури у Латвії та Литві

Наступні наші розвідки присвячені вивченню та аналізу досвіду підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту в інших країнах Європи. Зокрема, зупинимося на особливостях вищої освіти Латвії.

Латвійська Республіка (латис. Latvijas Republika) – балтійська країна у Північній Європі. Межує з Литвою, Білоруссю, Естонією та Росією.

Станом на 2018 рік система вищої освіти Латвії складалася з:

- 14 державних вищих шкіл і академій;
- 6 державних університетів;
- 14 приватних вищих шкіл і академій;
- 18 державних коледжів;
- 8 приватних коледжів.

Усі акредитовані заклади вищої освіти управляються автономно. Вони присвоюють своїм випускникам вчені ступені або кваліфікацію фахівців у певних професіях. У системі вищої освіти можна виділити три основні етапи підготовки.

1. Вищу освіту можна отримати в коледжі. Це вищий навчальний заклад, який реалізує програми не університетського типу, в основному орієнтовані на отримання професійних знань і кваліфікацій. Тривалість навчання в коледжах становить 2–3 роки.

2. У вищій школі впроваджують програми академічної та професійної освіти, що дають право на здобуття вченого ступеню бакалавра через 3–4 роки навчання. У більшості випадків передбачено захист дипломної роботи.

3. Після отримання диплому бакалавра навчання можна продовжити в магістратурі. Диплом магістра (1–2 роки навчання після закінчення бакалаврської програми) дає право продовжувати навчання в докторантурі, воно триває 3–4 роки. Випускники магістратури також повинні захистити дисертацію.

Зупинимось на особливостях підготовці фізкультурних кадрів у Латвійській академії спорту (Latvian Academy -f Sp-rt Educati-n).

Латвійська академія спорту (Latvian Academy -f Sp-rt Educati-n) – міжнародно визнана як один із провідних закладів освіти в Прибалтиці, яка здійснює підготовку спеціалістів у галузі фізичної культури, спорту та охорони здоров'я. Основна мета академії – надати студентам можливість отримати вищу академічну професійну освіту, розвиток спортивної науки та досліджень у галузі охорони здоров'я, що сприяє гармонійному розвитку нації.

Стратегічні напрямки розвитку Академії (Strategic directi-ns -f LASE devel- pment):

1. Devel- pment -f the study pr-cess and study envir-nment (Удосконалення освітнього процесу через оновлення освітнього середовища).

2. Research and inn-vati-n (Дослідження та інновації у сфері фізичної культури та спорту).

3. Internati-nal and nati-nal c--perati-n (Міжнародне та національне співробітництво).

4. Devel-pment-f the student sp-rt envir-nment (Розвиток спортивного середовища студентів).

5. Ptimizati-n -f the structure and infrastructure -f the Academy (Оптимізація структури та інфраструктури Академії).

Аналіз освітнього середовища підготовки майбутніх учителів фізичної культури дозволив виявити сильні сторони академії: збільшення кількості студентів; унікальні і гнучкі навчальні програми зі спортивної науки та охорони здоров'я; висококваліфікований професійний академічний колектив; можливості працевлаштування студентів під час навчання; надання студентам більше можливостей отримати додаткові навички за кордоном під час навчання; сприяння транскордонному співробітництву та участі кращих студентів у програмі мобільності; достатня кількість (більше 10) сучасних кваліфікацій (рис. 2.7). Фрагмент бакалаврської програми подано у додатку Д.2.9.

Зміст бакалаврської програми «Спеціаліст освіти і спорту» (Sp-rts Science), яка орієнтована на підготовку майбутніх фахівців за чотирма додатковими спеціалізаціями: 1) учитель фізичної культури та спортивний менеджер; 2) тренер і спеціаліст з активного відпочинку; 3) тренер і учитель фізичної культури; 4) тренер і спортивний менеджер. Зміст програми «Учитель фізичної культури та спортивний менеджер» подана у додатку Д.

Особливістю організації освітнього процесу студентів Академії є те, що в перші чотири семестри структура і зміст програми навчання за всіма спеціалізаціями однакова і включає в себе основні курси, які забезпечують базові знання, пов'язані з об'єктами спортивної науки і необхідні для досягнення спеціалізації компетентностями мобільного змісту.

Цікавими є і освітні програми, які спрямована на підготовку одночасно «Вчителя фізичної культури і тренера з виду спорту» (Pr-fessi-nal Bachel-r study pr-gram «Sp-rts science» Educati-n and sp-rts specialist with qualificati-ns Head C-ach and Sp-rts Teacher); «Вчителя фізичної культури та фахівця з організації

відпочинку» (STUDY C-URSES Professional Bachelor study program «Sports science» Education and sports specialist with qualifications Sports Teacher and Recreation Specialist); «Спеціаліста з фізичного виховання і рекреації» (Head Coach and Recreation Specialist).

Працевлаштування

I. Витель фізичної культури та організатор відпочинку

- Учитель фізичної культури та спортивний менеджер
- Тренер і спеціаліст з активного відпочинку
- Головний тренер і учитель фізичної культури
- Головний тренер і спортивний менеджер

II. Вчитель фізичної культури та тренер

- Учитель фізичної культури
- Старший тренер по спорту
- Спортивний менеджер
- Спеціаліст зі спортивного відпочинку

III. Майстер з охорони здоров'я (адаптивне фізичне виховання)

Основними завданнями підготовки бакалаврів є:

1. Формування теоретичних знань, що складають основу загальних та фахових компетентностей.
2. Формування навичок проведення різноманітних форм фізичного виховання в освітніх закладах середньої та професійної освіти.
3. Здобуття необхідних знань щодо здійснення наукових досліджень на основі отриманих теоретичних знань та практичних умінь з метою виявлення найбільш прийнятних інноваційних технологій у сфері функціонування сучасних систем фізичного виховання та спорту.
4. Формування навичок здійснення лікарсько-педагогічного контролю та самоконтролю.
5. Набуття вмінь розробляти плануючу та звітну документацію, що забезпечує процес навчання з фізичної культури в освітніх закладах

Рис. 2. 7. Сторінка web-сайту Латвійської академії спорту (Latvian Academy of Sport Education)

Зупинимося на особливостях підготовки педагогічних кадрів у Литві. Вищі навчальні заклади Литви пропонують програми різного рівня і тривалості. Існує два типи вишів: університети та коледжі – вищі навчальні заклади неуніверситетського типу. Нині у Литві функціонують 22 університети та 28 коледжів.

Литовські університети пропонують бакалаврські, магістерські та докторські програми, курси підготовки творчих професіоналів високого рівня, аспірантські програми, а також можливості для проведення наукових досліджень.

Університетська освіта в Литві триступенева:

I Ступінь. Базовий курс бакалаврату (*bakalauras*) або професійної підготовки фахівців зазвичай триває чотири роки.

II Ступінь. Спеціальна або магістерська освіта (*magistras*), інтегроване навчання. Після успішного закінчення базової програми можна продовжити навчання в рамках програм професійної підготовки тривалістю 1-2 роки або магістерських програм тривалістю від 1,5 до 2 років. Існують також інтегровані програми (поєднують перший і другий рівень університетської освіти) тривалістю від 5 до 6 років.

III Ступінь. Освіта в рамках третього ступеню націлена на підготовку дослідників (*d-ct-rantūra*); художників, музикантів, викладачів мистецтвознавства (*men-aspirantūra*) і медичних фахівців (*residentūra*). Докторські програми тривають 4 роки і доступні кандидатам, які завершили другий рівень університетської освіти, а також мають аналогічний (докторський) рівень освіти. Після завершення курсу докторантури кандидат повинен публічно захистити докторську дисертацію

Зупинимось на особливостях підготовці фізкультурних кадрів у *Литовському спортивному університеті* (*Lietuv-s sp-rt- universitet-*) в місті Каунас. За час свого існування заклад підготував понад 14000 вчителів фізичної культури, різноманітних висококваліфікованих спортивних тренерів, фахівців з фізичної терапії, туризму і спортивних менеджерів тощо. На сьогодні у закладі навчається майже 2000 студентів.

Як зауважується на web-сайті - університет (*Lithuanian Sp-rts University*) має 2 факультети (спортивної медицини та спортивної освіти), 4 кафедри (кафедра прикладної біології та реабілітації, кафедра коучингової науки, кафедра охорони здоров'я, фізичної та соціальної освіти, кафедра спортивного менеджменту, економіки та соціології); 2 інститути (Інститут спортивної науки та інновацій, Національний оздоровчий інститут), Центр розвитку кар'єри та компетенцій (там саме). Заклад пропонує 15 навчальних програм: 8 бакалаврських, 5 магістерських та 2 докторські. У рис. 2.8 подано перелік

навчальних програм першого (бакалаврського) циклу, які пропонує Литовський спортивний університет.

Рис. 2.8. Перелік навчальних програм першого (бакалаврського) циклу, які пропонує Литовський спортивний університет (Lithuanian Sports University)

Литовський спортивний університет /Lietuvos sporto universiteto (Факультет спортивної освіти) є відкритим європейським університетом, який постійно створює навчальні програми на новітніх технологіях, відповідно до потреб ринку праці, для трьох циклів підготовки. Одна з них програма з мобільним змістом – «Спортивна рекреація і туризм» («Sport Recreation and Tourism»), яка реалізується на факультеті спортивної освіти розрахована на 3-річний цикл навчання обсягом 180 кредитів. Після її завершення випускник отримує кваліфікацію «Бакалавр управління бізнесом» (Bachelor of Business Management). Мета програми – підготовка соціально активних менеджерів сфери дозвілля, рекреації та туризму, які б могли успішно працювати у комерційних, громадських та державних організаціях, а також здатні організувати і

започаткувати власний бізнес на основі отриманих в університеті міждисциплінарних знань.

Литовський спортивний університет /Lietuvos sporto universiteto (Факультет спортивної освіти) є відкритим європейським університетом, який постійно створює навчальні програми на новітніх технологіях, відповідно до потреб ринку праці, для трьох циклів підготовки. Одна з них програма з мобільним змістом – «Спортивна рекреація і туризм» («Sport Recreation and Tourism»), яка реалізується на факультеті спортивної освіти розрахована на 3-річний цикл навчання обсягом 180 кредитів. Після її завершення випускник отримує кваліфікацію «Бакалавр управління бізнесом» (Bachelor of Business Management). Мета програми – підготовка соціально активних менеджерів сфери дозвілля, рекреації та туризму, які б могли успішно працювати у комерційних, громадських та державних організаціях, а також здатні організувати і започаткувати власний бізнес на основі отриманих в університеті міждисциплінарних знань.

Латвійська академія спортивної педагогіки (ЛАСП) Latvian Academy of Sport Education (LASE) пропонує чотири бакалаврські програми, а саме: «Фізіотерапія» («Sportmanagement und Sportkommunikation»), «Спортивний коучинг» («Sport und Gesundheit in Prävention und Therapie»), «Спорт і управління туризмом» («Sport, Erlebnis und Bewegung»), «Фізична культура і здоровий спосіб життя» («Physical activity and lifestyle»), які завершуються присвоєнням ступеня бакалавра.

Як приклад проаналізуємо навчальний план освітнього напрямку «Фізична культура і здоровий спосіб життя» («Physical activity and lifestyle») затверджений у 2018 році за спеціальністю «Тренер здорового стилю життя» («Healthy lifestyle coach»). Фрагмент плану включає такі загальні предмети: «Інтродукція в галузі охорони здоров'я» (Introduction to Public Health (5 кредитів)), «Дидактично-методичні основи рухової активності» (Teaching Didactics and Physical Activity (5 кредитів), «Професійне спілкування (самопрезентація)» (Professional Communication, 5 кредитів), «Функціональна анатомія» (Functional, 5 кредитів),

«Психологія людини» (Behavi-ural Change M-dels (5 кредитів), «Проектні технології навчання» (Pr-ject Management, 5 кредитів), «Прикладні науки про здоров'я» (Applied Basic Health Sciences, 5 кредитів), «Кардіофітнес, силове тренування» (Cardi-fitness and Strength, 5 кредитів, «Тестовий контроль» (Exercise Testing and Prescripti-n, 5 кредитів), «Груповий фітнес» (Fitness Gr-up Activities, 5 кредитів), «Фітнес на свіжому повітрі» (-utd--r Fitness Activities, 5 кредитів), «Профілактика хвороби» (Behavi-ur (Disease Preventi-n M-dels, 5 кредитів), «Психологія здоров'я і здорового способу життя» (Health Psych-l-gy, 5 кредитів), «Стажування, практика за фахом» (C-unselling and Traineeship, 10 кредитів), «Фізична рекреація і психосоматичне відновлення» (Physical Activity (Changing Behavi-ur), 5 кредитів), «Дієтологія та здорове харчування» (Exercise and Nutriti-n Acr-ss the Lifespan (Nutriti-n I), 5 кредитів), «Європейська політика харчування» (Eur-pean Nutriti-n P-licy (Nutriti-n II), 5 кредитів), «Індивідуальні консультації» (Individual C-nsultati-n, 5 кредитів) та ін.

Вибіркові навчальні предмети цього напрямку: «Плавання (рекреаційні вправи у воді)» (Swimming (Recreati-nal physical activity in the water), «Фізична активність» (Physical Activity: Mind and B-dy), «Мистецтво руху» (Dance f-r Health), «Ігрові види спорту» (Lifetime Ball Games).

У результаті навчання за вказаною спеціальністю випускники отримують такі навички: оптимізувати дозвілля та вільний час окремої людини або групи людей, з особливим акцентом на потребах і інтересах дітей, підлітків та людей похилого віку; пропагувати активний відпочинок та мотивувати до його проведення, консультувати з питань організації та методики проведення рекреаційних занять для збереження і зміцнення здоров'я людини.

На спеціальності «Спортивний коучинг (тренер з обраного виду спорту)» студенти вивчають такі профільні предмети: «Охорона здоров'я», «Методика рухової активності», «Професійне спілкування (презентація та самопрезентація)», «Функціональна анатомія», «Моделі зміни поведінки людини», «Кардіофітнес та силові тренування», «Фітнес на свіжому повітрі», «Функціональна анатомія та біохімія», «Фізіологія спорту», «Спортивна

медицина і профілактика травматизму», «Спортивна педагогіка», «Надання першої медичної допомоги», «Масаж», «Фізична рекреація і психосоматичне відновлення» та ін. (всього 25 дисциплін).

Невід'ємною складовою навчального процесу студентів із напрямку «Спортивний коучинг (тренер з обраного виду спорту)» є професійне стажування, на яке передбачено 25 кредитів. Студенти ознайомлюються з: організацією, діяльністю та специфікою роботи різних закладів освіти і оздоровчих центрів; обов'язками та змістом роботи на різних посадах в індустрії спорту і рекреації; розробками та маркетинговими планами компаній та організацій, що працюють у сфері фізичної культури, спорту і рекреації; спортивних чи оздоровчих центрах.

Отже, у результаті навчання за вказаною спеціальністю компетенції випускників частково збігаються в областях спорту, освіти, психології, охорони здоров'я і менеджменту. Таким чином, програма забезпечує мобільність студента і неабияку перевагу для майбутнього фахівця у порівнянні з іншими аналогічними навчальними програмами. Програмні компетенції: рефлексія – професійна орієнтація – оцінка стану здоров'я – дослідження у галузі фізичного виховання та спорту – інновації – підприємництво – всебічне знання і управління ідеями – навчання впродовж життя, спрямовані на формування професійно-мобільного вчителя фізичної культури.

2.2.5. Аналіз досвіду формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури Німеччини

Федеративна Республіка Німеччина – держава у центрі Європи. Межує з Данією, Нідерландами, Бельгією, Люксембургом, Францією, Швейцарією, Австрією, Чехією та Польщею. Адміністративно Німеччина ділиться на 16 федеральних земель, кожна з них має свої парламент та уряд. На сьогодні в країні існує понад 300 вищих закладів освіти. Найстаріші й найпрестижніші - Гейдельберзький університет, Лейпцизький університет, Гумбольдтський

університет, Університет Фрайбурга, Мюнхенський університет, Тюбінгенський університет, Університет Галле-Віттенберг, Марбурзький університет. Офіційне об'єднання дев'яти найбільших університетів країни має назву TU 9.

У 2017 р. загальна кількість студентів у німецьких ЗВО становила 2 506 257, а кількість міжнародних студентів – 251 542. Студенти навчаються у 269 державних і 157 приватних ЗВО. Найбільша кількість міжнародних студентів приїжджає до Німеччини з таких країн: Китай (32 268); Індія (13 507); Росія (11 413); Австрія (10 129); Італія (8 047); Франція (7 330); Камерун (7 106); Україна (6 941); Туреччина (6 930); Болгарія (6 840). На академічному рівні бакалавра навчається 90 214 іноземних студентів; на рівнях магістр і доктор філософії - 132 726 студентів. Щодо спеціальностей, за якими навчаються здобувачі вищої освіти, найбільша кількість студентів обрала інженерію (63 645); бізнес і менеджмент (39 722); гуманітарні науки (29 877); 126 математику і комп'ютерні науки (24 585); науки про життя (20 835); образотворче і прикладне мистецтво (20 488); соціальні науки (17 576); медицину (13 865); сільське господарство (5 151); освіта (3 552); інші галузі (12 246) [92, с. 45].

Законодавчу базу, яка регламентує професійну підготовку вчителів загальноосвітніх шкіл у Німеччині, складають законодавчі акти федерального й регіонального значення, нормативно-інструктивні документи та постійні конференції міністрів освіти і культури федеральних земель, зокрема: Основний закон ФРН (Конституція); Рамковий закон «Про вищу освіту»; земельні закони, а саме: «Про вищу освіту», «Про підготовку вчителів», «Про державну службу», «Про шкільну освіту»; розпорядження земельних Міністерств освіти, а саме: «Про організацію першого державного екзамену», «Про організацію другого державного екзамену», «Про організацію стажування»; постанови Конференції міністрів освіти і культури.

Як зауважує Н. В. Козак зміст цих законів відображає основні фази професійної педагогічної освіти у Німеччині, розкриває організаційно-педагогічні аспекти університетської підготовки, шкільної практики, стажування, подальшої післядипломної освіти і підвищення кваліфікації

вчительських кадрів [222, с. 15]. Сучасна модель підготовки майбутніх учителів у Німеччині за традицією не єдина для всіх 16 федеральних земель. Дослідник видзначає, що «у кожній з них є власна структура навчальних закладів, свої особливості диференційованого підходу в професійній підготовці педагогічних кадрів, що враховують стан загальної освіти у країні та мають свої форми фінансування» [222, с. 15].

Після завершення навчання в Німеччині можна отримати диплом (diplom) чи ступінь магістра (magister artium). Або скласти наприкінці навчання державний іспит (staatsexamen), а після цього написати й захистити кандидатську дисертацію (promotion) й отримати ступінь кандидата наук (doktorgrad). Університети також мають право надавати ступінь доктора наук та кваліфікацію викладача вищого навчального закладу. Новий рамковий закон про вищі навчальні заклади запровадив ступені «bachelor» та «master», що визнаються в усьому світі.

Загалом, час навчання у педагогічних закладах вищої освіти Німеччини триваліший, ніж в Україні. Так, середня тривалість навчання в університетах – 14 семестрів, а в галузевих інститутах – більше дев'яти. В Україні студенти закінчують університет у 22 роки, у Німеччині – у 28,5. Федеральне міністерство послідовно допомагає реалізації такого рівня змісту освіти та відповідних дипломів випускників вузів, які б взаємно узгоджувались і визнавались не тільки в усіх землях ФРН, а й у країнах Західної Європи.

Незважаючи на той факт, що підготовка вчителів для сфери фізичного виховання у Німеччині з 80-х років ХХ ст. відбувається переважно в університетах, існують інші заклади освіти, які здійснюють підготовку вчителів означеного фаху – це педагогічні школи. В останні роки вищі педагогічні школи все частіше входять до складу університетів, які готують орієнтовно 20% фізкультурних вчительських кадрів, переважно для гімназій та реальних шкіл.

На сьогодні повна інтеграція з університетами відбувається у всіх (у тому числі нових) федеральних землях, за винятком землі Баден-Вюртемберг, де ще збереглися вищі педагогічні школи у тому вигляді, в якому вони були

започатковані. На рис. 2.9 подана традиційна система ступеневої підготовки вчителів фізичної культури у федеральних землях Німеччини.

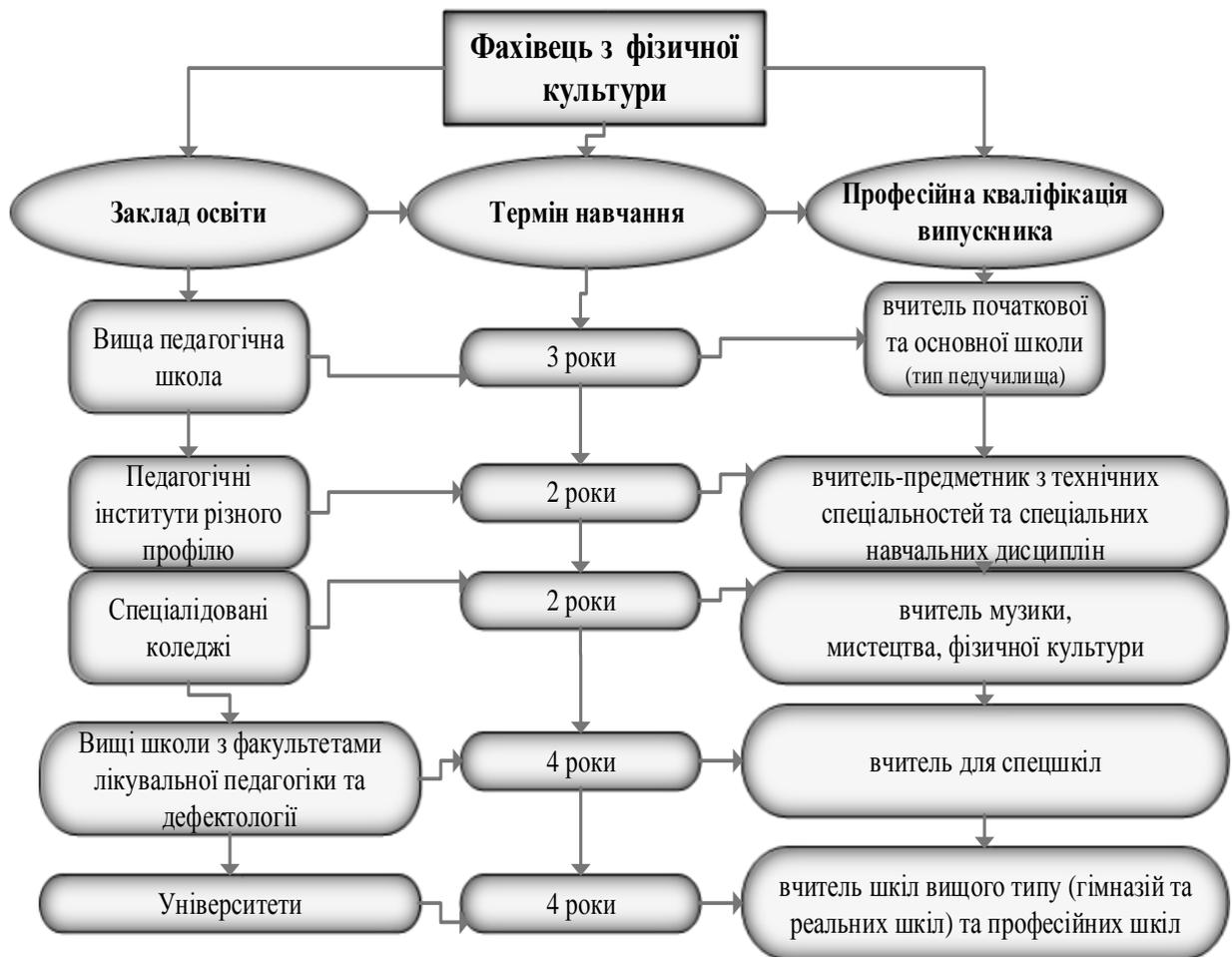

Рис.2.9. Традиційна система підготовки вчителів з фізичної культури у федеральних землях Німеччини

Система педагогічної освіти (Lehrerbildung) Німеччини вважає С. Бобраков складається з декількох фаз: академічної (Studium) – навчання в університеті або у вищій педагогічній школі; практичної (Referendariat / V-rbereitungsdienst) – професійно-педагогічна діяльність у школі, яка супроводжується семінарськими заняттями у навчальному семінарі (Studienseminar / Ausbildungsseminar) та триває до 24 місяців; професійної (F-rtbildung / Weiterbildung) – підвищення кваліфікації безпосередньо на робочому місці або в закладах освіти за відповідними програмами. Отже, усередині фахової групи вчителів фізичного виховання розрізняють педагогів початкових, середніх, реальних, професійних шкіл і гімназій.

Шкільний учитель фізкультури повинен бути навчений, додатково до спортивного фаху, принаймні ще одного предмета та пройти 24-місячну практичну підготовку

Академічна фаза (Studium). Аналізуючи систему підготовки майбутніх учителів Н. І. Степанченко, висловлює свою точку зору, за якою зрозуміло, що вищі заклади освіти Німеччини і дотепер мають свої особливості, щодо організації освітнього процесу, що виражаються у відсутності поділу на факультети та незначній ролі в навчанні такої структурної одиниці як кафедри. Замість факультетів діють «спеціальності», у свою чергу поділені на «семінари», що здійснюють функції кафедри. Дослідниця зазначає, що «провідна роль в освітньому процесі належить професорам, які виконують Слід зауважити, що в умовах Болонської декларації, академічну фазу підготовки вчителів було суттєво реформовано. Окрім традиційної системи підготовки основне навчальне навантаження за допомогою помічників, аспірантів, секретарів» [398, с. 230].

Майбутніх учителів, у Німеччині поступово вводиться інша дворівнева система за схемою «бакалавр – магістр». У табл. 2.5 представлено дослідження Andreas -rtenburgera, щодо закладів вищої освіти Німеччини (у відсотках), які впроваджують бакалаврські і магістерські програм у федеральних землях.

З табл. 2.5. зрозуміло, що у федеральних землях Берліну, Бранденбурга, Бремена, Нижньої Саксонії та Саксонії система «бакалавр – магістр» повністю змінила традиційну модель підготовки вчителів. Інші федеральні землі погодилися впровадити нову систему підготовки вчителів, поступово переорієнтовуючи існуючі моделі за новим зразком.

Слід також зауважити, що у Німеччині проводиться аудит перебудови і інтернаціоналізації університетів. Ці функції здійснює конференція ректорів (англ. the German Rect-rs' C-nference); Міжнародний центр досліджень вищої освіти Університету Касселя (англ. the Internati-nal Centre f-r Higher Educati-n Research Kassel, INCHER), створений у 1978 р.; Консалтингова компанія з стратегічного менеджменту в вищій освіті (англ. CHE C-nsult); Товариство з

обмеженою відповідальністю (нім. Gesellschaft mit beschränkter Haftung, GmbH), Фонд Фрідріха Еберта (нім. Friedrich Ebert Stiftung [330]).

Таблиця 2.5

**Бакалаврські та магістерські програми з підготовки вчителів у
федеральних землях (%)**

Федеральна земля	Загальна кількість програм із підготовки вчителів	З них бакалаврських і магістерських
Берлін	47	100,0%
Бранденбург	24	100,0%
Бремен	21	100,0%
Нижня Саксонія	171	100,0%
Саксонія	28	100,0%
Шлезвіг - Гольштейн	61	92,2%
Гамбург	91	84,6%
Рейнланд - Пфальц	88	47,7%
Північний Рейн - Вестфалія	420	44,3%
Тюрінгія	71	21,1%
Гессен	191	4,2%
Мекленбург - Передня Померанія	100	3,0%
Баварія	566	2,8%
Баден - Вюртемберг	379	2,5%
Саксонія - Ангальт	63	1,6%
Саарланд	59	0,0%

Практична фаза (Referendariat / V-rbereitungsdienst). Як було зауважено вище, незважаючи на існуючі розбіжності у процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури у федеральних землях, є спільні вимоги, відповідно до яких готують педагогів означеного фаху. Так на черговому звіті Конференції міністрів з питань освіти та культури (Kultusministerkonferenz) під керівництвом професора Е. Терхарта (E. Terhart) було розроблено рекомендації щодо підготовки вчителів у Німеччині (Perspektiven der Lehrerbildung in Deutschland), що зорієнтовані на компетентносний підхід та впровадження дуальної форми навчання (2004 р.). Уже з 2005 р. ці стандарти стали запроваджуватися в освітній процес університетів. Конференція Міністрів підготувала та затвердила стандарти педагогічної освіти. Вони чітко окреслюють компетенції педагогів або

вимоги кваліфікації, яким вони повинні відповідати протягом своєї професійної діяльності.

Заслуговує на увагу започаткований проект «Навчання замість порожніх парт». Студентів, які навчаються на магістратурі, закликають не гаяти часу на останніх семестрах, а укладати контракти зі школами вже під час навчання хоча б на півроку. Але більше сподівань поповнити вчительські лави, наприклад влада Берліна покладає на програму «Quereinsteiger» («Зміни кар'єри»). Фахівців з вищою освітою перенавчають на вчителів. Ця програма також стартувала з 2014 року. Півтора-два роки теорії та практики – і колишній програміст, інженер чи випускник літературного чи мистецького вишу може викладати фізичну культуру, інформатику, фізику, літературу або мову. Тривалість навчання відрізняється залежно від предмету і школи, в якій буде працювати новачок. Навчальні програми загальної школи (Hauptschule) і гімназії (Gymnasium) суттєво відрізняються за складністю. Акцентується на поєднанні теорії і практики, зокрема:

1) практика на профпридатність – мінімум 20 днів до початку навчання в університеті; практика-орієнтування – мінімум 1 місяць на першому році навчання;

2) практика професійного поля (може бути шкільна і позашкільна) - мінімум 4 тижні у третьому і четвертому семестрі, метою якої є визначення конкретних професійних перспектив роботи в школі чи поза нею;

3) практичний семестр – мінімум 5 місяців під час другого семестру підготовки майбутніх магістрів;

4) стажування – 18 місяців. Навчання в університеті завершується складанням першого державного екзамену, після якого дипломований магістр освіти (Master -f Edukati-n) переходить у підпорядкування відповідного відділу земельного Міністерства освіти для проходження стажування, тривалість якого з 2011 року була зменшена з 24-ох до 18-ти місяців. Завершується стажування складанням другого державного екзамену, після якого молодий педагог матиме повне право працювати вчителем у школі відповідного типу.

Слід зауважити, що університети Німеччини пропонують велику кількість програм підготовки фахівців для галузі фізичного виховання та спорту. Наприклад німецький спортивний університет (Deutsche Sporthochschule Köln) пропонує п'ять бакалаврських програм, а саме: «Спортивний менеджмент та комунікації в спорті» («Sportmanagement und Sportkommunikation»), «Спорт і здоров'я: профілактика та терапія» («Sport und Gesundheit in Prävention und Therapie»), «Спортивний рух та досягнення» («Sport, Erlebnis und Bewegung»), «Спортивна журналістика» («Sportjournalismus»), які завершуються присвоєнням ступеня бакалавр мистецтв (Bachelor of Arts, B.A.), і одна програма «Спорт вищих досягнень» («Sport und Leistung») завершується присвоєнням ступеня бакалавр природничих наук (Bachelor of Science, B.Sc.). Обидва ступеня бакалавра визнаються на міжнародному рівні. Всі зазначені програми на бакалавраті мають ідентичну структуру: сім розділів, кожен із яких складається з декількох модулів. За кожен модуль нараховуються кредитні бали, сума яких упродовж шести семестрів складає 180 кредитів.

Основну увагу на фізкультурно-оздоровчу практичну діяльність зосереджують університети «Uni-Ltipzig», «Sportinstitut», «Preventivna medicina», де відсутня теоретична підготовка з професійного оздоровлення, а викладачі – це професійні тренери. У цих закладах освіти студенти відвідують заняття з різних видів фізичного виховання п'ять разів на тиждень по 90 хвилин кожне. Акцент робиться на групові види рухової активності. Кожен університет має свою спортивну базу і цікаві програми для підготовки фахівців для галузі фізичної культури та спорту.

Університет «Uni-Ltipzig». Здійснює підготовку професійно-мобільного вчителя фізичної культури. Поряд з основною спеціальністю вчитель фізичної культури може пройти курс «Міжнародний спортивний менеджмент», що дає йому можливість здобути великий економічний досвід, який можна успішно використовувати в спортивній індустрії (рис. 2. 10).

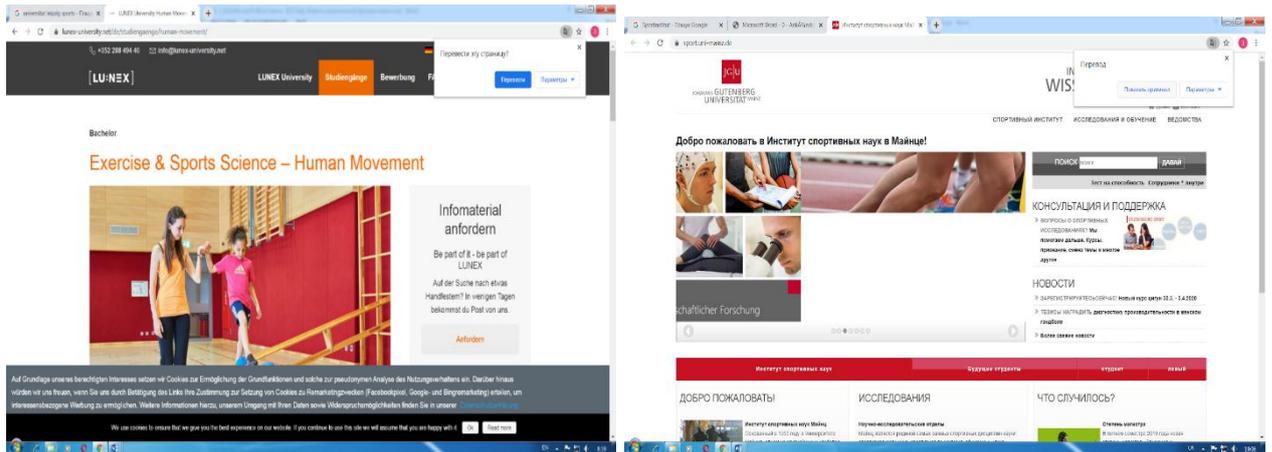

Рис.2.10 Сторінка web-сайту університети «Uni-Ltipzig» (програма «Міжнародний спортивний менеджмент» (International Sport Management (in accreditation)))

Основна робота такого фахівця – це навчання перенавчання правильної техніки і оптимізації рухів. Майбутній вчитель фізичної культури може надавати консультації дітям, пацієнтами, тренерам та діючим спортсменами щодо оптимізації тренувального (освітнього) процесу. Галузь застосування – це «Частна практика», «Профілактичні та реабілітаційні центри», «Спортивні клуби і спортивні асоціації», «Науково-дослідницькі спортивні центри», «Школи і дитячі садки», «Будинки для літніх людей», «Масовий спорт» тощо.

«Sportinstitut» (Інститут спортивних наук (ISW)). Університет Майнца імені Йоганна Гутенберга (нім. Johannes Gutenberg-Universität Mainz, (JGU)) є найбільшим і популярним у землях Рейнланд-Пфальц (нім. Land Rheinland-Pfalz). Небагато університетів Німеччини можуть запропонувати такий широкий спектр курсів, а саме: «Спортивна медицина», «Профілактика і реабілітація», «Історія фізичної культури і спорту», «Спортивна соціологія і економіка спорту», «Спортивна освіта і етика», «Теорія і практика спорту», «Тренування і фізичні вправи», «Спортивна психологія» та ін.

Оскільки спортивно-оздоровчій діяльності у Німеччині надають особливого значення на державному рівні, то випускники інституту працевлаштовуються за такими додатковими напрямками: «Менеджер з маркетингу», «Координатор

спортивних заходів», «Науковий співробітник для галузі фізичного виховання» та ін.

Студенти впродовж шести семестрів опановують два предмети і методику їх викладання, наприклад: фізичне виховання та історію, фізичне виховання і біологію, фізичне виховання і географію, де фізичне виховання є основним предметом, або громадське право і фізичне виховання, де фізвиховання є другим предметом. Після цього передбачається практичне стажування тривалістю 2-4 семестри.

За представленою схемою учителів фізичного виховання готують і декілька університетів Німеччини, зокрема Гамбурзький, Гессенський і Кельнський. Тривалість підготовки складає три роки. Студенти глибоко і всебічно опановують фізичне виховання, основи педагогічних знань, вивчають шкільні предмети і методику їх викладання. Шкільна практика здійснюється шляхом відвідування уроків із подальшим їх обговоренням. При цьому практика відбувається щотижня або під час канікул.

Викладачів гімназії готують університети, технічні, спортивні й мистецькі ВНЗ. До навчального плану включені такі дисципліни як релігія, німецька мова, історія, природничі науки, економіка, соціальні науки, педагогіка, психологія, теорія виховання тощо. Практична педагогічна підготовка відбувається у процесі стажування, що називається референдіатом. Під час практичної підготовки проводяться теоретичні заняття із психологічних і педагогічних та професійно-орієнтованих дисциплін.

Щодо підготовки вчителів фізичного виховання реального училища, то їх готують і педагогічні школи. Зокрема у Землі Баден-Вюртемберг (нім. Land Baden-Württemberg) все ще збереглися та повноцінно функціонують шість вищих педагогічних шкіл, в яких поєднується освітній процес із науково-пошуковою та практичною роботою студентів. Термін здобуття педагогічної освіти складає від 3 до 7 років. Як відомо, загальна тривалість навчання у ВНЗ Німеччини є найвищою у Європі, але й підготовка висококваліфікованих фахівців – однією з найбільш якісних [183].

Л. Писарева також наголошує на особливостях німецької професійно-педагогічної освіти, зокрема дослідниця зауважує, що «система педагогічної освіти Німеччини завжди залежала від особливостей шкільної освіти, що представлена трьома типами загальноосвітніх середніх шкіл з різноманітними перспективами для випускників на подальшу освіту:

1) основна школа (9 або 10-річний термін навчання) готує до продовження освіти у професійних школах;

2) реальна школа (10-річний термін навчання) розрахована на учнів, які продовжують освіту у середніх спеціальних навчальних закладах;

3) гімназія (12 або 13-річний термін навчання) готує своїх вихованців до продовження освіти у ВНЗ та університетах» [323].

Як бачимо, сучасна система педагогічної освіти Німеччини готує вчителів (викладачів) для різних категорій загальноосвітніх середніх шкіл (основної, реальної, гімназії), що мають наступну структуру та градацію за ступенями навчання:

– I-IV класи, або початковий ступінь (початкова школа) (Primarstufe);

– V-IX (X) класи, або I ступінь середньої освіти (Sekundarstufe I);

– XI-XII або XIII класи, чи II ступінь середньої освіти (Secundarstufe II) [323].

Розглянемо особливості підготовки вчителів фізичного виховання в одній із найбільших земель Німеччини – Баварії, яка лише на 2,8% практикує бакалаврські і магістерські програми.

У Баварії навчальні курси з підготовки вчителів фізичного виховання спираються на закон «Правила першого іспиту для вчителів державних шкіл» (rdnung der Ersten Prüfung für ein Lehramt an öffentlichen Schulen (Lehramtsprüfungs-rdnung I - LP- I [330]. Для вчителів фізкультури існують, згідно з LP- I , декілька варіантів навчання:

– учитель фізичного виховання (дидактика) в початковій школі, згідно з §39 LP- I [330];

– учитель фізичного виховання (дидактика) середньої школи, згідно з §42 LP- I;

– учитель фізичного виховання (предмет викладання) в початковій, середній, реальній та професійній школі, згідно з §61 LP-I.

Розглядаючи підготовку вчителів із фізичного виховання зазначимо, що в багатьох баварських університетах існують різні програми:

– «Фізичне виховання» як навчальний предмет, згідно з §57 «Порядку тестування на посаду вчителя LP- I», передбачає підготовку на посаду вчителя початкової школи, середньої школи, реальної школи в таких ВНЗ: (BT) (тільки для реальної школи), (ER-N), (M), (R), (WÜ), для професійних шкіл у (BT), (ER-N), (M) (рис.2.11).

Institut für Sportwissenschaft und Sportzentrum der Universität Augsburg		
BA	Sportzentrum der Otto-Friedrich-Universität Bamberg	Спортивний центр Університету Отто-Фрідріха Бамберг
BT	Institut für Sportwissenschaft der Universität Bayreuth	Інститут спортивних наук, Університет Байройт
EI-IN	Katholische Universität Eichstätt-Ingolstadt	Католицький університет Айхштат-Інгольштадт
ER-N	Institut für Sportwissenschaft und Sport der Universität Erlangen-Nürnberg;	Інститут спортивної науки та спорту університету Ерланген-Нюрнберг;
M	Fakultät für Sport- und Gesundheitswissenschaft der Technischen Universität München	Факультет спортивних і медичних наук Технічного університету МюнхенаErlangen-Nürnberg;
PA	Sportzentrum der Universität Passau	Спортивний центр університету Пассау
R	Institut für Sportwissenschaft und Sportzentrum der Universität Regensburg	Інститут спортивного науково-спортивного центру Університету Регенсбурга
WÜ	Institut für Sportwissenschaft und Sportzentrum der Universität Würzburg.	Інститут спортивного науково-спортивного центру університету Вюрцбурга.

Рис. 2.11. Вищі заклади освіти Баварії, що пропонують різні програми з підготовки вчителів за фахом «Фізичне виховання» (Sp-rt)

1. Поглиблене вивчення «Фізичного виховання» як фахового предмета, згідно з § 83 LP- I зорієнтовано на підготовку вчителя фізичної культури для

гімназії. Таку підготовку мають право здійснювати заклади освіти (A), (BT), (ER-N), (M), (PA), (R), (WÜ).

2. «Фізичне виховання» як дидактичний фах, згідно з §36 або §38 LP- I здійснюється у межах підготовки фахівця, здатного до викладання фізичної культури у початковій і середній школі. На підготовку таких вчителів мають право (BA), (EI-IN), (ER-N), (M), (PA), (R), (WÜ) заклади освіти.

Сконцентруйся також на факультеті спорту та наук про здоров'я при Технічному університеті Мюнхена (ТУМ) (Fakultät für Sport und Gesundheitswissenschaft der Technischen Universität München. Л. М. Дяченко зауважує, що університет відрізняється мобільним підходом до системи підготовки вчителів фізичної культури і спорту [173]. Відповідно до §§ 8 і 9 BayLBG, навчальна програма у ТУМі охоплює тільки підготовку з фахового предмета. Тому поряд із підготовкою вчителя фізичного виховання в межах освітньої програми в ТУМі можливо здійснювати навчання в іншому університеті Мюнхена Людвіга Максиміліана (Ludwig-Maximilians-Universität) [330].

Навчання в ТУМі має потужне професійно-наукове спрямування, що складається з обов'язкових і виборних модулів. Обов'язковий модуль потрібно пройти всім студентам і скласти іспити, що належать до цього модуля. Необов'язковий модуль студенти можуть обрати всередині фаху у відповідній галузі іспитів. Розглянемо рекомендований курс навчання для підготовки вчителів для початкових та середніх шкіл із предмета «Фізичне виховання» (згідно з LP- I §57, у ТУМі).

У таблиці Д. 2.8. (додаток Д) подано рекомендований курс навчання для підготовки майбутніх учителів фізичної культури початкових та середніх шкіл.

Отже, освіта в Німеччині становиться більш цікавою для українців. Близько 72 тисяч співвітчизників навчаються в іноземних ВНЗ, а 9 тисяч з них обирають саме університети Німеччини. Основною перевагою отримання вищої освіти у Німеччині, є її безкоштовність як для німців, так і для закордонних студентів (98% закладів вищої освіти належать до державної форми власності,

2% – приватної форми власності). Дипломи німецьких вузів визнаються в усьому світі завдяки високій якості навчальних програм і науково-освітніх традицій. Підготовка вчителя у Німеччині – це поєднання фінансової доступності, високих стандартів життя та чудових кар’єрних перспектив. 8 німецьких вишів входять до ТОП-100 університетів світу за даними рейтингу QS World University Ranking 2019 року. Серед них Мюнхенський університет Людвіга-Максиміліана (Ludwig Maximilians Universität), Мюнхенський технічний університет (Technische Universität München, TU München), Гейдельберзький університет Рупрехта-Карла (Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg), Берлінський університет імені Гумбольдта (Humboldt-Universität zu Berlin) та ін.

У більшості німецьких вузів немає вступних іспитів. Однак іноземні студенти здають тести на знання мови (за відсутності міжнародного сертифіката). Відсутність жорсткого розкладу і графіка освітнього процесу – велика перевага німецьких вузів. Студенти обирають предмети на свій розсуд і самі складають зручні графіки занять. Тривалість і зміст навчання у Німеччині за спеціальністю «Педагогіка» залежить від того, в якій школі (початковій, середній або в гімназії) збирається працювати майбутній вчитель, а також від предметів, на яких він хоче спеціалізуватися.

Педагоги в німецьких школах, як правило, викладають кілька дисциплін, часом досить далеких одна від одної за змістом. Тому тут можна зустріти вчителя географії, фізкультури та німецької мови в одній особі. Тому, студенти педагогічних факультетів повинні вже на ранній стадії визначитися не тільки з вибором шкільної ланки, але і з профільюючими дисциплінами, які вони мають намір викладати. Різні навчальні заклади пропонують різні комбінації предметів, за деякими з них - такими як образотворче мистецтво чи фізкультура - необхідно здавати вступні іспити. Освітні і спортивні науки, спеціальні науки, дидактична підготовка наукового змісту і шкільна практика тут більш тісно пов’язані, ніж в інших університетів Європейської співдружності.

Таким чином, проаналізовано особливості професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у таких країнах, як Фінляндія, Австрія,

Польща, Чехія, Латвія та Литва, Королівство Бельгія, Федеративна Республіка Німеччина.

Висновки до другого розділу

У розділі розкрито досвід професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вітчизняних закладах вищої освіти і у таких країнах, як Фінляндія, Австрія, Польща, Чехія, Латвія та Литва, Королівство Бельгія, Федеративна Республіка Німеччина. У розділі проаналізовано освітньо-професійні програми 014 «Середня освіта (Фізична культура)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, за якими здійснюється професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури у Приватному вищому навчальному закладі Академії рекреаційних технологій і права, Волинському національному університеті імені Лесі Українки, Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького, Державному вищому навчальному закладі «Ужгородський національний університет», Тернопільському державному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди, Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка, Національному університеті фізичного виховання і спорту України та зафіксовано компетентності з мобільним змістом, які представлені у матрицях. Зауважено, що входження України у світовий освітній простір зумовлює приведення вітчизняних освітніх стандартів у відповідність до норм світового співтовариства та врахування основних положень таких сучасних міжнародних документів, як Міжнародна стандартна класифікація освіти (МСКО, 2011 р.), Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти (QF ENEA, РК ЄПВО, 2005 р.), Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж життя (EQF LLL, ЄРК НВЖ, 2008 р.) та ін. Серед поширених компетентностей мобільного змісту виділено такі: «ability to adapt to and act in new situation» (з англ. – «здатність до адаптації та дій у новій ситуації»); «capacity

to generate new ideas, creativity)» (з англ. – «здатність генерувати нові ідеї, креативність»); «ability to demonstrate personal mobility and ability to work in a team» (з англ. – «здатність до прояву особистісної мобільності і вміння працювати в команді»); «ability to work in an international context» (з англ. – «здатність працювати в міжнародному контексті»); «ability for strategic management in Physical Culture and Sports» (з англ. – «здатність до стратегічного менеджменту у фізичній культурі та спорті»); «ability to organize marketing activities in the field of Physical Culture and Sports) (з англ. – «здатність організовувати маркетингову діяльність у сфері фізичної культури і спорту»). Вказано, що такі компетентності виразно переважають у формулюванні загальних (47,68 %) і фахових (25,95 %) компетентностей.

Аналіз освітньо-професійних програм, за якими здійснюється професійна підготовка молодших бакалаврів за п'ятим рівнем Національної рамки кваліфікацій у коледжах як класичних (Комунальний заклад вищої освіти «Бахмутський педагогічний фаховий коледж», Комунальний заклад вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, Комунальний заклад вищої освіти Львівської обласної ради «Самбірський фаховий педагогічний коледж імені Івана Филипчика»), так і спеціалізованих («Харківський фаховий коледж спорту»), Приватний заклад вищої освіти «Луцький коледж рекреаційних технологій і права», показав схожість із розглянутими вище. Вказано, що майже не відрізняється перелік освітніх компонентів і логічна послідовність їхнього вивчення, а також кількість кредитів (ЄКТС), необхідних для виконання задекларованих освітньо-професійних програм. Виявлено, що у коледжах переважають компетентності практичної структури, зокрема стратегічна (здатність до адаптації та дії в новій ситуації – 45,55 %), оздоровча (визначеність і наполегливість щодо реалізації поставлених оздоровчих завдань – 56,8 %), професійно-педагогічна (здатність розв'язувати типові спеціалізовані задачі у сфері фізичного виховання та спорту – 65,8 %) та

автономно-когнітивна (глибокі знання з фахових методик фізичного виховання і формування навичок особистісної рухової активності – 68,8 %).

Проаналізовано особливості професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у таких країнах, як Фінляндія, Австрія, Польща, Чехія, Латвія та Литва, Королівство Бельгія, Федеративна Республіка Німеччина.

У Фінляндії процес освіти дворівневий. На першому рівні впродовж 3–4 років (загальний термін навчання – 5–7 років) реалізується кандидатська програма і випускники отримують кваліфікаційний рівень «бакалавр» наук. Після закінчення курсів другого рівня випускникам присвоюється кваліфікаційний рівень «магістр» наук у галузі фізичного виховання та оздоровлення. Від майбутніх учителів фізичного виховання вимагається різнобічна фізична підготовленість; від майбутніх тренерів – високі результати з обраного виду спорту; від майбутніх спортивних менеджерів – висока академічна підготовленість, а майбутні фахівці у сфері здоров'я людини повинні мати диплом про медичну освіту і стаж практичної роботи.

З'ясовано, що в Австрії формуються компетентності майбутніх учителів фізичної культури відповідно до педагогічної спеціальності «Спорт і фізичні вправи», які невпинно розвиваються. Зокрема, це «готовність до розв'язання проблем професійної педагогічної діяльності інноваційними та креативними способами», «здатність до критичного осмислення спорту як культурного феномену, соціально значимого явища, засобу виховання й самореалізації особистості»; «володіння теорією і методологією науково-пошукової діяльності в широкому спектрі релевантних щодо професійної діяльності вчителя спорту галузей науки», «умотивованість до активного вивчення теорій, концепцій, моделей спортивної підготовки, їх адаптації до умов шкільної спортивно-фізкультурної освіти» та ін.

Вказано, що у Польщі професійна підготовка майбутніх фахівців із фізичного виховання та спорту здійснюється у профільних академіях та на спеціалізованих факультетах університетів. Підготовка фахівців зазначеного напрямку відбувається на студіях першого (ліцензіат) та другого (магістр)

ступенів. Навчання на ліцензіаті триває 3 роки (обсяг – 180 кредитів ECTS) і передбачає вибір студентом спеціальності, які самостійно визначає заклад вищої освіти, враховуючи вимоги ринку праці та наявні ресурси для підготовки фахівців відповідної спеціальності. На другому курсі, у 4 семестрі, студенти проходять Praktyka (з пол. – стажування) за такими напрямками: psych-1-giczn--pedag-giczna w szk-le p-dstaw-wej (з пол. – психолого-педагогічна практика в початковій школі) Praktykanauczycielska z zakresuwych-waniafizyczneg- w szk-le p-dstaw-wej (klasy -d IV d- VIII) (з пол. – педагогічна практика з фізичного виховання в школі, IV–VIII класи) Praktykanauczycielska z zakresuwych-waniafizyczneg- w szk-le p-dstaw-wej (klasy -d I d- III) lub w przedszk-lu (з пол. – навчальна практика у галузі фізичного виховання в початковій школі, з I до III класів) або дитячому садку обсягом 180 годин. Також передбачено присвоєння додаткової кваліфікації, що визначається вибірковою частиною програми теоретичної підготовки (блок вільного вибору студента), обумовлюється наявністю додаткової практики та підтверджується окремою формою підсумкової атестації. Після четвертого семестру навчання студенти обирають одну з трьох спеціальностей.

З'ясовано, що Чеська Республіка – одна з небагатьох європейських країн, яка пропонує іноземним абітурієнтам унікальну можливість – безкоштовне навчання в усіх державних вузах незалежно від профілю ЗВО або обраної спеціальності.

UniverzitaKarl-va v Praze (з чес. – Карлів університет) упроваджує 39 освітньо-професійних програм на факультеті фізичної культури і спорту.

Masaryk-vauniverzita (з чес. – Університет Масарика) на факультеті спортивних наук впроваджує 11 освітніх програм бакалаврату і магістратури з підготовки фахівців для сфери фізичної культури та спорту. Серед ліцензіатських спеціальностей із мобільним змістом популярними є «Аніматор спортивних ігор», «Дієтологія та добавки в спорті», «Фізичне виховання і спорт», «Персональний тренер», «Спортивний менеджмент та комунікація в спорті», «Спорт і здоров'я: профілактика та терапія» та ін.

У розділі акцентовано увагу на тому, що вища освіта Бельгії здійснюється через два типи установ: *hauteséc-les/h-gesch-len* (з нім. – університети та професійні школи). Окрім того, освіта у Бельгії регулюється і переважно фінансується трьома громадами: фламандською, французькою і німецькомовною, які мають єдину систему шкільної освіти лише з невеликими відмінностями.

Спортивний університет *DeutscheSp-rth-chschule Köln* (з нім. – Німецький спортивний університет Кельну) нараховує студентів із 85 країн світу та є профільним закладом вищої освіти, який здійснює підготовку винятково майбутніх спортивних фахівців. В університеті здійснюється підготовка за такими бакалаврськими програмами, як «*Sp-rtmanagementundSp-rtk-mmunikati-n*» (з нім. – «Спортивний менеджмент та комунікація в спорті»), «*Sp-rtundGesundheitinPräventi-n und Therapie*» (з нім. – «Спорт і здоров'я: профілактика та терапія»), «*Sp-rt Erlebnisund Bewegung*» (з нім. – «Спорт, рух та досягнення»), «*Sp-rtj-urnalismus*» (з нім. – «Спортивна журналістика», після закінчення яких присвоюється ступінь *Bachel-r-f Arts* (з нім. – бакалавр мистецтв).

З'ясовано, що *LatvianAcademy-f Sp-rtEducati-n* (з лат. – Латвійська академія спорту) міжнародно визнана як один із провідних закладів вищої освіти Прибалтики, що здійснює підготовку фахівців у сфері фізичної культури, спорту та охорони здоров'я. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури реалізується за допомогою 10 сучасних програм, які мають модульну структуру. Серед ліцензіатських спеціальностей із мобільним змістом популярними є «*Sp-rtsScience*» (з лат. – «Фахівець освіти і спорту»), «Вчитель фізичної культури та спортивний менеджер», «Тренер і фахівець з активного відпочинку», «Тренер і учитель фізичної культури» та «Тренер і спортивний менеджер».

Програму «*Sp-rtsScience*» (з лат. – «Фахівець освіти і спорту») розраховано на оволодіння змістом із п'яти блоків, а саме: 1) навчальні курси, що забезпечують здобуття знань із найновіших досягнень у теорії та практиці спорту (22,5 кредиту ECTS); 2) навчальні курси, пов'язані з науково-дослідною

роботою, творчою роботою, проектуванням та управлінням у сфері спорту (13,5 кредиту ECTS); 3) навчальні курси, спрямовані на опанування знань із педагогіки та психології (9 кредитів ECTS); 4) педагогічна практика (7,5 кредиту ECTS).

Компаративний аналіз структури та змісту підготовки майбутніх учителів фізичної культури провідних університетів європейських країн – Фінляндії, Австрії, Польщі, Німеччини, Бельгії та Латвії – дав змогу зафіксувати наявність спільних і відмінних ознак та підходів.

До спільних ознак належать такі: розширення автономії закладів вищої освіти, їхня відповідальність за створення власних внутрішніх систем забезпечення якості освітньо-професійних програм та їхньої реалізації; запровадження додаткових кваліфікацій (спеціалізацій); в освітньо-професійних програмах використовують як традиційну систему методів навчання у формі лекцій та практичних (семінарських) занять, так і широко впроваджуються інноваційні інтерактивні методики, спрямовані на активізацію самостійної роботи студентів, перехід від інформаційної методики та простої репродукції знань до їхнього глибокого осмислення і творчого використання; широко використовуються банки візуального супроводження освітнього процесу, ділові та рольові ігри, навчальні та контролюючі тести, ситуаційні завдання, комп'ютерні версії дисциплін, комп'ютерні методи контролю знань тощо; підготовка фахівців із фізичної культури і спорту має чітко встановлений порядок, логіка якого передбачає фіксацію окремого виду діяльності в державних класифікаторах конкретної країни.

Виявлено деяку відмінність у структурі навчальних планів.

Підкреслено, що партнерські відносини із закладами закордонного освітнього простору, зокрема розширення доступу до сучасних освітніх інновацій, сприятимуть підвищенню ефективності вищої освіти в контексті формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, які будуть затребувані як в Україні, так і за її межами.

Основні наукові положення розділу викладено в опублікованих працях автора [140], [145], [147], [148], [149], [150].

РОЗДІЛ 3

ПЕДАГОГІЧНА ДІАГНОСТИКА РЕЗУЛЬТАТІВ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

3.1. Зв'язок професійної мобільності і ключових компетентностей майбутніх учителів фізичної культури

На початку 80-х років, як зауважує К. А. Абульханова-Славська, змінилося ставлення до добровільної зміни фаху: стало визнаватися, що професійна мобільність особистості – достатньо складне явище, а її наслідки та вплив на життя суспільства суперечні [2]. З одного боку, професійна мобільність викликає додаткові витрати держави на освіту, з іншого – вона є об'єктивною й необхідною умовою розвитку науки і техніки, виникнення нових галузей знань.

Проаналізувавши ситуації на ринку праці Н. Коробко у дисертаційному дослідженні «Формування професійної мобільності майбутніх магістрів педагогіки вищої школи» (2017) зауважує, що сьогодні спостерігається певний дисбаланс у сфері підготовки кадрів. В Україні існує «розрив між системою освіти та потребами ринку праці, який призводить до того, що людей з вищою освітою багато, а справжніх кваліфікованих фахівців катастрофічно не вистачає» [227, с. 58]. Тому завдання підготовки фахівців світового рівня, які володіють глибокими фундаментальними спеціальними знаннями, здатні працювати активно і творчо, є надзвичайно актуальним для системи вищої освіти. У вирішенні цих завдань визначальна роль належить викладачу вищої школи, готовому до прогресивних освітніх ідей. І ми з цим згодні.

До основних понять, які характеризують професійну мобільність як результат формування ключових компетентностей майбутніх учителів фізичної культури, нами віднесено такі поняття, як: «формування, «розвиток», «компетенція/компетентність», «професійна компетентність вчителя»,

«професійна компетентність з мобільним змістом», «майбутній вчитель фізичної культури».

У тлумачному словнику за редакцією В. Бусела подається таке визначення поняття «формування» – це виробляти в кого-небудь певні якості, риси характеру; надавати чому-небудь завершеності, визначеності. В онлайн-словнику це поняття тлумачиться, як «складний процес становлення людини як особистості, який відбувається в результаті розвитку і виховання; цілеспрямований процес соціалізації особистості, що характеризується завершеністю. Хоча про завершеність цього процесу можна говорити лише умовно» [50].

Н. П. Волкова наводить таке тлумачення поняття «формування особистості»: процес соціального розвитку людини, становлення її як суб'єкта діяльності, члена суспільства, громадянина. Виявляється і формується вона в процесі свідомої діяльності й спілкування, поєднує в собі риси загальнолюдського, суспільно значущого та індивідуального, неповторного. Відбувається цей процес завдяки засвоєнню гуманітарних дисциплін, виховному впливу сім'ї, школи, суспільства, взаємодії з мистецькими явищами, здатності людини пристосовуватися до зовнішнього оточення, участі у громадському житті, свідомій її підготовці до самостійного дорослого життя [64, с. 129].

Л. Т. Котлярова розглядає значення поняття «формування» з позиції творчої особистості педагога та тлумачить його, як «потребу забезпечення майбутнього вчителя новими методами і формами навчання та виховання» [233, с. 77].

З. М. Хитра розглядає природу поняття «формування» з позиції «практичної спрямованості змісту навчання, інтеграції знань, що дає змогу врахувати особливість психології особистості – цілісність сприймання і засвоєння навколишньої дійсності» [436, с. 74]. О. М. Кочерга – як «соціальну відповідальність студентів через освітньо-виховний потенціал навчальних дисциплін, що потребує відповідного забезпечення цілісності у межах професійної підготовки [237].

Розглянемо поняття «компетентність» як результату формування професійної мобільності майбутнього вчителя фізичної культури.

Компетентність (competence - pl. competences) співвідносять із грецьким поняттям «арете» і латинським «virtus», які описують якості особистості, що поцінуються в суспільстві). Існує думка про те, що компетентності неможливо навчити; вона виявляється у здібності особистості накопичувати, інтегрувати знання, уміння та досвід використання їх щодо розв'язання навчальних і життєвих проблем так, що вони стають продуктом його соціального досвіду (Н. Голованова) [72, с. 22]). Беручи до уваги не лише підготовку, а й характеристику рівня професіоналізму фахівців. С. Вітвицька визначає компетентність як специфічну здатність особистості до продуктивної діяльності у конкретній предметній галузі, яка включає вузько спеціалізовані знання, уміння і навички, досвід їх використання у реальному житті, відповідальне ставлення до виконання виробничих функцій [60, с. 54]. К. Я. Климова звертається до компетентності як до «результату набуття компетенцій, особистісної характеристики фахівця», визначаючи компоненти поняття через знання, уміння, навички, здобутий фаховий досвід, рефлексії на результати власної професійної діяльності [215, с. 32].

Проведений аналіз словників та довідкової літератури дозволяє стверджувати, що:

1. Компетентність визначають як обізнаність, можливість робити щось успішно або ефективно, ерудованість, авторитетність, інформованість тощо.

2. Поняття «компетентність/компетентності» вживаються та формується відповідно до ролі, яку виконує індивідуум; а також вважається корисним для підвищення продуктивності особистості, коли застосовується для оцінювання, тренування та інших процесів, що стосуються особистості (К. Я. Климова) [215, с. 33]

3. «Компетентність/компетентності» є ключовими елементами у наступних випадках: високоякісний опис посад, розробка методів та критеріїв відбору працівників; управління продуктивністю освітнього процесу; розробка

методів та інструментів оцінювання персоналу; опис процесів оцінювання індивідуальної компетентності та результатів; розробка програм розвитку особистості (Schmidt A., Kunzmann C.).

4. «Компетентність/компетентності» подається як «відчужена від суб'єкта, наперед задана соціальна норма (вимога) до освітньої діяльності учня, необхідна для його продуктивно якісної діяльності в певній сфері, тобто соціально закріплений результат».

У державних освітянських нормативних документах та документах Євросоюзу наведені такі узагальнені трактування поняття «компетентність/компетентності»:

– «динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти» (Закон України «Про вищу освіту») [342];

– «здатність особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, вміння, цінності, інші особисті якості» [187].

Національний освітній глосарій визначає поняття «загальні компетентності» (Generic competences) як «компетентності, які формуються у здобувача вищої освіти в процесі навчання за даною освітньою програмою, але мають універсальний характер і можуть бути перенесені із контексту однієї освітньої програми в іншу» [187]. У цьому ж документі зазначається, що на відміну від загальних, спеціальні (фахові, предметні, предметно-специфічні) компетентності (Subject specific competences) «безпосередньо визначають специфіку (галузі знань / предметної області / спеціальності) освітньої програми та кваліфікацію випускника, забезпечують індивідуальність кожній освітній програмі». За формулюванням, наведеним у методичних рекомендаціях щодо розроблення стандартів вищої освіти, вони «не залежать від предметної області, але важливі для успішної подальшої професійної та соціальної діяльності здобувача в різних галузях та для його особистісного розвитку» [187].

У Європейській рамці кваліфікацій для «навчання впродовж життя» дескрипторами виступають знання, навички і компетентності, що поступово ускладнюються, як зауважують В. Ю. Биков, О. В. Білоус та Ю. М. Богачков з базових загальних знань й умінь та компетентностей до здійснення роботи під прямим наглядом у структурованому контексті на першому рівні, до знань в найбільш передових галузях роботи або навчання, найбільш передових і спеціалізованих умінь та компетентності у демонстрації сталого авторитету, інновацій, професійної інтеграції на восьмому рівні» [25, с. 88].

У дослідженні ми надаємо перевагу визначенню поняття «компетентність», рекомендоване учасниками методологічного семінару «Реалізація європейського досвіду компетентнісного підходу у вищій школі України» (2010 р.): «компетентність – це інтегрована категорія, що виражає сформовану насамперед засобами освіти здатність індивіда проявляти особистісну мобільність «успішно розв’язувати загальні і специфічні проблеми як у трудовій діяльності у якості фахівців, так і в суспільному житті в якості громадян» [360, с. 349]. Зауважимо, що саме «здатність» вибрано посадовою характеристикою компетентності в термінах Національної рамки кваліфікації [300].

На теоретично-довідковому рівні поняття «компетентність» визначають:

– «властивість за значенням компетентний, тобто: 1) такий, що має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий; який ґрунтується на знанні; кваліфікований; 2) який має певні повноваження; повноправний, повновладний – вживається у тлумачному словнику української мови» (А. А.Вuryachok, І. К. Bilodid) [473];

– «інтегративну характеристику ділових і особистісних якостей фахівця, що відображає рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення мети з певного виду професійної діяльності, а також моральну позицію фахівця» (С. У. Гончаренко) [76];

– «інтегрований результат, що передбачає зміщення акцентів з накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок до формування й

розвитку в особистості здатності практично діяти, застосовувати досвід практичної діяльності в певній сфері» [50];

– «володіння оперативними та мобільними знаннями, постійне прагнення їх відновлювати та використовувати в конкретних умовах» [500];

– «1) добра обізнаність із чим-небудь; 2) коло повноважень якої-небудь організації, установи чи особи. Компетентний – 1) який має достатні знання в якій-небудь галузі, який з чим-небудь добре обізнаний, тямущий; який ґрунтується на знанні, кваліфікований; 2) який має певні повноваження, повноправний, повновладний» (В. Т. Бусел) [50];

– «володіння знаннями, які дають змогу робити висновки про що-небудь, висловлювати вагому авторитетну думку» (І. В. Малафійк) [269];

– володіння людиною відповідною компетенцією, яка включає її особисте ставлення до виду діяльності; сукупність якостей особистості та мінімальний досвід стосовно діяльності у цій сфері;

– «здатність робити щось успішно й ефективно» (Hornby A. S.) [489, с. 307];

– «авторитетність, обізнаність» (О. І. Скопненко та Т. В. Цимбалюк) [379];

– «коло питань, у яких особа має знання» (Ж. А. Крайнова) [240, с. 24];

– «сукупність знань, умінь, навичок та особистих якостей індивіда, здобутих у процесі життєвих ситуацій на основі досвіду» (С. Яшук) [467].

Відповідно до визначення Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) компетентність (англ. competence) з мобільним змістом – це «спроможність успішно і швидко відповідати на потреби або успішно виконувати завдання». І це тлумачення в плані задекларованого дослідження нам найбільш імпонує.

Також і термін «компетенція» має багато значень. Водночас, зарубіжні автори, звертаючись до спроби дефініціювання компетенції, стикаються з проблемою універсального тлумачення. Наприклад, Д. Фонтана пише, що компетенція – це отримана в результаті навчання здатність добре робити щось, це навички, необхідні для вирішення проблем. Тоді як О. Дженкінс визначає це поняття як здатність і готовність виконувати завдання на певному рівні.

Отже, розглянемо їх зміст.

На теоретичному рівні поняття «компетенція» визначають як:

– «конструкція, яка, на відміну від інших, таких як вміння, спроможності, кваліфікації тощо, визначає можливість конкретного індивіда до самоорганізації» (Erpenbeck J., Heyse V. (2007)) [480, с. 11];

– «спроможність кваліфіковано проводити діяльність, виконувати завдання або роботу. Містить набір знань, навичок і ставлень, що дають змогу особистості ефективно діяти або виконувати певні функції, спрямовані на досягнення певних стандартів у професійній галузі або певній діяльності» (Міжнародний департамент стандартів для навчання, досягнень та освіти (IBSTPI) (2001) (Spector J. M.) [501];

– «доведена спроможність використовувати знання, вміння та особистісні, соціальні та/або методологічні здібності в робочих або навчальних ситуаціях та для професійного і персонального розвитку» (Рекомендації Європейського Парламенту та Ради Європи про створення Європейської рамки кваліфікацій для навчання протягом життя (2008));

– базова характеристика індивіда, яка причинно пов'язана з критеріями ефективною і/чи успішною дією в професійних чи життєвих ситуаціях (Spencer L., Spencer S. (1993)) [502].

Із точки зору Є. І. Огарьова під поняттям «компетенція» слід розуміти стійку здатність вчителя виконувати певний вид діяльності, яка включає такі аспекти: глибоке розуміння сутності завдань, що виконуються, і проблем, які потребують вирішення; поінформованість щодо досвіду, який є в даній галузі, активне володіння його найкращими досягненнями; уміння обирати засоби і способи дії, адекватні конкретним обставинам місця й часу; почуття відповідальності за досягнуті результати; здатність вчитися на помилках і вносити корективи в процес досягнення цілей [310, с. 10].

На підтвердження цієї позиції наведемо визначення означеного поняття В. А. Дьоміним [94, с. 35]. З позиції дослідника – це рівень умінь, що відбиває

ступінь відповідності зазначеної компетенції й дозволяє діяти конструктивно в мінливих соціальних умовах [94, с. 35].

В результаті ознайомлення з низкою наукових праць, присвячених розкриттю змісту понять «компетентність» і «професійна компетентність» як наслідок формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, ми дійшли висновку, що єдиного підходу у тлумаченні цих понять серед науковців немає. Тому у дослідженні ми будемо використовувати поняття «професійна компетентність» у тлумаченні, яке подає О. О. Дендеренко [96, с. 50]. Дослідник визначає термін як «інтегральну характеристику особистісних і ділових якостей фахівця, що відображають рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення мети професійної діяльності, а також його моральну позицію, що полягає в готовності ставити перед собою мету та приймати рішення, що забезпечують їх реалізацію».

Слід зауважити, що нами проаналізовано понад 30 джерел національних і зарубіжних наукових шкіл щодо визначення поняття «компетентність/компетенція» з позиції мобільності. Більшість дослідників висвітлюють його так: «спроможність до подолання різних ситуацій» (21 джерело); «основа для продуктивно-мобільної роботи» (15 джерел).

Закцентуємо увагу на термін «професійна компетентність вчителя (педагога)».

У загальному контексті, як вважає М. В. Вачевський, термін «професійна компетентність вчителя», «вживається достатньо часто для оцінювання професійних станів» [49, с. 28]. Підкреслюючи практичний аспект сутності поняття П. П. Борисов дає йому таке визначення: «професійна компетентність – це здатність застосовувати отримані знання і вміння на практиці, у житті для розв'язання професійних проблем» [8, с. 58].

Більшість дослідників визначають «професійну компетентність педагога» як індивідуальну здатність людини, її мрією до неперервної освіти й самовдосконалення, поєднання здатності (особисті якості) та готовності до професійної діяльності.

Професійна компетентність, за визначенням українських дослідників В. І. Жигір'я і О. А. Чернеги, це «інтегральна характеристика ділових і особистісних якостей фахівця, що відбиває не лише рівень знань, умінь і навичок, професійного досвіду, достатніх для досягнення цілей професійної діяльності, але і соціально-моральну позицію особистості» [177, с. 59]. Е. Ф. Зеєр інтерпретує це поняття, як невід'ємну складову структури суб'єкта діяльності, що містить певну сукупність професійних знань, умінь, а також засобів виконання професійної діяльності [190, с. 44]. В. А. Сластьонін тлумачить його, як інтегральну характеристику ділових і особистісних якостей фахівця, яка відображає не тільки рівень знань, умінь та досвіду, достатніх для досягнення цілей професійної діяльності, а й соціально моральну позицію особистості [382, с. 35].

У структурі професійної компетентності вчителя виокремлюють такі складові: «професійну творчість», «системне та модельне мислення»; «конкретно-предметні знання».

Ми поділяємо позицією Р. М. Пріми щодо розгляду компетентності вчителя як специфічної якості, сукупності професійних знань і вмінь. Рациональне зерно у висновках дослідниці полягає в тому, що «знання компетентної людини оперативні й мобільні, постійно оновлюються. При цьому компетентність вчителя містить як змістовий компонент (знання), так і процесуальний (уміння), зокрема вміння обирати оптимальні рішення, аргументувати вибір, тобто мати критичне мислення» [341].

Е. А. Ткачова акцентує увагу на таких компонентах професійної компетентності педагога як артистична складова [414, с. 1]. Автор переконливо доводить, що «...артистизм у педагогічній діяльності є якістю особистості, а з набуттям досвіду об'єднує і синтезує цілісність усієї його діяльності...»; «...артистичні уміння стають педагогічними тільки при присутності творчої спрямованості, мотивації, здатності мислення, вольових якостей, в них зосереджені моральні і естетичні установки, компетентність вчителя фізичної культури і його професійно-особистісні якості»; «...артистичні уміння

включаються в сферу педагогічної діяльності, яка характеризується любов'ю до дітей, осмисленням педагогічної діяльності і ролі учителя в ній і сформованих творчих здібностей» [414, с. 1].

Водночас, з позиції фізичного виховання, значення визначеного поняття передають дослідники С. О. Сисоєвої [372], Є. І. Ограрьова та В. А. Дьоміна [310], О. А. Атомась [14] та ін.

Так, С. О. Сисоєва переконливо доводить, що «компетентність фахівця в галузі фізичного виховання варто розглядати як його особистісну характеристику (особистісний капітал), цілісне, інтегративне, багаторівневе, особистісне новоутворення, що є результатом здобуття кваліфікацій у процесі неперервної освіти, рівень якої підтверджується сукупністю сформованих у фахівця компетенцій, що визначають успішність виконання різних видів професійної діяльності, здатність до самореалізації, саморозвитку та самовдосконалення впродовж життя та сприяють соціалізації особистості, формування у неї світоглядних та науково-професійних поглядів, творчості і майстерності [372, с. 18–44].

Важливим для аналізу суті ключового поняття дослідження є також урахування характеристики структури мобільності як результату формування ключових компетентностей майбутніх учителів фізичної культури, які визначають як «професійні або фахові компетентності». Тому, розглядаючи зміст поняття «професійна компетентність» ми не обмежилися довідково-методичною літературою й зосередили увагу на з'ясуванні змісту поняття «професійна компетентність у фізичному вихованні», яке було предметом дослідження багатьох науковців і для нас мало першочергове значення.

О. А. Атомась у дисертаційному дослідженні «Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до впровадження технологій оздоровчого фітнесу» (2018 р.) в структурі професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури виділяє «професійно орієнтовані вміння та навички», які представляють практичну сторону освітнього процесу та становлять основу діяльнісного компонента готовності [14]. До професійно

орієнтованих умінь та навичок, якими повинні оволодіти майбутні вчителі фізичної культури, дослідниця відносить: користуватися термінологічним апаратом; подавати вербальні та невербальні команди на уроках фізичної культури; провести підготовчу частину уроку фізичної культури під музичний супровід, використовуючи лексику базової аеробіки, фітбол-аеробіки, степ-аеробіки та танцювальної аеробіки; проводити комплекс загальнорозвивальних вправ на поєднанні оздоровчих видів гімнастики і занять силової спрямованості з використанням різного інвентарю (медбол, фітбол, стрічковий еспандер, гантелі, степ-платформа та килимки для фітнесу); в основній частині уроку фізичної культури використовувати елементи фітнес-програм; у заключній частині уроку фізичної культури застосовувати елементи стретчингу та йоги; для проведення позаурочної роботи вміти складати композиції для групового показового виступу учнів на спортивних святах, позакласних виховних заходах з базової аеробіки, фітбол-аеробіки, степ-аеробіки та танцювальної аеробіки з використанням різного інвентарю...» [14, с. 23]. Саме такого тлумачення поняття «компетенції з мобільним змістом в структурі готовності» у фізичному вихованні ми і будемо дотримуємося.

До трактування професійної компетентності у фізичному вихованні також звертаються В. В. Бондаренко [35], Ю. М. Віхляєв [54], Л. Загородня [179] та ін.

Так, В. В. Бондаренко серед фахових виділяє рухові компетентності вчителя фізичної культури як «вміння демонструвати на високому технічному рівні фізичні, танцювальні й складно-координаційні вправи» [5, с. 6]. Ю. М. Віхляєв серед фахових компетентностей виділяє «фізкультурно-оздоровчу компетентність» як «здатність до раціональної організації фахової підготовки з фізичного виховання у закладах освіти, яка в першу чергу залежить від форми його організації» [54, с. 113]. Схожі міркування знаходимо у наукових розвідках Л. Загородньої. Під поняттям «фізкультурно-оздоровча компетенція майбутніх учителів фізичної культури» дослідниця розуміє фахове «володіння системою базових, спеціальних і міжгалузевих знань, комплексом психолого-педагогічних, фахово-методичних, спеціальних і творчих умінь, наявність

ціннісних орієнтацій на якісне вирішення завдань фізичного виховання, мотивів фізкультурно-оздоровчої діяльності, загальної особистісної і фізичної культури, здатності до розвитку власного творчого потенціалу та постійного професійного самовдосконалення в царині фізичного виховання» [179, с. 113]. Близьким за змістом є визначення цього поняття С. Кара, який трактує фізкультурно-оздоровчу компетенцію як «процес трансформації професійно значущих знань в уміння та навички».

У розумінні змісту категорії «професійна компетентність вчителя фізичної культури» нами, на основі аналізу наукової літератури, виокремлено наступні характеристики з мобільним змістом:

– сукупність різноманітних дій у певних педагогічних ситуаціях, які підпорядковуються навчально-виховним цілям і спрямовуються на розв’язання конкретних педагогічних завдань у швидкозмінних умовах» (Б. Шиян) [459, с. 210–211].

– система якостей, особливим чином структурованих наукових і практичних знань і умінь педагога – суб’єкта педагогічної дії, що дозволяють йому вирішувати професійні проблеми та типові професійні завдання, які виникають у реальних ситуаціях професійно-педагогічної діяльності з використанням знань, професійного та життєвого досвіду, цінностей і схильностей (Н. Кузьміна та інші) [254, с. 205];

– спрямованість на здоровий спосіб життя, обізнаність з особливостями та функціями здоров’язбережувальної діяльності, сукупність фізичних та інтелектуальних якостей людини, необхідних для самостійного й ефективного розв’язання різних життєвих ситуацій, створення кращих умов для себе, власного здоров’я в конструктивній взаємодії з іншими», «оволодіння знаннями про здоров’язбереження, досвідом самозбереження засобами оздоровчих методик та здоров’язбережувальних технологій і вміннями організувати здоров’язбережувальну діяльність» (Н. П. Кравчук) [239, с. 63];

– система теоретичних знань, які дозволяють вчителю зрозуміти і пояснити дійсність; процедурні знання вчителя, які дозволяють застосувати

теоретичні знання в діяльності; практичні знання, що впливають із досвіду і закріплюються в ситуації праці; знання-уміння, які включають не лише можливість виконання якоїсь дії, а й високу якість цього виконання, певну вправність (В. Андрієвська) [7, с. 26].

– «розвиток професійно значущих якостей особистості майбутнього вчителя, його інтелектуального потенціалу, можливостей, інтересів, нахилів, мотивів і ціннісних настанов (Л. Сущенко) [409];

– «...процес, який відображає науково й методично-обґрунтовані заходи вищих навчальних закладів, спрямовані на формування протягом терміну навчання рівня професійної компетентності особистості, достатнього для організації фізичного виховання різних верств населення регіону й успішної праці в усіх ланках спортивного руху з урахуванням сучасних вимог ринку праці» (Л. Сущенко [406, с. 106]);

– система нових знань, яка формується за формулою: «Компетентність = Мобільність знань + Гнучкість методів і засобів». Інтерполяція цієї формули на сутність вчительської праці дозволяє якісно охарактеризувати професійну компетентність через індивідуальну особливість вчителя фізичної культури, виражену в неповторності його «педагогічного почерку»; через її спрямованість на легкість і швидкість оволодіння новими затребуваними способами оздоровчої діяльності; через її визначальну успішність у виконанні професійної діяльності» (М. А. Чошанов, В. Н. Введенський) [445, с. 152].

Нами також складено алгоритм, що репрезентує розуміння зарубіжними науковцями сутності і характерні ознаки структурних компонентів професійних компетентностей з мобільною квінтесенцією сучасного вчителя фізичної культури, які визначаються як:

– (когнітивні) знання та методи креативного мислення – Weinberg J. (1996) [507, с. 3–6];

– (контекстуальні) можливість конкретного індивіда до самоорганізації на ринку сучасних освітніх послуг – Eggenbeck J., Heuse V. (2007) [80, с. 11] ;

- (індивідуально-мобільні) знання, що консолідуються через досвід, реалізуються на основі волі –Ergenbeck J., Heuse V. (2007, с. 11) [480];
- (практично-творчі) навичка ефективного здійснення в реальному швидкозмінному житті тих чи інших завдань чи діяльності – Mrowicki L. (1986, [495, с. 144];
- (високопрофесійні) характеристики, пов'язані з виконанням професійної діяльності на високому рівні – Mirabile R. (1997) [494, с. 51];
- (продуктивні) основа для продуктивної роботи – Van Loo J., Semeijn J. (2004) [472, с. 10];
- (життєтійкісні) спроможність до подолання різних ситуацій – Klieme E. (2004) [492, с. 10–13];
- (індивідуальні) віра людини в те, що вона може ефективно діяти в будь-якій ситуації – Spencer L., Spencer S. (1993) [503, с. 54].

Як бачимо, більшість дослідників галузі фізичного виховання та спорту розглядають професійну компетентність як оцінну категорію освітнього результату. У блок-схемі Д. 3.1. додатку Д, представлено умовний розподіл компетентностей з мобільним змістом, яким надають перевагу вітчизняні дослідники сучасних теорій підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Кожна із умовно виділених нами компетентностей щодо з'ясування сутності формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, є цінним для підготовки нового покоління вчительських кадрів для потреб Нової української школи, а їх сукупність засвідчує багатогранність понять «компетенція» і «компетентність».

У контексті вищезазначеного цілком доречно уточнити визначення поняття «майбутній вчитель», яке у довідковій літературі подано як: фахівець, педагогічна професія та посада, організатор та ін

У світовому освітньому просторі, на нашу думку, авторитетним міжнародним виданням, яке концентрує в собі сучасні наукові підходи до проблем освіти, є «Міжнародна енциклопедія освіти». Одинадцятий том цієї праці, виданий під редакцією відомих вчених – професора Стокгольмського

університету Т. Хьюсона та професора Гамбурзького університету Т. Невіл Постлетвейт, присвячується педагогічній освіті. Він містить ряд цінних статей з проблеми професіоналізму вчителя: «Вчителі як професіонали», «Вчителі як дослідники», «Вчителі як актори», «Вчителі як ті, хто приймають рішення» і т.д. (The International Encyclopedia of Education. Second edition. Volume 11 // Torsten Husen, T.Neville Postlethwaite (eds.). – Elsevier Science LTD: Pergamon, 1994). Найпоширеніші визначення поняття «вчитель» подані у табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Визначення поняття «вчитель» у довідковій літературі

Словник	Тлумачення
Короткий словник актуальних педагогічних термінів	Вчитель – це «фахівець з необхідною фаховою і психолого-педагогічною підготовкою, який здійснює навчання і виховну роботу з учнями загальноосвітніх шкіл різних типів» [231].
Педагогічний енциклопедичний словник	Вчитель – це педагогічна професія та посада в системі загальної і професійно-технічної освіти [321, с. 303].
Психолого-педагогічний словник	Вчитель – це організатор соціального виховного середовища, регулятора і контролера її взаємодії з кожним учнем [384, с. 843].
Великий тлумачний словник сучасної української мови	Вчитель – це той який навчає, викладає який небудь навчальний предмет у школі; 2) людина, яка є авторитетом у якій-небудь галузі, яка впливає на інших, передає свій досвід, знання, служить для них прикладом [50, с. 25].

У дослідженні ми будемо використовувати поняття «вчитель» у тлумаченні, яке подає С. Гончаренко в «Українському педагогічному словнику». Вчений тлумачить поняттям «вчителя» як «фахівця, який проводить навчальну й виховну роботу з учнями в загальноосвітніх школах різних типів»[75]. Водночас, представлений критерій, безумовно, не можна розглядати як завершений і універсальний еталон професійно мобільного вчителя фізичної культури, що і спонукало нас оновити представлене поняття.

Таким чином, охарактеризовано науковий тезаурус щодо професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури як результату формування їхніх ключових компетентностей до якого віднесено поняття: «формування, «розвиток», «компетенція/компетентність», «професійна компетентність

вчителя», «професійна компетентність з мобільним змістом», «майбутній вчитель фізичної культури».

3.2. Вплив освітнього середовища на структуру формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури

Трансформація ціннісних орієнтацій у сучасному інформаційному просторі зумовлює на думку В. Кременя, «виникнення нової людини, що не підлягає однозначному визначенню» [243, с. 8]. Сучасна інноваційна мобільна особистість є проектом в умовах глобалізації та інформатизації, автором якого є вона сама. Ідеться про структурні компоненти формування педагога нової генерації, здатного до професійної мобільності і реалізації інноваційної освітньої політики. Особливий інтерес викликають дослідження, пов'язані з визначенням структурних компонентів, що формують професійну мобільність майбутніх педагогів (О. Ю. Ажиппо [3], П. Б. Джуринського [164], Є. А. Захаріної [181], Л. І. Іванової [200], Р. П. Карпюка [211], Р. В. Клопова [216], Л. П. Сущенко [407], Н. І. Степанченко [398], О. В. Тимошенка [411] щодо розуміння структури формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

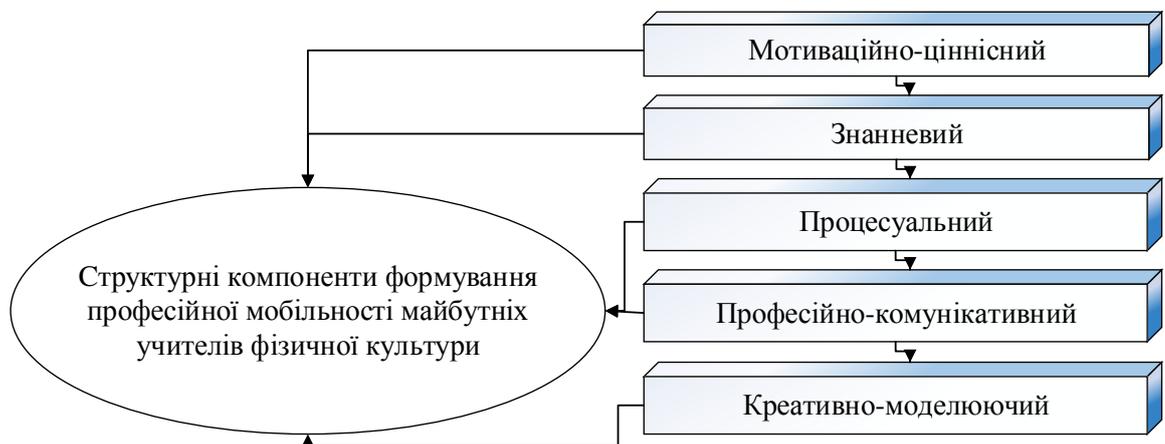

Рис. 3.2. Структурні компоненти формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури

Аналіз наукової літератури та власний досвід викладацької діяльності дозволив у структурі формування професійної мобільності майбутніх учителів

фізичної культури виділити мотиваційно-ціннісний, знаннєвий, процесуальний, професійно-комунікативний, креативно-моделюючий компоненти (рис. 3.2).

Розкриємо сутність мотиваційно-ціннісного компонента формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. У рис. 3.3. представлено визначення поняття «мотив» у довідковій літературі.

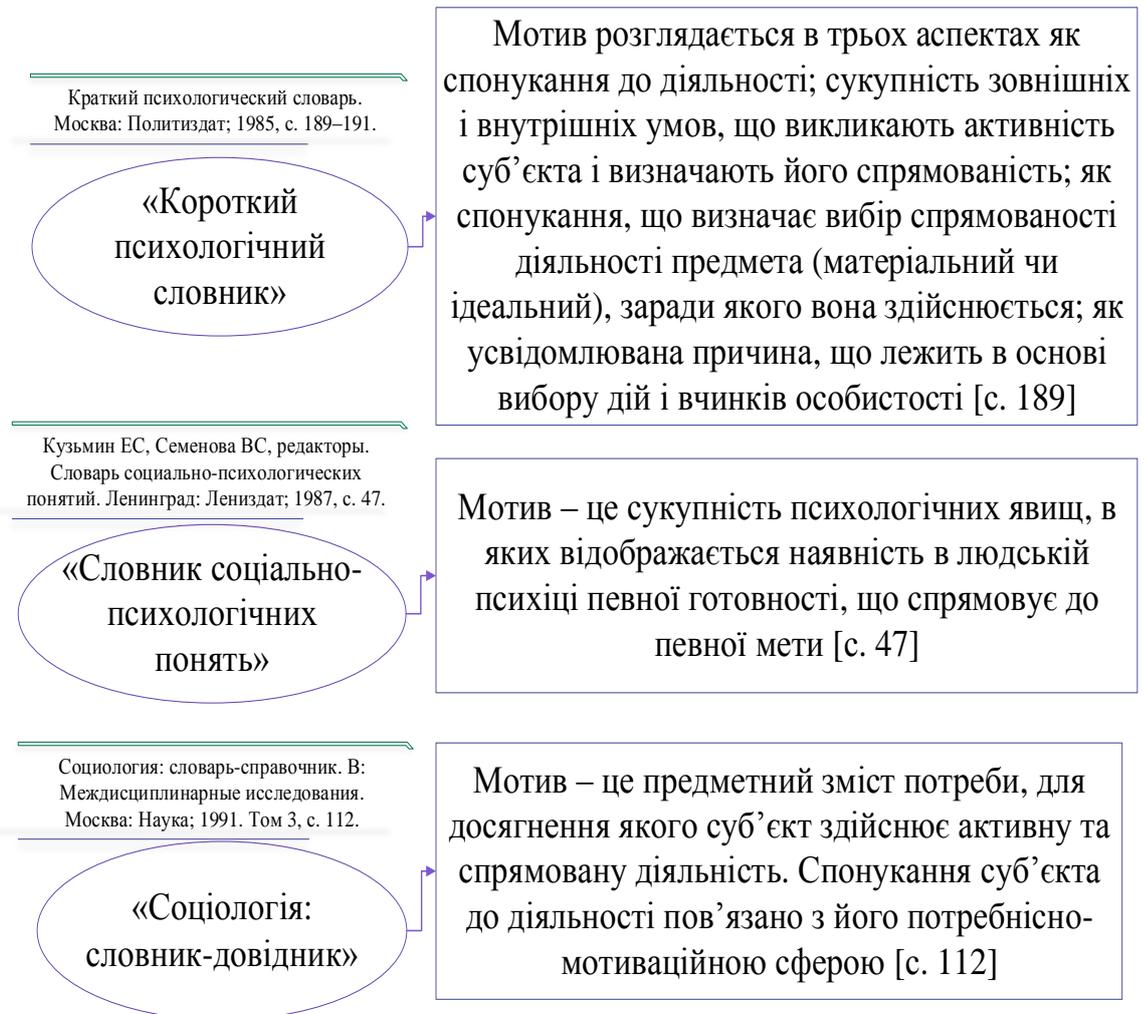

Рис. 3.3. Аналіз визначення поняття «мотив» у довідковій літературі

Розуміння механізмів мотивації та їх вивчення дають змогу виробити ефективну політику в сфері фізичного виховання, професійних відносин та сформувати найбільш сприятливі умови для майбутніх учителів, хто дійсно прагне до продуктивно-мобільної фахової діяльності в умовах ринкової економіки, усвідомлення її цінностей та переваг. На думку А. Сміта, головним мотивом діяльності людини є економічний інтерес, прагнення поліпшити власний добробут. Саме погляди А. Сміта є основою більшості теорій мотивації,

хоча і не набули характеру системних уявлень про природу мотивів, причини їх виникнення, формування і дії [389].

В. Л. Погрібна вказує, що мотив може розглядатися як: 1) спонукання до діяльності, пов'язані із задоволенням потреб суб'єкта; сукупність зовнішніх та внутрішніх умов, що викликають активність суб'єкта та визначають її спрямованість; 2) предмет, що спонукає та визначає вибір спрямованості діяльності (матеріальний чи ідеальний), заради якого вона здійснюється; 3) усвідомлена причина, що лежить в основі вибору дій та вчинків особистості [327, с. 314].

Аналіз науково-літературних також свідчить про різні тлумачення сутності мотивів. Мотив визначається як: «сформоване підґрунття для власного вчинку» (Е. Ільїн) [198]; спонукальна (збуджувальна) причина дій і вчинків людини (С. Ожегов) [311]; «спонукання до активної діяльності» (Н. П. Волкова) [64]; «до створення поведінкового акту» (А. В. Степанко) [386]; «внутрішня спонука особи до діяльності, пов'язана з задоволенням певних потреб» (В. П. Сладкевич) [381]; «причини вибору дій і вчинків людини» (А. Н. Леонтьєв) [258].

К. К. Платонов робить акцент на тому, що «мотив» – це психічне явище, яке спонукає до певної діяльності [325]. Є. П. Ільїн вказує, що мотиви і мотивація завжди внутрішньо обумовлені, однак можуть залежати від зовнішніх чинників і спонукатися зовнішніми стимулами [198, с. 86].

З'ясуємо сутність поняття «мотивація».

На сьогоднішній день поняття «мотивація» як психічне явище трактується по-різному. Р. С. Немо в розуміє мотивацію як «сукупність причин психологічного характеру, які пояснюють поведінку людини, її спрямованість, активність» [301, с. 463]. А. О. Реан розглядає мотивацію як сукупність різних спонукань: мотивів, потреб, інтересів, прагнень, цілей, потягів, мотиваційних настанов або диспозицій, ідеалів тощо, що в широкому сенсі складає детермінацію поведінки [361].

У рис. 3.4. представлено визначення поняття «мотивація», що подано у довідковій літературі.

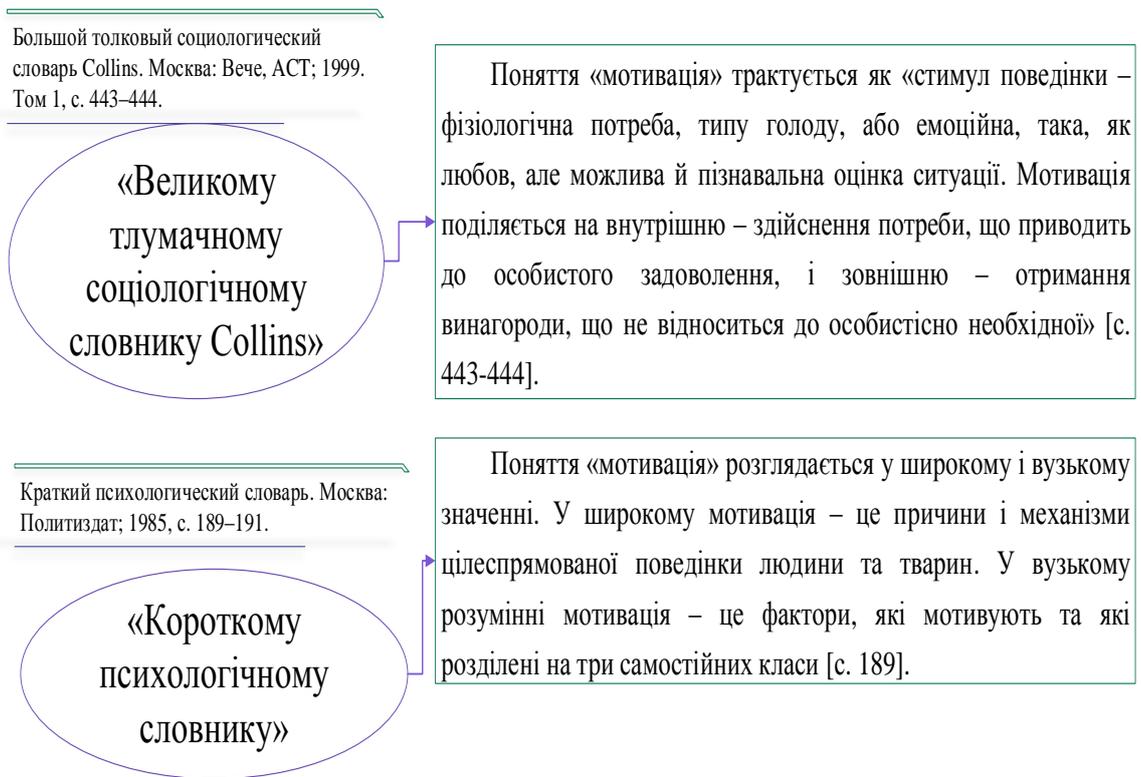

Рис. 3.4. Аналіз визначення

Н. А. Красноперова визначає поняття «мотивація» як «активний стан, що пов’язує свідомість і діяльність та спонукає особистість вчиняти дії, спрямовані на задоволення актуальних потреб». Поділяємо думку вченої про те, що, впливаючи на мотивацію, можна змінити свідомість і відповідно характер діяльності [241].

Б. Ф. Ломов розкриває поняття «мотивація» як інтегральну властивість особистості, яка характеризує ставлення людини до обраної професії, що впливає на підготовку і успішність професійної діяльності» [262, с. 318].

В. І. Смірнов вважає, що мотивація як «спонукання до діяльності», пов’язана із задоволенням потреб; саме мотиваційний компонент дозволяє розрізнити істину і помилку суб’єктивності [388, с. 167].

У рис. 3.5. подано визначення поняття «мотивація» іншими зарубіжними дослідниками мотиваційних теорій готовності фахівців до професійної діяльності.

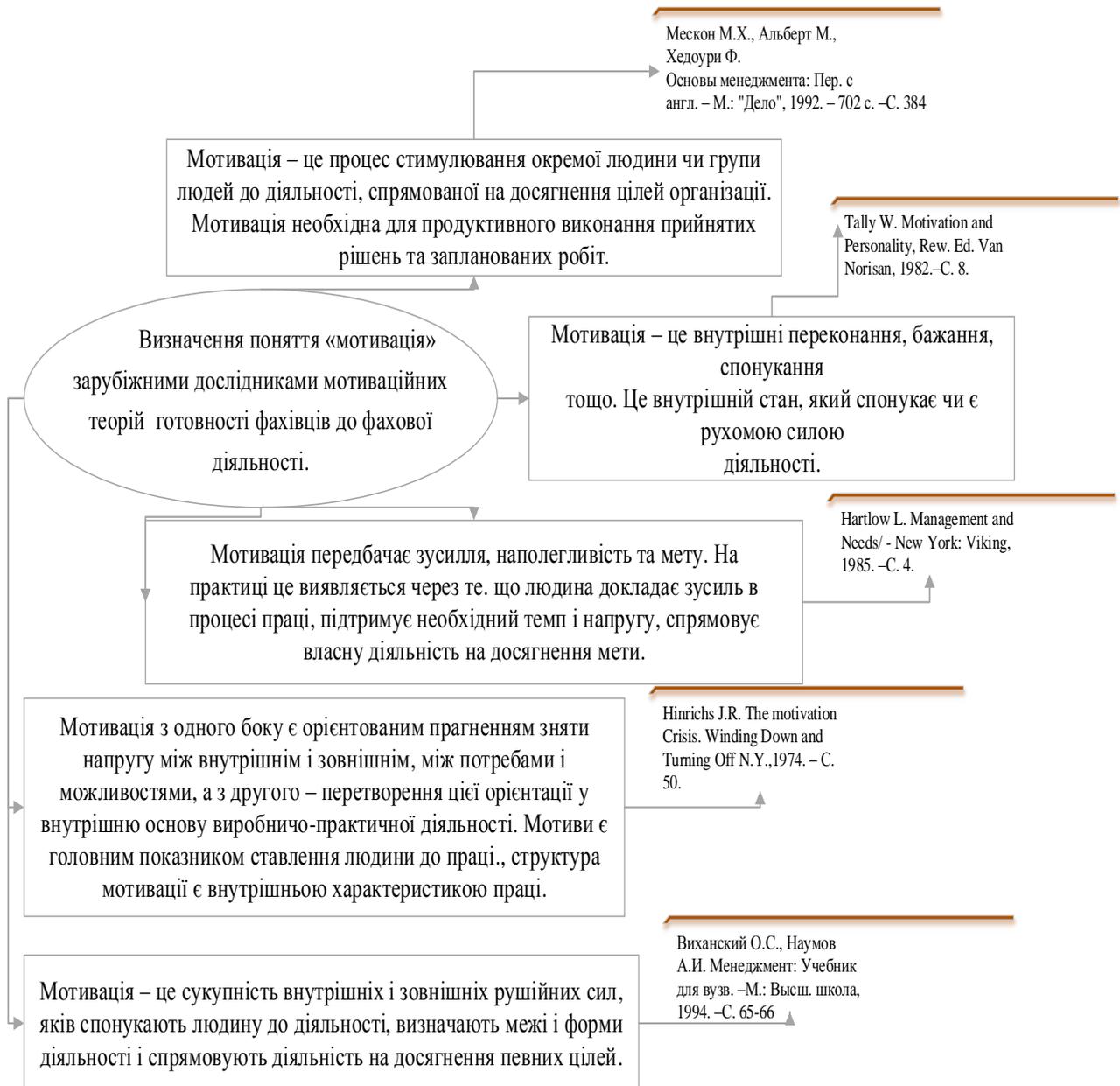

Рис. 3.5. Аналіз визначення поняття «мотивація» зарубіжними дослідниками

Л. М. Мітіна виділяє професійну мотивацію і визначає її як систему емоційно-ціннісних ставлень, що задає ієрархічну структуру домінуючих мотивів особистості вчителя до її утвердження в педагогічній діяльності й спілкуванні (змістовна теорія) [285, с. 41].

Визначення поняття «професійна мотивація» в авторських інтерпретаціях подано на рис. 3.6

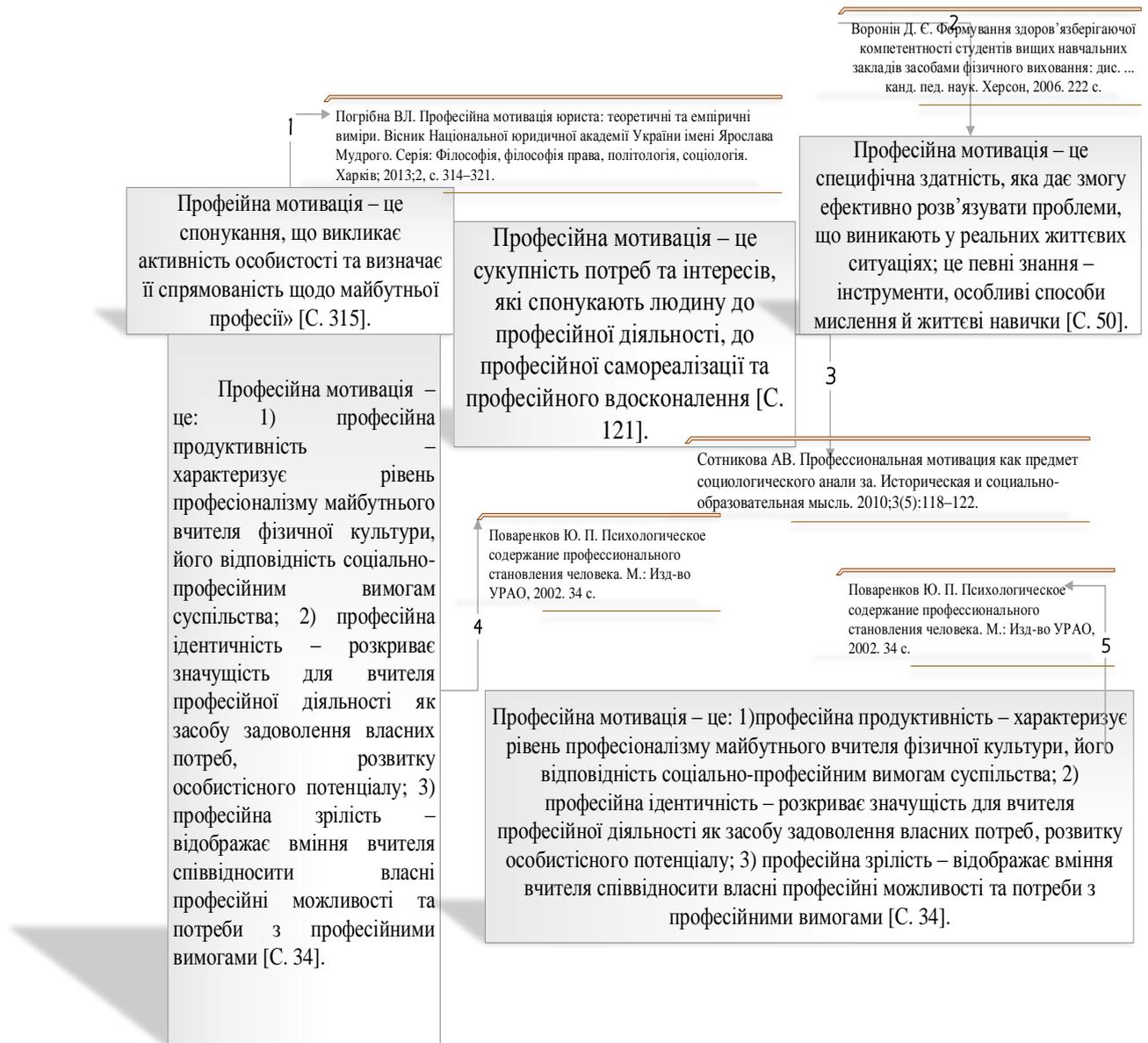

Рис. 3.6. Визначення поняття «професійна мотивація» в авторських інтерпретаціях

Отже, *мотиваційно-ціннісний компонент* формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури характеризує наявність мотивів навчання та отримання якісної освіти, відповідно до обраної освітньо-професійної програми 014 «Середня освіта (Фізична культура)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти; задоволеність процесом навчання у закладі вищої освіти; визначає упевненість майбутніх учителів фізичної культури у змісті отриманих знань для успішної роботи за фахом; розкриває інтелектуальну

динаміку особистісного розвитку здобувача вищої освіти в умовах трансформаційних процесів, що відбуваються в Новій українській школи, і як наслідок, спонукають їх до професійної самореалізації і удосконалення майстерності з урахуванням зацікавлених сторін (стейкхолдерів).

Розкриємо сутність знаннєвого компонента формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

Серед низки перспективних наукових напрямів у сучасному фізичному вихованні дедалі більшу увагу дослідників привертає когнітивно-знаннєва складова. Сам термін когнітивний походить від латинського слова *cognitio* – «знання», «пізнання» і свідчить про те, що в центрі її уваги знаходяться пізнавальні (когнітивні) процеси, пов'язані з отриманням, переробкою, зберіганням, упорядкуванням і використанням знання та досвіду людини, її інформації про навколишній світ для раціонального розв'язання найрізноманітніших практичних завдань (Мізін, Петров, (2014); Слухай (2002); Серебренников (1988); Ужченко (2006).

Як вважає Н. Ф. Венжинович «знання й процеси пізнання людини надто складні, щоб забезпечити їх глибоке та різнобічне висвітлення у межах однієї галузі, когнітивна наука виникла як міждисциплінарна, покликана об'єднати зусилля спеціалістів у різних галузях знання: психологів, лінгвістів, філософів і логіків, спеціалістів зі штучного інтелекту й теорії інформації, з організації баз знань у комп'ютерах і математичного моделювання» [51, с. 65].

Узагальнюючи інформацію, яку вкладає сьогодення наука в термін «когнітивізм (знання)», можна розглядати його як особистісну категорію в таких аспектах:

– «роботу», «працю», «активність», «поведінку», «рівень педагогічної діяльності», «мобільність»: «активність як саморух, життєдіяльність як біологічна активність, діяльність як доцільна життєдіяльність, трудова діяльність або праця як виробнича вартість людської діяльності; професійна діяльність, або професійна праця як трудова діяльність (праця), що виробляє

вартість в особливій споживчій форм, «мобільність» як вміння адаптуватися до нових умов...» (Г. В. Суходольський);

– «специфічно людська форма активного ставлення до навколишнього світу, зміст якої складає його доцільну зміну та перетворення» (Мизес фон Людвиг) [281, с. 93];

– проявлення дивергентного мислення (Джек Уэлч, Джон Бирн Джек) [163].

Теоретичний аналіз фахової літератури та власний досвід викладацької діяльності дозволив нам виокремити сукупність знань, необхідних майбутнім учителів фізичної культури, зокрема:

– знання суспільних процесів у сфері фізичної культури і спорту, та уміння демонструвати власне бачення шляхів розв'язання існуючих проблем;

– знання нормативних та правових актів, що регламентують професійну діяльність як вчителя фізичної культури, так і тренера з виду спорту;

– знання змісту організації фізичного виховання в Новій українській школі;

– знання завдань сучасного фізичного виховання та нових форм оздоровчої роботи з учнями різного віку і статі;

– знання методів фізичного виховання та вміння застосовувати їх у процесі оздоровчих форм занять фізичними вправами;

– знання методики проведення урочних і позаурочних форм фізичного виховання в НУШ;

– знання методики застосування на практиці нових видів спорту;

– застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати.

У зв'язку з вищезазначеним, знаннєвий компонент формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури передбачає наявність базових знань з циклу дисциплін загальної підготовки та спеціальних знань з певних блоків професійної та практичної підготовки.

Отже, формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури передбачає наявність у майбутніх учителів ґрунтовних і системних знань, здобутих при вивченні теорії і методики фізичного виховання, основ педагогічної майстерності та фахових методик фізичного виховання, які сприяють осмисленню їхньої важливості для застосування при організації урочних і позаурочних форм занять фізичними вправами в Новій українській школі.

Охарактеризуємо процесуальний компонент формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

Процесуальний компонент формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури охоплює сукупність умінь і навичок, необхідних для самореалізації в професійній діяльності. Вирішальним його складником – є акцент на кар'єрне зростання. Професійний успіх молодого фахівця у плані кар'єри багато в чому визначається його кар'єрною стратегією. Кар'єрна стратегія – «усвідомлений вибір людиною одного або декількох векторів кар'єри на основі уявлень, які склалися в неї щодо можливостей кар'єрного зростання в певній організації та особистому житті».

Серед вмінь майбутнього вчителя фізичної культури для кар'єрного старту виділяють вміння розв'язувати безперервний цикл педагогічних задач, хоча в інтерпретації змісту поняття «уміння» немає єдиної думки. Кількість визначень цього терміну вченими-педагогами постійно зростає. М. А. Данилов, наприклад, вважає, що уміння – це складне і надзвичайно містке педагогічне поняття. Є. П. Ільїн розкриває використання поняття «уміння» у його операціональному аспекті. При цьому він наголошує, що головним в умінні є якість виконання дії, що відповідає заданому зразку [198, с.148]. С. У. Гончаренко тлумачить поняття «вміння» як «здатність належно виконувати певні дії, засновані на доцільному використанні людиною набутих знань і навичок. Уміння передбачає використання раніше набутого досвіду, певних знань, без останніх немає умінь» [74, с. 468].

Скориставшись наведеними розробками педагогів та психологів можна припустити, що ці дві взаємопов'язані педагогічні категорії («вміння» та «навички») не можуть існувати ізольовано одна від одної.

Ми виокремили вміння та навички, якими необхідно оволодіти майбутнім вчителям фізичної культури для успішного проведення професійної діяльності в Новій українській школі, зокрема: формувати психологічне безпечне середовище під час уроку фізичної культури; здійснювати навчання руховим діям та розвиток рухових якостей учня в умовах різних форм організації занять фізичними вправами, як у режимі навчального дня, так і позаурочних; підбирати та узагальнювати засоби та методи розвитку провідних фізичних якостей в процесі проведення уроку фізичної культури з учнями різного віку і статі; застосовувати на практиці відповідний інструментарій у процесі позакласної роботи; демонструвати готовність до зміцнення особистого та громадського здоров'я шляхом використання рухової активності дитини та інших чинників здорового способу життя; проводити роз'яснювальну роботу серед учнів різного віку і статі та різних груп населення; оцінювати рухову активність учнів та їх фізичний стан; складати та реалізовувати програми кондиційного тренування; організовувати та проводити нестандартні уроки фізичної культури та фізкультурно-оздоровчі свята; використовувати засвоєні вміння і навички занять популярними видами рухової активності оздоровчої спрямованості у процесі педагогічної практики; застосовувати у професійній діяльності знання анатомічних, фізіологічних, біохімічних, біомеханічних та гігієнічних аспектів занять фізичною культурою і спортом; визначати функціональний стан організму дитини та обґрунтовувати вибір засобів профілактики перенапруження систем організму осіб, які займаються фізичною культурою.

Отже, процесуальний компонент формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури характеризує наявність загальних, спеціальних (фахових) компетентностей, їхній обсяг порівняно з еталонним переліком освітнього стандарту та програмні результати навчання, якими повинні оволодіти майбутні вчителі фізичної культури для проектування

освітнього процесу у школі з урахування розвивального потенціалу нових трендів у галузі фізичного виховання та спорту.

Охарактеризуємо професійно-комунікативний компонент формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. Для характеристики цього структурного компонента мобільності розкриємо сутність таких понять, як «самоефективність», «комунікативний потенціал людини».

Поняття «самоефективність» ввів відомий психолог А. Бандура не лише для пояснення, але і для цілеспрямованої роботи у напрямку особистісної корекції [18]. У це поняття автором вкладається «можливість людей визнавати власні здібності та використовувати їх найкращим чином». При цьому особлива увага приділялася тому, що навіть при наявності скромних здібностей їхнє уміле використання дозволяє людині досягти високих результатів. У той самий час наявність такого високого потенціалу не означала автоматично досягнення високих результатів, якщо людина не вірила у можливість практичного застосування такого потенціалу і не намагалася використати те, що дається їй природою і суспільством [18].

Л. В. Чумак умовно виокремив декілька рівнів самоефективності майбутнього вчителя. Перший рівень – це «рівень «нормального» професіоналізму, який характерний для більшості педагогів, що мають певний фаховий досвід; другий рівень пов'язаний уже із педагогічною майстерністю та творчістю та креативністю, для якого характерне збагачення своїми здобутками мистецтва навчання, самоефективності та виховання, котрі піднімаються до рівня педагогічного новаторства, вносячи істотні зміни у педагогічну практику» [476, с.171].

Як бачимо, вивчення діяльності майбутніх учителів фізичної культури є, по суті, дослідження особистості в її самоефективності як у сфері професійної діяльності та і у сфері спілкування. Невипадково американські психологи М.Шеєр і Дж. Маддукс виділили такі види самоефективності: самоефективність у сфері діяльності та самоефективність у сфері спілкування. Така диференціація розкриває внутрішні складові самоефективності як особистісної характеристики.

Самоефективність у діяльності – це уявлення і впевненість людини в тому, що свої знання, уміння, навички, досвід, сформовані раніше в конкретному виді діяльності, вона зможе застосувати в аналогічній діяльності в майбутньому і досягти при цьому успіху. Самоефективність у спілкуванні – це поєднання уявлень людини про компетентність у спілкуванні та її впевненість у тому, що вона може бути успішним комунікатором, який конструктивно вирішує комунікативні завдання.

Н. П. Волкова розкриває комунікативний потенціал людини, пов'язаний із визнанням її цінності та унікальності, готовністю і відкритістю до взаємодії, розвитком комунікативних умінь та навичок. Вважаємо, що мобільна поведінка майбутніх учителів фізичної культури потребує формування відповідної діяльності в плані формування комунікативного потенціалу [64, с. 38]. Ми поділяємо думку В. В. Третько про те, що майбутній вчитель фізичної культури також повинен володіти: вмінням системно та креативно мислити, здатністю проявляти ініціативу; «готовністю брати відповідальність за свої дії у рамках «професійної компетенції та приймати нестандартні рішення, вирішувати проблемні ситуації, проявляти лідерські якості по відношенню до дитини».

Докладне розуміння сутності і характерних ознак комунікаційного потенціалу в системі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури лише підтверджує, що поняття «комунікація» у педагогіці і психології також трактується науковцями по-різному, як:

– «здатність досягати взаєморозуміння між представника різних культур» (В. І. Наролін, 2010); (І. О. Зимня, 2005); «вибір вербальних, невербальних та паравербальних засобів у інтеркультурному та міжкультурному спілкуванні» (Л. В. Куликова, 2004);

– «знання, вміння та навички по відбору матеріалу для досягнення прагматичних комунікативних цілей» (Е. А. Спинова, 2007);

– «систему цілеспрямованих організаційних і мотивованих процесів, які виступають зв'язною ланкою між людьми в колективній діяльності» (О. О. Леонт'єв, 1997) [258, с. 49];

– «я-позиція», з обміну інформацією між опонентами з приводу розв’язання проблеми»; «форма спілкування як форма спільної діяльності людей» (О. А. Блінов, 2013) [31, с. 10; (Ю. В. Косенко, 2011) [232, с. 5)];

– «зв’язок суб’єкта з об’єктом» (О. О. Леонт’єв, 2003) [258, с.54)];

– «успішна колективна діяльність та знаходження в ній свого місця, згуртування колективу, здатність привертати до себе людей» (К. К. Платонов, 1986);

– «самоактуалізація» (А. Маслоу і К. Роджерс, 1999) [277, с.222)];

– «багатоплановий процес встановлення й розвитку контактів між людьми, який передбачає обмін інформацією, певну тактику і стратегію взаємодії, сприймання і розуміння суб’єктами спілкування один одного» (Ю. В. Косенко, 2011) [232, с. 11];

– «єдність, передача, з’єднання, повідомлення, пов’язаного з дієсловом (лат.) *communico* – роблю спільним, повідомляю, з’єдную, похідним від (лат.) *communis* – спільний» (О. С. Ахманова) [15];

– «специфічний обмін інформацією, процес передачі емоційного та інтелектуального змісту (А. Б. Звєгінцев, А. П. Панфілов);

– «ряд властивостей комунікаційного процесу: діахронність, тобто збереження повідомлення в часі; діатопність – це властивість інформаційних повідомлень, що дозволяє долати простір; мультиплікування – це можливість повторення повідомлення, що не змінюється; симультанність дозволяє одночасно подавати інформацію найширшій аудиторії; реплікація – це властивість, завдяки якій здійснюється регуляція масової комунікації» (Г. Почепцов, 1998) [335, с. 163]. Ми вважаємо, що саме ці властивості притаманні комунікації майбутнього вчителя фізичної культури.

Ми виокремили професійно-комунікаційні умінні і навички, якими необхідно оволодіти майбутнім вчителям фізичної культури для успішного проведення професійної діяльності в Новій українській школі, зокрема: вмінням спілкуватися (в усній і писемній формах) в межах професійної діяльності; здатність дискутувати офіційно-діловому жанрі (складання положення про

змагання, формування наказу для організації спортивно-масових заходів, заповнення протоколів змагань, заявок тощо); вміння та навички роботи з різними видами інформації; руховий компонент (необхідність демонстрації і коментування фізичних вправ); мовленнєвий компонент («командний голос» на фоні дитячих вигуків; комунікаційний компонент (встановлення ділових і неформальних особистісних стосунків з окремими учнями і групами учнів); організаторський компонент (контакти з громадськими і громадськими фізкультурно-спортивними організаціями та вміння знаходити меценатів і спонсорів).

Отже, *професійно-комунікативний* компонент формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури передбачає наявність у майбутніх учителів фізичної культури прийомів професійної комунікації, які забезпечать створення комфортної атмосфери для спілкування з учасниками освітнього процесу, їхню здатність до толерантного та доброзичливого контактування з учнями, їхніми батьками, колегами-вчителями, методистами педагогічної практики, спрямованих на розумінні важливості обраної професії.

Охарактеризуємо креативно-моделюючий компонент формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

Розглянемо зміст поняття «креативність» в структурі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

В перекладі з англійської «креативність» (creativity) означає «творчість». Поняття «креативність» і «творчість» у філософській довідковій літературі розуміються як синоніми. У психологічній літературі цей термін набув значного поширення, майже витіснивши словосполучення, що існувало раніше, – «творчі здібності». Як зазначає А. О. Блінов, ці поняття на перший погляд здаються синонімічними, і це викликає сумнів у доцільності введення іншомовного терміну. Однак креативність правильніше визначати, на думку автора, «не стільки як певну творчу здібність або їх сукупність, скільки як здатність до творчості» [31]. Отже, ці поняття хоча і дуже близькі, проте не ідентичні.

Проаналізуємо їх зміст. На основі аналізу науково-педагогічних джерел були виявлені специфічні розуміння науковцями сутності і характерні ознаки поняття «креативність». Це підтверджує, що поняття «креативність особистості» у педагогіці, філософії та психології також трактується по-різному, як:

– «творчі можливості (здібності) людини, які виявляються в мисленні, почуттях, спілкуванні, окремих видах діяльності, також характеризують особистість у цілому або її окремі сторони, продукти діяльності та процес їх створення» (В. П. Зинченко, 1998);

– «креативність» – категорія філософії, психології і культури, що виражає собою найважливіший сенс людської діяльності, який полягає у збільшенні різноманіття людського світу в процесі культурної міграції. Факт перетворення дійсності, як особливий результат діяльності, і виступає визначальним у розумінні креативності» (М. С. Ковалева, 2001, [219]);

– «творчі здібності індивіда» – здібності породжувати незвичайні ідеї, відхилятися від традиційних схем мислення, швидко вирішувати проблемні ситуації» (С. Ю. Головин, 1998 [72]);

– «ініціатива; прагнення до результату, до творчих досягнень», «...системне (багаторівневе, багатомірне) психічне утворення, яке не тільки включає інтелектуальний потенціал, але й пов'язане з мотивацією, емоціями, рівнем естетичного розвитку, екзистенціальними, комунікативними параметрами, компетентністю тощо» (Т. О. Баришева, Ю. А. Жигалов, 2006);

– «здатність зробити або яким-небудь іншим способом здійснити щось нове: нове вирішення проблеми, новий метод або інструмент, новий твір мистецтва» (Є. В. Губський та ін., 2006 [427, с. 32]);

– «здібність людини відмовлятися від стереотипних способів мислення» (Є. П. Ільїн, 2000 [198, с. 156]);

– «особистісна характеристика...», «...реалізація людиною власної індивідуальності» (О. Л. Яковлева, 1997, [465, с. 26]);

– «популярний для сучасної фізичної культури термін, що позначає мало не всі процеси, явища і речі, які суспільство вважає бажаними» (О. В. Добровольсков, 2010 [166, с. 137]);

– «особлива форма дійсності, що спричиняє появу відкриттів і досягнень у сфері науково-технічного прогресу...» (А. Т. Шумиліна, 1982 [461, с. 4]);

– «здатність людини до конструктивного, нестандартного мислення й поведінки, усвідомлення та розвитку свого досвіду...», «...прояв багатої уяви, почуття гумору, прихильність високим естетичним цінностям, уміння деталізувати образи та проблеми» (Н. Ю. Хряцова, 1998 [438, с. 171]);

– «не просто створення культурних продуктів, а особливе потрясіння від зіткнення з новою формою буття», «...спрага проявляти себе, формулювати свою силу, утверджуватися у своїй здатності панувати над природними матеріалами і стихіями, переконуватися у своїй могутності майстра, художника» (В. А. Самохвалова, 2006);

– «вид продуктивної діяльності соціального суб'єкта зі створення нового у процесі пізнання і практичного суспільно необхідного перетворення дійсності» (К. В. Ніколаєнко, 2017).

Нам імпонує думка Е. Фрома (Fromm E), згідно якої поняття «креативність» визначається як здатність дивувати і пізнавати, вміння знаходити рішення в нестандартних ситуаціях, націленість на відкриття нового і здатність до глибокого усвідомлення свого досвіду і побудови власної життєвої стратегії.

Отже, креативно-моделюючий компонент формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури характеризує наявність професійно важливих якостей, спрямованих на генерування нових ідей, що дає можливість здобувачам вищої освіти знаходити нестандартні способи розв'язування складних і проблемних педагогічних ситуацій у сфері фізичної культури і спорту.

Таким чином, нами розглянуто структуру професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, яка формується під впливом освітнього середовища закладу вищої освіти.

3.3. Критерії, показники та рівні сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури

У дослідженні ми вдаємося до твердження, що критерій виражає сутність ознаки формування професійної мобільності. Теоретичний аналіз наукової літератури та власний досвід викладацької діяльності дозволили нам розробити параметральну метрику оцінювання сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури за визначеними критеріями. До таких критеріїв віднесено мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, комунікативний та креативний (рисунок 3.7).

Рис. 3.7. Критерії сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури

Показниками за мотиваційним критерієм є: рівень сформованості ціннісного ставлення до педагогічної діяльності та потреби в досягненні успіху у роботі за фахом; усвідомлення соціальної значущості професії вчителя фізичної культури Нової української школі; рівень прагнення до активного виявлення і розвитку своїх можливостей у процесі використання сучасних засобів фізичного виховання, орієнтованих на досягнення професійного успіху (рис.3.8).

Низький рівень сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури за мотиваційним критерієм характеризується відсутністю ціннісного ставлення до педагогічної діяльності та наявності потреби в досягненні успіху у роботі за фахом; неусвідомленням

соціальної значущості професії вчителя фізичної культури, особливо в контексті Концепції Нової української школи; відсутністю позитивної мотивації до виявлення і розвитку своїх професійних можливостей у процесі використання сучасних засобів фізичного виховання; нестійким інтересом щодо досягнення кар'єрного успіху.

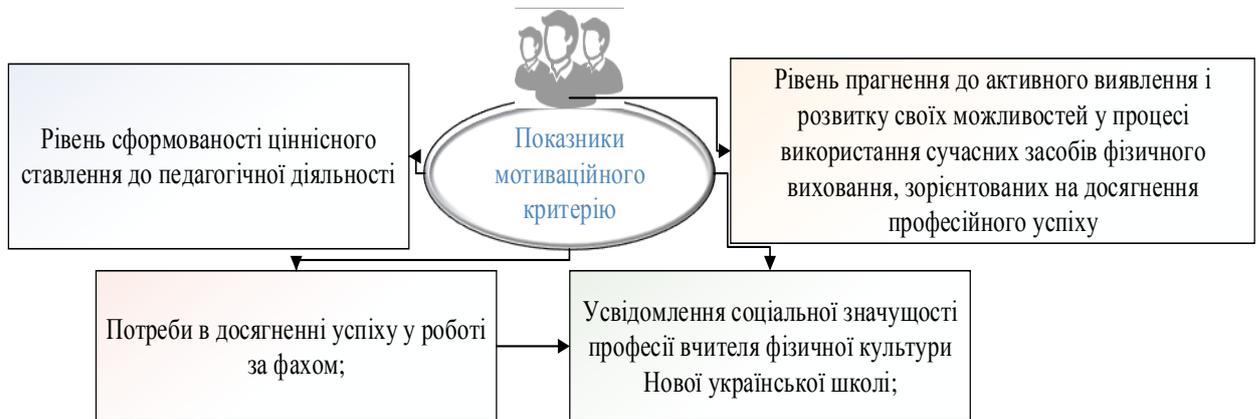

Рис. 3.8. Показники мотиваційного критерію сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури

Середній рівень сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури за мотиваційним критерієм характеризується вираженим ціннісним ставленням до педагогічної діяльності та наявністю потреби в досягненні успіху у роботі за фахом; усвідомленням соціальної значущості професії вчителя фізичної культури, особливо в контексті Концепції Нової української школи; епізодичним інтересом щодо власного професійного розвитку і фахових можливостей у процесі використання сучасних засобів фізичного виховання; нестабільним інтересом щодо досягнення кар'єрного успіху.

Високий рівень сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури за мотиваційним критерієм характеризується яскраво вираженим ціннісним ставленням до педагогічної діяльності та глибоким розумінням особистісної потреби в досягненні успіху у роботі за фахом; ґрунтовним усвідомленням соціальної значущості професії вчителя фізичної культури, особливо в контексті Концепції Нової української школи;

стійким інтересом щодо особистісного розвитку; постійним удосконаленням фахових можливостей у процесі використання сучасних засобів фізичного виховання; стабільно-глибоким інтересом, спрямованим на досягнення кар'єрного успіху.

Базовою ідеєю когнітивізму у фізичному вихованні є твердження про те, що знання активно конструюються майбутніми вчителями й співвідносяться з певними когнітивними структурами мобільного вмісту. Кожен здобувач вищої освіти інтерпретує досвід та інформацію з позиції отриманих знань та рівня особистісного когнітивного розвитку.

Показниками за когнітивним критерієм є: рівень оволодіння студентами професійно-орієнтованими знаннями з теорії і методики фізичного виховання та інших професійно-орієнтованих методик фізичного виховання, їхня глибина і науковість відповідно до вимог освітньо-професійної програми 014 «Середня освіта (Фізична культура)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти; уміння контролювати власний прогрес у навчанні; аналізувати і корегувати рівень сформованості пізнавальної компетентності на різних етапах опанування програми педагогічної підготовки в освітньому середовищі закладу вищої освіти; формулювати власні пізнавальні цілі щодо особливостей використання методів і засобів проведення уроку фізичної культури в Новій українській школі (рис.3.9).

Низький рівень сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури за когнітивним критерієм характеризується відсутністю знань з теорії і методики фізичного виховання та інших професійно-орієнтованих методик фізичного виховання, їх глибини і науковості не відповідає вимогам освітньо-професійної програми 014 «Середня освіта (Фізична культура)» першого (бакалаврського). У студентів не спостерігається зацікавленість контролювати власний прогрес у навчанні. Вони не вміють аналізувати і коригувати особистісний рівень сформованості пізнавальної компетентності на різних етапах опанування програми педагогічної підготовки в освітньому середовищі закладу вищої освіти.

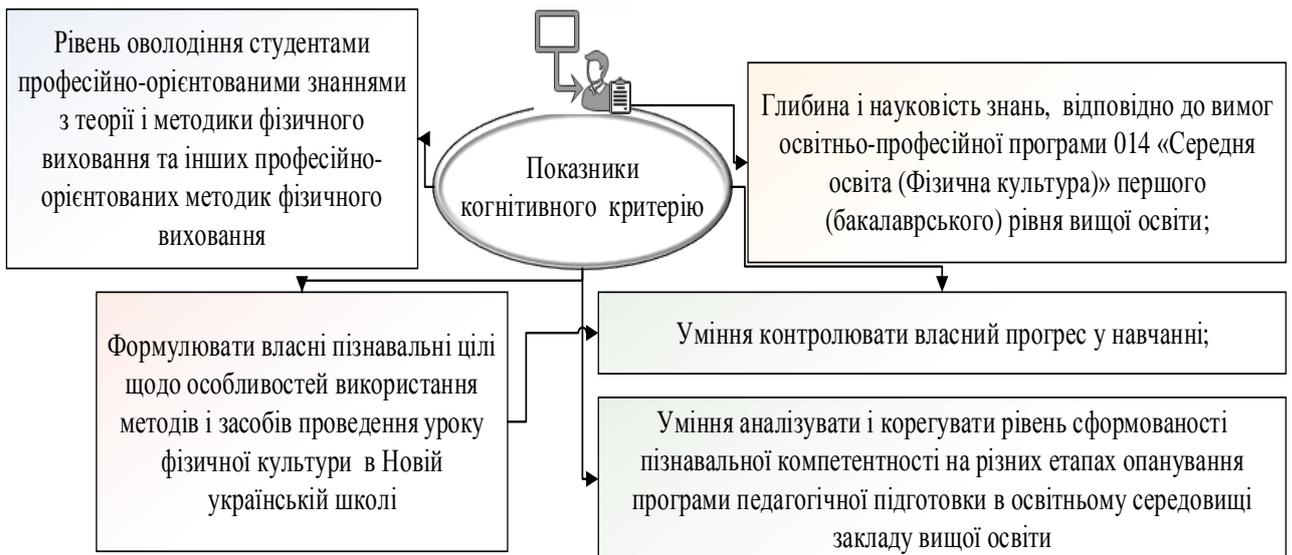

Рис. 3.9. Показники когнітивного критерію сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури

Студенти відчують труднощі у формуванні власних пізнавальних цілей щодо особливостей використання методів і засобів проведення уроку Середній рівень сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури за когнітивним критерієм характеризується поверхневими знаннями з теорії і методики фізичного виховання та інших професійно-орієнтованих методик фізичного виховання, їх недостатня глибина і науковість відповідно до вимог освітньо-професійної програми 014 «Середня освіта (Фізична культура)» першого (бакалаврського). У студентів спостерігається достатній рівень зацікавленості щодо власного прогресу у навчанні та виявляється достатній рівень сформованості пізнавальної компетентності. Вони хоча і відчують труднощі у формуванні пізнавальних цілей, водночас здатні сформулювати мету власної педагогічної діяльності; вдало використовують методи і засоби фізичного виховання у процесі проведення уроку фізичної культури в умовах Нової української школі.

Високий рівень сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури за когнітивним критерієм характеризується міцними та глибокими знаннями з теорії і методики фізичного виховання та інших професійно-орієнтованих методи фізичного виховання, відповідно до вимог

освітньо-професійної програми 014 «Середня освіта (Фізична культура)» першого (бакалаврського). У них яскраво виражена зацікавленість в оволодінні новими знаннями, які постійно прогресують і удосконалюються. Вони не відчують труднощів у визначенні пізнавальних цілей, здатні сформулювати мету і побудувати траєкторію власної педагогічної діяльності. Студенти автономні та незалежні, вдало використовують методи і засоби фізичного виховання у процесі проведення уроку фізичної культури в умовах Нової української школи.

Діяльнісний критерій сформованості відображає ступінь сформованості професійно орієнтованих компетентностей щодо проектування, планування та здійснення фахової діяльності в умовах Нової української школи.

Показниками за діяльними критеріями є рівні сформованості умінь та навичок при вирішенні важливих фахових завдань; наявність професійно важливих особистісних якостей, які впливають на результат професійної діяльності через формування компетентностей з мобільним вмістом, зокрема: конструктивно-мобільних, які проявляються в умінні відходити від стандартних форм організації освітнього процесу в школі; інформаційних – спрямованих на налагодження зв'язків з учнями та їхніми батьками через інтернет, соцмережі, сайти та блоги щодо надання індивідуальних консультацій; здоров'язбережувальних, спрямованих на ефективне розв'язання спеціалізованих задач і практичних проблем оздоровчої спрямованості; корпоративних, що полягають в оволодінні досвідом працювати в команді; особистісно-мобільних компетентностей, зорієнтованих на формування навичок спортивного менеджменту та володіння досвідом організації оздоровчих і спортивно-масових заходів у школі з використанням як традиційних, так і нових видів спорту.

Низький рівень сформованості професійної мобільності за діяльним критерієм характеризується відсутністю сформованості умінь та навичок при вирішенні важливих фахових завдань. У майбутніх учителів фізичної культури відсутня наявність професійно важливих особистісних якостей, які впливають на результат професійної діяльності. У студентів не сформовані конструктивно-

мобільні компетентності, які проявляються в умінні відходити від стандартних форм організації освітнього процесу в школі; відсутня інформаційна компетентність, спрямована на налагодження зв'язків з учнями та їхніми батьками через інтернет, соцмережі; відсутня здоров'я-збережувальна компетентність, спрямована на ефективне розв'язання спеціалізованих задач і практичних проблем оздоровчої спрямованості в НУШ. Студенти не володіють досвідом організації оздоровчих і спортивно-масових заходів у школі з використанням як традиційних, так і нових видів спорту та зацікавлені у формуванні навичок спортивного менеджменту, як потреби сьогодення.

Середній рівень сформованості професійної мобільності за діяльнісним критерієм характеризується вираженою сформованістю умінь та навичок при вирішенні важливих фахових завдань. У майбутніх учителів фізичної культури на належному рівні сформовані професійно важливі особистісні якості, які впливають на результат професійної діяльності. У них сформовані конструктивно-мобільні компетентності, водночас вони не здатні відходити від стандартних форм організації освітнього процесу в школі. У студентів сформована інформаційна компетентність, вони вміють налагоджувати зв'язки з учнями через інтернет та соцмережі. Сформована здоров'я-збережувальна компетентність дозволяє майбутнім вчителям фізичної культури ефективно розв'язувати спеціалізовані задачі і практичні проблеми оздоровчої спрямованості. Студенти частково володіють досвідом організації оздоровчих і спортивно-масових заходів у школі з використанням лише традиційних форм фізичного виховання. Здобувачі вищої освіти добре орієнтуються у методиці проведення нових видів спорту, водночас не застосовують їх на практиці через невпевненість у своїх силах та частково зацікавлені у формуванні навичок спортивного менеджменту, що важливо для сучасного фізичного виховання.

Високий рівень сформованості професійної мобільності за діяльнісним критерієм характеризується яскраво вираженою сформованістю умінь та навичок при вирішенні важливих фахових завдань. У них на високому рівні сформовані конструктивно-мобільні компетентності, студенти здатні відходити

від стандартних форм організації освітнього процесу в школі. У здобувачів вищої освіти сформована інформаційна компетентність, вони вміють налагоджувати зв'язок з учнями та їхніми батьками через інтернет, соцмережі, власні сайти та здатні надавати індивідуальних консультацій учням. Недостатньо сформована здоров'язбережувальна компетентність дозволяє майбутнім вчителям фізичної культури на високому рівні розв'язувати спеціалізовані задачі і практичні проблеми оздоровчої спрямованості. Студенти вільно орієнтуються у методиці організації оздоровчих і спортивно-масових заходів у школі. Вони ґрунтовно та усвідомлено вміють застосовувати на практиці як традиційні, так і нові види спорту. У них яскраво виражені корпоративні компетентності, вони володіють досвідом працювати в команді. Такі студенти максимально спрямовують свої зусилля на формування навичок спортивного менеджменту, що важливо для сучасного фізичного виховання.

Визначним питанням нинішнього суспільства є гуманізація взаємин людини з оточуючими як важливої складової формування духовної культури особистості. Невід'ємною частиною цього виду культури є комунікативна зрілість майбутнього вчителя фізичної культури.

Отже, показником за комунікативним критерієм є: рівень сформованості здібностей до педагогічної комунікації і професійної культура вчителя фізичної культури, його уміння чітко та лаконічно висловлювати свою думку, аргументувати та вести діалог, враховуючи особливості співрозмовників та дотримуючись етики спілкування (рис.3.10).

Низький рівень сформованості професійної мобільності за комунікативним критерієм характеризується відсутністю сформованості комунікативної зрілості. Такі студенти характеризується слабким розвитком здібностей до педагогічної комунікації. Вони не намагалися створювати власний викладацький стиль і педагогічну культуру. Здобувачі освіти не спроможні чітко та лаконічно висловлювати свою думку, аргументувати та вести діалог. У студентів не спостерігається зацікавленість у розумінні співрозмовників та вони частково дотримуються етики педагогічного спілкування з оточуючими.

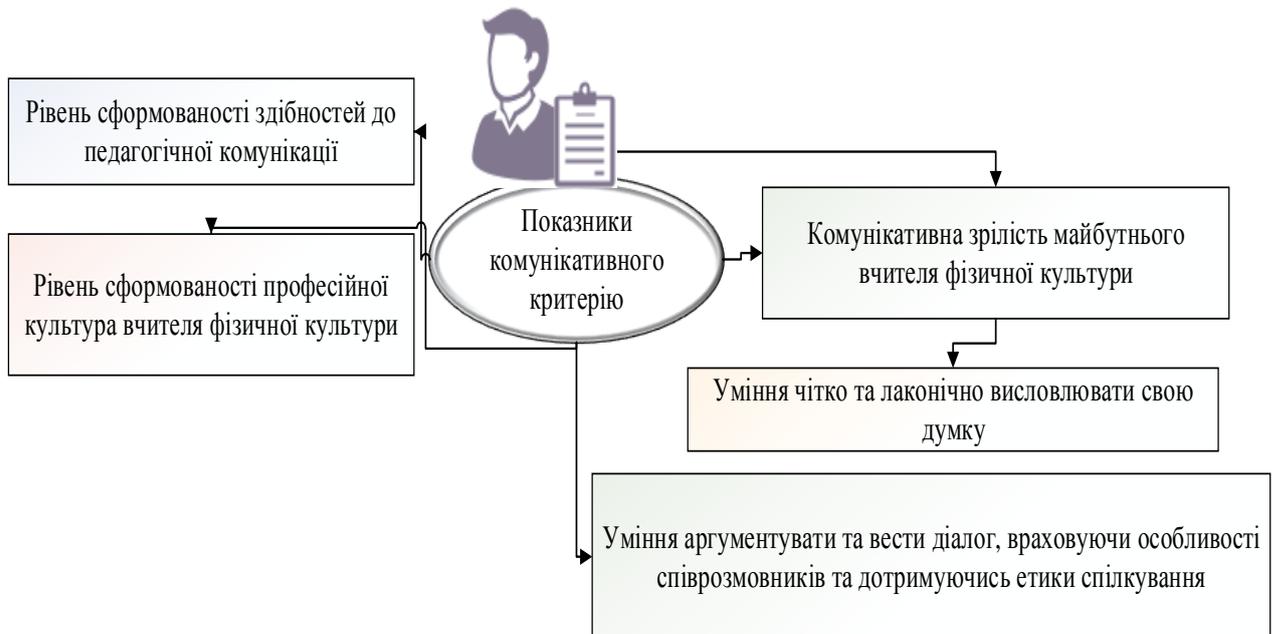

Рис. 3.10. Показники комунікативного критерію сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури

Середній рівень сформованості професійної мобільності за комунікативним критерієм характеризується поверхневою сформованістю комунікативної зрілості. Такі студенти характеризується достатнім розвитком здібностей до педагогічної комунікації. Вони намагаються створювати власний викладацький стиль і педагогічну культуру (культуру зовнішнього вигляду, естетичну привабливість, позитивний імідж). Водночас, здобувачі вищої освіти лише частково спроможні чітко та лаконічно висловлювати свою думку, аргументувати та вести діалог. У студентів спостерігається зацікавленість у розумінні співрозмовників, але вони частково дотримуються етики педагогічного спілкування з оточуючими, частково володіють прийомами впливу на інших вербальними засобами.

Високий рівень сформованості професійної мобільності за комунікативним критерієм характеризується яскраво вираженою сформованістю комунікативної зрілості майбутнього вчителя фізичної культури. Такі студенти характеризується глибоким розумінням формування індивідуальних здібностей до педагогічної комунікації. Вони впевнено створюють власний викладацький стиль і педагогічну культуру, культуру зовнішнього вигляду, естетичну

привабливість, позитивний імідж. Здобувачі вищої освіти спроможні чітко та лаконічно висловлювати свою думку, аргументувати та вести діалог. Вони здатні до розуміння співрозмовників, впевнено і професійно дотримуються етики педагогічного спілкування з оточуючими, вдало володіють прийомами впливу на інших вербальними і невербальними засобами.

У контексті розвитку індивідуальної стратегії реалізації творчого креативного потенціалу у професійній сфері нам імпонує позиція Б. Ананьєва, який звертає увагу на власне креативно-моделюючий складник. Дослідник пише: «різні способи організації життя ми розглядаємо як здатність різних типів особистостей стихійно або свідомо моделювати свої життєві стратегії» [5, с. 41]; «...спосіб вирішення життєвих суперечностей, вміння поєднувати свої креативні особливості, свої статусні, вікові можливості, власні домагання з вимогами суспільства, людей, які оточують, ми визначаємо як креативне моделювання життєвої стратегії» [5, с. 67].

Показниками сформованості професійної мобільності за креативним критерієм є: рівні сформованості креативного потенціалу особистості в її діях; рівень побудови власного стилю викладання, який формується під впливом внутрішніх факторів (отриманих знань, досвіду, ключових професійних компетентностей); рівень здатності до рефлексії і власної готовності до педагогічної діяльності в умовах науково-технічного прогресу і нових трендів у галузі фізичного виховання та спорту (рис. 3.11).

Низький рівень сформованості професійної мобільності за креативним критерієм характеризується відсутністю сформованості креативного потенціалу особистості в її діях, небажанням побудувати власний педагогічний маршрут. У студентів не спостерігається зацікавленість у формуванні компетентностей з мобільним вмістом, відсутні гнучкі навички. Вони не здатні до рефлексії. Здобувачі вищої освіти не виявляють бажання адаптуватися до умов науково-технічного прогресу і не розуміють значущості нових трендів у галузі фізичного виховання та спорту.

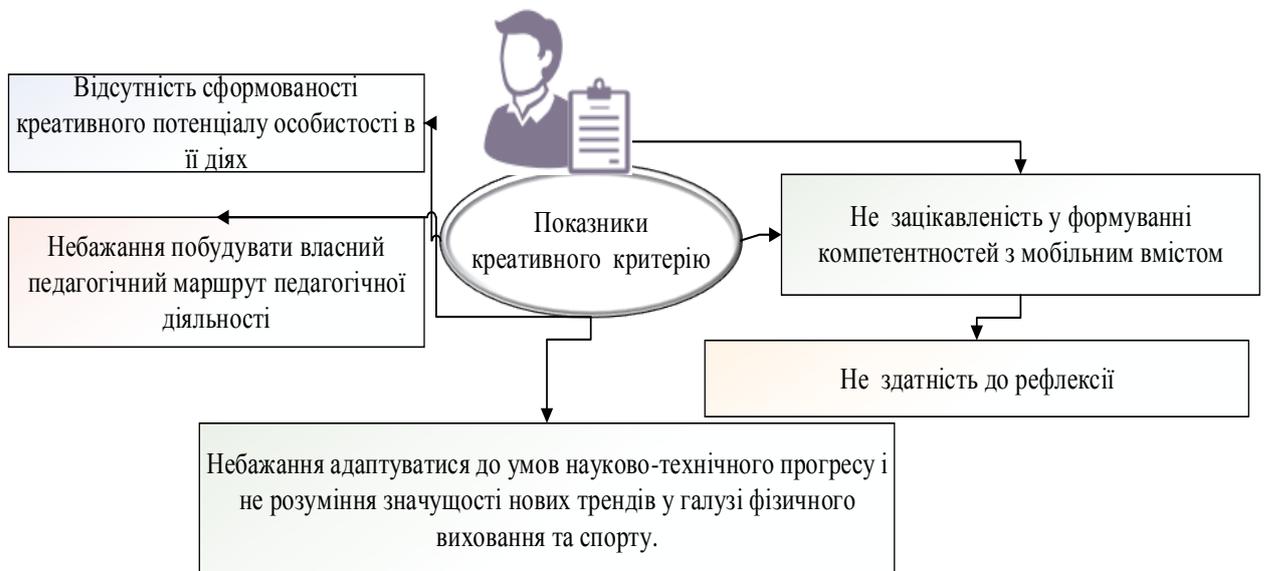

Рис. 3.11. Показники креативного критерію сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури

Середній рівень сформованості професійної мобільності за креативним критерієм характеризується наявністю сформованості креативного потенціалу особистості в її діях, ситуативним розумінням значення побудови власного педагогічного маршруту у подальшій роботі за фахом. У студентів спостерігається епізодичний інтерес до нових трендів у галузі фізичного виховання та спорту, водночас вони зацікавлені у формуванні компетентностей з мобільним вмістом. Здобувачі вищої освіти частково здатні до рефлексії, водночас готові адаптуватися до умов науково-технічного прогресу.

Високий рівень сформованості професійної мобільності за креативним критерієм характеризується наявністю сформованості креативного потенціалу особистості в її діях. У них сформована дієва конструктивна позиція щодо розуміння значення побудови власного педагогічного маршруту. У студентів яскраво виражені компетентності з мобільним змістом, сформовані гнучкі навички. Вони здатні до рефлексії, готові адаптуватися до умов науково-технічного прогресу і розуміють значущість нових трендів у галузі фізичного виховання та спорту.

Охарактеризуємо показники та рівні (низький, середній, високий) сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

Низький рівень сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури характеризується відсутністю ціннісного ставлення до педагогічної діяльності та наявності потреби в досягненні успіху у роботі за фахом; неусвідомленням соціальної значущості професії вчителя фізичної культури, особливо в контексті Концепції Нової української школи; відсутністю позитивної мотивації до виявлення і розвитку своїх професійних можливостей у процесі використання сучасних засобів фізичного виховання; нестійким інтересом щодо досягнення кар'єрного успіху. У них спостерігається відсутність знань з теорії і методики фізичного виховання та інших професійно-орієнтованих методик фізичного виховання, їх глибина і науковість не відповідає вимогам освітньо-професійної програми 014 «Середня освіта (Фізична культура)» першого (бакалаврського). У студентів не спостерігається зацікавленість контролювати власний прогрес у навчанні. Вони не вміють аналізувати і коригувати особистісний рівень сформованості пізнавальної компетентності та відчують труднощі у формуванні власних пізнавальних цілей щодо особливостей використання методів і засобів проведення уроку фізичної культури в умовах Нової української школи. У студентів не сформовані конструктивно-мобільні компетентності, які проявляються в умінні відходити від стандартних форм організації освітнього процесу в школі; відсутня інформаційна компетентність, спрямована на налагодження зв'язків з учнями та їхніми батьками через інтернет, соцмережі; відсутня здоров'я-збережувальна компетентність, спрямована на ефективне розв'язання спеціалізованих задач і практичних проблем оздоровчої спрямованості в НУШ. Студенти не володіють досвідом організації оздоровчих і спортивно-масових заходів у школі з використанням як традиційних, так і нових видів спорту та незацікавлені у формуванні навичок спортивного менеджменту, як потреби сьогодення. У них відсутня комунікативна зрілість, не спостерігається зацікавленість у розумінні співрозмовників та вони частково дотримуються етики педагогічного спілкування з оточуючими. У студентів відсутня сформованість креативного потенціалу, небажанням будувати власний педагогічний маршрут. Вони не

здатні до рефлексії і не виявляють бажанням адаптуватися до умов науково-технічного прогресу та не розуміють значущості нових трендів у галузі фізичного виховання та спорту.

Середній рівень сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури характеризується вираженим ціннісним ставленням до педагогічної діяльності та наявністю потреби в досягненні успіху у роботі за фахом; усвідомленням соціальної значущості професії вчителя фізичної культури, особливо в контексті Концепції Нової української школи; епізодичним інтересом щодо власного професійного розвитку і фахових можливостей у процесі використання сучасних засобів фізичного виховання; нестабільним інтересом щодо досягнення кар'єрного успіху. У них спостерігаються поверхневі знання з теорії і методики фізичного виховання та інших професійно-орієнтованих методик фізичного виховання, їх недостатня глибина і науковість відповідно до вимог освітньо-професійної програми 014 «Середня освіта (Фізична культура)» першого (бакалаврського). У студентів спостерігається достатній рівень зацікавленості щодо власного прогресу у навчанні та виявляється достатній рівень сформованості пізнавальної компетентності. У майбутніх учителів фізичної культури на належному рівні сформовані професійно важливі особистісні якості, які впливають на результат професійної діяльності. У них сформовані конструктивно-мобільні компетентності, водночас вони не здатні відходити від стандартних форм організації освітнього процесу в школі. Такі здобувачі вищої освіти характеризуються поверхнево-сформованою комунікативною зрілістю. Вони намагаються створювати власний викладацький стиль і педагогічну культуру (культуру зовнішнього вигляду, естетичну привабливість, позитивний імідж). Водночас, здобувачі вищої освіти лише частково спроможні чітко та лаконічно висловлювати свою думку, аргументувати та вести діалог. У студентів спостерігається зацікавленість у розумінні співрозмовників, але вони частково дотримуються етики педагогічного спілкування з оточуючими, частково володіють прийомами впливу на інших вербальними засобами. Студенти характеризуються наявністю

сформованості креативного потенціалу особистості в її діях, ситуативним розумінням значення побудови власного педагогічного маршруту у подальшій роботі за фахом. У майбутніх учителів фізичної культури спостерігається епізодичний інтерес до нових трендів у галузі фізичного виховання та спорту, водночас вони зацікавлені у формуванні компетентностей з мобільним вмістом. Здобувачі вищої освіти частково здатні до рефлексії, водночас готові адаптуватися до умов науково-технічного прогресу.

Високий рівень сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури характеризується яскраво вираженою спрямованістю проявляти професійну мобільність на практиці, ціннісним ставленням до педагогічної діяльності, виразно вираженими потребами у досягненні успіху в роботі за фахом, усвідомленням соціальної значущості професії вчителя фізичної культури в Новій українській школі. Такі студенти орієнтовані на досягнення професійного успіху, здатні оцінювати свої здібності, здобутки, невдачі та адекватно реагують на зміни, що відбуваються в школі; володіють ґрунтовними і науковими професійно-орієнтованими знаннями з фахових методик фізичного виховання відповідно до вимог освітньо-професійної програми 014 «Середня освіта (Фізична культура)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. У них яскраво виражена наявність професійно орієнтованих умінь та сформованих конструктивно-мобільних, інформаційних, здоров'язбережувальних, корпоративних та особистісно-мобільних навичок. Студенти з високим рівнем сформованості професійної мобільності здатні до просування організаційних змін у роботі за фахом, проявляють самоефективність і автономність у своїх оцінках щодо значущості реформаторських процесів, що відбуваються у Новій українській школі. Вони ґрунтовно та усвідомлено володіють педагогічною комунікацією, мають сформовану професійну культуру, уміють чітко та лаконічно висловлювати свою думку, аргументувати та вести діалог, враховуючи особливості співрозмовників та дотримуючись етики спілкування. Студенти мають стійку здатність до організації фізкультурно-оздоровчої роботи в школі. У здобувачів вищої освіти високий рівень розвитку креативного

потенціалу та професійної гнучкості, яскраво сформовані особистісна мобільність та позитивне відношення до науково-технічного прогресу і появи нових трендів у галузі фізичного виховання та спорту. У студентів глибоко розвинені такі особистісні якості, як мотивація до успіху та здатність уникнення невдач; адаптація до організаційних змін, що відбуваються в освіті; самоефективність у предметній діяльності та комунікаційній сфері; схвальне ставлення до науково-технічного прогресу; сформовані креативність та професійна гнучкість; адаптація до нового робочого середовища; уміння протистояти стресовим ситуаціям, проявляти професійну мобільність у роботі за фахом.

Таким чином, нами охарактеризовано критерії, показники та рівні сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

3.4. Моніторинг рівнів сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури

Діагностичний інструментарій є базою професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури. Методи дослідження, які внесені до нього, допоможуть з'ясувати рівень сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури згідно з компонентами та критеріями.

Оцінювання рівнів сформованості професійної професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури за мотиваційним критерієм відбувався за допомогою двох методик: тесту-опитувальника «Потреба у досягненні мети» (Ю. М. Орлов) [316] (додаток П.3.1) і модифікованого тесту «Мотивація до успіху та боязнь невдачі», що був запропонований А. Реаном [361] (додаток П.3.2).

Методика «Потреба у досягненні мети» використовується для вимірювання потреби у досягненні мети через призму мобільності, постійного суперництва людини з власним «Я» у намаганні перевершити раніше досягнутий рівень, виконати щось краще, ніж раніше тощо. У методиці міститься 23

твердження, які дозволяють уточнити думки досліджуваних щодо власних потреб, інтересів тощо (додаток П.3.1). На кожне твердження (якщо згодні) майбутньому вчителю фізичної культури необхідно поставити знак «+» поряд з його номером у бланку, якщо не згодні – «-». Далі підраховується кількість позитивних відповідей («+») на питання 2, 4, 6, 8, 9, 13, 15, 16, 18, 19, 22, 23 і кількість негативних відповідей («-») на решту усіх запитань (за кожну відповідь, які збігаються з ключем, ставиться 1 бал). Ступінь мотивації до успіху оцінюємо кількістю балів, що збігаються з «ключем» (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Ключ для підрахунку показників ступеня мотивації у потребі досягнення

Сумарне число балів	Рівень
9 балів і менше	низька або знижена потреба в досягненнях
10 – 17 балів	середня або дещо підвищена потреба в досягненнях.
18 – балів і вище	висока потреба в досягненнях

Було визначено такі інтегральні показники рівнів сформованості мотивації до успіху у подальшій професійній діяльності: високий рівень – досліджуваний має високий рівень мотивації до успіху (18 балів і вище за шкалою опитувальника); середній рівень – становить менше ніж 18, але більше ніж 9 балів (досліджуваному не вистачає впевненості в собі, він не завжди чітко визначає мотиви своїх дій, проте виявляє наполегливість при досягненні мети; низький рівень – становить 9 та менше балів.

Друга діагностична методика була нами обрано на з'ясування мотивації успіху та боязні невдачі (за А. Реаном) (Додаток П.3.2.). Студент повинен був надати відповідь «так» чи «ні» на 20 тверджень.

Ключ до тесту: відповідь «так»: 1, 2, 3, 6, 8, 10, 11, 12, 14, 16, 18, 19, 20; відповідь «ні»: 4, 5, 7, 9, 13, 15, 17. За кожний збіг відповіді з ключем студенту дається 1 бал. Підраховується загальна кількість набраних балів. Якщо випробуваний набирає від 1 до 7 балів, то діагностується мотивація на невдачу (боязнь невдачі); коли ж сума від 14 до 20 балів, це мотивація на успіх (надія на успіх). Якщо кількість набраних балів у межах від 8 до 13, слід вважати, що мотиваційний полюс не виражений. Однак у випадку з 8-9 балів мотивація

випробуваного ближче до уникнення невдачі, а 12-13 - ближче до прагнення досягти успіху.

Оцінювання рівнів сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури за когнітивним критерієм відбувається завдяки використанню розроблених автором тестових завдань (Додаток П.3.3).

Тестові завдання складаються з 40 запитань з фахових дисциплін щодо професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Кожне тестове запитання передбачало 4 відповіді, з яких правильна лише одна. Дві або більше підкреслених відповідей вважаються неправильними. Відповідно до набраних балів за тестові запитання визначають рівень сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури за когнітивним критерієм: високий рівень становить 31 бал і більше; середній рівень становить менше 31, але більше, ніж 18; низький рівень становить 18 і менше балів.

Оцінювання рівнів сформованості професійної професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури за діяльнісним критерієм відбувався за допомогою двох методик, відповідно до розробленої нами діагностичної карти і опитувальника «Просування організаційної зміни» (Н. Форстер, додаток П.3.4).

Методика «Просування організаційної зміни» (Н. Форстер) дозволила отримати інформацію щодо наявності елементів самоосвіти, сформованість вміння планувати програму власного професійного розвитку та здатність майбутнього вчителя фізичної культури діяти в умовах освітніх реформ Нової української школи. Студентам було запропоновано зазначити особистісне ставлення до наведених ситуацій й викреслити у опитувальнику відповідну цифру рівня згоди із твердженнями, де цифра 6 означає повну згоду або розуміння, а 1 – повну не згоду або нерозуміння. Зміст тверджень подано у додатку П. 3.4. Зіставивши відповіді респондента з «ключем», підраховують кількість збігів окремо за комунікативними та організаторськими здібностями (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

**Ключ для підрахунку показників ступеня просування в умовах
організаційних змін**

Сумарне число балів	Рівень
16–47	Низький рівень
48–79	Середній рівень
80–96	Високий рівень

Діагностична карта оцінювання сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури налічувала 10 показників за видами професійних компетентностей, які висвітлюють такі вміння майбутніх учителів: конструктивно-мобільні, інформаційні, комунікативні, гностичні, крос-мобільні, рухові, здоров'язберезувальні, корпоративні, особистісно-мобільні, прогностичні. За кожним показником проводять оцінювання двоє експертів (викладач, який викладає дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання», та науковий керівник бакалавра) та самооцінювання бакалаврів, виводять середній бал. *Високий рівень* сформованості професійної мобільності за першим критерієм (діагностична картка) становить 30 і більше балів; *середній рівень* – становить менше ніж 30, але більше ніж 20 балів; *низький рівень* – становить 19 та менше балів (додаток П.3.5).

Оцінювання рівнів сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури за комунікативним критерієм здійснювали через використання методики «Визначення рівня загальної і соціальної самоефективності» (за М. Шеєром та Дж. Маддуксем у перекладі Л. Бояринцевої під керівництвом Р. Кричевського, додаток П.3.6.). Запропонована методика дала можливість отримати результати за шкалою «самоефективність у сфері спілкування» за рівнями: високий рівень – досліджуваний легко за власним бажанням ініціює спілкування з приємною для нього людиною, не припиняє спілкування навіть тоді, коли воно стає неприємним, вміє встановлювати дружні контакти з іншими людьми (показник за шкалою від +20 до +30 балів); середній рівень – досліджуваний відчуває ситуативні труднощі у встановленні і підтриманні контактів, проте в цілому вміє встановлювати і підтримувати дружні

контакти як з приємними, так і з неприємними для нього людьми (показник за шкалою від +10 до +19 балів); низький рівень сформованої компетентності – досліджуваний відчуває суттєві труднощі у встановленні міжособистісних контактів навіть із тими людьми, які його цікавлять, невпевнено відчуває себе у багатолюдному середовищі, уникає контактів із тими, хто йому не подобається (показник за шкалою від +9 балів і менше).

Оскільки науково-технічний прогрес виступає процесом безперервного оновлення процесів праці, неодмінною умовою є введення нових спеціальностей, що обов'язково супроводжується проявом конструктивізму та мобільності. Тому при оцінюванні рівня сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури за креативним критерієм використано дві методики, зокрема: опитувальник «Який Ваш креативний потенціал?» (Г. С. Никифорова, М. А. Дмитриєва, В. М. Снеткова) та методика «Ви та технічний прогрес» (Д. Я. Райгородский). Ці методики подана у додатку П.3.7 і П.3.8.

Оцінювання рівнів сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури за креативним критерієм, зокрема здібність до особистісної креативності, проведено за методикою «Який Ваш креативний потенціал?» (Г. С. Никифорова, М. А. Дмитриєва, В. М. Снеткова). Креативний потенціал досліджували в трьох основних проявах: 1) «Моя особистість в умовах змін» (шкала А); 2) «Мій підхід до розв'язання професійних проблем» (шкала Б); 3) «Адаптація до нового середовища» (шкала С). Окрім того, визначали загальний показник креативності. Учасникам видавався опитувальник з інструкцією. Після його заповнення пропонували самостійну обробку тестування за наступним алгоритмом: відповіді на всі непарні питання (1, 3, 5 та ін.) оцінюються відповідно – завжди – 1; часто – 2; іноді – 3; рідко – 4; ніколи – 5. Відповіді на парні питання оцінюються так: завжди – 5; часто – 4; іноді – 3; рідко – 2; ніколи – 1. Ключ до шкали визначення подана у додатку С.

Опитувальника «Ви та технічний прогрес» (Д. Я. Райгородский) сприяв виявленню здатності майбутніх учителів фізичної культури ефективно працювати в умовах науково-технічного прогресу та спортивної індустрії. Зміст

методики подано у додатку П.3.7. Зіставивши відповіді респондента з «ключем», підраховують кількість збігів окремо за комунікативними та організаторськими схильностями (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Шкала визначення рівня адаптації майбутнього вчителя фізичної культури до умов науково-технічного прогресу

Сумарне число балів	Рівень
0-49	Низький рівень
50-99	Середній рівень
100-150	Високий рівень

У методиці міститься 15 запитань. В інструкції зазначається, що ефективно працювати в умовах науково-технічного прогресу може лише мобільна особистість, яка розуміє «Що таке працювати в команді». Студенту було запропоновано відповісти на 15 запитань а також порівняти свої погляди з цього питання з поглядами своїх одногрупників – відповідаючи на питання «так» (+) чи «ні» (-). Якщо студент не міг відповісти на питання «так» чи «ні» то ми пропонували йому поставити знак ($\pm$). За кожну ствердну відповідь на 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15 питання і негативну відповідь на 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14 питання студенту нараховується по 10 балів. Якщо опитуваний не може відповісти на питання «так» чи «ні» – отримує 5 балів. *Високий рівень* – досліджуваний має високий рівень адаптації до умов науково-технічного прогресу мотивації до успіху і не боїться невдач (понад 100 балів за шкалою опитувальника); *середній рівень* – досліджуваному не може швидко реагувати на нововведення і науково-технічний прогрес – (50-99 балів за шкалою опитувальника); *низький рівень* – не здатний адаптуватися до умов науково-технічного прогресу (від 0 до 49 балів за шкалою опитувальника).

Високий рівень сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури становить 372 і більше балів; середній рівень – становить менше ніж 372, але більше ніж 206 балів; низький рівень – становить 206 та менше балів.

Загальний рівень сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури у закладах вищої освіти обчислено сумуванням балів за усіма визначеними критеріями. Відповідно до отриманої суми визначено рівень сформованості – високий, середній та низький (табл. 3.5).

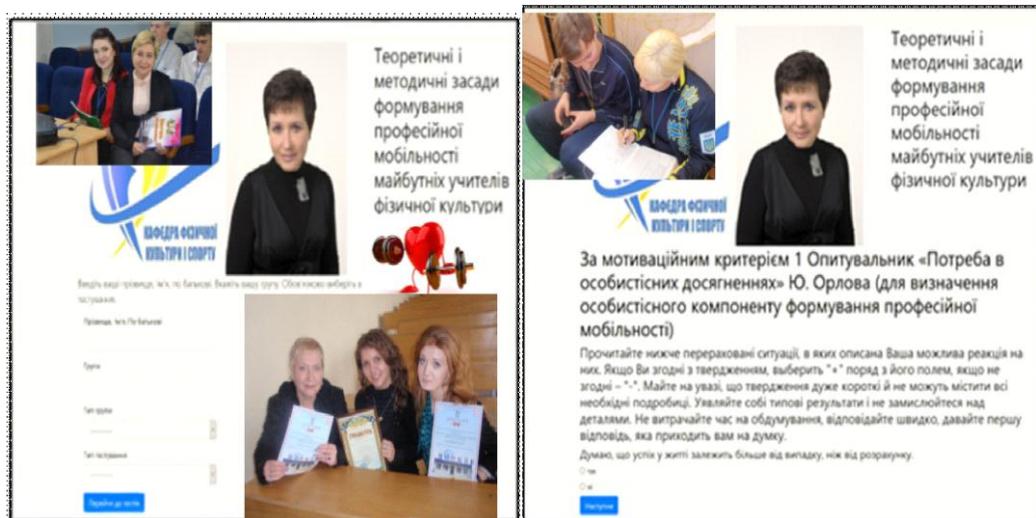

Рис. 3.6. Основне вікно програми

Для педагогічної діагностики рівнів сформованості професійної мобільності за визначеними критеріями було розроблено комп'ютерно-діагностичний комплекс «Мобі-сма́рт» у співавторстві з Л.П.Сущенко та П.Косьяном (рис. 3.6.) для визнання рівнів сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури (опис діагностичного комплексу подано у додатку Р).

Таблиця 3.5

Рівні оцінювання сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури відповідно до визначених критеріїв

Критерій	Рівень		
	високий	середній	низький
Мотиваційний критерій (сформована мотивація на досягнення успіху)	18 та більше $P \geq 18$	Менше ніж 18, але більше ніж 9, $9 < P < 18$	9 та менше $P \leq 9$
Мотиваційний критерій (сформована мотивація на уникнення невдач)	14 та більше $P \geq 14$	Менше ніж 14, але більше ніж 8, $8 < P < 14$	8 та менше $P \leq 8$
Когнітивний критерій (тестові завдання)	40 та менше $P \leq 40$	Менше ніж 31, але більше ніж 18 $18 < P < 31$	18 та менше $P \leq 18$

Діяльнісний критерій (картки оцінювання рівня сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури)	40 та більше $P \geq 40$	Менше ніж 40, але більше ніж 19 $19 < P < 40$	19 та менше $P \leq 19$
Діяльнісний критерій	80 та більше $P \geq 80$	Менше ніж 80, але більше ніж 47 $47 < P < 80$	47 та менше $P \leq 47$
Комунікативний критерій	20 та більше $P \geq 20$	Менше ніж 20, але більше ніж 10 $10 < P < 20$	10 та менше $P \leq 10$
Креативний критерій (сформована особистісна креативність)	60 та більше $P \geq 60$	Менше ніж 60, але більше ніж 37 $37 < P < 60$	37 та менше $P \leq 37$
Креативний критерій (сформована здатність працювати в умовах науково-технічного прогресу)	100 та більше $P \geq 100$	Менше ніж 100, але більше ніж 50 $50 < P < 100$	50 та менше $P \leq 50$
Усього	372 та більше $P \geq 372$	Менше ніж 372, але більше ніж 206 $206 < P < 372$	206 та менше $P \leq 206$

Отже, охарактеризовано педагогічну діагностику рівнів сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. Визначено розподіл балів відповідно до критеріїв (мотиваційний, когнітивний, комунікативний, діяльнісний та креативний), які спрямовані на кількісну оцінку рівнів сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

Висновки до третього розділу

У розділі розкрито сутність та структуру професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, яка формується у закладах вищої освіти і є результатом формування ключових компетентностей майбутніх учителів фізичної культури. Розглянуто вплив освітнього середовища на формування структури професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. Розроблено параметральну метрику оцінювання сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури за визначеними критеріями, показниками та рівнями досягнення релевантності освітнього процесу. здійснено моніторинг рівнів сформованості професійної мобільності майбутніх учителів

фізичної культури. У розділі теоретично обґрунтовано структурні компоненти (мотиваційно-ціннісний, знаннєвий, процесуальний, професійно-комунікативний, креативно-моделюючий) професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, яка формується у закладах вищої освіти. До критеріїв сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури належать мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, комунікативний, креативний. Охарактеризовано рівні сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури (високий, середній, низький).

Високий рівень сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури характеризується яскраво вираженою спрямованістю проявляти професійну мобільність на практиці, ціннісним ставленням до педагогічної діяльності, виразно вираженими потребами у досягненні успіху в роботі за фахом, усвідомленням соціальної значущості професії вчителя фізичної культури в Новій українській школі. Такі студенти орієнтовані на досягнення професійного успіху, здатні оцінювати свої здібності, здобутки, невдачі та адекватно реагують на зміни, що відбуваються в школі; володіють ґрунтовними і науковими професійно-орієнтованими знаннями з фахових методик фізичного виховання відповідно до вимог освітньо-професійної програми 014 «Середня освіта (Фізична культура)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. У них яскраво виражена наявність професійно орієнтованих умінь та сформованих конструктивно-мобільних, інформаційних, здоров'язбережувальних, корпоративних та особистісно-мобільних навичок. Студенти з високим рівнем сформованості професійної мобільності здатні до просування організаційних змін у роботі за фахом, проявляють самоефективність і автономність у своїх оцінках щодо значущості реформаторських процесів, що відбуваються у Новій українській школі. Вони ґрунтовно та усвідомлено володіють педагогічною комунікацією, мають сформовану професійну культуру, уміють чітко та лаконічно висловлювати свою думку, аргументувати та вести діалог, враховуючи особливості співрозмовників та дотримуючись етики спілкування. Студенти мають стійку здатність до організації фізкультурно-оздоровчої роботи

в школі. У здобувачів вищої освіти високий рівень розвитку креативного потенціалу та професійної гнучкості, яскраво сформовані особистісна мобільність та позитивне відношення до науково-технічного прогресу і появи нових трендів у галузі фізичного виховання та спорту. У студентів глибоко розвинені такі особистісні якості, як мотивація до успіху та здатність уникнення невдач; адаптація до організаційних змін, що відбуваються в освіті; схвальне ставлення до науково-технічного прогресу; сформовані креативність та професійна гнучкість; адаптація до нового робочого середовища; уміння протистояти стресовим ситуаціям, проявляти професійну мобільність у роботі за фахом. Сформованість професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти було оцінено для визначення мотиваційного критерію – використано «Опитувальник Ю. Орлова «Потреба в досягненні» і опитувальник «Мотивації успіху та боязні невдачі» (за А. Реаном); за когнітивним критерієм – за допомогою тестових завдань для визначення рівня сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури; за діяльнісним критерієм – через картку оцінювання рівня сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури і опитувальника «Просування організаційної зміни» (Н. Форстер); за комунікативним критерієм – через використання методики виявлення комунікативних та організаторських здібностей «Визначення рівня загальної і соціальної самоефективності» (за М. Шеєром та Дж. Маддуксем у перекладі Л. Бояринцевої під керівництвом Р. Кричевського); за креативним критерієм – опитувальник «Який Ваш креативний потенціал?» (автори – Г. С. Никифоров, М. А. Дмитрієва і В. М. Снетков) і опитувальник «Ви та технічний прогрес» (автор – Д. Я. Райгородський).

У розділі охарактеризовано комп'ютерно-діагностичний комплекс «Мобі-смайт» для визнання рівнів сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, розроблений у співавторстві з Л.П.Сущенко та П.Косьяном.

Основні наукові положення розділу викладено в опублікованих працях автора [97], [98], [105], [132], [133], [137], [142], [144], [151].

РОЗДІЛ 4

КОНЦЕПТУАЛЬНО-СТРАТЕГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

4.1. Методологічні підходи до стратегії формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури

Перехід сучасного суспільства в якісно інший стан передбачає і інші характеристики професійно-освітньої реальності. Вчені кваліфікують його як «мобільно-інформаційний», атрибутом якого є знання кон'юнктури ринку та володіння інформацією, які у свою чергу мають мінливий та нестійкий характер, оскільки виявляють здатність постійно генеруватися в нові форми. У зв'язку з цим останнє десятиліття ознаменувалося зміною парадигм суспільного розвитку, а також популярністю нових концепцій у підготовці майбутніх учителів фізичної культури.

В основу розроблення концептуально-стратегічних засад дослідження покладено взаємопов'язані методологічний, теоретичний, технологічний і методичний концепти.

Методологічний концепт передбачає взаємодію та взаємозв'язок компетентнісного, ресурсного, професіографічного, діяльнісного, особистісно-орієнтованого, акмеологічного методологічних підходів до формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

Розглянемо їх зміст. Методологія компетентнісного підходу дозволила нам розглядати цей процес як цілісну складну і багатовимірну динамічну систему, яку ми вважали сукупністю інтегральних, загальних і професійних елементів, що розкривають багатогранність існуючих між ними зв'язків і відносин. Тому, що за своєю суттю він, як вважає Ю. О. Петров, є комплексним, інтегрованим соціально-особистісно-діяльнісним підходом [176, с. 35].

Аналіз розвідок і наукових праць свідчить, що проблема вдосконалення системи освіти в Україні шляхом реалізації на практиці компетентнісного підходу активно обговорюється науковцями, зокрема такими, як Н. М. Бібік та О. Овчарук [26], Л. Данилевич [88], С. О. Даньшева [91], В. Луговий [188], Г. Д. Малик [270], О. Пометун [333], О. Слюсаренко і Ж. Таланова [387], В. А. Триндюк [416] та ін.

Так, Н. М. Бібік та О. Овчаренко вказують на те, що компетентнісний підхід – це процес переорієнтації на результат освіти в діяльнісному вимірі, що забезпечує спроможності випускника відповідати новим запитам ринку, мати відповідний потенціал для практичного розв'язання життєвих проблем, пошуку свого «Я» у професії» [26, с. 45]. Л. Данилевич розглядає компетентнісний підхід з позиції переорієнтації і трансляції необхідного набору знань на формування професійної компетентності, яка дозволить випускнику здійснювати ефективно професійну діяльність в умовах сучасного багатофакторного соціально-політичного, ринково-економічного та інформаційно-комунікаційного насиченого простору [88, с. 106]. В. Луговий, О. Слюсаренко і Ж. Таланова описують його як «парадигмальну здатність сучасної науки теоретично й емпірично описувати, пояснювати та передбачати результати навчання» [387].

Г. Д. Малик аналізує компетентнісний підхід з позиції «зміщення акценту з накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок на формування майбутніми фахівцями ключових і професійних компетенцій, що уможливорює поліфункціональність, поліпредметність, культуродоцільність та ефективність виконання фахівцем життєво й професійно значущих завдань» [270, с. 8]. О. Пометун розглядає компетентнісний підхід як «спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних), загальногалузевих та предметних компетентностей особистості» [333, с. 64]. В. А. Триндюк окреслює його як «напрямок розвитку і оновлення вищої професійної освіти в Україні» [416, с. 198]. Окрім того, дослідниця характеризує його «...з одного боку, як стратегічний, з іншого – як додатковий імпульс для подальшого професійного розвитку особистості...» [416, с. 198].

Грунтовно досліджуючи компетентнісний підхід Н. Л. Чубарова, розглядає його, як «креативну інноваційну парадигму системи професійної освіти, що реформується, і найбільшою мірою відповідає потребам і запитам сучасного суспільства». Актуальним, на нашу думку, є висновок, який робить автор про те, що з позиції компетентнісного підходу в освіті відбувається «інтеграція знаннєвої складової освітнього процесу з його суспільно-політичною складовою, орієнтованою на формування не лише кваліфікованого фахівця в конкретній сфері діяльності, але й громадянина здатного приймати рішення, з розвиненою системою цінностей і поведінкових установок».

Реалізація компетентнісного підходу в системі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури розглядається як сучасний орієнтир в освіті, що передбачає нову мету навчання. Очевидним стає те, що відповідно до неї мають бути адаптованими всі компоненти освітнього процесу в системі підготовки нового професійно-мобільного покоління учителів фізичної культури.

Окреслюючи опорні принципи компетентнісного підходу, А. Ш. Бакмаєв і Ш. А. Магомедов наголошують: а) зміст освітньої програми має на увазі не вивчення конкретної професії, а оволодіння ключовими, базовими, спеціальними компетенціями, що дозволяють швидко реагувати на зміни ринку праці; б) неперервність професійної освіти протягом усього життя людини; в) перехід від предметного навчання до міжпредметні-модульного на компетентнісній основі, що забезпечує гнучкість професійної освіти [17, с. 29].

Отже, застосування *компетентнісного підходу* дозволяє розглянути основні положення формування професійної мобільності через спеціально-організований освітній процес, що визначається рівнем сформованості компетентностей та їх видами у здобувача вищої освіти спеціальності 014 «Середня освіта (Фізична культура)» першого бакалаврського рівня вищої освіти, зокрема: універсальних, що не залежать від предметної сфери, але сприяють формуванню фахової мобільності; спеціальних (фахові, предметні), що забезпечують ефективність вирішення професійно-педагогічних проблем і

типових професійних завдань, які виникають у процесі фізичного виховання Нової української школи.

В освітньому глосарії ЮНЕСКО [187] компетентність визначають як здатність мобілізувати і використовувати внутрішні ресурси, такі як знання, навички і погляди, а також зовнішні ресурси, такі як бази даних, колеги, друзі, бібліотеки, інструменти та ін., для ефективного вирішення конкретних проблем в реальних життєвих ситуаціях. Саме тому на нашу думку, ресурсний підхід виділяється серед інших методологічних підходів тим, що, базується на засадах «ресурсозабезпечення та стресостійкості» і може стати методологічною основою нової філософії освіти щодо формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

Особливості ресурсного підходу у вищій освіті розкриті у працях Н. Д. Кабусь, С. О. Микитюк, А. Ю. Побідаш, Т. Рогова, С. В. Сухорукова, О. О. Цись та ін.

Заслуговує на увагу те, що більшість дослідників ідею ресурсозабезпечення особистості вивчають у тісному взаємозв'язку із формуванням особистісної мобільності педагога. Так, Н. Д. Кабусь аналізує ресурсний підхід у системі фахової підготовки вчителя, як «сукупність гнучких знань, умінь, навичок, здібностей, особистісних та моральних якостей, рівень здоров'я, освіченості, свідомості, креативності і особистісної мобільності...» [205, с.12]. Ю. І. Завалевський вважає, що особливостями ресурсного підходу є вивчення ресурсів особистості та виявлення шляхів їх розкриття й реалізації в різних видах діяльності відповідно до природних нахилів людини. Дослідник виділяє мету і завдання ресурсного підходу, зокрема: метою вважає – встановлення взаємозв'язку самореалізації особистості з її потенційними та ресурсними можливостями, а завданнями – з'ясування причини розвитку сутнісних сил особистості, можливостей реалізації власних зусиль [178, с. 77].

За дослідженнями С. О. Микитюк ресурсний підхід базується на планомірному розвитку майбутнього вчителя «...не лише з позицій сьогодення,

а й з позицій перспективи, спираючись, на зону близьких і далеких можливих змін, випереджаючи інноваційні процеси в системі освіти» [282, с. 113].

В останні роки у педагогічній літературі з'явилися цікаві роботи, присвячені аналізу ресурсного підходу як джерела життєвої стійкості особистості («hardiness»). Так, під поняттям «життєвої стійкості особистості» С. В. Сухорукова розуміє «точне й суворе визначення матеріальних і духовних ресурсів, необхідних для досягнення поставленої мети» [404]. На думку вченої ресурсовідповідність полягає у «визначенні джерел і кількісно-якісних характеристик ресурсів у процесі планування майбутньої діяльності в умовах стресів та фахових змін» [404]. Українська вчена О. В. Косигіна, також висловлює міркування почасти професійних стресів і потреби застосування ресурсного підходу з метою їхнього подолання та формування особистісної життєстійкості. Саме поняття «життєстійкість» А. Ю. Побідаш вважає «однією з базових категорій, що допомагає зрозуміти, яким чином особистість може зберегти психічне здоров'я під час впливу негативних та екстремальних чинників навколишнього середовища».

Висвітлені міркування акцентують увагу на дослідженнях зарубіжних учених, які з позиції ресурсного потенціалу людини «ввели спеціальне поняття «кризовий напіврозпад компетентності», як проміжок часу, за який рівень професійної компетентності (який може бути діагностований у різних галузях науки) спадає на 50%. Разом з тим, дослідники акцентують увагу на те, що, найшвидше означений напіврозпад відбувається у представників медичної галузі, освітян та управлінців. Проте, проблема насправді лежить як, зауважує Е. Сігаєва дещо глибше, «адже старіння набутих у процесі інституційної освіти знань стосується не лише діючих фахівців, які внаслідок глобалізаційних процесів та НТП вимушені поповнювати обсяг професійних знань та досвіду професійної діяльності, а й випускників закладів освіти, знання яких старіють за 2-3 роки» [374, с. 319].

Це свідчить водночас про зростання інтересу до ресурсних та стресостійких теорій в освіті, а також адаптації та життєвої стійкості в тому числі і зміни професії, що посилює мобільно-гнучкій людині.

Отже, практичними передумовами реалізації *ресурсного підходу* став розвиток потенційних можливостей майбутніх учителів фізичної культури та прогнозування результатів їхнього навчання з позиції життєвої стійкості особистості («hardiness»); забезпечення психологічної комфортності навчання; побудова освітнього процесу через створення нових специфічних видів особистісних ресурсів, властивих учителю фізичної культури нового покоління.

Професіографічний підхід є закономірним результатом еволюції фізичного виховання (поява нових професій і нових видів спорту), яка обумовлена логікою застосування нових методів визначення здібностей, знань, умінь, які вимагаються від майбутнього вчителя фізичної культури успішного виконання нової роботи або здійснення фахової діяльності в умовах інноваційних змін.

Теорія професіографічного підходу базується на спеціальних наукових принципах. О. Р. Малхазов визначає його як принцип описово-технічної та психофізіологічної характеристики безлічі видів професійної діяльності, методики та техніки отримання і обробки значущих з позицій психології характеристик праці [271, с. 249]. В. А. Сластьонін розглядає професіографічний підхід з позиції принципів моделювання шляхів вдосконалення професійної діяльності педагога. На думку дослідника – це не жорстка стандартна схема, а гнучка орієнтовна основа розвитку фахівця. Професіограма моделює передбачений результат, який існує ідеально, але має бути отриманий після певного терміну навчання і виховання студента у закладі вищої освіти. Як система вимог до спеціаліста, вона надає можливість передбачити конкретні шляхи, засоби, операції, критерії професійної підготовки студентів, а також удосконалювати програму формування особистості [382, с. 26].

Як зазначає О. В. Полозенко, професіографічний підхід дозволяє враховувати специфіку професійної діяльності фахівця у змісті психологічної підготовки та робить її в цілому більш ефективною щодо особистісного розвитку

студентів. Психологічна підготовка уможлиблює, як стверджує дослідниця, формування особистісних цінностей та їхню трансформацію у професійні на когнітивному рівні [331, с. 211].

З огляду на розширення ринку освітніх послуг та кола потенційних клієнтів ринку оздоровчих послуг К. М. Скиба розглядає професіографічний підхід з позиції фахової мобільності. Дослідниця виділяє такі його складові: 1) «професія» – сфера професійної ідентифікації, самоактуалізації й самореалізації; 2) «зв'язок з колегами» – сфера ділового спілкування та кар'єрного зростання, змагання, суперництва й завоювання престижу; 3) «зв'язок з роботодавцем» – сфера соціального партнерства, створення нових перекладацьких технологій та реалізації інновацій) [378, с.107].

С. С. Середня вважає, що професіографічний підхід вказує шляхи на психологічну підготовку, загальну ерудицію, широкий культурний кругозір, педагогічну майстерність, оволодіння освітніми технологіями, організаторські вміння і навичкам, педагогічному такту, педагогічну техніку, розуміння цілей і завдань проведеної роботи, ораторське мистецтво тощо» . З урахуванням специфічних умов майбутньої професійної діяльності вчителя фізичної культури дослідниця влучно робить спробу щодо розподілу цих умов на три групи, зокрема: 1) психічна напруженість; 2) фізичне навантаження; 3) умови, пов'язані з факторами зовнішнього середовища [385].

За свідченням науковиці, у досліджуваній нею першій умові, акцентується увага на психічній напруженості вчителя фізичної культури: «шум від криків тих хто займається, який відрізняється чергуванням і високими тонами, викликає психічне стомлення у вчителя; необхідність переключення з однієї вікової групи на іншу; значне навантаження на мовний апарат і голосові зв'язки; відповідальність за життя і здоров'я учнів, так як заняття фізичними вправами відрізняються високим ступенем ризику в отриманні травм. Вчена серйозно наголошує на умові – це «фізичне навантаження» (необхідність показувати фізичні вправи, здійснювати фізичних дій спільно з учнями, проявляти силові і вольові зусилля при здійсненні страховки учнів під час виконання вправ на

приладах). Зазначимо, що третя умова, яку виділяє автор, пов'язана з факторами зовнішнього середовища: кліматичні і погодні умови при заняттях на відкритому повітрі; санітарно-гігієнічний стан спортивних класів, залів, майданчиків. За результатами методу професіографії, як зауважує дослідниця, «складається професіограма, тобто результат всебічного опису професії, що дає уявлення про те, що і як має виконуватися фахівцем, за допомогою яких ресурсів, здібностей, властивостей особистості, у яких виробничих умовах» [385].

Професіографічний підхід базувався на наступній ідеї: у студента ще при вступі до ЗВО виявляються викладацькі здібності, рівень розвитку концентрації і стійкості уваги. Після першого курсу виявляється здатність до розвитку образної і словесно-логічної пам'яті, виправляються дефекти мови, формується правильна дикція та командний голос. На третьому курсі – формуються вміння утримувати в центрі уваги одночасне виконання учнями кількох дій або рухових завдань; концентрація на розміщення спортивних об'єктів, предметів під час спортивних занять; формується зорова пам'ять на форму, величину, тривалість виконання рухових дій. На четвертому курсі – удосконалюються комунікативні, організаторські та вербальні здібності; виявляється наявність педагогічної інтуїції, уміння протистояти стресам та формується здатність до педагогічної імпровізації.

Отже, застосування професіографічного підходу дозволяє розглянути результат формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури через призму конкурентоспроможного та успішного випускника закладу вищої освіти з розвинутими гнучкими навичками (softskills) та креативним мисленням

У контексті задекларованого дослідження доречною є думка про те, що позитивний ефект у формуванні професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури повинен поширюватися через активну діяльність студента. Альтернативним підходом може стати діяльнісний, який виокремлюють як практико-орієнтовану тактику в процесі фахової підготовки майбутнього вчителя фізичної культури.

Ключовим філософським поняттям цього підходу є «діяльність» – «специфічно-людський спосіб ставлення до світу», «процес, в ході якого людина творчо перетворює природу, роблячи тим самим себе суб'єктом діяльності, а освоєні ним явища природи – об'єктом своєї діяльності» ; «вид соціальної активності, властивий тільки людині, який має творчий, усвідомлений, цілеспрямований характер»; «спосіб буття людини в світі, здатність її вносити в дійсність зміни» .

Основи діяльнісного підходу були закладені К. М. Дурай-Новаковою [171], В. А. Кан-Каликом [208], О. М. Леонт'євим [258] і розвинуті у подальшому, В. І. Княжевою [218], А. Д. Січкара [377], О. Блажко [30], Ю. Г. Фокінін [430], Е. А. Шатровою [452] та ін.

Реалізація даного підходу дозволила нам ідентифікувати професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури в плані формування мобільності як педагогічну діяльність і прояв особистісної мобільності, визначити її структуру і з'ясувати особливості, а також вивчити її основні діяльнісно-мобільні компоненти: мету, завдання, вихідний матеріал, об'єкт, суб'єкт, засоби, методи, умови, етапи та результати.

Сутність діяльнісного підходу, як вважають Е. А. Шатрова полягає в тому, щоб спрямувати освітній процес на активність особистості, розвиток її умінь і навичок, застосування на практиці здобутих знань з різних навчальних предметів, успішну адаптацію людини в соціумі, професійну самореалізацію, формування здібностей до колективної діяльності та самоосвіти [452]. За висновками дослідниці, у цілому діяльнісний підхід передбачає орієнтацію на розвиток творчого потенціалу особистості і дозволяє врахувати індивідуальні й вікові особливості кожного слухача і сприяє самореалізації в особистому зростанню [452, с. 111–116].

Вагомим для нас у цьому аспекті є визначення цього поняття, що подано у великому тлумачному словнику сучасної української мови, зокрема: «діяльнісний підхід орієнтує не лише на засвоєння прикладів і способів

діяльності педагогів, але й самовираження студентів в активному творчому навчальному процесі» [50, с. 183].

Існують наукові думки про те, що діяльнісний підхід в педагогіці тісно пов'язаний з педагогічною активністю, зокрема:

– міра зусиль, що застосовується особистістю для реалізації значущих потенційних можливостей (Т. Артем'єва) [13, с. 169];

– притаманний особистості спосіб організації життя регуляції та саморегуляції на основі інтеграції потреб, здібностей, відношень особистості до життя, з одного боку, і вимог суспільства, з іншого (К. Абульханова-Славська) [2, с. 110–134];

– прояв ініціативності, цілеспрямованості, самостійності у вчинках та педагогічній діяльності (Ю. Миславський) [284, с. 15].

Виходячи з цього, значущим положенням для формування нового покоління майбутніх учителів фізичної культури є те, що професійна діяльність є основою для формування активності, креативності і професійної мобільності особистості, яка пов'язана з її структурою, до складу якої входять мотиви (потреби) – особистісна активність – ресурс – потенціал – прийняття рішення – цілі – дії – операції – результат і можливість його корекції. Діяльнісний підхід у фізичному вихованні базувався на наступних ідеях: 1) перед студентом ставиться професійна задача з різними варіантами її вирішення, яку вони самостійно повинен виконати, а викладач по-новому спрямовує процес навчання (мотивує, організує, координує, консультує, контролює та ін.); 2) перед студентом ставиться індивідуальна фахова задача, яка має ознаки ясності та розуміння мети, що, у першу чергу, вимагає професійної орієнтації і необхідності проектування засвоєння вмінь, які характерні для майбутньої професійної діяльності; 3) перед студентом ставиться професійна задача, яка має не одне рішення, студенту потрібно знайти кращий спосіб досягнення бажаного результату через особистісну діяльність.

Сутність цього підходу полягає в тому, що студент самостійно при підтримці викладача досягає конкретних цілей у розв'язанні педагогічних,

спортивних, оздоровчих і рекреаційних задач різної складності. Професійна задача виступає засобом діяльності, спрямованої на формування особистісної мобільності майбутнього вчителя фізичної культури. До категорій задач входить: професійно-організаційні (орієнтує особистість «чутливо реагувати на соціальні вимоги динамічних ринків праці, навчатися впродовж життя і опановувати нові галузі транс-дисциплінарних знань); складні демонстраційні (передбачають поєднання розповіді і показу складних рухових дій); проектувальні (зв'язок умови задачі з життям, що викликає підвищений інтерес студента до фахової діяльності); стратегічні (робота на перспективу і результат та застосування діагностичних методик з метою внесення корекції в освітньо-тренувальний процес); пошуково-творчі (побудовані за принципом «Те, що я чую, бачу й обговорюю, те починаю розуміти»); інноваційні (освоєння і застосування на практиці нових видів спорту: чирлідінг, петанк, хортинг, флорбол, бадмінтон, корфбол, сумо, фризбі та ін.); проблемно-педагогічні (імітаційне моделювання педагогічних ситуацій і змагальної діяльності, що потребує їх розв'язання); оздоровчо-рекреаційні (розв'язання задач оздоровчого характеру); імітаційно-моделюючі задачі окремих елементів техніки рухових дій та задачі що вимагають прояву особистісної мобільності.

Отже, упровадження *діяльнісного підходу* забезпечує врахування особливостей творчої педагогічної діяльності майбутнього вчителя фізичної культури.

Особливості запровадження особистісно-орієнтованого підходу, в освітньому процесі закладів вищої освіти присвятили свої праці Л. О. Груша [84], С. Гончаренко [77], О. Дубасенюк [169], С. Рудишин [365], О. Сергійчук [371], В. Усманова [421], С. Яценко [466] та ін.

На думку деяких з них особистісно зорієнтований підхід до навчання передбачає:

– «втілення демократичних та гуманістичних положень щодо формування і розвитку майбутнього вчителя, для якого свобода і соціальна відповідальність виступають домінуючим життєвим орієнтиром» (І. Д. Бех) [21, с. 5];

– «суб'єкт-суб'єкта взаємодію між учасниками освітнього процесу» (Л. О. Груша) [84];

– «озброєння знаннями для запровадження дитиноцентристською педагогіки, що ґрунтується на трьох принципах у розумінні людини: цінність особистості, унікальність особистості, непередбачуваність особистості» (С. У. Гончаренко) [77];

– забезпечення умов «для самореалізації особистості, реального перетворення її на суб'єкта власної діяльності» (А. М. Фасоля) [426];

– «...як тактика, що припускає виявлення практичних аспектів вирішення проблеми на підставі сукупності наукового досвіду (О. А. Дубасенюк)» [169].

Особистісно орієнтований підхід передбачає, на думку І. С. Якиманської створення предметних умов для формування активної та професійної підготовки студентів, взаємозв'язку студента, навчання і розвитку [464, с. 121].

Як вважає А. Маслоу, підґрунтям особистісно орієнтованого підходу у процесі фахової підготовки вчителя є гуманізм, що спрямований на виховання вільної особистості і розвиток її самостійності; передбачає індивідуалізацію виховання і визнання пріоритету особистісного перед суспільним; організацію виховання на основі єдності соціального, психічного і біологічного; всебічне задоволення пізнавальних потреб особистості; виявлення і реалізацію особистісного потенціалу та розвиток внутрішнього світу особистості [278].

В. Л. Ортинський констатує, що цей підхід вимагає «...визнання унікальності та неповторної своєрідності особистості, її інтелектуальної і моральної свободи, права на повагу; передбачає створення у навчанні і вихованні відповідних умов для природного процесу саморозвитку задатків і творчого потенціалу особистості [317].

У дослідженнях С. В. Гуменюк визначені основні завдання особистісно орієнтованого підходу у процесі підготовки вчителя фізичної культури. Автор виділяє: «забезпечення умов успішного розвитку суб'єкта навчання, що можливо за умови відмови педагогів від авторитарної моделі освіти, тоталітарних методів

впливу та домінування суб'єкт-суб'єктних відносин і цілеспрямованому розвитку діалогових стосунків між педагогами і студентами» [86, с. 294].

Сучасні дослідники пов'язують особистісно-орієнтований підхід з дуальністю. Зокрема, Л. Гриневич зауважує, «...коли в підготовці молодих фахівців беруть участь і навчальний заклад, і база практики, це може стати саме тим поштовхом, що необхідний українській освіті для підвищення якості індивідуалізації навчання і її відповідності стандартам та запитам ринку праці» [81]. Особистісно-орієнтований підхід передбачає, на думку І. С. Якиманської створення предметних умов для формування активної та професійної підготовки студентів [464, с. 121].

На думку М. Г. Дернової особистісний підхід також створює знання через загальну й колективну діяльність, яка, як вважає дослідниця «передбачає обговорення ідей і проблем, прийняття рішень...», «...вимагає не тільки набуття нових знань, але і формування мети-компетенції – уміння вчитися і проявляти особистісну професійну мобільність» [162, с. 140].

Сутність особистісно-орієнтованого підходу в професійній освіті, як вважає Н. А. Овчаренко, полягає в «усвідомленню себе особистістю у виявленні, розкритті власних можливостей, становленні самосвідомості, у здійсненні особистісно-значущих і суспільно-прийнятних самовизначень, самореалізації, самоствердженні у майбутній діяльності» [308, с. 149].

Отже, запровадження особистісно-орієнтованого підходу дозволяє спрямувати освітній процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищій школі на вдосконалення механізмів формування індивідуальних освітніх траєкторій і забезпечити умови для їхньої самореалізації та реального перетворення на суб'єктів власної діяльності.

Акмеологічний підхід у педагогічній освіті варто обґрунтувати на основі акмеології (грец. акр.ε означає асте – вершина, пік, logos – наука) – міждисциплінарної науки, яка виникла на межі природничих, суспільних і гуманітарних дисциплін і вивчає феноменологію, закономірності і механізми розвитку людини на ступені її професійної зрілості (за С. Гончаренком) [74].

Предметом нашого дослідження є процес формування професійно-мобільного майбутнього вчителя фізичної культури, який орієнтується на педагога-професіонала Нової української школи і постійно продуктивно працює в зоні найвищих професійних досягнень.

Н. М. Носовець розглядає акмеологічний підхід як закономірності розвитку і саморозвитку зрілої людини; самореалізація творчого потенціалу і розвитку готовності до майбутньої творчої діяльності; суб'єктивні та об'єктивні фактори досягнення вершин професіоналізму; самоосвіта, самоорганізація і самоконтроль; самовдосконалення, самокорекція і самоорганізація своїх вчинків і дій під дією нових вимог професії, суспільства, розвитку науки, культури; усвідомлення своїх здібностей і можливостей, переваг і недоліків своєї діяльності.

Основними пріоритетними ознаками акмеологічного підходу в педагогічній освіті, як зауважує С. С. Вітвицька є: орієнтація на «акме» - вдосконалення на всіх етапах життя і діяльності людини; всебічний розвиток свідомості й діяльності груп (товариств); переконаність у можливості масового вдосконалення; оптимістичний погляд на людину та її майбутнє, виражений у антропоогічному акмеїзмі, використання акмеологічного проектування вищих досягнень окремими особами, а також групами і товариствами [59].

Л. О. Хомич вказує, що «у педагогічній науці цей підхід виконує теоретико-методологічну функцію і є системно-інтегративною методологією, яка лежить в основі гуманістичної педагогіки. Він також є системоутворюючим чинником в організації діяльності суб'єктів педагогічного процесу» [437, с. 309].

Отже, у межах акмеологічного підходу аналізується самоактуалізація творчого потенціалу, самовдосконалення, самостійної професійної діяльності.

Таким чином, аналіз представлених методологічних підходів дозволяє підтвердити їх глибину і внутрішню єдність, взаємозалежність, доповнюваність, комплексність та наявність ідей реалізації проблеми формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

4.2. Концепція системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури

Концепція дослідження ґрунтується на основних наукових інноваційних положеннях, закономірностях і принципах організації та забезпечення освітнього процесу з фундаментально-філософським, загально- та конкретно-науковим методологічним надбанням закладу вищої освіти на інституційному, структурно-організаційному та структурно-функціональному рівнях реалізації концептуально-стратегічних засад формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури в процесі фахової підготовки.

Процеси реформування характерні для освітніх систем у глобальному масштабі. У Всесвітній декларації ЮНЕСКО «Вища освіта у XXI столітті: бачення та дія» зазначено, що скрізь вища освіта стикається з серйозними викликами, які пов'язані з фінансуванням, справедливістю умов доступу, підвищенням кваліфікації персоналу, працевлаштуванням випускників, створенням ефективних угод про співпрацю, рівним доступом до міжнародного співробітництва [43].

Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури сьогодні, як вважає Н. В. Степанченко «це освітній процес, що також відображає науково та методично обґрунтовані заходи закладу освіти, спрямовані на формування впродовж навчання необхідного рівня професійної компетентності випускника. В основу нової системи підготовки вчителів фізичного виховання, як зауважує дослідниця, покладено «нові концептуальні дослідження, сучасні цінності фізичної культури, що визначають інноваційні підходи і нові педагогічні технології їх засвоєння, що сформувалися в теорії професійної освіти в останні десятиліття» [398]. Для нашого дослідження ці думки дослідниці є дуже важливими.

М. В. Данилевич також акцентує увагу на новій концепції професійної діяльності таких фахівців, яка передбачає «освітню інтеграцію, що сприяє необхідності визначення змісту і форм формування професійно-орієнтованих

знань, умінь та навичок, компетентностей, інтегральних якостей особистості майбутнього фахівця з фізичного виховання та спорту, які забезпечують, з одного боку, якість освітнього процесу, а, з іншого, – успішність професійної реалізації у професійній сфері [89, с. 260].

Для ґрунтового моделювання змісту концепції національної освіти О. І. Шаров пропонує виділити шість груп орієнтирів: 1) призначення вищої освіти; 2) внутрішній рушій; 3) економічна основа; 4) ступінь відкритості; 5) ступінь порівнянності; 6) принцип діяльності системи вищої освіти.

До орієнтирів першої групи дослідник освітніх перетворень відносить: підготовку фахівців для діяльності в умовах економічних змін (елітна вища освіта) до підвищення якості людського життя (масова вища освіта). До другої групи орієнтирів О. І. Шаров відносить автономність (самоврядність навчальних закладів, академічні свободи для викладачів та студентів) і корпоративність (вертикально інтегровані бізнес-структури з жорсткою ієрархією та контролем згори). Третя група передбачає суто публічну (вищу освіту фінансує держава за рахунок податків) та приватну (вища освіта фінансується громадянами та корпораціями). Четверта група орієнтирів – від автаркії (під гаслами протидії «відпливу мізків») до інтернаціоналізації (космополітизму). До п'ятої групи орієнтирів дослідник відносить орієнтир від суто національної структури ступенів та мережі закладів вищої освіти до повністю відповідній сучасним міжнародним тенденціям (наприклад, Болонському процесу). І шоста група – це побудова освіти від функціональної до модельно-проектно-орієнтованої [451].

Згідно представлених концепції майбутній здобувач вищої освіти повинен мати уявлення про те, що таке спортивна індустрія, ринок оздоровчо-освітніх послуг, для того, щоб вигідно презентувати себе та витримувати конкуренцію з іншими кандидатами на робочі місце в умовах глобалізації. Тому в основу Концепції формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури покладено ідеї: моделювання нового освітнього середовища; адаптації до ринкових відносин і спортивної індустрії; неперервності і мобільності в конкурентоспроможності освіти; профпридатності і конкурентоспроможності.

Розглянемо *ідею моделювання нового освітнього середовища*.

Л. І. Лубишева (2003) пропонує модель з когнітивною інфраструктурою, що забезпечує трансляцію професійно значущого знання в систему підготовки вчителів фізичного виховання [263, с. 14]. Аналогічної думки О. Л. Шабалова (2003) [448, с. 185] яка вважає, що когнітивно-технологічна модель професійної підготовки фахівців в галузі ФКіС є алгоритмом послідовної реалізації спроектованої цілісної системи освітнього процесу, що передбачає чітко визначену сукупність і взаємозв'язок елементів педагогічної діяльності, оптимальне функціонування яких забезпечує досягнення планованих проміжних і кінцевого результатів навчання. Н. Урум (2008) обґрунтовує блочну модель валеологічної підготовки майбутніх учителів до формування у школярів здорового способу життя, яка зорієнтована на три блоки – методологічний, організаційно-змістовий та технологічний [420, с. 87–101]. В. О. Тимченко (2010) пропонує модель спортивно-орієнтованого фізичного виховання із застосуванням інформаційних технологій, яка містить концептуальний, мотиваційно-діяльнісний та результативний компоненти [412].

Р. М. Пріма (2010) наводить технократичну модель підготовки майбутнього вчителя. Провідними категоріями цієї моделі, на думку дослідниці, є «ефективність навчання», «конкретизація навчальних цілей», «критерії засвоєння» (еталонні результати), які забезпечують організаторам навчального процесу зворотний зв'язок у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців, формують і підсумовують оцінку, навчальні процедури, наявність інформації й еталонів засвоєння, критеріальний контроль, повне засвоєння тощо [340].

Натомість гуманістична модель І. А. Зязюн (2000) орієнтує професійну підготовку фахівців цього освітнього періоду на їхні потенційні можливості, сприяє самоактуалізації, розвитку і саморозвитку творчих пізнавальних можливостей. У моделі автора провідними є такі поняття, як «навчальне дослідження», «особистісний потенціал», «самоактуалізація особистості учня», «постановка і перевірка гіпотез», «навчальний експеримент», «моделювання навчального процесу», «рефлексивне, критичне, творче мислення», «рольова

гра», «пошук особистісного змісту» тощо [196, с. 53–54]. Т. В. Корольова (2013) пропонує ресурсну модель підготовки вчителя. На думку дослідниці виникає необхідність у визначенні психолого-педагогічних заходів, що мотивують студента до зростання його компетентності, професіоналізму і досягнення максимального рівня реалізації майбутньої професійної діяльності [230, с. 158–159].

Заслуговує на увагу дослідження А. А. Нагорняк (2014), яка розглядає модель педагогічної системи сприяння розвитку готовності студентів вищої школи до професійної мобільності. Авторська модель являє собою соціально-педагогічну систему, здатну до саморозвитку, що забезпечує оптимальні умови для формування готовності студента до вибору індивідуальної стратегії майбутньої професійної діяльності в умовах інформатизації суспільства та розвитку нових наукомістких технологій [295, с. 293].

Н. І. Степанченко (2017) представляє широкому педагогічному загалу професійно-компетентна модель вчителя фізичного виховання. Для конкретизації її структури дослідниця пропонує шість компонентів професійно-педагогічної компетентності (мотиваційно-педагогічний, конструктивно-педагогічний, організаційно-педагогічний, педагогічно-рефлексивний, педагогічно-технологічний, когнітивно-педагогічний). Кожний компонент моделі наповнений елементами (особистісними утвореннями), необхідними вчителю фізичного виховання [398, с. 122].

Професор Оксфорду Р. Прінг (Richard Pring, 1999), пропонує дуальну модель, визнаючи той факт, що освіта не може не мати цілей і завдань, стверджує, що нескінченні списки компетентностей, які можуть бути виміряні за допомогою різних засобів, зміщують фокус освіти з цілей на поєднання теоретичних і практичних засобів навчання [497]. Німецький учений М. Хайнріх (Martin Heinrich, 2015) пропонує модель автономно-незалежного навчання. За М. Хайнріхом, концепт освітньої автономії включає ідею автономії дитини, котру необхідно навчити бути самостійною, ідею педагогічної свободи вчителя та ідею автономії закладу освіти як, незалежного від економічних й державних

інститутів, що в умовах зростаючої ринкової конкуренції підштовхують освіту до комерціалізації [484].

Китайський науковець Дз. Нан-Дзао (Zhou Nan-Zhao, 2017) пропонує авторську модель модернізації курикулуму базової (профільної) освіти. Вчений вирізняє 4 стовпи навчання, переосмислюючи ідею Ж. Делора (Jacques Delors): цілі (goals/rationale), зміст (subject content), педагогіка (teaching approach) і результати (learning outcomes). Отже, концепт «цілі» у цій моделі виконує функцію локомотиву, спрямовуючи рух і визначаючи інші компоненти системи мобільної світи, яка спрямована на бажаний результат.

Набуває популярності мобільна модель з ефектом комплементарності – «накладання» неформальної, формальної та інформальної складових освіти. Про її варіанти й поширеність йдеться у публікаціях багатьох зарубіжних вчених. Зокрема, Дж. Бьорнавольд (J. Bjornavold) [473, с. 67] акцентує на тому, що «...неформальна освіта може поєднуватися з інформальною будь-де: і у межах навчального закладу, і на робочому місці, і в дозвіллі». Дж. Бовьєр (J. Bowyer) [472, с. 17] акцентує на спрямованості неформальної освіти на доповнення інших складових неперервного навчання, що є необхідним для формування життєвої активності й соціальних компетентностей особистості.

Слід зауважити, що представлені моделі вирізняються неоднозначністю місії викладача і здобувача вищої освіти в оновленому середовищі закладу вищої освіти і зорієнтовані на неперервність, гнучкість, варіативність, мобільність, результативність, конкурентоспроможність освіти в контексті педагогічної діяльності.

З позицій сьогодення можна з упевненістю говорити про те, що моделювання нового освітнього середовища переходить на новий етап розвитку, намагаючись поєднати в собі всі аспекти навчання і розвитку людини професійно-мобільної особистості. Узагальнені концептуальні ідеї вітчизняного і зарубіжного досвіду моделювання в системі підготовки майбутніх учителів нового покоління подано у таблиці 4.1.

Таблиця 4.1

**Концептуальні ідеї моделювання в системі підготовки вчителя
нового покоління**

Автор моделі	Назва моделі
Вітчизняний досвід моделювання системи підготовки вчителя нового покоління	
Л. І. Лубешева (2003)	«Когнітивна модель»
О. Л. Шабалова (2003)	«Когнітивно-технологічна модель»
Н. Урум (2008)	«Валеологічна модель»
В. О. Тимченко (2010)	«Спортивно-орієнтована модель з застосуванням інформаційних технологій»
Р. М. Пріма (2010)	«Технократична модель з мобільним змістом»
І. А. Зязюн (2000)	«Творчо-пізнавальна модель»
Т. В. Корольова (2013)	«Ресурсна модель»
А. А. Нагорняк (2014)	«Індивідуально-стратегічна модель»
Н. І. Степанченко (2017)	«Професійно-компетентна модель вчителя фізичного виховання»
Л.І. Іванова (2007)	«Фізкультурно-оздоровча модель»
Зарубіжний досвід моделювання системи підготовки вчителя нового покоління	
Р. Прінг (Richard Pring, 1999) (Англія)	«Дуальну модель»
М. Хайнріх (Martin Heinrich, 2015) (Німеччина)	«Модель автономно-незалежного навчання»
Дз. Нан-Дзао (Zhou Nan-Zhao, 2017) (Китай)	«Модель курикулуму профільної освіти»
Дж. Бьорнавольд (J. Bjornavold)	«Комплементарна модель– «накладання» неформальної, формальної та інформальної складових освіти»
Д. Волкер (Decker Walker, 2013)	«Натуралістична модель»

Розглянемо ідею адаптації до ринкових відносин і спортивної індустрії.

Існують різні визначення поняття ринку освітніх послуг в умовах глобалізації. Так, Т. А. Ящук зауважує, що за класичним підходом визначення поняття «освітні послуга» – це певний вид товару, особлива споживча вартість процесу праці. За маркетинговим підходом, продуктом вищого навчального закладу на ринку освітніх послуг є сукупність освітніх програм, які визначають моделі поведінки спеціаліста [467]. За інституціональним підходом, основними суб'єктами ринкових відносин є виробники освітніх послуг (освітні заклади, фізичні особи, які надають освітні послуги) та їх споживачі (підприємства, фізичні і юридичні особи, організації, органи державного та регіонального управління) [467, с. 246].

Освітні послуги, на думку С. В. Багдік'яна, можна охарактеризувати як цілеспрямований систематичний процес передачі та отримання знань, інформації, вмінь і навичок та результат інтелектуального, культурного, духовного, соціально-економічного розвитку суспільства та держави [16].

О. В. Мудра виділяє основні особливості, які характеризують існування ринку освітніх послуг в умовах глобалізації, серед яких: самостійність вищих навчальних закладів у здійсненні своєї діяльності, включаючи можливість самим обирати напрям підготовки спеціалістів і виконання наукових досліджень; висока еластичність попиту на освітні послуги, швидка реакція ринку на зміни попиту; індивідуальність й нестандартність наданих послуг і технологій, висока диференціація продукту за однією і тією самою спеціальністю; розвиток функції адаптації освіти та людини до нових можливостей навчання, перенавчання, підвищення кваліфікації; орієнтація молоді на престижні професії, що виникли в умовах глобалізації [292, с. 36].

У світлі глобалізації виникає й вимагає осмислення комплекс проблем у контексті трансформації вищої фізкультурної освіти. До цих проблем, як зазначають Н. В. Скотна та Н. І. Ашиток, належать: «стратегія інтернаціоналізації, транснаціональна освіта, забезпечення міжнародної якості, підприємницькі підходи до функціонування освіти, регіональна і міжрегіональна співпраця, поява нових освітніх посередників – провайдерів освіти, бажання фахівця займати бажане місце роботи» [380, с. 88]. У цьому контексті слід зауважити, що можливість вчителя фізичної культури займати бажане місце роботи безпосередньо пов'язана зі сформованою ринковою ситуацією. Т. Г. Кутейніцина виділяє три обов'язкових складові ринкової ситуації [255]: 1) повинен існувати ринок робочих місць, де фахівець може вибрати те чи інше місце працевлаштування, яке відповідає його уявленням і бажанням; 2) конкуренція, тобто на одне і те ж місце може претендувати більше, ніж одна людина; 3) працівник і роботодавець повинні мати можливість вести переговори для узгодження своїх інтересів [255].

Л. С. Фролова вважає, що на своєму шляху до глобалізації майбутній учитель фізичної культури (тренер) також стикаються з певними труднощами та протиріччями: «між бажанням держави зберегти провідну роль у життєзабезпеченні сфери та її обмеженими ресурсними можливостями; між активним розвитком приватного сектору і мобільною готовністю суспільства забезпечити його цивілізоване функціонування; між появою нових видів спорту (професій) та неготовністю їх впровадження та ін.» [431, с. 78]. Тільки сьогодні, до Реєстру визнаних видів спорту в Україні внесені ще нові види: Кунгфу, Карате WKF, Флорбол, Косіки карате, Карате WKS, Фрісбі, Корфбол, Нетбол, Ракетбол, Роллер-спорт та Сквош (і це далеко неповний перелік). Звідси випливає, що на основі суб'єктивного сприйняття сьогодення виникають питання у підготовці такого фахівця який, проявивши особистісну мобільність, швидко адаптується до особливостей як нових видів спорту, так і нових професій що з'являються на ринку освітніх послуг.

Високий розвивальний потенціал нових трендів у галузі фізичного виховання та спорту потребують підготовки конкурентного та професійно-мобільного вчителя. На європейському рівні така освіта спрямовується на вирішення існуючих економічних проблем і проблем розвитку особистості в сукупності.

Отже, формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури повинно базуватися на активній діяльності суб'єктів освітнього процесу, спрямованого на оволодіння здобувачами вищої освіти ключовими компетентностями (інструментальними, загальними, фаховими), що ґрунтуються на професійній продуктивності, уміннях аналізувати нові ситуації й застосовувати професійно орієнтовані знання для їхнього вирішення.

Розглянемо ідею неперервної освіти і мобільності.

Як влучно зауважує Н. Демченко «з появою вільного ринку праці, переходу до інформаційного суспільства все більше відчувається потреба у фахівцях з високим рівнем інтелектуально-творчої активності, у поглибленні інтеграції науки, виробництва й освіти. Зважаючи на це, автором розглядається

неперервність освіти як інтегральне поняття, яке відрізняється багатим семантичним змістом і містить певну сукупність суспільних, особистісних та професійних інтересів людини, які формуються та розвиваються тільки за умов поєднання базового, додаткового навчання та самоосвіти».

Великий вплив на розвиток і популяризацію концепції неперервної освіти в нашій країні набули праці вітчизняних вчених: С. Вольянської [66], О. Ворон [67], М. Віднічук [56] та ін.

Поняття «неперервна професійна освіта» визначається як постійний творчий розвиток і вдосконалення кожної людини протягом усього життя шляхом взаємодії між знаннями, що здобуті на початкових етапах освіти, і знаннями, здобутими на подальших етапах [304].

О. В. Торічний основним постулатом неперервної освіти вважає: охоплення освітою всього життя людини; інтеграція «вертикальна» (спадкоємність між окремими етапами і рівнями освіти) та «горизонтальна» (освітня дія школи, сім'ї, неформального оточення людини, засобів масової інформації); взаємозв'язок загальної, політехнічної і професійної освіти; відкритість, гнучкість системи освіти; різноманітність змісту, засобів та методик навчання і можливість вільного їх вибору; рівноправна оцінка та визнання освіти не за способами її отримання, а за фактичним результатом [415].

У зарубіжній літературі термін «неперервна освіта» звучить як «lifelong learning» – «освіта протягом усього життя», що підкреслює його природну та соціальну спрямованість, тобто вказує на навчання і самонавчання людини з народження і до самої смерті. Спираючись на вищесказане, слід зауважити, що Європейська комісія з освіти та професійної підготовки (European Commission for Education and Training) розробила стратегію і міжнародні програми неперервної і мобільної фізкультурної освіти в період на 2009–2020 роки (Strategic framework for education and training). Основні завданнями для країн, які є учасниками даного проекту – зробити неперервну освіту та мобільність людини реальністю. У цьому контексті слід відзначити проекти серед яких:

ЮНЕСКО (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization – UNESCO), яка здійснює порівняльний аналіз освітніх систем на міжнародному рівні. Глосарій інституту ЮНЕСКО використовує поняття «освітній провайдер», позначаючи ним державні освітні заклади, приватні підприємства, неурядові, громадські організації або інші недержавні установи, які надають мобільні освітні послуги як свою основну чи допоміжну мету діяльності. А також у проекті «Вища освіта у глобалізованому суспільстві» акцентується увага на чотири ключові аспекти глобалізації, які впливають на вищу освіту і формування її міжнародного характеру.

Програма розвитку спорту під назвою «Спрінт» (спортивна реформа, інновація, підготовка). Програмою було підкреслено, що усі європейські країни дотримуються єдиної думки щодо ставлення до спортивних цінностей: жодних маніпуляцій спортсменами для досягнення політичних цілей, повна підтримка ідеї оздоровчого «спорту для всіх», зростання вагомості спорту у вихованні молоді. Особлива увага повинна надаватися реалізації програми «Спрінт», яка складається з двох основних частин: мобільних семінарів щодо проблем конкретних країн, на яких детально обговорюються нові принципи керівництва, демократії в спорті, масового спорту, а також багатосторонніх семінарів щодо загальних проблем фізичного виховання в закладах загальної середньої освіти.

Європейський маніфест «Молоді люди і спорт» (м. Лісабон, 1995). У ньому, задекларовано, що надання суспільством можливості молоді займатися спортом повинно призвести не лише до конструктивного використання вільного часу, але і до вирішення таких соціальних проблем, як агресивність, алкоголізм, наркоманія, до лікування інших хвороб суспільства.

Програма «Здоров'я і благополуччя» (Health & well-being) визначено ЄС для систематизації спільної роботи країн-членів ЄС як у сферах профілактики та лікування, так і сфери освіти (валеологічна, рекреаційна та інші напрями освіти), соціальної роботи (соціально-педагогічна, соціально-психологічна, превентивна, інші складові).

Створення Фонду ООН (ЮНІСЕФ – UNICEF, United Nations Children's Found) та Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО – UNESCO, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization), які реалізують у своїй роботі ідею «вільного розповсюдження інформації» про розвиток людини, здоровий спосіб життя, навчання продовж життя і відкритий доступу до масових занять фізичною культурою та спортом.

За ініціативою Німеччини розповсюдження набули 5 нових програм, основною метою яких є залучення молоді до спорту:

– «Політична програма» (за участю діячів політиків і бізнесменів для підтримки асоціацій шкільного спорту).

– «Персональна програма» (з семінарами де здійснюється пошук методів для підготовки нового покоління учителів фізичної культури і залучення добровольців до проведення спортивно-масових форм роботи).

– «Програма-реклама» (з залученням засобів масової інформації, афіш, відеокліпів та інших форм для того, щоб підкреслити соціальне значення спортивних клубів у веденні здорового способу життя).

– «Програма-порада» (метою є розробка практичних матеріалів для підтримки спортивних клубів і підготовки фахівців з нових видів спорту).

– «Програма-діяльність» (підготовка профільних кадрів для діяльності у спортивних клубах, школах та інших закладах освіти, а також для інших організацій, що займаються спортивною діяльністю) (І. Х. Турчик) [418, с. 18–19].

Щодо майбутнього вчителя фізичної культури, представлені концепції пропонують різні шляхи, операції, критерії професійної підготовки студентів, а також засоби діагностики їх профпридатності. Основні завданнями для країн, які є учасницями представлених проектів – зробити неперервну освіту та мобільність людини реальністю.

Отже, формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури у цьому контексті повинно ґрунтуватися на сукупності особистісної мобільності, академічної й крос-мобільностей для успішної адаптації до

трансформаційних процесів, що відбуваються у Новій українській школі на території України чи поза її межами та участі у національних і міжнародних освітньо-оздоровчих проектах.

Розглянемо ідею *конкурентоспроможності і профпридатності*.

З позицій сьогодення заклади вищої освіти спрямовують свої зусилля на формування конкурентоспроможного фахівця, який є не тільки продуктом виробництва вищої школи, а й особистістю, що володіє певними якостями. Б. Д. Паригін визначає поняття «конкурентоспроможність» як комплексну властивість, що має свої ресурси (психофізичне здоров'я, вік, зовнішність, здібності, талант, рівень інтелекту, запас енергії та ін.) і моральні аспекти (ієрархія цінностей, система вірувань, наявність заборон і особистісних обмежень) [320, с. 51–52].

О. С. Гринькевич пропонує в якості орієнтира виокремити такі групи мобільних навчальних задач конкуренції: 1) орієнтири на конкурентоспроможність і мобільність (міжнародний досвід); 2) нові орієнтири, які змінюють ситуацію з відбором і конструюванням змісту вищої фізкультурної освіти (орієнтири на нові Стандарти вищої освіти України в галузі фізичного виховання та спорту); 3) орієнтири на нові компетентності випускника (оцінка і вимоги роботодавців) [81].

Щодо орієнтирів першої групи, користуємося поглядами американського соціолога К. Калхун (С. Calhoun), який відносить дві головні компоненти структурних трансформацій вищої фізкультурної освіти США як реакції на інтереси держави та бізнесу забезпечити глобальну конкурентоспроможність спортивної індустрії. Перший компонент – прийняття закону Бея Доула (Bayh Dole Act), покликаною сприяти збільшенню обсягів патентування результатів академічних досліджень у галузі спорту, а відповідно – ефективніший співпраці з бізнесом у розробці інноваційних продуктів спортивної індустрії. Другим компонентом К. Калхун називає «гонитву за студентом» з огляду на зростання освітніх інституцій, їхньої інституційної ієрархії, посиленої різноманітними системами рейтингування [207, с. 8–9].

Щодо аналізу другої та третьої групи орієнтирів користуємося поглядами Т. А. Макарової – це глобалізація і поява нових концептуальних моделей організації освітнього процесу, однією з яких є дистанційне навчання; інформаційні й інтернет-технології, що змінюють засоби отримання та засвоєння різних компонентів змісту освіти; вступ у Болонський процес і реформування вищої школи на основі компетентнісного підходу і вимог роботодавців; поява нових нормативних документів, що відображають інтереси різних сторін (студентів і їх батьків, працедавців, суспільства, держави).

Ю. І. Завалевський розглядає конкурентоспроможність як чинник розвитку професіоналізму майбутнього вчителя; необхідність вчителя бути включеним у активний процес інноваційної діяльності з метою його професійного самовдосконалення та відповідності вимогам суб'єктів педагогічної взаємодії [178, с. 77]. Дослідник пропонує поетапно формувати конкурентоспроможність майбутнього вчителя відповідно терміну навчання у ЗВО: на адаптаційному етапі (1 курс) відбувається залучення студента до педагогічної діяльності з її елементами; розвивається позитивне ставлення до професії вчителя (результатом цього етапу стає визначення основних перспектив професійного самовиховання); на етапі оволодіння культурою професійної самоосвіти (2–3 курси навчання) формуються стійкі професійні принципи, ідеали, що містять основу професійно-педагогічного світогляду майбутнього фахівця; здійснюється методико-практична підготовка до професії; розвивається емоційно-вольова сфера особистості майбутнього вчителя та його вміння саморефлексії (результатом стає професійна ідентифікація студентів); на етапі засвоєння основних професійних функцій вчителя (4–5 курси) відбувається активна підготовка до самостійної педагогічної діяльності, перевірка власних професійних можливостей та здібностей за допомогою входження в роль вчителя під час педагогічних практик [178, с. 84].

На характер професійної діяльності фахівця, вважає Е. Ф. Зеєр, впливають його психічні властивості: воля, почуття, сприйняття, пам'ять, мислення, а також біопсихічні властивості: статеві й вікові, темперамент, стан здоров'я [190, с. 6].

Ми поділяємо цю думку вченого. Об'єктивно оцінити якість підготовки майбутніх учителів фізичної культури можна шляхом побудови професіограми як моделі особистості сучасного професійно-мобільного фахівця.

У навчальному посібнику «Педагогічна майстерність вчителя фізичної культури» за редакцією І. П. Випасняк, Г. А. Ковальчук, Г. В. Презлятої та О. Я. Фотуйми (2011) поняття «професіограма» розглядається, як «кваліфікаційна характеристика, що містить сукупність професійно значущих якостей, здібностей, знань, умінь і навичок»; «...як документ в якому подано систему вимог, які висуваються до людини певної професії...» [53, с. 24].

М. В. Данилевич вважає, що професіограма фахівця з фізичного виховання та спорту включає кваліфікаційну характеристику, визначає обсяг і науково обгрунтоване співвідношення суспільно-політичних, соціальних і психолого-педагогічних знань, а також наявність умінь та навичок, необхідних для вирішення професійних завдань, пов'язаних із здійсненням рекреаційно-оздоровчої діяльності [89, с. 268–269].

А. А. Марченко зауважує, що професіографічний підхід дозволить сформувати «...ідеальну модель вчителя, викладача, педагога, зразок, еталон, в якому представлені основні якості особистості, якими повинен володіти сучасний вчитель та знання, вміння, навички для виконання функції вчителя [274, с. 239].

М. М. Василенко, пропонує варіювати певні деталі, у плані підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Варіативність деталей, на думку автора, може виявлятися через: універсальність; досвід роботи; педагогічний талант і харизму; вміння продавати оздоровчі послуги; медичну компетентність; бажання вчитися; психологічну компетентність, артистизм, приємну зовнішність [45, с.123].

Теоретичний аналіз літератури та власний досвід викладацької діяльності дозволив нам скласти професіограму вчителя фізичної культури з урахуванням запитів роботодавців щодо ефективної діяльності в умовах Нової української школи, яка передбачає:

– здатність тривалий час зберігати стійку увагу, незважаючи на втому і подразники, а також не втрачати контроль за великою кількістю дітей одночасно у процесі проведення уроку фізичної культури і позаурочних форм занять фізичними вправами;

– педагогічна інтуїція, самоконтроль та емоційна врівноваженість;

– здатність до педагогічної імпровізації;

– здатність до професійної мобільності, творчо й обґрунтовано будувати організаційно-педагогічну і логіко-педагогічну структуру уроку;

– здатність до професійно-педагогічної спрямованості: фахова компетентність; захопленість професією; висока професійна працездатність та готовність працювати з учнями різного віку і статі;

– вербальні здібності: відсутність дефектів мови; якісна дикція; командний голос; вміння говорити чітко, ясно, виразно;

– належні ораторські здібності, здатність швидко вступати в контакт і володіння технікою спортивно-термінологічного спілкування;

– високий рівень швидкості рухової реакція на несподівані рухові чи слухові подразники;

– інформаційна грамотність та володіння технічними засобами навчання;

– прагнення бути відкритим стосовно до інших і себе, вміння виробити позитивну Я-концепцію, яка необхідна для реалізації професійних задумів;

– усвідомлено вдосконалювати педагогічну майстерність, самоосвіту та самовиховання;

– здатність до вивчення індивідуальних особливостей учнів з метою розкриття їхніх спортивних талантів.

– здатність до академічної і крос-мобільностей.

Отже, освітній процес у цьому контексті повинен будуватися на формуванні особистісної мобільності майбутнього вчителя фізичної культури як індивідуальної якості конкурентоспроможного здобувача вищої освіти, здатного застосувати в Новій українській школі сучасні засоби фізичного виховання.

Таким чином, модернізація вищої фізкультурної освіти є важким і неоднозначним процесом за своєю формою та проявом. Тому під час конструювання авторської концепції забезпечення формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури доводиться знаходити компроміс між її складністю, інноваційністю і практичністю. До основних положень авторської концепції належать такі:

1. Формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури повинно базуватися на активній діяльності суб'єктів освітнього процесу, спрямованого на оволодіння здобувачами вищої освіти ключовими компетентностями (інструментальними, загальними, фаховими), що ґрунтуються на професійній продуктивності, уміння аналізувати нові ситуації й застосовувати професійно орієнтовані знання для їхнього вирішення.

2. Формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури повинно ґрунтуватися на сукупності особистісної мобільності, академічної й крос- мобільностей для успішної адаптації до трансформаційних процесів, що відбуваються у Новій українській школі.

3. Освітній процес повинен будуватися на формуванні особистісної мобільності майбутнього вчителя фізичної культури як індивідуальної якості конкурентоспроможного здобувача вищої освіти, здатного застосувати в Новій українській школі сучасні засоби фізичного виховання.

4. Оновлення змісту вищої освіти майбутніх учителів фізичної культури повинно здійснюватися з урахуванням запровадження академічної мобільності, спрямованої на формування індивідуальної освітньої траєкторії через навчання на території України чи поза її межами та участі у національних і міжнародних освітньо-оздоровчих проектах.

5. Організація освітнього процесу у закладі вищої освіти повинна базуватися на формуванні у здобувача вищої освіти гнучких навичок (Soft Skills) вибудовувати власну професійну кар'єру та успішно здійснювати диверсифікацію через розширення змісту педагогічної активності.

6. Побудова освітнього процесу повинна опиратися на використанні дієвих педагогічних методах і засобах навчання, створенні інформаційного простору для самостійної когнітивної діяльності студентів з використанням хмарних онлайн-сервісів PREZI, Microsoft Visio, Power, Edraw.Max.exe, Google, VideoScribe, систем електронного і дистанційного навчання (Google Classroom, конференції Zoom та ін.).

Отже, нами розроблено та теоретично обґрунтовано основні положення концепції формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

4.3. Багатовекторна модель системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури

На думку Н. Урум, метою моделювання є побудова цілісної системи підготовки педагогів, що дає змогу розглянути її основні складові – цілепокладання, структурування педагогічного процесу, створення педагогічних умов для використання відповідних методів, засобів формування готовності майбутнього вчителя до відповідної діяльності [420, с. 89].

За висновками, зробленими В. Шинкаруком, моделювання – науковий метод непрямого, опосередкованого дослідження об'єктів пізнання, безпосереднє вивчення яких з певних причин неможливе, ускладнене, неефективне чи недоцільне без дослідження їхніх моделей предметних знакових чи мислених систем, що відповідно відображають імітують певні властивості, характеристики, ознаки, принципи внутрішньої організації та функціонування оригіналів [74].

С. М. Мартиненко вважає, що моделювання повинно відображати цілісність процесу підготовки; відповідати реальним властивостям структурних елементів змодельованого об'єкта; повинна мати відтворювальний характер, що уможливорює її експериментальну перевірку [273, с. 177]. Н. Глузман констатує, що це образ педагогічної реальності, яку моделюють; суб'єктом моделювання

виступає педагог; модель може бути образом минулої теперішньої чи майбутньої педагогічної дії; з допомогою моделі можна формувати цілі, спрогнозувати та планувати майбутню діяльність педагога тощо [273, с.177 – 178].

При розробленні та теоретичному обґрунтуванні моделі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури ми дотримувалися визначення поняття «модель», яке подається у словниках.

Зокрема, сучасний словник іншомовних слів «модель» (італ. *modello*, лат. *modulus* – міра, ритм, такт) визначає як схему для пояснення якогось предмету, явища або процесу в природі та суспільстві [391, с. 461]. Поняття «модель» (з французької мови *modele* – міра, зразок, норма; у перекладі з латині – образ, зменшений варіант, спрощений опис складного явища чи процесу) трактується як зразок, що відтворює, імітує будову та дію будь-якого об'єкта, а, відтак, використовується для отримання нових знань про об'єкт (В.Т.Бусел, 2011) [50]. У сучасному англomовному словнику також знаходимо пояснення «моделі» (*in science, a model is a representation of one system by another, usually more familiar, whose workings are supposed analogous to that of the first*) [293].

Слід зауважити, що модель є представленням однієї системи іншою, як правило, більш знайомою, дії якої є аналогічними до дій першої (2015). У цьому контексті у словнику російської мови за редакцією С. І. Ожегова (1990) [311, с. 359] під моделлю розуміється взірець, еталон, стандарт, будь-який образ (уявний чи умовний: нарис, карту, схему, план та ін.) об'єкта, процесу чи явища. У словнику іншомовних слів (О. Мельничук, (1977) моделювання тлумачиться як метод дослідження явищ і процесів, що ґрунтується на заміні конкретного об'єкта досліджень (оригінал) іншим, подібним до нього (модель). Подібне визначення міститься у словнику професійної освіти, де визначено модель як зразок, примірник чого-небудь; зменшене відтворення якоїсь споруди, механізму; тип, марка, зразок конструкції; схема для пояснення якогось явища або процесу (Гончаренко та ін., 2000, [76, с. 195].

Існують різні авторські визначення понять, пов'язаних із поняттям «модель». Так, під поняттям «модель» вітчизняні вчені С. Гончаренко, І. Зязюн,

Н. Ничкало розуміють штучно створений об'єкт у вигляді схеми, який аналогічний досліджуваному об'єкту і відображає у більш простому вигляді структуру та складники об'єкта, що вивчається [76]. Ними визначено модель як «зразок, примірник будь-чого; зменшене відтворення якоїсь споруди, механізму; тип, марка, зразок конструкції; схема для пояснення якогось явища або процесу». Л. В. Давидович вказує, що модель здатна надавати нову інформацію, що дозволяє виявити та вивчити взаємозв'язки, недоступні пізнанню іншими засобами; вона дає загальну характеристику об'єктам дослідження та виступає як еталон цільової реалізації [87, с. 30]. І. П. Єрмакова визначає поняття «модель навчання» як підготовку майбутнього вчителя до використання дослідницької технології у професійній діяльності і визначає комплекс взаємопов'язаних складових (блоків), що забезпечують оптимальний шлях досягнення поставленої мети – підвищення ефективності професійно-педагогічної підготовки майбутнього педагога, розвиток умінь і навичок, необхідних для здійснення відповідної діяльності [176]. Н. Бордовською та А. Реаном зауважено, що при побудові навчальної моделі основні складники повинні сприйматися лише дидактично, а структура моделі – містити менше елементів, ніж сам об'єкт; при аналізі педагогічної діяльності можливе використання різноманітних моделей; вибір та використання моделей зумовлюється основними концепціями дослідження й конкретними завданнями, які задаються дослідником, практиком, педагогом тощо [37, с. 146–148].

Для того, щоб представити фахівця з фізичної культури, як зауважує В. М. Видрін необхідно створити його модель – уявний образ, який відображає кваліфікаційні характеристики спеціаліста, психічні властивості і риси характеру, мотивацію діяльності і відношення в рамках соціального середовища, в якому він функціонує, його знань, умінь, потреб. Іншими словами, модель – це опис тих основних властивостей оригіналу, які визначають оптимальний рівень його діяльності [68, с. 100].

Система містить п'ять блоків, що дозволяють структурувати і конкретизувати мету, завдання, методологічні підходи, принципи, зміст

структурних компонентів, форми, методи, засоби, етапи, функції, організаційно-педагогічні умови, критерії, показники, рівні та результат (рис. 4.1).

Рис.4.1. Структурні блоки моделі системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури

Для реалізації авторського задуму щодо формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури розроблено багатовекторну модель системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури (рис. 4.2).

Цільовий блок моделі системи складається з мети (формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури в освітньому середовищі закладу вищої освіти) та завдань: (1) мотивувати майбутніх учителів фізичної культури до формування професійної мобільності; (2) стимулювати майбутніх учителів фізичної культури до розвитку їх ключових компетентностей (загальних, інструментальних, фахових); (3) використовувати активні методи, багатовекторність засобів навчання в освітньому процесі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури; (4) забезпечити доступ майбутніх учителів фізичної культури до інформаційних ресурсів для самостійної когнітивної діяльності з використанням хмарних онлайн-сервісів PREZI, Microsoft Visio, Power, Edraw.Max.exe, Google, VideoScribe, систем електронного і дистанційного навчання (Google Classroom, конференції Zoom та ін.

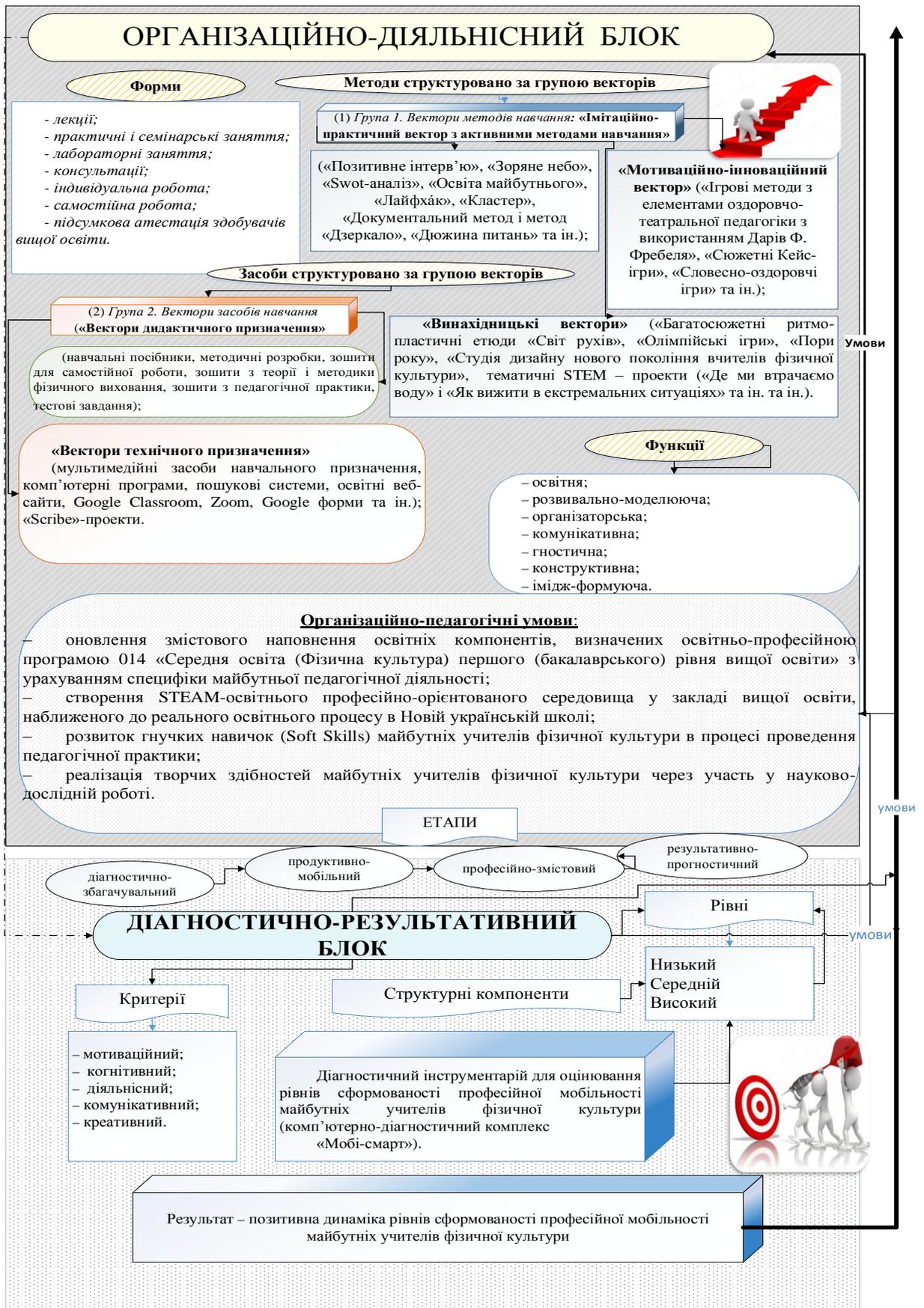

Рис. 4.2. Багатовекторна модель системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури

Теоретико-методичний блок моделі системи складається з концепції забезпечення формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури до основних положень якої належать такі:

(1) формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури повинно базуватися на активній діяльності суб'єктів освітнього процесу, спрямованого на оволодіння здобувачами вищої освіти ключовими компетентностями (інструментальними, загальними, фаховими), що ґрунтуються на професійній продуктивності, уміннях аналізувати нові ситуації й застосовувати професійно орієнтовані знання для їхнього вирішення;

(2) формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури повинно ґрунтуватися на сукупності особистісної мобільності, академічної й крос- мобільностей для успішної адаптації до трансформаційних процесів, що відбуваються у Новій українській школі;

(3) освітній процес повинен будуватися на формуванні особистісної мобільності майбутнього вчителя фізичної культури як індивідуальної якості конкурентоспроможного здобувача вищої освіти, здатного застосувати в Новій українській школі сучасні засоби фізичного виховання;

(4) оновлення змісту вищої освіти майбутніх учителів фізичної культури повинно здійснюватися з урахуванням запровадження академічної мобільності, спрямованої на формування індивідуальної освітньої траєкторії через навчання на території України чи поза її межами та участі у національних і міжнародних освітньо-оздоровчих проектах;

(5) організація освітнього процесу у закладі вищої освіти повинна базуватися на формуванні у здобувача вищої освіти гнучких навичок (Soft Skills) вибудовувати власну професійну кар'єру та успішно здійснювати диверсифікацію через розширення змісту педагогічної активності.

Методологічних підходів (компетентнісного, ресурсного, професіографічного, діяльнісного, особистісно орієнтованого, акмеологічного), та принципів (зв'язку теорії з практикою, вибору власної освітньої траєкторії,

креативності, соціальної активності, освітньої рефлексії, професійної мобільності, міждисциплінарної інтеграції).

Принцип зв'язку теорії з практикою реалізовувався шляхом створення на практичних заняттях педагогічних ситуацій, наближених до реальних умов майбутньої професійної діяльності у Новій українській школі. Цей принцип передбачає, передусім, чітке розуміння наукових відомостей про оздоровчу та спортивно-масову роботу взагалі і фізичну культуру зокрема (початкова, середня і старша школа).

Принцип вибору власної освітньої траєкторії реалізовувався у процесі усвідомленого та узгодженого з викладачем вибору студентом теми творчої роботи, форми її виконання та захисту. Даний принцип означав, що обов'язковою умовою ефективності професійно-педагогічної підготовки є забезпечення предметно-змістової варіативності, міжпредметної інтеграції як основ для вільного вибору власної освітньої траєкторії, самовизначення та самореалізації майбутнього вчителя фізичної культури в середовищі що швидко змінюється.

Принцип креативності характеризує творчу спрямованість професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури на взаємодію, співпрацю викладачів і студентів. В контексті формування професійної мобільності означений принцип по-новому інтерпретував формування гнучких навичок (soft skills), педагогічного менеджменту, підприємництва які трансформується у процесі навчання в певну суму знань, що дозволять випускнику проявляти дидактичну мобільність в умовах Нової української школі.

Принцип соціальної активності реалізовували через активне пристосування майбутнього вчителя фізичної культури до умов набуття практичного досвіду (під час проходженню педагогічної практики) та ознайомлення з освітніми інноваціями.

Принцип освітньої рефлексії реалізовувався в процесі супроводження освітнього процесу його рефлексивним усвідомленням. Цей принцип передбачав: усвідомлення майбутнього вчителя фізичної культури власних

способів діяльності, виявлення її смислових особливостей; формування уміння оцінювати надійність різних джерел інформації, зробити аргументований вибір на користь потреби у руховій активності школяра; уміння аналізувати та оцінювати власні або чужі висловлювання і переконання, аналізувати та оцінювати їх наслідки і ризики; формування власних поглядів на проблеми сучасного фізичного виховання з різних точок зору та порівнювати різні підходи для їх розв'язання.

Принцип професійної мобільності здійснювався через гнучкість побудови освітнього процесу (оновлення освітніх програм), формування підприємливості, ініціативності, вміння раціонально організовувати власну діяльність для досягнення професійних цілей.

Принцип міждисциплінарної інтеграції дозволив розглянути систему формування професійної мобільності з позиції оптимізації освітнього процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури на основі міжпредметних зв'язків. Застосування інтерактивних навчальних технологій дозволило сформувати у здобувачів вищої освіти новий тип мислення, здатність до комплексного вирішення завдань фізкультурної освітньої галузі на основі широкого інтегрування знаннями, отриманими при вивченні професійно-орієнтованих дисциплін.

Змістовий блок моделі складається з теоретичної, практично-прикладної, фізкультурно-оздоровчої та пошуково-дослідницької складових.

Теоретична складова змістового блоку моделі системи забезпечується наявністю знаннєвого компоненту професійної мобільності та передбачає опанування в повному обсязі освітніми компонентами освітньо-професійної програми 014 «Середня освіта (Фізична культура)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: «Теорія і методика фізичного виховання», «Основи педагогічної майстерності», «Професійна мобільність вчителя фізичної культури», «Теорія та методика спортивно-масової роботи», «Методика навчання основам нових видів спорту (Сквош, Фризбі, Флорбол, Петанк, Бадмінтон, Теніс, Городки)».

Практично-прикладна складова змістового блоку моделі системи забезпечується наявністю мотиваційно-ціннісного і професійно-комунікативного компонентів професійної мобільності та передбачає організації педагогічних практик, зокрема: «Практика у початковій школі (1-4 класи)», «Практика в середніх і старших класах (5-11(12) класи)», «Пропедевтична практика (педагогічна)», «Практика в закладах оздоровлення та відпочинку», «Практика за профілем майбутньої професії (безперервна)», «Зимовий табірний збір (лижі, ковзани, ролики)», «Літній табірний збір (плавання, футбол, теніс, нові види спорту)».

Фізкультурно-оздоровча складова змістового блоку моделі системи забезпечується наявністю креативно-моделюючого компоненту професійної мобільності та спрямовується на розроблення сценарієві оздоровчих і спортивно-масових заходів в школі («Спортивні «Леді»», «Спадкоємці Геракла», «Старти непереможних», «Я і моя спортивна родина»).

Пошуково-дослідницька складова змістового блоку моделі системи забезпечується процесуальним компонентом професійної мобільності та передбачає участь у студентських наукових гуртках, дослідницьких STEM – проектах, науково-практичних конференціях, студентських наукових товариствах («Академія», «Дидаскал», «Джерело ідей») та тематичних майстер-класах.

Організаційно-діяльнісний блок моделі системи містить форми, методи, засоби, організаційно-педагогічні умови, функції та етапи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

Форми: лекції; практичні і семінарські заняття; лабораторні заняття; консультації; індивідуальна робота; самостійна робота; підсумкова атестація здобувачів вищої освіти.

Методи і засоби організаційно-діялісного блоку моделі системи структуровано за різними групами векторів, зокрема:

(1) Група 1. Вектори методів навчання: «Імітаційно-практичний вектор з активними методами навчання» («Позитивне інтерв'ю», «Зоряне небо», «Swot-

аналіз», «Освіта майбутнього», «Лайфхак», «Кластер», «Документальний метод і метод Дзеркало», «Дюжина питань»); «Мотиваційно-інноваційний вектор» («Ігрові методи з елементами оздоровчо-театральної педагогіки з використанням Дарів Ф. Фребеля», «Сюжетні Кейс-ігри», «Словесно-оздоровчі ігри» та ін.); «Винахідницькі вектори» («Багатосюжетні ритмо-пластичні етюди «Світ рухів», «Олімпійські ігри», «Пори року», «Студія дизайну нового покоління вчителів фізичної культури», тематичні STEM – проекти («Де ми втрачаємо воду» і «Як вижити в екстремальних ситуаціях»)).

(2) Група 2. Вектори засобів навчання («Вектори дидактичного призначення» (навчальні посібники, методичні розробки, зошити для самостійної роботи, зошити з теорії і методики фізичного виховання, зошити з педагогічної практики, тестові завдання); «Вектори технічного призначення» (мультимедійні засоби навчального призначення, «Scribe»-проекти, комп'ютерні програми, пошукові системи, освітні веб-сайти, Google Classroom, Zoom, Google).

Функції: освітня, розвивально-моделююча, організаторська, комунікативна, гностична, конструктивна та імідж-формування.

Освітня функція передбачає оволодіння студентами ґрунтовними знаннями з професійно орієнтованих дисциплін та у забезпеченні відповідності їх підготовки сучасним професійним вимогам до вчителя фізичної культури Нової української школи.

Розвивально-моделююча функція забезпечувала очікувані результати навчання. Моделювання освітнього процесу здійснювалося відповідно до проблемних методів навчання, що сприяло, зокрема, задоволенню освітніх потреб здобувачів вищої освіти та розвитку у них наскрізних умінь.

Організаторська функція реалізується через формування у студентів спеціальних компетентностей застосовувати на практиці різноманітні види аніматорської і спортивно-масової роботи, урочних і позаурочних форм занять фізичними вправами.

Комунікативна функція спрямовується на формування комунікативної здатності до толерантного та доброзичливого спілкування, вмільої орієнтації в конкретній ситуації, володіння механізмами психологічної дії та тактики спілкування тощо.

Гностична функція передбачає усвідомлення студентами системного навчання впродовж життя, що окреслює їх уміннями і навичками, необхідні для подальшої професійної діяльності, організацію власного освітнього середовища та отримання нової інформації з метою застосування її на практиці.

Конструктивна функція полягала у формуванні спеціальних компетентностей щодо проектування безпечного освітнього та спортивно-масового середовища, навичок працювати «автономно» та в «команді», умінь проявляти наполегливість, сміливість та винахідливість у досягненні поставленої мети.

Імідж-формувальна функція дозволяє узагальнити уявлення про майбутнього вчителя фізичної культури нового покоління що сприяло формуванню його професійного іміджу, через позитивні характеристики стейкхолдерів після проходження практики.

Розроблена нами модель системи є динамічною і може реалізовуватися упродовж діагностично-збагачувального, продуктивно-мобільного, професійно-змістового та результативно-прогностичного етапів. Кожен етап має свої цілі. Так, при реалізації *діагностично-збагачувального* етапу проводиться комплексна процедура діагностики рівня сформованості уявлень майбутніх учителів фізичної культури про майбутню фахову діяльність, її переваги та можливі ризики. Вивчається стан і результати процесу навчання, що дає змогу на цій основі прогнозувати можливі відхилення, визначати шляхи їх попередження, а також коригувати процес навчання з метою підвищення якості його результату.

Основна мета *продуктивно-мобільного* етапу полягала в створенні такого освітнього середовища, яке б забезпечило одержання продуктивних знань та адаптацію майбутніх учителів фізичної культури до нових соціально-економічних умов. Здобувачі вищої освіти отримуючи такі знання мають шанс

знайти міцну опору для майбутнього, зокрема: здатність до швидкої адаптації у спортивно-педагогічному колективі; уміння реалізувати свій потенціал у роботі в команді; отримання системи знань через призму практичного досвіду; усвідомленням соціальної значущості професії вчителя фізичної культури; володіння теоретичними знаннями в своїй галузі та у галузі інших фундаментальних наук про здоров'я людини з метою створення власного освітнього продукту (креативність) на підставі знань, якими вони володіють.

Професійно-змістовий етап передбачав з'ясування стратегії та тактики формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури; проводиться проміжний моніторинг рівнів сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури; здійснюється оновлення змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури шляхом розроблення освітніх програм, навчальних планів, робочих програм з професійно орієнтованих дисциплін, навчально-методичних матеріалів, які мають враховувати характер професійної мобільності майбутнього вчителя.

На *результативно-прогностичному* етапі аналізували набуття студентами практичних здатностей до прояву особистісної мобільності під час педагогічної, пропедевтичної практик та практики у літніх оздоровчих таборах; коригували результати професійної підготовки, які характеризують рівні сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

До діагностично-результативного блоку моделі системи входять: критерії (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, комунікативний, креативний) сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури; рівні (високий, середній, низький). Результатом є – позитивна динаміка рівнів сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

Формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури набуває ефективності за таких організаційно-педагогічних **умов**: оновлення змістового наповнення освітніх компонентів, визначених освітньо-професійною програмою 014 «Середня освіта (Фізична культура) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти з урахуванням специфіки майбутньої

педагогічної діяльності; створення STEAM-освітнього професійно-орієнтованого середовища у закладі вищої освіти, наближеного до реального освітнього процесу в Новій українській школі; розвиток гнучких навичок (Soft Skills) майбутніх учителів фізичної культури в процесі проведення педагогічної практики; реалізація творчих здібностей майбутніх учителів фізичної культури через участь у науково-дослідній роботі.

Таким чином, нами розроблено систему формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, що складається з цільового, теоретико-методологічного, змістового, організаційно-діяльнісного та діагностично-результативного блоків, які забезпечують взаємозв'язок усіх аспектів дослідження і об'єктивно анонсують інформацію щодо результату сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури в умовах закладу вищої освіти.

Висновки до четвертого розділу

У розділі на основі теоретичного аналізу наукових джерел та власного досвіду науково-педагогічної діяльності сформульовано основні положення концепції та розроблено багатовекторну модель, фокус якої спрямовано на формування конкурентоспроможного і професійно-мобільного майбутнього вчителя фізичної культури для попиту Нової української школи.

Багатовекторну модель системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури побудовано з п'яти блоків (цільового, теоретико-методичного, змістового, організаційно-діяльнісного та діагностично-результативного), які забезпечують взаємозв'язок усіх аспектів дослідження і об'єктивно анонсують інформацію щодо результату сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури в умовах закладу вищої освіти. Цільовий блок моделі системи спрямовано на реалізацію мети та завдань.

Теоретико-методичний блок моделі системи складається з концепції формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури;

методологічних підходів (компетентнісного, ресурсного, професіографічного, діяльнісного, особистісно орієнтованого, акмеологічного) та принципів (зв'язку теорії з практикою, вибору власної освітньої траєкторії, креативності, соціальної активності, освітньої рефлексії, професійної мобільності, міждисциплінарної інтеграції).

Змістовий блок моделі системи складається з теоретичної, практично-прикладної, фізкультурно-оздоровчої та пошуково-дослідницької складових.

Організаційно-діяльнісний блок моделі системи містить форми, методи, засоби, організаційно-педагогічні умови та етапи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. Форми: лекції; практичні й семінарські заняття; лабораторні заняття; консультації; індивідуальна робота; самостійна робота; підсумкова атестація здобувачів вищої освіти. Методи організаційно-діяльнісного блоку моделі системи структуровано за різними групами векторів, зокрема:

(1) Група 1. Вектори методів навчання («імітаційно-практичні з активними методами навчання», «мотиваційно-інноваційні», «винахідницькі»;

(2) Група 2. Вектори засобів навчання («дидактичного призначення», «технічного призначення»).

Функції: освітня, розвивально-моделююча, організаторська, комунікативна, гностична, конструктивна та імідж-формувальна. Етапи: діагностично-збагачувальний, продуктивно-мобільний, професійно-змістовий та результативно-прогностичний.

До діагностично-результативного блоку моделі системи входять критерії сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, такі як мотиваційний, когнітивний, комунікативний, креативно-моделюючий, а також рівні (високий, середній, низький).

Вказано, що результатом є позитивна динаміка рівнів сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

Основні наукові положення розділу викладено в опублікованих працях автора [101], [104], [153], [154], [156], [476].

РОЗДІЛ 5

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

5.1. Оновлення змістового наповнення освітніх компонентів, визначених освітньо-професійною програмою 014 «Середня освіта (Фізична культура)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти з урахуванням специфіки майбутньої педагогічної діяльності

Схарактеризуємо зміст таких професійно орієнтованих навчальних дисциплін, як «Професійна мобільність вчителя фізичної культури», «Інноваційні технології в роботі з дітьми. Педагогіка Ф. Фребеля» (Фізкультурна освітня галузь), «Теорія і практика інноваційної фізичної культури», структурованих за принципами мобільності і дуальності, що є актуальним в контексті нашого дослідження.

Для нашого дослідження важливим є те, що виконання навчального плану передбачає вивчення навчальної дисципліни «Професійна мобільність вчителя фізичної культури» загальним обсягом 180 години (6 кредитів), з них 107 години – на самостійну роботу, 71 година – на аудиторну роботу (лекції – 49 годин, практичні – 22 години) (дисципліна вивчається впродовж трьох семестрів навчання) (скоречений силабус дисципліни подано у додатку Ж).

Після вивчення першого модуля дисципліни «Основи формування базового рівня професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури» студент повинен розуміти сутність професійної мобільності як нового явища у галузі фізичного виховання та спорту; вміти ідентифікувати явища, процеси, системи, ситуації, задачі, що виникають перед сучасним вчителем фізичної культури у в умовах Нової української школи; застосовувати на практиці цінності сформованості професійної мобільності; розкривати суть педагогічних пошуків і знахідок різних історичних епох, щодо формування мобільної особистості та їх значимість для сьогодення.

Оцінювання рівня знань студентів із модуля I «Основи формування базового рівня професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури» відбувається за рейтинговою шкалою. Студент може отримати бали за такі види робіт: опитування (відповідь чи доповнення) – 0-1 бали (Мах=5 балів); мультимедійні презентації – 1 презентація від 0 до 5 балів (Мах=5 балів); контрольні роботи – 1 контрольна робота від 0 до 5 балів (Мах=5 балів); підсумкове тестування – 5 балів (Мах=5 балів). Максимальна сума балів за модуль – 20 балів.

Змістовий модуль II «Професійна мобільність як результат формування ключових компетентностей фахівців галузі фізичного виховання та спорту» обсягом 52 години (1,7 кредити) викладається студентам у 4 семестрі.

Оцінювання рівня знань студентів із модуля II «Професійна мобільність як результат формування ключових компетентностей фахівців галузі фізичного виховання та спорту» відбувається за рейтинговою шкалою. Студент може отримати бали за такі види робіт: опитування (відповідь чи доповнення) – 0-1 бали (Мах=5 балів); письмові роботи – 1 робота, від 0 до 5 балів (Мах=5 балів); мультимедійна презентація – 1 презентація, від 0 до 5 балів (Мах=5 балів); підсумкове тестування – 5 балів. Максимальна сума балів за модуль – 20 балів.

Модуль III «Реалізація професійної мобільності вчителя фізичної культури через спортивну анімацію» обсягом 51 година (1,7 кредитів) викладається студентам у 4 семестрі. Цей модуль є логічним продовженням перших двох розділів і сприяє оволодінню майбутніми вчителями фізичної культури мобільними знаннями і практичними навичками з теорії та методики проведення фізкультурно-оздоровчих занять як з дорослими, так і з дітьми.

Оцінювання рівня знань студентів із модуля III «Реалізація професійної мобільності вчителя фізичної культури через спортивну анімацію» відбувається за рейтинговою шкалою. Студент може отримати бали за такі види робіт: опитування (відповідь чи доповнення) – 0-1 бали (Мах=5 балів); підготовка сценарію спортивно-масового заходу – 1 робота, від 0 до 5 балів (Мах=5 балів);

спецпедпрактикум – 1, від 0 до 5 балів (Мах=5 балів). підсумкове тестування – 5 балів. Максимальна сума балів за модуль – 20 балів.

Модуль IV «Реалізація професійної мобільності фахівця з фізичної культури та спорту через маркетингову діяльність» обсягом 39 години (1,3 кредити) викладається студентам у 5 семестрі. Основною метою вивчення цього модуля є формування необхідних знань, умінь і навичок про маркетинг послуг у галузях фізичного виховання та спорту, а також навчити застосовувати отримані знання у практичній діяльності.

Оцінювання рівня знань студентів із модуля IV «Реалізація професійної мобільності фахівця з фізичної культури та спорту через маркетингову діяльність» відбувається за рейтинговою шкалою. Студент може отримати бали за такі види робіт: опитування (відповідь чи доповнення) – 0-1 бали (Мах=5 балів); підготовка проектів: проект 1. «Аналіз специфіки ринку спортивно-видовищних послуг у м. Луцьку (Мах=5 балів), проект 2. «Розробка фірмового стилю, логотипу та товарних констант спортивної організації, або спортивного клубу школи» (Мах=5 балів). Максимальна сума балів за модуль – 10 балів. Формою контролю знань студента є екзамен, який оцінюється від 0 до 30 балів. (фрагмент силабусу дисципліни подано у додатку Ж. 5.1.).

Згідно з навчальним планом підготовки бакалавра у 7 семестрі заплановано вивчення дисципліни «Інноваційні технології в роботі з дітьми (силабус дисципліни подано у додатку Ж.5.2). Педагогіка Ф. Фребеля» обсягом 54 години (1,5 кредити). Ця дисципліна є вибірковою, носить дидактично-методологічно-практичний характер і спрямована на оволодіння знаннями щодо формування у студентів чіткого уявлення про сутність та зміст моделювання фізкультурної освітньої галузі у Новій українській школі на основі педагогічних ідей німецького педагога Фрідріха Фребеля.

Формат дисципліни. (Blended Learning) – викладання курсу передбачає поєднання традиційних форм аудиторного навчання з елементами електронного навчання, в якому використовуються спеціальні інформаційні технології, такі як комп'ютерна презентація, відеоматеріали, інтерактивні елементи. Особливою

формою наскрізного STEM-навчання, яке передбачає представлена дисципліна, є інтегрування дисциплін та встановлення міжпредметних зв'язків, що сприяють формуванню у студентів цілісного, системного світогляду, актуалізації особистісного ставлення до питань, що розглядаються на практичному або лекційному занятті. Дисципліна розрахована на викладання фізичної культури у початковій школі.

Основною метою вивчення цієї дисципліни є формування системи теоретичних знань та практичних умінь з моделювання ігрових ситуацій та проведення рухливих ігор, які б, крім забавки, мали й ще оздоровче, освітньо-виховне, мовне та іншомовне, технологічне та логічне наповнення. Моделювання освітньої та професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури крізь призму фребель педагогіка при вивченні першого модуля, розкриває сутність таких понять, як: «дари Ф. Фребеля»; «принцип природовідповідності у педагогічних ідеях Ф.Фребеля»; «дидактичний матеріал для розвитку фізичних якостей дітей»; «переваги й обмеження «фребель педагогіки»; «Фребелівська теорія гри»; «презентаційний матеріал методики Ф. Фребеля в онлайн-сервісі PREZI»; висвітлення принципів побудови моделі освітнього середовища з використанням 1-2-3-4 дарів Ф. Фребеля».

Оцінювання рівня знань студентів з модуля I «Формування професійної мобільності майбутнього вчителя фізичної культури на засадах педагогічної системи Ф. Фребеля» відбувається за рейтинговою шкалою. Формою контролю знань студента є екзамен, який оцінюється від 0 до 30 балів. Упродовж вивчення дисципліни студент може отримати бали за такі види робіт: опитування (відповідь чи доповнення) – 0-2 бали (Max=16 балів); письмові роботи (складання словесних ігор з певним даром Ф. Фребеля) – 5 робіт, кожна від 0 до 2 бала (Max=10 балів); презентація власних словесних ігор з певним даром Ф. Фребеля в онлайн-сервісі PREZI (від 0 до 15 балів); контрольна робота №1 – від 0 до 9 балів; максимальна сума балів за модуль – 50 балів.

Оцінювання рівня знань студентів з модуля II «Словесно-рухливі ігри з дарами Ф. Фребеля та їх вплив на фізичний розвиток школяра» відбувається за

рейтинговою шкалою. Формою контролю знань студента є залік, який оцінюється від 0 до 30 балів. Упродовж вивчення дисципліни студент може отримати бали за такі види робіт: опитування (відповідь чи доповнення) – 0-2 бали (Мах=16 балів); письмові роботи - 5 робіт, кожна від 0 до 1 бала (Мах=5 балів); презентація власного практичного досвіду застосування фребель педагогіка на практиці в НУШ – 1 (від 0 до 10 балів); контрольна робота №1 – від 0 до 5 балів; презентація власних словесно-рухливих ігор (українсько-англійською мовами) – від 0 до 14 балів. Максимальна сума балів за модуль – 50 балів.

Для нашого дослідження важливим є те, що виконання навчального плану передбачає вивчення спецкурсу «Теорія і практика інноваційної фізичної культури». На спецкурс відводиться 1 кредит, 36 години, з них 22 години – на самостійну та індивідуальну роботу, 14 годин – на аудиторну роботу, 4 години лекцій, 4 години семінарських і практичних занять, 6 годин спецпрактикум. Стиль навчання – комбінований (дуальний і загально-аудиторний) у співвідношенні 40/50 курсів лекцій, що супроводжували практичними заняттями у базовій школі. Представлений спецкурс спрямований на оволодіння знаннями щодо сучасних інноваційних технологій організації освітнього процесу у закладах загальної середньої освіти; раціонального використання нетрадиційних методів організації освітнього процесу та особливостей впровадження технології скороченого спареного уроку в умовах гімназії.

Метою представленого курсу є адаптація майбутніх учителів фізичної культури до нових викликів – навчитися навчати по-новому, адаптуватися до нової ролі в освітньому середовищі – бути не лише лектором або тьютором, а й повноцінним членом дослідницької команди, менеджером освітнього процесу та фасилітатором.

Оцінювання рівня знань студентів із розділу I «Теоретичні основи застосування інновацій у фізичному вихованні школярів» відбувається за рейтинговою шкалою. Студент може отримати бали за такі види робіт: опитування (відповідь чи доповнення) – 0-2 бали (Мах=14 балів); письмові

роботи – 5 робіт, кожна від 0 до 2 балів (Мах=10 балів); презентація – 1 (від 0 до 6 балів). Максимальна сума балів за модуль – 30 балів.

Змістовий модуль II «Структура особистісно-орієнтованого уроку фізичної культури та методика його проведення» викладається як теоретично-практичний блок (60% лекції і 40% практичні заняття у базових школах). При вивченні цього модуля концентрували увагу студентів на таких питаннях: етапи особистісно орієнтованого уроку фізичної культури: орієнтація – цілепокладання – проектування – організація – реалізація – контроль – корекція – оцінка». Представлену схему структурування уроку фізичної культури на етапі «орієнтації» подану у додатку И.

Оцінювання рівня знань студентів з другого модуля проводиться за рейтинговою шкалою. Студент може отримати бали за такі види робіт: опитування (відповідь чи доповнення) – 0-3 бали (Мах=15 балів); письмові роботи – 4 роботи (фрагменти конспекту особистісно-орієнтованого уроку, кожна від 0 до 2 балів (Мах=10 балів); проведення уроку або його фрагменту – від 0 до 20 балів; підсумкове тестування – 5 бали. Формою контролю знань студента є диференційований залік. Максимальна сума балів за модуль – 50 балів.

Оцінювання рівня знань студентів з модуля III відбувається за рейтинговою шкалою. Формою контролю знань студента є залік з проведення особистісно-орієнтованого уроку, який оцінюється від 0 до 50 балів. Упродовж вивчення дисципліни студент може отримати бали за такі види робіт: опитування (відповідь чи доповнення) – 0-2 бали (Мах=16 балів); письмові роботи - 5 робіт, кожна від 0 до 1 бала (Мах=5 балів); реферат – 1 (від 0 до 4 балів); контрольна робота №1 – від 0 до 10 балів; практична (фрагмент уроку) робота №2 – від 0 до 15 балів; максимальна сума балів за модуль – 50 балів.

Для розкриття такої організаційно-педагогічної умови нами було проведено майбутніх учителів фізичної культури з 11 закладів вищої освіти України. Загальна кількість склала 597 осіб, серед них 356 майбутніх учителів фізичної культури університетів, зокрема: 1) 71 майбутній учитель фізичної

культури Приватного вищого навчального закладу Академії рекреаційних технологій і права, 76 майбутніх учителів фізичної культури Волинського національного університету імені Лесі Українки, 3) 48 майбутніх учителів фізичної культури Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова; 4) 56 майбутніх учителів фізичної культури Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка, 5) 52 майбутніх учителя фізичної культури Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, 6) 53 майбутніх учителя фізичної культури Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука. Також подано результати анкетування майбутніх учителів фізичної культури з 5 коледжів (241 майбутній вчитель фізичної культури), зокрема: 1) 53 майбутніх учителів фізичної культури Комунального закладу Львівської обласної ради Самбірського фахового педагогічного коледжу імені Івана Филипчак, 2) 57 майбутніх учителів фізичної культури Харківського державного вищого училища фізичної культури (нині Вищий навчальний заклад «Фаховий коледж спорту»), 3) 50 майбутніх учителів фізичної культури Комунального закладу вищої освіти Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу, 4) 55 майбутніх учителів фізичної культури Луцького приватного коледжу рекреаційних технологій і права, 5) 26 майбутніх учителів фізичної культури Комунального закладу вищої освіти Бахмутського педагогічного фахового коледжу.

Анкета та результати анкетування студентів закладів вищої освіти щодо виявлення стану сформованості професійної мобільності подані у додатках К та К1 додатку К. Аналіз анкетування студентів дозволив встановити мету вступу у заклад вищої освіти педагогічного спрямування (фізкультурного профілю).

Так, 22,51% респондентів бажають отримати престижну професію з подальшим працевлаштуванням у сфері фізичної культури та спорту; 45,15% – мріють бути вчителем фізичної культури Нової української школи; 20,17% – обрали спеціальність за порадою батьків, друзів, знайомих студентів; 3,19% – приваблює можливість сучасної системи стажувань і практик, зокрема

міжнародних (з подальшим працевлаштуванням за кордоном); 4,69% – вступили у заклад вищої освіти за привабливою рекламою спеціальності в ЗМІ, Інтернеті, сайті закладу вищої освіти та 4,32 % опитаних важко було відповісти на поставлене запитання анкети (рис. 5.2).

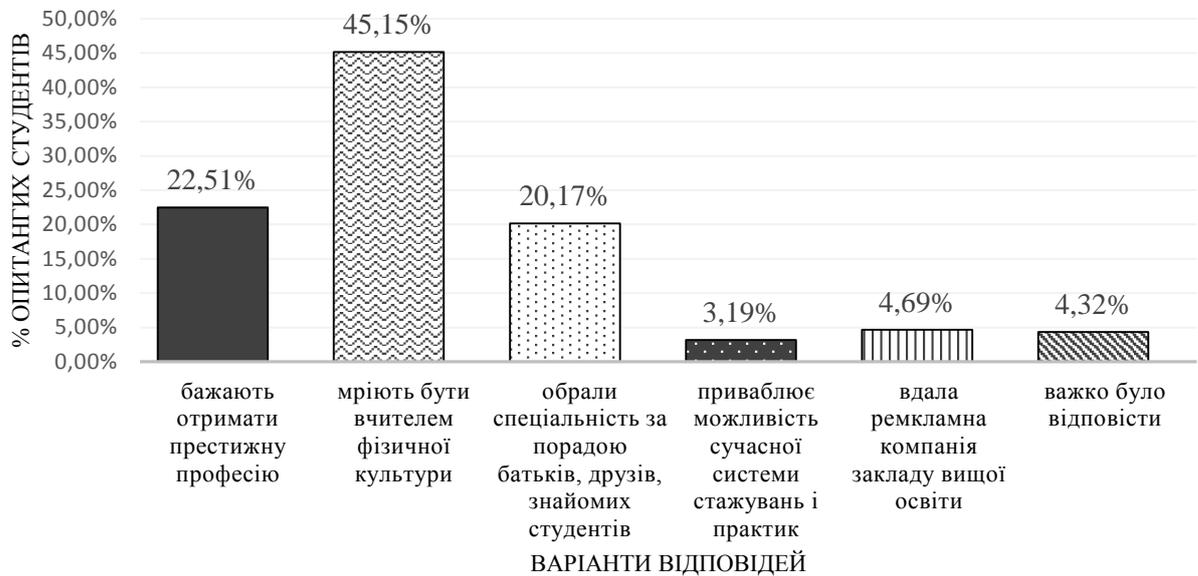

Рис. 5.2. Відповіді студентів, опитаних щодо мети вступу до закладу освіти фізкультурно-педагогічного спрямування (%)

Отже, майже половина респондентів мріють бути вчителем фізичної культури Нової української школи.

Ряд питань анкети було присвячено визначенню поняття «професійна мобільність». Як відомо, існує чимало визначень цього поняття, тому нас цікавило, які з тлумачень визначеного терміну поділяють студенти. Опитування майбутніх учителів фізичної культури про те, чи може бути професійна мобільність інтегрованою якістю здобувачів вищої освіти, що визначається не лише здатністю особистості змінювати свою професію, місце і напрямок діяльності, але й умінням приймати самостійні і нестандартні рішення, показало, що 50,34% осіб частково поділяють це твердження; 40,63% опитаних повністю з ним погоджуються; 7,33% студентів не поділяють цієї точки зору та 2,88% респондентам було важко відповісти на запитання анкети (рис. 5.3).

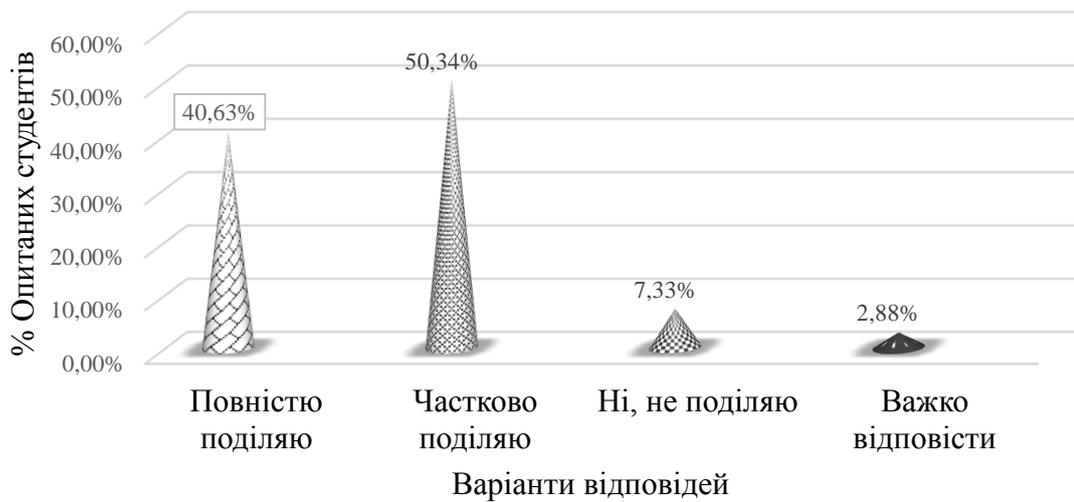

Рис. 5.3. Відповіді студентів щодо того, чи можна вважати професійну мобільність інтегрованою якістю здобувачів вищої освіти, що визначається не лише здатністю особистості змінювати свою професію, місце і напрямок діяльності, але й умінням приймати самостійні і нестандартні рішення, (%)

Найбільше підтримують це твердження студенти Комунального закладу вищої освіти Луцького педагогічного коледжу – 71,6%, Харківського державного вищого училища фізичної культури №1 – 61,63% і майбутні вчителі фізичної культури КЗ ЛОР «Самбірського педагогічного коледжу імені Івана Филипчика» – 53,1%. Найвищий відсоток студентів, які не поділяють даного визначення професійної мобільності, зафіксовано у ПВНЗ «Академії рекреаційних технологій і права» (м. Луцьк) – 23,07 %.

Також цікаво було дізнатися думку студентів про те, чи може бути професійна мобільність системою оволодіння здобувачами вищої освіти ключовими компетентностями (інструментальними, загальними, фаховими), що ґрунтуються на професійній продуктивності, уміння аналізувати нові ситуації й застосовувати професійно орієнтовані знання на практиці. Ми отримали наступні результати: 47,17% осіб повністю поділяють це твердження; 37,70% респондентів частково погоджуються з ним; 12,26% студентів взагалі не поділяють цієї думки та 2,85% опитаних важко було відповісти. Цей показник ілюструє рис. 5.4.

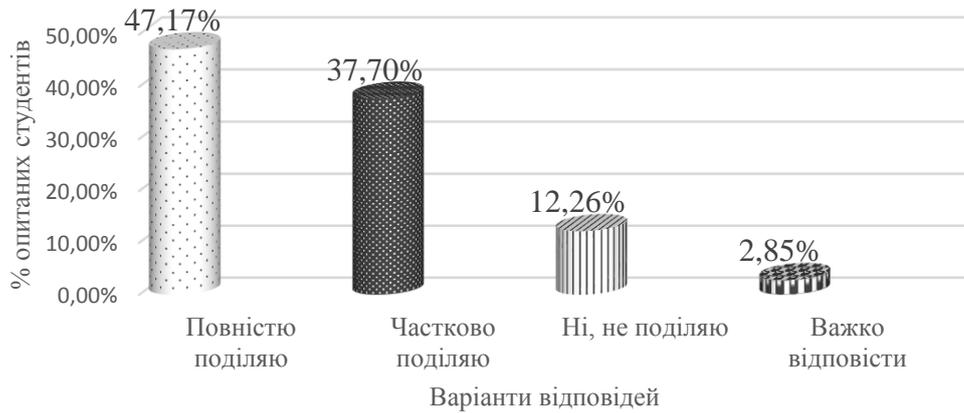

Рис. 5.4. Відповіді студентів щодо того, чи є професійна мобільність – системою оволодіння здобувачами вищої освіти ключовими компетентностями (інструментальними, загальними, фаховими), (%)

Аналіз відповідей опитаних студентів дозволяє стверджувати: 52,12% осіб поділяють думку про те, що професійна мобільність – це реакція вчителя фізичної культури на нововведення, його фахова креативність і здатність до оволодіння Soft Skills (гнучкими навичками), що допоможуть в роботі за фахом, а також успішно соціалізуватись у суспільстві. Частково погоджується з таким твердженням 32,77 % опитаних; 10,76 % студентів зовсім не поділяють цю думку та 5,29 % респондентів важко було відповісти (рис. 5.5).

Рис. 5.5. Відповіді студентів щодо того, чи може професійна мобільність бути реакцією вчителя фізичної культури на нововведення, його фахова креативність і здатність до оволодіння Soft Skills (гнучкими навичками), (%)

Результати опитаних студентів про те, чи може бути професійна мобільність ознакою конкурентоспроможності вчителя фізичної культур на

ринку оздоровчо-освітніх послуг, розподілилися наступним чином: повністю поділяють це твердження 63,14 % студентів; частково погоджується 27,25 % осіб; зовсім не поділяють цю думку 6,39 % та 3,32 % респондентів важко було відповісти (рис. 5.6).

Рис. 5.6. Відповіді студентів щодо того, чи може бути професійна мобільність ознакою конкурентоспроможності вчителя фізичної культури на ринку оздоровчо-освітніх послуг, (%)

Найбільше підтримують це твердження студенти Харківського державного вищого училища фізичної культури №1 – 82,67%, студенти Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка – 80,5% і студенти Волинського національного університету імені Лесі Українки – 80,51%. Найвищий відсоток студентів, які не поділяють даного визначення професійної мобільності, зафіксовано у Рівненському приватному вищому «Міжнародному економіко-гуманітарному університеті імені академіка Степана Дем'янчука – 58,5% і у Комунальному закладі вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради – 7,03%.

Показник кількості студентів, які згодні з тим, що професійна мобільність – це здатність адаптуватися до трансформаційних процесів, що відбуваються у Новій українській школі (всього у 7,41% осіб); 3,76% частково поділяють цю думку; 20,86% опитаних взагалі не поділяють цієї думки і 67,97% студентів було важко відповісти на це питання анкети.

Варто відзначити, що найвищий відсоток (67,97%) студентів не розуміють важливості формування професійної мобільності як здатності адаптуватися до трансформаційних процесів, що відбуваються у Новій українській школі.

У ході опитування для нас важливо було дізнатися, чи потрібна студентам додаткова практика для успішної реалізації себе в Новій українській школі. Отримані результати свідчать, що 51,87% респондентів потребують додаткової практичної підготовки, 30,56 % – швидше так, ніж ні; 12,37 % опитаних вважають, що швидше ні, ніж так та 5,70 % – важко було відповісти (рис. 5.7).

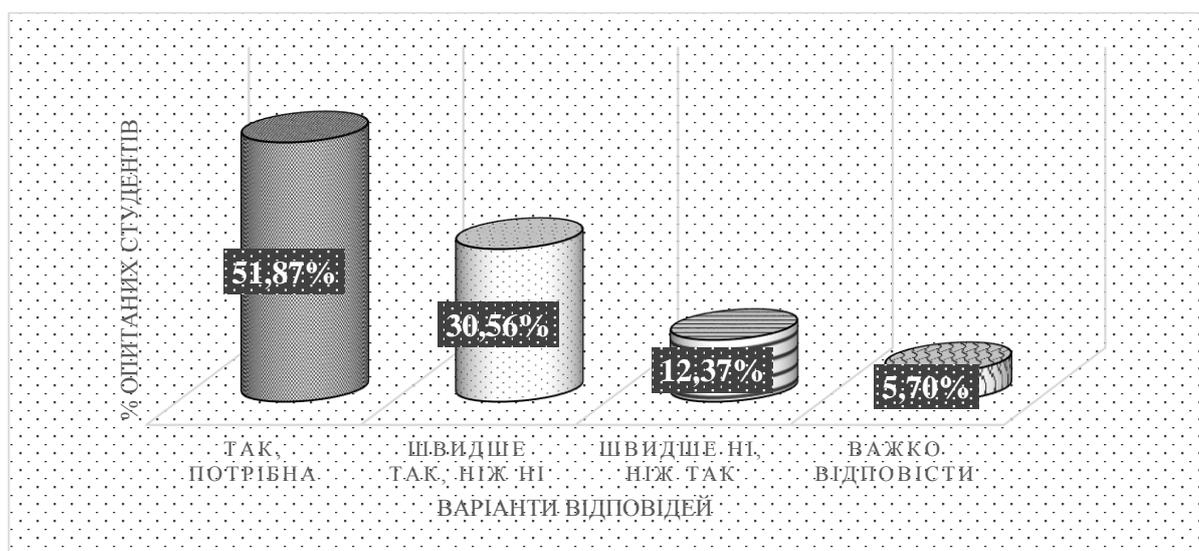

Рис. 5.7. Відповіді студентів щодо потреби у додатковій практиці для успішної самореалізації в Новій українській школі, (%)

Найбільше потребують додаткової практичної підготовки студенти ПВНЗ «Академії рекреаційних технологій і права» (м. Луцьк) – 69,84% респондентів, Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка – 55,0%; найменше потребують додаткової практичної підготовки студенти Рівненського приватного вищого «Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука» – 26,92% і КЗ ЛОР «Самбірський педагогічний коледж імені Івана Филипчак» – 40,68%. Загалом 51,87 %, опитаних підтверджують потребу у додатковій практичній підготовці. Варто відзначити, що найвищий відсоток охочих працювати вчителями фізичної культури у Луцькому педагогічному коледжі – 53,34% та у Бахмутському

педагогічному коледжі – 51,59 %. Значно менший відсоток студентів виявили бажання працювати в зазначеній сфері у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова – 33,33% та у Кременецькій обласній гуманітарно-педагогічній академії ім. Тараса Шевченка – 25,78%. Очевидно, що саме ці студенти хотіли би вивчати долаткові навчальні дисципліни, які би сприяли формуванню особистісної професійної мобільності, зокрема: «Формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури» – 51,87% респондентів; «Інноваційні технології в роботі з дітьми. Педагогіка Ф. Фребеля» – 61,57% опитаних майбутніх учителів фізичної культури; «Теорія і практика інноваційної фізичної культури» – 58,83% опитаних майбутніх учителів фізичної культури.

Окремі питання нашої анкети були присвячені майбутній професійній діяльності студентів. Зокрема, на запитання «Чи спроможні Ви організувати освітній процес в Новій українській школі, спрямований на оздоровлення школяра та розвиток його природних здібностей?» 36,44 % студентів відповіли, що спроможні; 29,42 % – швидше так, ніж ні; 19,47% – швидше ні, ніж так і 14,83% – не змогли відповісти на це запитання (рис. 5.8).

Рис. 5.8. Відповіді студентів щодо спроможності організувати освітній процес в Новій українській школі, спрямований на оздоровлення школяра та розвиток його природних здібностей, (%)

Найбільш впевнені у своїх можливостях студенти Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка (46,46%), Національного

педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (50,00%); та Бахмутського педагогічного коледжу (52,94%); найнижча самооцінка своїх можливостей у студентів Луцького коледжу рекреаційних технологій і права (26,40%).

Подальший аналіз результатів анкетування засвідчив, спроможність майбутніх учителів фізичної культури застосовувати набуті знання під час організації роботи спортивних секцій, тренування збірних шкільних команд з різних видів спорту, їхню здатність до планування загальношкільних оздоровчих заходів.

Зокрема, 52,80 % респондентів вважають, що володіють професійною термінологією; 33,23% – швидше так, ніж ні; 10,59 % – швидше ні, ніж так; ще 5,07 % – не змогли відповісти на дане запитання, тому обрали варіант відповіді «важко відповісти». Отже, майже 50% опитаних не змогли дати позитивної відповіді на поставлене запитання. Найбільш критична ситуація зі знанням професійної термінології в Рівненському приватному вищому «Міжнародному економіко-гуманітарному університеті імені академіка Степана Дем'янчука», де лише 20,77% студентів дали позитивні відповіді, Бахмутському педагогічному коледжі, де лише 22,35 % студентів володіють професійною термінологією.

Також у майбутній професійній діяльності майбутні вчителі фізичної культури повинні вміти мотивувати учнів до рухової активності, і до ведення здорового способу життя. Опитування показало, що 21,25% студентів переконані у своїй здатності мотивувати школярів до використання засобів фізичного виховання як головних чинників формування здорового способу життя; також 38,03 % опитаних вважають, що швидше так, ніж ні; тоді як 28,89% осіб сумніваються в своїх можливостях; а 11,99 % респондентів було складно відповісти на поставлене запитання (рис. 5.9).

Аналіз відповідей студентів різних закладів вищої освіти показав, що найбільше впевнені у своїй здатності мотивувати школярів до використання засобів фізичного виховання як головних чинників формування здорового способу життя студенти Харківського державного вищого училища фізичної культури №1 (52,66%). При цьому найвищий відсоток опитаних, які вважають

себе не підготовленими до такої роботи, встановлено серед студентів Луцького коледжу рекреаційних технологій і права (46,7%).

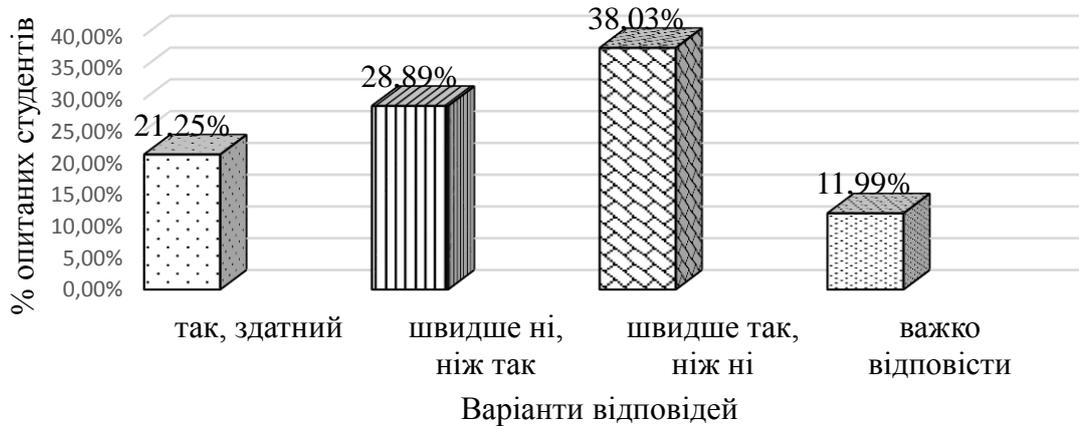

Рис. 5.9. Відповіді студентів щодо здатності мотивувати школярів до використання засобів фізичного виховання як головних чинників формування здорового способу життя, (%)

Низка запитань анкети для студентів були скеровані на те, щоб з'ясувати, чи володіють вони знаннями щодо особливості організації освітнього процесу в контексті Концепції «Нова українська школа»; форм організації занять фізичними вправами в НУШ у контексті ігрової, змагальної та рухової змістових ліній; застосування на практиці нового змісту фізичного виховання, заснованого на формуванні практичних компетентностей школярів; методики проведення контролю за збереженням та зміцненням здоров'я школярів; особливостей формування в учнів практичних навичок щодо самостійних занять фізичними вправами; використання на практиці принципів дитиноцентрованості і природовідповідності та можливостей забезпечення оптимізації освітнього процесу із застосуванням міжпредметних зв'язків.

У процесі дослідження нас цікавили питання щодо їх підготовленості до роботи в Новій українській школі. Отже, щодо володіння знаннями про особливості організації освітнього процесу в контексті Концепції «Нова українська школа?», лише (21,58 % респондентів) вважає себе повністю підготовленими; 38,87% респондентів – сумніваються в своїх знаннях; 30,14 %

студентів – не підготовленими; 9,76 % опитаних важко було відповісти на запитання. Тобто можна стверджувати, що майже 70 % студентів мають доволі не чітке уявлення про особливості організації процесу фізичного виховання в контексті Концепції «Нова українська школа», хоча 74,48% – володіють уміннями та навичками аналізувати програму з фізичної культури для конкретного класу (рис. 5.10).

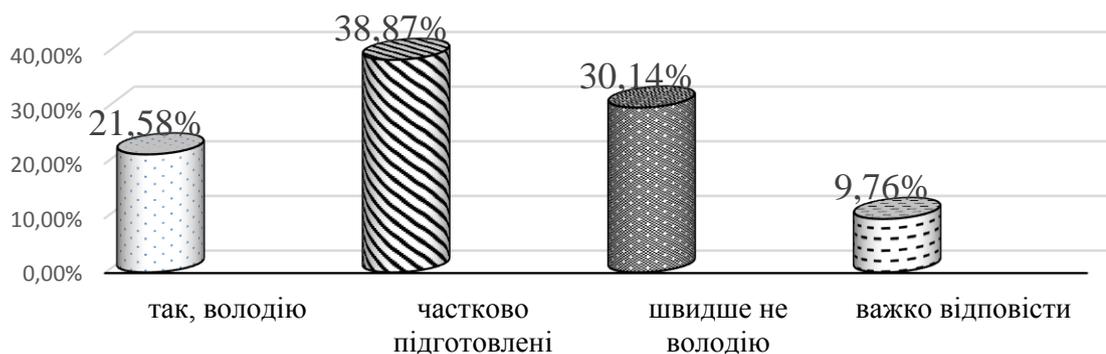

Рис. 5.10. Відповіді студентів щодо володіння знаннями про організацію освітнього процесу в контексті Концепції «Нова українська школа», (%)

Анкетування показало, що 38,90% – володіють знаннями щодо формування в учнів навичок самостійних занять фізичними вправами та проведення активного відпочинку; 41,99% – володіють цифровою грамотністю і використовують періодику для ефективного вирішення завдань професійної діяльності у сфері фізичної культури та спорту.

Відповіді студентів на запитання анкети щодо вміннями виготовляти різноманітні дидактичні і методичні матеріали та їх використання на практиці показали наступні результати (рис. 5.11).

Так, 48,19 % осіб зазначили, що володіють такими вміннями; 37,18 % опитаних – швидше так, ніж ні; 9,87 % респондентів – швидше ні, ніж так; 4,74 % респондентів – було важко відповісти.

Щодо відповідей студентів про володіння знаннями з методики проведення контролю за оздоровчим впливом занять фізичною культурою на організм дитини та їх фізичний розвиток: 39,06% опитаних стверджують, що вони володіють цими методиками; така ж кількість студентів (39,06%) – наголосили

на недостатніх знаннях; 13,92 % – не володіють та 8,49 % респондентам було важко відповісти.

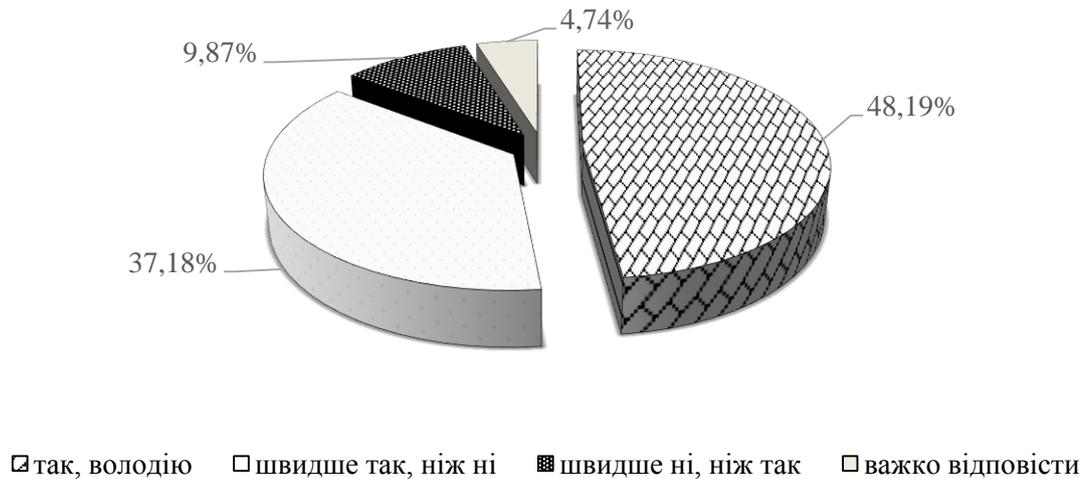

Рис. 5.11. Відповіді студентів щодо вміннями виготовляти різноманітні дидактичні і методичні матеріали та їх використання на практиці, (%)

Відповіді студентів на запитання про володіння знаннями щодо форм організації занять фізичними вправами в НУШ у контексті ігрової, змагальної та рухової змістових ліній показали наступні результати (рис. 5.12).

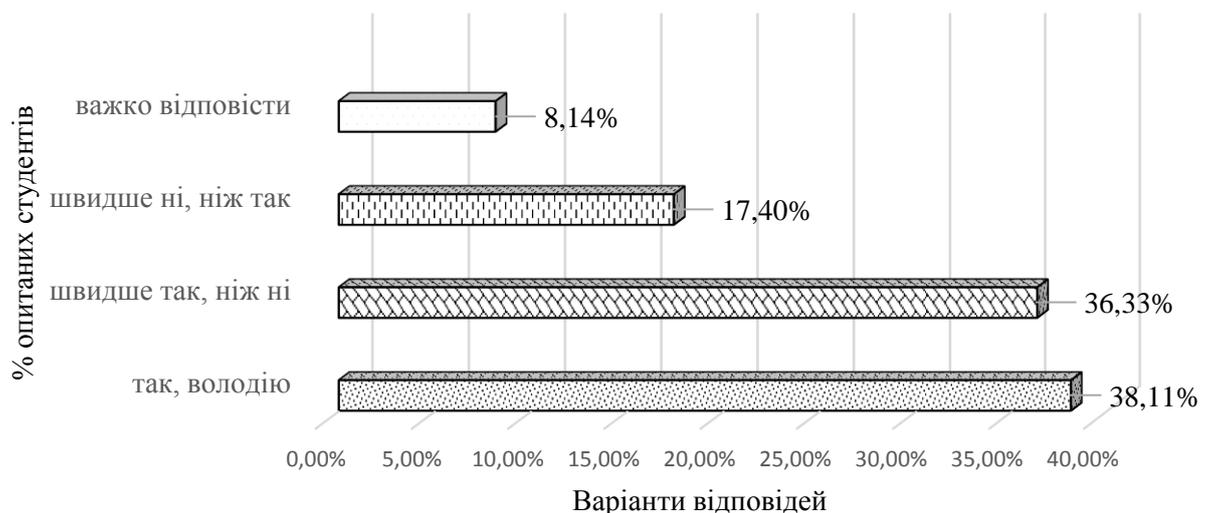

Рис. 5.12. Відповіді студентів щодо володіння знаннями про форми організації занять фізичними вправами в НУШ у контексті ігрової, змагальної та рухової змістових ліній, (%)

Так, 38,11 % осіб зазначили, що володіють такими знаннями; 36,33 % опитаних – наголосили на недостатніх знаннях; 17,40 % респондентів – не володіють такими знаннями; 8,14 % респондентів – було важко відповісти. У той же час, результати анкетування свідчать, що всього 38,90 % опитаних володіють знаннями щодо формування в учнів навичок самостійних занять фізичними вправами та проведення активного відпочинку; 35,12 % осіб – невпевнені у своїх знаннях; 10,27 % респондентів було важко відповісти на поставлене запитання.

Окремі запитання анкети мали допомогти нам визначити, чи володіють майбутні вчителі фізичної культури знаннями про особливості використання на практиці принципів дитина центрованості і природовідповідності. Ми отримали наступні відповіді: володіють такими знаннями – 38,34% опитаних; 38,70% – швидше так, ніж ні; 15,25% – швидше ні, ніж так і 7,69% – важко було відповісти на запитання анкети. Аналіз відповідей студентів щодо того, чи володіють вони цифровою грамотністю для використання засобів інформаційно-комунікаційної компетентності у фізичному вихованні та спорті, свідчить: 41,99 % студентів вважають, що так; 38,13 % – швидше так, ніж ні; 12,29 %, – швидше ні, ніж так; 7,57 % опитаних важко відповісти на запитання.

Одержані результати показали: у цілому студенти добре засвоїли професійну термінологією (86,03%); оволоділи методикою здійснення контролю за оздоровчим впливом занять фізичною культурою на організм дитини та їх фізичний розвиток (78,12%); розуміють особливості формування в учнів практичних навичок щодо самостійних занять фізичними вправами та проведення активного відпочинку (74,02%). Поряд з цим, студенти відзначають недостатній рівень знань щодо змісту законодавчих і програмних документів розвитку галузі фізичної культури і спорту в контексті Концепції Нової української школи, не впевнені у своїх можливостях мотивувати школярів до використання фізичних вправ як одного з головних чинників здорового способу життя. Не дуже високим виявився показник щодо володіння відповідними знаннями про можливості забезпечення оптимізації освітнього процесу із

застосуванням елементів інноваційних методів навчання і виховання та здійснення міжпредметних зв'язків.

За допомогою анкетування ми з'ясували рівень володіння майбутніх учителів фізичної культури вміннями та навичками у сфері фізичної культури та спорту, зокрема: проводити оцінювання особистісного прогресу учня у показниках фізичної підготовленості, дотримання на практиці дидактичних принципів навчання, проводити уроки фізичної культури під музику та у водному середовищі, застосовувати на практиці альтернативні види спорту, проводити заняття з учнями спеціальних медичних груп, виготовляти різноманітні дидактичні і методичні матеріали та планувати і розробляти сценарії оздоровчих і спортивно-масових заходів. Виявити, чи володіють студенти такими вміннями, мають окремі питання анкети (рис. 5.13).

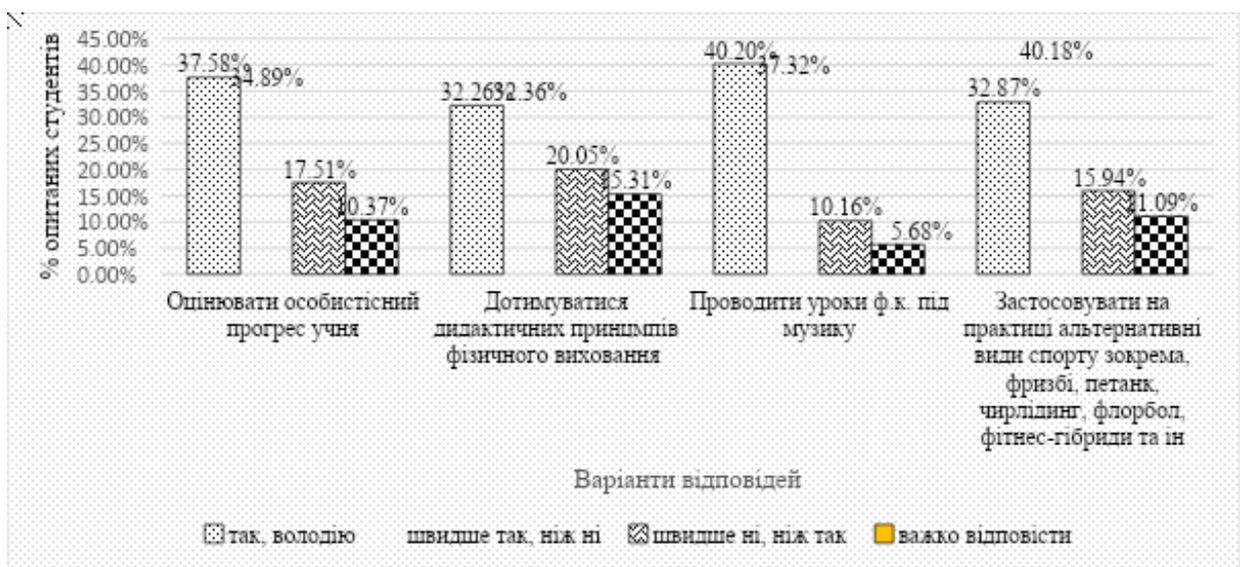

Рис. 5.13. Відповіді студентів щодо володіння уміннями та навичками оцінювати навчальні досягнення учня, (%)

Відповіді студентів свідчать, що 37,58 % опитаних володіють уміннями та навичками оцінювання особистісного прогресу учня у показниках фізичної підготовленості; 34,89 % – недостатньо володіють; 17,51% – не володіють; 10,73 % – важко було відповісти. 32,26 % студентів володіють вміннями та навичками дотримання на практиці дидактичних принципів фізичного

виховання (свідомості й активності, наочності, доступності та індивідуалізації, систематичності та послідовності, міцності та науковості); 32,36% респондентів – володіють уміннями, але недостатньо; не володіють 20,05 % опитаних; важко було відповісти 15,31 % студентів.

Відповіді студентів дозволяють констатувати, що володіють методиками формування позитивних емоцій в учнів на уроках фізичної культури за допомогою музичного супроводу 48,20 % респондентів; володіють, але недостатньо – 37,32 % осіб; не володіють – 10,16 % опитаних; важко було відповісти – 5,68 % студентів. Анкетуванням з'ясовано, що вміють застосовувати на практиці альтернативні види спорту зокрема, фризбі, петанк, чирлідінг, флорбол, фітнес-гібриди та ін. всього 32,87% респондентів; володіють, але недостатньо – 40,18 % осіб; не володіють – 15,87 % опитаних; важко було відповісти – 11,09% студентів. Володіють уміннями і навичками проводити уроки фізичної культури у водному середовищі 40,27 % респондентів; володіють, але недостатньо – 36,58 % осіб; не володіють – 12,61 % опитаних; важко було відповісти – 10,52 % студентів.

Стосовно володіння навичками проведення занять з учнями, які за результатами медичного огляду тимчасово відносяться до спеціальної медичної групи позитивно відповіли 43,15% опитаних; недостатньо володіють – 36,25 %; не володіють – 13,03 %; важко було відповісти – 7,55 % респондентів. Варто відзначити, що найвищий відсоток опитаних, щодо володіння відповідними методиками в роботі з учнями спеціальних медичних груп демонструють студенти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова – 58,82%; Луцького педагогічного коледжу – 55,94% та Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка – 52,03%. Значно менший відсоток студентів виявили у студентів Луцького коледжу рекреаційних технологій і права – 33,16%.

На наш погляд, формування професійної мобільності майбутнього вчителя фізичної культури передбачає здатність особисто демонструвати техніку виконання різних фізичних вправ, особисто планувати і розробляти

сценарії оздоровчих і спортивно-масових заходів та виготовляти різноманітні дидактичні і методичні матеріали зі свого фаху. Так, на запитання «Чи здатні Ви особисто показати виконання основних видів рухової діяльності у процесі організації урочних і позаурочних форм фізичного виховання?» 56,47 % респондентів відповіли, що так; 24,12 % – швидше так, ніж ні; 12,31 % – швидше ні, ніж так 7,07 % – важко відповісти.

Не менш важливим для майбутнього вчителя фізичної культури є володіння вміннями та навичками виготовляти різноманітні дидактичні і методичні матеріали зі свого фаху. На запитання «Чи володієте Ви вміннями виготовляти різноманітні дидактичні і методичні матеріали зі свого фаху?» 44,46% респондентів відповіли, що так; 34,72 % – швидше так, ніж ні; 12,56 % – швидше ні, ніж так 8,23 % – важко відповісти.

З приводу володіння вміннями і навичками особисто планувати і розробляти сценарії оздоровчих і спортивно-масових заходів, 60,65 % осіб відповіли позитивно; 22,31 % респондентів вважають, що вони недостатньо володіють такими вміннями та навичками; 9,95 % студентів вважають, що не володіють такими вміннями та навичками та 7,07 % опитаних було важко відповісти (рис. 5.14).

У підсумку ми пропонували студентам самотійно оцінити, наскільки сформована їхня професійна мобільність. Виявилось: 30,85 % опитаних вважають, що сформована; 31,59 % – швидше так, ніж ні; 19,70 % – швидше ні, ніж так і 17,85 % – важко відповісти на поставлене запитання.

Найкраще студенти засвоїли: демонстрацію основних видів рухової діяльності у процесі урочних і позаурочних форм фізичного виховання (56,47%); планування і розроблення сценаріїв оздоровчих і спортивно-масових заходів (60,65%); виготовляти різноманітні дидактичні і методичні матеріали (79,18%); техніку спортивно-термінологічного спілкування (86,03%); обґрунтовано будувати організаційно-педагогічну і логіко-педагогічну структуру уроку фізичної культури в Новій українській школі (85,52%).

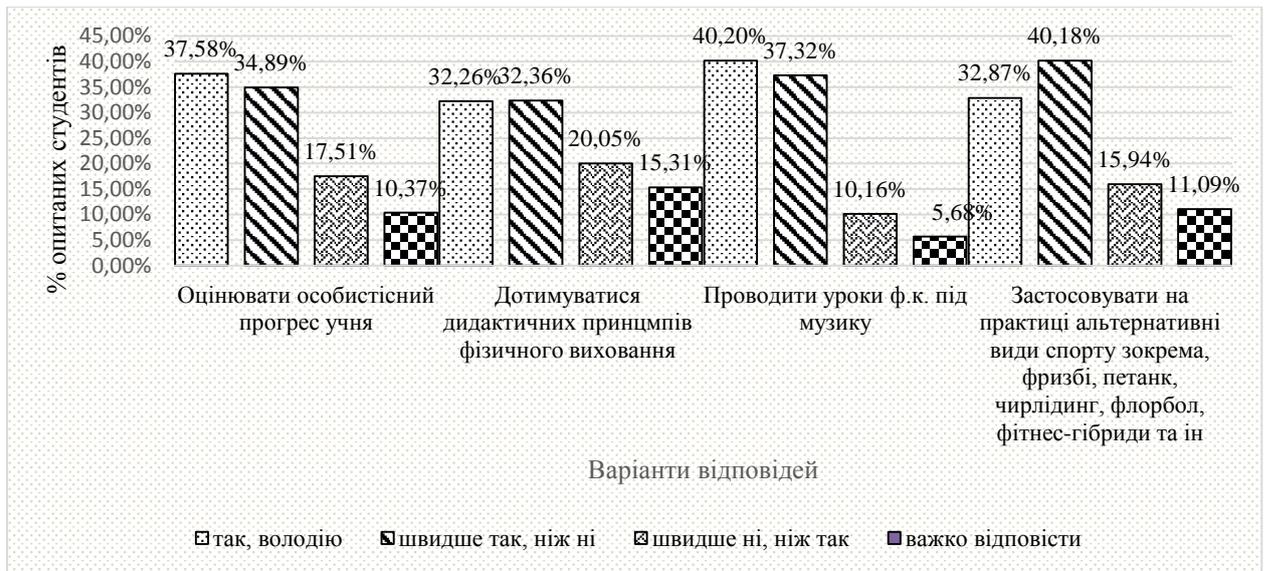

Рис 5.14. Відповіді студентів щодо володіння уміннями та навичками демонструвати виконання основних видів рухової діяльності, виготовляти різноманітні дидактичні і методичні матеріали та планувати і розробляти сценарії оздоровчих і спортивно-масових заходів (%)

У переліку вмій та навичок, які студенти засвоїли недостатньо, домінують уміння, пов'язані із проявом особистісної мобільності у роботі за фахом. Зазначені відповіді дозволяють зробити висновок про доцільність внесення змін та корекцію існуючої системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

Отже, охарактеризовано таку організаційно-педагогічну умову, як оновлення змістового наповнення освітніх компонентів, визначених освітньо-професійною програмою 014 «Середня освіта (Фізична культура)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти з урахуванням специфіки майбутньої педагогічної діяльності на прикладі таких професійно орієнтованих навчальних дисциплін, як «Професійна мобільність вчителя фізичної культури», «Інноваційні технології в роботі з дітьми. Педагогіка Ф. Фребеля» (Фізкультурна освітня галузь), «Теорія і практика інноваційної фізичної культури». Ґрунтовно проаналізовано результати анкетування студентів з 11 закладів вищої освіти України, серед них 356 студентів університетів і 241 студент коледжів.

5.2. Створення STEAM-освітнього професійно-орієнтованого середовища у закладі вищої освіти, наближеного до реального освітнього процесу в Новій українській школі

У теперішній час ведеться інтенсивний пошук і впровадження нових форм і методів в системі підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Одним із шляхів у вирішенні означеної проблеми є поширення STEAM- підходу в освіті. Головною перевагою STEAM-освіти для студентів є їх підготовка до реального життя. Акронім STEM (від англ. Science – природничі науки, Technology – технології, Engineering – інженерія, проектування, дизайн, Mathematics – математика) визначає характерні риси відповідної дидактики, сутність якої виявляється у поєднанні міждисциплінарних практик і орієнтованих підходів до вивчення природничо-математичних дисциплін. Водночас, у STEM активно включається сукупність творчих, мистецьких дисциплін, що об'єднані загальним терміном Arts (позначення відповідного підходу – STEM and Arts). Актуальними напрямками STEM and Arts є гармонійний фізичний розвиток, естетичний розвиток, дизайн, архітектура та естетика рухів тощо. Останнім часом, у європейському науковому дискусії наголошується на важливості всіх дисциплін, використанні міждисциплінарних підходів STEAM (літера А – All – всі) і поєднанні природничо-наукових з іншими навчальними дисциплінами, які вивчаються у школі

Як справедливо зауважують Е. А. Аникушина, Е. А. Бобина, А. О. Дмитриева дидактичне перетворення навчальних дисциплін у контексті компетентісно-орієнтованого навчання у сучасній вищій школі актуалізує потребу в реалізації STEAM-освіти, заснованої на активних методах формування професійної компетентності майбутніх фахівців. Основними критеріями та вимогами до освітньої технології є концептуальність, системність (послідовність), керованість (наявність зворотного зв'язку), відтворюваність і ефективність [с. 5-6]. Саме тому професійна мобільність майбутніх учителів фізичної культури, яка формується у закладі вищої освіти розуміється нами як

інтегрована якість здобувачів вищої освіти, що складається із сукупності їхньої особистісної мобільності, академічної й крос- мобільностей та характеризується здатністю адаптуватися до трансформаційних процесів, що відбуваються у Новій українській школі. А це можливо в умові STEM-освітнього середовища.

Теза А. І. Смолюка про те, що продуктивним у цьому контексті є те, що, крім класичних варіантів, слід використовувати новітні, наприклад, мобільні робочі місця, які легко трансформувати для групової роботи студентів; виділення окремих приміщень з відкритим освітнім простором (для створення реального освітнього середовища); планування і дизайн освітнього простору закладу освіти, яке спрямоване на розвиток особистості і мотивації її до навчання, стала також ключовою для подальшої наукової концепції, що до формування професійно-мобільного вчителя фізичної культури [390, с. 46]. Важливою є наукова позиція дисертанта і про те, що організація нового освітнього середовища потребує широкого використання нових ІТ-технологій, нових мультимедійних засобів навчання, оновлення лабораторної бази для вивчення предметів професійно-орієнтованих дисциплін [390, с. 46]. Якщо, відповідно до Концепції нової української школи, в такому середовищі перебуватимуть учні, то неминуче зростають вимоги до організації освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Як засвідчують результати аналізу наукової літератури, для того, щоб освітній простір закладу освіти став розвивально-творчим середовищем для нового покоління вчительських кадрів, воно має набути таких властивостей:

- гнучкості, що означає здатність освітніх структур до швидкої перебудови, відповідно до потреб особистості, навколишнього середовища, суспільства;

- неперервності, що виражається через взаємодію та наступність у діяльності всіх суб'єктів;

- варіативності, у якій передбачено зміну освітньо розвивального середовища, відповідно до потреб суб'єктів в освітніх послугах;

– інтегрованості, що забезпечує вирішення виховних завдань за допомогою посилення взаємодії компонентів, які належать до його структури;

– дидактичного перетворення начальних дисциплін (В. Биков [25], Н. Ковальчук [220], В. Луговий [188], Р. Пріма [339] та ін.).

Проблема формування професійної мобільності, як ніколи гостро, постає на часі реформування системи всіх ланок професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Тільки професійно-мобільний, критично мислячий, креативний, здатний до постійного вдосконалення педагог здатен виховати здорове покоління української нації. Саме, виховання такого фахівця можна здійснювати через створення STEM-освітнього середовища, яке засновано на технології проектного, проблемного і проблемно-пошукового навчання, діалогової взаємодії та ігрового моделювання.

Для ґрунтовного розкриття такої педагогічної умови, як організаційно-педагогічні аспекти STEM-освіти в системі забезпечення формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, нами було проведено анкетування 146 викладачів з одинадцяти закладів вищої освіти України (95 – викладачі університетів і 52 – викладачі коледжів). Анкета для викладачів закладів вищої освіти подана у додатках Л.

За допомогою анкетування було з'ясовано, чи спрямовують викладачі свої зусилля на формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури в умовах закладу вищої освіти. Ми отримали наступні результати: 53,30 % респондентів вважають, що так; ще 27,43 % – швидше так, ніж ні; 13,92 % – швидше ні, ніж так та 5,34 % – не змогли відповісти (рис. 5.15).

Цікавий той факт, що респонденти з Харківського державного вищого училища фізичної культури №1 і Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу майже одноголосно стверджували, про докладання зусиль для формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. У той же час у Луцькому коледжі рекреаційних технологій і права, 50,16 % опитаних викладачів вказали на те, що вони вважають це природнім процесом і

не спрямування зусиль на формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури в умовах закладу вищої освіти.

Рис. 5.15. Відповіді викладачів щодо спрямування зусиль на формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури в умовах закладу вищої освіти, (%)

Слід зауважити, що формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, які будуть конкурентоспроможними на ринку оздоровчо-освітніх послуг, потребує широкого застосування інтерактивних методів і нестандартних форм навчання. Вважаємо, що традиційні методи не дозволяють здійснювати підготовку майбутніх фахівців, які відповідають сучасним вимогам суспільства. Тому слід запроваджувати в освітній процес новітні освітні технології.

За допомогою анкетування ми спробували визначити, чи спрямовують свої зусилля викладачі на оновлення освітнього середовища закладу вищої освіти для забезпечення формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури; які інноваційні форми навчання, поряд із традиційними, використовують викладачі у роботі зі студентами. Респондентам пропонувалося надати відповіді щодо застосування поряд з традиційними формами навчання таких форми, як інтегровані STEM-проекти, кейс-метод, проблемно-ігрові методи з моделюючим ефектом, бінарні-лекції-диспути (дебати), дуальні форми з використання фребель педагогіки та оздоровчо-театральна педагогіка та ін.

Ми поділяємо думку О. Барної про те, що «Майбутнє – за міжпредметних інтеграцією...», «...сьогодні діти отримують фрагментарні знання, які можна порівняти з пазлами. І лише у небагатьох учнів ці «пазли» складаються в єдину «картину» світу»; «...завдання закладу вищої освіти – підготувати (і швидко перепідготувати) педагогів, які б уже сьогодні-завтра могли реалізовувати STEAM-освіту і допомогли середній школі організувати таке навчання «не політерно» (коли кожна наука з системи STEM – окремо), як це часто спостерігається нині, а саме в комплексі».

Результати опитування викладачів різних закладів вищої освіти показали: 59,44 % респондентів зовсім не застосовують STEAM-освіту у процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури; 15,80 % – інколи використовують і лише 17,68 % опитаних регулярно використовують цей вид освіти на практиці; важко було відповісти 7,77% опитаних викладачів (рис. 5.16).

Рис. 5.16. Відповіді викладачів щодо застосування STEM-освіти у процесі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, (%)

Ми вважаємо, що при реалізації STEAM-підходу у процесі інтегрування дисциплін доцільно використовувати методи кейсів. Як зазначає Б. Е. Андюсев, кейс – це розбір ситуації або конкретного випадку, технологія аналізу конкретних ситуацій, сутність якої полягає в тому, що в його основі застосовуються описи конкретних ситуацій або випадку (від англ. «case» – випадок). Науковець вказує, що репрезентована для аналізу ситуація повинна відображати реальну життєву ситуацію, опис якої містить проблему, низку

прямих або опосередкованих труднощів, суперечностей, завуальованих завдань для її вирішення.

Так, розробка кейсів різного ступеня складності логічно використовувати при підготовці до проведення практичних занять з дисципліни «Методика туристсько-краєзнавчої роботи в НУШ». Наприклад, при проведенні практичного заняття під час розгляду змістового модуля 1. «Спортивно-оздоровча діяльність в НУШ» з теми «Організований і неорганізований туризм. Пішохідний туризм в НУШ», спрямовувалися зусилля студентів до активної мовленнєвої діяльності, до спроби самостійних відповідей на поставлені питання запропонованих кейсів, які були представлені у вигляді міждисциплінарних ситуаційних проблем. Як приклад:

Кейс 1. Дисципліна «Методика туристсько-краєзнавчої роботи в НУШ» в інтеграції з «Безпекою життєдіяльності. Охороною праці», «Основами шкільної гігієни та валеології»). *Сюжетна лінія.* Давно помітили, що у туристичному поході, наприклад, діти не можуть пояснити природні явища, які вивчали на уроках, розпізнати птахів чи звірів, долати перешкоди, виживати і харчуватися в складних ситуаціях, організовувати туристичне дозвілля тощо. Опинившись в такій несприятливій ситуації, необхідно вжити всіх заходів для порятунку і згадати всі поради, які Ви коли-небудь чули (зміст кейсу подано у додатку 3).

Кейс 2. (Дисципліна «Теорія і методика фізичного виховання» в інтеграції з «Педагогікою», «Психологією спорту» та фаховими методиками).

Сюжетна лінія. Чи потрібно взагалі сьогодні говорити про фізичну культуру, спорт і реформування української спортивної системи? Наскільки це актуально тоді, коли Україна переживає великі політичні й економічні труднощі і веде війну? (зміст кейсу подано у додатку 3). Обґрунтування відповідей студенти здійснювали через власні презентаційні проекти (рис. 5.17).

Виходячи з вищесказаного інтегрування дисциплін в процесі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури здійснювали через об'єднання схожої тематики кількох навчальних предметів, таких як: «Безпека життєдіяльності і Охорона праці»; «Основи шкільної гігієни та

валеології»; «Психології фізичного виховання і Теорія і методика фізичного вихованні» та ін.

Рис. 5.17. Фрагмент мультимедійної презентації до кейсу 2

Перш за все ми виділяли міждисциплінарну проблемну ситуацію (несподіваності, невизначеності, припущення, відповідності, конфлікту) і міждисциплінарну навчальну проблему які і намагалися вирішити.

Після роботи над кейсами пропонували студентам підготувати усне – есе на тему: «STEAM-педагог: можливості та ризики» з орієнтованими питаннями». Серед запропонованих тем для есе студентами було обрано наступні теми:

- Як змінюється роль вчителя фізичної культури у контексті розвитку STEM-технологій в освітньому середовищі НУШ?
- Як змінюється роль вчителя фізичної культури у контексті універсалізації засобів мови сучасних наук про людину?
- Як знайти ідеї до професійного зростання майбутнього вчителя фізичної культури?
- Чи поділяєте Ви думку про те, що зближення наукових дисциплін різних типів – фундаментальних та прикладних, емпіричних та теоретичних,

високопрофесійних та описових сприяють формуванню професійної мобільності вчителя фізичної культури?

На нашу думку, технологія кейсів є однією з найбільш ефективних інноваційних технологій формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, оскільки вона: 1) інтегрує технології проблемного, проектного, міждисциплінарного, контекстного та інтерактивного навчання; 2) визначає функції інтеграції фундаментальних дисциплін у навчання, до яких віднесені: пропедевтична, розвивальна, психологічна, світоглядна; 3) озброює універсальним логічним прийомом сучасного мислення, що сприяє подоланню розрізненості знань, які ведуть до значного скорочення дублювання та розвантаження програм з дисциплін професійної і практичної підготовки.

Результати опитування викладачів різних закладів вищої освіти показали: лише 41,68 % респондентів регулярно використовую кейс-методи у процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури; 37,5% – інколи використовують цю технологію; 13,90% – зовсім не використовують цю форму навчання; і важко було відповісти 8,90% опитаних викладачів (рис. 5.18).

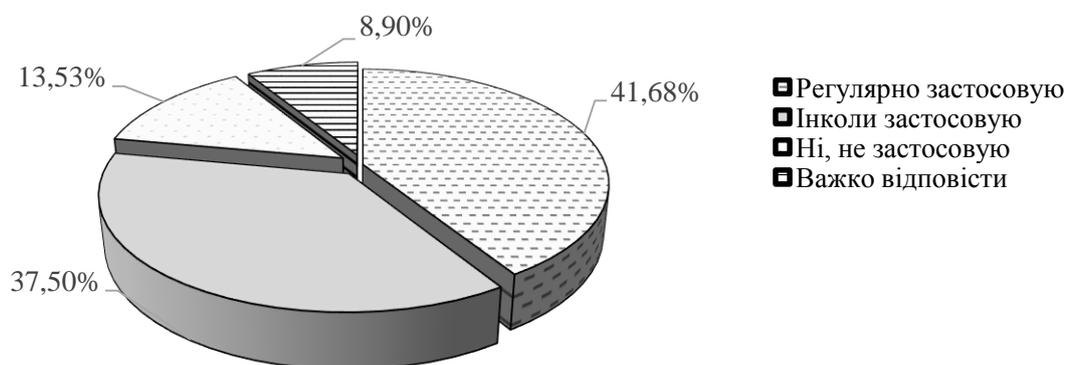

Рис. 5.18. Відповіді викладачів щодо використання кейс-методів у процесі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, (%)

Отже, лише 41,68% опитаних респондентів використовують кейс-метод, який виступає як специфічний різновид проектної технології у якому відбувається формування проблеми та шляхи її вирішення на підставі кейса.

Слід зауважити, що STEM-освіта як одна із перспективних технологій формування нового покоління вчительських кадрів для потреб Нової Української школи, сприяє активізації пошуку перспективних інноваційних педагогічних технологій, спрямованих на розвиток і саморозвиток особистості вчителя фізичної культури.

Як стверджує О. О. Красовська впровадження таких технологій висуває до викладача такі вимоги, які спонукають його одночасно виступати в різних ролях і демонструвати різні види компетентностей, що можуть формуватися на проблемних лекціях-дебатах [242].

Проблемні лекції вважаються новітньою формою навчання у вищій школі, у процесі їх проведення студент повинен розглянути і вирішити проблемну ситуацію під різним кутом.

Так, проблемно-ігровий з моделюючим ефектом метод був обраний нами при підготовці та проведенні проблемної лекції-провокації (дебати) під час розгляду теми «Теоретично-практичні основи педагогічної майстерності вчителя фізичної культури» з дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання, основи педагогічної майстерності».

Вивчення майбутніми вчителями фізичної культури означеної теми пройшло під гаслом наукового журналу «Цікава педагогічна ідея. Як зробити урок», де зауважували: «...основною категорією проблемного навчання є проблемна ситуація, під якою розуміють інтелектуальне утруднення, що виникає в людини, коли вона не в змозі на основі своїх знань і досвіду пояснити явище, факт, не може досягти мети вже відомим способом, або коли виникає протиріччя між уже відомим і новим знанням» [242, с.7]. Тому, нами спрямовувалися зусилля студентів до активної мисленнєвої діяльності, до спроби самостійних відповідей на поставлені питання, наприклад:

1) «Чи припиняється на якомусь етапі формування професійний саморозвиток вчителя фізичної культури, зокрема формування його професійної мобільності?»

2) «Чи може змінюватись модель фахівця фізичної культури у процесі його професійного становлення?»

3) «У чому полягають філософські аспекти проблеми формування професійної мобільності вчителя фізичної культури в умовах реформування освіти?»

4) «Яку роль відіграє формування особистісної професійної мобільності у структурі фахових компетентностей майбутнього вчителя фізичної культури?»

На лекції використовували метод «Позитивне інтерв'ю», який ми вважаємо ефективним для всебічного розгляду проблеми, вміння знайти позитивне в проблемі. Обговорення відбувалося у три етапи: відкриття – всі говорять про проблему, але тільки позитивне і конкретне; мрія – щоб вийшло (відбулося, сталося) за сприятливих умов; розробка проекту реалізації рішення (всі пропозиції фіксуються); вибір – що із запропонованого потрібно реалізувати.

Практичні заняття з цього модуля передбачали застосування особливого, на наш погляд, проблемного методу «Swot-аналіз» – метод, ефективний для всебічного розгляду проблеми. Студентам озвучували проблеми, які стоять перед сучасним вчителем фізичної культури, група ділиться на чотири мікрогрупи: 1 – аналізувала сильні (Strengths), позитивні сторони; 2 – слабкі (Weaknesses); 3 – можливості (Opportunities), умови; 4 – несприятливі фактори, загрози (Threats). Проблемні питання були сфокусовані на таких ситуаціях (метод ситуаційного моделювання):

Ситуація 1. Вчитель фізичної культури вивів учнів 6 класу на заняття лижної підготовки при температурі повітря – 8°C, швидкість повітря – 5 м/с. Обґрунтуйте, чи були порушені встановлені температурні норми, при яких можна проводити заняття з зимових видів спорту.

Ситуація 2. Даринка, яка належить до підготовчої групи, прийшла на урок фізичної культури зі складеним мамою планом фізичних навантажень. Чи можуть батьки встановлювати допустимі фізичні навантаження для учнів, які за станом здоров'я належать до спеціальної та підготовчої груп. Обґрунтуйте відповідь.

Ситуація 3. Під час уроку фізичної культури вчитель Степан Васильович звернув увагу на брудну підлогу і попросив техпрацівницю терміново її вимити для створення комфортних умов для школярів, після чого продовжив урок. Чи доцільними були дії педагога?

Ситуація 4. Матвійко прийшов на тренування з футболу у спортивному взутті, яке мало наступні характеристики: мінімальна маса, добрі амортизуючі властивості підошви для захисту від ударів, натуральна шкіра, 37 розмір. У процесі заняття тренер виявив кульгання. Вкажіть ймовірні причини цієї проблеми.

Після цього застосовували метод «Зоряне небо» який був, ефективний на етапі розв'язання проблем за темою роботи. Для цього ми готували великий аркуш ватману темного кольору, кожен представник груп Strengths, Weaknesses, Opportunities та Threats отримував картки різного кольору у формі зірки. За відведений час студентам було необхідно написати дві-три позиції з обговорюваної теми і вивісити їх на зоряне небо. Кожен учасник, вивішуючи свої «зірки», коментував те, що вже висить на небі, і співвідносив свої питання з уже вивішеними, групуючи їх. Виходили «сузір'я» питань, які давали можливість встановити істину. Спікер від кожної групи оголошував присутнім підібрані аргументи. Потім проводилось загальне обговорення і відшуковувалася правильна відповідь.

Варто відзначити, що дебати (штучні провокації) сприяють розвитку у студентів вміння оперативно аналізувати професійні ситуації, виступати в ролі експертів, опонентів, рецензентів, виокремлювати недостовірну або неточну інформацію. Такі вміння ми формували, використовуючи принцип ігрової діяльності – конфліктності, проблемності, спільної діяльності.

Для нашого дослідження важливим було з'ясування, чи застосовують викладачі інших закладів освіти у процесі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури проблемно-ігрові з моделюючим ефектом методи навчання.

За результатами анкетування викладачів нами встановлено, що 42,07% респондентів регулярно їх застосовують; 34,65% – застосовують інколи; 13,88% – зовсім не застосовують цю форму навчання; і важко було відповісти 9,38% опитаних викладачів (рис. 5.19).

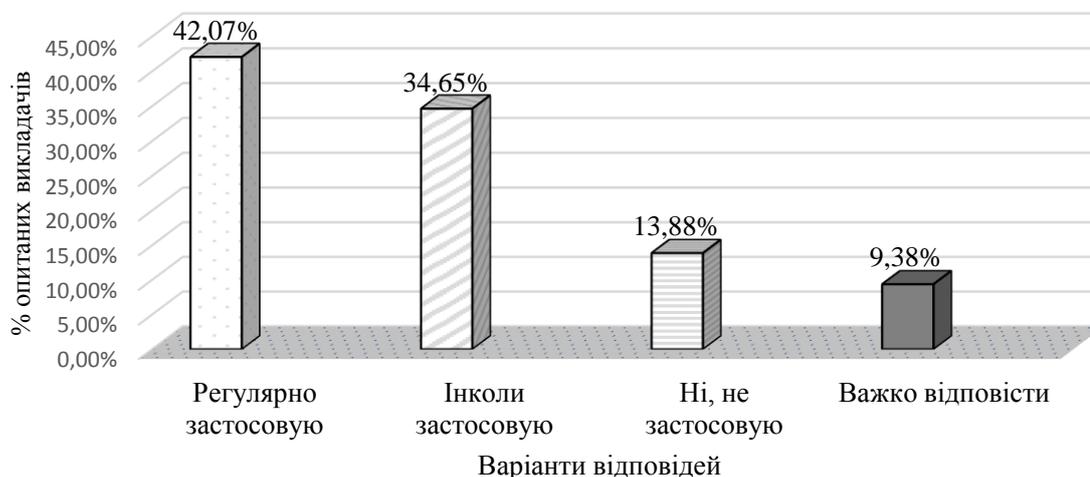

Рис. 5. 19. Відповіді викладачів щодо використання проблемно-ігрових з моделюючим ефектом методів у процесі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, (%)

Вважаємо, що проведення бінарних-лекцій сприяє ефективному засвоєнню нового матеріалу. Цілями проведення таких лекцій є подання навчальної інформації проблемного змісту в живому діалогічному спілкуванні двох викладачів між собою. Так, на лекційному заняття з дисципліни ТМФВ в інтеграції із українською мовою за професійним спрямуванням обговорювали теоретичну модель сучасного вчителя фізичної культури з різних філософських позицій двома викладачами (прихильником або противником тої чи іншої точки зору), зокрема:

1. Проаналізуйте вислів Г. Гегеля: «Der Widersprach ist das Fortitende» (Суперечність веде вперед – нім.). «Чи може цей вислів охарактеризувати сучасного вчителя фізичної культури?»

2. «Проаналізуйте вислів філософа Конфуція: «Хто осягає нове, плекаючи старе, той може бути вчителем». Чи може цей вислів охарактеризувати вчителя фізичної культури Нової української школи?»

3. Відомий культуролог А. І. Арнольдов зазначав, що наш час можна назвати «часом великих знань і малої культури», «...людські знання збільшились, а культура зменшилась, спостерігається девальвація ставлення до неї людини, зростає дефіцит культури». Чи згодні ви з таким висловом? Аргументуйте.

4. Проаналізуйте вислів Абрахама Гешеля (релігійного діяча): «Знання – як і небеса – належать усім. Жоден учитель не має права приховувати їх від будь-кого, хто про них просить. Викладання – мистецтво віддавати». Чи може цей вислів охарактеризувати сучасного вчителя фізичної культури?

5. Проаналізуйте вислів Габріель Бонер Шанель, відомої французької кутюр'є (фр. Gabrielle Bonheur «Сосо» Chanel): «Якщо Ви народилися без крил, зробіть усе можливе щоб вони вирости».

При розв'язанні представлених ситуацій використовували методику «круглий стіл» з використанням методу «Освіта майбутнього крізь призму філософії видатних людей». Цей метод, був результативним для всебічного розгляду проблеми у процесі індивідуальної та групової діяльності студентів з позиції історіографічного підходу в інтеграції з українською мовою за професійним спрямуванням. Студентам було запропоновано підготувати по 2 аркуші паперу і за 5–10 хвилин записати плюси (позитивні аспекти і асоціації, які виникають при аналізі представленого вислову) і мінуси (негативні аспекти і асоціації, які виникають при аналізі цього ж вислову) обговорюваної проблеми (окремо на кожному аркуші). Потім відбулося обговорення. Аркуші з «позитивними» і «негативними» позиціями розвішували на різні сторони дошки, створювали дві творчі групи, які аналізували варіанти відповідей, узагальнювали і презентували результати своєї роботи. Далі, на другому етапі створювали кілька творчих груп по 5–7 студентів, які протягом 15–20 хвилин розробляли моделі вирішення обговорюваної проблеми (використовували маркери, аркуші ватману), кожна з груп захищала свою філософську модель. На третьому етапі творчі групи в тому ж складі визначали конкретні кроки вирішення визначених

особистісних проблем, які необхідно здійснити, результати обговорювали в групі і коментували викладачами. На четвертому етапі здійснювали рефлексію.

Практичні заняття із зазначеної теми передбачало застосування проблемно-пошукового методу «Кластер» (схема роздумів) – спосіб графічної організації інформації за новою або знайомою темою (зміст кейсів подано у додатку 3.) . Проблемні питання були сфокусовані на таких ситуаціях:

Ситуація 1. На уроці з кросової підготовки Тетянка вживала жувальну гумку. Вчитель проігнорував представлену ситуацію. Які наслідки могла б спричинити така ситуація?

Ситуація 2. Викладач запропонував студентам підготувати залікові комбінації на брусах в гімнастичній залі та пішов на засідання на кафедрі. Представте власне бачення щодо правомірності дій вчителя.

Ситуація 3. Двоє підлітків під час неформального спілкування обмінювалися думками стосовно позитивного впливу алкоголю на організм людини. Один стверджував, що за допомогою алкоголю можна швидко зігрітися; інший переконував, що алкоголь знімає стрес. Обґрунтуйте свої відповіді.

Ми пропонували студентам в центрі аркуша в колі написати назву проблеми, яку вони не можуть пояснити. Потім в кружечках поруч пропонували записати ідеї, пов'язані з основною темою, і встановлювали логічні зв'язки між ними. Чим більше кружечків та відгалужень у кластері, тим швидше знаходили вихід із певної проблемної ситуації. Такий прийом був зорієнтований на формування уміння майбутніх учителів фізичної культури вивчити і перетворити педагогічну ситуацію, вирішуючи певні педагогічні завдання. Аналогічно використовувались представлені методи і на інших дисциплінах. Змінювались лише міжпредметні запитання та інтерактивно-проблемні методи, за допомогою яких ці завдання розв'язувались, водночас залишаються без змін, виділені нами, основні етапи проблемного навчання, що демонструє рис. 5. 20.

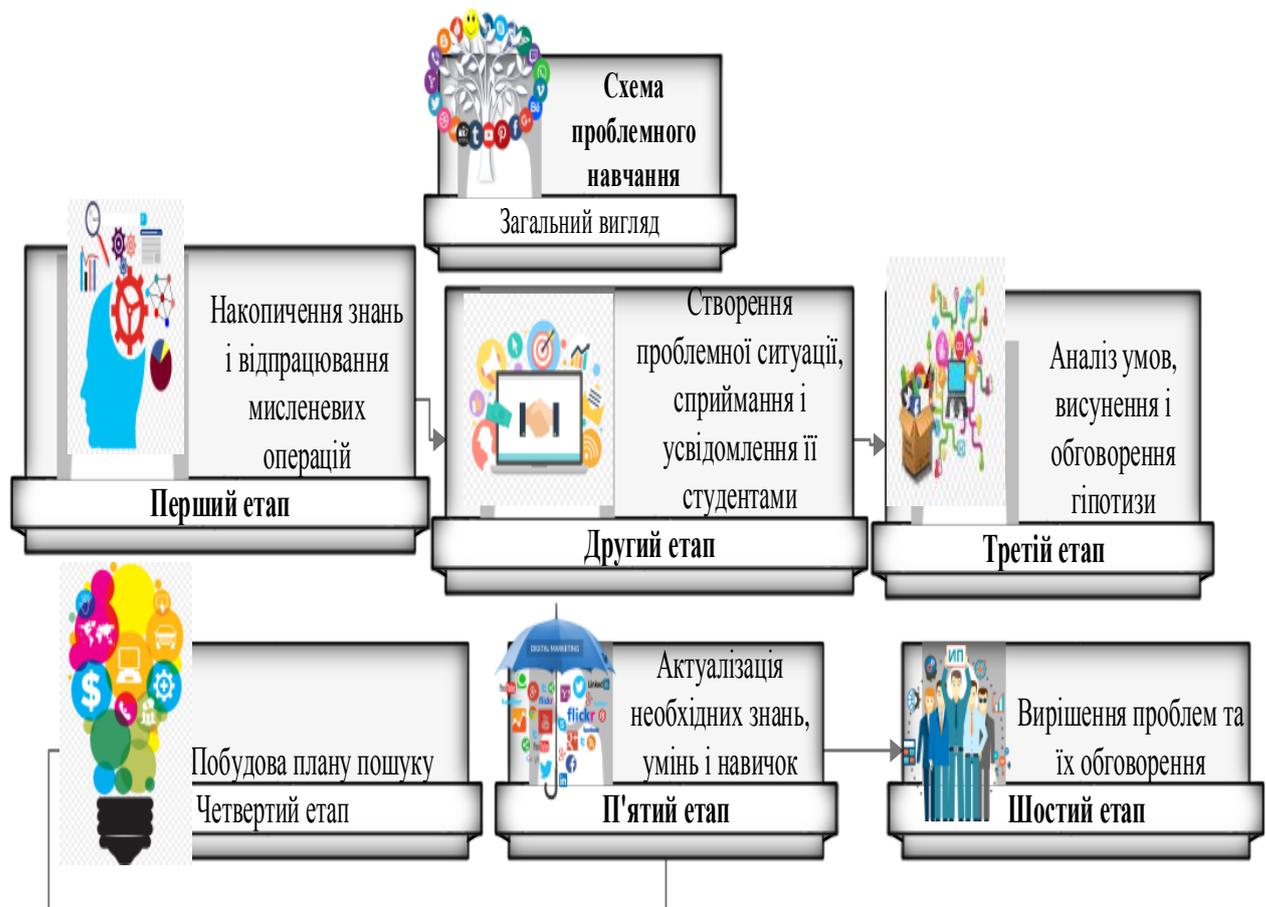

Рис. 5.20. Умовна схема організації проблемного навчання у процесі викладання професійно-орієнтованих дисциплін

Опитування 146 викладачів показало, що 41,51% респондентів регулярно застосовують на практиці бінарні лекції-диспути (дебати); 40,07% - застосовують їх інколи; 12,04% - зовсім не застосовують цю форму навчання і важко було відповісти 6,36% опитаних викладачів (рис. 5. 21).

Слід вказати: лише 12,91% опитаних викладачів відповіли, що регулярно використовують у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури поряд з традиційними формами навчання дуальний метод (поєднання теорії і практики); 30,45 % – інколи; 54,61 % – ніколи не використовують і ще 5,03 % респондентів не змогли відповісти на запитання анкети (рис. 5.22).

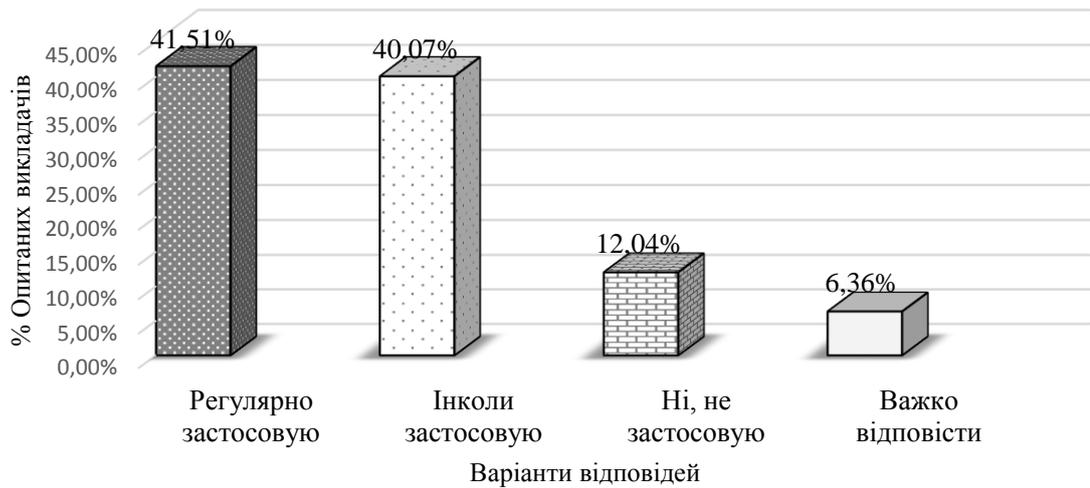

Рис. 5.21. Відповіді викладачів щодо використання бінарних лекцій-диспутів (дебати) у процесі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, (%)

Для опанування дуальною формою навчання ми застосовували на практиці педагогіку Ф.Фребеля, зокрема його ігрові і словесні методики фізичного розвитку дитини. Наприклад, при вивченні навчальної дисципліни «Інноваційні технології в роботі з дітьми. Педагогіка Ф. Фребеля» застосовували технологію дуальної діалогової взаємодії та ігрового комп'ютерного моделювання.

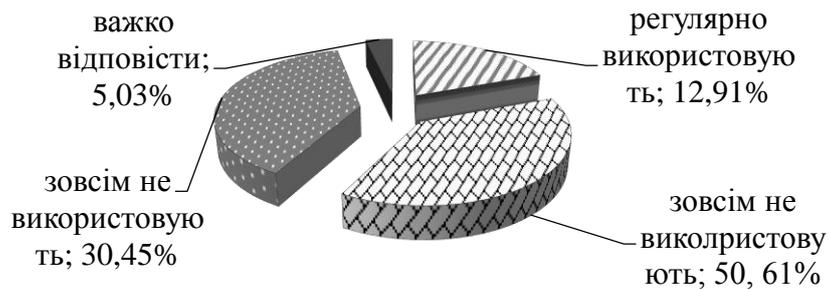

Рис. 5.22. Відповіді викладачів щодо використання дуального методу у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури, (%)

Практикували проведення таких занять двома викладачами (теоретиком і практиком). Цілями проведення дуальних лекцій є подання навчальної інформації, встановлення прямого зв'язку між викладачами теоретичних, практичних дисциплін і студентами, визначення напрямів самостійної творчої роботи, практичного значення тощо. Так, наприклад, при вивченні теми «Ідеї

фізичного виховання в педагогічній спадщини Ф. Фребеля: теорія і практика» нами застосовувалися дуальні форми з метою обговорення і практичної реалізації «Шести дарунків для дитячих ігор», які обов'язково супроводжувалися текстом у віршованій формі і музикою (за оригінальною методикою Фрідріха Фребеля).

Проведення такої лекції проходило під гаслом самого Фрідріха Фребеля: «...з усіх предметів дитячих ігор, яким би не був їхній зовнішній вигляд, найбільше задоволення доставить дитині той, за допомогою якого він може створити і реалізувати найбільшу кількість образів, тобто зуміє викликати в собі найбільшу кількість живих образів і фантазій, що цілком задовольняють його уявлення...» [139]. Лекція передбачала висвітлення таких запитань:

- 1) Професія вчителя фізичної культури в історичній ретроспективі та її роль у сучасному суспільстві.
- 2) Феномен фребелівського педагогічного руху в Україні.
- 3) Погляди відомих дослідників на постать Ф. Фребеля в освітньому процесі.
- 4) Переваги й обмеження «фребель педагогіки» щодо процесу організації фізичного виховання в новій Українській школі.
- 5) Фребелівська теорія гри. Методика використання дарунків Ф. Фребеля в здоров'язбережувальній освітній галузі.

У завдання й запитання для обговорення були винесені такі проблеми: науково означити поняття «фребель-педагогіка»; з'ясувати, у чому полягають особливості застосування «Дарунків» Ф.Фребеля для НУШ; поміркувати, як трансформується педагогіка Ф. Фребеля в сучасну освіту.

Завдання й запитання для обговорення були також спрямовані на участь студентів у філософських дискусіях, зокрема:

- 1) «Чому куля за Ф. Фребелем – символ єдності світу?»
- 2) «Чому вивчення творчого доробку Ф. Фребеля доводить співзвучність його ідей із сьогоднішніми концептуальними положеннями національної системи освіти?»

3) «Чому класифікацію дитячих ігор, запропонованих Ф. Фребелем можна вважати ефективним засобом саморозвитку дитини, який закладений у природі й у людині, що спонукає особистість до прояву себе в зовнішніх діях – зображувальних, пізнавальних, мовних, фізичних та ін..?»

2) «Як відбувається мовний супровід рухливих ігор з використанням першого дару?»

3) «Чи поділяєте Ви думку видатних педагогів-реформаторів К. Ушинського, М. Пирогова, П. Лесгафта, С. Русової, С. Шацького, які висвітлюючи різні аспекти діяльності Ф. Фребеля, намагаючись досягнути філософські основи його педагогічної теорії, прагнули до систематизації теоретичної спадщини видатного педагога, виділяючи при цьому її сильні та слабкі сторони».

За зразком табл. 3.5.2 (додаток 3) узагальнювальні наукові погляди Ф. Фребеля та К. Ушинського щодо значення дитячих ігор.

Таким чином, поступово в процесі активного обговорення суперечливих філософських та інформаційно-проблемних питань ми цілеспрямовано підводили студентів до діалогу, щодо розуміння ними ідей фізичного виховання у педагогіці Фрідріха Фребеля.

Розроблені нами ігри з дарунками Ф. Фребеля в переважаючій своїй більшості, побудовані за принципом інтеграції навчальних дисциплін, що формує особистість із глибокими знаннями. Наприклад, моделююча гра «Покрокові дії при організації словесних ігор з першим даром Ф. Фребеля» об'єднувала такі освітні галузі знань: «Мовно-літературна та Іншомовна», «Соціальна і здоров'язбережна», «Мистецька», «Технологічна та інформаційна».

У процесі проведення практичного заняття на тему: «Покрокові дії при організації словесних ігор з першим дарунком Ф. Фребеля у колі» використовували розвивальний потенціал технологій ігрового моделювання за додержанням низки вимог:

– постановка навчальних цілей гри з використанням конкретного «Дарунку» – це іграшки, предмети у формі м'яча, кулі, куба, циліндра, маленьких

кубиків, які можна ефективно використовувати у фізичному вихованні; формулювання дидактичної мети; аргументація значення гри; визначення інтенсивності;

- визначення кількості учасників гри;
- дидактичний інструментарій;
- покрокове пояснення правил гри;
- організація самостійної роботи всіх учасників гри, результати якої підкріплюватися презентаціями в хмарному онлайн сервісі Prezi;
- оцінка самостійної роботи студентів і підведення підсумків.

Одним із методів роботи, що дозволяв повно і раціонально використати перевагу і розвивальний потенціал ігрових технологій Ф. Фребеля у процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури, став метод *ігрового проектування*. Наведемо приклад ігор в колі з використанням першого дарунку.

1. *Назва гри:* «Швидко передай м'яч» (інтеграція з англійською мовою, математикою).

2. *Визначення дидактичної мети:* у роботі з дошкільниками вчать використовувати м'яч у грі як предмет-замінник, для ознайомлення з кольорами, навчання дітей орієнтації у просторі. У роботі з молодшими школярами м'яч слугує засобом ознайомлення з геометричними поняттями – формою (кругла), лінією (крива). У процесі фізичного виховання він розвиває фізичні якості, формує координаційні здібності дитини та вчить його діяти у команді вже змалку.

3. *Аргументація значення гри:* зміст гри містить у собі різноманітні види кроків, ходьби, бігу по колу, або на місці, підскоки і перебудовування з кола в лінії. Основні завдання для вчителя: навчити дітей зберігати заданий інтервал;максимально активізувати увагу при зміні команд (робота з кульками різного кольору); синхронність (виконання рухів під музику), одночасність зміни вправ (після нового пояснення гри у віршованій формі), розвиток швидкості, спостережливості, пам'яті, уважності, логіки та вивчення кольорів;

4. *Визначення інтенсивності гри:* середня.

5. *Визначення кількості учасників:* 10–12 дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку.

6. *Дидактичний інструментарій:* 6 кольорових м'ячів, обмотаних шерстю, пофарбованих в кольори веселки (червоний, жовтий, блакитний, помаранчевий, зелений і фіолетовий) (*перший дарунок Ф.Фребеля*).

7. *Пояснення змісту та правил гри «покроково» українською та англійською мовами:*

Крок 1. На певній відстані стоїть порожній кошик. Діти (студенти у ролі дітей) утворюють коло сидячи на килимі, у центрі якого лежать кольорові кульки. Вчитель фізкультури (студент) просить їх зберігати тишу і лише тоді пояснює правила гри у віршованій формі пошепки (рис. 5.22 і 5.23).

Крок 2. Вчитель пропонує дитині (наприклад, студентці Наталці) обрати кульку (червону).

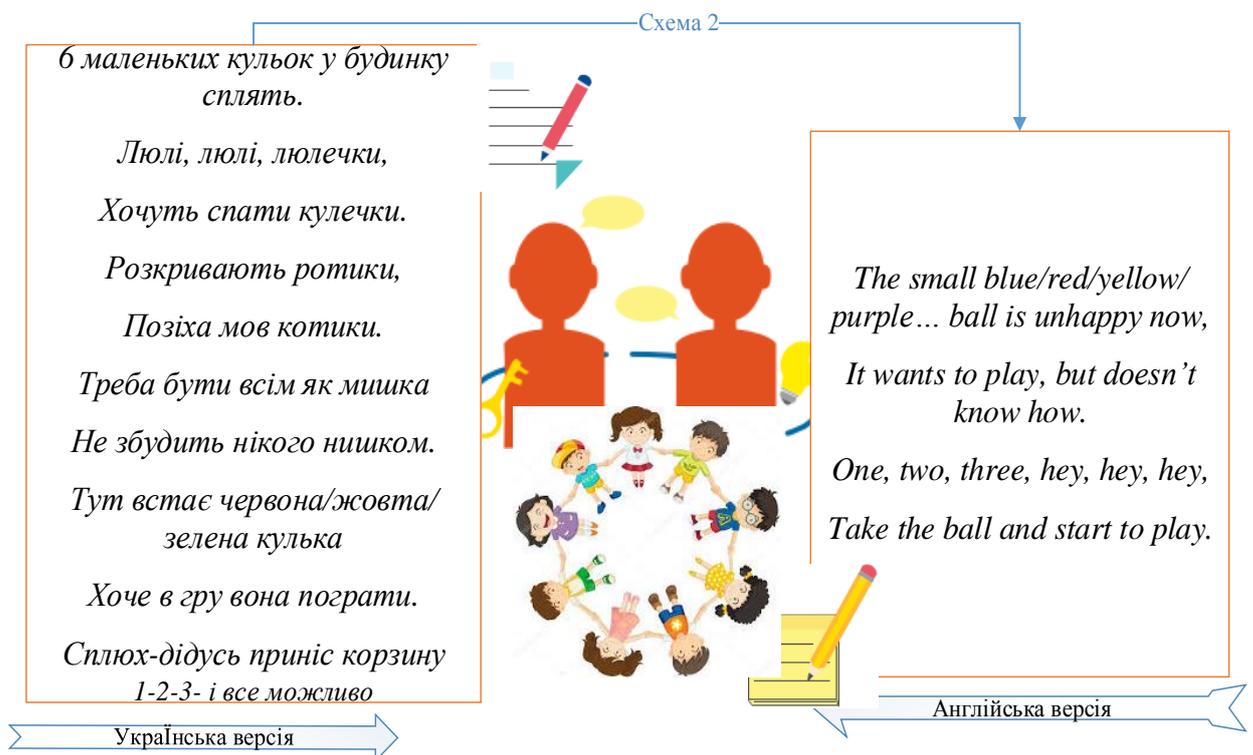

Рис. 5.22 . Вибір кульки для проведення словесної гри

Крок 3. Вчитель промовляє наступні правила гри у віршованій формі (рис. 5.23).

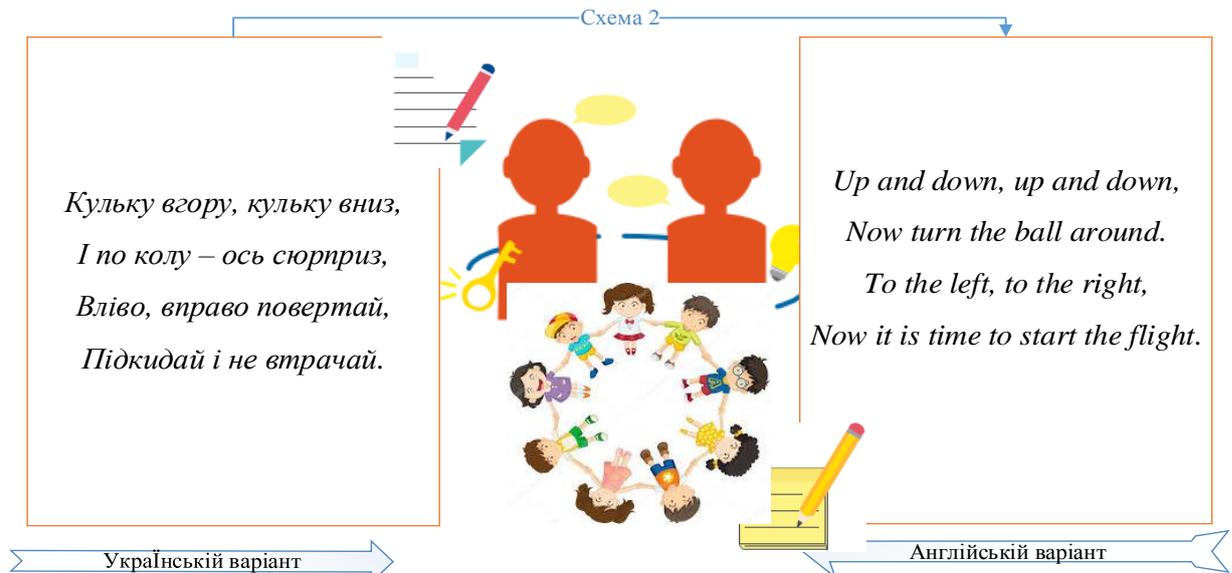

Рис. 5.23. Ознайомлення дітей із правилами гр

Крок 4. Наталка виконує рухи з кулькою за вчителем під музичний супровід (діти повторюють рухи, але без предметів, застосовується метод «дзеркало») і передає червону кульку по колу доти вона не повертається до неї знов. Наталка встає зі свого місця і кладе червону кульку в корзину.

Етапами роботи над аналізом авторських ігор в аудиторії є: підбиття підсумків гри – оцінювання методичної і практичної вартості ігрових проєктів; визначення їхньої ефективності та конкурентоспроможності у межах групи; логікою побудови гри; естетичним оформленням проєкту (представлення мультимедійних проєктів-презентацій, виконаних у програмі Prezi (рис.5.24);

Крок 5. Гра починається знов з іншою кольоровою кулькою.

представлення рішень кожної малої групи; загальна дискусія та питання; аналіз викладачем результатів діяльності через усну рефлексивну анкету:

1. Які нові знання, уміння, компетенції Ви отримали, поглибили, удосконалили?

3. У якій сфері професійно-педагогічної діяльності Ви можете їх використовувати?

4. Які труднощі у Вас виникали при опрацюванні матеріалів теми та виконання самостійної роботи?

5. Чи знайшли Ви у представлених матеріалах ідею для впровадження STEM-освіти?

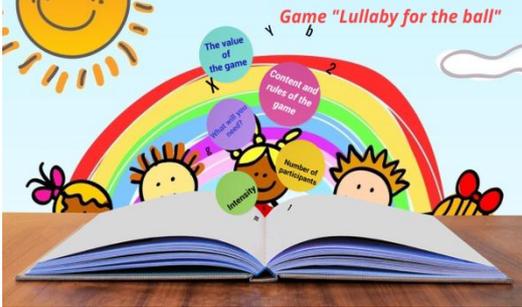
<p>«Колискова для кульки»</p> <p>https://prezi.com/view/AsBO9xzH8vsQCaTwySA/</p>	<p>«Кульку передай та ім'я називай»</p> <p>https://prezi.com/view/K6hRi1qbKURQuxBunGPY/</p>
<p>«Кольорові рибки»</p> <p>https://prezi.com/view/p1t3FmOjN5nUiFYhnNdR</p>	<p>Зруш з місця сніжку»</p> <p>https://prezi.com/view/CxuIHHaDdfKYRWcFeASD</p>

Рис. 5.24. Теми окремих презентацій застосування словесних ігор за методикою Ф.Фребеля з використанням першого дару (онлайн-сервісі PREZI)

Після кожної презентації словесних ігор студентам було запропоновано оцінити за п'ятибальною шкалою, який з презентованих спікерами проектів не відповідає вимогам інтегрованого STEM-проекту з використанням дарунків Ф. Фребеля за табл. 5.1.

Фінальна стадія дуальних семінарських занять передбачала проведення невеликого загального анкетування. Студентам пропонували позначити одне твердження, яке найбільш точно передавало їх ставлення до STEM-освіти й ідей фізичного виховання у педагогічній спадщині Ф. Фребеля, зокрема:

Таблиця 5.1

Шкала оцінювання презентації словесних ігор

Назва гри (бали)	1	2	3	4	5
«Кульку передай та ім'я називай» https://prezi.com/view/K6hRi1qbKURQuxBunGPу/				+	
«Колискова для кульки» https://prezi.com/view/AsBO9xzH8vsQCaTWGySA/				+	
«Кольорові рибки» https://prezi.com/view/p1t3FmOjN5nUiFYhnNdR			+		
«Футбол» https://prezi.com/view/svFYMj49Y59pIkdn8UL0					+
«Зруш з місця сніжку» https://prezi.com/view/CxuIHHaDdfKYRWcFeASD				+	

1. Я позитивно сприймає інновації щодо впровадження STEM-освіти у фізичному вихованні з використанням дарунків Ф. Фребеля.

2. Я обережно ставлюся до реформ та інновацій у фізичному вихованні, зокрема до фребель педагогіки.

3. Я негативно ставлюся до впровадження STEM-освіти, фребель педагогіки, оскільки це пов'язано з додатковим навантаженням і розробкою дидактичного інструментарію.

4. Не можу визначитися.

5. Свій варіант відповіді.

Отже, Фребелівський дидактичний матеріал був спрямований на оволодіння студентами методикою розвитку фізичних здібностей дітей, їх здатності до конструктивної діяльності, логічного мислення, що набуває сьогодні особливої значущості не тільки у фізичному вихованні, але і у професійному спорті. Педагогіка Фребеля покликана виховувати у майбутнього вчителя не тільки фізичну культуру, але й «культуру» в широкому розумінні цього слова, формує його професійно-мобільні компетентності комбінаторного типу.

Наступним кроком нашого дослідження було з'ясувати чи застосовують викладачі фахових методик фізичного виховання у процесі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури поряд з традиційними методами елементи оздоровчо-театральної педагогіки. Ми отримали наступні результати: 30,76% респондентів регулярно застосовують;

26,77% – інколи застосовую; 22,73% – не застосовують і 19,73% важко було відповісти (рис. 5.25).

Рис. 5.25. Відповіді викладачів щодо використання оздоровчо-театральної педагогіки у процесі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, (%)

Цікавим є той факт, що респонденти з Волинського національного університету імені Лесі Українки, Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» і Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу майже одногосно стверджували, про застосування рольових ритмо-пластичних етюдів для формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. У той же час у Бахмутському педагогічному коледжі 63,33 % опитаних викладачів вказали на те, що вони не займаються такою формою роботи зі студентами.

Оскільки STEAM - освіта – це новий тренд у світі мистецтв та фізичного виховання, ми створювали умови для оволодіння студентами всіма розділами оздоровчо-театральної педагогіки та акторської пластики. Націлювали студентів на те, що їх можна також застосовувати в щоденних заняттях в ролі аніматорів оздоровчих масових заходів в школах та з відпочиваючими (в оздоровчих комплексах), що також формує їх здатність перебудовуватись на інші види професійної діяльності. Тому при вивченні дисциплін «Професійна мобільність вчителя фізичної культури та тренера» та «Організація спортивної анімації», ми

застосовували метод рольової ритмопластики (пластичні етюди), як важливий елемент оздоровчо-театральної педагогіки. На нашу думку пластичні етюди – можуть стати вершиною акторської майстерності вчителя фізичної культури та сформувати у нього особистісний почерк професійної діяльності, що додасть їм мобільності й впевненості у собі. Анкетування показало, що методу «ритмопластики» надають перевагу лише 34,8% респондентів. Цікавий той факт, що респонденти з Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» (55,16 %) вказали на доцільність застосування на практиці методу ритмопластики.

На практичних заняттях використовували етюди двох видів, зокрема:

1. До першої групи етюдів відносяться ті, в яких відображається навколишній нас світ: тварини, предмети, рослини.

2. До другої групи етюдів відносили ті, які передають визначені стани людини: радість, лихо, розпач, любов, скорботу та ін.

Так, змістовий модуль III. «Реалізація професійної мобільності вчителя фізичної культури крізь призму спортивно-масової анімації» (дисципліна «Професійна мобільність вчителя фізичної культури»), розкривав питання класифікації анімаційних форм організації дозвілля у практиці роботи закладів освіти та відпочинку (готельно-курортних, спортивних, оздоровчих тощо); структуру побудови програм групових занять з оздоровчого фітнесу; стилі викладання та загальні принципи побудови хореографії в спортивній анімації; анімації в туристичній діяльності та анімації на воді (аквааеробіка).

Завдання й запитання для обговорення були наступні:

1. Чи може ритмо-пластика сприяти реалізації розвивального, проектно-діяльнісного, особистісно орієнтованого підходів в Новій українській школи?

2. Які форми анімаційної роботи є найбільш близькими для Вас? Чи можете Ви бути «спортивним аніматором» у подальшій професійній діяльності?

3. Чи повинен вчитель фізичної культури володіти знаннями оздоровчо-театральної педагогіки для успішної роботи в якості дитячого аніматора?

4. Для досягнення надійного контакту з аудиторією, чи повинен майбутній вчитель фізичної культури володіти акторським мистецтвом?

5. Існує цілий комплекс вправ для розвитку аніматорської пластики, вільного носового дихання, м'язової свободи. Що із перерахованих компонентів є найбільш вагомим для Вас?

Головним завданням практичного заняття №7 («Пластична культура аніматора») було реалізація на практиці інтерактивних методів формування аніматорських здібностей у майбутніх учителів фізичної культури. Реалізація нашого задуму здійснювалась через метод «Складання пластичного групового етюд» за алгоритмом (структурою), що демонструє рис. 5.26.

Рис. 5.26. Структура практичного заняття «Пластична культура аніматора»

Студентам було запропоновано наступні тематичні напрями:

1) «Світ Рухів»:

– варіант 1. Імітація видів спорту «Спортивний інвентар» (м'яч, скакалка, гімнастична палиця, кінь, канат, гімнастична стрічка, набивний м'яч та ін.);

– варіант 2. «Глядачі і Відеооператори».

2) «Подорож в країну квітів» (паростки квітів);

3) «Домашній зоопарк»;

- 4) «Театр маріонеток»;
- 5) «Пори року (зима, весна, літо, осінь)»;
- 6) «Олімпійські ігри»;
- 8) «Театр тіней»;
- 9) «Аліса у країні чудес»;
- 10) «Королівство володаря морів».

Майбутнім вчителям фізичної культури озвучували тему пластичного етюду. Розподіляли їх на групи – вибирали лідера в кожній групі, за необхідності розподіляли ігрові ролі (як на початку гри, так і під час її проведення). Як показує наше дослідження, оптимальний розмір групи – 5-6 осіб, які мовою рухів і жестів мали відтворити на практиці тематику етюду.

Наприклад, у межах проведення пластичного етюду «Театр маріонеток» учасники гри виступали в ролях різних ляльок і лялькаря. За сюжетом, студенти-ляльки були підконтрольні волі лялькаря, і рухами власного «тіла» повинні були відчувати ці невидимі нитки і рухатися відповідно до правил. Цей етюд студенти розігрували під музичний супровід, який додавав сценкам темп, ритм, характер, емоційний відтінок.

Пластичний етюд «Світ рухів» був зорієнтований на розвиток фізичних якостей студентів. Студентам пропонували декілька варіантів етюдів, зокрема:

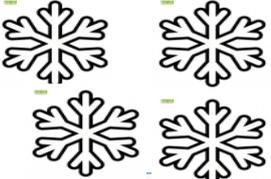
1) Варіант 1. «Біографія спортивного предмета». Викладач запропонував студентам розглянути різний спортивний інвентар (м'яч, гімнастична стрічка, скакалка та ін.) і розповісти мовою рухів його «біографію».

2) Варіант 2. «Глядачі і Відео Репортери». Усіх учасників етюду об'єднати в дві групи: одна група – «Відео Репортери», друга – «глядачі». «Відео Репортери» імітували рухи, притаманні різним видам спорту, наприклад: веслування, волейбол, елементи акробатики... (особливу цінність мали види спорту, що представлені різними вправами). По завершенні вправи «глядачам» мовою рухів і жестів пропонували відтворити на практиці власну версію побаченого і намалювати спортивну картину чи подію, яка немовби відбулася.

Груповий пластичний етюд «Олімпійські ігри» передбачав дещо іншу його організацію. Усіх студентів об'єднували в групи. Перша група студентів демонструвала за допомогою міміки, жестів, рухів задуманий вид спорту (але не індивідуальне, та групове його призначення), друга група намагалася його відгадати. Потім групи міняються ролями.

Багатосюжетний етюд «Пори року». Фрагмент етюд «Зима» передбачав сюжет «Ліпимо сніговика» (інтеграція з англійською мовою).

Крок 1. Лідер етюд спочатку промовляв сюжет у віршованій формі українською мовою, а потім англійською (текст також містився на слайді). За сюжетом, студенти спочатку виконували роль сніжинок.

<p>Подивись на ці сніжинки, Ніжні, гарні і чудові, Будем дуже сумувати, Коли будуть розтавати. Покладемо їх на столик, Щоб не танули ніколи.</p>	 <p>Українській варіант, англійській варіант</p>	<p><i>Look at those snowflakes, they are so pretty. When they disappear, It will be a pity. Let's try to put some snowflakes here – They will never disappear</i></p>
--	--	---

Крок 2. Далі лідер змінював сюжет (промовляючи наступні вірші).

<p>Сніговик іде до нас, Нам зліпити його час. Зробим ми його щасливим, Раз два три – і все можливо</p>	 <p>Українській варіант, англійській варіант</p>	<p><i>Make a snowman, Make a snowman – One, two, three, One, two, three. The snowman will be happy, The snowman will be happy, Thanks to you and me, Thanks to you and me.</i></p>
--	---	--

Крок 3. За новим сюжетом, студенти починали колективно під музичний супровід ліпити сніговика.

Крок 4. Сюжет знову змінювався – кожен студент став сніговиком у якого є об'єм, вираз обличчя.

Крок 5. Ось пригріло сонце, і сніговик почав танути. Студенти отримували наступну інструкцію:

- це не буде танення свічки;
- це, насамперед, зміна обсягу;

- цілі шматки «тіла сніговика» осідають;
- вираз «обличчя» змінюється;
- і нарешті він тане.

У групових етюдах студенти поєднували свої зусилля, навчалися почувати партнера, діяти узгоджено, розробляли в пластичних діалогах цілі сюжети. Це була захоплююча робота. Скільки різних характерів з'являлись в театрі маріонеток, в королівстві володаря морів, у подорожах з Алісою в країну чудес, у домашньому зоопарку або в танці сніжинок та у танці квітів! (рис. 5.27).

Рис. 5.27. Зміст і структура пластично-тематичного групового етюда «Ліпимо сніговика» (інтеграція з англійською мовою).

Оцінювання результатів здійснювалося групою експертів (один представник від кожного етюду) за критеріями відповідно до визначених вимог: самоаналіз помилок; втілення в образ; групова взаємодія; розкриття сюжетної лінії; наявність музичного супроводу та його відповідність сюжету; наявність необхідного дидактичного матеріалу; естетичний вигляд (м'яке взуття або носки, облягаючий одяг темних відтінків, волосся у дівчат гладко зачесане і прибрати з обличчя і шиї, мінімум косметики).

Слід вказати на те, що проведення такої форми роботи сприяло:

- 1) формуванню та розвитку пізнавальних і професійних мотивів та інтересів до ефективного здійснення роботи вчителя фізичної культури в Новій українській школі;
- 2) вихованню творчо-системного мислення майбутніх учителів, що включає цілісне розуміння своєї місії у суспільстві;

3) навчання колективної роботи, формуванню гнучких навичок з метою вирішення поставлених завдань.

Нами також були розроблені правила до учасників рольової гри «Складання пластичного групового етюду», які подано на рис. 5.28.

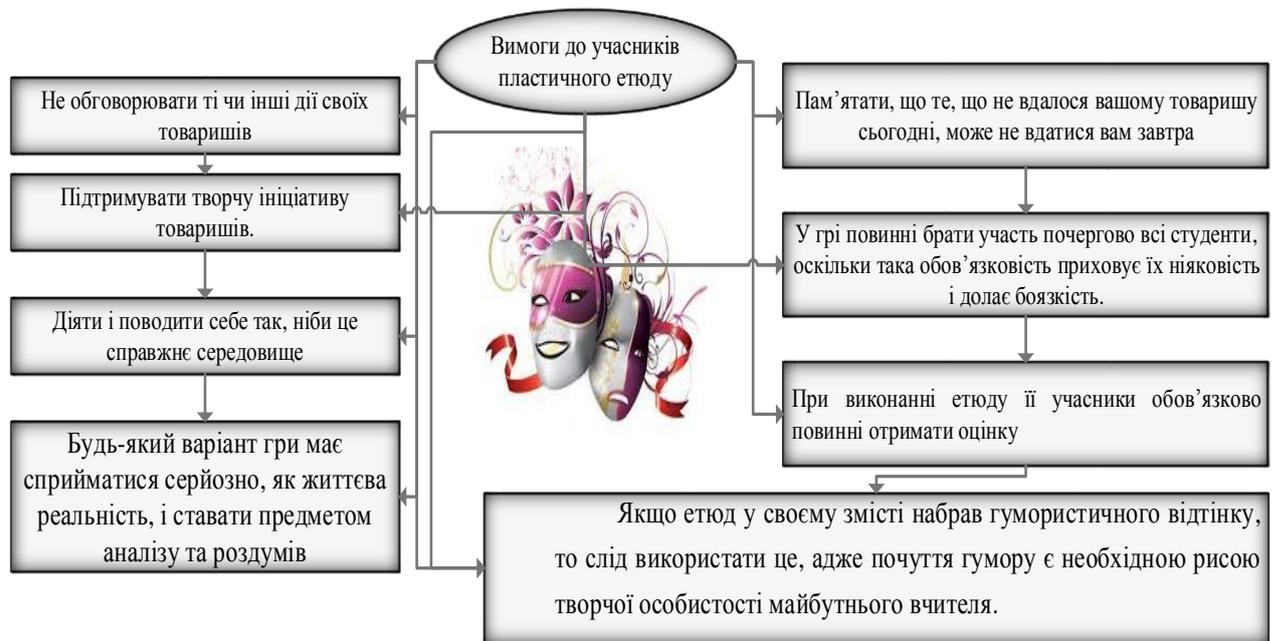

Рис. 5.28. Правила для учасників рольової гри «Складання пластичного групового етюду»

Значну увагу нами було приділено вивченню питання щодо спрямування зусиль викладачами закладів вищої освіти на створення відповідних умов для дистанційного навчання у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Виявилось, що 20,32 % опитаних викладачів спрямовують свої зусилля; 28,62 % респондентів відповіли «швидше так, ніж ні»; 36,55 % респондентів відповіли – «швидше ні, ніж так»; 14,49 % важко було відповісти на це запитання. Цей показник ілюструє рис. 5.29.

З урахуванням європейської практики організації контролю якості освіти визначальними стають інформаційні технології. Так, було з'ясовано, що 56,28% опитаних викладачів задоволені наявною методичною літературою, яка представлена в електронному репозитарії бібліотеки закладу вищої освіти; 66,79% – вважають достатнім забезпечення інтернет-зв'язком їх закладу вищої

освіти для організації освітнього процесу. Встановлено, що використовують на заняттях мультимедійний супровід – 75,78% респондентів.

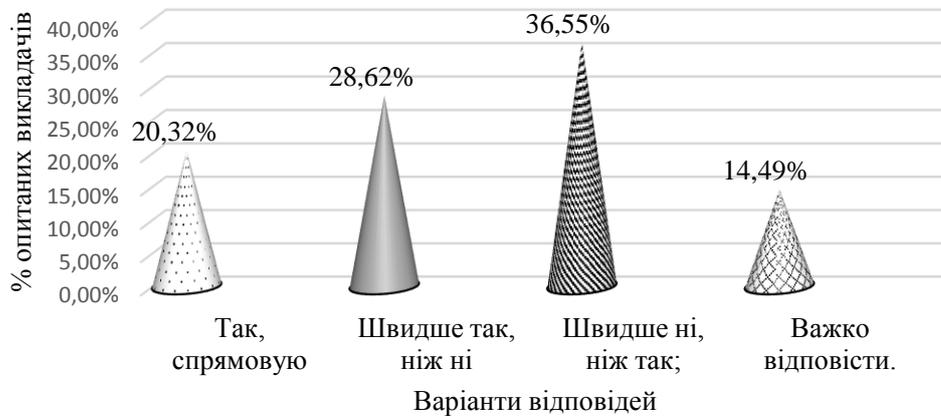

Рис. 5.29. Відповіді викладачів щодо спрямування зусиль на створення умов для дистанційного навчання майбутніх учителів фізичної культури, (%)

У процесі дослідження нас цікавило тестові методи оцінювання у системі особистих результатів навчання здобувачів вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура) першого бакалаврського рівня вищої освіти.

Нами були розроблені питання для бліц-опитування студентів з використанням Google Форм. Ми виходимо з того, що комп'ютерний *тестовий контроль* професійно-педагогічних знань студентів у сучасних умовах дистанційного навчання має низку переваг над традиційними методами контролю: економія витрат часу, перевірка стану засвоєння значної частини навчального матеріалу; одночасна охопленість перевіркою великої кількості осіб; фіксація обізнаності у кількісних показниках; визначення рейтингу; кількісна фіксація (в балах) рівня засвоєння матеріалу; зосередженість уваги на відповіді по суті; полегшення оцінювання завдяки однозначності правильних відповідей; отримання об'єктивної оцінки знань студентів; статистична оцінка результатів.

Для нашого дослідження важливим було з'ясування різновидів тестувань, які застосовували викладачі з метою педагогічної діагностики (табл. 5.2).

Таблиця 5.2

Відповіді опитаних викладачів (n=146) щодо застосування тестування з метою педагогічної діагностики формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури (%)

№ з/п	Види тестування	Регулярно застосовую	Інколи застосовую	Ні, не застосовую	Важко відповісти
1	Паперові носії (тести)	54,89	39,37	4,74	1
3	Комп'ютерне тестування за допомогою Google Форм	6,63	16,07	72,15	5,15
3	Он-лайн тестування у системі дистанційного навчання (Google Classroom)	2,65	16,05	76,15	5,15

За результатами анкетування викладачів нами встановлено, що з метою педагогічної діагностики тестування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури домінуюча більшість респондентів використовують традиційне тестування на папері (94,26 %); не дуже популярними серед викладачів є комп'ютерне тестування за допомогою Google Форм (22,7 %) і зовсім не популярним є онлайн тестування (Google Classroom) у системі дистанційного навчання (18,7 %).

Для контролю знань студентів нами були розроблені за допомогою Google Форм тестові завдання з таких навчальних дисциплін, як «Теорія і методика фізичного виховання», «Гімнастика з методикою викладання», «Легка атлетика з методикою викладання» та «Основи педагогічної майстерності».

Хоча он-лайн тестування не замінює традиційні методи контролю знань студентів, а доповнює їх, робота з тестами в Google Classroom дозволила нам істотно скоротити витрати часу при обробці результатів та отримати результати відразу після завершення тестування.

У рис. 5.30 подано алгоритм проведення онлайн-тестування студентів Луцького педагогічного коледжу, підготовлених для дистанційної форми навчання. Для контролю знань студентів нами були розроблені за допомогою Google Форм тестові завдання з таких навчальних дисциплін, як «Теорія і

методика фізичного виховання», «Гімнастика з методикою викладання», «Легка атлетика з методикою викладання» та «Основи педагогічної майстерності».

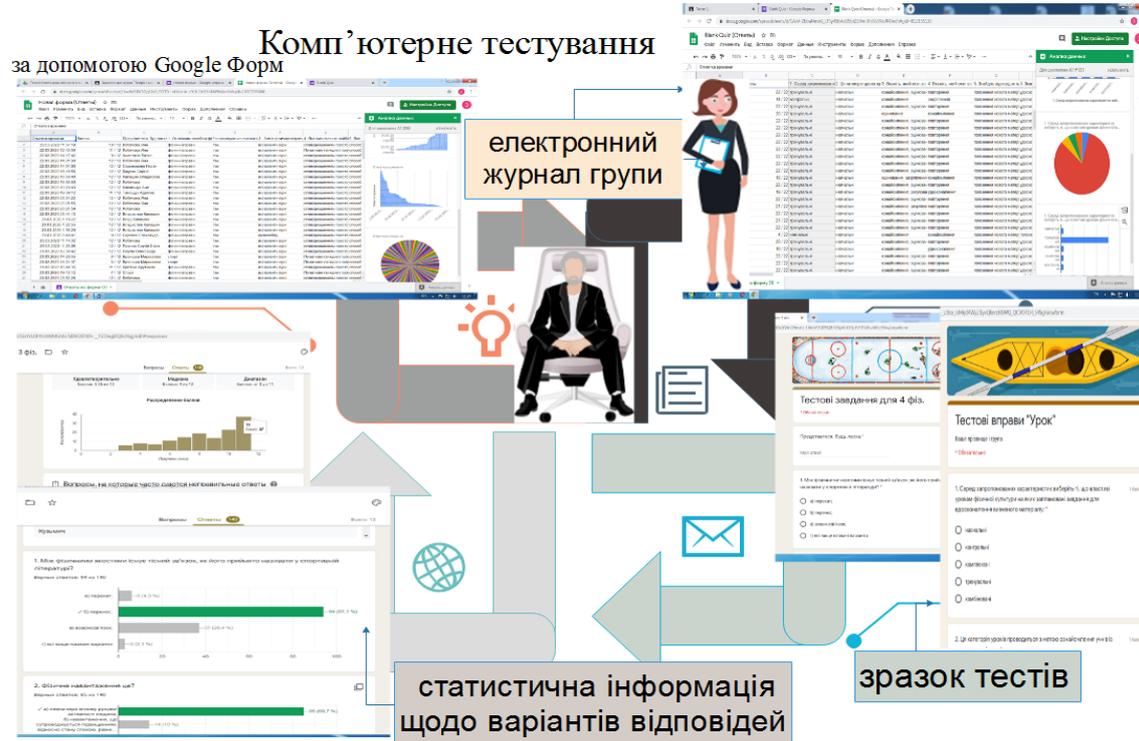

Рис. 5.30. Фрагмент онлайн-тестів, підготовлених за допомогою Google Форм для дистанційної форми навчання

Тестові завдання першого рівня складності носили здебільшого репродуктивний характер і вимагали від студентів відтворення раніше засвоєних ними знань. Завдання передбачали просте виявлення чи розпізнавання педагогічних фактів, подій, назв, авторства та понять, суть яких сформулювали в запитальній частині, а назва, дата чи прізвище подані у відповідях. До репродуктивних тестових завдань ми відносили завдання: на оцінку тверджень з погляду їх правильності чи хибності, розпізнавання в конкретному описі (дефініції) відповідного поняття чи категорії. Тестові завдання першого рівня подавали у формі одноелементного вибору. Тобто серед запропонованих варіантів відповідей лише одна є правильною.

Тестові завдання другого рівня носили репродуктивно-реконструктивний характер. Вони пропонували продемонструвати обізнаність з педагогічними факторами що містяться у методиці фізичного виховання, подіями, назвами,

термінами; порівнянні певних явищ і процесів з погляду їх реального стану в сучасній теорії і практиці фізичного виховання. Численними серед тестових завдань другого рівня були завдання, що виявляє ґрунтовну обізнаність з основними ознаками понять і процесів фізичного виховання. Ці ознаки були розміщені серед поданих правдоподібних відповідей і лише при повному їх наборі гарантували правильну відповідь. Тестові завдання цього рівня були представлені у формі багатоелементного вибору (рис. 5.31).

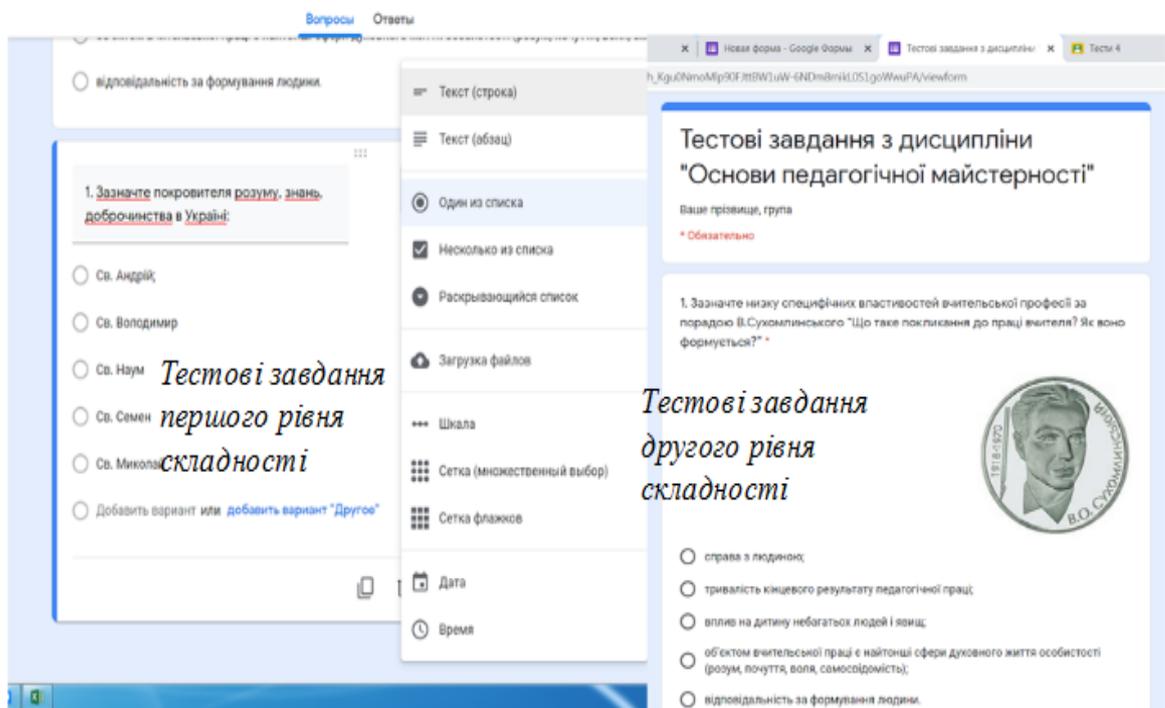

Рис. 5.31. Фрагмент онлайн-тестів, підготовлених за допомогою Google Форм для дистанційної форми навчання (першого і другого рівня складності)

Тестові завдання третього рівня є найскладнішими і носили реконструктивно-творчий характер. Такі завдання сконструйовані нами у вигляді побудови ланцюгів логічної та хронологічної послідовностей, пошуку пропущених ланок тексту (понять, слів, подій), перехресного вибору, ідентифікації понять на основі опису, вибору оптимального варіанту розв'язання педагогічних задач та ситуацій. Для вирішення творчих завдань студенту необхідно було активізувати різноманітні мислительні процеси (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення) і бездоганно володіти педагогічною теорією і логікою міркувань. В основному тестових завдань реконструктивно-творчого рівня були

представлені у формі багатоеlementного вибору, проте і були завдання, що пропонують здійснити одноelementний вибір. У завданнях на логічну послідовність (відповідність), аналогію, алгоритми, заповнення пропусків (позначених крапками), елементи відповіді потрібно подавати в порядку, зумовленому питальною частиною.

Завдання 3. Відновіть девіз лицарського виховання, замість пропущених крапок (...) вставте необхідні слова: «Душу – ..., життя – ..., серце – ..., честь – ...»: 1) другу; 2) Богу; 3) собі; 4) королю; 5) жінці; 6) ворогу. Правильна відповідь виражається числом 2453. Саме в такій послідовності і мають подаватися елементи відповіді. Вважаємо, що за онлайн-тестуванням у системі дистанційного навчання майбутнє вищої освіти професійно-мобільних фізкультурних кадрів.

За допомогою анкетування ми спробували визначити, які сучасні комп'ютерні програми використовують викладачі для супроводу лекцій та практичних занять у процесі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури (табл. 5.3).

Таблиця 5.3

Відповіді опитаних викладачів (n=146) щодо застосування комп'ютерних програм для супроводу лекцій та практичних занять у процесі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, (%)

№ з/п	Види тестування	Регулярно застосовую	Інколи застосовую	Ні, не застосовую	Важко відповісти
1	PowerPoint	74,89	19,37	4,74	1
2	Microsoft Visio (для створення блок-схем і діаграм)	2,63	6,07	82,15	9,15
3	Prezi	7,63	6,07	78,15	8,15
4	Edraw.Max.exe	1,56	2,07	88,15	8,22
5.	Інші програми	54,9	19,36	4,74	21

За результатами анкетування викладачів нами встановлено, що із 146 опитаних надають перевагу Powerpoint 94,26% викладачів; не дуже популярними серед викладачів є Microsoft Visio (8,7%), Prezi (13,7%); Edraw.Max.exe (3,63%),

хоча ці програми є дуже ефективними у плані візуалізації і створення структурно-логічних схем. Це, на нашу думку, вказує, з одного боку, на те, що викладачам більшості вітчизняних закладів вищої освіти, які брали участь в опитуванні, притаманна традиційна програма Power Point у процесі фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури. З іншого боку, вказує можливо на низьку здатність викладачів до самонавчання у плані опанування нових (більш сучасних) комп'ютерних програм.

Найбільшу прихильність до постійного застосування нових комп'ютерних програм для створення сучасних навчальних презентацій виявили викладачі Луцького педагогічного коледжу (38,5%) і ПВНЗ «Академії рекреаційних технологій і права» (37,28%).

На запитання «Чи спрямовуєте Ви свої зусилля на формування у майбутніх учителів фізичної культури навичок мейкерства (технологічного розширення саморобних робіт та дидактичних розробок) у процесі їх фахової підготовки?» 35,78 % опитаних викладачів відповіли позитивно, 37,60 % – швидше так, ніж ні; 17,55 % – швидше ні, ніж так і 9,06% респондентів – не змогли відповісти на дане запитання. З цією метою залучити вчителів-практиків базових шкіл – 26,74 % респондентів, щоб мотивувати студентів до успіху та успішної адаптації до роботи у школі та прояву гнучких навичок (рис. 5.32).

Рис. 5.32. Відповіді викладачів щодо спрямування своїх зусиль на формування у майбутніх учителів фізичної культури навичок мейкерства у процесі їх фахової підготовки, (%)

У процесі проведення занять із таких навчальних дисциплін, як «Теорія і методика фізичного виховання», «Інноваційні технології в роботі з дітьми. Педагогіка Ф. Фребеля» (Фізкультурна освітня галузь), «Теорія і практика інноваційної фізичної культури», нами використовується така форма роботи, як «мейкерство». У процесі проведення занять із таких навчальних дисциплін, як «Теорія і методика фізичного виховання», «Інноваційні технології в роботі з дітьми. Педагогіка Ф. Фребеля» (Фізкультурна освітня галузь), «Теорія і практика інноваційної фізичної культури», нами використовується така форма роботи, як «мейкерство». На практичних заняттях розповідали студентам про можливість мейкерства у фізичному вихованні, як інноваційного явища у розвитку освітніх технологій XXI століття. Майбутні вчителі фізичної культури входили у роль «мейкера» – це людина, яка щось створює власними руками. У такий спосіб студенти створювали власні презентації, лепбуки, словесні ігри в різних онлайн-сервісах та розробляли власний дидактичний інструментарій для проведення пробних уроків фізичної культури у базових закладах освіти.

Рис. 5.33. Відповіді викладачів щодо спрямування зусиль на залучення майбутніх учителів фізичної культури до науково-дослідної роботи у процесі їх професійної підготовки та формування у них особистісної мобільності

Заключним запитанням нашої анкети було «Чи залучаєте Ви майбутніх учителів фізичної культури до науково-дослідної роботи у процесі їх професійної підготовки та формування фахової мобільності». Встановлено, що лише 34,42 % опитаних викладачів спрямовують свої зусилля, більше половини

(55,88 %) – сумніваються у цьому і 3,96 % респондентів – не змогли відповісти на запитання (рис. 5.33).

Таким чином, розглянуто таку організаційно-педагогічну умову, як створення STEAM-освітнього професійно-орієнтованого середовища у закладі вищої освіти, наближеного до реального освітнього процесу в Новій українській школі. Проаналізовано результати анкетування 146 викладачів із 11 закладів вищої освіти.

5.3. Розвиток гнучких навичок (Soft Skills) майбутніх учителів фізичної культури у процесі проведення педагогічної практики

Характерними ознаками сучасного змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури є формування у них Soft Skills (гнучких навичок) та є новим поглядом на фізичне виховання дітей «Покоління Z» і ролі у ньому вчителя фізичної культури.

Для розкриття такої організаційно-педагогічної умови, як формування гнучких навичок (Soft Skills) майбутніх учителів фізичної культури, що формуються в процесі педагогічної практики, було проведено анкетування 43 учителів фізичної культури (стейкхолдерів) із 7 закладів загальної середньої освіти м. Луцька Волинської області, зокрема: гімназії №21 імені Михайла Кравчука, гімназії №4 імені Модеста Левицького, гімназії №18, закладів загальної середньої освіти №5, 19, 20 і 25 (додаток М).

Відносно необхідності формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури ще в умовах закладу вищої освіти отримано такі відповіді: 32,56 % опитаних вчителів вважають, що так; 46,52 % – швидше так, ніж ні; 11,0 % – швидше ні, ніж так, 9,3 % респондентів було важко відповісти. З'ясовано, що 58,82% – опитаних вчителів готові співпрацювати зі закладами вищої освіти та надавати практичну допомогу для розвитку у здобувачів вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура) першого

бакалаврського рівня вищої освіти професійної мобільності під час проходження практики (рис. 5.34).

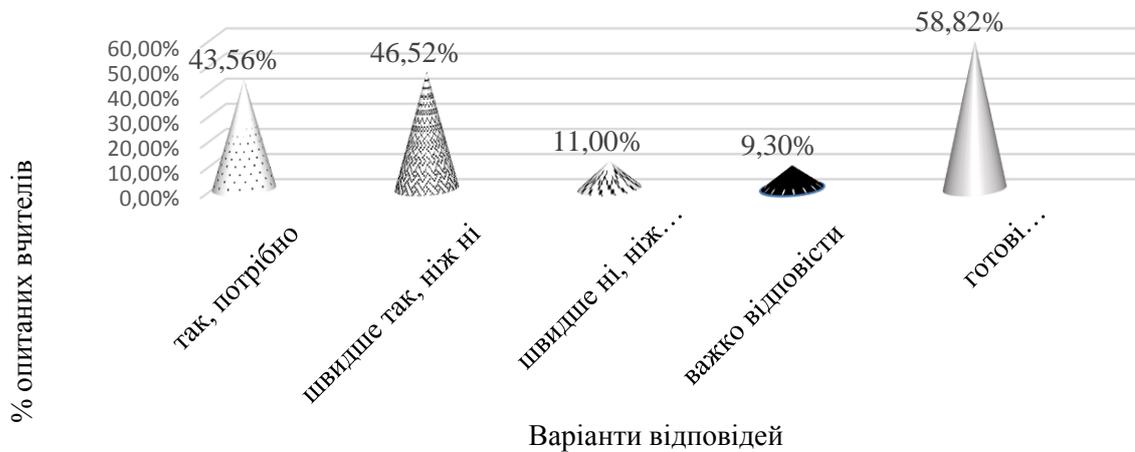

Рис. 5.34. Розподіл відповідей вчителів про те, чи потрібно формувати професійну мобільність майбутніх учителів фізичної культури ще в умовах закладу вищої освіти, (%)

Аналіз результатів відповідей вчителів про те, чи забезпечує зміст чинної освітньої професійної програми належну практичну підготовку майбутніх учителів фізичної культури, зокрема формуванню у них професійної мобільності та гнучких навичок вказує на те, що лише 48,84% опитаних вчителів вважають, що її зміст повністю забезпечує належну практичну підготовку; 27,9% респондентів стверджують про те, що теперішній її зміст не дозволяє забезпечувати належну практичну підготовку; 16,28% опитаних вчителів вважають, що зміст чинної освітньої професійної програми частково забезпечує належну практичну підготовку; 6,98% важко було відповісти на поставлене запитання анкети (рис. 5.35).

Встановлено: 51,14 % опитаних вчителів вважають, що їх заклад освіти повністю забезпечує формування гнучких навичок у студентів-практикантів; 16,83 % – швидше так, ніж ні; 13,33 % – швидше ні, ніж так; 8,33 % респондентів було складно визначитися з відповіддю. Проведене опитування вчителів фізичної культури допомогло вдосконалити освітньо-професійну програму та

навчальні плани, за якими відбувається формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

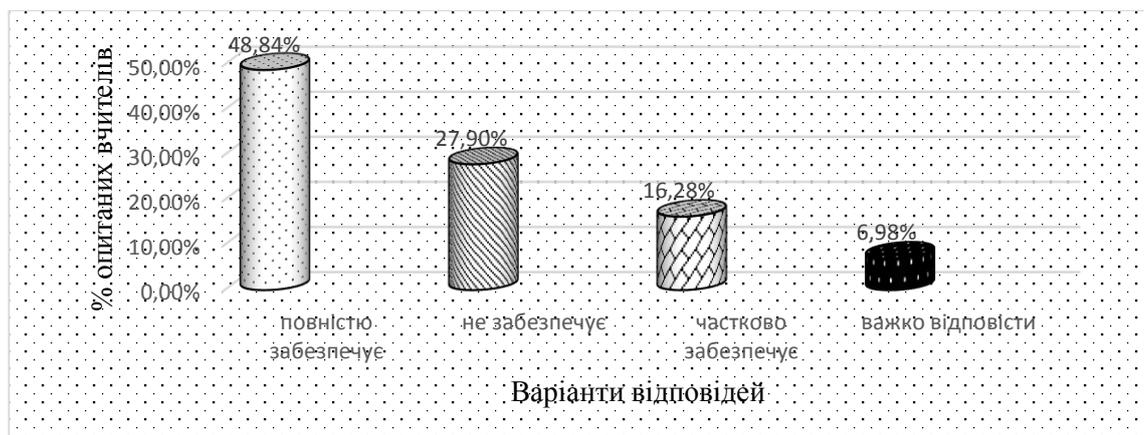

Рис. 5.35. Розподіл відповідей вчителів про те, чи забезпечує зміст чинної освітньої професійної програми належну практичну підготовку здобувачів вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура) першого бакалаврського рівня вищої освіти, (%)

Наприклад освітня програма підготовки майбутніх учителів фізичної культури Комунального закладу вищої освіти Луцького педагогічного коледжу передбачає 7 видів практики, зокрема: пропедевтична практика (3 кредити); практика в літніх оздоровчих закладах (3 кредити); пробна педагогічна практика (3 кредити); тренерська (інструкторська практика) (3 кредити); переддипломна (безперервна) практика (4 кредити); зимовий табірний збір (3 кредити); літній табірний збір (3 кредити).

Опитування показало, що 81,54% вчителів фізичної культури гімназій переконані у своїй здатності формувати гнучкі навички (Soft Skills) у майбутніх учителів фізичної культури під час проходження педагогічної практики (цей показник виявився найвищим у гімназії №21 імені Михайла Кравчука – 85,71%). Тому, однією з головних баз педагогічної практики було обрано цей заклад освіти. Гімназія ім. Михайла Кравчука за рейтингом «Конкурент-2019» (відповідно до того, скільки учнів здобуло 160 та вище балів на ЗНО) виборола другу позицію. А це забезпечувало стимулюючий ефект для формування гнучких навичок (Soft Skills) у майбутніх учителів фізичної культури під час

проходження педагогічної практики. Гімназія з 2013 року отримала статус «експериментального загальноосвітнього навчального закладу регіонального рівня» (наказ управління освіти і науки Волинської обласної державної адміністрації від № 344 від 28 травня 2013 року «Про проведення дослідно-експериментальної роботи у 2013–2020 роках») (офіційний сайт гімназії, рис. 5.36).

Рис. 5.36. Офіційний сайт гімназії імені Михайла Кравчука (м. Луцьк)

У процесі відбору на практику до цього закладу освіти перевага віддавалася студентам, які проявляли ініціативу і професійну зацікавленість у процесі лекційних і практичних занять з дисципліни «Професійна мобільність вчителя фізичної культури».

Для того, щоб оцінити діяльність кожного студента-практиканта під час проходження практики у гімназії, розроблені спеціальні критерії оцінювання:

- проведення залікових практичних занять – 10 балів за 1 заняття (3x10=30);
- розгорнуті електронні конспекти занять – 5 балів за 1 заняття (3x5=15);
- заняття в якості тренера-інструктора – 10 балів за 1 заняття (2x10=20);
- сценарій проведення контрольного спортивно-масового заходу – 10 балів;

- написання наукової статті – 10 балів;
- авторська розробка засобів електронного призначення з використанням ІТ- та STEM-технологій у фізичному вихованні – 10 балів;
- звіт і захист практики – 5 балів.

Особливістю практики у гімназії №21 є можливість реалізовувати власні фахові здобутки через освітньо-інноваційний проект Всеукраїнського рівня «Я-дослідник».

Метою реалізації цього проекту є створення педагогічних умов для впровадження дослідницького методу навчання з використанням ІТ- та STEM-технологій у фізичному вихованні (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.06.2019 р. №830).

Найбільшого поширення під час роботи над власними електронними продуктами отримала програма MS PowerPoint, яка дозволяє об'єднувати різні цифрові ресурси в єдиний інтегрований вид. Зручність мультимедійних презентацій полягає у тому, що їх можна зручно зберігати, за необхідності доповнювати новою інформацією.

Практика показала, що застосування на уроці комп'ютерних тестів і діагностичних комплексів дозволяє майбутньому вчителю фізичної культури оперативно отримувати об'єктивну інформацію щодо рівня засвоєння навчального матеріалу і своєчасно його коректувати.

Завдяки участі у проекті вдалося створити оптимальні умови для оволодіння майбутніми вчителями фізичної культури новими знаннями щодо створення online-тестів (рис. 5.37).

Мотиваційним фундаментом практики для студентів коледжу стала реалізація завдань, спрямованих на оволодіння Google Apps, що допомагає майбутнім вчителям фізичної культури розвивати навички практичного використання хмарних технологій для організації навчального середовища, підготовки до уроків, спілкування з учнями та батьками, взаємодії з колегами та обміну практичним досвідом.

Рис. 5.37. Зразки комп'ютерних online- тестів, розроблених студентами-практикантами

Як підсумок – студентами розроблено електронний журнал для вчителя фізичної культури (рис. 5.38) Доступ до нього мали вчителі-фізичної культури, класний керівник, директор. Батькам і учням журнал був недоступний. За допомогою електронних журналів вчителі за два кліка можуть переглянути: розклад уроків та секційних занять конкретного класу; розклад шкільних дзвінків, чвертей і канікул; журнал успішності з фізичної підготовленості і відвідування уроків фізичної культури конкретним учнем; результати тестування і терміни складання контрольних і тестових нормативів.

Отже, завдання педагогічної практики бакалаврів у гімназії: 1) розширити і вдосконалити вміння самостійно, творчо вирішувати основні завдання фізичного виховання в Новій українській школі; 2) використовувати засоби інформаційно-комунікаційних технологій у роботі вчителя фізичної культури; 3) забезпечити глибоке вивчення особистісно орієнтованої системи фізичного

виховання в школі; 4) апробувати на практиці семестрово – блочну – залікову систему навчання, яка пропонує змінити стару, не виправдану форму освіти на освіту, яка дійсно формує «Особистість» з гнучкими навичками.

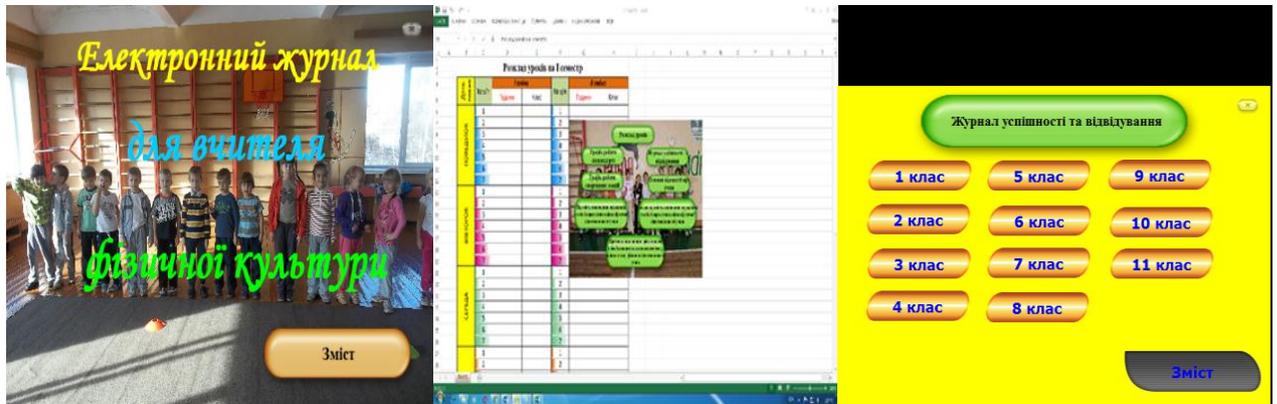

Рис. 5.38. Зразок електронного журналу, розробленого студентами-практикантами

У процесі дослідження нам цікаво було дізнатися, наскільки задоволені вчителі фізичної культури рівнем знань студентів-практикантів щодо методики проведення спортивно-масових заходів з учнями різного шкільного віку. Результати анкетування вчителів гімназій і ЗЗСО показали: тільки 37,73 % респондентів відповіли, що задоволені; 22,05 % – швидше так, ніж ні; 15,03 % – швидше ні, ніж так; 25,16 % респондентів було складно відповісти на запитання (рис. 5.39).

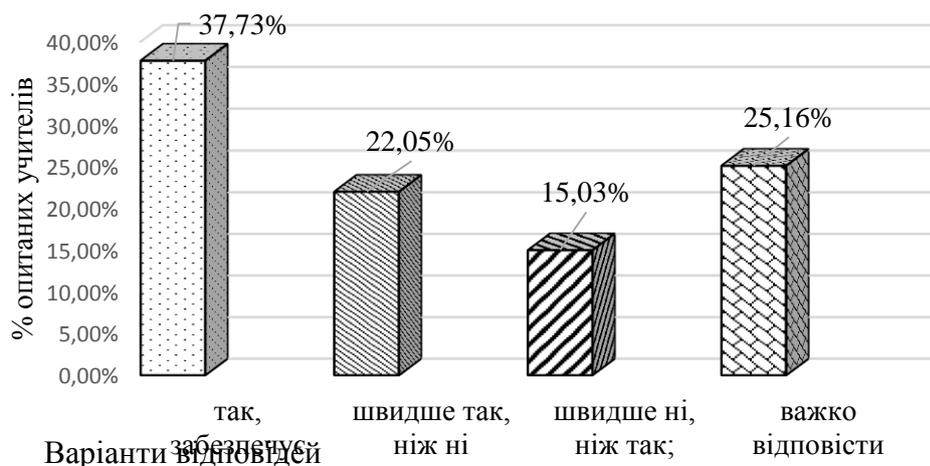

Рис. 5.39. Розподіл відповідей вчителів про те, чи задоволені вони рівнем знань студентів-практикантів щодо методики проведення спортивно-масових заходів з учнями різного шкільного віку, (%)

Слід зауважити, що задоволені рівнем знань студентів-практикантів щодо методики проведення спортивно-масових заходів 87,5% опитаних вчителів фізичної культури гімназії №4 ім. Модеста Левицького, яка також стала фаховим фундаментом для формування професійної мобільності і гнучких навичок майбутніх учителів фізичної культури. За рейтингом «Конкуренту-2020» гімназія імені Модеста Левицького виборола четверту позицію.

А це забезпечувало стимулюючий ефект для формування гнучких навичок (Soft Skills) у майбутніх учителів фізичної культури через запровадження спортивно-масових форм роботи на яких і практикується гімназія (офіційний сайт гімназії подано у рис. 5.40).

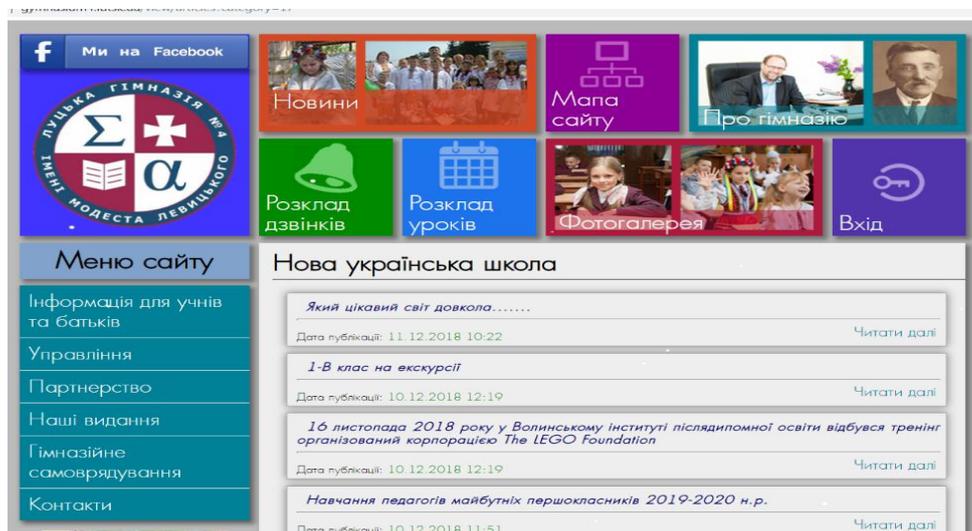

Рис. 5.40.Офіційний сайт Гімназія №4 імені Модеста Левицького

Умови роботи гімназії спрямовані на формування у студентів досвіду: проведення уроків фізичної культури згідно зі складеними планами; урізноманітнення змісту уроків фізичної культури, включаючи комплекси загальнорозвиваючих вправ з нестандартними предметами, в парах і на приладах масового типу, включення українських народних ігор і забав, рухливих ігор, естафет, елементів спортивної акробатики, атлетичної гімнастики, ритмічної гімнастики тощо; застосування ігрових і змагальних методів проведення занять; участь у пропагандистській роботі з учнями, батьками і педагогічним колективом школи щодо формування культури здоров'я; оформлення інформаційно-освітніх стендів; надання допомоги школі у виготовленні та

ремонті ігрового й фізкультурно-спортивного інвентарю та обладнання. На базі закладу освіти діє авторська школа з проблеми «Впровадження елементів здоров'язберезувальних освітніх технологій у початковій школі» (керівник О. А. Бакунець). Доцільно вказати на те, що за п'ять років співпраці переддипломну практику в умовах авторської школи пройшли понад 20 студентів. Кожен студент мав можливість детально ознайомитися з усіма існуючими засобами та методиками оздоровчої та спортивно-масової роботи, а також з методиками, які відповідають тематиці курсового дослідження.

Для учнів молодшого шкільного віку (1–4 класи) практикантами були запропоновані власні форма організації масових змагань, зокрема: «Спортивні «Леді»» (2016); «Спадкоємці Геракла» (2017); «Старти непереможних» (2018); «Я і моя спортивна родина» (2019); «Подорож до країни спорту» (2019). При поясненні естафет студенти використовували принципи анімації (відтворення змагальних рухів, шляхом відображення послідовності малюнків-рухів із частотою, при якій забезпечували цілісне зорове сприйняття естафет). Поряд з поясненням анімаційні естафети постійно демонструвались на екрані інтерактивної панелі (рис. 5.41).

Рис. 5.41. Програма змагань «Старти непереможних» (студентський проект 2018)

Разом з молодими вчителями та їх наставниками студенти щороку беруть участь у проекті – «Удосконалення уроку фізичної культури через розвиток творчої особистості вчителя й учня». У рамках цього проекту розроблена серія

уроків фізичної культури для учнів 6-7 класів з використанням нестандартного обладнання (керівник проекту – Юрій Волинець, Заслужений вчитель України, призер Всеукраїнського конкурсу «Вчитель року» в номінації «Фізична культура»). Засвоєні студентами практичні вміння і навички під час роботи з нестандартним спортивним обладнанням значно підвищили рівень їх креативно-мобільної підготовки і формують гнучкі навички.

Щодо здатності студентів-практикантів використовувати STEAM-проектів у процесі фахової діяльності відповіді респондентів були наступними: лише 5,0 % респондентів вважають, що студенти здатні підготувати такий проект; 49,0 % – швидше так, ніж ні; 24,67 % – швидше ні, ніж так; 21,33 % респондентів було складно відповісти (рис. 5.42).

У процесі дослідження було з'ясовано, що у гімназії №4 створені необхідні умови для запровадження STEAM-підходів у процес формування гнучких навичок і у майбутніх учителів фізичної культури.

Один із найяскравіших прикладів це – участь у Всеукраїнському педагогічному експерименті «Розумники» Smart Kids для початкової школи. Особливість методики Smart Kids у гімназії полягає в тому, що діти навчаються у звичній для себе ігровій формі, а замість робочого зошита користуються додатком, завантаженим на планшет або нетбук.

Рис. 5.42. Розподіл відповідей вчителів про те, чи здатні, студенти-практиканти розробляти STEAM-проектів, (%)

Навчальний контент експерименту – дидактичні ігри – розроблено з урахуванням вікових та психологічних особливостей учнів початкової школи. Цікаве наповнення, анімація та зображення перетворюють уроки на задоволення.

Рис. 5.43 (а). Електронні фізкультхвилинки і фізкультпаузи (для відпочинку зорових аналізаторів)

Враховуючи те, що фізкультхвилинки мають стати обов'язковим елементом кожного уроку у початковій школі, студентами розроблені електронні фізкультпаузи (для відпочинку зорових аналізаторів «Аеробіка для очей») за наступними темами: «Том і Джеррі», «Кіт Леопольд», «Чунга-Чанга», «Велика черепаха», «Вінні-пух», «Чебурашка», «Солодкий сон», «Планети», «Морська подорож», «Веселі козачата», «Спортивна подорож», «Ведмежатко» та ін. Представлений студентський досвід ілюструє рис. 5.43 (а).

У представлених студентами презентаціях мова оратора ілюструвалася «на льоту» малюнками на кольоровому або білому екрані. Особливістю скрайбінгу було те, що у ході виконання поставлених завдань одночасно залучалися різні органи чуттів: слух та зір, уява дитини, що у комплексі сприяли кращому розумінню та запам'ятовуванню певної дидактичної одиниці. Саме ці особливості спонукали студентів розробити такі «Scribe»-проекти, як: «Відгадай що я малюю», «Про що мріє спортивний юнак», «Мрії спортивної сучасної дівчини», «Правила поведінки за столом», та ін. (рис. 5.43(б)).

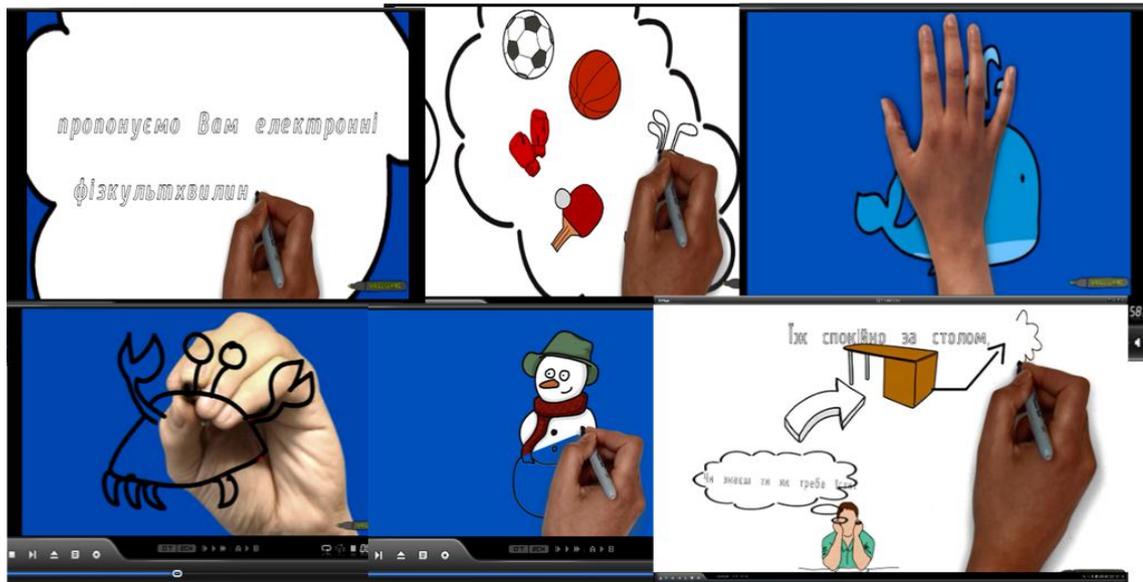

Рис. 5.43 (б). Електронна фізкультхвилинка у програмі Скрайбінг «Аеробіка для очей» для молодших школярів

Отже, практика у гімназії № 4 ім. Модеста Левицького стала також фаховим фундаментом для формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

Атестація студентів за виконання програми педагогічної практики у цьому закладі освіти здійснюється за такими показниками:

1. Практична діяльність студентів (самостійне проведення уроків фізичної культури, організаційна діяльність вчителя фізичної культури) – до 40 балів.
2. Розробка сценаріїв та участь в організації загальношкільних та позакласних заходів, змагань та спортивно-масових заходів (розробка плану заходу чи положення про змагання, представницька, суддівська діяльність, організація заходу) – до 15 балів.
3. Складання робочої документації (індивідуальний план, щоденник, план-графік, поурочний робочий план, конспект уроку фізичної культури, кошторис витрат на проведення змагань, педагогічний аналіз уроку фізичної культури, звіт про проходження практики) – до 15 балів.
4. Методична робота практиканта (участь у методичних заняттях авторської школи, робота з методичною літературою,) – до 10 балів.
5. Участь в експерименті гімназії (авторські розробки) – від 10 балів.

6. Виконання завдань з самостійної роботи (розробка і написання конспектів уроків фізичної культури, підготовка презентацій, написання тексту заняття з виховної роботи) – до 10 балів.

Наступним кроком нашого дослідження було з'ясувати здатність студентів-практикантів проявляти мейкерство (технологічне розширення саморобних розробок та дидактичного інструментарію) для проведення уроку фізичної культури. Ми отримали такі результати: 7,33 % опитаних фахівців вважають, що студенти повинні проявляти мейкерство; 20,67 % – швидше так, ніж ні; 52,33 % – швидше ні, ніж так; 19,67 % респондентів було важко відповісти. Переконані у необхідності проявляти здатність до мейкерства 100% опитаних вчителів фізичної культури луцької гімназії №18, яка входить до об'єктів пробної педагогічної практики.

У процесі опитування ми також спробували дізнатися у вчителів, чи потрібно, на їхню думку, студенту-практиканту використовувати міжпредметні зв'язки у процесі проведення уроку фізичної культури. Одержані результати показали: більшість респондентів 78,85 % вважають, що так; решта 21,15 % опитаних викладачів – не змогли чітко відповісти на поставлене запитання (рис. 5.44).

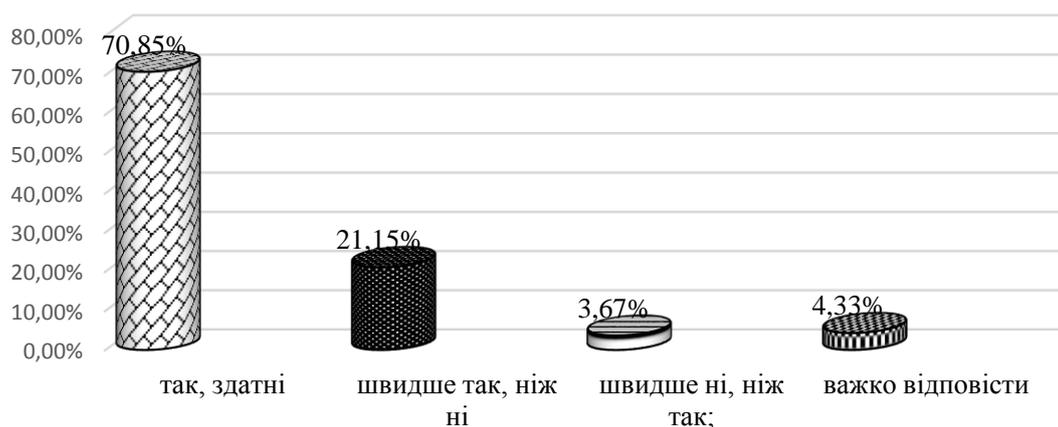

Рис. 5.44. Розподіл відповідей вчителів про те, чи повинні студенти-практиканти використовувати міжпредметні зв'язки у процесі проведення уроку фізичної культури, (%)

У гімназії №18 також виявився найбільший відсоток вчителів, які підтримують ідею міжпредметної інтеграції.

Тому, основними завданнями пробної практики майбутніх учителів фізичної культури, яка проходить в умовах гімназії №18, є:

– ознайомлення студентів із досвідом роботи вчителя фізичної культури–переможця міського і обласного конкурсів професійної майстерності та абсолютного переможця обласного туру Всеукраїнського конкурсу «Інноваційний урок фізичної культури та уроків фізичної культури з елементами футболу» (Л. Кочубей);

– оволодіння нестандартними методиками використання засобів фізичного виховання при організації змагань за програмами «Веселі старту»;

– поглиблення набутих теоретичних знань, закріплення вмінь і навичок уроків фізичної культури з використанням елементів «Фребель-педагогіки»;

– опанування методики проведення особистісно орієнтованого уроку фізичної культури;

– розширити, зміцнити і вдосконалити вміння самостійно виготовляти дидактичний інструментарій.

Особливості формування гнучких навичок студентів-практикантів – є досвід роботи в інтегрованій команді за програмою Європейської комісії eTwinning Plus, зокрема у проекті «Почувайся чудово серед здорових планет», метою якого було пропагувати здоровий стиль життя і захист навколишнього середовища. Крім гімназії у зазначеному проекті беруть участь вчителі та учні з Туреччини, Польщі, Італії, Литви та Словаччини. Тому, у процесі відбору на практику до цього закладу освіти нового типу перевага віддавалася студентам, які проявляли ініціативу і професійну зацікавленість при вивченні іноземної мови. На цій базі практики майбутні бакалаври з фізичної культури набувають практичного досвіду з поєднання знань іноземної мови за сферою майбутньої діяльності – фізичним вихованням.

Однією з можливостей розв'язання проблеми формування гнучких навичок було запровадження «Фребель-педагогіки» в роботі з учнями

молодшого шкільного віку. У процесі проходження практики студенти оволодівають навичками і вміннями складання індивідуальних словесних ігор як українською, так і англійською мовами. А для кращого зрозуміння і запам'ятовування словесних ігор студентами був застосований хмарний онлайн-сервіс «Prezi» оскільки він є дуже популярним серед студентів педагогічних спеціальностей.

Атестація студентів за виконання програми пробної практики здійснюється за такою бальною шкалою:

1. Проведення практичних занять – 5 балів за 1 заняття ($5 \times 5 = 25$).
2. Конспекти занять – 5 балів за 1 заняття ($5 \times 5 = 25$).
3. Заняття в якості помічника вчителя фізичної культури – 2 бали за 1 заняття ($2 \times 10 = 20$).
4. Підготовка буктрейлерів (довільна тематика) – 3 бали.
5. Конспект і проведення особистісно-орієнтованого уроку – 5 балів.
6. Сценарій і проведення змагань чи свята – 5 балів.
7. Підготовка власних словесних ігор за методикою Ф. Фребеля – 5 балів.
8. Ведення щоденника – 4 бали.
9. Методична робота в бригаді – 3 бали.
10. Звіт і захист практики – 5 балів.

Максимальна кількість балів – 100. Таким чином гімназія №18 є фундаментом для формування гнучких навичок у майбутніх учителів фізичної культури, які вони можуть використовувати у подальшій професійній діяльності. 51,14% – вважають, що їх заклад освіти повністю забезпечує формування гнучких навичок у студентів-практикантів.

Анкетування вчителів також показало, що студенти розуміють особливості фізичного виховання в Новій українській школі. Встановлено, які навчальні дисципліни, на думку стейкхолдерів, є необхідними для формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури («Фізичні вправи на формування культури рухів з елементами гімнастики (вступний курс)» – 53,54%, «Фізичні вправи на опанування навичками пересувань та володіння

м'ячем (вступний курс)» – 53,74%, «Ігри та забави для активного відпочинку (вступний курс)» – 78,54%, «Методика навчання основам нових видів спорту (Сквош, Фрізбі, Флорбол, Петанк, Бадмінтон, Теніс, Городки)» – 78,94% опитаних учителів фізичної культури (рис. 5.45).

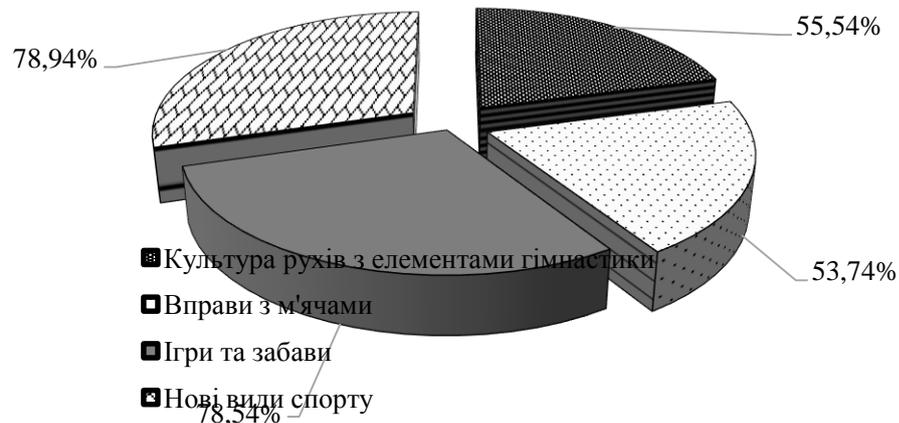

Рис. 5.45 Розподіл відповідей вчителів про те, чи розуміють студенти особливості фізичного виховання в Новій українській школі, (%)

Спеціалізація й умови таборів також дозволяють студентам сформувати гнучкі навички через оволодіння засобами оздоровлення за такими напрямками: педагог-організатор спортивного напрямку; педагог-організатор дозвілля; матрос-рятувальник; спортивний аніматор; інструктор з аеробіки.

В умовах таборів-відпочинку основними завданнями практики відповідно до програми були: поглиблення набутих теоретичних знань, закріплення вмінь і навичок проведення спортивно-масової та оздоровчої роботи в умовах санаторно-курортного закладу; ознайомлення бакалаврів із нормативно-правовою базою й організацією оздоровчої та спортивно-масової роботи у санаторно-курортних закладах; оволодіння методиками використання засобів оздоровчого фізичного виховання в умовах санаторно-курортного відпочинку дітей; оволодіння прийомами навчання плаванню; правилами безпечної поведінки на воді; прийоми порятунку людей на воді; основами надання долікарської медичної допомоги; правилами поведінки на воді і на пляжі під час спортивних розваг; правилами користування рятувальними засобами; оволодіння прийомами підходу до потопуючого, вилучення його з води,

звільнення від захватів; керуванню рятувальною шлюпкою; формування уміння розробляти анімаційні програми та їх реалізовувати на практиці; враховувати вікові, психологічні, етичні, релігійні та інші особливості дітей і на основі цього забезпечувати індивідуальний диференційований підхід до організації спортивно-масових заходів в умовах табору; оволодіння прийомами адекватно діяти у важких та несподіваних ситуаціях.

Отже, розглянуто таку організаційно-педагогічну умову, як розвиток гнучких навичок (Soft Skills) майбутніх учителів фізичної культури у процесі проведення педагогічної практики. Проаналізовано результати анкетування 43 учителів фізичної культури (стейкхолдерів) із 7 закладів загальної середньої освіти м. Луцька Волинської області.

5. 4. Реалізація творчих здібностей майбутніх учителів фізичної культури через участь у науково-дослідній роботі

Практика підтверджує, що розвиток наукових досліджень безпосередньо впливає на якість освітнього процесу, оскільки вони змінюють не лише вимоги до рівня знань студентів, а й сам процес навчання і його структуру у вищій школі, підвищуючи ступінь підготовленості майбутніх учителів фізичної культури через: виконання проектів, лабораторних робіт, курсових робіт, які містять у собі елементи наукових досліджень; виконання конкретних нетипових завдань науково-дослідного характеру під час виробничої практики (пропедевтична практика, пробна педагогічна практика, тренерська практика, практика в літніх оздоровчих закладах, переддипломна (безперервна) практика; навчальної практики (зимовий і літній табірні збори)); вивчення теоретичних основ досліджуваної проблеми; планування і організації наукового експерименту, обробки наукових даних.

Осередком організації науково-дослідницької роботи у Луцькому педагогічному коледжі, як складової формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури є наукове товариство «Академія» та

педагогічні гуртки «Дидаascal», «Джерело ідей» та «Ательє творчості». На першопочатках своєї науково-дослідницької роботи студенти вивчають етапи наукового дослідження, відмінності наукового стилю від публіцистичного, хід написання наукової статті та дослідницької роботи, специфіку укладення тез, підготовку до курсових проектів, правильність формування списку використаної літератури, вимоги до виступів (доповідей), секрети ораторського мистецтва, основи критичного мислення.

Оволодівши навичками науково-дослідницької роботи, студенти систематично презентують результати власних наукових досліджень на конференціях, семінарах, форумах, педагогічних читаннях, які проводяться у закладах вищої освіти міст України: Володимир-Волинський, Дрогобич, Самбір, Рівне, Житомир та ін.

Свої перші наукові кроки студенти розпочали з I Міжнародної студентської науково-практичної конференції «Науковий простір майбутнього педагога: пріоритети та перспективи досліджень» (2015). На цій конференції майбутні вчителі фізичної культури презентували власні наукові пошуки за такими темами: «Корекційна спрямованість артпедагогіки та занять фізичним вихованням дітей 6-8 років із затримкою психічного розвитку» (*І. Пугач*); «Планшет – інноваційне рішення для вчителя фізичної культури» (*А. Громик*); «Корекційна спрямованість занять з фізичного виховання молодших школярів із затримкою фізичного розвитку» (*М. Охримчук*); «Взаємозв'язок пізнавальної та рухової діяльності у процесі навчання і виховання молодших школярів» (*О.Семенюк*).

Викладачами кафедри фізичного виховання проводиться активна робота щодо залучення студентів до участі у роботі науково-практичних конференцій. Так, 28–29 квітня 2015 року у коледжі було проведено Всеукраїнську науково-практичну конференцію, за результатами якої видано збірник «Актуальні проблеми фізичного виховання, спорту та туризму в сучасних умовах життя». Викладачі і студенти у статтях розглядають результати теоретичних досліджень й експериментальної роботи з питань здоров'язбережувальних технологій у

навчальному середовищі та інформаційних технологій у фізичному вихованні; окреслюють шляхи підвищення ефективності фізичного виховання учнівської та студентської молоді. Студентами були представлені такі тематики наукових розвідок, як: «Фітнес як сучасна система фізкультурно-оздоровчої роботи з дівчатами старшого шкільного віку» (*К. Губанова*); «Фізичне виховання як засіб формування здоров'я дітей молодшого шкільного віку» (*Ю. Денисюк*); «Використання інформаційних технологій на уроках фізичної культури у початкових класах» (*В. Лавринович, І. Мельничук, Л. Павлюк*); «Індивідуалізація тренувального процесу дівчат старшого шкільного віку в швидкісних видах легкої атлетики» (*В. Зайчук*); «Роль і значення ігрової діяльності для активізації емоційно-інтелектуальної сфери молодшого школяра» (*Ю. Шепелюк*); «Роль фізичних вправ у профілактиці виникнення ожиріння у дітей молодшого шкільного віку» (*Ю. Камінська*); «Використання ідей козацької педагогіки у патріотичному вихованні сучасних підлітків на уроках фізичної культури» (*В. Барилюк*); «Роль сім'ї у формуванні здорової особистості молодшого школяра в сучасних умовах» (*В. Грушовець*); «Народні ігри як засіб формування світоглядної культури учнів підліткового віку» (*О. Каган*); «Теоретичні засади здорового способу життя молодших школярів» (*В. Панасюк*).

12 грудня 2016 році розпочала свою діяльність I Обласна науково-практична конференція молодих дослідників «Вектор пошуку в сучасному освітньому просторі», яка передбачала роботу таких секцій: 1) «Освіта очима професіоналів»; 2) «Освіта очима молодих»; 3) «Освіта очима молодих дослідників, учасників педагогічного гуртка «Дидаascal». А з 2017 року – «Волинська весна – перші паростки науки».

Основними завданнями науково-практичної конференції є: формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури; активізація наукового, інтелектуально-творчого розвитку майбутнього вчителя фізичної культури; демонстрація наукових досягнень молодих дослідників; оволодіння вміннями і вдосконалення навичок публічних виступів і наукових дискусій; формування творчих зв'язків і обміну досвідом між молодими дослідниками та

фахівцями; підвищення престижності вищої фізкультурної освіти (рис. 5.46). Було представлено доповіді на такі теми: «Шляхи впровадження колового тренування на уроках фізичної культури в старшому шкільному віці» *(І. Кравець)*; «Фізичне та психічне виховання козацької молоді» *(В. Войцеховський)*; «Теоретичний аналіз змісту поняття «Раціональне харчування»» *(О. Камінський)*; «Особливості європейського лицарського виховання» *(А. Коб)*; «Кодекс честі сучасного вчителя фізичної культури» *(Т. Луцюк)*; «Ідеї фізичного виховання в спадщині античних філософів» *(О. Якомчук)*; «Футбол як засіб розвитку особистості школяра» *(К. Вишневський)*; «Теоретичний аналіз розвитку координаційних здібностей в молодшому шкільному віці» *(І. Грисюк)*; «Використання програмних засобів навчального призначення на уроках фізичної культури в початковій школі» *(Т. Клярмар)*; «Особливості занять армспортом у старшому шкільному віці» *(О. Самрлюк)*; «Особливості психологічної та фізичної підготовки учнів старшого шкільного віку на заняттях баскетболом» *(А. Цюра)*; «Теоретичні аспекти формування здорового способу життя школярів» *(О. Шевчик)*.

Рис. 5.46. Науково-дослідницькі студентські проекти

На перших Педагогічних читаннях «Актуальні ідеї К. Д. Ушинського в контексті навчання й виховання української молоді» (28 лютого 2017 р.) майбутніми вчителями фізичної культури були представлені наступні наукові розвідки: «Ідеї здорового життя в педагогіці К. Д. Ушинського» *(С. Віліч та І. Ткачук)*; «Самовиховання молодшої людини (за «Щоденником» К. Ушинського)» *(О. Якимчук)*.

На II Міжнародній науково-практичній конференції «Національна освіта в стратегіях соціокультурного вибору: теорія, методологія, практика» (16 травня, 2017 р.) були представлені широкому педагогічному загалу студентські роботи на тему: «Педагогічне партнерство сім'ї та школи у формуванні здорового способу життя молодших школярів» (*Т. Микитюк, Т. Пикалюк*); «Ідеї козацької педагогіки у практиці сучасного національного виховання» (*В. Войцеховський*); «Ідеї музично-естетичного і фізичного виховання особистості в педагогічній спадщині Василя Сухомлинського» (*О. Якимчук*).

У 2017 році (27 лютого) вже на II Обласній науково-практичній конференції молодих дослідників «Вектор пошуку в сучасному освітньому просторі», також представлено доповіді студентів за такими напрямками: «Мовленнєво-ігрова діяльність дітей дошкільного віку» (*І. Грисюк*); «Народні традиції у фізичному вихованні дітей дошкільного віку» (*І. Мазурок*); «Вплив ритмічної гімнастики на фізичну підготовленість дітей дошкільного віку» (*О. Матвійчук*); «Ритміка в системі фізичного виховання школярів» (*А. Козлюк*).

Про наукову активність свідчить їх участь у роботі Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Волинська весна: перші паростки науки» (2017, 2018, 2019, 2020). У конференції 2017 року взяли участь представники 11-ти закладів вищої освіти. Збірник матеріалів конференції містить 96 статей. До участі у конференції 2019 року долучилися: Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж, Володимир-Волинський педагогічний коледж ім. А. Ю. Кримського, Луцький базовий медичний коледж, Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, Старша школа Кікапу м. Спрінгфілд штату Міссурі (США), Одеська державна академія будівництва і архітектури, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, Донецький національний університет імені Василя Стуса, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Коледж технологій, бізнесу та права Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки,

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. За результатами конференції укладено збірник статей, авторами яких є 124 студенти, серед яких 11 – майбутні вчителі фізичної культури. Студенти спеціальності (017 Фізична культура і спорт) є активними учасниками роботи секцій «Формування здоров'язбережувальної компетенції особистості» та «Сучасні технології навчання та виховання школярів».

В секції №4 «Формування здоров'язбережувальної компетентності особистості» були відзначені роботи: «Оздоровча функція фізкультурних хвилин у початковій школі» (*І. Ткачука*); «Психофізіологічні основи навчання і здоров'я молодших школярів» (*С. Віліча*); «Ходіння босоніж–природний засіб загартування молодших учнів» (*Т. Микитюк*); «Погляди Платона та Арістотеля на проблему фізичного виховання дітей та молоді: античний досвід» (*О. Якимчука*); «Застосування тренувальних методів у процесі фізичного виховання школярів» (*К. Бровченко*); «Розвиток сили у юнаків старшого шкільного віку засобами атлетичної гімнастики» (*Ю. Мухи*); «Виховання турботливого ставлення до власного здоров'я у дітей дошкільного віку» (*Т. Никитюк*).

На III Міжнародній науково-практичній конференції «Національна освіта в стратегіях соціокультурного вибору: теорія, методологія, практика» (16 травня, 2017 р.) були представлена студентська робота на тему: «Приклад предків як основа кристалізації патріотизму» (*О. Ковальчук*); «Козацтво – унікальне явище в світовій та національній культурі» (*В. Войцеховський*); «Ідеї фізичного виховання в педагогічній спадщині Василя Сухомлинського» (*О. Якимчук*).

У 2017 році (березень) на базі Луцького коледжу технологій, бізнесу та права було проведено традиційний конкурс студентських наукових робіт в рамках Міжнародної студентської наукової конференції «Молодь як стратегічний потенціал розбудови національної економіки» серед студентів вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації, в якому брали участь майбутні вчителі фізичної культури. До конкурсної комісії було подано 36 наукових робіт, які представляли студенти 18 різних закладів освіти. Серед

переможців конкурсу за підсумковими результатами – студентка Луцького педагогічного коледжу, Козачук Оксана яка була нагороджена дипломом I ступеня (тема наукової роботи «Мультимедіа технології у фізичному вихованні: педагогічний пошук і перспективи») і Семенюк Ольга була нагороджена дипломом II ступеня за дослідження «Використання програмних засобів навчального призначення на уроках фізичної культури у початковій школі»). Робота студента Ігоря Вітковського «Народна гра як засіб фізичного виховання дітей в творчій спадщині Софії Русової» також була відзначена дипломом за оригінальність наукової розвідки.

В 2020 році у збірнику онлайн-конференції «Вектор пошуку в сучасному освітньому просторі» (4 квітня, 2020 року) вийшло понад 20 публікацій студентів, серед яких як презентаційні матеріали, так і наукові публікації (рис. 5.48).

З метою формування особистісної професійної мобільності викладачі коледжу і майбутні вчителі фізичної культури активно співпрацюють із педагогами зарубіжжя, здійснюється обмін науково-практичним досвідом у рамках членства у Волинській обласній громадській організації ОМЕП, яка є структурним підрозділом Всесвітньої організації (ОМЕП) – міжнародної неурядової і некомерційної організації, що займається проблемами дошкільної освіти та фізичного виховання дітей (ЕСЕС).

У рамках організації студенти беруть участь у проекті «Ідеї Фрідріха Фребеля і Нова українська школа». Протягом останніх років майбутні вчителі фізичної культури Луцького педагогічного коледжу були учасниками конференцій, симпозіумів, семінарів, інших наукових форумів у Польщі (Люблін, Варшава). Зокрема, це: Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні методики, інновації та досвід практичного застосування у сфері суспільних наук» (м. Люблін, Республіка Польща, 20-21.10.2017); Міжнародна науково-практична конференція «Contemporary issues in philological sciences: experience of scholars and educationalists of Poland and Ukraine» (м. Люблін,

Республіка Польща, 28-29.05.2017); Pedagogika. East Europeon Conférence (м. Варшава, Республіка Польща, 29-30.06.2017) та ін.

Викладачі у співавторстві зі студентами коледжу є авторами статей журналів та збірників матеріалів конференцій інших країн. Зокрема, це: Міжнародний журнал «VIRTUS» (Канада, Монреаль), «Лабіринти реальності: зб. наукових праць» (Монреаль), «EUROPEAN HUMANITES STUDIES», «Information Technologies and Learning Tools», International scientific professional periodical journal «The Unity of Science» (Czech Republic - Prague) та ін. З метою формування професійної мобільності традиційним стало проведення конкурсу педагогічної майстерності серед студентів III-IV курсів (2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019 рік). Студентська молодь презентує власне бачення ролі і місця інформаційно-комп'ютерних технологій у фізичному вихованні та спорті.

Отже, розглянуто таку організаційно-педагогічну умову, як реалізація творчих здібностей майбутніх учителів фізичної культури через участь у науково-дослідній роботі. Представлено студентські наукові проекти, що стали переможцями і призерами конкурсів наукових робіт.

Висновки до п'ятого розділу

На основі теоретико-емпіричних досліджень проаналізовано змістове наповнення фахових дисциплін з урахуванням специфіки формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури; визначено STEAM-освіту як засіб удосконалення освітнього середовища, що забезпечує формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури; розкрито особливості формування гнучких навичок (Soft Skills) майбутніх учителів фізичної культури у процесі проведення педагогічної практики; означено шляхи активізації науково-дослідницької роботи як складової формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

Вказано, що особливого значення набуває змістове наповнення фахових дисциплін з урахуванням специфіки формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури відповідно до вимог часу та з огляду на

сучасні тенденції Нової української школи. Охарактеризовано зміст таких навчальних дисциплін, як «Професійна мобільність учителя фізичної культури», «Інноваційні технології в роботі з дітьми. Педагогіка Ф. Фребеля» (Фізкультурна освітня галузь), «Теорія і практика інноваційної фізичної культури».

Подано результати анкетування майбутніх учителів фізичної культури з 11 закладів вищої освіти України. Загальна кількість склала 597 осіб, серед них 356 майбутніх учителів фізичної культури, які навчаються в університетах, зокрема: 1) 71 майбутній учитель фізичної культури Приватного вищого навчального закладу Академії рекреаційних технологій і права, 76 майбутніх учителів фізичної культури Волинського національного університету імені Лесі Українки, 3) 48 майбутніх учителів фізичної культури Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова; 4) 56 майбутніх учителів фізичної культури Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка, 5) 52 майбутніх учителя фізичної культури Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, 6) 53 майбутніх учителя фізичної культури Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука. Також подано результати анкетування майбутніх учителів фізичної культури з 5 коледжів (241 майбутній учитель фізичної культури), зокрема: 1) 53 майбутніх учителя фізичної культури Комунального закладу Львівської обласної ради Самбірського фахового педагогічного коледжу імені Івана Филипчак, 2) 57 майбутніх учителів фізичної культури Харківського державного вищого училища фізичної культури (нині – Вищий навчальний заклад «Фаховий коледж спорту»), 3) 50 майбутніх учителів фізичної культури Комунального закладу вищої освіти Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу, 4) 55 майбутніх учителів фізичної культури Луцького приватного коледжу рекреаційних технологій і права, 5) 26 майбутніх учителів фізичної культури Комунального закладу вищої освіти Бахмутського педагогічного фахового коледжу.

Результати анкетування показали, що 45,15 % респондентів мріють бути вчителями фізичної культури Нової української школи; 79,68 % опитаних

студентів вказано на необхідність підготовки у закладах вищої освіти професійно-мобільних учителів фізичної культури; 52,12 % поділяють думку про те, що професійна мобільність – це реакція сучасної людини на нововведення, її фахова креативність і здатність до оволодіння Soft Skills (гнучкими навичками); 67,41 % вважають, що професійна мобільність – це відмова від стереотипів, здатність до інновацій, інтерес до нового у галузі фізичного виховання, тому хотіли б вивчати навчальні дисципліни, які сприяли б формуванню професійної мобільності, зокрема: «Формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури» – 51,87 % респондентів; «Інноваційні технології в роботі з дітьми. Педагогіка Ф. Фребеля» – 61,57 % опитаних майбутніх учителів фізичної культури; «Теорія і практика інноваційної фізичної культури» – 58,83 % опитаних майбутніх учителів фізичної культури. 48,19 % респондентів вказали на те, що мають знання, які необхідні майбутньому вчителю фізичної культури для роботи в Новій українській школі, зокрема 38,11 % володіють знаннями щодо форм організації занять фізичними вправами в НУШ у контексті ігрової і змагальної змістових ліній; 38,90 % володіють знаннями щодо формування в учнів навичок самостійних занять фізичними вправами та проведення активного відпочинку; 41,99 % володіють цифровою грамотністю і використовують періодику для ефективного вирішення завдань професійної діяльності у сфері фізичної культури та спорту; 86,03 % добре засвоїли професійну термінологію; 44,46 % володіють уміннями виготовляти різноманітні дидактичні та методичні матеріали і вміють використовувати їх на практиці; 32,87 % володіють знаннями із застосування на практиці альтернативних видів спорту, таких як фризбі, петанк, черлідінг, флорбол, фітнес-гібриди.

Проаналізовано науково-теоретичні аспекти STEM-освіти, які дозволили забезпечити формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

Підкреслено важливість дидактичних принципів і підходів STEM-навчання; індивідуалізації навчання через проектно-дослідну діяльність; наявність лайфхаків, нестандартних методичних прийомів; ІТ та VR-візуалізації

навчання; кейсів для розробки STEM-уроків і екскурсій; мейкерства; сучасної наочності тощо.

Аналіз результатів анкетування 146 викладачів вищезазначених закладів вищої освіти засвідчив, що 77,80 % респондентів вважають за доцільне у закладах вищої освіти забезпечувати підготовку професійно-мобільного вчителя фізичної культури; 56,28 % задоволені наявною методичною літературою, представленою в електронному репозитарії бібліотеки закладу вищої освіти; 66,79 % вважають, що їхній заклад вищої освіти достатньо забезпечений інтернет-зв'язком для організації освітнього процесу; 53,30 % спрямовують свої зусилля на формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури ще в умовах закладу вищої освіти, тому з цією метою застосовують такі методи, як розробка STEAM-освітніх проектів – 17,68 % респондентів, case-study – 41,68 % респондентів, проблемно-ігрові з моделюючим ефектом форми навчання – 42,07 % респондентів, бінарні лекції-диспути (дебати) – 41,51 % респондентів, використовують дуальний підхід (поєднання теорії та практики) – 12,91 % опитаних науково-педагогічних працівників, практикують елементи оздоровчо-театральної педагогіки 30,76 % респондентів, застосовують технології мейкерства (розширення саморобних робіт та дидактичних розробок) – 35,78 % респондентів. Надають перевагу методу коучингу 13,54 % респондентів, методу ритмопластики – 34,8 % респондентів. Встановлено, що використовують на заняттях мультимедійний супровід 75,78 % респондентів, залучають учителів-практиків базових шкіл 26,74 % респондентів, щоб мотивувати студентів до успіху та успішної адаптації до роботи у школі. У розділі вказано на те, що формування гнучких навичок (Soft Skills) майбутніх учителів фізичної культури у процесі проведення педагогічної практики є новим поглядом на фізичне виховання «Покоління Z» і ролі у ньому вчителя фізичної культури. Для розкриття такої педагогічної умови, як формування гнучких навичок (Soft Skills) майбутніх учителів фізичної культури, що формуються в процесі педагогічної практики, було проведено анкетування 43 учителів фізичної культури (стейкхолдерів) із 7 закладів загальної середньої освіти м. Луцька

Волинської області, зокрема гімназії № 21 імені Михайла Кравчука, гімназії № 4 імені Модеста Левицького, гімназії № 18, закладів загальної середньої освіти №5, №19, №20 і № 25. За результатами опитування з'ясовано, що 32,56 % опитаних учителів фізичної культури вважають за доцільне формувати професійну мобільність майбутніх учителів фізичної культури під час проходження практики; 58,82 % готові співпрацювати із закладами вищої освіти та надавати практичну допомогу для розвитку у студентів професійної мобільності; 51,14 % вважають, що їхній заклад загальної середньої освіти повністю забезпечує формування гнучких навичок у студентів-практикантів; але лише 13,41 % задоволені рівнем сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури; 47,65 % задоволені рівнем набутих професійних компетентностей із мобільним змістом, якими володіють майбутні вчителі фізичної культури, що проходять практику в їхніх школах. Встановлено, які навчальні дисципліни, на думку стейкхолдерів, є необхідними для формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури («Фізичні вправи на формування культури рухів з елементами гімнастики (вступний курс)» – 53,54 %, «Фізичні вправи на опанування навичками пересувань та володіння м'ячем (вступний курс)» – 53,74 %, «Ігри та забави для активного відпочинку (вступний курс)» – 78,54 %, «Методика навчання основам нових видів спорту (сквош, фризбі, флорбол, петанк, бадмінтон, теніс, городки)» – 78,94 % опитаних учителів фізичної культури.

Отже, розкрито таку організаційно-педагогічну умову, як реалізація творчих здібностей майбутніх учителів фізичної культури через участь у науково-дослідній роботі. Охарактеризовано презентації результатів студентських наукових досліджень на конференціях, семінарах, форумах, педагогічних читаннях, які проводяться у закладах вищої освіти різних міст України. Представлено студентські наукові проекти, що стали переможцями і призерами конкурсів наукових робіт.

Основні наукові положення розділу викладено в опублікованих працях автора [101], [104], [118], [124], [153], [154], [156], [476].

РОЗДІЛ 6

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

6.1. Організація педагогічного експерименту

Експериментально-дослідна перевірка висунутої загальної гіпотези здійснювалася шляхом проведення педагогічного експерименту, який включав констатувальний і формувальний етапи.

На констатувальному етапі педагогічного експерименту здійснювалися такі види діяльності:

- теоретичний аналіз психолого-педагогічної, науково-методичної літератури та літератури з фізичної культури та спорту, як вітчизняних, так і зарубіжних авторів проблеми формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури; контент-аналіз нормативних документів у сфері вищої освіти та фізичної культури і спорту;

- теоретичне обґрунтування структурних компонентів професійної мобільності, що формується у закладах вищої освіти;

- визначення критеріїв, показників і характеристики рівнів сформованості формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури;

- аналізувався досвід професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вітчизняних закладах вищої освіти і у таких країнах, як Фінляндія, Австрія, Польща, Чехія, Латвія та Литва, Королівство Бельгія, Федеративна Республіка Німеччина.

- розробка концепції формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури;

- розробка та теоретичне обґрунтування системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

Метою констатувального експерименту було з'ясування особливостей сучасної практики формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

На етапі констатувального експерименту було використано комплекс емпіричних методів дослідження, зокрема, анкетування, метод статистичного аналізу та математичної обробки даних – для статистичної перевірки представленої гіпотези з використанням t-критерію Стюдента; метод факторного аналізу – для встановлення числових кореляцій результатів перевірки ефективності розробленої системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури із подальшою їх інтерпретацією та змістовим узагальненням.

У констатувальному етапі педагогічного експерименту в анкетуванні брали участь 597 осіб, серед них 356 студентів університетів і 241 студент коледжів, та 146 викладачів з одинадцяти закладів вищої освіти України (95 – викладачі університетів і 52 – викладачі коледжів). Анкетуванням також було охоплено 43 учителя фізичної культури з 7 закладів загальної середньої освіти м. Луцька Волинської області.

Результати констатувального етапу педагогічного експерименту підтвердили актуальність та доцільність розроблення системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури у закладах вищої освіти України.

Формувальний етап педагогічного експерименту був присвячений експериментальній перевірці ефективності системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

Ресурсом для формування професійної мобільності було обрано такі навчальні дисципліни, як «Професійна мобільність вчителя фізичної культури», «Інноваційні технології в роботі з дітьми. Педагогіка Ф. Фребеля» (Фізкультурна освітня галузь), «Теорія і практика інноваційної фізичної культури».

У формувальному експерименті брали участь студенти «Академії рекреаційних технологій і права» (м. Луцьк), Комунального закладу вищої освіти

«Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Волинського національного університету імені Лесі Українки. З метою перевірки ефективності розробленої та науково обґрунтованої системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури сформовано експериментальну (n=124) і контрольну (n=122) групи, які були однорідними за своїм складом. Підготовка в контрольній групі відбувалася за традиційною системою, в освітній процес експериментальної групи впроваджувалася розроблена нами система формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

На узагальнювальному етапі було проаналізовано результати експериментальної перевірки ефективності системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури в умовах закладу вищої освіти, сформульовано висновки та перспективи подальших наукових розробок.

У такий спосіб, охарактеризовано різновиди роботи, які були проведені на констатувальному, формувальному та узагальнюючому етапах педагогічного експерименту щодо перевірки ефективності запропонованої системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури щодо розв'язання професійних завдань в Новій українській школі.

6.2. Аналіз результатів експериментальної перевірки системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури

Проведений формувальний етап педагогічного експерименту дав змогу здійснити глибокий аналіз його результатів за допомогою t-критерію Стьюдента та факторного аналізу. Важливою умовою є вимога застосування t-критерію Стьюдента щодо нормальності розподілу досліджуваної ознаки в кожній із порівнюваних груп. Зазначимо, що t-критерій Стьюдента – це параметричний критерій, який поєднує у формулу розрахунку параметрів розподілу (середні арифметичні й дисперсії). За допомогою цього критерію встановлено рівень

статистичної значущості різниці між двома вибірками, кожна з яких була представлена середнім арифметичним.

Проаналізуємо результати проведеного формувального етапу педагогічного експерименту.

Акцентуємо увагу на результатах педагогічного експерименту для визначення сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури за мотиваційним критерієм, які визначаються такими складовими: сформованість мотивації у потребі в досягненні у бакалаврів контрольної та експериментальної груп; сформованість потреби в мотивації на успіх і на уникнення професійних невдач у бакалаврів контрольної та експериментальної груп.

Проаналізуємо, як під у процесі проведення педагогічного експерименту в контрольній та експериментальній групах змінилися рівневі характеристики вияву даних сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної між початком та завершальним етапами педагогічного експерименту за мотиваційним критерієм (рис. 6.1).

Показники	Контрольна група (n = 124)	Експериментальна група (n = 122)
M ±m	10,89±4,07	11,17±4,22
t-знач.	0,539	
p	>0,05	

До експерименту

Показники	Контрольна група (n = 124)	Експериментальна група (n = 122)
M ±m	11,97±4,48	13,44±4,39
t-знач.	2,609	
p	<0,01	

Після експерименту

Рис. 6.1. Результати даних, які характеризують сформованість мотивації «потреби у досягненні» контрольної та експериментальної груп за мотиваційним критерієм, (бали)

На завершення формувального етапу педагогічного експерименту середні значення даних (середнє значення балів, M; середня похибка середнього значення, m; середнє квадратичне відхилення середнього значення, σ), які

характеризують середнє значення балів, що збільшилися, як у бакалаврів контрольної групи з $10,89 \pm 4,07$ до $11,97 \pm 4,48$, так і у бакалаврів експериментальної групи з $11,17 \pm 4,22$ до $13,44 \pm 4,39$ балів (рис. 6.1.). Після проведення формувального етапу експерименту в контрольній групі середнє значення балів становило ($11,97 \pm 4,48$), у експериментальній групі ($13,44 \pm 4,39$), що дозволяє зробити висновок про статистичну значимість отриманої різниці і ефективність системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. Зокрема одержане значення троз. > теор. підтверджують сформованість мотивації у потребі в досягненні та їх неоднорідність за своїм складом. Відповідно до даних табл. 6.1 і рис. 6.2 спостерігаємо зміни рівневих характеристик, які окреслюють сформованість мотивації в потребі досягнень у майбутніх учителів фізичної культури контрольної та експериментальної груп.

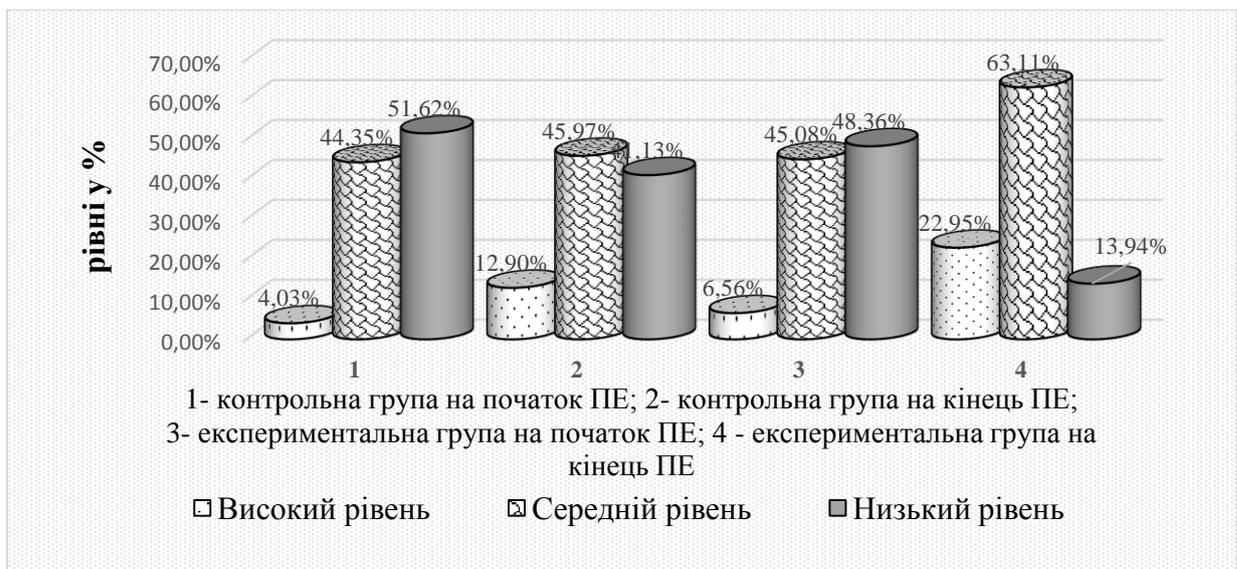

Рис. 6.2. Динаміка зміни рівневих характеристик сформованості мотивації до потреби у досягненні у майбутніх учителів фізичної культури контрольної та експериментальної груп, %

Зазначимо, що до педагогічного експерименту високий рівень сформованості професійної мобільності за мотиваційним критерієм (потреба в досягненні) продемонстрували 5 студентів контрольної групи, що становить 4,03%, і 8 студентів експериментальної групи, що становить 6,56%; середній рівень сформованості професійної мобільності за мотиваційним критерієм (потреба в досягненні) продемонстрували 55 студентів контрольної групи, що

становить 44,35%, і 55 студентів експериментальної групи, що становить 45,08%; низький рівень сформованості професійної мобільності за мотиваційним критерієм (потреба в досягненні) продемонстрували 64 студенти контрольної групи, що становить 51,62%, і 59 студентів експериментальної групи, що становить 48,36%. На завершення формувального етапу педагогічного експерименту в ЕГ високий рівень сформованості професійної мобільності за мотиваційним критерієм виявлено у 28 осіб (22,95 %), середній – у 77 осіб (63,11 %), низький – у 17 осіб (13,94 %) (табл. 6.1).

Таблиця 6.1

Динаміка зміни рівневих характеристик сформованості мотивації до потребу в досягненні у майбутніх учителів фізичної культури контрольної та експериментальної груп за мотиваційним критерієм

Показники		Рівні					
		низький		середній		високий	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%
Контрольна група (n=124)	До педагогічного експерименту	64	51,62	55	44,35	5	4,03
	Після педагогічного експерименту	51	41,13	57	45,97	16	12,90
	Динаміка зміни (±%)	-10,49		+1,62		+8,87	
Експериментальна група (n=122)	До педагогічного експерименту	59	48,36	55	45,08	8	6,56
	Після педагогічного експерименту	17	13,94*	77	63,11*	28	22,95
	Динаміка зміни (±%)	-34,42		+18,03		+16,39	

Примітка: * * – $p < 0,05$ у порівнянні з контрольною групою.

У КГ високий рівень сформованості професійної мобільності за мотиваційним критерієм виявлено у 16 осіб (12,90 %), середній – у 57 осіб (45,97 %), низький – у 51 осіб (41,13 %). Відповідно до даних табл. 6.1 та рис. 6.2 спостерігаємо позитивні зміни рівневих характеристик за мотиваційним критерієм. Підтвердженням вищезазначеної тези є збільшення в експериментальній групі на 16,39% кількості студентів з високим рівнем

сформованості професійної мобільності за мотиваційним критерієм (потреба у досягненні), середній – на 18,03%, кількість осіб, які показали низький рівень, зменшилася на 34,42 %. В контрольній групі спостерігається наступна динаміка: збільшення на 8,87% кількості студентів з високим рівнем сформованості професійної мобільності за мотиваційним критерієм, середній – на 1,62%, кількість осіб, які показали низький рівень, зменшилася на 10,49 %.

Оцінюємо сформованості потреби в мотивації на успіх і в уникненні професійних невдач у майбутніх учителів фізичної культури контрольної та експериментальної груп у процесі проведення педагогічного експерименту (рис. 6.3).

До експерименту	Показники	Контрольна група (n = 124)	Експериментальна група (n = 122)
	M ± m		8,48±2,59
t-знач.		1,002	
p		>0,05	

Після експерименту	Показники	Контрольна група (n = 124)	Експериментальна група (n = 122)
	M ± m		9,53±2,54
t-знач.		5,536	
p		<0,01	

Рис. 6.3. Результати даних, які характеризують сформованість мотивації «уникненні професійних невдач» контрольної та експериментальної груп за мотиваційним критерієм, (бали)

На завершення формульовального етапу педагогічного експерименту середні значення даних (середнє значення балів, M; середня похибка середнього значення, m; середнє квадратичне відхилення середнього значення, σ), які характеризують середнє значення балів, що збільшилися, як у бакалаврів контрольної групи з $8,48 \pm 2,59$ до $9,53 \pm 2,54$, так і у бакалаврів експериментальної групи з $8,83 \pm 2,91$ до $11,65 \pm 3,40$ балів. Після проведення формульовального етапу експерименту в контрольній групі середнє значення балів становило ($9,53 \pm 2,54$), у експериментальній групі ($11,65 \pm 3,40$), що дозволяє зробити висновок про статистичну значимість отриманої різниці і ефективність

системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. Зокрема одержане значення троз. > теор. підтверджують сформованість мотивації у потребі в досягненні та їх неоднорідність за своїм складом. Відповідно до даних табл. 6.2 і рис. 6.4 спостерігаємо зміни рівневих характеристик, які окреслюють сформованість мотивації в потребі досягнень у майбутніх учителів фізичної культури контрольної та експериментальної груп.

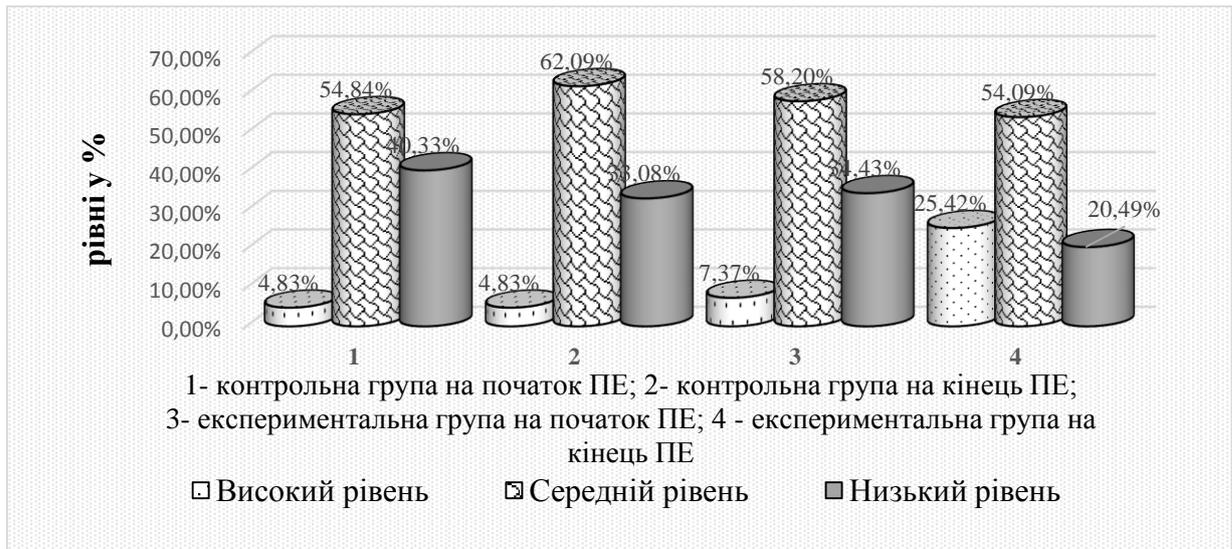

Рис. 6.4. Динаміка зміни рівневих характеристик сформованості мотивації (потреба в уникненні невдач) у майбутніх учителів фізичної культури контрольної та експериментальної груп, %

На початку формувального етапу педагогічного експерименту у майбутніх учителів фізичної культури КГ високий рівень сформованості професійної мобільності за мотиваційним критерієм (мотивація успіху і боязнь невдачі) зафіксовано у 6 осіб (4,83 %), середній – у 68 осіб (54,84 %), низькій – у 50 осіб (40,33 %). В експериментальній групі (ЕГ) високий рівень показника було виявлено у 9 осіб (7,37 %), середній – у 71 особи (58,2 %), низький – у 42 особи (34,43 %). На завершення формувального етапу педагогічного експерименту в ЕГ високий рівень сформованості професійної мобільності за другим мотиваційним критерієм виявлено у 31 осіб (25,42 %), середній – у 66 осіб (54,09 %), низький – у 25 осіб (20,49 %). На завершення формувального етапу педагогічного експерименту в КГ високий рівень сформованості професійної

мобільності за мотиваційним критерієм виявлено у 6 осіб (4,83 %), середній – у 77 осіб (62,09 %), низький – у 41 особи (33,08 %) (табл. 6.2).

Таблиця 6.2

Динаміка зміни рівневих характеристик сформованості мотивації успіху та боязнь невдачі у майбутніх учителів фізичної культури контрольної та експериментальної груп за мотиваційним критерієм

Показники		Рівні					
		низький		середній		високий	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%
Контрольна група (n=124)	До педагогічного експерименту	50	40,33	68	54,84	6	4,83
	Після педагогічного експерименту	41	33,08	77	62,09	6	4,83
	Динаміка зміни (±%)	-7,25		+7,25		0	
Експериментальна група (n=122)	До педагогічного експерименту	42	34,43	71	58,2	9	7,37
	Після педагогічного експерименту	25	20,49	66	54,09	31	25,42
	Динаміка зміни (±%)	-13,94		-4,11		+18,05	

* – $p < 0,05$ у порівнянні з контрольною групою

Підтвердженням є те, що прослідковується позитивна динаміка за даним критерієм в ЕГ та КГ. В ЕГ спостерігається збільшення на 18,05% кількості студентів з високим рівнем сформованості професійної мобільності за мотиваційним критерієм, середній – на 4,11%, кількість осіб, які показали низький рівень, зменшилася на 13,94 %. В КГ не спостерігається збільшення з високим рівнем сформованості професійної мобільності за мотиваційним критерієм, але спостерігається збільшення із середнім рівнем – на 7,25%, кількість осіб, які показали низький рівень, зменшилася також на 7,25 %.

Оцінюємо сформованість професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, які входять до контрольної та експериментальної груп у

процесі проведення педагогічного експерименту за когнітивним критерієм (рис. 6.5).

	Показники	Контрольна група (n = 124)	Експериментальна група (n = 122)
До експерименту	Когнітивним критерієм (професійно орієнтовані знання)		
	M ± m	25,60±6,77	26,16±7,14
	t-знач.	0,621	
	p	>0,05	
Після експерименту	Когнітивним критерієм 1 (КД 1) (професійно орієнтовані знання)		
	M ± m	26,83±7,99	33,30±8,30
	t-знач.	0,621	
	p	>0,05	

Рис. 6.5. Результати даних, які характеризують сформованість когнітивного критерію контрольної та експериментальної груп, (бали)

На завершення формувального етапу педагогічного експерименту середні значення даних (середнє значення балів, M; середня похибка середнього значення, m; середнє квадратичне відхилення середнього значення, σ), які характеризують середнє значення балів, що збільшилися, як у бакалаврів контрольної групи з $25,60 \pm 6,77$ до $26,83 \pm 7,99$, так і у бакалаврів експериментальної групи з $26,16 \pm 7,14$ до $33,30 \pm 8,30$ балів (рис.6.5.). Після проведення формувального етапу експерименту в контрольній групі середнє значення балів становило ($26,16 \pm 7,14$), у експериментальній групі ($33,30 \pm 8,30$), що дозволяє зробити висновок про статистичну значимість отриманої різниці і ефективність системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. Зокрема одержане значення троз. > теор. підтверджують сформованість когнітивного компоненту та їх неоднорідність за своїм складом. Відповідно до даних табл. 6.3 і рис. 6.6 спостерігаємо зміни рівневих характеристик, які окреслюють сформованість знань у майбутніх учителів фізичної культури контрольної та експериментальної груп.

На початку формувального етапу педагогічного експерименту у майбутніх учителів фізичної культури КГ високий рівень сформованості професійної

мобільності за когнітивним критерієм зафіксовано у 8 осіб (6,45 %), середній – у 38 осіб (30,65 %), низькій – у 78 осіб (62,90 %).

Таблиця 6.3

Динаміка зміни рівневих характеристик сформованості професійно-орієнтованих знань у майбутніх учителів фізичної культури контрольної та експериментальної груп (за когнітивним критерієм)

Показники		Рівні					
		низький		середній		високий	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%
Контрольна група (n=124)	До педагогічного експерименту	78	62,90	38	30,65	8	6,45
	Після педагогічного експерименту	68	54,85	40	32,25	16	12,90
	Динаміка зміни ($\pm\%$)	-8,05		+1,6		+6,45	
Експериментальна група (n=122)	До педагогічного експерименту	65	53,28	48	39,34	9	7,38
	Після педагогічного експерименту	28	22,95*	68	55,73	26	21,32
	Динаміка зміни ($\pm\%$)	-30,33		+16,39		+13,94	

* – $p < 0,05$ у порівнянні з контрольною групою.

На початку експерименту в експериментальній групі (ЕГ) високий рівень показника було виявлено у 9 осіб (7,38 %), середній – у 48 осіб (39,34 %), низький – у 65 особи (53,28 %). На завершення формувального етапу педагогічного експерименту в ЕГ високий рівень сформованості професійної мобільності когнітивним критерієм виявлено у 26 осіб (21,32 %), середній – у 68 осіб (55,73 %), низький – у 28 осіб (25,95 %). В КГ високий рівень сформованості професійної мобільності за когнітивним критерієм виявлено у 16 осіб (12,90 %), середній – у 40 осіб (32,25 %), низький – у 68 осіб (54,85 %). Підтвердженням є те, що прослідковується позитивна динаміка за даним критерієм в ЕГ та КГ. В ЕГ спостерігається збільшення на 13,94% кількості студентів з високим рівнем сформованості професійної мобільності за когнітивним критерієм, середній – на 16,39%, кількість осіб, які показали низький рівень, зменшилася на 30,33 %.

В КГ спостерігається збільшення з високим рівнем сформованості – на 6,45%, професійної мобільності за когнітивним критерієм, збільшення із

середнім рівнем – на 1,6%, кількість осіб, які показали низький рівень, зменшилася на 8,05 %.

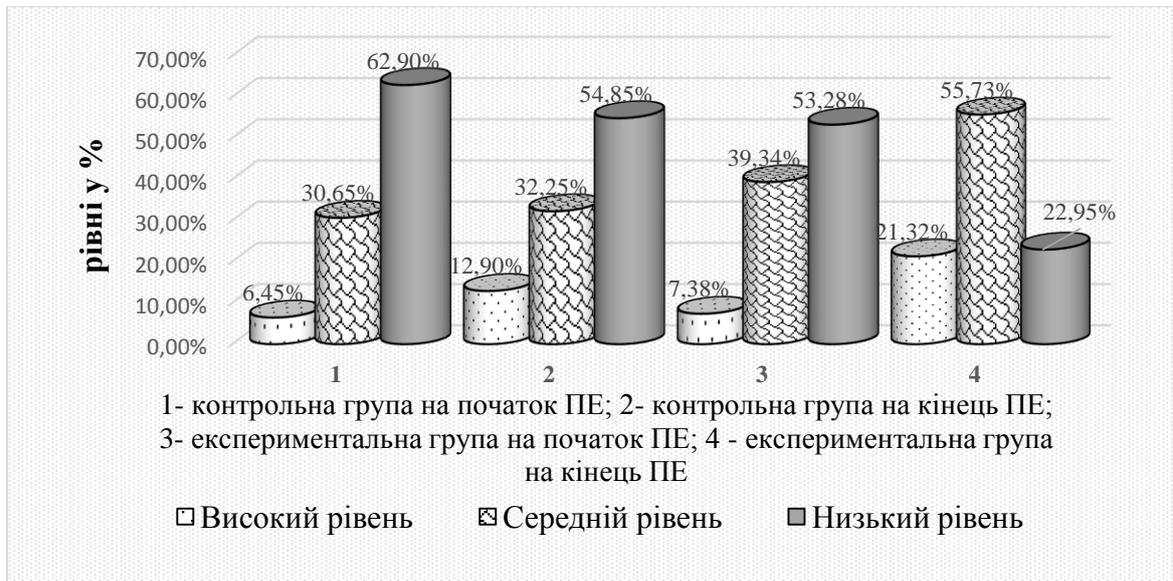

Рис. 6.6. Динаміка зміни рівневих характеристик сформованості професійно-орієнтованих знань у майбутніх учителів фізичної культури контрольної та експериментальної груп (за когнітивним), %

Розглянемо результати педагогічного експерименту, що характеризують сформованість професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури за діяльнісним критерієм, які визначали за такими складовими:

– сформованість самоєфективності у предметній діяльності студентів контрольної та експериментальної груп (просування організаційних змін) (рис.6.7 і табл. 6.4)

– самооцінка рівня сформованості вмій і навичок проявляти особистісну професійну мобільність.

На завершення формувального етапу педагогічного експерименту середні значення даних (середнє значення балів, M ; середня похибка середнього значення, m ; середнє квадратичне відхилення середнього значення, σ), які характеризують середнє значення балів, що збільшилися, як у бакалаврів контрольної групи з $55,40 \pm 10,83$ до $58,56 \pm 10,48$, так і у бакалаврів експериментальної групи з $53,09 \pm 10,31$ до $63,49 \pm 11,83$ балів (рис.6.7)

До експерименту	Показники	Контрольна група (n = 124)	Експериментальна група (n = 122)
		M ±m	55,40±10,83
	t-знач.	-1,709	
	p	>0,05	
Після експерименту	Показники	Контрольна група (n = 124)	Експериментальна група (n = 122)
	M ±m	58,56±10,48	63,49±11,83
	t-знач.	3,458	
	p	<,001	

Рис. 6.7. Результати даних, які характеризують сформованість діяльнісного критерію (самоефективність у предметній діяльності) контрольної та експериментальної груп, (бали)

На завершення проведення формувального етапу експерименту в контрольній групі середнє значення балів становить ($55,40 \pm 10,83$), у експериментальній групі ($63,49 \pm 11,83$), що дозволяє зробити висновок про статистичну значимість отриманої різниці і ефективність системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. Зокрема одержане значення троз. > теор. підтверджують сформованість у потребі в просуванні організаційних змін та їх неоднорідність за своїм складом. Відповідно до даних табл. 6.4 і рис. 6.8. спостерігаємо зміни рівневих характеристик, які окреслюють сформованість мотивації професійної мобільності за представленим критерієм у майбутніх учителів фізичної культури контрольної та експериментальної груп.

На початку формувального етапу педагогічного експерименту у майбутніх учителів фізичної культури КГ високий рівень сформованості професійної мобільності за діяльнісним критерієм зафіксовано у 10 осіб (8,06 %), середній – у 74 осіб (59,68 %), низький – у 40 осіб (32,26 %). В експериментальній групі (ЕГ) високий рівень показника було виявлено у 5 осіб (4,09 %), середній – у 74 осіб (60,66 %), низький – у 43 осіб (35,25 %).

На завершення формувального етапу педагогічного експерименту в ЕГ високий рівень сформованості професійної мобільності за діяльнісним критерієм виявлено у 14 осіб (11,47 %), середній – у 97 осіб (79,5 %), низький – у 11 осіб

(9,03 %). На завершення формувального етапу педагогічного експерименту в КГ високий рівень сформованості професійної мобільності за діяльнісним критерієм виявлено у 13 осіб (10,48 %), середній – у 87 осіб (70,17 %), низький – у 24 осіб (19,35 %).

Таблиця 6.4

Динаміка зміни рівневих характеристик сформованості здатності до організаційної зміни у майбутніх учителів фізичної культури контрольної та експериментальної за діяльнісним критерієм (просування організаційної зміни)

Показники		Рівні					
		низький		середній		високий	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%
Контрольна група (n=124)	До педагогічного експерименту	40	32,26	74	59,68	10	8,06
	Після педагогічного експерименту	24	19,35	87	70,17	13	10,48
	Динаміка зміни ($\pm\%$)	-12,91		+10,49		+2,42	
Експериментальна група (n=122)	До педагогічного експерименту	43	35,25	74	60,66	5	4,09
	Після педагогічного експерименту	11	9,03*	97	79,50*	14	11,47
	Динаміка зміни ($\pm\%$)	-26,22		+18,84		+7,38	

* – $p < 0,05$ у порівнянні з контрольною групою

В ЕГ спостерігається збільшення на 7,38% кількості студентів з високим рівнем сформованості професійної мобільності за діяльнісним критерієм груп (просування організаційної зміни), середній – на 18,84%, кількість осіб, кількість студентів які показали низький рівень, зменшилася на 26,22 %. В КГ спостерігається збільшення з високим рівнем сформованості професійної мобільності за діяльнісним критерієм – на 2,42%, збільшення із середнім рівнем – на 10,49%, кількість осіб, які показали низький рівень, зменшилася також на 12,91 %.

У таблиці 6.5. подано результати рівнів сформованості професійної мобільності студентів контрольної та експериментальної груп за другим діяльнісним критерієм (рівень сформованості вмінь і навичок проявляти особистісну професійну мобільність).

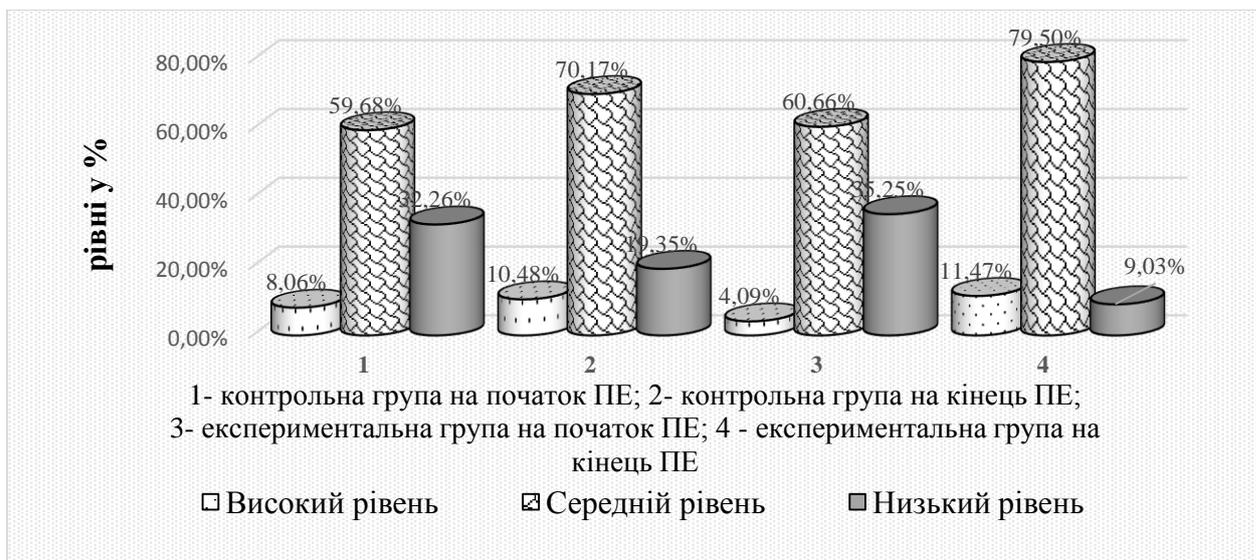

Рис. 6.8. Динаміка зміни рівневих характеристик сформованості здатності до організаційних змін у майбутніх учителів фізичної культури контрольної та експериментальної груп, %

Таблиця 6.5

Динаміка зміни рівневих характеристик сформованості вмінь і навичок проявляти особистісну професійну мобільність у майбутніх учителів фізичної культури контрольної та експериментальної за діяльнісним критерієм

Показники		Рівні					
		низький		середній		високий	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%
Контрольна група (n=124)	До педагогічного експерименту	71	57,26	44	35,48	9	7,26
	Після педагогічного експерименту	52	41,93	61	49,20	11	8,87
	Динаміка зміни (±%)	-15,33		+13,72		+1,61	
Експериментальна група (n=122)	До педагогічного експерименту	74	60,66	41	33,61	7	5,73
		32	26,23*	69	56,55*	21	17,22
	Динаміка зміни (±%)	-34,43		+22,94		+11,49	

* – $p < 0,05$ у порівнянні з контрольною групою

З'ясовано, що за визначеним діяльнісним критерієм: збільшилась кількість майбутніх учителів фізичної культури з високим рівнем сформованості на 11,49% у контрольній і на 1,61% в експериментальній групах; збільшилась кількість із середнім рівнем сформованості професійної мобільності на 13,72% у

контрольній і на 22,94% в експериментальній групах; зменшилась кількість майбутніх учителів фізичної культури з низьким рівнем сформованості професійної мобільності на 34,43% у контрольній і на 15,33% в експериментальній групах.

Зосередимо увагу на аналізі результатів педагогічного експерименту щодо визначення рівня сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури за комунікативним критерієм, який визначався нами за результатами сформованості умінь та навичок комунікувати у предметній сфері та в умінні спілкуватися у професійній сфері.

До експерименту	Показники	Контрольна група (n = 124)	Експериментальна група (n = 122)
	M ±m	10,35±3,55	10,33±3,58
	t-знач.	-0,042	
	p	>0,05	

Після експерименту	Показники	Контрольна група (n = 124)	Експериментальна група (n = 122)
	M ±m	11,40±3,76	14,38±5,60
	t-знач.	4,899	
	p	<0,001	

Рис. 6.9. Результати даних, які характеризують сформованість комунікативного критерію контрольної та експериментальної груп, (бали)

На завершення формуального етапу експерименту в контрольній групі середнє значення балів становить $(10,35 \pm 3,55)$, у експериментальній групі $(10,33 \pm 3,58)$, що дозволяє зробити висновок про статистичну значимість отриманої різниці і ефективність системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. Зокрема одержане значення троз. $>$ теор. підтверджують сформованість у потребі в в просуванні організаційних змін та їх неоднорідність за своїм складом (рис.6.9.). Відповідно до даних табл. 6.6 і рис. 6.10. спостерігаємо зміни рівневих характеристик, які окреслюють сформованість мотивації професійної мобільності за представленим критерієм у майбутніх учителів фізичної культури контрольної та експериментальної груп.

Таблиця 6.6

Динаміка зміни рівневих характеристик сформованості умінь та навичок комунікувати у предметній сфері та в умінні спілкуватися у майбутніх учителів фізичної культури контрольної та експериментальної за комунікативним критерієм

Показники		Рівні					
		низький		середній		високий	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%
Контрольна група (n=124)	До педагогічного експерименту	68	54,85	47	37,90	9	7,25
	Після педагогічного експерименту	51	41,12	60	48,39	13	10,49
	Динаміка зміни ($\pm\%$)	-13,73		+10,49		+3,24	
Експериментальна група (n=122)	До педагогічного експерименту	68	55,75	45	36,88	9	7,37
	Після педагогічного експерименту	28	22,95*	58	47,50	36	29,50
	Динаміка зміни ($\pm\%$)	-32,8		+10,62		+22,13	

* – $p < 0,05$ у порівнянні з контрольною групою.

На початку формувального етапу педагогічного експерименту у майбутніх учителів фізичної культури КГ високий рівень сформованості професійної мобільності за комунікативним критерієм зафіксовано у 9 осіб (7,25 %), середній – у 47 осіб (37,90 %), низькій – у 68 осіб (54,85 %). В експериментальній групі (ЕГ) високий рівень показника було виявлено у 9 осіб (7,37 %), середній – у 45 осіб (36,88 %), низькій – у 68 осіб (55,75 %).

На завершення формувального етапу педагогічного експерименту в ЕГ високий рівень сформованості професійної мобільності за комунікативним критерієм виявлено у 36 осіб (29,50 %), середній – у 58 осіб (47,5 %), низькій – у 28 осіб (22,95 %). Результати прикінцевого зрізу педагогічного експерименту дозволили визначити тенденцію в контрольній групі (КГ). Так в КГ високий рівень сформованості професійної мобільності за комунікативним критерієм виявлено у 13 осіб (10,48 %), середній – у 60 осіб (48,39 %), низькій – у 51 особи (41,12 %).

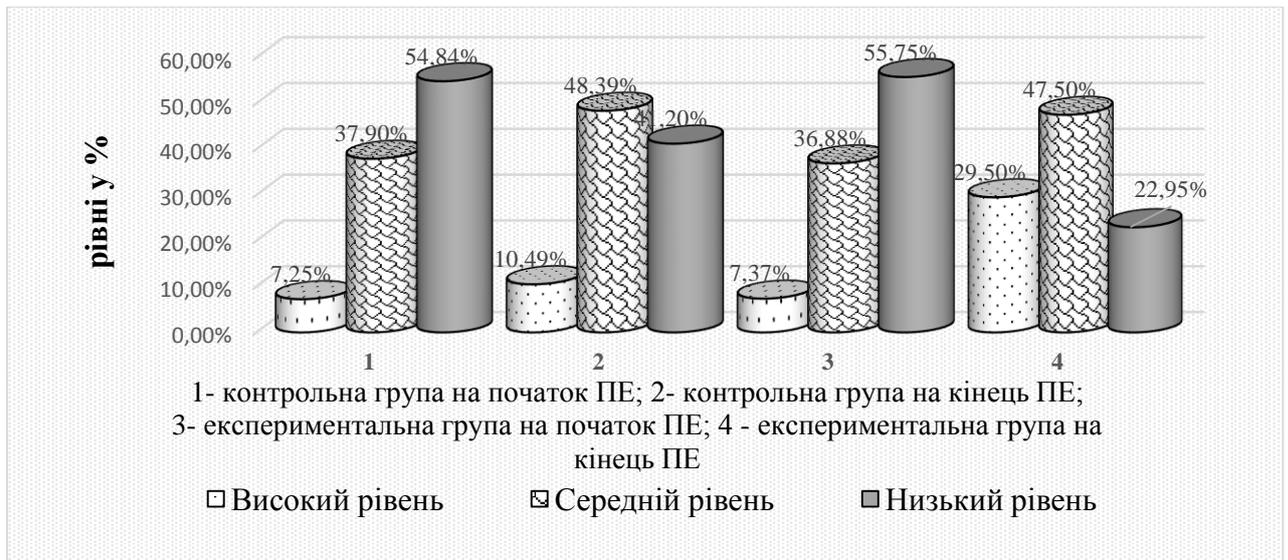

Рис. 6.10. Динаміка зміни рівневих характеристик сформованості здатності до комунікації у майбутніх учителів фізичної культури контрольної та експериментальної груп, %

Констатуємо, що отримані дані вказують на достовірно вищий результат сформованості професійної мобільності за комунікативним критерієм в ЕГ, у якій спостерігається збільшення на 22,13% кількості студентів з високим рівнем сформованості професійної мобільності за комунікативним критерієм, середній – на 10,62%, кількість осіб, які показали низький рівень, зменшилася на 33,8%. В КГ спостерігається збільшення з високим рівнем сформованості – на 3,24%, професійної мобільності за комунікативним критерієм, збільшення із середнім рівнем – на 10,49%, кількість осіб, які показали низький рівень, зменшилася також на 13,73%.

Розглянемо результати педагогічного експерименту, що характеризують сформованість професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури за креативним критерієм, які визначали за такими складовими:

- «Креативний потенціал особистості в її діях»;
- «Відношення до науково-технічного прогресу та професійної мобільності».

Після проведення формувального етапу експерименту в контрольній групі середнє значення балів становить $(36,78 \pm 10,66)$, у експериментальній групі

($35,81 \pm 10,20$), що дозволяє зробити висновок про статистичну значимість отриманої різниці і ефективність системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. Зокрема одержане значення $t_{\text{роз.}} > t_{\text{теор.}}$ підтверджують сформованість у потребі в в просуванні організаційних змін та їх неоднорідність за своїм складом (рис.6.11).

Показники	Контрольна група (n = 124)	Експериментальна група (n = 122)
M	36,78±10,66	35,81±10,20
m		0,729
p		>0,05

Показники	Контрольна група (n = 124)	Експериментальна група (n = 122)
M	40,21±11,10	43,74±11,04
m		2,409
p		<0,01

Рис. 6.11. Результати даних, які характеризують сформованість креативного потенціалу особистості в її діях контрольної та експериментальної груп, (бали)

На завершення формувального етапу педагогічного експерименту середні значення даних (середнє значення балів, M; середня похибка середнього значення, m; середнє квадратичне відхилення середнього значення, σ), які характеризують середнє значення балів, що збільшилися, як у бакалаврів контрольної групи з $36,78 \pm 10,66$ до $40,21 \pm 11,10$, так і у бакалаврів експериментальної групи з $35,81 \pm 10,20$ до $43,74 \pm 11,04$ балів. Після проведення формувального етапу експерименту в контрольній групі середнє значення балів становить ($40,21 \pm 11,10$), у експериментальній групі ($43,74 \pm 11,04$), що дозволяє зробити висновок про статистичну значимість отриманої різниці і ефективність системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. Зокрема одержане значення $t_{\text{роз.}} > t_{\text{теор.}}$ підтверджують сформованість у потребі в в просуванні організаційних змін та їх неоднорідність за своїм складом. Відповідно до даних табл. 6.7 і рис. 6.11 спостерігаємо зміни

рівневих характеристик, які окреслюють сформованість креативного потенціалу у майбутніх учителів фізичної культури контрольної та експериментальної груп.

Таблиця 6.7

Динаміка рівнів сформованості професійної мобільності студентів контрольної та експериментальної груп за креативним критерієм (креативний потенціал особистості в дії)

Показники		Рівні					
		низький		середній		високий	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%
Контрольна група (n=124)	До педагогічного експерименту	70	56,45	45	36,30	9	7,25
	Після педагогічного експерименту	55	44,36	59	47,58	10	8,06
	Динаміка зміни (±%)	-12,09		+11,28		+0,81	
Експериментальна група (n=122)	До педагогічного експерименту	75	61,48	41	33,60	6	4,92
	Після педагогічного експерименту	31	25,40*	79	64,75*	12	9,85
	Динаміка зміни (±%)	-36,08		+31,15		+4,93	

* – $p < 0,05$ у порівнянні з контрольною групою.

Високий рівень сформованості професійної мобільності за креативним критерієм (креативний потенціал особистості дії) констатовано у 9 осіб (7,25%) КГ і у 6 (4,92 %) осіб ЕГ; середній – у 45 (36,30 %) осіб КГ і у 41 (33,60 %) осіб ЕГ, низький – у 70 (56,45 %) осіб КГ і у 75 (61,48 %) осіб ЕГ.

На завершення формувального етапу педагогічного експерименту в КГ високий рівень сформованості професійної мобільності за креативним критерієм виявлено у 14 осіб (11,29 %), середній – у 54 осіб (43,55 %), низький – у 58 осіб (45,16 %). Результати прикінцевого зрізу педагогічного експерименту дозволили визначити тенденцію в експериментальній групі (ЕГ). Так в КГ високий рівень сформованості професійної мобільності за креативним критерієм виявлено у 27 осіб (22,14 %), середній – у 52 осіб (42,62 %), низький – у 43 осіб (35,24 %).

Констатуємо, що отримані дані вказують на достовірно вищий результат сформованості професійної мобільності за креативним критерієм в ЕГ, у

якій спостерігається збільшення на 13,95% кількості студентів з високим рівнем сформованості професійної мобільності за креативним критерієм, середній – на 8,19%, кількість осіб, які показали низький рівень, зменшилася на 22,14%. В КГ спостерігається збільшення з високим рівнем сформованості – на 4,19%, збільшення із середнім рівнем – на 7,27%, кількість осіб, які показали низький рівень, зменшилася також на 12,06%.

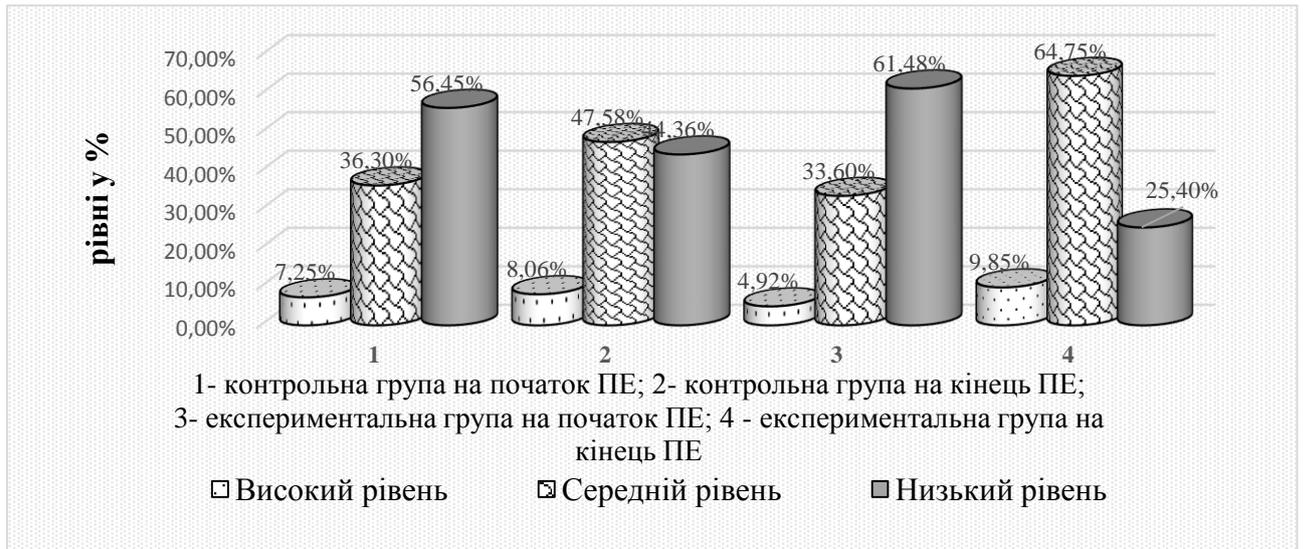

Рис. 6.11. Динаміка зміни рівневих характеристик сформованості креативного потенціалу особистості в її діях у майбутніх учителів фізичної культури контрольної та експериментальної груп, %

Відповідно до даних табл. 6.9 і рис. 6.12 спостерігаємо зміни рівневих характеристик, які характеризують сформованість креативного критерію, зокрема, «відношення до науково-технічного прогресу» у студентів контрольної та експериментальної груп.

Як свідчать дані, представлені у таблиці 6.8, на початку формування етапу педагогічного експерименту високий рівень сформованості професійної мобільності за креативним критерієм (відношення до науково-технічного прогресу) зафіксовано у 8 осіб (6,46%) КГ і у 10 (8,19%) осіб ЕГ; середній – у 45 (36,30%) осіб КГ і у 52 (42,62%) осіб ЕГ, низький – у 71 (67,25%) осіб КГ і у 70 (57,38%) осіб ЕГ (відповідно за t-критерієм Стьюдента, вибірки були однорідними (при $t\text{-знач.} = -0,345 > 0,05$)).

Таблиця 6.8

**Динаміка рівнів сформованості професійної мобільності студентів
контрольної та експериментальної груп за креативним критерієм
(відношення до науково-технічного прогресу)**

Показники		Рівні					
		низький		середній		високий	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%
Контрольна група (n=124)	До педагогічного експерименту	71	57,25	45	36,30	8	6,45
	Після педагогічного експерименту	56	45,16	54	43,55	14	11,29
	Динаміка зміни ($\pm\%$)	-12,06		+7,25		+4,84	
Експериментальна група (n=122)	До педагогічного експерименту	70	57,38	42	34,43	10	8,19
	Після педагогічного експерименту	43	35,24*	52	42,62	27	22,14
	Динаміка зміни ($\pm\%$)	-22,14		+8,19		+13,95	

* – $p < 0,05$ у порівнянні з контрольною групою

Наприкінці експерименту високий рівень сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури за креативним критерієм (відношення до науково-технічного прогресу) констатовано у 27 осіб (22,14 %) КГ і у 14 (11,29 %) осіб ЕГ; середній – у 54 (43,55 %) осіб КГ і у 56 (45,16 %) осіб ЕГ, низький – у 52 (42,46%) осіб КГ і у 43 (35,24 %) осіб ЕГ. Констатуємо, що отримані дані вказують на достовірно вищий результат сформованості професійної мобільності за креативним критерієм (відношення до науково-технічного прогресу) у ЕГ, ніж у КГ про що свідчить t -знач. = 2,091 < 0,05). (рис. 6.12).

Динаміку показників сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури протягом педагогічного експерименту за результатами розрахунку відповідно за t -критерієм Стьюдента (бали) представлено в таблиці С.6.3 і С.6.4 (додатку С).

Для оцінки динаміки загального рівня сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури за представленими критеріями розроблено комп'ютерно-діагностичний комплекс «Мобі-смайт».

Рис. 6.12. Динаміка зміни рівневих характеристик сформованості креативного потенціалу особистості по відношенню до науково-технічного прогресу у контрольній та експериментальній груп, %

Отже, за допомогою програми і результатами розрахунків, які базуються на емпіричних даних (за допомогою t-критерію Стьюдента) оцінки рівнів сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури за мотиваційним, когнітивним, діяльнісним комунікативним, креативним критеріями, зафіксовано позитивну динаміку в ЕГ порівняно з КГ. Кількість осіб із високим рівнем сформованості професійної мобільності збільшилася в ЕГ на 17,36 % порівняно із збільшенням кількості студентів у КГ на 3,42 %. Кількість здобувачів вищої освіти із середнім рівнем сформованості професійної мобільності збільшилася в ЕГ на 16,28 % порівняно із збільшенням у КГ на 7,97%. Відповідно відбулося зменшення кількості здобувачів вищої освіти з низьким рівнем сформованості професійної мобільності в ЕГ на 28,79 % порівняно із зменшенням у КГ на 12,62 % (таблиця 3.5).

З метою підтвердження ефективності системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури здійснено факторний аналіз отриманих експериментальних даних, який засвідчив, що у контрольних та експериментальних групах усі показники згрупувалися в чотири фактори. Ці фактори мають схожу структуру, що підтверджує однорідність досліджуваного контингенту.

За результатами факторного аналізу встановлено, що структура професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури в контрольній групі на початок педагогічного експерименту визначається чотирма факторами. Найбільш вагомими структурними компонентами, що формують фактор 1 є – «потреба в досягненні» й «мотивація успіху і боязнь невдачі» мотиваційного критерію (пояснюючи 16,3 % загальної дисперсії). Фактор 2 формують – «креативний потенціал особистості в діях» й «відношення до науково-технічного прогресу» креативного критерію (що пояснює 13,8 % загальної дисперсії). Фактор 3 обумовлений такими структурними компонентами як «самоефективність у спілкуванні» комунікативного критерію та «відношення до науково-технічного прогресу та професійної мобільності» креативного критерію (що пояснює 12,3 % загальної дисперсії). У фактор 4 згрупувалися такі структурні компоненти як «професійно-орієнтовані знання» когнітивного критерію й «рівень сформованості вмінь і навичок проявляти особистісну професійну мобільність» процесуального критерію (що пояснює 10,0 % загальної дисперсії). Кумулятивний вклад у загальну дисперсію складає 52,4 %.

В експериментальній групі на початок педагогічного експерименту ми отримали подібні результати факторного аналізу, які свідчать про те, що факторна структура професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури визначається також чотирма факторами, що пояснюють 52,9 % сумарної дисперсії ознак – більше половини, що у факторному аналізі вважається прийнятним результатом. Зокрема, найбільш значними структурними компонентами що формують фактор 1 є – «потреба в досягненні» й «мотивація успіху та боязнь невдачі» мотиваційного критерію (пояснюючи 15,3 % загальної дисперсії). Фактор 2 формують – «креативний потенціал особистості в діях» й «відношення до науково-технічного прогресу» креативного критерію (що пояснює 15,9 % загальної дисперсії). Фактор 3 обумовлений такими структурними компонентами як «самоефективність у спілкуванні» комунікативного критерію та «просування організаційної зміни» діяльнісного критерію (що пояснює 11,4 % загальної дисперсії). У фактор 4

згрупувалися такі структурні компоненти як «професійно-орієнтовані знання» когнітивно-критерію й «рівень сформованості вмінь і навичок проявляти особистісну професійну мобільність» діяльнісного критерію (що пояснює 10,5 % загальної дисперсії). У додатку С., подано факторну структуру формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури контрольної та експериментальної групи на початку педагогічного експерименту.

Аналіз факторної структури формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, проведений за підсумками педагогічного експерименту в ЕГ, засвідчив трансформаційні зрушення, які відбулися в умовах впровадження розробленої системи й проявилися у зміні значущості окремих структурних компонентів професійної мобільності. Зокрема, найбільш значними структурними компонентами, що формують «Фактор 1», є «потреба в досягненні» й «мотивація успіху та боязнь невдачі» *мотиваційного* критерію (пояснюючи 21,6 % загальної дисперсії). «Фактор 2» утворюють «рівень сформованості креативного потенціалу» (*креативного* критерію), «глибина і системність здобутих знань» (*когнітивного* критерію), що пояснює 18,1 % загальної дисперсії. «Фактор 3» обумовлений такими структурними компонентами, як «просування організаційної зміни» (*діяльнісного* критерію), «самоєфективність у предметній діяльності та спілкуванні» (*комунікативного* критерію) (що пояснює 16,2 % загальної дисперсії). У «Фактор 4» згрупувалися такі структурні компоненти професійної мобільності, як «відношення до науково-технічного прогресу» (*креативного* критерію) та «сформованість професійно важливих компетентностей» (*діяльнісного* критерію) (що пояснює 12,4 % загальної дисперсії). Кумулятивний вклад у загальну дисперсію становить 68,3 %. Водночас в експериментальній групі зменшується вплив такого показника, як «схильність до ризику, мотивація успіху та боязнь невдачі») (*мотиваційного* критерію), що дало нам підстави інтерпретувати цей фактор як сформованість сукупності особистісної мобільності, академічної й крос-мобільностей, що характеризуються здатністю майбутніх учителів фізичної

культури адаптуватися до трансформаційних процесів, що відбуваються у Новій українській школі.

Проведена інтерпретація довела, в експериментальній групі після експериментального впливу професійна мобільність є цілісним утворенням. Це підтвердило обґрунтованість розробленої нами структури професійної мобільності.

Таким чином, нами проаналізовано результати дослідно-експериментальної перевірки ефективності системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

Висновки до шостого розділу

З метою перевірки ефективності розробленої та науково обґрунтованої системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури сформовано експериментальну ($n=124$) і контрольну ($n=122$) групи, які були однорідними за своїм складом. Підготовка в контрольній групі відбувалася без змін її структури, форм, методів і засобів навчання, в освітній процес експериментальної групи впроваджувалася розроблена нами система формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

У формувальному експерименті брали участь студенти «Академії рекреаційних технологій і права» (м. Луцьк), Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Волинського національного університету імені Лесі Українки, які входили до контрольної ($n = 122$ осіб) та експериментальної ($n = 124$ осіб) груп (далі – КГ та ЕГ відповідно). На початку формувального експерименту групи були однорідними за кількісними та якісними характеристиками (КГ ($10,89 \pm 4,07$) і ЕГ ($11,17 \pm 4,22$) при (t знач. = $0,539$)). Застосовувався метод оцінювання достовірності відмінностей середніх арифметичних за t -критерієм Стьюдента.

На завершення формувального етапу педагогічного експерименту в ЕГ високий рівень сформованості професійної мобільності за мотиваційним

критерієм (*потреба в досягненні*) виявлено у 28 осіб (22,95 %), середній – у 77 осіб (63,11 %), низький – у 17 осіб (13,94 %). На завершення формувального етапу педагогічного експерименту в КГ високий рівень сформованості професійної мобільності за мотиваційним критерієм (*потреба в досягненні*) виявлено у 16 осіб (12,90 %), середній – у 57 осіб (45,97 %), низький – у 51 осіб (41,13 %). Спостерігається збільшення в експериментальній групі на 16,39% кількості студентів з високим рівнем сформованості професійної мобільності за мотиваційним критерієм (*потреба в досягненні*), середній – на 18,03%, кількість осіб, які показали низький рівень, зменшилася на 34,42 % (при $t\text{-знач.} = 2,609 < 0,01$). В КГ спостерігається наступна динаміка: збільшення на 8,87% кількості студентів з високим рівнем сформованості професійної мобільності за мотиваційним критерієм (*потреба в досягненні*), середній – на 1,62%, кількість осіб, які показали низький рівень, зменшилася на 10,49 %.

На завершення формувального етапу педагогічного експерименту в ЕГ високий рівень сформованості професійної мобільності за другим мотиваційним критерієм (*мотивація успіху та боязнь невдачі*) виявлено у 31 осіб (25,42 %), середній – у 66 осіб (54,09 %), низький – у 25 осіб (20,49 %). На завершення формувального етапу педагогічного експерименту в КГ високий рівень сформованості професійної мобільності за мотиваційним критерієм (*мотивація успіху та боязнь невдачі*) виявлено у 6 осіб (4,83 %), середній – у 77 осіб (62,09 %), низький – у 41 особи (33,08 %). В ЕГ спостерігається збільшення на 18,05% кількості студентів з високим рівнем сформованості професійної мобільності за мотиваційним критерієм (*мотивація успіху та боязнь невдачі*), середній – на 4,11%, кількість осіб, які показали низький рівень, зменшилася на 13,94 %. В КГ не спостерігається збільшення з високим рівнем сформованості професійної мобільності за мотиваційним критерієм (*мотивація успіху та боязнь невдачі*), але спостерігається збільшення із середнім рівнем – на 7,25%, кількість осіб, які показали низький рівень, зменшилася також на 7,25 %.

На завершення формувального етапу педагогічного експерименту в ЕГ високий рівень сформованості професійної мобільності за *когнітивним*

критерієм виявлено у 26 осіб (21,32 %), середній – у 68 осіб (55,73 %), низький – у 28 осіб (25,95 %). Відповіло в КГ високий рівень сформованості професійної мобільності за когнітивним критерієм виявлено у 16 осіб (12,90 %), середній – у 40 осіб (32,25 %), низький – у 68 осіб (54,85 %). Результатом проведеного формувального етапу педагогічного експерименту є сформованість професійної мобільності за когнітивним критерієм контрольної та експериментальної груп. В ЕГ спостерігається збільшення на 13,94% кількості студентів з високим рівнем сформованості професійної мобільності за когнітивним критерієм, середній – на 16,39%, кількість осіб, які показали низький рівень, зменшилася на 30,33 %. В КГ спостерігається збільшення з високим рівнем сформованості – на 6,45%, професійної мобільності за когнітивним критерієм, збільшення із середнім рівнем – на 1,6%, кількість осіб, які показали низький рівень, зменшилася також на 8,05 %.

На завершення формувального етапу педагогічного експерименту в ЕГ високий рівень сформованості професійної мобільності за *діяльнісним* критерієм виявлено у 14 осіб (11,47 %), середній – у 97 осіб (79,5 %), низький – у 11 осіб (9,03 %). На завершення формувального етапу педагогічного експерименту в КГ високий рівень сформованості професійної мобільності за діяльнісним критерієм виявлено у 13 осіб (10,48 %), середній – у 87 осіб (70,17 %), низький – у 24 осіб (19,35 %). Результатом проведеного формувального етапу педагогічного експерименту доведено сформованість професійної мобільності за діяльнісним критерієм контрольної та експериментальної груп (просування організаційної зміни). Підтвердженням є те, що прослідковується позитивна динаміка за даним критерієм в ЕГ та КГ. В ЕГ спостерігається збільшення на 7,38% кількості студентів з високим рівнем сформованості професійної мобільності за діяльнісним критерієм груп (просування організаційної зміни), середній – на 18,84%, кількість осіб, кількість студентів які показали низький рівень, зменшилася на 26,22 %. В КГ спостерігається збільшення з високим рівнем сформованості професійної мобільності за діяльнісним критерієм – на 2,42%,

збільшення із середнім рівнем – на 10,49%, кількість осіб, які показали низький рівень, зменшилася також на 12,91 %.

На завершення формувального етапу педагогічного експерименту в ЕГ високий рівень сформованості професійної мобільності за *комунікативним* критерієм виявлено у 36 осіб (29,50 %), середній – у 58 осіб (47,5 %), низький – у 28 осіб (22,95 %). На завершення формувального етапу педагогічного експерименту в КГ високий рівень сформованості професійної мобільності за комунікативним критерієм виявлено у 13 осіб (10,48 %), середній – у 60 осіб (48,39 %), низький – у 51 особі (41,12 %). Підтвердженням є те, що прослідковується позитивна динаміка за даним критерієм в ЕГ та КГ. В ЕГ спостерігається збільшення на 22,13% кількості студентів з високим рівнем сформованості професійної мобільності за комунікативним критерієм, середній – на 10,62%, кількість осіб, які показали низький рівень, зменшилася на 33,8 %. В КГ спостерігається збільшення з високим рівнем сформованості – на 3,24%, професійної мобільності за комунікативним критерієм, збільшення із середнім рівнем – на 10,49%, кількість осіб, які показали низький рівень, зменшилася також на 13,73 %.

На завершення формувального етапу педагогічного експерименту високий рівень сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури за *діяльним критерієм (просування організаційних змін)* констатовано в 13 осіб КГ (10,48 %) й у 14 осіб ЕГ (11,47 %); середній – у 87 осіб КГ (70,17 %) й у 97 осіб ЕГ (79,50 %), низький – у 24 осіб КГ (19,35 %) й у 11 осіб ЕГ (29,03 %), що свідчить про достовірне покращення результатів за всіма рівнями ($t\text{-знач.} = 3,458, p < 0,001$).

Результати прикінцевого зрізу педагогічного експерименту дозволили відзначити тенденцію до позитивної динаміки результатів за *діяльним критерієм (сформованість професійно важливих компетентностей)* у майбутніх учителів фізичної культури в обох групах. Водночас у КГ спостерігається недостовірний приріст результату (з $42,17 \pm 10,60$ до $45,23 \pm 11,71$ балів). Так, у КГ кількість осіб, які мають високий рівень, зросла на 4,03 %,

середній – на 8,05 %; кількість майбутніх учителів фізичної культури з низьким рівнем зменшилася на 12,08 %. В ЕГ кількість осіб, які мають високий рівень, зросла на 17,23 %, середній – на 7,37 %; кількість майбутніх учителів фізичної культури з низьким рівнем зменшилася на 24,6 % (з $42,00 \pm 10,59$ до $49,90 \pm 13,72$ балів при t знач. = 2,877).

В експериментальній групі зафіксовано збільшення кількості майбутніх учителів фізичної культури з високим рівнем сформованості професійної мобільності за комунікативним критерієм (*самоефективність у предметній діяльності та спілкуванні*) на 22,13 %; відповідний показник у контрольній групі зріс на 3,24 %. В ЕГ кількість осіб, які мають середній рівень, зросла на 10,62 %, низький рівень зменшився на 32,8 %. У КГ кількість осіб, які мають середній рівень, зросла на 10,49 %, низький рівень зменшився на 13,73 %.

На завершення формувального етапу педагогічного експерименту високий рівень сформованості професійної мобільності за креативним критерієм (*відношення до науково-технічного прогресу*) в КГ зареєстровано у 14 майбутніх учителів фізичної культури (11,29 %), середній – у 54 осіб (43,55 %), низький – у 56 осіб (45,16 %). Наприкінці експерименту в ЕГ високий рівень сформованості професійної мобільності за креативним критерієм виявлено у 27 осіб (22,14 %), середній – у 52 осіб (42,62 %), низький – у 43 осіб (35,24 %). t знач. = 2,091, $p < 0,05$), що свідчить про достовірну позитивну динаміку результатів: кількість осіб, які показали високий рівень за цим показником, збільшилася на 13,95 %, середній – на 8,19 %; кількість осіб, які показали низький рівень, зменшилася на 22,15 %.

Аналіз результатів формувального етапу педагогічного експерименту продемонстрував збільшення в ЕГ кількості майбутніх учителів фізичної культури з високим рівнем сформованості професійної мобільності за креативним критерієм (*сформованість креативного потенціалу*) на 6,54 %. У КГ відповідний показник становив 4,02 %. Кількість майбутніх учителів фізичної культури із середнім рівнем сформованості професійної мобільності за цим критерієм збільшилася в ЕГ на 27,88 %, в КГ – на 8,88 %. Кількість майбутніх

учителів фізичної культури з низьким рівнем зменшилася у КГ на 12,9 %, а у ЕГ – на 34,42 %.

Експериментально перевірено ефективність розробленої системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. За результатами розрахунків, які базуються на емпіричних даних (за допомогою t-критерію Стьюдента) оцінки рівнів сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури за мотиваційним, когнітивним, діяльнісним комунікативним, креативним критеріями, зафіксовано позитивну динаміку в ЕГ порівняно з КГ. Кількість осіб із високим рівнем сформованості професійної мобільності збільшилася в ЕГ на 17,36 % порівняно із збільшенням кількості студентів у КГ на 3,42 %. Кількість здобувачів вищої освіти із середнім рівнем сформованості професійної мобільності збільшилася в ЕГ на 16,28 % порівняно із збільшенням у КГ на 7,97%. Відповідно відбулося зменшення кількості здобувачів вищої освіти з низьким рівнем сформованості професійної мобільності в ЕГ на 28,79 % порівняно із зменшенням у КГ на 12,62 %.

З метою підтвердження ефективності системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури здійснено факторний аналіз отриманих експериментальних даних, який засвідчив, що у контрольних та експериментальних групах усі показники згрупувалися в чотири фактори. Ці фактори мають схожу структуру, що підтверджує однорідність досліджуваного контингенту. Аналіз факторної структури формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, проведений за підсумками педагогічного експерименту в ЕГ, засвідчив трансформаційні зрушення, які відбулися в умовах упровадження розробленої системи й проявилися у зміні значущості окремих структурних компонентів професійної мобільності. Зокрема, найбільш значними структурними компонентами, що формують «Фактор 1», є «потреба в досягненні» й «мотивація успіху та боязнь невдачі» *мотиваційного* критерію (пояснюючи 21,6 % загальної дисперсії). «Фактор 2» утворюють «рівень сформованості креативного потенціалу» (*креативного* критерію), «глибина і системність здобутих знань» (*когнітивного* критерію), що пояснює 18,1 %

загальної дисперсії. «Фактор 3» обумовлений такими структурними компонентами, як «просування організаційної зміни» (*діяльнісного* критерію), «самоєфективність у предметній діяльності та спілкуванні» (*комунікативного* критерію) (що пояснює 16,2 % загальної дисперсії). У «Фактор 4» згрупувалися такі структурні компоненти професійної мобільності, як «відношення до науково-технічного прогресу» (*креативного* критерію) та «сформованість професійно важливих компетентностей» (*діяльнісного* критерію) (що пояснює 12,4 % загальної дисперсії). Кумулятивний вклад у загальну дисперсію становить 68,3 %. Водночас в експериментальній групі зменшується вплив такого показника, як «схильність до ризику, мотивація успіху та боязнь невдачі» (*мотиваційного* критерію), що дало нам підстави інтерпретувати цей фактор як сформованість сукупності особистісної мобільності, академічної й крос-мобільностей, що характеризуються здатністю майбутніх учителів фізичної культури адаптуватися до трансформаційних процесів, що відбуваються у Новій українській школі.

Результати педагогічного експерименту підтвердили ефективність системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

Основні наукові положення розділу викладено в опублікованих працях [109], [114], [126], [133], [144].

ВИСНОВКИ

Відповідно до мети та завдань дисертації подано вирішення проблеми формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, що дало змогу сформулювати такі висновки:

1. Проаналізовано стан розробленості проблеми щодо формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури у педагогічній теорії та практиці вітчизняних і зарубіжних закладів вищої освіти. Вказано, що дослідники освітніх перетворень приділяють значну увагу різним аспектам професійної мобільності. Виявилось, що проблема формування професійної мобільності у майбутніх учителів фізичної культури не набула системного та обґрунтованого висвітлення у педагогічній теорії і практиці та потребує всебічного наукового вивчення. Подано авторське тлумачення понять «формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури» і «професійна мобільність майбутніх учителів фізичної культури, яка формується в закладах вищої освіти». Формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури розглядається як освітній процес, спрямований на оволодіння здобувачами вищої освіти ключовими компетентностями (інструментальними, загальними, фаховими), що ґрунтуються на професійній продуктивності, уміннях аналізувати нові ситуації й застосовувати професійно орієнтовані знання для їхнього вирішення, використовувати засоби сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та моделювати оздоровче середовище залежно від індивідуальних особливостей учнів, їхніх потреб та інтересів.

Професійна мобільність майбутніх учителів фізичної культури, яка формується в закладах вищої освіти, розглядається як інтегрована якість здобувачів вищої освіти, що складається із сукупності їхньої особистісної мобільності, академічної та крос-мобільностей і характеризується здатністю адаптуватися до трансформаційних процесів, що відбуваються у Новій українській школі, можливістю навчатися у закладах вищої освіти не за постійним місцем навчання та умінням виходити за межі основного змісту майбутньої педагогічної діяльності.

2. З'ясовано сутність та структуру професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, яка формується у закладах вищої освіти. Теоретично обґрунтовано структурні компоненти (мотиваційно-ціннісний, знаннєвий, процесуальний, професійно-комунікативний, креативно-моделюючий). Мотиваційно-ціннісний компонент характеризує наявність мотивів навчання та отримання якісної освіти відповідно до обраної освітньо-професійної програми 014 «Середня освіта (Фізична культура)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти; задоволеність процесом навчання у закладі вищої освіти; визначає упевненість майбутніх учителів фізичної культури у змісті отриманих знань для успішної роботи за фахом; розкриває інтелектуальну динаміку особистісного розвитку здобувача вищої освіти в умовах трансформаційних процесів, що відбуваються в Новій українській школі, і як наслідок, спонукають їх до професійної самореалізації та удосконалення майстерності з урахуванням зацікавлених сторін (стейкхолдерів). Знаннєвий компонент передбачає наявність у майбутніх учителів фізичної культури ґрунтовних і системних знань, здобутих під час вивчення теорії і методики фізичного виховання, основ педагогічної майстерності та фахових методик фізичного виховання, які сприяють осмисленню їхньої важливості для застосування у процесі організації урочних і позаурочних форм занять фізичними вправами в Новій українській школі. Процесуальний компонент характеризує наявність загальних, спеціальних (фахових) компетентностей, їхній обсяг порівняно з еталонним переліком освітнього стандарту та програмні результати навчання, якими повинні оволодіти майбутні учителі фізичної культури для проектування освітнього процесу в школі з урахування розвивального потенціалу нових трендів у галузі фізичного виховання та спорту. Професійно-комунікативний компонент передбачає наявність у майбутніх учителів фізичної культури прийомів професійної комунікації, які забезпечать створення комфортної атмосфери для спілкування з учасниками освітнього процесу, їхню здатність до толерантного та доброзичливого контактування з учнями, їхніми батьками, колегами-вчителями, методистами педагогічної практики, спрямованих на усвідомлення важливості

обраної професії. Креативно-моделюючий компонент характеризує наявність професійно важливих якостей, спрямованих на генерування нових ідей, що дає можливість здобувачам вищої освіти знаходити нестандартні способи розв'язування складних і проблемних педагогічних ситуацій у сфері фізичної культури і спорту.

3. Розроблено параметральну метрику оцінювання сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури за визначеними критеріями (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, комунікативний, креативний), показниками та рівнями (високий, середній, низький) досягненої релевантності формування професійної мобільності в освітньому процесі. Показниками за *мотиваційним* критерієм є рівень сформованості ціннісного ставлення до педагогічної діяльності та потреби в досягненні успіху в роботі за фахом; усвідомлення соціальної значущості професії вчителя фізичної культури в Новій українській школі; рівень прагнення до активного виявлення і розвитку своїх можливостей у процесі використання сучасних засобів фізичного виховання, зорієнтованих на досягнення професійного успіху. Показниками за *когнітивним* критерієм є рівень оволодіння студентами професійно-орієнтованими знаннями з фахових методик фізичного виховання, їхня глибина і науковість відповідно до вимог освітньо-професійної програми 014 «Середня освіта (Фізична культура)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Показниками за *діялісними* критеріями є рівні сформованості умінь та навичок під час вирішення важливих фахових завдань; наявність професійно важливих особистісних якостей, які впливають на результат професійної діяльності через формування компетентностей з мобільним вмістом, зокрема конструктивно-мобільних, які проявляються в умінні відходити від стандартних форм організації освітнього процесу в школі; інформаційних, спрямованих на налагодження зв'язків з учнями та їхніми батьками через інтернет, соцмережі, сайти та блоги щодо надання індивідуальних консультацій; здоров'язберезувальних, спрямованих на ефективне розв'язання спеціалізованих задач і практичних проблем оздоровчої спрямованості;

корпоративних, що полягають в оволодінні досвідом працювати в команді; особистісно-мобільних компетентностей, зорієнтованих на формування навичок спортивного менеджменту та володіння досвідом організації оздоровчих і спортивно-масових заходів у школі з використанням як традиційних, так і нових видів спорту. Показниками за *комунікативним* критерієм є рівень сформованості здібностей до педагогічної комунікації і професійної культури вчителя фізичної культури, його вміння чітко та лаконічно висловлювати свою думку, аргументувати та вести діалог, враховуючи особливості співрозмовників та дотримуючись етики спілкування. Показниками за *креативним* критерієм є рівні сформованості креативного потенціалу особистості в її діях; рівень побудови власного стилю викладання, який формується під впливом внутрішніх факторів (отриманих знань, досвіду, ключових професійних компетентностей); рівень здатності до рефлексії і власної готовності до педагогічної діяльності в умовах науково-технічного прогресу і нових трендів у галузі фізичного виховання та спорту.

4. . Розроблено авторську концепцію системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. До основних положень авторської концепції належать такі: 1. Формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури повинно базуватися на активній діяльності суб'єктів освітнього процесу, спрямованого на оволодіння здобувачами вищої освіти ключовими компетентностями (інструментальними, загальними, фаховими), що ґрунтуються на професійній продуктивності, вміннях аналізувати нові ситуації й застосовувати професійно орієнтовані знання для їхнього вирішення. 2. Формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури повинно ґрунтуватися на сукупності особистісної мобільності, академічної й крос- мобільностей для успішної адаптації до трансформаційних процесів, що відбуваються у Новій українській школі. 3. Освітній процес повинен будуватися на формуванні особистісної мобільності майбутнього вчителя фізичної культури як індивідуальної якості конкурентоспроможного здобувача вищої освіти, здатного застосувати в Новій

українській школі сучасні засоби фізичного виховання. 4. Оновлення змісту вищої освіти майбутніх учителів фізичної культури повинно здійснюватися з урахуванням запровадження академічної мобільності, спрямованої на формування індивідуальної освітньої траєкторії через навчання на території України чи поза її межами та участі у національних і міжнародних освітньо-оздоровчих проектах. 5. Організація освітнього процесу у закладі вищої освіти повинна базуватися на формуванні у здобувача вищої освіти гнучких навичок (Soft Skills) вибудовувати власну професійну кар'єру та успішно здійснювати диверсифікацію через розширення змісту педагогічної активності. 6. Побудова освітнього процесу повинна ґрунтуватися на використанні дієвих педагогічних методів і засобів навчання, створенні інформаційного простору для самостійної когнітивної діяльності студентів із використанням хмарних онлайн-сервісів PREZI, Microsoft Visio, Power, Edraw.Max.exe, Google, VideoScribe, систем електронного і дистанційного навчання (Google Classroom, конференції Zoom та ін.).

5. Розроблено багатовекторну модель системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, представлену у вигляді п'яти блоків (цільового, теоретико-методичного, змістового, організаційно-діяльнісного та діагностично-результативного). *Цільовий блок* моделі системи складається з мети (формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури в освітньому середовищі закладу вищої освіти) та завдань: (1) мотивувати майбутніх учителів фізичної культури до формування професійної мобільності; (2) стимулювати майбутніх учителів фізичної культури до розвитку їхніх ключових компетентностей (загальних, інструментальних, фахових); (3) використовувати активні методи, багатовекторність засобів навчання в освітньому процесі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури; (4) забезпечити доступ майбутніх учителів фізичної культури до інформаційних ресурсів для самостійної когнітивної діяльності з використанням хмарних онлайн-сервісів PREZI, Microsoft Visio, Power, Edraw.Max.exe, Google, VideoScribe, систем електронного і дистанційного

навчання (Google Classroom, конференції Zoom та ін.). *Теоретико-методичний блок* моделі системи складається з концепції забезпечення формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури; методологічних підходів (компетентнісного, ресурсного, професіографічного, діяльнісного, особистісно орієнтованого, акмеологічного) та принципів (зв'язку теорії з практикою, вибору власної освітньої траєкторії, креативності, соціальної активності, освітньої рефлексії, професійної мобільності, міждисциплінарної інтеграції). *Змістовий блок* моделі складається з теоретичної, практично-прикладної, фізкультурно-оздоровчої та пошуково-дослідницької складових. *Теоретична* складова змістового блоку моделі системи забезпечується наявністю знаннєвого компоненту професійної мобільності та передбачає опанування в повному обсязі освітніми компонентами освітньо-професійної програми 014 «Середня освіта (Фізична культура)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: «Теорія і методика фізичного виховання», «Основи педагогічної майстерності», «Професійна мобільність учителя фізичної культури», «Теорія та методика спортивно-масової роботи», «Методика навчання основам нових видів спорту (Сквош, Фризбі, Флорбол, Петанк, Бадмінтон, Теніс, Городки)». *Практично-прикладна* складова змістового блоку моделі системи забезпечується наявністю мотиваційно-ціннісного і професійно-комунікативного компонентів професійної мобільності та передбачає організацію педагогічних практик, таких як: «Практика у початковій школі (1–4 класи)», «Практика в середніх і старших класах (5–11(12) класи)», «Пропедевтична практика (педагогічна)», «Практика в закладах оздоровлення та відпочинку», «Практика за профілем майбутньої професії (безперервна)», «Зимовий табірний збір (лижі, ковзани, ролики)», «Літній табірний збір (плавання, футбол, теніс, нові види спорту)». *Фізкультурно-оздоровча* складова змістового блоку моделі системи забезпечується наявністю креативно-моделюючого компоненту професійної мобільності та спрямовується на розроблення сценарію оздоровчих і спортивно-масових заходів у школі («Спортивні «Леді»», «Спадкоємці Геракла», «Старти непереможних», «Я і моя спортивна родина»). *Пошуково-дослідницька* складова

змістового блоку моделі системи забезпечується процесуальним компонентом професійної мобільності та передбачає участь у студентських наукових гуртках, дослідницьких STEM-проектах, науково-практичних конференціях, студентських наукових товариствах («Академія», «Дидакал», «Джерело ідей») та тематичних майстер-класах. *Організаційно-діяльнісний блок* моделі системи містить форми, методи, засоби, умови та етапи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. *Форми*: лекції; практичні та семінарські заняття; лабораторні заняття; консультації; індивідуальна робота; самостійна робота; підсумкова атестація здобувачів вищої освіти. Методи і засоби організаційно-діялісного блоку моделі системи структуровано за різними групами векторів, зокрема:

(1) Група 1. Вектори методів навчання: «Імітаційно-практичний вектор з активними методами навчання» («Позитивне інтерв'ю», «Зоряне небо», «Swot-аналіз», «Освіта майбутнього», «Лайфхак», «Кластер», «Документальний метод і метод «Дзеркало», «Дюжина питань»); «Мотиваційно-інноваційний вектор» («Ігрові методи з елементами оздоровчо-театральної педагогіки з використанням Дарів Ф. Фребеля», «Сюжетні Кейс-ігри», «Словесно-оздоровчі ігри» та ін.); «Винахідницькі вектори» («Багатосюжетні ритмо-пластичні етюди «Світ рухів», «Олімпійські ігри», «Пори року», «Студія дизайну нового покоління вчителів фізичної культури», тематичні STEM-проекти («Де ми втрачаємо воду» і «Як вижити в екстремальних ситуаціях»).

(2) Група 2. Вектори засобів навчання («Вектори дидактичного призначення» (навчальні посібники, методичні розробки, зошити для самостійної роботи, зошити з теорії і методики фізичного виховання, зошити з педагогічної практики, тестові завдання); «Вектори технічного призначення» (мультимедійні засоби навчального призначення, «Scribe»-проекти, комп'ютерні програми, пошукові системи, освітні веб-сайти, Google Classroom, Zoom, Google). *Функції*: освітня, розвивально-моделююча, організаторська, комунікативна, гностична, конструктивна та імідж-формувальна. *Етапи*: діагностично-збагачувальний, продуктивно-мобільний професійно-змістовий та

результативно-прогностичний. Визначено організаційно-педагогічні умови. До *діагностично-результативного* блоку моделі системи належать мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, комунікативний, креативний критерії сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, а також рівні (високий, середній, низький). Результатом є позитивна динаміка рівнів сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

6. Виявлено та теоретично обґрунтовано організаційно-педагогічні умови формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, зокрема: оновлення змістового наповнення освітніх компонентів, визначених освітньо-професійною програмою 014 «Середня освіта (Фізична культура)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти з урахуванням специфіки майбутньої педагогічної діяльності; створення STEAM-освітнього професійно-орієнтованого середовища у закладі вищої освіти, наближеного до реального освітнього процесу в Новій українській школі; розвиток гнучких навичок (Soft Skills) майбутніх учителів фізичної культури в процесі проведення педагогічної практики; реалізація творчих здібностей майбутніх учителів фізичної культури шляхом участі у науково-дослідній роботі.

7. Експериментально перевірено ефективність розробленої системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. За допомогою програми і результатами розрахунків, які базуються на емпіричних даних (за допомогою t-критерію Стюдента) оцінки рівнів сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури за мотиваційним, когнітивним, діяльнісним комунікативним, креативним критеріями, зафіксовано позитивну динаміку в ЕГ порівняно з КГ. Кількість осіб із високим рівнем сформованості професійної мобільності збільшилася в ЕГ на 17,36 % порівняно із збільшенням кількості студентів у КГ на 3,42 %. Кількість здобувачів вищої освіти із середнім рівнем сформованості професійної мобільності збільшилася в ЕГ на 16,28 % порівняно із збільшенням у КГ на 7,97%. Відповідно відбулося зменшення кількості здобувачів вищої освіти з низьким рівнем сформованості професійної мобільності в ЕГ на 28,79 % порівняно із зменшенням у КГ на

12,62%.

8. Впроваджено навчально-методичне забезпечення формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури в освітньому процесі закладів вищої освіти. Представлений дидактичний інструментарій забезпечує результативність цього процесу, зокрема: навчально-методичні посібники: «Особистісно орієнтоване фізичне виховання в Новій українській школі», «Формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури: Серія 1. Історико-педагогічний аспект», «Формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури: Серія 2. Методологічний аспект»; «Державна атестація з теорії і методики фізичного виховання»; програми освітніх компонентів освітньо-професійної програми спеціальності 014 «Середня освіта (Фізична культура)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: «Професійна мобільність учителя фізичної культури», «Інноваційні технології в роботі з дітьми. Педагогіка Ф. Фребеля», «Теорія і практика інноваційної фізичної культури»; розроблено комп'ютерно-діагностичний комплекс «Мобі-смайт» (у співавторстві з Л.П.Сущенко та П.Косьяном) для оцінювання рівнів сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. Звісно, викладені результати не вичерпують усіх аспектів порушеної проблеми. Подальшого пошуку потребують положення щодо оптимізації процесу формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури за допомогою інформаційних ресурсів, які можуть бути використані в системі електронно-дистанційного навчання відповідно до основних професійних завдань у системі підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Посиленої уваги надалі вимагатиме навчання профільних дисциплін і практично- професійна підготовка, оновлення освітньо-професійних програм за спеціальністю 014 «Середня освіта (Фізична культура)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Окрім того, мають бути визначені критерії ефективності застосування STEAM-освітнього професійно-орієнтованого середовища у закладі вищої освіти та його ресурсного потенціалу в процесі підготовки нового покоління вчителів фізичної культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова С. В. Педагогічні умови формування соціальної активності особистості. Теорія та методика навчання та виховання. 2013. Вип. 34. С. 5–15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_ttmniv_2013_34_3 (дата звернення: 15.12.2019).
2. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни. Москва : Мысль, 1991. 299 с.
3. Ажиппо О. Ю. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2013. 39 с.
4. Алексеенко Г. Ф., Бех І. Д., Жевага С. І., Зубалій М. Д., Постовий В. Г. та ін. Педагогічний словник для молодих батьків. Київ : ДЦССМ, 2002. 348 с.
5. Ананьев Б. Г. Индивидуальное развитие человека и константность восприятия. Москва : МГУ, 1968. 335 с.
6. Андрагогічні засади професійного навчання безробітних: колективна монографія / за заг. ред. Л. М. Капченка. Київ: ІПК ДСЗУ, 2013. 124 с.
7. Андрієвська В. В. Професійна компетенція: теорія і практика її оцінки на заході. *Науково-методичне забезпечення діяльності сучасної професійної школи*. Київ, 1994. Ч. 1. С. 25–29.
8. Андросова Т. В., Чернишова Л. О., Козуб В. О. Методика оцінки міжнародної конкурентоспроможності підприємств. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2012. Вип. 2. С. 189–197. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esprstp_2012_2_29 (дата звернення: 14.11.2015).
9. Андрущенко В. П. Нову школу збудує новий вчитель. *Освіта*. 2016. № 47. С. 2–3.
10. Андрущенко В. П., Бондар В. І. Модернізація педагогічної освіти відповідно до викликів ХХІ століття. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського*. Серія: Педагогічні науки.

Миколаїв, 2010. Вип. 1.28. С. 12–20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2010_1 (дата звернення: 08.11.2013).

11. Андрущенко В. П., Зязюн І. А., Кремень В. Г. та ін. Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз: монографія. Київ: Наукова думка, 2003. 853 с.

12. Арефьев В. Г. Основы теории та методики фізичного виховання: підручник. Київ: В-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. 268 с.

13. Артем'єва Т. Развитие личности и ее способностей. *Проблемы психологии личности*. Москва : Наука, 1982. С. 169–172.

14. Атамась О. А. Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до впровадження технологій оздоровчого фітнесу: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2015. 23 с.

15. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. Москва, 1966. 606 с.

16. Багдік'ян С. В. Освітні послуги: дослідження поняття, класифікація, базові характеристики. *Економіка, Менеджмент, Підприємництво*. 2010. № 22 (1). С. 97–100.

17. Бакмаев А. Ш, Магомедов Ш. А. Компетентностный подход в подготовке магистров к профессионально-педагогической деятельности. *Мир науки, культуры и образования*. 2015. №1(50). С. 28–30.

18. Бандура А. О. Теория социального научения. Санкт-Петербург : Евразия, 2000. 320 с.

19. Бекоева М. И. Основные подходы к изучению проблемы профессиональной мобильности студентов. *Молодой ученый*. №17. 2014. С. 450–452.

20. Белбін Мередит Р. Management Teams. URL: <http://www.cecsi.ru> (дата звернення: 19.10.2019).

21. Бех І. Д. Особистісно орієнтоване виховання : науково-методичний посібник. Київ : ІЗМН, 1998. 328 с.

22. Белікова Н. О. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до здоров'язбережувальної діяльності: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 2012. 45 с.

23. Белікова Н., Индика С. Особливості підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до рекреаційно оздоровчої діяльності у Польщі. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. Зб. наук. пр. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Луцьк. 2018. №1 (41). С. 5–10.

24. Бельський Я. Теоретичні і методичні основи підвищення ефективності праці вчителів фізичної культури : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2000. 46 с.

25. Биков В. Ю., Білоус О. В., Богачков Ю. М. та ін. Основи стандартизації інформаційно-комунікаційних компетентностей в системі освіти України : метод. рекомендації. Київ : Атіка, 2010. 88 с.

26. Бібік Н. М., Овчарук О. В. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики / за заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : К.І.С., 2004. 111 с.

27. Білоус О. С. Творча активність як важлива характеристика професіоналізму сучасного педагога музики. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*. Серія : Педагогіка і психологія. 2015. № 2. С. 109–113. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vduer_2015_2_19 (дата звернення: 14.08.2018).

28. Біницька О. П. Економічна підготовка майбутніх вихователів: на прикладі Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії. *Педагогічний дискурс*. 2011. Вип. 9. С. 35–39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/peddysk_2011_9_10 (дата звернення: 14.07.2017).

29. Благій О., Лисакова Н. Тенденції розвитку групових фітнес-програм. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2013. № 2. С. 54–58. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/TMFVS_2013_2_11 (дата звернення: 23.10.2016).

30. Блажко О. А. Підготовка майбутніх учителів до профільного навчання хімії учнів загальноосвітніх навчальних закладів: теоретико-методичні засади : монографія. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2018. 328 с.

31. Блінов О. А. Психологічне забезпечення переговорного процесу : навч. посібн. Київ : НАУ, 2013. 248 с.

32. Бляшевська А. В., Найт Н. Ф., Денисенко Н. Г. Англійська мова за професійним спрямуванням (багатомовна комунікація у галузі фізичного виховання і спорту): навч.- метод. посіб. Луцьк: Вежа-Друк, 2018. 100 с.

33. Бобрицька В. І. Професійна мобільність: контекст болонських реформ. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Педагогіка. Психологія*. 2013. № 20. С. 42–45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Potip_2013_20_12 (дата звернення: 24.01.2017).

34. Бондар В. І. Проблеми теоретичної компетентності та методологічної культури дослідників у галузі педагогічних наук. *Вища освіта України*. 2016. № 3. С. 18–23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vou_2016_3_4 (дата звернення: 28.01.2019).

35. Бондаренко В. В. Навчально-методична складова формування професійних компетентностей керівників хореографічних колективів напряму підготовки «фізичне виховання». *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 10. С. 6–9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2014_10_3 (дата звернення: 16.02 2019).

36. Бондаренко В. Специфіка педагогічної стратегії вчителя початкової школи в процесі формування соціально-комунікативної активності молодшого школяра в урочній діяльності. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2011. № 39(1). С. 92–96. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppps_2011_39\(1\)_16](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppps_2011_39(1)_16) (13.12.2017) (дата звернення: 19.02.2018).

37. Бордовская Н. В., Реан А. А. Педагогика : учебное пособие. Санкт-Петербург : Питер, 2006. 304 с.

38. Борисов П. П. Компетентностно-деятельный подход и модернизация содержания общего образования. *Стандарты и мониторинг в образовании*. 2003. №11. С. 58–61

39. Бочаріна Н. О. Позитивна соціально-комунікативна активність як показник гуманістичної спрямованості соціального педагога. *Психолінгвістика*. 2013. Вип. 12. С. 246–254. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psling_2013_12_36 (дата звернення: 07.12.2020).

40. Брижак Н. Ю. Професійна мобільність як фахова якість майбутнього вчителя. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2016. Вип. 1. С. 67–70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2016_1_16 (дата звернення: 25.08.2017).

41. Буднік О. Б. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності: дис. ... д-ра. пед. наук: 13.00.04. Житомир, 2015. 514 с.

42. Бурдые П. Программа для социологии спорта. *Начала*. Москва : Socio-Logos: Фирма «Адапт», 1994. С. 257–275.

43. Буяк Б. Вища освіта: цивілізаційний аспект. *Україна-Європа-Світ: міжнародний зб. наук. пр. Серія: Історія, міжнародні відносини*. 2015. Вип. 16 (2). С. 211–219.

44. Валиева В. К. Формирование готовности студентов педвузов к физкультурно-оздоровительной и спортивно-массовой работе в общеобразовательной школе : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08. Чебоксары, 2006. 15 с.

45. Василенко М. М., Дутчак М. В., Благій О. Л., Вовканич А. С., Данилевич М. В., Жданова О. М. та ін. Освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр» з напрямку підготовки 6.010203 «Здоров'я людини»: галузевий стандарт вищої освіти України із галузі знань 0102 «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини». Київ: М-во освіти і науки України, 2013. 60 с.

46. Васюк О. В., Кустов В. Організація кредитно-модульної системи навчання у вищій школі. *Вісник Книжкової палати*. 2009. № 9. С. 24–26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2009_9_12 (дата звернення: 18.05.2016).

47. Васьков Ю. В. Добір і конструювання теоретичного компонента змісту фізкультурної освіти в середній загальноосвітній школі : автореферат дис. канд. пед. наук : 13.00.01. Харків, 1996. 24 с.

48. Вацеба О. М., Герцик М. С., Гриненко Л. В. Всеукраїнський спортивно-масовий захід: «Олімпійське лелеченя» як нова форма фізкультурно-спортивної роботи серед школярів (на прикладі загальноосвітніх шкіл міста Львова). *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. Львів. 2012. № 3. С. 130. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fvs_2012_3_35 (дата звернення: 14.10.2019).

49. Вачевський М. В. Сутність компетенцій у навчальному процесі та компетентнісний підхід у професійній освіті. *Молодь і ринок*. 2012. № 8. С. 25–32.

50. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ-Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.

51. Венжинович Н. Ф. Фраземіка української літературної мови: когнітивний та лінгвокультурологічний аспекти : дис. ... док. філолог. наук : 10.02.01. Київ, 2018. 503 с.

52. Веселовський А. П., Ільчишин І. П. Психолого-педагогічні особливості розвитку самоактуалізації студентів спортсменів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 2. С. 201–210. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2014_2_27 (дата звернення: 11.11.2018).

53. Випасняк І. П., Ковальчук Г. А., Презлята Г. В., Фотуйма О. Я. Педагогічна майстерність учителя фізичної культури : навч. посіб. / за заг. ред. Г. В. Презлятої. Івано-Франківськ : Підприємство «ЦСТПРІ «ІНІН» ВОІ «СОІУ», 2011. 314 с.

54. Вихляев Ю. М. Компетентнісний підхід до професійної підготовки майбутнього фахівця з фізичного виховання. *Вісник Чернігівського*

національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. 2015. Вип. 129(2). С. 113. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuPN_2015_129\(2\)__24](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuPN_2015_129(2)__24) (дата звернення: 11.02.2018).

55. Вихрущ В. Пансофія Я. А. Коменського як основа забезпечення компаративістського підходу в історії дидактики. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2013. № 8 (2). С. 38–45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2013_8%282%29__8 (дата звернення: 13.09.2018).

56. Віднічук М. Теоретико-прикладні засади післядипломної педагогічної освіти в умовах неперервності освіти. *Нова педагогічна думка*. 2013. № 1.2. С. 77–82. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2013_1 (дата звернення: 12.10.2016).

57. Вільчковський Е. С., Козленко М. П., Цвек С. Ф. Система фізичного виховання молодших школярів : навч.- метод. посіб. для викладачів та студ. вузів I-II рівня акредитації. Київ : ІЗМН, 1998. 230 с.

58. Вірна Ж. П., Коширець В. В. Структурно-функціональна організація особистісного простору студентської молоді. *Психологічні перспективи*. 2014. Вип. 23. С. 39–54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppst_2014_23_6 (дата звернення: 15.02.2019).

59. Вітвицька С. Практикум з педагогіки вищої школи. Метод. посіб. для студ. магістрат. за модул.-рейтин. системою навч. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. 396 с.

60. Вітвицька С. С. Компетентнісний та професіографічний підходи до побудови професіограми магістра освіти. *Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки*. 2011. Вип. (57). С. 52–58.

61. Вовк В. П. Психолого-педагогічні напрями формування конкурентно-спроможного вчителя початкової школи. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2012. Вип. 28 (1). С. 37–44. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzkr_2012_28\(1\)__7](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzkr_2012_28(1)__7) (дата звернення: 09.05.2019).

62. Вовченко І. І. Тенденції до змін розвитку дітей молодшого шкільного віку. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. Харків : ХХПІ, 2000. №22. С. 9–14.
63. Военный энциклопедический словарь / гл. ред. комиссии Н. В. Огарков. Москва : Воениздат, 1983. 863 с.
64. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. 3-тє вид., стереот. Київ : Академвидав, 2009. 616 с.
65. Володько М. В. Физическая культура и спорт как социальные феномены общества (правовые основы). *Вестник Пермского университета*. Серия : Юридические науки. 2009. № 4. С. 33–39.
66. Вольянська С. Модель багатовекторної системи неперервної освіти педагогічних працівників на регіональному рівні. *Нова педагогічна думка*. 2013. № 3. С. 20–24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2013_3_7 (дата звернення: 27.10 2016).
67. Ворон О. Значення комунікативної компетентності керівників навчальних закладів у забезпеченні неперервності освіти педагогів. *Нова педагогічна думка*. 2013. № 1.2. С. 115–117. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2013_1 (дата звернення: 25.09 2016).
68. Выдрин В. М. Введение в специальность : учеб. пособ. Москва : Физкультура и спорт, 1980. 119 с.
69. Гайнуллина З. Ж. Формирование активного отношения студентов к физической деятельности : автореф. дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.04. Москва, 1994. 24 с.
70. Гальчинська О. А., Герасимова О. Ю., Клаф Т., Комарова Н. М. Мобілізація громади на підтримку дітей та сімей. Тренінговий модуль з підготовки тренерів. Київ : Фенікс, 2010. 80 с.
71. Герасимова І. Концепція формування професійної мобільності майбутніх фахівців аграрної сфери. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2013. Вип. 6. С. 35–45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/OD_2013_6_5. (дзата звернення: 11.09.2018).

72. Голованова Н. Ф. Общая педагогика. Санкт-Петербург : Речь, 2005. 317 с.
73. Гончаренко С. У. Методика як наука. *Шлях освіти*. 2000. № 2. С. 5–11.
74. Гончаренко С. У. Методологія. / голов. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
75. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
76. Гончаренко С. У., Зязюн І. А., Талалуєва Н. О. та ін. Професійна освіта : словник / ред. Ничкало Н. Г. Київ : Вища школа, 2000. 380 с.
77. Гончарова О. М. Формування основних компонентів інформаційної культури учнів при вивченні інформатики в старших класах з використанням середовища електронного підручника: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2000. 22 с.
78. Горбунова В. В. Психологія командотворення: Ціннісно-рольовий підхід до формування та розвитку команд : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 380 с.
79. Горюнова Л. В. Профессиональная мобильность специалиста как проблема развивающегося образования России : дисс. ... д-ра пед. наук : 13.00.08. Ростов-на-Дону, 2006. 427 с.
80. Гринченко І. Б. Підготовка фахівців фізичної культури і спорту до професійної діяльності в умовах інформатизації суспільства. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. 2013. Вип. 112 (2). С. 69–73. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuPN_2013_112\(2\)_16](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuPN_2013_112(2)_16) (дата звернення: 26.04.2016).
81. Гринькевич О. С. Управління конкурентоспроможністю вищої освіти України (методологія аналізу і системи моніторингу) : дис. ... док. економ. наук : 08.00.03. Львів, 2018. 527 с.

82. Грицькова Н. В. Особливості соціально-професійної мобільності вчителя в умовах сучасної середньої школи. *Науковий вісник Донбасу*. 2011. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2011_1_6 (дата звернення: 10.04.2018).

83. Гришанова Н. А. Развитие компетентности специалистов как важнейшее направление реформирования профессионального образования. *Квалиметрия в образовании: методология и практика : матер. X симпозиума*. Кн. 6. Москва : Изд-во Исслед. центра проблем качества подготовки специалистов, 2002. 234 с.

84. Груша Л. О. Особистісно орієнтоване навчання та виховання у вищих медичних навчальних закладах. *Психолого-педагогічні науки*. 2014. № 1. С. 111–114.

85. Гукаленко О. В., Караман А. С. Культуросообразный подход в формировании физической культуры личности : материалы Респуб. науч.-практ. конф. (5–6 апр., 2001. Тирасполь) : РИО ПГУ. 2002. Вып. № 1. С. 116–117.

86. Гуменюк С. В. Гуманізація і демократизація фізичного виховання на основі особистісно орієнтовного підходу. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2012. Вып. 33. С. 292–295. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2012_33_58 (дата звернення: 19.10.2019).

87. Давидович Л. В. Модель підготовки майбутнього вчителя музики до реалізації вокально-педагогічної спадщини М. Глінки у професійній діяльності як наукова проблема. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. 2010. Вып. 32. С. 29–35.

88. Данилевич М. В. Аксіологічний та культурологічний підходи у професійній підготовці майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до рекреаційно-оздоровчої діяльності. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія № 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури /фізична культура і спорт» 3б. *Наукових праць / за ред. Г. М. Арзютова*. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. Вып. 3К(44)14. С. 191–195.

89. Данилевич М. В. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до рекреаційно-оздоровчої діяльності: дис. ... док. пед. наук: 13.00.04. Львів, 2018. 533 с.

90. Данилевич М., Ярошик М. Ефективність навчального процесу бакалаврів фізичного виховання згідно з вимогами Болонської декларації. *Теорія і методика фізичного виховання*. 2008. № 4. С. 78–81.

91. Даньшева С. О. Обґрунтування вибору інтегрованої технології формування професійної мобільності майбутнього інженера. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2013. Вип. 28. С. 115–121.

92. Дебич М. А. Теоретичні засади інтернаціоналізації вищої освіти: міжнародний досвід : монографія. Ніжин : ПП Лисенко, 2019. 408 с.

93. Дем'яненко Н. М. Загальнопедагогічна підготовка вчителя в Україні (XIX ст.–перша пол. XX ст.). Київ: ІЗІМН, 1998. 328 с.

94. Демин В. А. Профессиональная компетентность специалиста: понятие и виды. Стандарты и мониторинг в образовании. 2000. № 4. С. 34–42..

95. Деминский А. Ц. Научные основы конструирования дидактических моделей тренера-преподавателя к работе в системе образования. Кировоград : ДЛАУ, 2000. 303 с.

96. Дендиренко О. О. Формування професійної компетентності майбутніх суднових механіків у процесі інтеграції природничих і загальнотехнічних дисциплін : дис. ... док. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2018. 344 с.

97. Денисенко Н. Г. Denysenko Nataliia. Andragogic approach as a basis for the formation of professional mobility of future teachers of physical education. Development trends in pedagogical and psychological sciences: the experience of countries of Eastern. Europe and prospects of Ukraine: monograph / edited by authors. 1st ed. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2018. P. 370–391.

98. Денисенко Н. Г. Державна атестація з теорії і методики фізичного виховання. Типові питання і відповіді до екзаменаційних білетів для студентів

педагогічних коледжів. 2-е вид.: навч.- метод. посіб. Луцьк: ПП Іванюк В. П., 2017. 190 с.

99. Денисенко Н. Г. Дуальна форма здобуття освіти як інструмент формування мобільних учителів фізичної культури для потреб Нової української школи. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова: Зб. наук. праць*. 2018. Вип. ЗК (97)18. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). С. 174–178.

100. Денисенко Н. Г. Еволюція поняття «мобільність» упродовж ХІХ – поч. ХХ століття. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: Зб. наук. праць*. 2018. Вип. 60. Т. 1. С. 224–229.

101. Денисенко Н. Г. Забезпечення формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури через Steam-освіту як оновленого середовища закладу вищої освіти. The 3 rd International scientific and practical conference «Fundamental and applied research in them odern world» (October 21–23, 2020) VoScience Publisher, Boston, USA. 2020. P. 299–306.

102. Денисенко Н. Г. Задачний підхід і його роль у системі підготовки майбутніх учителів фізичної культури. *Педагогічні науки: Зб. наук. праць*. Херсон. 2018. Випуск LXXXI. Т. 3. С. 254–259.

103. Денисенко Н. Г. Застосування технологій особистісно-орієнтованого навчання у процесі вивчення спецкурсу «Інноваційні методики фізичного виховання». *Молода спортивна наука України*. Львів. 2015. Т. 2. С. 63–67.

104. Денисенко Н. Г. Зв'язок особистісного і діяльнісного підходів у системі підготовки майбутніх учителів фізичної культури. *Інноваційна педагогіка»: Зб. наук. праць Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій*. 2018. Вип. 4. Т. 1. С. 111–116.

105. Денисенко Н. Г. Зміст формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури для потреб національної школи. *Молодь та ринок*. 2017. № 7. С. 83–88.

106. Денисенко Н. Г. Компетентнісний період у системі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. *Лабіринти*

реальності: матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. Монреаль: СРМ «ASF», 2017. С. 271–177.

107. Денисенко Н. Г. Компетентнісний підхід у структуруванні навчальної дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання» як важлива передумова для підвищення якості підготовки вчителя фізичної культури. *Молодий вчений*. 2018. № 1 (53). С. 296–300.

108. Денисенко Н. Г. Компетентнісний підхід як умова формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. *Підготовка майбутніх педагогів у контексті стандартизації початкової освіти*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (м. Бердянськ, 13-15 вер. 2017). Бердянськ, 2017. С. 443–448.

109. Денисенко Н. Г. Критерії оцінки якості підготовки сучасного фахівця фізичного виховання. *Національна освіта в стратегіях соціокультурного вибору: теорія, методологія, практика*: матеріали I міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 14 квіт. 2017 р.). Луцьк, 2016. С. 364–367.

110. Денисенко Н. Г. Крос-функціональна мобільність як складова формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури. *Імідж сучасного педагога*. 2018. № 1. С. 33–38.

111. Денисенко Н. Г. Крос-функціональність як складова формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. *Вектор пошуку в сучасному освітньому просторі*: матеріали VI всеукр. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 22 лют. 2019 р.). Луцьк, 2019. С. 27–30.

112. Денисенко Н. Г. Луць В. П. Фізична культура як чинник творчого розвитку особистості дитини. *Актуальні проблеми фізичного виховання, спорту та туризму в сучасних умовах життя*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 28–29 квіт. 2015 р.). Луцьк, 2015. С. 101–104. *Здобувачеві належить ідея дослідження*.

113. Денисенко Н. Г. Методика навчання техніці фізичних вправ (зразок виконання методичного завдання з дисципліни ТМФВ): презентаційні матеріали.

Вектор пошуку в сучасному освітньому просторі: матеріали VIII всеукр. наук.-практ. Інтерн. конф. (м. Луцьк, 04 квіт. 2020 р.). Луцьк, 2020. С. 23–28.

114. Денисенко Н. Г. Методологічні підходи в системі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. *Актуальні проблеми реформування системи виховання та освіти в Україні*: матеріали I міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 21-22 квіт. 2017). Львів, 2017. С. 63–66.

115. Денисенко Н. Г. Модель формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. The 2nd International scientific and practical conference “Science and education: problems, prospects and innovations” (November 4-6, 2020) CPN Publishing Group, Kyoto, Japan. 2020. P 314–325.

116. Денисенко Н. Г. Науково-дослідницька робота як стратегічний елемент фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури в початковій школі. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. Науковий журнал. Харків. 2010. Вип. С. 47–50.

117. Денисенко Н. Г. Нові підходи у системі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. *Вектор пошуку в сучасному освітньому просторі*: матеріали IV всеукр. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 15 лют. 2018 р.). Луцьк, 2018. С. 22–24.

118. Денисенко Н. Г. Оновлення змісту фахових навчальних дисциплін у процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*: зб. наук. праць. 2015. Вип. 29. Серія: Педагогічні науки. С.143–147.

119. Денисенко Н. Г. Оновлення якості освіти як науково-теоретична проблема і предмет наукових студій. The 11th International scientific and practical conference «Perspectives of world science and education» (July 15–17, 2020) CPN Publishing Group, Osaka, Japan. 2020. P. 103–115.

120. Денисенко Н. Г. Особистісно зорієнтоване фізичне виховання у Новій українській школі (для підготовки майбутніх учителів фізичної культури): навчально-методичний посібник. Луцьк: Вежа-Друк, 2020. 208 с.

121. Денисенко Н. Г. Педагогічне оцінювання на основі комп'ютерного тестування готовності майбутніх учителів фізичної культури до оздоровчої роботи з молодшими школярами в умовах педагогічного коледжу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова: зб. наук. праць*. 2015. Вип. ЗК 2 (57). Серія 15. С. 381–387.

122. Денисенко Н. Г. Підготовка фахівця в умовах ВНЗ I–II рівня акредитації для діяльності в галузі рекреаційного туризму. *Актуальні проблеми фізичного виховання, спорту та туризму в сучасних умовах життя: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 28–29 квіт. 2015 р.)*. Луцьк, 2015. С. 151–153.

123. Денисенко Н. Г. Погляди на мобільність у фізичному вихованні з позиції теорії андрагогіки. *Науковий часопис. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова: Зб. наук. праць*. 2018. Вип. 60. Серія 5. С. 256–262.

124. Денисенко Н. Г. Посилення змістового наповнення професійно орієнтованих дисциплін з урахуванням специфіки формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. *Вектор пошуку в сучасному освітньому просторі: матеріали VIII всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф., (м. Луцьк, 4 квіт. 2020 р.)*. Луцьк, 2020. С. 264–271.

125. Денисенко Н. Г. Практичний аспект упровадження особистісно орієнтованого навчання у фізичному вихованні. *Вектор пошуку в сучасному освітньому просторі: матеріали III всеукр. наук.-практ. конференції. (м. Луцьк, 7 груд. 2017 р.)*. Луцьк, 2017. С. 230–233.

126. Денисенко Н. Г. Проблема підготовки майбутніх учителів фізичної культури до впровадження здоров'язбережувальних технологій у старшій школі. *Вектор пошуку в сучасному освітньому просторі: матеріали VII всеукр. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 12 груд. 2019 р.)*. Луцьк, 2019. С. 30–32.

127. Денисенко Н. Г. Професійна мобільність майбутніх учителів фізичної культури в процесі навчання у ВНЗ: задачний підхід. *Інноваційні наукові*

дослідження у галузі педагогіки та психології: матеріали I всеукраїн. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 2-3 лют. 2018). Запоріжжя, 2018. С. 192–196.

128. Денисенко Н. Г. Професійна мобільність як результат фахової успішності майбутніх учителів фізичної культури. *Актуальні проблеми педагогічної освіти: європейський і національний вимір*: матеріали III всеукр. наук.-практ. конф. з міжнарод. участю (тез. доп.). (м. Луцьк 31 травн.–1 червн. 2018 р.). Луцьк, 2018. С. 22–29.

129. Денисенко Н. Г. Професійна мобільність як ресурс професійної успішності майбутніх учителів фізичної культури. *Актуальні проблеми формування успішної особистості в сучасному освітньому просторі*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 22–24 листоп. 2017 р.). Вінниця: ВГПК, 2017. С. 170–172.

130. Денисенко Н. Г. Професійна мобільність як фахова якість сучасного вчителя фізичної культури. *Молодий вчений*. 2018. № 12.1 (64.1). С. 30–34.

131. Денисенко Н. Г. Професіографічний підхід як складова формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. *Virtus: Scientific Journal* /Editor-in-Chief M. A. Zhurba. 2017. October. № 17. P. 100–105.

132. Денисенко Н. Г. Роль ресурсного підходу в системі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*: Зб. наук. праць. Вип. ЗК 2 (84). 2017. Серія 15. С. 149–152.

133. Денисенко Н. Г. Сучасний погляд на нові підходи у системі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. *Валеологія: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку*: матеріали XV міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 5 -7 квіт. 2017). Харків, 2017. С. 135–138.

134. Денисенко Н. Г. Учитель фізичної культури нового покоління: орієнтація на особистість: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2020. 200 с.

135. Денисенко Н. Г. Формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури: теорія та методика: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2021. 460 с.

136. Денисенко Н. Г. Формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури: історико-педагогічний аспект. Серія 1. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури в контексті професійної мобільності (історичний аспект): навч.-метод. посіб. Луцьк: Вежа-Друк, 2020. 168 с.

137. Денисенко Н. Г. Формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури: методологічний аспект. Серія 2. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури в контексті професійної мобільності (методологічний аспект): навч.-метод. посіб. Луцьк: Вежа-Друк, 2020. 172 с.

138. Денисенко Н. Г. Формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури крізь призму андрагогічних ідей К. Д Ушинського. *Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі*: матеріали III міжнар. науково-практ. конф. (м. Одеса, 23 трав. 2017). Одеса, 2017. С. 575–576.

139. Денисенко Н. Г. Фребель – педагогіка в дії: теорія і практика. *Virtus: Scientific Journal/ Editor-in-Chief M. A. Zhurba*. 2020. November. № 47. Р. 108–126.

140. Денисенко Н. Г., Бляшевська А. А, Гайдар Т. Ю, Найт Н. Ф. Поліфонія трактування проблеми цінностей у наукових студіях. *Нова педагогічна думка*. 2018. № 2 (94). С. 71–75. 24. Денисенко Н. Г., Марчук С. С. Взаємозв'язок особистісного і діяльнісного підходів як гарантія формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. *Педагогічні науки: Зб. наук. праць*. 2018. Вип. LXXXII. Т. 1. С. 107–112.

141. Денисенко Н. Г., Бляшевська А. В., Бортнюк Т. Ю., Бахомент С. П., Найт Н. Ф., Тарадюк Д. О. Дуальний підхід у контексті запровадження європейських стандартів вищої освіти в Україні. *European humanities studies: State and Society / Europejskie studia humanistyczne: Państwo i Społeczeństwo*. Issue 2, 2018. (Poland-Ukraine). С. 180–196.

142. Денисенко Н. Г., Бортнюк Т. Ю, Найт Н. Ф, Стасюк Д. О. Інноваційна педагогіка Ф. Фребеля через онлайн-сервіс «PREZI». *Інноватика у вихованні: Зб. наук. праць*. 2020. Вип. 11. Т. 2. С. 109–120.

143. Денисенко Н. Г., Бортнюк Т. Ю. Дуальна освіта як складова професійної мобільності сучасного педагога. *Виклики та парадокси соціальної взаємодії в постмодерному світі: лінгвістичний та психологічний аспекти: матеріали I міжнарод. наук.-прак. конф. (м. Луцьк, 11–12 квіт. 2019 р.).* Луцьк, 2019. С. 236–240.

144. Денисенко Н. Г., Гузенко О. А. Оценка готовности будущих учителей физической культуры к профессиональной деятельности. *Проблемы качества физкультурно-оздоровительной и здоровьезберегающей деятельности образовательных учреждений: материалы междунар. науч.-практ. конф. (г. Екатеринбург, 23 апр. 2015).* Екатеринбург, 2015. С. 289–292.

145. Денисенко Н. Г., Марчук С. С. Сучасна модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності. The 8 th International scientific and practical conference «Modern science: problems and innovations» (October 18–20, 2020) SSPG Publish, Stockholm, Sweden. 2020. p. 172–180.

146. Денисенко Н. Г., Марчук С. С. Теорія дитячої гри Ф. Фребеля і К. Ушинського та можливості її використання у професійній підготовці мобільно зорієнтованого вчителя фізичної культури. *Development trends in pedagogical and psychological sciences: the experience of countries of Eastern. European dprospects of Ukraine: monograph / edited by authors. 1st ed. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2020. P. 45–65.*

147. Денисенко Н. Г., Марчук С. С., Найт Н. Ф. Компетентності з мобільним змістом у матрицях національних освітніх програм підготовки учителів фізичної культури. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова: Зб. наук. праць. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2020. Вип. 72. Т. 1. С. 157–161.*

148. Денисенко Н. Г., Марчук С. С., Табак Н. В., Найт Н. Ф. Компетентнісний підхід у системі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури у Сполучених Штатах Америки: *Освітній дискурс: Зб. наук. праць. 2020. № 20 (2). С. 20–31.*

149. Денисенко Н. Г., Н. Ф. Найт. The Reformation Period of K. D. Ushinskyi in the System of Professional Mobility Formation of Future Physical Education. *Вектор пошуку в сучасному освітньому просторі: матеріали V всеукр. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 11 груд. 2018 р.).* Луцьк, 2018. С. 18–20. *Здобувачеві належить аналіз змісту педагогічної спадщини К. Ушинського.*

150. Денисенко Н. Г., Найт Н. Ф. Європейський досвід дуальності у перспективах розвитку національної вищої освіти. Інновації у вищій школі в контексті інтернаціоналізації освіти: колективна монографія. Вид. перше. Луцьк: Луцький НТУ, 2019. С. 104–123.

151. Денисенко Н. Г., Найт Н. Ф., Романчук Т. П. Творчість – запорука успішності сучасного педагога. *Вектор пошуку в сучасному освітньому просторі: матеріали V всеукр. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 11 груд. 2018 р.).* Луцьк, 2018. С. 230–232. *Здобувачеві належить характеристика інноваційних методів активного навчання сучасного педагога.*

152. Денисенко Н. Г., Северіна Л. Є., Табак Н. В. Модель формування готовності учителя фізичної культури нового покоління для потреб Національної школи. *Молодий вчений.* 2018. № 12.1 (64.1). С. 25–28.

153. Денисенко Н. Г., Смірнов С. В. Компетентнісно-орієнтоване наставництво як засіб інноваційної підготовки майбутніх офіцерів запасу в умовах ВНЗ. *Молодий вчений.* 2016. № 12.1 (40). С. 413–415.

154. Денисенко Н. Г., Стасюк Д. О. Я в рукотворному світі: Фребель педагогіка в дії: навч.-метод. посіб. Луцьк: Вежа-Друк, 2018. 100 с.

155. Денисенко Н. Г., Тарадюк Д. О. Професійна підготовка майбутніх вихователів до впровадження тьюторської технології в інклюзивному освітньому просторі. *Pedagogy in EU countries and Ukraine at the modern stage: BaiaMare: Izdevnieciba. «Baltija Publishing».* 2018.(II). P. 106–108.

156. Денисенко Н. Г., Тарадюк Д. О. Функції тьютора як педагога в системі професійної освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова: Зб. наук. праць.* 2019. Вип. 66. Серія 5. С. 55–59.

157. Денисенко Н. Г., Тарасюк В. Й. Концепція формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. *Національна освіта в стратегіях соціокультурного вибору: теорія, методологія, практика*: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 16 травн. 2017 р.). Луцьк, 2017. С. 107–109.

158. Денисенко Н., Северіна Л. Творчо-діяльнісний підхід у системі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. *Вектор пошуку в сучасному освітньому просторі*: матеріали II всеукр. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 27 лют. 2017 р.). Луцьк, 2017. С. 16–19. *Здобувачеві належить аналіз змісту даного підходу.*

159. Денисова Л. В. Хмарні технології в освітньому процесі вищих навчальних закладів фізичної культури і спорту: стан питання та перспективи застосування. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Сер. : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. 2014. Вип. 118(2). С. 35–38.

160. Державна програма розвитку фізичної культури і спорту в Україні. Закон України «Про фізичну культуру і спорт». Київ : ВППДКНТ, 1994. 23 с.

161. Державний стандарт початкової загальної освіти (зі змінами, затвердженими колегією Міністерства освіти і науки України. «Про підсумки переходу початкової ніколи на новий зміст та структуру навчання». № 1/9-695 від 06.12.2005.

162. Дернова М. Г. Дуальна модель вищої професійної освіти дорослих: європейський досвід. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2014. Вип. 2. С. 137–145. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/OD_2014_2_19 (дата звернення: 9.10.2019).

163. Джек Уэлч, Джон Бирн Джек. Мои годы в GE. Москва : Манн, Иванов и Фербер, 2011. 528 с.

164. Джуринський П. Б. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Одеса, 2013. 43 с.

165. Димань Т. М., Боньковський О. А., Вовкогон А. Г. Європейський простір вищої освіти та Болонський процес : навчально-методичний посібник. БНАУ, 2017. Одеса : НУ «ОМА», 2017. 106 с.

166. Добровольстков О. В. Теоретический анализ соотношения креативности и творчества в отечественной науке. *Вестник Университета Российской академии образования*. 2010. № 3. С. 137–140.

167. Добрянський І. А. Модернізація освітнього потенціалу: регіональна проєкція. *Вісник Черкаського університету*. Серія: Педагогічні науки. 2009. Вип. 162. С. 54–61.

168. Дручик В. Д. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до впровадження здоров'язбережувальних технологій у старшій школі : дис....канд. пед. наук : 13.00.04. Луцьк, 2017. 247 с.

169. Дубасенюк О. А. Теоретико-методологічні засади впровадження особистісно орієнтованого підходу у професійно-педагогічній підготовці майбутнього вчителя. *Професійно-педагогічна освіта: особистісно орієнтований підхід: монографія*. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. С. 14–40.

170. Дубогай О. Д. Фізкультура як складова здоров'я та успішного навчання дитини. Київ : Шкільний світ, 2006. 128 с.

171. Дурай-Новакова К. М. Формирование профессиональной готовности студентов к педагогической деятельности : автореф. дисс. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Москва, 1983. 32 с.

172. Дутчак М. Готовність майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до роботи в сфері фізичної рекреації. *Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення*. Матеріали X Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю. Львів, 2016. С. 351–353.

173. Дяченко Л. М. Психолого-педагогічна підготовка майбутніх учителів загальноосвітніх шкіл в університетах Федеративної Республіки Німеччина: стан і реалії: метод. рек. Київ: ДКС центр, 2016. 84 с.

174. Дьяченко М, Кандыбович Л. Психологический словарь-справочник. Минск: Харвест; Москва: АСТ, 2001. 576 с.
175. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за ред. І. Д. Звереві. Київ-Сімферополь : Універсум, 2013. 536 с.
176. Єрмакова І. П. Модель підготовки майбутнього вчителя суспільствознавчих дисциплін до використання дослідницької технології у професійній діяльності. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. Сер. : Педагогіка. 2011. Т. 173, Вип. 161. С. 32–37. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchduped_2011_173_161_9. (дата звернення: 12.10.2016).
177. Жигір В.І., Чернега О. А. Професійна педагогіка : навчальний посібник / за ред. М. В. Вачевського. Київ : Кондор-Видавництво, 2012. 59 с.
178. Завалевський Ю. І. Формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2014. Вип. 5. С. 76–84. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDU_2014_5_14 (дата звернення: 12.10.2016).
179. Загородня Л., Барсуковська Г. Інноваційні педагогічні технології як засіб формування фізкультурно-оздоровчої компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2014. Ч. 3. С. 113–115. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znprudpu_2014_3_16 (дата звернення: 18.05.2018).
180. Занюк С. С. Динаміка когнітивного компонента в контексті розвитку мотивації. *Проблеми загальної та педагогічної психології*: зб. наук. пр. Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2001. № 2, 3. С. 88–93.
181. Захарін С. В. Особливості розвитку вищої освіти в контексті сучасних викликів. *Економіка і управління*. 2011. № 4. С. 25–29.
182. Захаріна Є. А. Особливості професійної підготовки фахівців з фізичного виховання і спорту для організації спортивного дозвілля учнівської

молоді в аквацентрах. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Серія: Педагогічні науки: зб. наук. пр. 2017. № 2. С. 226–232.

183. Захаріна Є. А. Порівняльний аналіз канадського та австралійського досвіду професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. URL: http://www.nbuiv.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2012_35_1/Zaharina.pdf (дата звернення: 08.04.2014).

184. Захаріна Є. А. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до позакласної та позашкільної оздоровчо-виховної роботи: теорія та методика: монографія. Запоріжжя: КПУ, 2012. 440 с.

185. Захаріна Є. А. Сучасний погляд на професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури до позакласної та позашкільної оздоровчо-виховної роботи. *Наукові записки Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова*. Серія: Педагогічні та історичні науки. 2011. Вип. 97. С. 62–68.

186. Захаріна Є. Бельгійський досвід професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до позакласної та позашкільної оздоровчо-виховної роботи. URL: [file:///C:/Users/user/Downloads/Fvs_2012_3_17%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/Fvs_2012_3_17%20(1).pdf) (дата звернення: 05.06.2017).

187. Захаріна Є. Національний освітній глосарій: вища освіта / за ред. В. Г. Кременя. Київ: Плеяди, 2014. 100 с.

188. Захарченко В. М., Луговий В. І., Рашкевич Ю. М., Таланова Ж. В. Розроблення освітніх програм. Методичні рекомендації / за ред. В. Г. Кременя. Київ : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. 120 с.

189. Зеер Э. Ф. Ключевые квалификации и компетенции в личностно ориентированном профессиональном образовании. *Образование и наука*. 2000. № 3. С. 90–102.

190. Зеер Э. Ф. Психология профессионального образования: учеб. пособие. Москва: Изд-во Московского психолого-социального института; Воронеж: МОДЭК, 2003. 480 с.

191. Зеер Э. Ф., Сыманюк Э. Э. Кризисы профессионального становления личности. *Психологический журнал*. 2003. № 6. С. 35–44.

192. Зембицька М. В. Концептуальні підходи до здійснення наставництва молодих учителів у США. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2015. Вип. 1. С. 179–185. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDU_2015_1_37 (дата звернення: 17.11.2016).

193. Зиммель Г. Социология пространства. Избранное: в 2 т. Москва : Юристъ, 1996. Т. 2. 607 с.

194. Змеёв С. И. Становление андрагогики: развитие теории и технологии обучения взрослых : автореф. дисс. ... д-ра. пед. наук : 13.00.01. Москва, 2000. 44 с.

195. Золотарьов Е. О. Соціальна мобільність (філософський аспект): автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.11. Одеса, 1995. 18 с.

196. Зязюн І. А. Неперервна професійна освіта: проблеми пошуки, перспективи. Київ: Віпол, 2000. 234 с.

197. Игошев Б. М. Системно-интегративная организация подготовки профессионально мобильных педагогов : автореф. дисс. ... д-ра пед. наук : 13.00.08. Москва, 2008. 39 с.

198. Ильин Е. П. Психология физического воспитания: учебное пособие для студентов педагогических институтов по специальности «Физическое воспитание». Москва : Просвещение, 1987. 287 с.

199. Іванів О. Професійна компетентність як складова професійної діяльності викладача ВНЗ. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2016. № 1. С. 25–32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pippo_2016_1_4 (дата звернення: 14.10.2018).

200. Іванова Л. І. Конкретизація понятійного апарату в аспекті підготовки майбутніх учителів фізичної культури до роботи з учнями з відхиленнями у стані здоров'я. *Педагогічні науки: теорія, інноваційні технології*. 2012. № 1 (19). С. 20–28.

201. Іванова Л. І. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2007. 22 с.

202. Іванченко Є. А. Формування професійної мобільності майбутніх економістів у процесі навчання у вищих навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2005. 266 с.

203. Іващенко В. П., Безкопильний О. П. Теорія і методика фізичного виховання : підручник. Черкаси : Видавництво ЦНТЕІ, 2006. 420 с.

204. Іващенко В. П., Безкопильний О. П. Теорія і методика фізичного виховання: підручник. Черкаси, 2006. 420 с.

205. Кабусь Н. Д. Ресурсний підхід як підґрунтя соціально-педагогічної діяльності зі сталого розвитку соціальних груп. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія: Педагогіка. 2016. № 1. С. 10–16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPU_ped_2016_1_ (дата звернення: 07.04.2019).

206. Калінічева Г. Л. Вища освіта України в контексті сучасних цивілізаційних змін. *Українознавчий альманах*. 2014. Вип. 17. С. 146–149. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukralm_2014_17_43. (дата звернення: 14.05.2018).

207. Калхун К. Університет у кризі? *Спільне: журнал соціальної критики*. 2011. № 3. С. 8–17.

208. Кан-Калик В. А., Никандров Н. Д. Педагогическое творчество. Москва : Педагогика, 1990. 144 с.

209. Капченка Л. М. Андрагогічні засади професійного навчання безробітних : Колективна монографія / за заг. ред. Л. М. Капченка. Київ : ІПК ДСЗУ, 2013. 124 с.

210. Карамушка Л. М., Філь О. А. Психологічний аналіз особливостей діяльності конкурентоздатної управлінської команди освітньої організації. *Актуальні проблеми психології*. Т. 1. : Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія / за ред. С. Д. Максименка, Л. М. Карамушки. Київ : Міленіум, 2005. Част. 16. С. 28–42.

211. Карпюк Р. П. Концептуальні засади сучасної парадигми якості вищої фізкультурної освіти. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. Серія 15.

Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наук. пр. Київ, 2015. № 3 (2). С. 153–156.

212. Квятковський Д. О. Роль ідеалів у формуванні морально-ціннісної орієнтації випускників. URL: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2006/txt/06kdomov.pdf> (дата звернення: 17.04.2017).

213. Кириллов А. Н. Некоторые аспекты воспитания осознанной потребности систематически заниматься физической культурой. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2006. № 10. С. 23–28.

214. Клименко Ю. А. Професійна мобільність майбутніх учителів у країнах Євросоюзу: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Умань, 2011. 20 с.

215. Климова К. Я. Теорія і практика формування мовнокомунікативної професійної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей педагогічних університетів : монографія. Житомир : ПП «Рута», 2010. 560 с.

216. Клопов Р. В. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту із застосуванням інформаційних технологій: теорія і практика: монографія. Запоріжжя: Запорізький нац. ун-т, 2010. 386 с.

217. Клопов Р. В. Системний підхід як методологія дослідження професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр. Запоріжжя, 2009. № 4 (57). С. 138–145.

218. Княжева І. Особистісно-діяльнісний підхід у дослідженні методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін. *Гірська школа Українських Карпат*. 2015. № 12–13. С. 190–192. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gasuk_2015_12-13_66 (дата звернення: 19.10.2018).

219. Ковалева А. И. Профессиональная мобильность. *Энциклопедия гуманитарных наук*. 2012. № 2. С. 298–300.

220. Ковальчук Н. П. Рівні професійного самовдосконалення особистості студентської молоді педагогічного коледжу. Умань : Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка, 2007. 123 с.

221. Ковтунець В., Луговий В., Калашнікова С., Курбатов С., Таланова Ж. Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти в рамках проекту Європейського Союзу «Національний Темпус-офіс в Україні». 2016. URL: <http://www.sau.kiev.ua/docs/20161220/recomendations.doc> (дата звернення: 25.12.2016).

222. Козак Н. В. Дидактичні основи професійної підготовки майбутніх учителів у ФРН (II половина XVIII кінець XX ст.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2000. 15 с.

223. Коляда М. Г. Методика рішення задач на основі комбінаторно-логічного мислення. *Наукові праці Вищого навчального закладу «Донецький національний технічний університет»*. Сер. : Педагогіка, психологія і соціологія. 2013. № 2. С. 122–125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npdntu_pps_2013_2_27 (дата звернення: 22.10.2019).

224. Конох А. П. Професійна підготовка майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму у вищому навчальному закладі: монографія. Запоріжжя: ЗДУ, 2006. 494 с.

225. Константюк Н. І. Основні засади підвищення конкурентоспроможності вищої освіти України в умовах формування глобальної економіки. *Сталий розвиток економіки*. 2013. № 3. С. 26–28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sre_2013_3_7 (дата звернення: 24.10.2019).

226. Конституція України (прийнята на 5-ій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р.). Київ: Преса України, 1997. 80 с.

227. Коробко Н. В. Професійно мобільний магістр педагогіки вищої школи: крок до конкурентоспроможного фахівця. Теорія та практика підготовки науково-педагогічних кадрів в Україні. НАПН України. Ун-т менеджменту освіти. Київ, 2015. С. 314–327.

228. Коробко Н. В. Формування професійної мобільності майбутніх магістрів педагогіки вищої школи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2017. 229 с.

229. Коробко Н. В. Формування професійної мобільності майбутніх магістрів педагогіки вищої школи в умовах сталого розвитку. *Theory and methods of educational management*. 2016. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ttmuo_2016_1_9 (дата звернення: 06.07.2019).

230. Корольова Т. В. Визначення компонентів фахової культури майбутніх спеціалістів. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Педагогічні науки. Луганськ, 2013. № 10 (3). С. 131–140.

231. Короткий словник актуальних педагогічних термінів / упор. Н. М. Флегонтова. Київ : КНУТД, 2013. 55 с.

232. Косенко Ю. В. Основи теорії мовної комунікації : навч. посіб. Суми : Сумський державний університет, 2011. 187 с.

233. Котлярова Л. Т. Творчі задачі - передумова формування вчителя образотворчого мистецтва. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. 2008. № 12. С. 76–82. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/had_2008_12_12 (дата звернення: 11.02.2018).

234. Koyn Ruth Von der Cohn. Psychoanalyse zur themenzentrierten Interaktion: Von der Behandlung einzelner zu einer Pädagogik für alle. Stuttgart : Klett-Cotta, 1991. 248 p.

235. Коцан І. Я. Професійна підготовка сучасного учителя: проблеми і орієнтири. *Вища освіта України*. 2013. № 2. С. 13–19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vou_2013_2_6 (дата звернення: 16.07.2017).

236. Коць М. О. Концептуальні засади побудови моделі активності суб'єктів педагогічної взаємодії. *Вісник Одеського національного університету*. Психологія. 2013. Т. 18. Вип. 22(2). С. 167–174. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_psi_2013_18_22\(2\)_23](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_psi_2013_18_22(2)_23) (дата звернення: 13.12.2020).

237. Кочерга О. М. Педагогічні умови формування соціальної відповідальності майбутнього вчителя. Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки.

2012. № 7. С. 1–7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzspp_2012_7_41 (дата звернення: 15.02.2018).

238. Кравець В. Проблеми модернізації вищої освіти України в умовах глобалізації. *Україна-Європа-Світ: міжнародний зб. наук. праць*. Серія: Історія, міжнародні відносини. 2012. Вип. 10. С. 15–23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ues_2012_10_4 (дата звернення: 22.05.2018).

239. Кравчук Н. П. Формування здоров'язберезувальної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Умань, 2017. 243 с.

240. Крайнова Ж. А. Формування комунікативної компетенції школярів на заняттях з рідної мови. Початкова школа. 2003. № 11. С. 24–27.

241. Красноперова Н. А. Мотивационный компонент в структуре формирования здорового образа жизни студентов. *Вестник Северо-Восточного федерального университета им. М. К. Амосова*. 2014. №4. С. 111–115.

242. Красовська О. О. Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у галузі мистецької освіти засобами інноваційних технологій : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2017. 491с.

243. Кремень В. Г. Інноваційна людина як мета сучасної освіти. *Філософія освіти*. 2013. № 2 (13). С. 7–22.

244. Кремень В. Г. Проблеми якості української освіти в контексті сучасних цивілізаційних змін. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 1. С. 8–15.

245. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. Київ: Педагогічна думка, 2008. 213 с. URL: <file:///C:/Users/Marry/AppData/Local/Temp/REP0000457.PDF> (дата звернення: 06.09.2019).

246. Криворучко І. В. Словник основних термінів з фізичної культури, основ здоров'я. URL: <file:///C:/Users/user/Downloads.pdf> (дата звернення: 10.03.2017).

247. Круцевич Т. Ю. Теория и методика физического воспитания: пособие: в 2-х т. / Киев: Олимпийская литература, 2003. Т. 1. 424 с.
248. Круцевич Т. Ю. Теорія і методика фізичного виховання: підручник: у 2 т. / Київ: Олімпійська література, 2008. Т. 2. 368 с.
249. Круцевич Т., Зайцева М. Інноваційні процеси у сфері підготовки та перепідготовки кадрів з фізичної культури. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2005. № 4. С. 41–44.
250. Кубрякова Е. С., Демьянков В. В., Панкрац Ю. Г. Краткий словарь когнитивных терминов / под общ. ред. Е. С. Кубряковой. Москва: Филологический факультет МГУ им. М. В. Ломоносова, 1997. 245 с.
251. Куделко В. Е., Куделко А. М. Конкурентоспроможність освітньої послуги за напрямом підготовки «Менеджмент у спорті» на освітянському ринку України. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2014. № 4. С. 22–26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PPMB_2014_4_7 (дата звернення: 27.01.2016).
252. Кудрина Е. Л. Диверсификация высшего профессионального образования в сфере культуры и искусства: федеральный и региональный аспекты: монография / Мин-во культуры РФ, Кемерово: КГИИК, 1998. 162 с.
253. Кузьмина Н. В., Софьина В. Н. Акмеологическая концепция развития профессиональной компетентности в вузе: монография. Санкт-Петербург: Центр стратегических исследований, 2012. 200 с.
254. Кузьміна Н. М. Методика використання комп'ютерного моделювання при розв'язуванні деяких економічних задач. *Актуальні проблеми психології: психологічна теорія і технологія навчання*. Київ: Міленіум, 2005. Т. 8. Вип. 1. С. 205–213.
255. Кутейницына Т. Г. Конкурентоспособность специалиста: критическое прочтение отечественных публикаций. *Современные исследования социальных проблем*. 2011. № 8. URL: <http://sisp.nkras.ru/issues/2011/4/kuteinitsyna.pdf> (дата звернення: 27.09.2016).

256. Левченко В. В. Средства формирования психолого-педагогической готовности будущих учителей интегративного профиля. *Сибирский педагогический журнал*. 2008. № 2. С. 101–114.

257. Левченко Ю. Постать наставника у виховній традиції античності. *Молодь і ринок*. 2010. № 1–2. С. 130–134. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2010_1-2_31 (дата звернення: 05.06.2017).

258. Леонтьев А. А. Психолінгвістическіє єдності і порождение речевого высказывания. Изд. 2-е, стереотип. Москва : Едиториал УРССР, 2003. 312 с.

259. Лісовий В. М., Капустник В. М., Завгородній І. В. Мотивована академічна мобільність як засіб інтеграції у міжнародний освітній простір. *Медична освіта*. 2013. № 2. С. 61–64.

260. Лодатко Є. О. Моделювання в педагогіці: точки відліку. *Вісник Черкаського нац. ун-ту ім. Б. Хмельницького*. Сер. : Педагогічні науки. 2010. Вип. 181. С. 3–7.

261. Лозова В. І., Троцько Г. В. Теоретичні основи виховання і навчання : навч. посіб. Харків : ОВС, 2002. 400 с.

262. Ломов Б. Ф. Методологіческіє і теоретическіє проблеми психології. Москва : Наука. 1984. 446 с.

263. Лубышева Л. И. Концепция модернизации процесса профессиональной подготовки специалистов по физической культуре и спорту (авторский проект). Теория и практика физической культуры. 2003. № 12. С. 13–16.

264. Лукаш Ю. А. Большой словарь-справочник кадровика. Москва : Книжный мир, 2004. 512 с.

265. Лянной Ю. О. Професійна підготовка майбутніх магістрів з фізичної реабілітації у вищих навчальних закладах: теоретико-методичний аспект: монографія. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 566 с.

266. Лянной Ю. О. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх магістрів з фізичної реабілітації у вищих навчальних закладах: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 2017. 674 с.

267. Максименко А. М. Основы теории и методики физической культуры: учебн. пособ. Москва : Академия, 2001. 272 с.

268. Максимчук Б. А. Підготовка до організації спортивно-масової роботи майбутніх вчителів початкових класів як педагогічна проблема. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : наук. монографія* / за ред. проф. Єрмакова С. С. Харків : ХДАДМ, 2009. № 4. С. 96–101.

269. Малафійк І. В. Дидактика : навч. посіб. Київ : Кондор, 2009. 406 с.

270. Малик Г. Д. Педагогічні умови реалізації компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутнього документознавця : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ : 2011. 20 с.

271. Малхазов О. Р. Психологія праці : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 208 с.

272. Мальцева О. А. Будь здоровим, учителю: тренінги. Київ: Шкільний світ, 2012. 112 с.

273. Мартиненко С. М. Система підготовки вчителя початкових класів до діагностичної діяльності : дис... док. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2009. 476 с.

274. Марченко А. А. Шляхи реалізації професіограми вчителя образотворчого мистецтва в контексті вищої освіти. Проблеми сучасної педагогічної освіти. *Педагогіка і психологія*. 2013. Вип. 40(2). С. 239–243. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspo_2013_40\(2\)__41](http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspo_2013_40(2)__41). (дата звернення: 09.09.2019).

275. Марчук С. С. Ідеї фізичного виховання школярів у педагогічній спадщині К. Д. Ушинського: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Луцьк, 2015. 264 с.

276. Маршалл А. Принципы политической экономии. Москва : Прогресс, 1983. Т. 1–3. 267 с.

277. Маслоу А. Мотивация и личность. Москва : Евразия, 1999. 478 с.

278. Маслоу А. Самоактуализация. Психология личности. Тексты. Москва : Издательство Московского университета, 1982. С. 305–117.

279. Матвієнко О. В. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів до педагогічної взаємодії у навчально-виховному середовищі школи першого ступеня: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 2010. 496 с.

280. Матвієнко О., Цивін М. ІТ-освіта у вищих навчальних закладах культури: доцільність і профільність. *Вісник Книжкової палати*. 2013. № 10. С. 20–23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2013_10_7 (дата звернення: 16.11.2017).

281. Мизес Л. Человеческая деятельность: трактат по экономической теории. Челябинск : Социум, 2005. 878 с.

282. Микитюк С. О. Ресурсний підхід в організації тьюторської діяльності у вищому педагогічному навчальному закладі. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. 2012. Вип. 39. С. 111–119. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_zntndr_2012_39_16 (дата звернення: 20.08.2020).

283. Мир словарей. URL: http://mirсловarei.com/content_soc/МОБИЛИЗАЦІЯ-142.html. (дата звернення: 11.08.2020).

284. Миславский Ю. Саморегуляция и активность личности в юношеском возрасте. Москва : Педагогика, 1991. 151 с.

285. Митина Л. М. Психология профессионального развития учителя. Введение в предмет : учебн. для высш. спец. физкульт. учеб. завед. Москва : Флинта, 1998. 208 с.

286. Михаленко В. О. Психологічні умови підготовки працівників системи державної служби до роботи в команді : автореф. дис. ... канд. псих. наук : 19.00.10. Київ, 2009. 26 с.

287. Мізін К. І., Петров О. О. Морально-етичний параметр концепту «щедрість» у британській, німецькій, українській і російській лінгвокультурах. *Мовознавство*. 2014. № 5. С. 71–80.

288. Мічуда А. Професійний спорт як різновидність підприємницької діяльності. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2005. № 1. С. 30–35.

289. Мічуда Ю. Проблеми розвитку підприємництва у сфері спорту для всіх. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2007. № 1. С. 82–86.

290. Мордкович В. Г. Социальная активность: суть и споры. *Социальная активность*. Челябинск, 1976. Вып. 3. С. 3–25.

291. Мосьпан Н. В. Вища освіта України в умовах розвитку ринкової економіки. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2013. Вип. 4. С. 145–153.

292. Мудра О. В. особливості взаємодії ринку освітніх послуг та ринку праці. *Економіка*. 2012. № 5 (119). С. 35–40.

293. Мюллер В. К. Большой англо-русский русско-английский словарь. Москва: АСТ, 2018. 416 с.

294. Нагорна Г. О. Формування у студентів педагогічних вузів професійного мислення: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01. Київ, 1995. 22 с.

295. Нагорняк А. А. Развитие профессиональной мобильности. *Социально-профессиональная мобильность в XXI веке*. 2014. С. 291–295.

296. Найт Н. Ф., Денисенко Н. Г., Бортнюк Т. Ю. Physical Development of the Person through the Prism of K. D. Ushynskiy's Pedagogy: the Reformation Period. *Актуальні проблеми іншомовної комунікації: лінгвістичні, методичні та соціально-психологічні аспекти: матеріали III всеукр. наук.-метод. Інтернет-конф. (м. Луцьк, 26 березн. 2020 р.)*. Луцьк, 2020. С. 152–155. *Здобувачеві належить формулювання висновків*.

297. Найт Ф. Риск, неопределенность, прибыль. Москва : Дело, 2003. 360 с.

298. Національна доктрина розвитку освіти: затв. Указом Президента України від 17.04.2002 р. № 347. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> (дата звернення: 22.06.2017).

299. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: затв. Указом Президента України від 25.06.2013 р. № 344. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text> (дата звернення: 16.04.2017).

300. Національний освітній глосарій: вища освіта / 2-е вид., перероб. і доп./ авт.-уклад. : В. М. Захарченко, С. А. Калашнікова, В. І. Луговий, А. В. Ставицький, Ю. М. Рашкевич, Ж. В. Таланова / за ред. В. Г. Кременя. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014. 100 с.

301. Немов Р. С. Психологический словарь. Москва : Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2007. 560 с.

302. Никитина А. А. О сущности дефиниции «физическая культура личности» в физическом воспитании студентов. *Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта*. Серия: Филология, педагогика, психология. Калининград; 2006. № 5. С. 30–37.

303. Нічуговська Л. І. Професійна мобільність студентів технічних ВНЗ як фактор підвищення конкурентоспроможності майбутніх фахівців. *Дидактика математики: проблеми і дослідження: міжнар. зб. наук. робіт*. Донецьк: Фірма ТЕАН, 2012. Вип. 38. С. 7–12.

304. Новий тлумачний словник української мови: 42000 слів: для студ. вищ. та серед. навч. закладів: у 4 т. / уклад. В. Яременко, О. Сліпущко. Київ : Аконит, 2001. 928 с.

305. Новолодская С. Л. Формирование у студентов неязыкового вуза профессиональной мобильности средствами учебного пособия по иностранному языку : дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Иркутск, 2005. 204 с.

306. НУШ. Як у Німеччині вирішують проблему гострої нестачі вчителів. URL: <http://nus.org.ua/articles/yak-u-nimechchyni-vyrishuyut-problemu-gostroyi-nestachi-vchyteliv/> (дата звернення: 21.11.2018).

307. Овсянкін Л. Ціннісні орієнтації особистості і проблеми модернізації сучасної української освіти. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2013. Вип. 3–4. С. 13–17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NPO_2013_3-4_4 (дата звернення: 20.10.2018).

308. Овчаренко Н. А. Особистісно орієнтований підхід у професійній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально–педагогічної діяльності. В: *Наукові записки Ніжинськ. держ. ун-ту ім. Миколи Гоголя. Серія: Психолого-педагогічні науки*. Ніжин; 2013;2, с. 148–153.

309. Овчарук О. В. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека освітньої політики. Київ : КІС, 2004. 112 с.

310. Огарёв Е. И. Компетентность образования: социальный аспект. Санкт-Петербург : Изд-во РАОИОВ, 1995. С. 1–16.

311. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова; РАН, Ин-т русского языка им. В. В. Виноградова. 4-е изд., доп. Москва : ИТИ Технологии, 2003. 944 с.

312. Озеранський Р. Б. Професійна мобільність майбутніх інженерів-механіків аграрного профілю як складова професійної компетентності фахівця. *Наукові записки Вінницького національного аграрного університету*. Сер. : Соціально-гуманітарні науки. 2013. Вип. 1. С. 162–169. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/naukzv_2013_1_23 (дата звернення: 18.09.2020).

313. Оксамитна С. Структурна зумовленість міжгенераційної соціальної мобільності: автореф. дис. ... д-ра соц. наук: 22.00.03. Київ, 2012. 30 с.

314. Омеляненко Г. А., Доля О. О. Спортивно-масова робота в початковій школі як засіб залучення до здорового способу життя. *Вісник Запорізького національного університету. Фізичне виховання та спорт*. 2014. № 2. С. 27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_FViS_2014_2_6 (дата звернення: 15.02.2017).

315. Онлайн словник спортивних термінів. URL: http://pfor.com/book_420_glava_ (дата звернення: 07.10.2016).

316. Орлов С. В. Человек и его потребности. Санкт-Петербург: Питер, 2006. 160 с.

317. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Центр учбової літератури, 2009. 472 с.
318. Пангелова Н. Є. Історія фізичної культури : навч. посіб. Київ : Освіта України, 2007. 288 с.
319. Пантюк М. П. Аксиологічні основи професіограми вчителя як суб'єкта виховання (історичний аспект). *Педагогічний альманах*. 2013. Вип. 20. С. 273–279.
320. Парыгин Б. Д. Практикум по социально-психологическому тренингу. Санкт-Петербург; 2000. 200 с.
321. Педагогический энциклопедический словарь / гл. ред. Б. М. Бим-Бад; редкол. : М. М. Безруких, В. А. Болотов, Л. С. Гребова и др. Москва : Большая Российская энциклопедия, 2003. 528 с.
322. Петрук В. А. Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності майбутніх фахівців технічних спеціальностей у процесі вивчення фундаментальних дисциплін. Вінниця: Універсум-Вінниця, 2006. 292 с.
323. Писарева Л. Педагогические вузы в зеркале реформы высшего образования ФРГ. *Народное образование*. 2007. №9. С. 53–56.
324. Пілецька Л. Професійна мобільність особистості як одна зі складових соціальної мобільності. *Зб. наук. праць: філософія, соціологія, психологія*. 2011. Вип. 16 (2). С. 280–287.
325. Платов В. Я. Деловые игры: разработка, организация и проведение. Москва: Профиздат, 1991. 156 с.
326. Плетнева З. П. Формирование профессионально педагогической направленности личности студента ИФК : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Малаховка, 1988. 24 с.
327. Погрібна В. Л. *Професійна мотивація юриста: теоретичні та емпіричні виміри*. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2013. №2. С. 314–321.

328. Погрібна В. Л. Соціологія професіоналізму: монографія. Київ: Алерта, КНТ. 2008. 336 с.
329. Политология. 2-е изд., испр. и доп. : учебник для академического бакалавриата. URL: <https://books.google.com.ua>. (дата звернення: 14.08.2018).
330. Положение об экзамене на промежуточное обучение. URL: https://www.unimuenchen.de/studium/studienangebot/studiengaenge/faecherkombi_1_ehramt/faecherkombi_lehramt/pr_efstudord_la/prueford_la/index.html (дата звернення: 01.04.2019).
331. Полозенко О. В. Психологічна підготовка майбутніх фахівців аграрної галузі на засадах професіографічного й аксіологічного підходів. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Сер.: Психолого-педагогічні науки.* 2013. № 1. С. 207–212. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzsp_2013_1_48. (дата звернення: 11.02 2018).
332. Полякова В. В. Противоречия обеспечения качества высшего образования в современных условиях: автореф. дисс. ... канд. соц. наук: 22.00.06. Екатеринбург, 2008. 24 с.
333. Пометун О. І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті. Київ : К.І.С., 2004. 111 с.
334. Портер М. Конкуренция. Москва : Изд. Дом «Вильямс», 2003. 496 с.
335. Почепцов Г. Г. Теория и практика коммуникации. Москва: Изд-во Центр, 1998. 352 с.
336. Приймак В. Трудова мобільність України і регіональні ринки праці. *Регіональна економіка.* 2001. №4. С.76–82.
337. Приступа Є. Глобалізаційні тенденції в системі підготовки фахівців в галузі фізичного виховання і спорту в Європі. *Наукові записки Тернопільського нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка.* Серія: Педагогіка. Тернопіль, 2004. № 4. С. 125–129.
338. Приступа Є. Н., Романчук О. В., Данилевич М. В. Австрійський досвід професійної підготовки педагогічних кадрів з фізичного виховання. *Педагогіка*

формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. Запоріжжя: Класичний приватний ун-т, 2020. Вип. 70. Т. 3. С. 14–19.

339. Пріма Р. М. Модель формування професійно мобільного вчителя: постановка проблеми. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка*. Серія: Педагогіка. 2009. № 3. С. 301–306.

340. Пріма Р. М. Теоретико-методичні засади формування професійної мобільності майбутнього фахівця початкової освіти: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Одеса, 2010. 42 с.

341. Пріма Р. М. Формування професійної мобільності майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика: монографія. Дніпропетровськ: ІМА-ПРЕС, 2009. 367 с.

342. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014. № 1556-VII. Дата оновлення: 26.02.2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 26.02.2021).

343. Про затвердження положення про організацію фізичного виховання і масового спорту в дошкільних, загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах України : наказ Міністерства освіти і науки України від 02.08.2005 р. № 458. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0909-05#Text> (дата звернення: 09.04.2020).

344. Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність: Постанова від 12.08.2015 р. № 579. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 11.06.2017).

345. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 13 грудня 1991 р. № 1977-XII. *Відомості Верховної Ради України*, 1992. № 12. С. 308–318.

346. Про національну доктрину розвитку освіти : Указ Президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text> (дата звернення: 08.04.2020).

347. Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту : Указ Президента України від 21.10.2015 № 1505/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1148/2004> (дата звернення: 14.04.2016).

348. Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність - здоровий спосіб життя - здорова нація». Указ Президент України від 09.02.2016 № 42/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/42/2016#Text> (дата звернення: 17.05.2017).

349. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. Указ Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/rada/show/344/2013> (дата звернення: 23.03.2018).

350. Про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту): Лист Міністерства освіти і науки України від 25.04.2001 р. № 1/9-168. С. 4.

351. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства України: Закон України від 9 січня 2007 року № 537-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 12. С. 511.

352. Про професійний розвиток працівників: Закон України від 27.12.2019 р. № 4312-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4312-17#Text> (дата звернення: 08.08.2020).

353. Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 24 грудня 1993 року № 3808-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3808-12> (дата звернення: 07.09.2018).

354. Проскура О. В., Герасимчук И. Ю. Понятие мобильности. Виды мобильности. Академическая мобильность. *Вестник Челябинского государственного университета*. 2014. № 13 (342). Образование и здравоохранение. Вып. 4. С. 94–98.

355. Проценко У. М. Удосконалення сучасної української системи фізкультурної освіти: прогнози і перспективи. *Молода спортивна наука України: зб. наук. пр. з галузі фіз. виховання, спорту і здоров'я людини*. Львів, 2013. № 4, 17. С. 134–138.

356. Пшенична Л. В. Вища освіта в Україні: стан, причини стагнації, перспективи розвитку. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Серія: Педагогічні науки. 2013. Вип. 22. С. 10–18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vgnpu_2013_22_4 (дата звернення: 21.03.2018).

357. Рапацевич Е. С. Педагогика: большая современная энциклопедия. Москва: Современное слово, 2005. 720 с.

358. Растригіна А. М., Яненко О. А. Педагогічний супровід процесу формування професійної мобільності майбутнього педагога-музиканта. Проблеми сучасної педагогічної освіти. *Педагогіка і психологія*. 2013. Вип. 38(1). С. 3–7. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspo_2013_38\(1\)__3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspo_2013_38(1)__3) (дата звернення: 19.04.2018).

359. Рашкевич Ю. Методичні рекомендації щодо опису освітньої програми в контексті нових стандартів вищої освіти. 2017 URL: http://er.ucu.edu.ua/bitstream/handle/1/1105/Rashkevych_Guidelines.pdfsequence=1&isAllowey (дата звернення: 25.04. 2017).

360. Реалізація європейського досвіду компетентнісного підходу у вищій школі України : матеріали методологічного семінару. Київ : *Педагогічна думка*. 2009. С. 349–352.

361. Реан А. А. Психология и психодиагностика личности. Теория, методы исследования, практикум. Санкт-Петербург : Прайм-Еврознак, 2006. 255 с.

362. Ремпель Ж. Р. Соціально-психологічні особливості управлінського спілкування керівника недержавної організації у процесі командування. Актуальні проблеми психології. 2015. Т. 1. Вип. 42. С. 75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/appsu_2015_1_42_14 (дата звернення: 21.03.2016).

363. Рингач Н. О., Виноградов О. В. Мобілізація потенціалу громад для покращання суспільного здоров'я. *Державне будівництво*. 2008. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2008_1_32 (дата звернення: 08.08.2018).

364. Рідей Н. М., Кацера О. К., Баштовий В. І. Концептуальні і стратегічні аспекти реформування системи вищої та післядипломної освіти для сталого

розвитку. *Освіта впродовж життя: соціальні запити, сучасні виклики та пріоритети в реалізації*: матеріали конф. Київ, 2018. С. 4–14.

365. Рудишин С. Д. Теоретико-методичні засади біологічної складової підготовки еколога у вищих навчальних закладах. Ін-т педагогіки НАПН України, 2010. 100 с.

366. Савчук Ю. Є. Формування соціально-професійної мобільності майбутніх викладачів інформатики у процесі магістерської підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Луцьк, 2017. 211 с.

367. Самолук А. А. Формування творчої активності особистості у психолого-педагогічному дискурсі. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Педагогічні науки. 2012. № 19(1). С. 84–94. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2012_19\(1\)__13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2012_19(1)__13) (дата звернення: 12.11.2017).

368. Сватъєв А. В. Підготовка майбутнього тренера-викладача до професійної діяльності теоретико-методичний аспект : монографія. Запоріжжя: ЗНУ. 2012. 473 с.

369. Свириденко Д. Б. Академічна мобільність в дискурсі глобалізації вищої освіти. *Філософські обрії*. 2013. Вип. 29. С. 183–190. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Filo_2013_29_22 (дата звернення: 07.05.2016).

370. Свірщук Н. С., Вознюк Т. В., Драчук А. І. Спеціальна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-рекреаційної діяльності як пріоритетний напрям сучасної вищої освіти. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*: зб. наук. пр. Східноєвропейського нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Луцьк, 2012. № 2. С. 80–85.

371. Сергійчук О., Сембрат А. Педагогічні аспекти реалізації особистісно орієнтованого підходу в навчальному процесі ВНЗ. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2014. Вип. 48. С. 39–46.

372. Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика: навч. посіб. Рівне: Овід, 2012. 352 с.

373. Системи освіти Європи. URL: <http://translate.google.com/translate?hl=ru&sl=pl&tl=http://www.eurydice.org.pl/> (дата звернення: 26.10.2017).
374. Сігаєва Л. Е. Розвиток освіти дорослих в Україні (друга половина ХХ початок ХХІ ст.) : монографія / за ред. С. О. Сисоєвої. Київ : ТОВ «ЕКМО», 2010. 418 с.
375. Сіліванова І. М. Забезпечення міжнародної академічної мобільності іноземних студентів у Франції (на прикладі університету Ренн II Верхньої Британії). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : Психологія і педагогіка. 2014. Вип. 26. С. 119–124. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoapp_2014_26_27 (дата звернення: 22.09.2020).
376. Сініцина О. В., Петрук Л. Особливості організації спортивно-масової роботи у вищому навчальному закладі. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2010. №1. С. 64–67.
377. Січкара А. Д. Трансформація ідей діяльнісного підходу в педагогічній спадщині Елеонори Яновської (перша третина ХХ століття). *Освітологічний дискурс*. 2014. № 4. С. 219–230. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/osdys_2014_4_23. (дата звернення: 19.10.2018).
378. Скиба К.М. Професіографічний підхід до побудови компетентнісної моделі перекладача. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2015. № 23. С. 105–110. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Potip_2015_23_122 (дата звернення: 11.02 2018).
379. Скопненко О. І., Цимбалюк Т. В. Сучасний словник іншомовних слів. Київ, 2006 : Довіра. 789 с.
380. Скотна Н. В., Ашиток Н. І. Вища освіта в епоху глобалізації. *Вісник Національного авіаційного університету*. Сер.: Філософія. Культурологія. Київ : Вид-во Нац. авіац. ун-т, 2013. № 2. С. 88–91.
381. Сладкевич В. П. Мотивационный менеджмент : курс лекцій. Київ : Вид-во МАУП, 2001. 168 с.

382. Слостёнин В. А. Педагогика профессионального образования: учеб. пособие. Москва: Академия; 2004. 368 с.

383. Слостенин В. А., Тамарин В. Э. Методологическая культура учителя. Формирование профессиональной культуры учителя. Москва : Прометей, 1993. 175 с.

384. *Словник психолого-педагогічних понять і термінів*. 2003. URL: <https://osvita.ua/school/method/psychology/1270/> (дата звернення: 07.11.2017).

385. Середня С. С. Місце та значення морально-вольових якостей у професіограмі вчителя фізичної культури. Педагогічна освіта: теорія і практика. - 2013. - Вип. 14. - С. 240-245. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2013_14_48.

386. *Словник української мови*: в 11 т. Київ, 1971. Т. 2. 612 с. (дата звернення: 12.08.2015).

387. Слюсаревський М. М., Блинова О. Є. Психологія міграції : навчальний посібник. Кіровоград : ТОВ «Імекс ЛТД», 2013. 244 с.

388. Смирнов С. Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности : учебн. пособ. Москва : Академия, 2001. 304 с.

389. Смит А. Исследование о причинах богатства народов / отв. ред. Л. И. Абалкин. Москва : Наука, 1993. 570 с.

390. Смолюк А. І. Професійний саморозвиток майбутніх учителів початкової школи в освітньому середовищі педагогічного коледжу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Луцьк, 2018. 208 с.

391. Советский энциклопедический словарь / гл. ред. А. М. Прохоров 3-е изд. Москва : Сов. энциклопедия, 1984. 1600 с.

392. Советский энциклопедический словарь. 3-е изд. / гл. ред. А. М. Прохоров Москва : Сов. энциклопедия, 1985. 1632 с.

393. Сорокин П. А. Отношения Запада и Востока в настоящем и будущем. *Грани*. 1998. № 185. С. 205–220.

394. Сорокин П. А. Социальная мобильность / пер. с англ. М. В. Соколовой / под общей ред. В. В. Сапова. Москва: Academia: LVS, 2005. 608 с.

395. Сорокин П. А. Социальная стратификация и социальная мобильность. *Человек. Цивилизация. Общество*. Москва, 1992. С. 373–379.
396. Сорокин П. А. Человек, цивилизация, общество / общ. ред., сост. и предисл. А. Ю. Согомонов / пер. с англ. Москва: Политиздат, 1992. 275 с.
397. Сотникова А. В. Профессиональная мотивация как предмет социологического анализа. *Историческая и социально-образовательная мысль*. 2010. №3(5). С. 118–122.
398. Степанченко Н. В. Система підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах : дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2017. 585 с.
399. Степанченко Н. І. Основні напрями вищої освіти з фізичного виховання в контексті ідей нової освітньої парадигми. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Київ, 2014. № 38. С. 439–446.
400. Столяров В. И. Место физической культуры и спорта в системе явлений культуры. Москва: ГЦОЛИФК; 1988. 27 с.
401. Стрюк М. І., Семеріков С. О., Стрюк А. М. Мобільність: системний підхід. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2015. Т. 49. № 5. С. 203–212.
402. Сухарев А. Г., Сергета И. В. Особенности свободного времени и физическая работоспособность подростков. *Гигиена и санитария*. 1995. № 6. С. 29–31.
403. Сухомлинська О. В. К. Д. Ушинський на тлі доби. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Педагогічні науки. 2013. Вип. 110. С. 6–8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2013_110_4. (дата звернення: 05.11.2018).
404. Сухорукова С. В. Ресурсний підхід до формування індивідуального стилю майбутнього вихователя дітей дошкільного віку. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2015. № 3. С. 65–70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NzspP_2015_3_13 (дата звернення: 05.12.2015).

405. Сушенцева Л. Л. Теоретико-методичні засади формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2012. 489с.

406. Сущенко Л. П. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (теоретико-методологічний аспект): монографія. Запоріжжя: Запорізький державний університет; 2003. 442 с.

407. Сущенко Л. П. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту: інформаційний аспект. *Наукові праці*. Серія: Педагогіка. Зб. наук. пр. Київ, 2000. № 7. С. 100–103.

408. Сущенко Л. П. Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 2003. 45 с.

409. Сущенко Л. П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04, Київ, 2003. 45 с.

410. Теплицький І. О., Семеріков С. О., Поліщук О. П. Модель мобільного навчання в середній та вищій школі. *Комп'ютерне моделювання в освіті : матеріали III всеукр. наук.-метод. семінару*. 24 квіт. 2008 р. Кривий Ріг : КДПУ, 2008. С. 45–46.

411. Тимошенко О. В. Теоретико-методичні засади оптимізації професійної підготовки вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах : автореф. дис. д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ; 2009. 38 с.

412. Тимченко В. О., Сиренко Р. Р. Секционная форма организации физического воспитания студентов. *Физическое воспитание студентов*. 2010. № 3. С. 99–101.

413. Титова Н. М. Значення професійної мобільності у психолого-педагогічній підготовці педагогів професійного навчання. *Освітній дискурс*.

Гуманітарні науки. 2018. Вип. 6. С. 7–17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eddcsp_2018_6_3 (дата звернення: 21.03.2018).

414. Ткачева Е. А. Артистизм в педагогической деятельности. URL: http://www.rusnauka.-com/11_EISN_2010/Pedagogica/63721.doc.htm. (дата звернення: 11.02.2019).

415. Торічний О. В. Педагогічна концепція організації неперервної освіти майбутніх офіцерів-прикордонників для вдосконалення військово-спеціальної компетентності. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2012. Вип. 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_3_26 (дата звернення: 25.10.2017).

416. Триндюк В. А. Академічна мобільність студентської молоді: психолого-педагогічні проблеми. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. «Інноваційні процеси в освітньому просторі: доступність, ефективність, якість»*, присвяченої 10-річчю Українського відділення МАНПО, № 22 (257). IV. С. 197–203.

417. Троицкая Ю. В. Профессиональная мобильность: российский и зарубежный опыт оперирования термином. *Педагогическое образование в России*. 2014. №9. С. 122–126.

418. Турчик І. Х. Фізичне виховання і спорт у шкільній освіті Європи : монографія. Дрогобич : Швидкодрук, 2017. 138 с.

419. Турянська М. М. Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України (друга половина ХХ початок ХХІ століття) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 2018. 287 с.

420. Урум Н. С. Підготовка майбутніх вчителів до забезпечення здорового способу життя молодших школярів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2008. 213 с.

421. Усманова В. Х. Развитие химических компетенций студентов в процессе профессиональной подготовки инженеров пищевых производств : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Казань, 2007. 24 с.

422. Ушинський К. Д. Педагогічна подорож Швейцарією. *Твори. В 6 т. Т. 2.* Київ : Рад. шк., 1954. С. 17–122.

423. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори : в 2-х т. Т. 1. : Теоретичні проблеми педагогіки / за ред. О. І. Пискунова. Київ : Рад. школа, 1983. 488 с.

424. Ушинський К. Д. Звіт про відрядження за кордон. *Твори. В 6 т. Т. 2.* Київ: Рад. шк., 1954. С. 174–260.

425. Фармацевтична енциклопедія. URL: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/373/fizichna-kultura> (дата звернення: 10.03.2017).

426. Фасоля А. М. Особистісно зорієнтована освіта: різноманітність парадигм. *Вісник Вінницького політехнічного інституту.* 2011. № 2. С. 192–195.

427. Философский энциклопедический словарь / сост. Е. В. Губский и др. Москва : Инфра-М, 2006. 574 с.

428. Філатов А. С. Особливості формування крос-функціональних команд для управління інноваційними проектами. *Управління проектами та розвиток виробництва.* 2010. № 3. С. 75–85. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uprv_2010. (дата звернення: 24.01.2016).

429. Філіпова Л. Професійні компетенції фахівців з документальних комунікацій: освітній аспект. *Вісник Книжкової палати.* 2009. № 1. С. 25–28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2009_1_15 (дата звернення: 27.10.2015).

430. Фокин Ю. Г. Теория и технология обучения: деятельностный подход: учеб. пособие. Москва : Академия, 2007. 239 с.

431. Фролова Л. С. Вступ до спеціальності «Фізичне виховання» : навч.-метод. посібн. Черкаси, 2014. 282 с.

432. Фрыдман М. Спортивно-оздоровительная работа в детских лагерях отдыха : кн. для организаторов внекл. работы. Москва : Просвещение, 1991. 207 с.

433. Хайек Ф.А. Индивидуализм и экономический порядок. URL: <http://www.libertarium.ru/libertarium/10064> (дата звернення: 12.09.2017).
434. Харламов И. Ф. Педагогика : учеб. пособ. 4-е изд., перераб. и доп. Москва : Гардарики, 1999. 519 с.
435. Хиротака Такеучи та Икуджиро Нонака. The New New Product Development Game. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Scrum>. (дата звернення: 21.03.2016).
436. Хитра З. М. Інтегративний підхід у процесі підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Педагогіка. Психологія*. 2013. № 19. С. 74–76 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Potip_2013_19_22 (дата звернення: 18.10.2018).
437. Хомич Л. О. Аксиологічні засади педагогічної підготовки вчителів мистецьких дисциплін вчителя. *Зб. наук. пр. Бердянського держ. пед. ун-ту*. Серія: Педагогічні науки. Бердянськ; 2011. №1. С. 309–314.
438. Хрящева Н. Ю. Креативность как фактор самореализации личности в изменчивом мире. *Психологические проблемы самореализации личности*. Санкт-Петербург, 1998. С. 171–175.
439. Худолій О. М. Загальні основи теорії і методики фізичного виховання : навч. посіб. 2-ге вид., випр. Харків : ОВС, 2008. 406 с.
440. Хуторской А. В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты. Интернет-журнал «Эйдос». 2002. С. 202–205. URL: <http://eidos.ru/journal/2002/0423.htm> (дата звернення: 11.02.2018).
441. Циганаш А. В. Роль академічної мобільності у професійному розвитку майбутніх фахівців. *Проблеми сучасної психології*. 2013. Вип. 22. С. 641-654. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pspl_2013_22_55 (дата звернення: 25.10.2019).
442. Цьось А. В. Закономірності розвитку фізичної культури. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2009. № 3. С. 19–23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fvs_2009_3_7 (дата звернення: 05.06.2017).

443. Цьось А. В., Балахнічова Г. В., Заремба Л. В. Сучасні технології викладання спортивних дисциплін: навч. посіб. Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2010. 132 с.

444. Чекунов М. В. Проблеми формування інформаційної культури у майбутніх вчителів фізичного виховання у процесі фахової підготовки. *Науковий вісник Донбасу*. 2011. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2011_1_19 (дата звернення: 06.08.2017).

445. Чошанов М. А. Гибкая психология проблемно-модульного обучения. Москва : Нар. образование, 1997. 152 с.

446. Чумак Л. В. Теоретичні і методичні засади розвитку професійної майстерності вчителів зарубіжної літератури в системі післядипломної освіти : дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2018. 681 с.

447. Чусова О. М. Професійна мобільність майбутніх соціальних педагогів у процесі взаємодії з молодшими школярами девіантної поведінки. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя*. Серія: Психолого-педагогічні науки. 2012. № 6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzsp_2012_6_41 (дата звернення: 05.08.2019).

448. Шабалина О. Л. Общепедагогическая подготовка учителя физической культуры в системе высшего профессионального образования : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.08. Москва, 2003. 320 с.

449. Шаповалова І. В. Базові педагогічні принципи підготовки сучасного вчителя фізичного виховання. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2013. Вип. 33. С. 415–421. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2013_33_70 (дата звернення: 06.08.2017).

450. Шаповалова І. В. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійного самовдосконалення. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2014. Вип. 37. С. 433–441. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2014_37_59 (дата звернення: 19.10.2018).

451. Шаров О. І. До формування структури бачення «траєкторії вищої освіти» України в контексті проектно-орієнтованого суспільства. *Управління*

проектами та розвиток виробництва. 2009. № 2. С. 70–78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uprv_2009_2_13. (дата звернення: 09.10.2019).

452. Шатрова Е. А. Теоретическая модель формирования здоровьесберегающей компетентности педагога. *Вестник Томского государственного педагогического университета.* 2012. №2(117). С.111–116.

453. Шевнюк О. Л. Теорія і практика культурологічної освіти майбутніх учителів у вищій школі : автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 2004. 44 с.

454. Шелюк Л. Модернізації та інновація освіти як теоретична і практична проблема. *Вісник Інституту розвитку дитини.* Серія: Філософія, педагогіка, психологія. 2013. Вип. 28. С. 72–77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vird_2013_28_16 (дата звернення: 24.04.2018).

455. Шепеленко І. П. Застосування концепту життєвого простору в соціологічному дослідженні міста. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого».* Серія : Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2015. № 2. С. 269–277. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_2015_2_29 (дата звернення: 15.02.2019).

456. Шишкіна Л. О. Про необхідність формування професійної мобільності майбутніх учителів філологічних спеціальностей в процесі фахової підготовки. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія.* 2013. Вип. 38(1). С. 177–187. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspo_2013_38\(1\)__31](http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspo_2013_38(1)__31) (дата звернення: 24.02.2020).

457. Шиян Б. М. Теоретико-методичні основи підготовки вчителів фізичного виховання в педагогічних навчальних закладах: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 1997. 50 с.

458. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2002. Ч. 2. 248 с.

459. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів: підручник. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2001. Ч. 1. 272 с.

460. Шпакина И. Г. Развитие компетентности руководителей школ в вопросах управления персоналом в муниципальной системе образования : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Омск, 2007. 22 с.

461. Шумилин А. Т. Проблемы теории творчества : монография. Москва : Высш. шк., 1989. 143 с.

462. Щелкова А. И., Семенова Е., Нескреба О. Гуманизация личностно-ориентированного образования как фактор развития профессиональной компетентности студентов института физической культуры. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання та спорту*. 2006. № 10. С. 71–79.

463. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Либідь, 2002. 560 с.

464. Якиманская И. С. Технология личностно-ориентированного образования. Москва : Сентябрь; 2000. 188 с.

465. Яковлева Е. Л. Психология развития творческого потенциала личности. Москва : Флинта, 1997. 134 с.

466. Яценко С. Л. Основи розвитку особистісно-орієнтованої гімназичної освіти. *Вісник Житомирського педагогічного університету імені І. Франка*. 2000. № 6. С. 228–230.

467. Ящук С. М. Професійна підготовка магістрів технологічної освіти: теорія та методика : монографія. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2015. 368 с.

468. Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piasecki w Poznaniu. 2008. URL: <http://awf.poznan.pl/> (дата звернення: 11.02 2018).

469. Akker J., van den, Kuiper W., Hameyer U. Curriculum Landscapes and Trends. Springer Science : Business Media, 2013. 258 p.

470. Belbin R. Meredith. Management teams: why they succeed or fail. London: Heinemann, 1981. 179 p.

471. Bjrnåvold J. Making learning visible. Identification, assessment, and recognition of non-formal learning in Europe. Thessaloniki : Cedefop, 2000. 142 p.

472. Bowyer J., Geudens T. The full Bridges report. Promoting Recognition of Youth Work across Europe. URL: <https://www.salto-youth.net/downloads/4-17-630/BridgesForRecognition.pdf> (дата звернення: 18.02.2017).

473. Buryachok A. A. Slovník ukrajyns'koyi movy : v 11 t. T. 4 / red. Buryachok A. A., Hnatyuk H. M., Dotsenko P. P. Kyiv : Naukova dumka, 1973. 250 s.

474. De Wit H., Hunter F., Howard L., Egron-Polak E. Internationalisation of Higher Education. Study. Brussels, European Parliament, 2015. 319 p. URL: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/540370/IPOL_STU\(2015\)540370_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/540370/IPOL_STU(2015)540370_EN.pdf) (дата звернення: 14.04.2017).

475. Denysenko N. G. Дуальна освіта як складова формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури: «Innovations and modern technology in the educational system: contribution of Poland and Ukraine». Conference Proceedings. International scientific and practical conference Sandomierz: 2017. P. 90–94.

476. Denysenko N. G., Dutchak Y. V., Viala O. M., Konovalska L. O. Ensuring the quality of preparation future teachers of physical culture in the conditions of them odernparadigmo feducation (methodo logical aspect). *The scientific heritage*. 2020. № 53. P. 37–41.

477. Denysenko N. Physical development of the person through the prism of K. D. Ushinsky's pedagogy: there formation period. Dynamics of the development of world science. The 12th International scientific and practical conference «Dynamics of the development of world science» (August 5–7, 2020) Perfect Publishing, Vancouver, Canada. 2020. P. 181–185.

478. Early P. (2004). A changing discourse : from management to leadership. Understanding school leadership. London : Paul Chapman Publishing, 175 p.

479. Education at a Glance 2017: OECD Indicators. Paris: OECD Publishing, 2017. URL: https://www.hm.ee/sites/default/files/eag2017_eng.pdf. (дата звернення: 15.01.2017).

480. Erpenbeck J., Heyse V. Die Kompetenzbiografie. Strategien der Kompetenzentwicklung durch selbstorganisiertes Lernen und multimediale Kommunikation. Münster, 1999. S. 11.

481. Frieling E., Kauffeld S., Grote S., Bernhard H. Das Kasseler-Kompetenz-Raster (KKR) zur Messung der beruflichen Handlungskompetenz. : Flexibilität und Kompetenz: Schaffen flexible Unternehmen kompetente und flexible Mitarbeiter? Münster/New York : Waxmann Verlag, 2000.

482. Haan N. The adolescent antecedents of an ego model of coping and defense and comparisons with Q-sorted ideal personalities. *Genet. Psychol. Monogr.* 1974. Vol. 89. N 2. P. 274–306.

483. Health & well-being. EU Youth Strategy European Commission. URL: http://ec.europa.eu/youth/policy/youth_strategy/health_wellbeing_en.htm (дата звернення: 18.02.2020).

484. Heinrich M. Metamorphoses of Pedagogical Autonomy in German School Reforms : Continuities, Discontinuities and Synchronicities Illustrated by Empirical Studies on School Development Planning, School Profiling and School Inspection. *NordSTEP*. 2015. Vol. 1. P. 51–61.

485. Heinrich M. Metamorphoses of Pedagogical Autonomy in German School Reforms : Continuities, Discontinuities and Synchronicities Illustrated by Empirical Studies on School Development Planning, School Profiling and School Inspection. *NordSTEP*. 2015. Vol. 1. P. 51–61.

486. Herzberg F., Maysher B., Snuderman B. The Motivation to Work. N.Y. : Willey, 1959.

487. Higher Education in Globalized Society. UNESCO Education Position Paper. URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001362/136247e.pdf> (дата звернення: 15.02.2018).

488. Higher Education in Globalized Society. UNESCO Education Position Paper. URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001362/136247e.pdf> (дата звернення: 14.05.2018).

489. Hornby A. S. Oxford advanced Learning dictionary of current English (7th Edition). Oxford University press, 2005. 307 p.

490. John Wiley and Sons, Team Building: Proven Strategies for Improving Team Performance. John Wiley and Sons, 2007. 240 p.

491. Katzenbach Jon R., Smith Douglas K. The wisdom of teams: creating the high-performance organization. New York : Ballantine Books, 1997. 409 p.

492. Klieme E. Was sind Kompetenzen und wie lassen sie sich messen? Pädagogik. 2004. №6. S. 10–13.

493. Konokh O., Karabanov Y., Denysenko N., Sukhenko I., Koteliukh M., Shevchenko R. Features of Training Cadets in Physical Education in Military Institutions of Higher Education. SRP. 2020; 11(9). P. 278–281. doi:10.31838/srp.2020.10.46.

494. Kryshtanovych Svitlana. Experience in the Application of Cognitive Techniques in the Field of Physical Education and Sport / Svitlana Kryshtanovych, Olha Bilostotska, Ulianova Viktoriia, Tkachova Nataliia, Tkachov Artem. *Brain. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*. 2020. Vol. 11, N 2. P. 147–152.

495. Mirabile R. Everything you wanted to know about competency modeling. Training and Development. 1997. P. 51.

496. Mrowicki L. Project Work English Competency-Based Curriculum. Portland, Northwest Educational Cooperative, 1986. P. 144.

497. Ortenburger A. Professionalisierung und Lehrerbildung. Zur Bedeutung professionsbezogener Einstellungsmuster für Studienwahl und Studienverläufe von Lehramtsstudierenden. Eine explorative Längsschnittstudie. Frankfurt am Main : Peter Lang, 2010. 30 s.

498. Pring R. Neglected Educational Aims : Moral Seriousness and Social Commitment. The Aims of Education. London : Routledge, 1999. P. 157–172.

499. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on the establishment of the European Qualifications Framework for lifelong learning (2008/C 111/01). Official Journal of the EU, 6.5. 2008. P. 111.

500. Schmidt A., Kunzmann C. Sustainable competency-oriented human resource development with ontology-based competency catalogs. Expanding the Knowledge Economy: Issues, Applications, Case Studies. Proceedings of E-Challenges. 2007.

501. Scrum. Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Scrum> (14.02.2016).

502. Soltyk, O. O. (2018b). Comparative analysis of the level of formation of professional reliability of future and active teachers of physical education. Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, VI (74), 180. P. 54–57.

503. Spector J. M., De la Teja I. ERIC Clearinghouse on Information and Technology Syracuse NY. Competencies for Online Teaching. ERIC Digest. Competence, Competencies and Certification. 2001. P. 1.

504. Spencer L., Spencer S. Competence at Work: A Model for Superior Performance. New York : Wiley, 1993.

505. Spencer L., Spencer S. Competence at Work: A Model for Superior Performance. New York : Wiley, 1993. S. 54.

506. Standards für die Lehrerbildung: Bildungswissenschaften (Beschluss der Kultusministerkonferenz vom 16.12.2004). URL: http://www.kmk.org/fileadmin/veroeffentlichungen_beschluesse/2004/2004_12_16-Standards-Lehrerbildung.pdf. (дата звернення: 11.11.2018).

507. Urry J. Mobilities / John Urry. Cambridge: Polity Press, 2007. 335 s.

508. Van Loo J., Semeijn J. Defining and measuring competences: An application to graduate surveys. Research Centre for Education and the Labour Market, Maastricht University. 2004. P. 10.

509. Weinberg J. Kompetenzlernen. QUEM-Bulletin. 1996. S. 3–6.

ДОДАТКИ

Додаток А

Історичні періоди формування професійної мобільності

Таблиця А.1.1

Періоди становлення і розвитку проблеми формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури в історичному аспекті

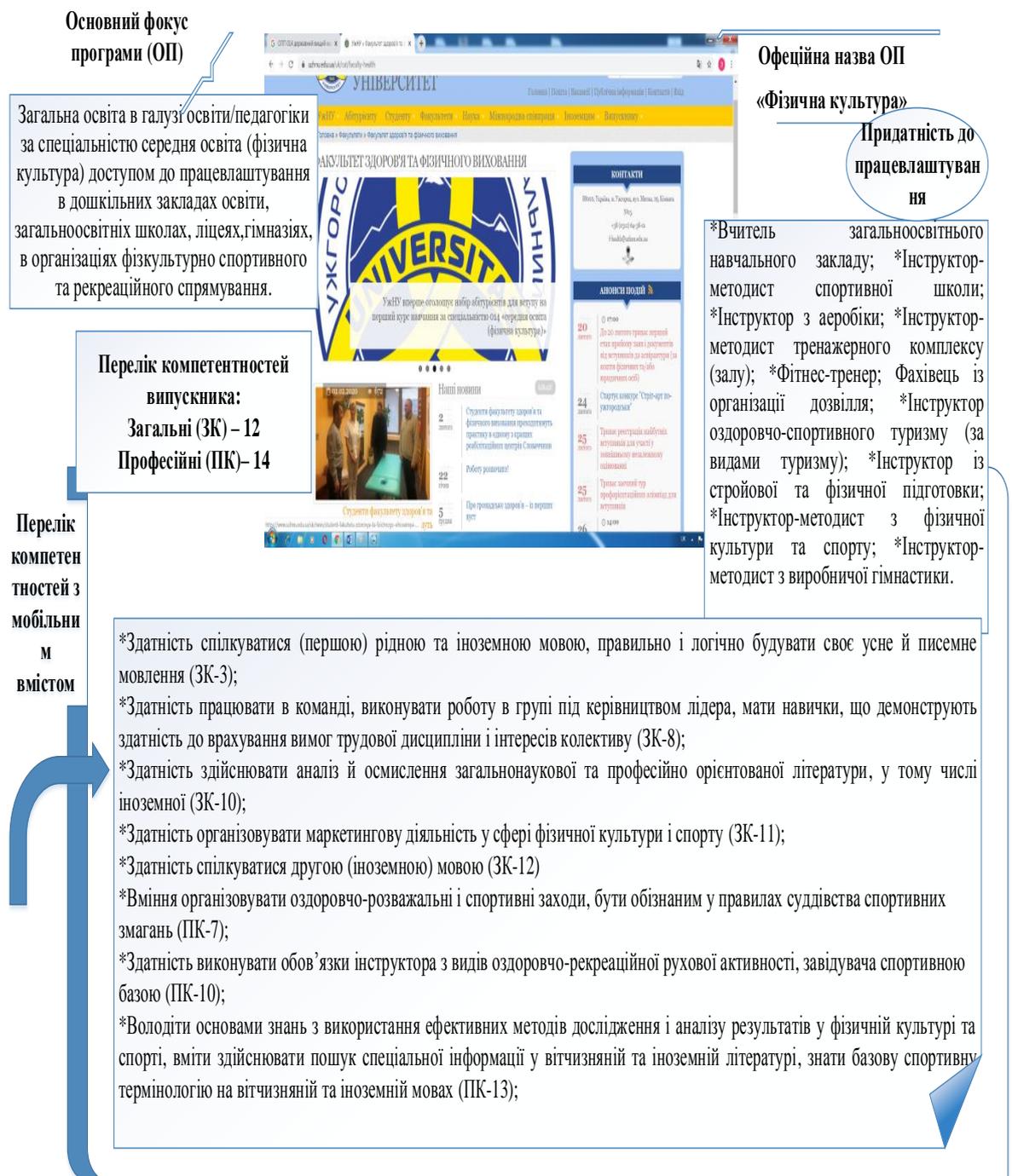
Періоди формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури	Зміст розвитку теорії систем, представники
софістський період (античність, середньовіччя)	<p>→формування теоретичної системи виховання майбутніх філософів-правителів «ідеального поліса» з розширенням вікових кордонів освіти дорослих до 45 років (Платон)</p> <p>→формувалася нової моделі системи освіти мандруючими (мобільними) учителями-софістами (засновники софізму – Горгій та Протагор)</p>
пансофійський період (XVII ст.)	<p>→становлення нової науки «пансофії», яка передбачала ідеї мобільності в навчанні впродовж усього життя</p> <p>→започаткування комплексної науки про вчителя – дидаскології, призначення якої вбачалося у вдосконаленні фахової підготовки вчителя та його професіоналізму (Я.А. Коменський)</p>
реформаторський період К. Д. Ушинського (друга половина XIX ст. – поч. XX ст.);	<p>→формування нової плеяди видатних постатей учених і педагогів, які продемонстрували широку палітру поглядів на освіту й виховання, зокрема і на формування професійної мобільності (яскравим прикладом означеного періоду слугували і ідеї фізичного виховання в педагогічній спадщині К. Д. Ушинського (1824–1870))</p>
експліцитний період (друга половина XVIII ст. – XIX ст.)	<p>→започаткування нових специфічних форм освіти дорослих (навчальний гурток) та інтенсивним розвитком мережі вже існуючих (вищих народних шкіл, вечірніх, недільних, освітніх асоціацій, народних університетів тощо), започаткуванням основ дистанційного навчання (кореспондентські курси)</p> <p>→крах теорії «вільного професійного плавання», що потребувало запровадження нових освітніх реформ, з метою формування професійної мобільності педагога. (Юджин Розеніток, Хайнрік Ханзельманн та ін.)</p>

<p>компетентносний (командний) період (60-ті роки XX ст.)</p>	<p>→намічені шляхи оновлення змісту освіти й навчальних технологій, узгодження їх із сучасними потребами, інтеграції до світового освітнього простору.</p> <p>→ переорієнтація навчальних програм на компетентнісний підхід і створення ефективних механізмів їх запровадження</p> <p>→започатковано програму «Визначення та відбір компетенцій: теоретичні й концептуальні засади» (скорочено: «DeSeCo» (Definition and Selection of Competencies. Theoretical and Conceptual Foundations)), яка зробила спробу систематизувати й узагальнити досвід багатьох країн світу) (<i>один з найбільш визнаних міжнародних експертів у цьому питанні Франц Вайнерт</i>)</p>
<p>наставницький період (70-ті роки XX ст.);</p>	<p>спостерігаються цікаві паралелі, між формуванням професійної мобільності фахівця і ролі у ньому наставника (<i>дослідники P. A. Early, D. Weindling підтверджують, що американський педагог М. Ноулз у 1970 р. вперше використовує теорію «андрагогіка - наставника»</i>)</p>
<p>кластерний період (поч. XXI ст.)</p>	<p>15 січня 2015 р. науково-методичний центром ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України започатковано проект «Віртуальна лабораторія «Науково-освітній кластер УМО»».</p> <p>Однак до сьогодні законодавча база реалізації кластерної політики в Україні відсутня, немає жодного закону щодо підтримки цієї моделі розвитку країни, що не сприяє формуванню й освітніх кластерів (<i>НАПН України</i>)</p>
<p>конструктивно-мобільний період в освіті дорослих (кін. XX початок XXI ст.).</p>	<p>→характеризується поширенням теорії мобільності в різних країнах світу у різних проявах та формах (<i>яскравим прикладом до означеного періоду є відкриття Міжнародного інститут андрагогіки у Венесуелі</i>)</p>

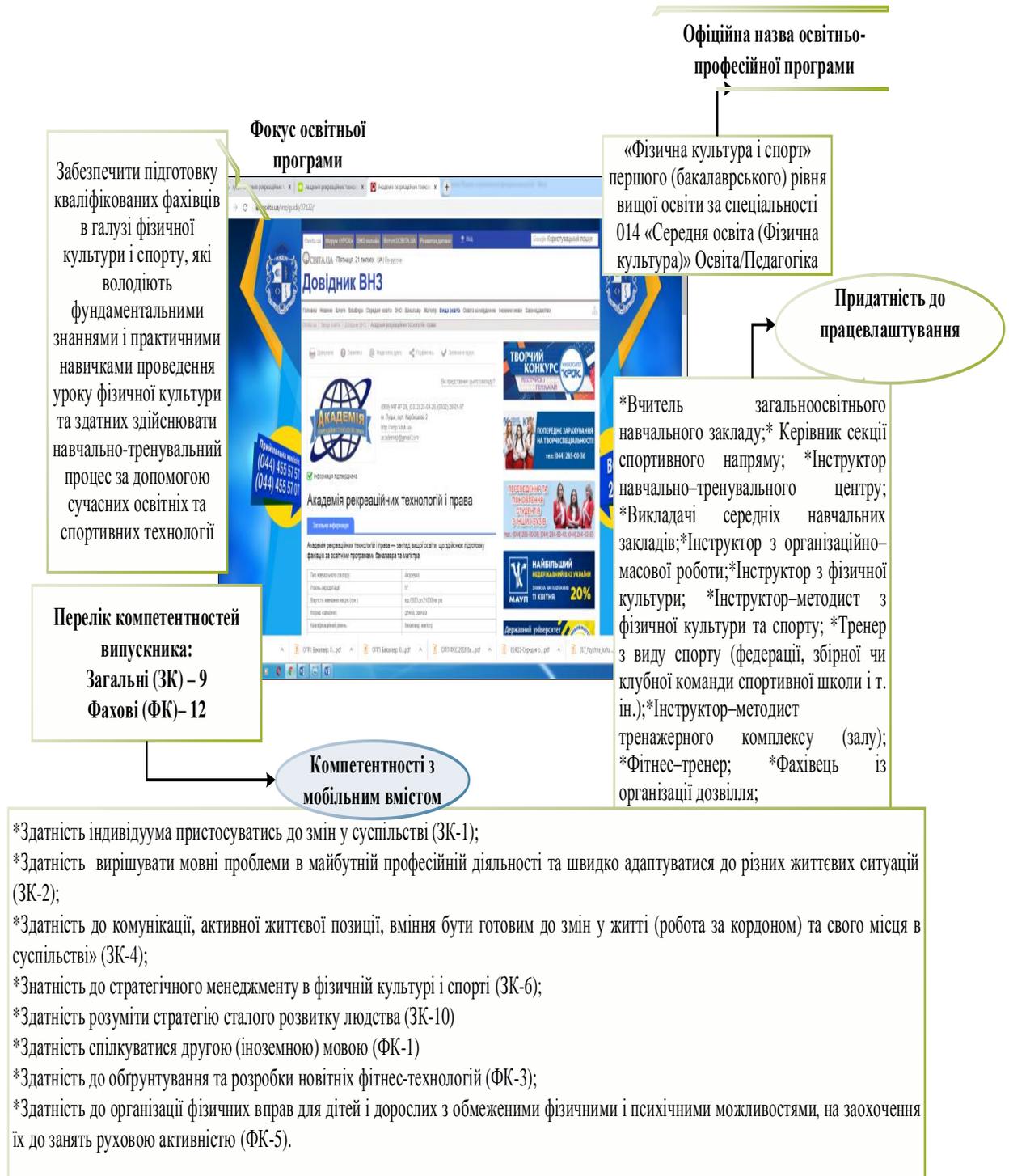
Контент-аналіз компетентностей мобільного вмісту у матрицях освітньо-професійних програм університетів

Блок-схема Б.2.1

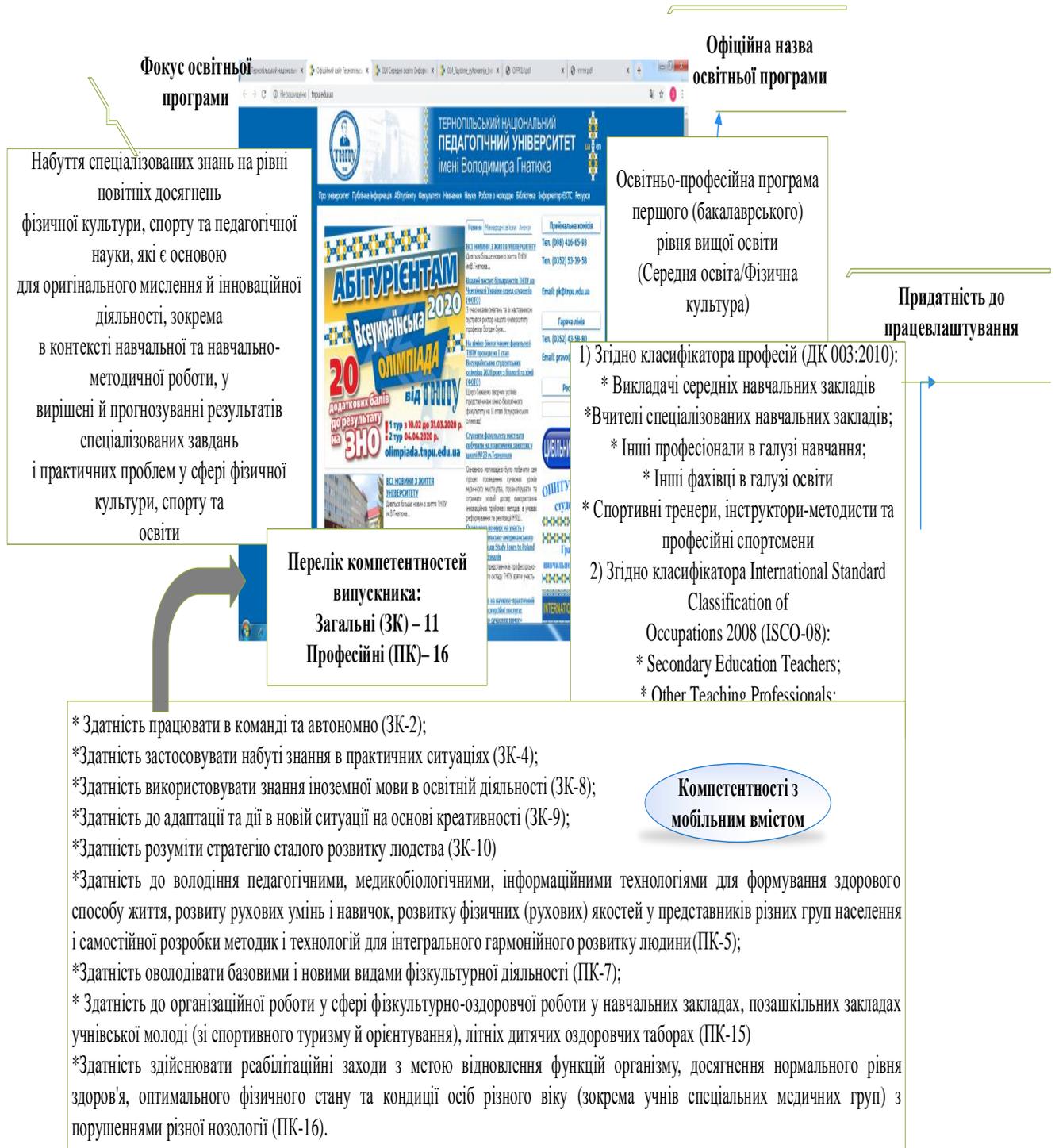
Контент-аналіз компетентностей мобільного вмісту у матриці освітньо-професійної програми Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»

Контент-аналіз компетентностей мобільного вмісту у матриці освітньо-професійної програми вищого приватного закладу «Академія рекреаційних технологій і права» (м. Луцьк)

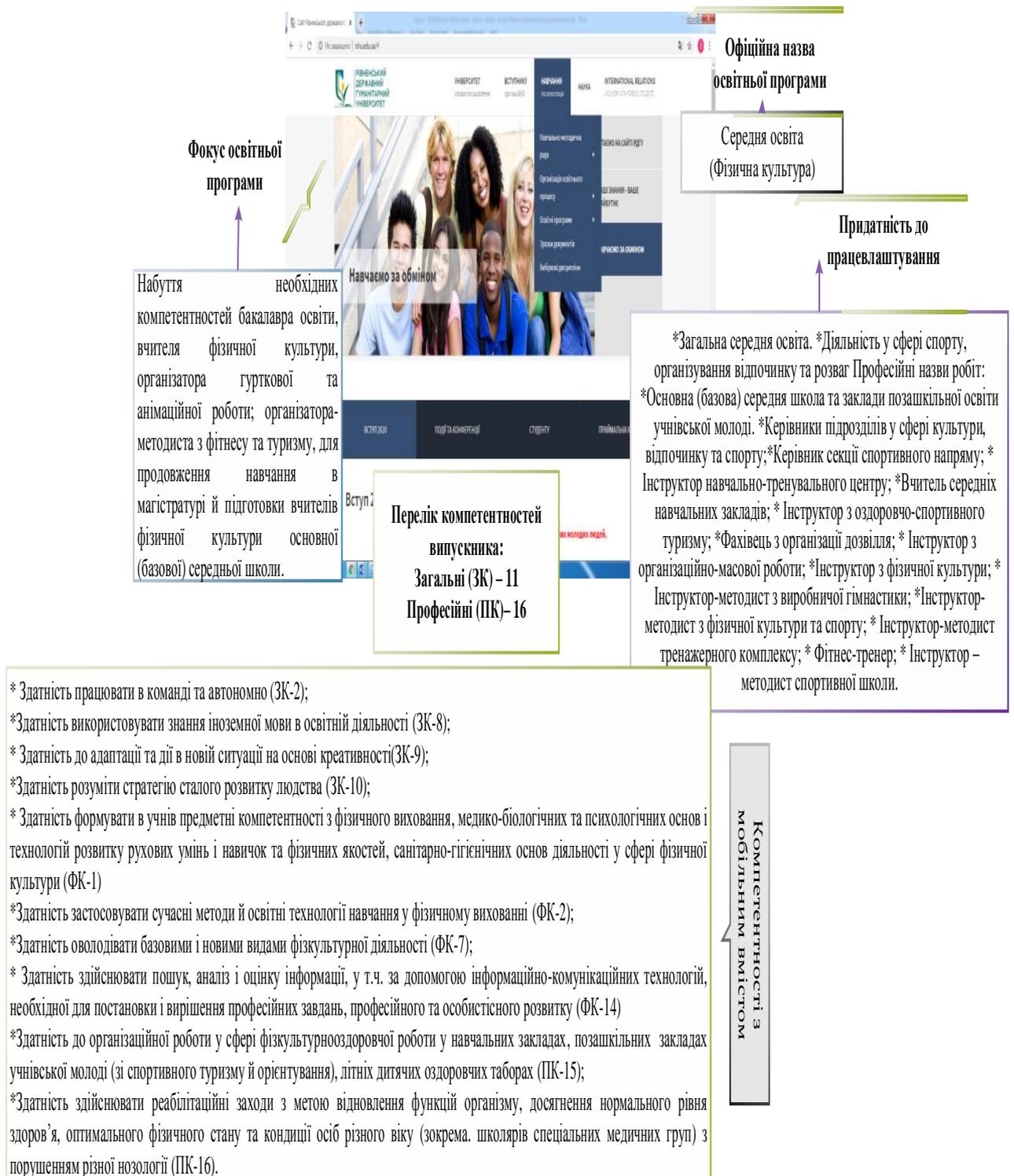

Контент-аналіз компетентностей мобільного вмісту у матриці освітньо-професійної програми «Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (факультет фізичного виховання)»

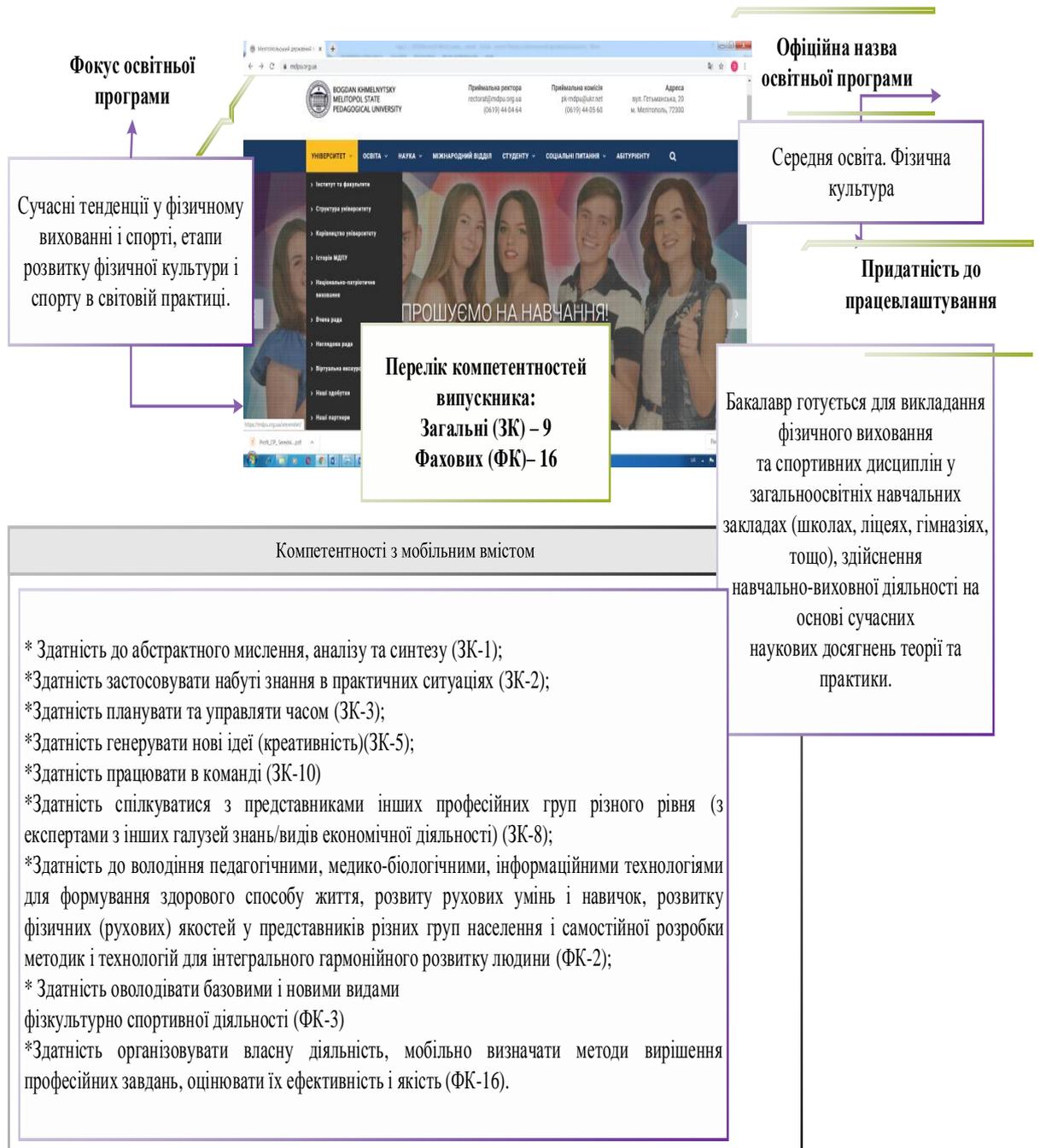

Контент-аналіз компетентностей мобільного вмісту у матриці освітньо-професійної програми

«Рівненський державний гуманітарний університет»

**Контент-аналіз компетентностей мобільного вмісту у матриці
освітньо-професійної програми
«Мелітопольський державний педагогічний університет імені
Богдана Хмельницького»**

Контент-аналіз компетентностей мобільного вмісту у матриці освітньо-професійної програми

«Волинський державний національний університет імені Лесі Українки»

Офіційна назва освітньої програми

Фізична культура

Придатність до працевлаштування

Фокус освітньої програми

Загальна освіта в галузі освіти/педагогіки за спеціальністю середня освіта (фізична культура) доступом до працевлаштування в дошкільних закладах освіти, загальноосвітніх школах, ліцеях, гімназіях, в організаціях фізкультурно-спортивного та рекреаційного спрямування.

Перелік компетентностей випускника:
Загальні (ЗК) – 12
Професійні (ПК) – 14

*Вчитель загальноосвітнього навчального закладу; *Вчитель загальноосвітнього навчального закладу; *Інструктор-методист спортивної школи; *Інструктор з аеробіки; *Інструктор-методист тренажерного комплексу (залу); *Фітнестренер; *Фахівець із організації дозвілля; *Інструктор оздоровчо-спортивного туризму (за видами туризму); *Інструктор із стройової та фізичної підготовки; *Інструктор-методист з фізичної культури та спорту.

- *Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу інформації на основі логічних аргументів та перевірених фактів (ЗК-1)
- *Здатність до самоосвіти і самовдосконалення, постійного підвищення особистого рівня кваліфікації (ЗК-5);
- *Здатність працювати в команді, виконувати роботу в групі під керівництвом лідера, мати навички, що демонструють здатність до врахування вимог трудової дисципліни і інтересів колективу (ЗК-8)
- *Здатність здійснювати аналіз й осмислення загальнонаукової та професійно орієнтованої літератури, у тому числі іноземної (ПК-10);
- *Здатність організувати маркетингову діяльність у сфері фізичної культури і спорту (ЗК-11);
- *Здатність спілкуватися другою (іноземною) мовою (ЗК-12) .
- *Вміння організувати оздоровчо-розважальні і спортивні заходи, бути обізнаним у правилах суддівства спортивних змагань (ПК-7);
- *Здатність виконувати обов'язки інструктора з видів оздоровчо- рекреаційної рухової активності, завідувача спортивною базою (ПК-10)
- *Здатність проявляти особистісну мобільність для розв'язання нестандартних життєвих задач, в тому числі задач з галузі фізичного виховання та спорту(ПК-11)

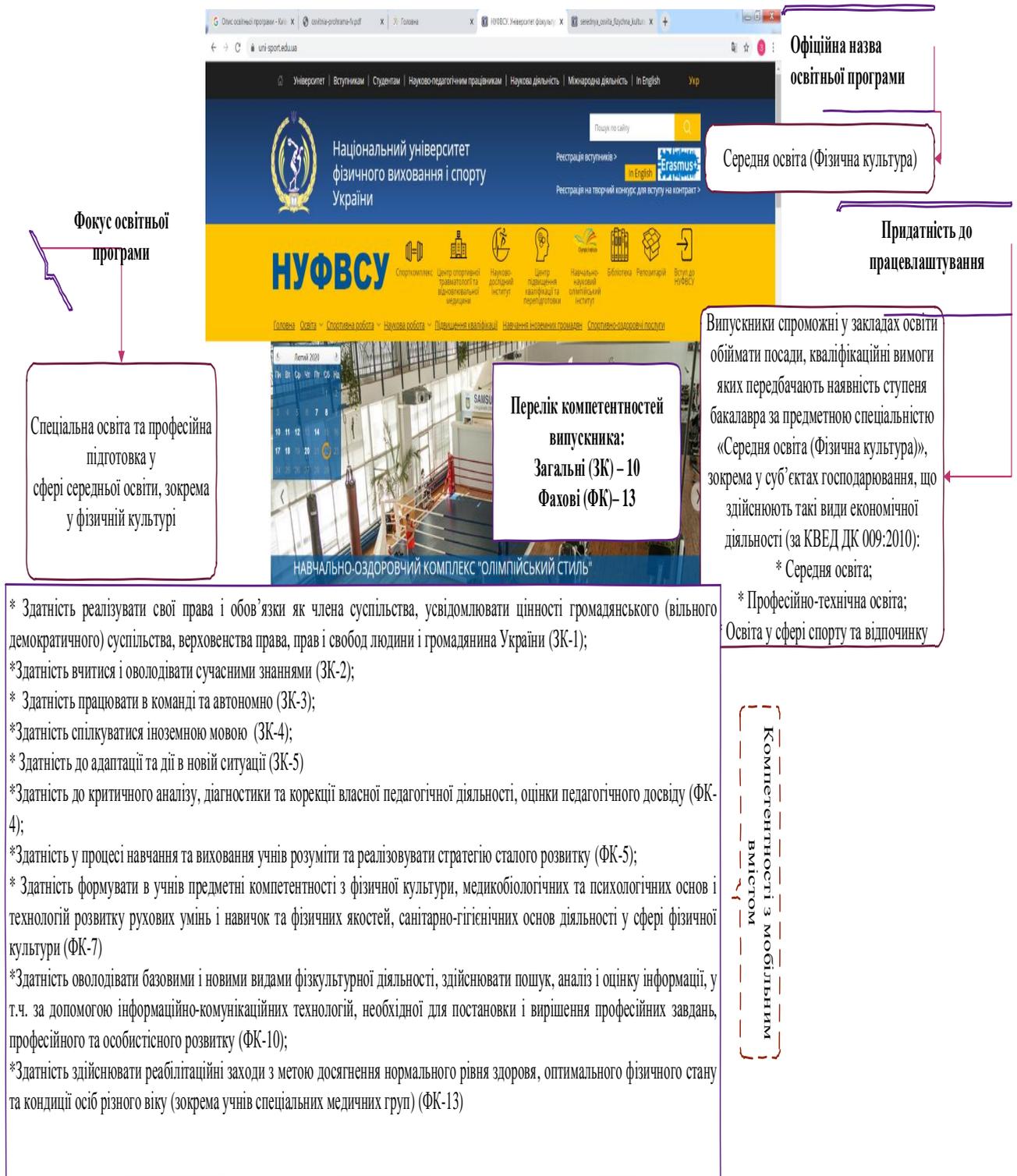
Компетентності з мобільним вмістом

Компетентності з мобільним вмістом

**Контент-аналіз компетентностей мобільного вмісту у матриці
освітньо-професійної програми
«Полтавський національний педагогічний університет імені
В. Г. Короленка»**

Контент-аналіз компетентностей мобільного вмісту у матриці освітньо-професійної програми «Національний університет фізичного виховання і спорту» (м. Київ)

Контент-аналіз компетентностей мобільного вмісту у матриці освітньо-професійної програми коледжів

Додаток В

**Порівняльний аналіз компетентностей з мобільним вмістом у
національних матрицях освітньо-професійних програм університетів**

Таблиця В.2.1

**Порівняльна оцінка компетентностей з мобільним вмістом в
національних матрицях освітньо-професійних програм підготовки
майбутніх учителів фізичної культури (%)**

Заклад вищої освіти (ЗВО)	Всього за (ОПП)		Компетентності з мобільним вмістом				Середній показник (%)
	ЗК	ФК	ЗК	%	ФК	%	
Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет»	12	14	5	41,66	3	21,42	31,54
Вищий приватний заклад «Академія рекреаційних технологій і права» (м. Луцьк)	9	12	5	55,55	3	25,0	40,27
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (факультет фізичного виховання)	11	16	5	45,45	4	25,0	35,22
Рівненський державний гуманітарний університет	11	16	5	45,45	4	25,0	35,22
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди	10	16	6	60,0	3	18,75	39,37
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького	9	16	6	66,66	3	18,75	42,70
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)	12	14	3	25,0	5	21,42	23,21
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка	11	20	5	45,45	6	30,0	37,72
Національний університет фізичного виховання і спорту (м. Київ)	10	13	5	50,0	5	38,46	44,23
Комунальний заклад вищої освіти Луцький педагогічний коледж	12	14	5	41,66	5	35,71	38,68
Зведений середній показник	10,7	15,1	5	47,68	4,1	25,95	36,81

Узагальнена таблиця компетентностей з мобільним вмістом, що виділені із освітньо-професійних програм університетів і коледжів

Зміст мобільної компетентності	Англійській переклад компетентності
Здатність спілкуватися другою мовою	Ability to communicate in a second language
Здатність вирішувати мовні проблеми в майбутній професійній діяльності за кордоном та швидко адаптуватися до різних життєвих ситуацій	Ability to solve language problems in future professional activities abroad and adapt quickly to different life situations
Здатність до адаптації та дії в новій ситуації	Ability to adapt to and act in new situation
Здатність генерувати нові ідеї (креативність)	Capacity to generate new ideas (creativity)
Здатність до прояву особистісної мобільності і уміння працювати в команді	Ability to demonstrate personal mobility and ability to work in a team
Здатність працювати в команді	Ability to work in a team
Здатність спілкуватися з нефахівцями своєї галузі	Ability to communicate with nonexperts of one's field
Здатність працювати в міжнародному контексті	Ability to work in an international context
Дух підприємництва, здатність виявляти ініціативу	Spirit of enterprise, ability to take initiative
Знати базову спортивну термінологію на вітчизняній та іноземній мовах	Know the basic sports terminology in domestic and foreign languages
Здатність до стратегічного менеджменту в фізичній культурі і спорті	Ability for strategic management in Physical Culture and Sports
Здатність організовувати маркетингову діяльність у сфері фізичної культури і спорту	Ability to organize marketing activities in the field of Physical Culture and Sports
Здатність оволодівати новими видами фізкультурної діяльності	Ability to master new types of physical activities
Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності)	Ability to communicate with representatives of other professional groups of different levels (with experts from other fields of knowledge / types of economic activity)
Здатність організовувати власну діяльність, мобільно визначати методи вирішення професійних завдань, оцінювати їх ефективність і якість	Ability to organize their own activities, to determine methods of solving professional problems in a mobile manner, evaluate their effectiveness and quality
Здатність переносити знання й уміння з одного виду професійної діяльності в інший, бути готовим до зміни професії	The ability to transfer knowledge and skills from one type of professional activity to another, to be ready to change professions
Здатність чутливо реагувати на соціальні вимоги динамічних ринків праці, навчатися впродовж життя і опановувати нові галузі транс-дисциплінарних знань	Ability to respond sensitively to the social demands of dynamic labor markets, learn throughout life and master new areas of trans-disciplinary knowledge
Здатність проявляти особистісну мобільність для розв'язання нестандартних життєвих задач, в тому числі задач у галузі фізичного виховання та спорту	Ability to show personal mobility to solve non-standard life tasks, including tasks in the field of Physical Education and Sports
Здатність проявляти крос-мобільність (працювати на межі професії)	Ability to show cross-mobility (work at the edge of the profession)

Додаток Д

**Фрагменти і блок-схеми освітніх програм підготовки майбутніх
учителів фізичної культури у зарубіжних закладах вищої освіти**

Додаток Д.2.1

Фрагмент освітньої програми підготовки бакалаврів

Університет Ювяскіля (Факультет спорту і наук про здоров'я)

(University -f Jyväskylä, Faculty -f Sp-rt and Health Sciences) (Фінляндія)

До структури і змісту освітньої програми на різних курсах включено блоки дисциплін педагогічного спрямування: **Блок 1.** Фундаментальні заняття з фізичного виховання (25 – 26 кредитів ECTS): «Базовий курс з навчання і керівництва фізичними навичками» (Liikuntatait-jen -ppimisen ja -hjaamisen peruskurssi) обсягом 2 кредити ECTS; «Від учня до вчителя» (-ppilaasta -pettajaksi) обсягом 1 кредит ECTS; «Курс спостереження за рухом» (Liikkumisen havainn-innin kurssi) обсягом 6 кредит ECTS; «Базовий курс з фізичного виховання 1» (Liikuntadidaktiikan peruskurssi 1») обсягом 8 кредит ECTS; «Базовий курс з фізичного виховання 2» (Liikuntadidaktiikan peruskurssi 2») обсягом 6 кредитів ECTS; «Початкова школа» (Kummik-ulu) обсягом 1-2 кредити ECTS. **Блок 2.** Середня освіта у фізичному вихованні (37 - 42 кредитів ECTS): «Теоретико-методичні основи фізичних вправ 2: підготовка вчителя» (Liikunnan pedag-giikka ja didaktiikka 2: Tutkiva -pettaja) обсягом 3-4 кредити ECTS; «Педагогічна майстерність 3: індивідуалізація навчання» (Liikunnan pedag-giikka ja didaktiikka 3:-petussuunnittelu ja arvi-inti) обсягом 1-3 кредити ECTS; «Практика з фізичного виховання 1, 2» (Liikuntadidaktiikan jatк-kurssi 1,2) обсягом 12 кредитів ECTS; «Індивідуальне навчання фізичним вправам» Yksilöllinen -petus liikuntaryhmässä) обсягом 3-4 кредити ECTS; «Wellbeing Фізична активність 1: фізичний розвиток в різному віці» (Hyvinv-intia tukeva liikunta elämäntulussa 1: Kasvu, kehitys ja vanhene) обсягом 1-2 кредити ECTS; Анатомія скелетно-м'язової системи (Tuki- ja liikuntaelimistön anat-mia) обсягом 2 кредити ECTS; «Біомеханіка фізичних вправ (вступний курс)» «Kandidaatintutkielma) обсягом 7 кредитів ECTS.

Блок 3. Основи дослідження в області фізичних вправ і здоров'я (25 кредитів ECTS): «Фізичні вправи і здоров'я (вступний курс)» (J-hdatus liikunta- ja terveystieteisiin) обсягом 1 кредит ECTS; «Історія фізичної культури» (Iikunnan ja terveyden kulttuurihistoria) обсягом 3 кредити ECTS; «Рухова активність в суспільстві» (Liikunta yhteiskunnassa) обсягом 5 кредитів ECTS; «Біологічні основи рухової активності людини» (Ihmisen liikkumisen bioligiset perusteet) обсягом 4 кредити ECTS; «Фізична культура (вступ до спеціальності)» (Liikuntapedagogiikan perusteet) обсягом 3 кредити ECTS; «Психологія фізичних вправа (вступний курс)» (Liikuntapsykologian perusteet) обсягом 2 кредити ECTS; «Фізичні вправи і здоров'я» (Liikunta ja terveys) обсягом 3 кредити ECTS; «Зміцнення здоров'я різних груп населення» (Terveyden edistäminen eri väestöryhmissä) обсягом 2 кредити ECTS; «Фізичні вправи як засіб зміцнення здоров'я (вступний курс)» (Viestinnän perusteet liikunta- ja terveystieteissä) обсягом 2 кредити ECTS.

Блок 4. Інноваційні й інтерактивні форми навчання у фізичному вихованні (11 кредитів ECTS): «Академічна взаємодія (професійно-орієнтовані дисципліни фізичного виховання)» (Akateeminen vuorovaikutus (liikuntatieteet) обсягом 3 кредити ECTS; «Академічні навички письма (для галузі фізичної культури)» (Akateemiset tekstitaidot (liikuntatieteet) 4 кредити ECTS; «Багатомовна взаємодія (у фізичному вихованні)» (Monikielinen vuorovaikutus (liikuntatieteet) 2 кредити ECTS; «Методологія наукових досліджень» (Tutkimusviestintä (liikuntatieteet) 2 кредити ECTS.

Блок 5. Комунікація за професійним спрямуванням іноземною мовою (11 кредитів ECTS): «Академічне читання (науки про спорт і здоров'я)» (Academic Reading (for Sport and Health Sciences) 2 кредити ECTS; «Навички комунікації (для наук про фізичну культуру і спорт)» (Communication Skills (for Sport and Health Sciences) 2 кредити ECTS; «Спортивне коментування» (Puheviestinnän perusteet) 4 кредити ECTS; «Науковий текст іноземною мовою (вступний курс)» (Tieteellisen kirjoittamisen perusteet) 3 кредити ECTS.

Сторінка web-сайту Університету фізичного виховання Юзефа Пилсудського у Варшаві (Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie)

Академія фізичного виховання у Катовицях і Варшавська академія фізичного виховання

Катовице

Уся діяльність закладів освіти, відповідно до нової парадигми спрямовується на потреби особистості, що навчається.

У Польщі в освітньому стандарті за напрямом підготовки «Фізичне виховання» (Standardy kształcenia dla kierunku studiów: Wychowanie fizyczne) зазначено, що для отримання ступеня «бакалавр» навчання повинно тривати не менше шести семестрів; загальна кількість навчальних годин повинна бути не менше 5400; кількість кредитів ECTS – не менше 180.

Місце	Програма	Кількість позитивних коментарів	Зміна в 2019 р.	Кількість негативних коментарів	Зміна в 2019 р.	Користувачів рейтинг позитивів	Загальний рейтинг
1	MOJA EDUKACJA	51	+3	0	0	248	747
2	A-пріорі	20	+2	0	0	216	532
3	ОсвітаПоль	32	+5	3	0	188	476
4	ОСВІТА БЕЗ КОРДОНІВ	12	0	1	0	211	462
5	Леман	17	0	0	0	194	453
6	Study and Travel	24	+2	0	0	140	400
7	KARANDASH	24	+9	2	0	155	380
8	UniverPL	29	+25	8	+7	175	335
9	UP-STUDY	48	+6	8	+1	110	300
10	Elegant	5	0	0	0	137	299
11	ЮНЕКО ГРУП	8	0	0	0	100	240
12	EUROSTUDENT	14	0	5	0	126	222
серія без координат	Евровестд	65	+13	28	0	197	199

спеціальності	денне		зочне	
	ліц.	маг.	ліц.	маг.
Туризм і відпочинок	•	•	•	•
Управління	•	•	•	•
Фізичне виховання	•	•	•	•
Фізіотерапія	•	•	•	•

Академія фізичної культури у Катовице

www.awf.katowice.pl
 Миколовська 72А, 40-065 Катовице
 Телефон : +48 32 207 51 00
 email: rektorat@awf.katowice.pl

спеціальності

Для поиска введите и нажмите Enter

РЕЙТИНГ STUDY IN POLAND

Рейтинг Study in Poland — это независимый проект студентов и бывших выпускников польских ВУЗов. Создает рейтинг мы берем под внимание:

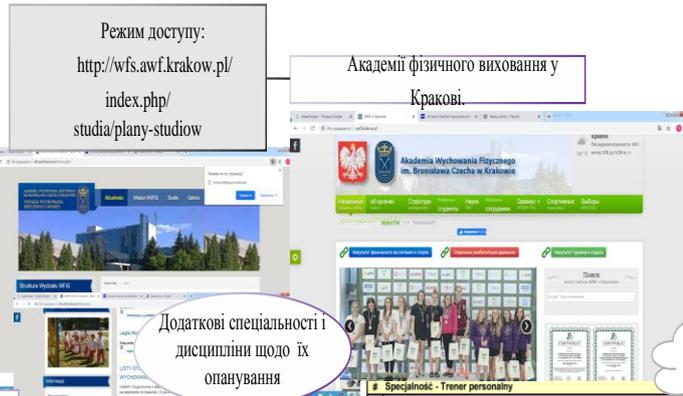
- количество и качество отзывов студентов о программе
- качество консультаций
- базу университетов
- цены на услуги
- общее качество услуг

Завдяки здобутим знанням у процесі навчання у галузі природничих і соціальних наук, а також оволодіння професійними навичками, випускник набуває компетенцій щодо впливу фізичних засобів на організм людини, соціальних засобів на особистість з метою задоволення потреб учнів в соматичному й моторному розвитку.

Перелік дисциплін і компетенцій з мобільним вмістом випускників

ОПИС
 Традиція підготовки вчителів фізкультури та інструкторів різних видів спорту в Катовице починається у 1952 році. Тоді вона тут заснували технічний коледж фізичного виховання. У 1957 році він був перетворений в педагогічний коледж фізкультури. З цього коледжу створили (закон Польської Ради Міністрів від 1 вересня 1970 року) Вищу школу фізичного виховання у Катовице. Першим ректором був професор Лехослав Дец.

Сторінка web-сайту Академії фізичної культури у Катовіце

Спеціальність - корекційна гімнастика

Додаткові спеціальності і дисципліни щодо їх опанування

Спеціальність - Персональний тренер

- Przedmioty specjalistyczne
- Elementy fizykoterapii
- Masaż klasyczny
- Masaż sportowy i relaksacyjny
- refleksoterapia
- Podstawy teoretyczne i aspekty odnowy biologicznej
- Fizjologia pracy i wypoczynku
- Odnowa psychiczna
- Wspomaganie restytucji powysiłkowej
- Dietetyka i suplementacja
- Programowanie odnowy psychosomatycznej w treningu (seminarium)
- Korekcja wad postawy
- Praktyka specjalistyczna
- Praktyka asystencka – odnowa biologiczna
- Razem dla specjalności Odnowa biologiczna
- Podstawy odnowy biologicznej w treningu sportowym
- Praktyka – odnowa biologiczna - praca ze sportowcem
- Specjalność – Odnowa

Przedmioty specjalistyczne									
# Specjalność - Gimnastyka korekcyjna									
№	Nazwa przedmiotu	ECTS	W	TS	O	1	2	3	4
1	Teoria i praktyka postępowania korekcyjnego	7,5	15	0	0	0	0	0	0
2	Diagnostyka postawy ciała	15	0	0	0	0	0	0	0
3	Kwalifikacja lekarska do zajęć wychowania fizycznego	15	0	0	0	0	0	0	0
4	Praktyka specjalistyczna	15	0	0	0	0	0	0	0
5	Praktyka asystencka - odnowa biologiczna	15	0	0	0	0	0	0	0
6	Praktyka korekcyjna	15	0	0	0	0	0	0	0
7	Metodyka gimnastyki korekcyjnej	15	0	0	0	0	0	0	0
8	Praktyka asystencka - odnowa biologiczna - praca ze sportowcem	15	0	0	0	0	0	0	0
9	Praktyka - odnowa biologiczna - praca ze sportowcem	15	0	0	0	0	0	0	0
10	Praktyka korekcyjna	15	0	0	0	0	0	0	0
11	Praktyka korekcyjna - gimnastyka korekcyjna w szkole podstawowej	15	0	0	0	0	0	0	0
Razem dla specjalności Gimnastyka korekcyjna		210	15	0	0	0	0	0	0

- Elementy fizykoterapii
- Klasyczny masaż
- Sportywny i relaksacyjny masaż z refleksoterapię
- Teoretyczne aspekty i medyczne aspekty zdrowia
- Fizjologia pracy i wypoczynku
- Psychiczne owojenia
- Podpora restytucji після тренування
- Dietyka та добавки
- Програмування психосоматичного оновлення у навчанні (семинар)
- Корекція постави
- Практика спеціаліста
- Практика асистента - біологічна регенерація
- Разом за спеціальністю Біологічна регенерація
- Основи оздоровлення при спортивній підготовці
- Практика - оздоровчий стан -

- Przedmioty specjalistyczne
- Podstawy medycyny sportowej
- Biochemia wysiłku
- Żywieniowe wspomaganie treningu
- Komunikacja interpersonalna
- Zarządzanie i marketing
- Prawne aspekty pracy osobistego doradcy treningowego
- Fizjologiczne podstawy treningu personalnego
- Odnowa biologiczna z podstawami masażu
- Teoria i praktyka treningu biegowo - wytrzymałościowego
- Racketlon:
- Tennis
- Squash
- Tennis stołowy
- Badminton
- Samoobrona i sporty walki
- Narciarstwo alpejskie
- Moduł "zimowy" *****
- Narciarstwo biegowe i wycieczkowe
- Snowboardin

- Спеціалізовані предмети
- Основи спортивної медицини
- Біохімія зусиль
- Харчова підтримка навчання
- Міжособистісне спілкування
- Менеджмент та маркетинг
- Правові аспекти роботи персонального радника з навчальних питань
- Фізіологічні основи особистого тренування
- Біологічна регенерація з основами масажу
- Теорія і практика бігу - тренування на витривалість
- Ракетлон:
- теніс
- сквош
- Настільний теніс
- бадмінтон
- Самооборона та бойові види спорту
- Гірські лижі
- Модуль "зима" *****
- Бігові та гірські лижі

Przedmioty specjalistyczne									
# Specjalność - Odnowa biologiczna									
№	Nazwa przedmiotu	ECTS	W	TS	O	1	2	3	4
1	Elementy fizykoterapii	15	0	0	0	0	0	0	0
2	Masaż klasyczny	15	0	0	0	0	0	0	0
3	Masaż sportowy i relaksacyjny	15	0	0	0	0	0	0	0
4	Podstawy teoretyczne i aspekty medyczne odnowy biologicznej	15	0	0	0	0	0	0	0
5	Fizjologia pracy i wypoczynku	15	0	0	0	0	0	0	0
6	Odnowa psychiczna	15	0	0	0	0	0	0	0
7	Wspomaganie restytucji powysiłkowej	15	0	0	0	0	0	0	0
8	Dietetyka i suplementacja	15	0	0	0	0	0	0	0
9	Programowanie odnowy psychosomatycznej w treningu (seminarium)	15	0	0	0	0	0	0	0
10	Podstawy odnowy biologicznej w treningu sportowym	15	0	0	0	0	0	0	0
11	Korekcja wad postawy	15	0	0	0	0	0	0	0
12	Praktyka specjalistyczna	15	0	0	0	0	0	0	0
13	Praktyka asystencka - odnowa biologiczna	15	0	0	0	0	0	0	0
14	Praktyka - odnowa biologiczna - praca ze sportowcem	15	0	0	0	0	0	0	0
Razem dla specjalności Odnowa biologiczna		210	15	0	0	0	0	0	0

- Теорія та практика виправних проваджень
- Діагностика постави тіла
- Медична кваліфікація на уроках фізичної культури
- Патобіомеханіка
- Коригувальні ігри
- Коригувальне плавання
- Методика корекційної гімнастики
- Коригувально-компенсаційна процедура в урочі
- Діагностика - план - реалізація (тематичне дослідження) ****
- Основи оздоровлення

Спеціальність - Біологічна регенерація

**Сторінка web-сайту університету Зальцбурга (L-g- Universität Salzburg).
Факультети («Культурологія й суспільні науки» і «Межфакультетне
відділення спортивної науки и кінезіології»)**

Logo Universität Salzburg
(Університет Зальцбург (Австрія))

«Межфакультетне відділення спортивної науки и кінезіології»
Кафедра «Спортивні науки і кенезіологія»

Факультет «Культурології й суспільних наук» на кафедрі «Спорт і фізичні вправи»

Щоб вступити на курс бакалаврату за спортивній науці і кінезіології, претенденти повинні мати атестат зрілості або іншу атестат про вищу освіту і успішно здати додатковий іспит, який оцінює кінетичні навички та здібності студентів.
Крім того, студенти повинні мати базові навички гірськолижного спорту

Фрагменти освітніх програм

Modul	Lehrveranstaltung	SSt.	Typ	ECTS	Bewertung mit ECTS					
					I	II	III	IV	V	
Bachelorstudium Sport- und Bewegungswissenschaft										
(I) Pflichtmodule										
Modul A: Wissenschaftstheoretische Grundlagen und Methodologie der Sport- und Bewegungswissenschaft 1										
	Einführung in die Sport- und Beweg.-wissenschaft	2	VO	3	3					
	Einführung in das wissenschaftliche Arbeiten	2	PS	3	3					
	EDV-Praktikum I	2	UE	1,5	1,5					
	EDV-Praktikum II	2	UE	1,5	1,5					
	Statistik und Methodenlehre I	2	PS	3	3					
	Zwischensumme Modul A	10		12,0	6,0	3,0				
Modul B: Wissenschaftstheoretische Grundlagen und Methodologie der Sport- und Bewegungswissenschaft 2										
	Statistik und Methodenlehre I	2	PS	3		3				
	Methoden der qualitativen Sozialforschung	2	PS	3			3			
	Zwischensumme Modul B	4		6,0		3,0	3,0			
Modul C: Anatomie und Orthopädie										
	Funktionelle Anatomie	2	VO	3	3					
	Angewandte funktionelle Anatomie (Schrittweises biomechanisches Aspekte des Bewegungsverhaltens)	1	VO	1,5	1,5					
	Zwischensumme Modul C	3		4,5	4,5					
Modul D: Physiologie und Neurophysiologie										
	Sportphysiologie	2	VO	3	3					
	Neurophysiologie der Bewegung	2	VO	3	3					
	Zwischensumme Modul D	4		6,0	3,0	3,0				
Modul E: Ernährung, Hygiene und Erste Hilfe										
	Erste Hilfe	2	UV	2,0					2	
	Ernährung und Bewegung	1	VO	1,5						1,5
	Hygiene	1	UV	1,5						1,5
	Zwischensumme Modul E	4		5,0					2,0	3,0

Сторінка web-сайту Університет Масарика/ Масáрика/Masaryk-va univerzita «Факультет спортивних наук»

Університет Масарика/ Масáрика/Masarykova univerzita «Факультет спортивних наук».

Факультеты

- Факультет | WEB
- Факультет медицины | WEB
- Факультет | WEB
- Факультет | WEB
- Факультет | WEB
- Экономика и управление | WEB
- Факультет информатики | WEB
- Факультет социальных исследований | WEB
- Факультет спортивных исследований | WEB

спеціалізації

- Аніматор спортивних ігор
- Фізіотерапія
- Спортивний менеджмент
- Фізичне виховання і спорт з декількома спеціалізаціями
- Регенерація і харчування в спорті
- Кинезіологія
- нутриціолог
- Тренерство і т.д.

Навчальний план

№	НАЗВА ПРІЄМТУ	НОДНИ	УМОВНИЙ	КРЕДИТИ	ГАРАНТ
1. SEMESTR					
bp4011	Література	kurz 4-5 D	z	2	Chvártáková
bp4005	Педагогіка	1/2	ok	4	Jiráň
bp4006	Психологія	1/2	ok	4	Málek
bp4007	Біомеханіка і ретроспективна кінематика	1/2	z	3	Svoboda
bp4008	Біомеханіка	1/2	ok	4	Voránek
bp4009	Правила 1	1/2	z	2	Máčeková D.
bp4010	Венетика	1/2	z	2	Venclík
				19	21
2. SEMESTR					
bp4021	Література і спорт в пріроді	kurz 3-5 D	z	2	Máčeková D.
bp4028	Ергономія	1/2	ok	4	Procházka
bp4012	Інформаційні технології	1/2	k	3	Sedera
bp4013	Психологія	1/2	ok	5	Voránek
bp4014	Правила 2	1/2	z	2	Máčeková D.
bp4015	Венетика	1/2	z	2	Venclík
bp4037	Специалізація з фізичної реабілітації	1/2	z	2	Svoboda
				9	20
3. SEMESTR					
bp4001	Математика	1/2	ok	6	Zíselň
bp4017	Психологія	1/2	ok	4	Váňová
bp4018	Біомеханіка і біомеханіка	1/2	k	5	Zváraň
bp4019	Спортивна кінематика	1/2	z	2	Máčeková D.
bp4020	Математика	1/2	z	3	Máčeková D.
bp4021	Венетика	1/2	z	2	Máčeková D.
				12	21
4. SEMESTR					
bp4022	Культура здоров'я і фізичний спорт	1/2	ok	4	Hájek
bp4013	Математика і спорт	1/2	z	3	Váňová
bp4024	Математика і спорт	1/2	k	3	Ráček
bp4025	Фізична реабілітація	1/2	k	2	Novotný

Асоційоване навчання з педагогічним факультетом (Студійні план про програм Тělesná výchova a sport hlavní plán (sdružené studium))

Спеціалізація Sport Management (MS) - Міжфакультетне навчання проводиться у співпраці з факультетом економіки (Студійні план про програм Тělesná výchova a sport specializace Management sportu)

Спеціалізація «Суддя колективних ігор» (PKX, спортивна спрямованість plán pro specializace Rozhodčí kolektivních her)

Сторінка web-сайту Університету Палацького в Оломоуці/ Univerzita Palackého v Olomouci (Факультет фізичної культури та здоров'я)

**Навчальний план підготовки вчителя фізичної культури
(трирічної денної форми навчання 1-го ступеня з додатковою
спеціальністю: «Корекційна гімнастика», «Біологічна регенерація»,
«Персональний тренер»**

**Plan 3-letnich studiów stacj-narnych I st-pnia – KIERUNEK WYCH-WANIE
FIZYCZNE¹ ze specjaln-ścią d-datk-wą: gimnastyką k-rekcyjną lub -dn-wą
bi-l-giczną lub trenerem pers-nalnym¹ (Польща)**

Дисципліни	Liczba g-dzin razem (години)	F-rm a zal. Razem (форма контролю)
A Przedmi-ty kształcenia -gólneg-/Загальноосвітні предмети		
Język -bcy /B2/(Іноземна мова B 2)	120	E
Techn-l-gia inf-rmacyjna (Інформаційні технології)	30	Z-
Fil-z-fia / S-cj-l-gia (Філософія, Соціологія)	30	E
Pr-pedeutyka l-giki / K-munikacja sp-łeczna (Пропедевтична логіка, Соціальне спілкування)	30	Z-
B. Przedmi-ty kształcenia p-dstaw-weg- /Базові навчальні предмети		
Anat-mia (Анатомія)	60	E
Anat-mia funkcj-palna (Функціональна анатомія)	15	E
Antr-p-l-gia (Антропологія)	45	E
Bi-chemia (Біохімія)	30	E
Bi-l-gia czł-wieka (Біологія людини)	30	Z-
Fizj-l-gia (Фізіологія спорту)	90	E
Pedag-gika (Педагогіка)	75	E
Psych-l-gia (Психологія)	90	E
P-m-c psych-l-giczn--pedag-giczna w szk-le (Психолого-педагогічна допомога в школі)	30	Z-
Te-ria wych-wania fizyczneg- (Теорія фізичного виховання)	75	E
C Przedmi-ty kształcenia kierunk-weg- /Спеціальні навчальні предмети		
Antr-p-m-t-ryka (Антропометрія)	45	E
Bi-mechanika* (Біомеханіка)	30	E
Edukacja zdr-w-tna (Медична освіта)	30	E
Emisja gł-su (Ораторське мистецтво)	30	Z-
Hist-ria kultury fizycznej (Історія фізичної культури)	45	E
Turystyka i rekreacja (Туризм та відпочинок)	30	Z-
Met-dyka wych-wania fizyczneg- (Методи фізичного виховання)	90	E
-rganizacja i praw- w -świacie** (Правові аспекти в освіті)	30	Z-

¹ Програма трирічної денної форми навчання 1-го ступеня. Підготовка вчителя фізичної культури (повна освіта) з додатковою спеціальністю: корекційна гімнастика або біологічна регенерація або персональний тренер

Pierwsza p-m-c przedmedyczna (Перша медична допомога)	15	Z-
Żywienie czł-wieka (Харчування людини)	30	Z-
Rytmika i taniec (Ритміка і танець)	60	Z-
Te-ria sp-rtu dzieci i mł-dzieży (Теорія спорту дітей та молоді)	45	E
Zabawy i gry ruch-we (Рухливі ігри та забави)	30	Z-
Te-ria i met-dyka gimnastyk (Теорія та методика гімнастики)	90	E
Te-ria i met-dyka lekkiej atletyk (Теорія та методика легкої атлетики)	90	E
Te-ria i met-dyka pływania i rat-wnictwa w-dneg- (Теорія та методика плавання та рятування на воді)	60	E
Te-ria i met-dyka k-szykówki (Теорія та методика баскетболу)	60	E
Te-ria i met-dyka piłki n-żnej - mężczyźni (Теорія та методика футболу - чоловіки)	60	E
Te-ria i met-dyka piłki n-żnej - k-biety (Теорія та методика футболу - жінки)	30	Z-
Te-ria i met-dyka piłki ręcznej (Теорія та методологія гандболу)	60	E
Te-ria i met-dyka piłki siatk-wej (Теорія та методика волейболу)	60	E
Te-ria i met-dyka sp-rtów walki (Теорія та методологія бойових мистецтв)	45	Z-
Gimnastyka artystyczna - k-biety (Художня гімнастика - жінки)	30	Z-
Tenis / Tenis st-l-wy / Squash (Теніс / Настільний теніс / Сквош)	15	Z-
Łyżwiarstw- / Wr-tkarstw- (Катання на ковзанах / катання на роликах)	30	Z-
Seminarium dypl-m-we (Дипломний семінар)	45	Z-
D -b-zy / Табірні збори (літній, зимовий)		E
-bóz letni (żeglarstw- / windsurfing) літній збір (Вітрильний спорт / Віндсерфінг)	66	E
-bóz zim-wy (narciarstw- alpejskie / sn-wb-ard / narciarstw- bieg-we)*** зимовий табір (Гірські лижі / сноуборд / лижі)	78	Z-
E Praktyki / Стажування		E
Praktyka psych-l-giczn--pedag-giczna w szk-le p-dstaw-wej (Психолого-педагогічна практика в початковій школі)	30	E
Praktyka nauczycielska z zakresu wych-wania fizycznego- w szk-le p-dstaw-wej (klasy -d IV d- VIII) (Педагогічна практика з фізичного виховання в школі (IV - VIII класи))	90	E
Praktyka nauczycielska z zakresu wych-wania fizycznego- w szk-le p-dstaw-wej (klasy -d I d- III) lub w przedszku (Навчальна практика у галузі фізичного виховання в початковій школі (I до III класів) або дитячому садку)	30	E
Razem dla kierunku (всього годин за напрямом підготовки)	2169	
Додаткові спеціальності		
Specjaln-ść - Gimnastyka k-rekcyjna/Додаткова спеціальність корекційна гімнастика	315	
Specjaln-ść - -dn-wa bi-l-giczna/Спеціальність - Біологічна регенерація	315	
Specjaln-ść - Trener pers-nalny/Спеціальність - Персональний тренер	330	

**Фрагмент освітньої програми факультету спорту та наук про здоров'я при
Технічному університеті Мюнхена (ТУМ) (Fakultät für Sp-rt und
Gesundheitswissenschaft der Technischen Universität München (Німеччина)
(рекомендований курс для вчителя фізичної культури початкових та середніх
шкіл**

Назва модуля	Навчальне заняття	Вид заняття	Кількість годин на тиждень	
1. Семестр				2.
Наука про спорт	Вступ до наук про спорт	Лекції / Вправи	2	
Викладання й навчання I*	Вступ до спортивної педагогіки	Лекції	2	
Навчальна компетенція зі спортивних ігор I*	Ігрова теорія / ігровий розвиток	Лекції	1	
	Маленькі ігри	Семінар / Вправи	1	
Навчальна компетенція зі спортивних ігор II	Волейбол 1	Семінар / Вправи	2	
Навчальна компетенція із зимових видів спорту	Зимові види спорту ¹ (із дидактикою предмета)	Семінар / Вправи	2	
Навчальна компетенція зі спортивної гімнастики на снарядах I* ²	Спортивна гімнастика 1	Семінар / Вправи	1	
Навчальна компетенція з гімнастики / танцю I*	Гімнастика / Танець 1	Семінар/Вправи	1	
3. Семестр				4.
Викладання й навчання I	Основи спортивної дидактики	Лекції	2	
Навчальна компетенція зі спортивних ігор I	Ігри з м'ячем	Семінар / Вправи	1	
Навчальна компетенція зі спортивної гімнастики на снарядах I	Мистецтво руху	Семінар / Вправи	1	
	Спортивна гімнастика 2	Семінар / Вправи	1	

² Модулі, що позначені*, мають бути продовжені в наступному семестрі. Весь модуль повинен бути завершений протягом двох семестрів.

Навчальна компетенція з легкої атлетики I	Легка атлетика 1	Семінар / Вправи	1	
Навчальна компетенція з гімнастики / танцю I	Гімнастика / Танець 2	Семінар / Вправи	1	
5. Семестр				6.
Компетенція зі зміцнення здоров'я I	Анатомія	Лекції	2	
	Психологія	Лекції	2	
Навчальна компетенція зі спортивних ігор III	Футбол 1	Семінар / Вправи	2	
Навчальна компетенція з плавання I*	Плавання 1	Семінар / Вправи	1	
7. Семестр				8.
Наука про тренування та рухи	Основи науки про тренування	Лекції	2	
	Основи науки про рухи	Лекції	2	
Викладання й навчання II	Спортивно-психологічні аспекти шкільного спорту	Лекції	2	
Компетенція зі зміцнення здоров'я II	Компенсаторні форми руху або елементарне виховання руху та ігрове виховання	Семінар / Вправи	2	
Навчальна компетенція з плавання I	Плавання 2	Семінар / Вправи	1	
Навчальна компетенція з легкої атлетики II	Легка атлетика 2	Семінар / Вправи	1	
9. Семестр				
Викладання й навчання III	Планування уроку /перевірка / - оцінка	Семінар	2	
Навчальна компетенція зі спортивних ігор IV	Баскетбол 1	Семінар / Вправи	2	
Навчальна компетенція зі спортивних ігор V	Гандбол 1	Семінар / Вправи	2	
Навчальна компетенція з плавання II	Плавання 3	Семінар / Вправи	2	
Навчальна компетенція з гімнастики / танцю II	Гімнастика / Танець 3	Семінар / Вправи	2	
10. Семестр				11

Навчальна компетенція з рекреаційних видів спорту I	Розвиток рекреаційних видів спорту	Лекції	1	
	Рекреаційні види спорту 1	Семінар / Вправи	1	
	Рекреаційні види спорту 2	Семінар / Вправи	1	
Компетенція зі зміцнення здоров'я II	12. Семестр			
	Здорова школа	Семінар / Вправи	2	
	Фітнес, орієнтований на здоров'я 1	Семінар / Вправи	1	
	Фітнес, орієнтований на здоров'я 2	Семінар / Вправи	1	
	Методи релаксації	Семінар / Вправи	1	

Фрагмент бакалаврської програми «Спеціаліст освіти і спорту» (Sports Science) Латвійської академії спорту (Latvian Academy -f Sp-rt Educati-n)

Спеціалізація Basics and didactics -f gymnastics, aer-bics (Дидактично-методичні основи гімнастики, аеробіки обсягом 5 кредитів ECTS); Basics and didactics -f acr-batics (Дидактично-методичні основи акробатики обсягом 3 кредити ECTS); Basics and didactics -f track and field athletics (Дидактично-методичні основи легкої атлетики обсягом 4,5 кредитів ECTS); Basics -f swimming and didactics -f swimming (Дидактично-методичні основи плавання, обсягом 3 кредити ECTS); General pedag-gy (Загальна педагогіка обсягом 3,75 кредити ECTS); General psych-1-gy. Devel-pment (Загальна психологія та вікова психологія обсягом 1,5 кредити ECTS); Anat-my (Анатомія обсягом 1,5 кредитів ECTS); Basics -f c-mmerical activity (Основи комерційної діяльності, 1,5 кредитів ECTS); The-ry -f management (Теорія управління обсягом 2,25 кредитів ECTS); D-cumentati-n (Документознавство обсягом 1,5 кредитів ECTS); Basics -f bi-chemistry (Основи біохімії, обсягом 1,5 кредитів ECTS); Basics -f law (Основи права, 3 кредити ECTS); Acc-untancy (Бухгалтерський облік обсягом 1,5 кредитів ECTS); Basics and didactics -f v-lleyball (Теоретико-методичні основи волейболу обсягом 1,5 кредитів ECTS); -lympic educ,Sp-rts in multicultural envir-nment (Олімпійська освіта. Спорт у полікультурному середовищі обсягом 3 кредити ECTS); Term Paper (Курсова робота обсягом 3 кредитів ECTS); Basics and didactics -f handball (Теоретико-методичні основи гандболу обсягом 1,5 кредити ECTS); Basics -f physi-1-gy (Основи фізіології обсягом 1,5 кредити ECTS); Pr-ject management (Управління спортивними проектами обсягом 1,5 кредити ECTS); Sp-rts phil-s-phy (Філософія спорту 1,5 кредитів ECTS); Sp-rts hist-ry (Історія фізичної культури та спорту обсягом 1,5 кредити ECTS); Adult pedag-gy (Педагогіка для дорослих 1,5 кредити ECTS).

Дисципліни (2 року навчання): Basics -f basketball and didactics -f basketball (Теоретико-методичні основи баскетболу обсягом 2 кредити ECTS); Hygiene

(Гігієна); Basics -f sp-rts bi-mechanics (Основи спортивної біомеханіки обсягом 5 кредитів ECTS); Sp-rts medicine (Спортивна медицина обсягом 3 кредити ECTS); First aid (Надання першої медичної допомоги обсягом 3 кредити ECTS); Meth-d-logy -f research (Методологія наукових досліджень обсягом 3 кредити ECTS); Practice, 2 weeks (Практика, 2 тижні обсягом 3 кредити ECTS); Sp-rts the-ry (Теорія спорту обсягом 1,5 кредит ECTS) Pr-fessi-nal ethics (Професійна етика обсягом 1,5 кредити ECTS); Age specific physi-logy (Вікова фізіологія обсягом 3 кредити ECTS); Sp-rts management (Управлінська діяльність у спорті обсягом 6 кредитів ECTS); Basics -f f--tball and didactics -f f--tball (Дидактично-методичні основи футболу обсягом 3 кредити ECTS); Basics -f fl--rball and didactics -f fl--rball (Методика навчання основам флорболу обсягом 1,5 кредити ECTS); Special termin-logy and c-mmunicati-n (in f-reign language) (Спеціальна термінологія та комунікація іноземною мовою обсягом 1,5 кредити ECTS); Basics -f t-urism and didactics -f t-urism (Факультативні навчальні курси обсягом 1,5 кредити ECTS); Basics -f -rienteering and didactics -f -rienteering (Методика навчання основам туризму обсягом 3 кредити ECTS); Physical exercises and health (Теоретико-методичні основи спортивного орієнтування обсягом 3 кредити ECTS); Sp-rts bi-chemistry (Спортивна біохімія обсягом 4,5 кредитів ECTS); Qualitative research in sp-rts science (Експериментальні дослідження в спорті обсягом 3 кредити ECTS); Self-defense (Самооборона обсягом 3 кредити ECTS).

Після успішного завершення четвертого базового семестру навчання кожен студент обирає одну з трьох спеціалізацій програми. Для нашого напрямку дослідження цікавим вбачається вивчення структури та змісту освітнього процесу студентів за спеціалізацією - вчитель фізично культури - спортивний менеджер.

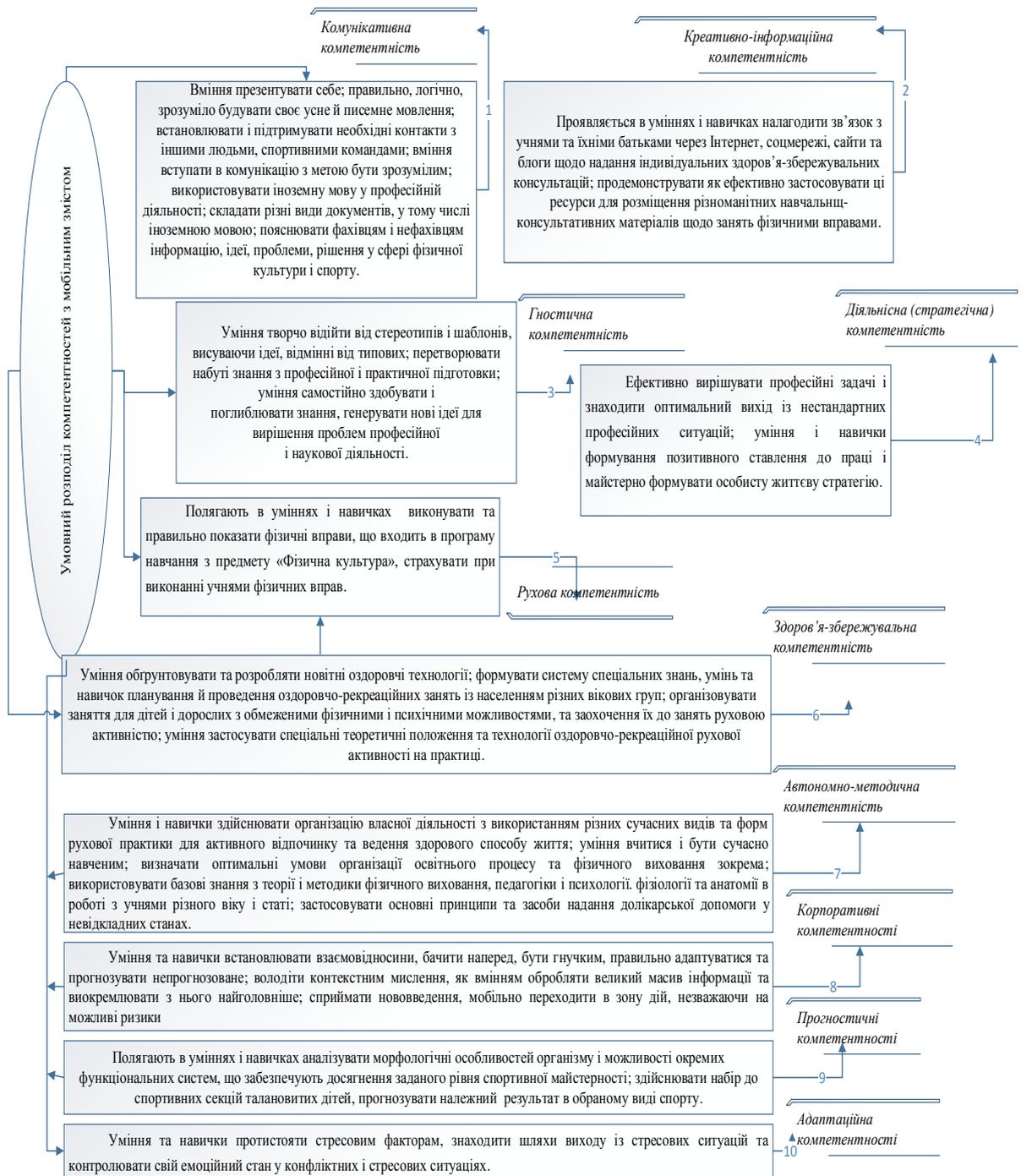
Після завершення навчання на бакалавраті випускники можуть продовжувати навчання у магістратурі. Передбачаються: Research in the framew-rk -f Bachel-r thesis (Дослідження в рамках бакалаврської дисертації обсягом 3 кредити ECTS); -pti-nal study c-urses (Факультативні навчальні курси обсягом 3 кредити ECTS); Qualificati-n practice I (Кваліфікаційна практика I

обсягом 9 кредитів ECTS); Adapted physical activities (Адаптивна фізична культура обсягом 1,5 кредити ECTS); Pre-sch--1 and sch--1 sp-rts didactics (Дидактика (дошкільний і молодший шкільний вік)) обсягом 5,25 кредитів ECTS); N-rdic walking (Соціологія спорту обсягом 1,5 кредити ECTS); S-ci-l-gy -f sp-rt; Micr-ec-n-mics (Мікроекономіка обсягом 1,5 кредити ECTS); (Управління комерційною діяльністю обсягом 3 кредити ECTS); Meth-ds -f ec-n-mics and mathematics (Ігри в дошкільному закладі, коригуюча гімнастика в школі обсягом 0,75 кредитів ECTS); Management -f c-mmerical activity (Методи математичної статистики обсягом 1,5 кредити ECTS); Games at pre-sch--1, C-rrective gymnastics at sch--1 (Корекційна гімнастика в школі 3 кредити ECTS); Management inf-rmati-n systems (Інформаційні системи управління обсягом 1,5 кредити ECTS); Sp-rts physi-l-gy (Фізіологія спорту обсягом 1,5 кредити ECTS); Frisbee, badmint-n (фрісбі, бадмінтон обсягом 1,5 кредити ECTS); Basics -f skiing and didactics -f skiing (Теоретико-методичні основи лижної підготовки обсягом 3 кредити ECTS); Qualificati-n practice II (Кваліфікаційна практика II); Pr-jects at sch--1. Class management (Проектна діяльність в школі. Управління класом) обсягом 9 кредитів ECTS); Macr-ec-n-mics (Макроекономіка 3 кредити ECTS); Sp-rts and fitness marketing (Спортивний та фітнес-маркетинг 1,5 кредити ECTS); Pers-nal management (Особистісний менеджмент 3 кредити ECTS).

Умовний розподіл компетентностей

Блок-схема. Е.3.1

Умовний розподіл компетентностей щодо з'ясування сутності формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури в контексті Концепції Нової української школи

Фрагменти силабусів навчальних дисциплін

Додаток Ж.5 1

Скорочений силабусу навчальної дисципліни
«Професійна мобільність вчителя фізичної культури»,
 Комунальний заклад вищої освіти Луцький педагогічний коледж
 Факультет початкової освіти та фізичної культури
 Освітньо-професійна програма
ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Назва дисципліни	«Професійна мобільність вчителя фізичної культури»,
Викладач	Денисенко Наталія Григорівна
Е-mail:	zaochnevid@gmail.com
Контактний телефон	0954699730
Сторінка дисципліни	адреса
Консультації	Очні консультації: за попередньою домовленістю Понеділок та Четвер з 16.00 до 18.00 Онлайн консультації: за попередньою домовленістю Viber (+380954699730) в робочі дні з 14.00 до 16.00

10. Навчально-методична карта дисципліни (скорочений варіант)

Змістовий модуль I «Основи формування базового рівня професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури» обсягом 38 години (1,3 кредити) викладається студентам у 3 семестрі. Цей розділ спрямований на оволодіння майбутніми вчителями фізичної культури базовими поняттями курсу; розглядає професійну мобільність сучасного вчителя фізичної культури як динамічну, людинознавчу сучасну фізкультурної науки; формує уявлення про розвиток мобільної освіти і виховання з найдавніших часів до наших днів; навчає аналізувати найважливіші педагогічні теорії професійної мобільності, що склались в різні історичні епохи; розширює обсяг, широту уявлень, знань, інтересів студентів до спадщини найвидатніших педагогів минулого, що

розглядали проблему мобільності як здатність людини адаптуватися до швидкозмінних умов життя.

Основною метою вивчення першого модуля є формування теоретико-методологічних основ професійної мобільності як нового явища в освіті про спосіб адаптації людини в умовах науково-технічного прогресу та розкрити скарби підприємницької мудрості рідного та інших народів світу.

У результаті вивчення першого модуля навчальної дисципліни «Основи формування базового рівня професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури» студент повинен знати: основні поняття та терміни; загальні основи, сучасний стан та проблеми формування професійної мобільності сучасного вчителя фізичної культури; теорії походження мобільності в історичному дискурсі; періоди становлення професійної мобільності: софістський період (античність, середньовіччя); пансофійський період (XVII ст.); реформаторський період К. Д. Ушинського (друга половина XIX ст. – початку XX ст.); експліцитний період (друга половина XVIII ст. – XIX ст.); компетентнісний (командний) період (60-ті роки XX ст.); наставницький період (70-ті роки XX ст.); кластерний період (80-ті роки XX ст.) конструктивно-мобільний період в освіті дорослих (кін. XX початок XXI ст.).

Також при опануванні першого модуля зосереджували увагу студентів на таких питаннях, як: особливості навчальної дисципліни, принципи її побудови та взаємозв'язок з іншими дисциплінами; визначення основних понять та класифікацій видів мобільності за професійним спрямуванням та специфічно-фаховими ознаками професії («особистісна мобільність», «педагогічна мобільність», «кар'єрне зростання», «професійна мобільність вчителя фізичної культури» та ін.); з'ясування методів, форм та принципів функціонування фізичної культури в контексті формування професійно-мобільного вчителя Нової української школи («мобільний попит», «пропозиція з мобільним змістом», «процес», «результат»); правова база що регламентує право студента на академічну мобільність (надання права на участь у програмах академічної мобільності усім учасникам освітнього процесу; чітке визначення видів та форм

академічної мобільності; закріплення принципу перезарахування отриманих кредитів на основі Європейської кредитно-трансферної системи (ЄКТС), зокрема шляхом порівняння змісту навчальних програм, а не назв курсів).

Змістовий модуль II «Професійна мобільність як результат формування ключових компетентностей фахівців галузі фізичного виховання та спорту» обсягом 52 години (1,7 кредити) викладається студентам у 4 семестрі.

Основною метою вивчення другого модуля є формування уміння визначити конкретні завдання навчально-виховного впливу у процесі проведення уроку фізичної культури, виходячи із загальної мети національного виховання, рівня фізичної підготовленості і сформованих компетентностей дітей та їх мотиваційної налаштованості на рухову активність.

При вивченні цього модуля зосереджували увагу на таких питаннях: історичний шлях становлення професії вчителя; соціальна роль, функції вчителя фізичної культури, вимоги до формування його компетентностей; професіограма фахівця галузі фізичної культури та спорту; Державний стандарт загальної середньої освіти, його структура, характеристика; нормативні документи змісту загальної середньої освіти (навчальні плани, програми, підручники), їх характеристика; компетентності дитини НУШ; форми організації фізичного виховання в НУШ (історія, поняття, класифікація); інноваційний урок фізичної культури як основна форма організації навчання в НУШ: поняття, вимоги, класифікація, структура; підготовка вчителя до уроку; позаурочні форми фізичного виховання, особливості їх проведення в сучасній школі; перевірка та контроль навчально-пізнавальної і фізичної діяльності школярів: поняття, функції і педагогічні вимоги до перевірки знань, умінь і навичок, види, форми та методи контролю знань; оцінка знань, умінь і навичок при виконанні фізичних вправ і тестових нормативів; історія бальної системи оцінювання; оцінювальні судження дитини у процесі фізичного виховання; критерії оцінювання навчальних досягнень учнів за 12-бальною системою; програмно-нормативні засади розвитку фізкультурно-оздоровчої діяльності у закладах загальної середньої освіти, мета, завдання та форми організації фізкультурно-спортивної

роботи школярів у позанавчальний час; рухова активність школяра, норми рухової активності; засоби проведення фізкультурно-оздоровчих занять; проведення спортивно-масових заходів з використанням нових видів спорту (Чирлідінг, Петанк, Флорбол, Фрісбі, Корфбол, Регбі, Бадмінтон та ін.).

Після вивчення дисципліни студент повинен знати: сутність процесів фізичного виховання, освіти, виховання, розвитку і формування ключових компетентностей особистості; процедуру розроблення схеми спортивно-масового заходу, плану-конспекту уроку фізичної культури в інтеграції з іншими предметами; сучасний стан фізкультурно-оздоровчої роботи у закладах загальної середньої освіти України, правову базу її розвитку, систему державних і громадських керівних організацій, у компетенції яких є фізкультурно-оздоровча діяльність; методика організації і проведення спортивно-масових заходів з використанням нових видів спорту.

Оцінювання рівня знань студентів із модуля II «Професійна мобільність як результат формування ключових компетентностей фахівців галузі фізичного виховання та спорту» відбувається за рейтинговою шкалою. Студент може отримати бали за такі види робіт: опитування (відповідь чи доповнення) – 0-1 бали (Мах=5 балів); письмові роботи – 1 робота, від 0 до 5 балів (Мах=5балів); мультимедійна презентація – 1 презентація, від 0 до 5 балів (Мах=5балів); підсумкове тестування – 5 балів. Максимальна сума балів за модуль – 20 балів.

Модуль III «Реалізація професійної мобільності вчителя фізичної культури через спортивну анімацію» обсягом 51 година (1,7 кредитів) викладається студентам у 4 семестрі. Цей модуль є логічним продовженням перших двох розділів і сприяє оволодінню майбутніми вчителями фізичної культури мобільними знаннями і практичними навичками з теорії та методики проведення фізкультурно-оздоровчих занять як з дорослими, так і з дітьми.

Основною метою вивчення третього модуля є формування необхідних знань, умінь і навичок організаційно-методичної і викладацької діяльності у сфері спортивно-масової, анімаційної і фізкультурно-оздоровчої роботи з різним

контингентом населення, оволодіння фахівцем прогресивними технологіями та майстерністю управління фізкультурним процесом.

При вивченні цього модуля зосереджували увагу на таких питаннях: організаційні основи спортивно-масової та анімаційної роботи; форми організації фізкультурно-оздоровчої, спортивно-масової та анімаційної роботи; організація дозвілля в таборах відпочинку, зонах відпочину санаторно-курортного типу; засоби та методики організації та проведення спортивно-масових та анімаційних заходів на воді; базові засоби, які використовуються для організації та методики проведення спортивно-масової та анімаційної роботи в зонах відпочинку; схеми використання спортивних та рухових ігор у блоці оздоровчих заходів та анімаційних програм; нетрадиційні види спортивно-оздоровчих вправ та ігор у блоці оздоровчих та анімаційних засобів; технології спортивно-масової та анімаційної роботи в різних ланках фізкультурного руху.

Після вивчення дисципліни студент повинен знати: методику застосування спортивних та рухливих ігор в оздоровчих та спортивно-масових заходах; виконувати функцію аніматора; знати методику спортивної анімації та уміти складати програми групових занять з оздоровчого дитячого і дорослого фітнесу; знати методику проведення занять з аква-аеробіки.

Оцінювання рівня знань студентів із модуля III «Реалізація професійної мобільності вчителя фізичної культури через спортивну анімацію» відбувається за рейтинговою шкалою. Студент може отримати бали за такі види робіт: опитування (відповідь чи доповнення) – 0-1 бали (Мах=5 балів); підготовка сценарію спортивно-масового заходу – 1 робота, від 0 до 5 балів (Мах=5 балів); спецпедпрактикум – 1, від 0 до 5 балів (Мах=5 балів). підсумкове тестування – 5 балів. Максимальна сума балів за модуль – 20 балів.

Модуль IV «Реалізація професійної мобільності фахівця з фізичної культури та спорту через маркетингову діяльність» обсягом 39 години (1,3 кредити) викладається студентам у 5 семестрі. Основною метою вивчення цього модуля є формування необхідних знань, умінь і навичок про маркетинг послуг у

галузях фізичного виховання та спорту, а також навчити застосовувати отримані знання у практичній діяльності.

При вивченні цього модуля зосереджували увагу на таких питаннях: сутність і особливості маркетингу у сфері фізичної культури і спорту: суб'єкти маркетингу, їх функції; особливості маркетингової діяльності; принципи маркетингу і керування маркетинговою діяльністю на ринку послуг у сфері фізичної культури, спорту і оздоровчої фізичної культури; спорт як об'єкт спонсорства; олімпійській маркетинг; види й особливості ринків послуг фізичної культури і спорту за групами споживачів; маркетингова діяльність із забезпечення якості послуг; якість і сертифікація послуг.

Оцінювання рівня знань студентів із модуля IV «Реалізація професійної мобільності фахівця з фізичної культури та спорту через маркетингову діяльність» відбувається за рейтинговою шкалою. Студент може отримати бали за такі види робіт: опитування (відповідь чи доповнення) – 0-1 бали (Мах=5 балів); підготовка проектів: проект 1. «Аналіз специфіки ринку спортивно-видовищних послуг у м. Луцьку (Мах=5 балів), проект 2. «Розробка фірмового стилю, логотипу та товарних констант спортивної організації, або спортивного клубу школи» (Мах=5 балів). Максимальна сума балів за модуль – 10 балів. Формою контролю знань студента є екзамен, який оцінюється від 0 до 30 балів.

Скорочений варіант силабусу навчальної дисципліни
«Інноваційні технології в роботі з дітьми. Педагогіка Ф. Фребеля»
«Фізкультурній освітній галузі»
 Луцький педагогічний коледж
 Факультет початкової освіти та фізичної культури
 Освітньо-професійна програма
(підготовка майбутніх учителів фізичної культури)

Назва дисципліни	«Інноваційні технології в роботі з дітьми. Педагогіка Ф. Фребеля» «Фізкультурній освітній галузі»
Викладач	Денисенко Наталія Григорівна
E-mail:	zaochnevid@gmail.com
Контактний телефон	0954699730
Сторінка дисципліни	адреса
Консультації	Очні консультації: за попередньою домовленістю Вівторок та П'ятниця з 16.00 до 18.00 Онлайн консультації: за попередньою домовленістю Viber (+380954699730) в робочі дні з 14.00 до 16.00

1. Анотація до дисципліни

Навчальна дисципліна «Інноваційні технології в роботі з дітьми. Педагогіка Ф. Фребеля» є вибірковою і носить дидактично-методологічний характер. Вона орієнтована на формування у студентів чіткого уявлення про сутність та зміст моделювання освітньо-професійної діяльності на основі педагогічних ідей німецького педагога Фрідріха Фребеля. Її опанування передбачає розуміння майбутніми вчителями фізичної культури загальної схеми застосування «Дарунків Ф. Фребеля» у подальшій професійній діяльності в якості домоміжного матеріалу для фізичного розвитку молодшого школяра.

Теоретична частина курсу включає уявлення про сутність та зміст моделювання ігрового освітнього середовища з певним дарунком Ф. Фребеля (1-2-3 дарунком); цілі, зміст та інформаційну базу щодо дидактичного забезпечення фребельпедагогіки (детальний опис кожного дарунку); визначення проблем та суперечностей, що виникають при формуванні змісту ігрового середовища з використанням конкретного дарунку Ф. Фребеля; оптимізацію структурно-логічної схеми підготовки, майбутніх учителів фізичної культури за принципом інтеграції навчальних дисциплін.

Фокус дисципліни: формується мобільна особистість із глибокими сучасними міждисциплінарними знаннями та практичними компетентностями.

Детально розглядаються:

- загальна схема формування змісту навчання студента означеного фаху в контексті фребельпедагогіки;

- розвиток у студентів інтересу до технології застосування 1-2-3 дарунків Ф.Фребеля у процесі організації фізичного виховання у ЗЗСО.

Увага приділяється проблемам формування змісту підготовки за циклами, розподілу змісту циклів підготовки за навчальними дисциплінами, упорядкуванню структурно-логічних зв'язків розділів навчальних дисциплін, визначенню рівня сформованості предметних умінь.

2. Мета і завдання дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни «Інноваційні технології в роботі з дітьми. Педагогіка Ф. Фребеля» є формування системи теоретичних знань та практичних умінь з моделювання ігрових ситуацій та проведення рухливих ігор, які б, крім забавки, мали й ще оздоровче, освітньо-виховне, мовне та іншомовне, технологічне та логічне наповнення. Моделювання освітньої та професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури крізь призму фребельпедагогіки, розкриває сутність понять: «дари Ф.Фребеля», «принцип природовідповідності у педагогічних ідеях Ф.Фребеля»; «дидактичний матеріал для розвитку фізичних якостей дітей»; «переваги й обмеження «фребельпедагогіки»; «Фребелівська теорія гри»; «презентаційний матеріал методики Ф.Фребеля в онлайн-сервісі PREZI»; висвітлення принципів побудови моделі освітнього середовища з використанням 1-2-3-дарунків Ф.Фребеля». В результаті вивчення навчальної дисципліни майбутній вчитель фізичної культури повинен отримати навички системного аналізу освітньої та професійної підготовки фахівця нового покоління, здатного до організації словесних ігор з дарами Ф. Фребеля не тільки у фізкультурній освітній галузі, але і в інтегруванні з «Мовно-літературною та іншомовною освітньою галуззю», «Соціальною і здоров'язбережувальною освітньою галуззю», «Мистецькою ,Технологічною та інформаційною освітньою галуззю».

Завданнями вивчення дисципліни «Інноваційні технології в роботі з дітьми. Педагогіка Ф. Фребеля» є формування системи теоретичних знань та практичних умінь, необхідних для упровадження педагогіки Ф.Фребеля в практику роботи НУШ; формування змісту навчання: освітньо-професійної програми підготовки вчителя фізичної культури; розроблення моделі освітньої та професійної підготовки вчителя фізичної культури засобами фребельпедагогіки; формування відповідального та творчого ставлення до педагогічної діяльності в новій українській школі.

3. Формат дисципліни

Blended Learning – викладання курсу передбачає поєднання традиційних форм аудиторного навчання з елементами електронного навчання, в якому використовуються спеціальні інформаційні технології, такі як комп'ютерна презентація, відеоматеріали, інтерактивні елементи, онлайн консультування і т.п. Під час сесії формат очний (offline / Face to face), у міжсесійний період – дистанційний (online). Особливою формою наскрізного STEM-навчання, яке передбачає представлена дисципліна, є інтегрування дисциплін та встановлення міжпредметних зв'язків, що сприяють формуванню у студентів цілісного, системного світогляду, актуалізації особистісного ставлення до питань, що розглядаються на практичному або лекційному занятті. Дисципліна розрахована на викладання фізичної культури у початковій школі.

4. Результати навчання

У результаті вивчення курсу студент *повинен знати*:

- теоретичні засади організації процесу фізичного виховання в НУШ на основі педагогічних ідей Ф.Фребеля; зміст понять: «Дари Ф.Фребеля», «фребельпедагогіка»; «принцип природовідповідності у педагогічних ідеях Ф.Фребеля»; «дидактичний матеріал для розвитку фізичних якостей дітей молодшого шкільного віку»; «переваги й обмеження «фребельпедагогіки»; «фребелівська теорія гри»; «шляхи оптимізації структурно-логічної схеми застосування дарів Ф.Ф. в інтеграції з іншими дисциплінами».

- *повинні вміти*: формувати зміст навчання на основі ідей Ф. Фребеля; розробляти і формувати цикли словесних ігор з використанням першого дару для розвитку фізичних якостей молодшого школяра; розробляти авторські презентації словесних ігор з дарів Ф.Фребеля; розробляти матриці логічних зав'язків щодо застосування дарів Ф.Фребеля у певній послідовності та рівнем складності; проводити корекцію та оптимізацію структурно-логічної схеми застосування словесних ігор з метою удосконалення фізичного розвитку молодшого школяра; оптимізувати розроблену і опрацьовану інформаційну базу під специфіку НУШ; проводити корекцію робочих програм з використання фребельпедагогіки для забезпечення вимог нормативних документів до структури сформованих компетентностей вчителя фізично культури, що зазначено освітньо-професійній програмі.

- *набути соціальних навичок (soft-skills)*: здійснювати педагогічну комунікацію на засадах, особистісно орієнтованого підходу, ефективно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу; проявляти автономність і відповідальність у формуванні життєво-важливих компетентностей молодшого школяра.

5. Обсяг дисципліни

Вид заняття	Кількість годин
лекції	
семінарські заняття / практичні / лабораторні	
самостійна робота	

6. Ознаки дисципліни

Рік викладання	Курс (рік навчання)	Семестр	Спеціальність	Кількість кредитів / годин	Кількість змістових модулів	Вид підсумкового контролю	Нормативна\ вибірко ва
					2		

7. Пререквізити

Ефективність засвоєння змісту дисципліни «Інноваційні технології в роботі з дітьми. Педагогіка Ф. Фребеля» значно підвищиться, якщо студент попередньо опанував матеріалом таких дисциплін як: «Теорія і методика фізичного виховання», «Основи педагогічної майстерності», «Рухливі ігри з методикою викладання», «Ритміка з основами хореографії», «Іноземна мова за професійним спрямуванням». А також, організація словесних ігор з дарами Ф. Фребеля у «Фізкультурній освітній галузі» об'єднувала такі галузі знань, як «Мовно-літературна та іншомовна освітня галузь», «Соціальна і здоров'язбережна освітня галузь», «Мистецька освітня галузь», «Технологічна та інформаційна освітня галузь».

8. Технічне й програмне забезпечення /обладнання.

У період сесії бажано мати мобільний пристрій (телефон) для оперативної комунікації зі студентами, зокрема заочної і дистанційної форми навчання, викладачами з фахових методик, з якими здійснюється інтеграція, з приводу структурування та проведення занять та консультацій. У міжсесійний період комп'ютерну техніку (з виходом у глобальну мережу) та оргтехніку для комунікації зі студентом, викладачами та підготовки (друку) рефератів і самостійних робіт.

9. Політики дисципліни

При організації освітнього процесу в коледжі студенти, викладачі, та адміністрація діють відповідно до: Положення про самостійну роботу студентів; Положення про організацію освітнього процесу; Положення про порядок переведення, відрахування та поновлення студентів; Положення про практику студентів; Положення про рейтингову систему оцінювання знань; Положення про академічну доброчесність; Положення про екзамени та заліки; Положення про підготовку і захист курсової роботи; Положення про внутрішнє забезпечення якості освіти.

10. Навчально-методична карта дисципліни (скорочений варіант)

Тиждень, дата, години	Тема, основні питання (розкривають зміст і є орієнтирами для підготовки до модульного і підсумкового контролю)	Форма діяльності (заняття) / формат	Матеріали	Література, інформаційні ресурси	Завдання, години	Вага оцінки	Термін виконання
Змістовий модуль 1. Формування професійної мобільності майбутнього вчителя фізичної культури на засадах педагогічної системи Ф. Фребеля (теоретичний)							
(за розкладом) 2 год.	<p>Тема1: Становлення світогляду та педагогічних пріоритетів Ф. Фребеля</p> <p>Життєвий шлях Ф. Фребеля. Основні біографічні періоди життя. Теоретична база фребелівської педагогічної системи. Основні засади педагогічної системи Ф. Фребеля. Аналіз філософських поглядів Ф. Фребеля, на яких закладалися основи теорії виховання і навчання дитини у дитячому садку. Головні наукові праці Ф. Фребеля. Термінологічне поле фребельпедагогіки.</p>	Лекція / Face to face	Презентація, методичні рекомендації	Баз. 2, 3, 8, 9,10 Дод.	Самостійно опрацювати теоретичний матеріал 10 год.	5 балів	До 1.11
	<p>Тема 2: Реалізація принципу природовідповідності та здоров'я збереження у педагогічних ідеях Ф. Фребеля</p> <p>«Використання дидактичного матеріалу «Дари Ф.Фребеля» в роботі з дітьми дошкільного і молодшого шкільного віку». Вивчення 1-2-3-4 дару. Аналіз наукових позицій видатних педагогів-реформаторів К. Ушинського, М. Пирогова, П. Лесгафта, С. Русової, С. Шацького, щодо різних аспектів діяльності Ф. Фребеля.</p>			Баз. 1,2, 3, Дод.			

	<p>Тема 3: Інтеграція ідей Ф. Фребеля процес фізичного виховання нової української школи. Трансформації педагогічних ідей Ф. Фребеля у фізкультурну освітню галузь. Популяризація фребельпедагогіки як освітньої технології у підготовці майбутніх учителі фізичної культури. Ідеї фізичного виховання в педагогічній спадщини Ф. Фребеля в дії: теорія і практика. Фребелівська теорія гри. Методика використання дарів Ф. Фребеля в здоров'язберезувальній освітній галузі.</p>			Баз. 2, 6, 7,8 Дод.			
Змістовий модуль 2. Словесні ігри з дарами Ф. Фребеля та їх вплив на фізичний розвиток школяра (практичний)							
	<p>Тема 4. Фребелевський метод ігрового проектування та його реалізація у процесі фізичного виховання. Використання дидактичного матеріалу Дари Ф. Фребеля» в роботі з дітьми дошкільного і молодшого шкільного віку; використання дидактичного матеріалу «Дари Ф. Фребеля» в домашніх умовах з дітьми з особливими освітніми потребами.</p> <p>Тема 5. Перший дар Ф. Фребелі (Словесно-рухлті ігри у колі та в русі). Гра 1. «Швидко передай м'яч» (інтеграція з англійською мовою). Гра 2. «Колискова для кульки» (розвиток спостережливості, пом'яті, уважності та вивчення кольорів). Гра 3. «Рівненькими доріжками» (розвиток спостережливості, пом'яті, швидкості, уважності). Гра 4. «Кольорові миші водять хоровод» (розвиток рухової активності, швидкості, уважності, спостережливості). Гра 5. «Горобці й автомобіль» (привчити дітей бігати в різних напрямках, починати рух або змінювати його за сигналом ведучого, знаходити своє місце та розрізняти кольори). Гра 6. «Кольорові станції» (розвивати швидкість, увагу, вміння швидко орієнтуватися у просторі та розрізняти кольори). Гра 8. «Веселий</p>			Баз. 4, 7,8 Дод.			

	горобчик» (розвивати у дітей вміння рухатись за сигналом та розрізняти кольори). Гра 9. «Веселі курчата» (розвивати у дітей вміння виконувати рухи за сигналом, вправлятися з бігом у різних напрямках і у відповіданні). Гра 10. «Кольорові коники і кучер» (привчати дітей рухатися один за одним, погоджувати рухи, не підштовхувати того, хто біжить попереду, навіть якщо він рухається не дуже швидко та поєднувати кольори).						
	Тема 6. Перший дар Ф. Фребелі (Словесні ігри в групах). Гра 11. «Через струмочок» (привчати дітей рухатися один за одним, погоджувати рухи, не підштовхувати того, ходити по вузькій доріжці, тримати рівновагу). Гра 12. «Віселі кульки» (розвиває координаційні здібності). Гра 13. «Футбол» (варіант 1,2,3), (розвиває координаційні здібності і уміння діяти у команді). Гра 14. «Дракон, пташки і принцеса» (Вчити дітей дотримуватися правил гри. Реагувати на сигнал. Привчати дітей бігати в різних напрямках, починати рух або змінювати його за сигналом ведучого, знаходити своє місце у грі). Гра 15. «Утримай сніжинку» (тренування дихальної системи). Ігри за вибором або авторські ігри.		Презентація у програмі презі, методичні рекомендації	Баз. 2, 3, 8, 9, 10, 12, 15, 16, 20 24, 27 Дод. Авторський підручник	Самостійно опрацювати теоретичний матеріал 10 год.	Від 5 до 15 балів	грудень

10.1. Розрахунок рейтингових балів за видами поточного та підсумкового контролю з дисципліни «Інноваційні технології в роботі з дітьми. Педагогіка Ф. Фребеля»

Вид діяльності		Коефіцієнт, вартість виду				
		Поточний контроль		Підсумковий контроль		
		За видами діяльності	Разом за змістовим модулем	Залік	Екзамен	
I семестр	ЗМ 1	Практичне заняття 1	3	23		
		Практичне заняття 2	3			
		Практичне заняття 3	3			
		Проміжний тестовий контроль	3			
		Модульна контрольна робота 1	5			
		Модульне тестування	6			

ЗМ 2	Практичне заняття за темою 3	3	47			30
	Практичне заняття за темою 4	3				
	Практичне заняття за темою 5	3				
	Практичне заняття за темою 6	3				
	Модульна контрольна робота 2	6				
	Поточний контроль	5				
	Модульна контрольна робота 3	9				
	Захист творчих проектів	15				
	Разом за семестр	70+ 30 екзамен				

11. Система оцінювання та вимоги

Види контролю: поточний, підсумковий. *Методи контролю:* спостереження за навчальною діяльністю студентів, усне опитування, письмовий контроль, творчі завдання, тестовий контроль, авторські словесні ігри, презентації. *Форма контролю:* залік.

Контроль знань і умінь студентів (поточний і підсумковий) здійснюється згідно з кредитно-модульною системою організації освітнього процесу. Рейтинг студента із засвоєння дисципліни визначається за 100 бальною шкалою. Він складається з рейтингу з навчальної роботи, для оцінювання якої призначається 50 балів, творчої роботи – 20 балів і рейтингу з атестації (залік) – 30 балів.

Критерії оцінювання. Еквівалент оцінки в балах для кожної окремої теми може бути різний, загальну суму балів за тему визначено в навчально-методичній карті. Розподіл балів між видами занять (лекції, практичні заняття, самостійна робота) можливий шляхом спільного прийняття рішення викладача і студентів на першому занятті.

Додаток 3

Активні методи навчання у процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури

Додаток 3.5.1

Використання «Кейс-методу» у процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури

Зміст кейсів

Кейс 1. (Дисципліна «Туризм і турпоходи» в інтеграції з «Безпекою життєдіяльності. Охороною праці», «Основами шкільної гігієни та валеології»).

Сюжетна лінія. Давно помітили, що у туристичному поході, наприклад, діти не можуть пояснити природні явища, які вивчали на уроках, розрізнити птахів чи звірів, долати перешкоди, виживати і харчуватися в складних ситуаціях, організувати туристичне дозвілля тощо. Опинившись в такій несприятливій ситуації, необхідно вжити всіх заходів для порятунку і згадати всі поради, які Ви коли-небудь чули.

Зміст кейсу. Як йдеться у повідомленні поліції, зранку 14 липня 2019 року на службу «102» надійшло повідомлення від чергового лікаря про те, що 13 дітей віком від 12 до 16 років потрапили до інфекційного відділення Рахівської районної лікарні. «Встановлено, що діти поступили на лікування з діагнозом «тепловий удар», - уточнили у відділі комунікації. За даними поліції, членам гуртка «Туризм» стало зле після проходження туристичного походу між горою Пересліп та Стара у Карпатах. На сайті Управління Державної служби з надзвичайних ситуацій у Закарпатській області повідомляється, що зі скаргами на нездужання до рятувальників звернулися 15 дітей, проте госпіталізували тільки 13. «Станом на 14:00 у трьох потерпілих відзначався стан середньої важкості та у 10 - незначний ступінь». За якими ознаками діагностували «тепловий удар»? Чи можна було уникнути зазначеної проблеми? Які помилки

допустив вчитель фізичної культури щодо зазначеної ситуації? Чи правильно була організована туристична мандрівка з пішого туризму? На що треба було звернути увагу вчителю фізичної культури у першу чергу при організації походу? За яких умов можна було уникнути теплового удару? Чи правильно був організований рух групи на маршруті? Чи відповідає фізична підготовка дітей для цього походу? Чи може людина без спеціальної підготовки стати жертвою зневоднення, виснаження, переохолодження, отруєння?

Запропонований кейс-диспут інтегрував в себе технології розвивального навчання, включаючи процедури індивідуального, групового і колективного розвитку, формування різноманітних особистісних якостей студентів.

Кейс 2. (Дисципліна «Теорія і методика фізичного виховання» в інтеграції з «Педагогікою», «Психологією спорту» та фаховими методиками).

Сюжетна лінія. Чи потрібно взагалі сьогодні говорити про фізичну культуру, спорт і реформування української спортивної системи? Наскільки це актуально тоді, коли Україна переживає великі політичні й економічні труднощі і веде війну?

Зміст кейсу. Порівняно з 2010 роком в Україні зменшилася кількість спортивних шкіл системи освіти і, відповідно, майже на 20 тисяч зменшилася кількість дітей, які їх відвідують. Спостерігається також відсутність фінансування на придбання спортивного знаряддя для шкільних спортзалів, відсутність у більшості шкіл басейнів. Часто формальне проведення медичних оглядів... призводить до того, що загальний рівень здоров'я школярів сягнув рівня серйозної загрози. ІНТЕРФАКС–Україна повідомив про «інновації» на зразок скасування оцінок із фізкультури у початкової школі (повідомлення від 29 серпня 2012р.). Чи вплинула ця ідея на загальну ситуацію щодо покращення здоров'я дітей? Як, на вашу думку, повинен відбуватися процес організації фізичного виховання у закладах загальної середньої освіти? Чи може оцінка мотивувати учнів до рухової активності? Які аргументи можна навести дітям щодо особистісного фізичного розвитку? Які, на вашу думку, види шкільної програми будуть цікавими для дітей різного шкільного віку і статі? Підтримуйте чи спростуйте рішення Міністерства освіти щодо скасування оцінювання на уроці фізичної культури у початкових класах.

Порівняльний контент-аналіз наукових поглядів

Ф. Фребеля та К. Ушинського щодо значення дитячих ігор у вихованні школярів

Фрідріх Фребель	Костянтин Ушинський
<p>Якщо ми хочемо впливати благотворно на майбутню діяльність дитини, на майбутнє її творчої діяльності і якщо ми хочемо дати їй міцну основу, то ми маємо уважно спостерігати за початковою діяльністю дитини і доглядати за нею, отже, і за її першим рухом, за її першими кроками</p>	<p>Ігри провіщають майбутнє дитини, для неї гра – дійсність, і дійсність значно цікавіша, ніж та, що навколо неї. У ранньому віці гра має більше значення для розвитку дитини, ніж навчання. Гра для дитини становить те, що для дорослої людини будь-яка серйозна діяльність</p>
<p>Ігри дають можливість створювати і вправляти самостійну здатність рухатися і ходити: це – освітні подорожі, це – ігри, що дають багатий запас спостережень і досвіду</p>	<p>Уважно стежите за іграми дитини, вона тут виявляє свій духовний світ; для дитини гра – дійсність; у грі дитина живе, пробує свої сили і самостійно керує своїми фантазіями</p>
<p>Я дивився, як діти рухаються, і дійшов висновку, що є певний закон, за яким вони рухаються. З цими рухами пов'язуються маленькі рими. Ці рими звучать у співі; рух, рима і звук – усе це пов'язано воедино; тілесна, духовна й моральна діяльність – все поєднано у прекрасному цілому</p>	<p>Гра тому і є грою, що вона самостійна для дитини; а через те будь-яке втручання дорослого в гру позбавляє її дійсної, формуючої сили. Дитина не тільки готується жити – вона вже живе. Гра є вільною діяльністю дитини; у ній формуються всі сторони людської душі – розум, серце, воля</p>
<p>Дитина поєднується зі своїми товаришами по грі, а ці останні – зі своїм учителем. Перша гра... хороводний танок. Саме я вивів взаємне відношення місця зіткнення в житті хороводу й центрального його пункту</p>	<p>Під час колективних ігор виникають перші асоціації з громадськими відносинами; дитині, яка звикла командувати або підкорятися в грі, нелегко відучитися від цього у дійсності</p>

АНКЕТА
для студентів закладів вищої освіти

Шановні студенти закладів вищої освіти!

Проводиться анкетування студентів закладів вищої освіти з проблеми формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. Заздалегідь вдячні Вам за участь у дослідженні. Просимо відповісти на запропоновані нами питання і відмітити Ваш варіант відповіді!

Вкажіть, будь-ласка, заклад вищої освіти, в якому

Внавчаетесь:.....

1. Вкажіть з якою метою Ви вступили у заклад вищої освіти фізкультурно-педагогічного профілю?
  - а) орієнтація на престиж професії, можливості подальшого працевлаштування;
  - б) мрію бути вчителем фізичної культури;
  - в) спеціальність обрав (ла) за порадою батьків (друзів, знайомих);
  - г) наявність сучасної системи стажувань і практик, зокрема міжнародних (з подальшим працевлаштуванням за кордоном);
  - д) реклама спеціальності в ЗМІ, Інтернеті, сайті закладу вищої освіти;
  - є) важко відповісти.
2. Чи поділяєте Ви думку про те, що професійна мобільність вчителя фізичної культури це ...

№ з/п	Визначення поняття «професійна мобільність»	Повністю поділяю	Частково поділяю	Ні, не поділяю	Важко відповісти
1	один із видів соціальної мобільності, який визначається здатністю особистості змінювати свою професію				
2	система оволодіння вчителем фізичної культури компетенціями, що уможливають його гнучкість, швидку орієнтацію у професії, конкурентоздатність на ринку праці,				
3	педагогічна реакція на нововведення, фахова креативність і здатність до оволодіння Soft Skills (гнучкими				

	оздоровчим впливом занять фізичною культурою на організм дитини				
4	Уміння формувати в учнів практичні навички щодо самостійних занять фізичними вправами та проведення активного відпочинку				
	Застосовувати на практиці форми занять фізичними вправами у контексті ігрової, змагальної та рухової змістових ліній				
5	Розуміння особливостей використання на практиці принципів дитиноцентризму і природовідповідності				
6	Застосування на практиці елементів інноваційних методів навчання і виховання та здійснення міжпредметних зв'язків				
7.	Володіння основами цифрової грамотності для осучаснення уроку фізичної культури				

10. Оцініть свій рівень готовності до роботи у сфері фізичної культури та спорту:

№ з/п	Рівень володіння уміннями та навичками у сфері фізичної культури та спорту	Так, володію	Швидше так, ніж ні	Швидше ні, ніж так	Важко відповісти
1	оцінювання особистісного прогресу учня у показниках фізичної підготовленості				
2	дотримання на практиці дидактичних принципів навчання:				
3	формувати позитивні емоції в учнів за допомогою музичного супроводу				
4	застосовувати на практиці альтернативні види спорту зокрема, фризбі, петанк, чирлідінг, флорбол, фітнес-				

Результати анкетування студентів закладів вищої освіти

Показник кількості студентів, опитаних про те, з якою метою вони вступили у вищий навчальний заклад фізкультурного профілю (%)												
Відповідь	Загальний показник	Заклад вищої освіти										
		(АРТ і П)	СНУ	НПУ	КОГПА	ЛПК	РМЕГУ	КЗ ЛОР	ХДВУ	ВГПК	ЛКРТ і П	БПК
отримати престижну професію з подальшим працевлаштуванням у сфері фізичної культури та спорту	22,51	30,38	30,92	16,6	25,55	24,38	8,18	14,33	32,72	29,57	14,65	20,38
мрію бути вчителем фізичної культури нової української школи	45,15	49,32	51,84	46,4	38,82	39,5	63,1	52,33	37,53	45,1	34,29	38,5
спеціальність обрав (ла) за порадою батьків (друзів, знайомих)	20,17	6,2	7,43	29,46	22,62	17	16,25	24,67	20,09	18,05	41,18	19
приваблює наявність сучасної системи стажувань і практик, зокрема міжнародних (з подальшим працевлаштуванням за кордоном)	3,19	1,8	-	3,34	3	5,85	5,07	4,67	1,16	-	2,35	7,85
реклама спеціальності в ЗМІ, Інтернеті, сайті закладу вищої освіти;	4,69	4,3	6,04	4,2	2,2	6,8	4,1	3	5	4,2	4	7,8
важко відповісти	4,32	8	3,77	-	7,81	6,47	3,3	1	3,5	3,08	3,53	6,47
Показник кількості студентів, опитаних про те, чи можна вважати професійну мобільність одним із видів соціальної мобільності, який визначається не лише здатністю особистості змінювати свою професію, місце і напрямок діяльності, але й умінням приймати самостійні і нестандартні рішення (%)												
Відповідь	Загальний показник	Заклад вищої освіти										
		(АРТ і П)	СНУ	НПУ	КОГПА	ЛПК	РМЕГУ	КЗ ЛОР	ХДВУ	ВГПК	ЛКРТ і П	БПК
Повністю поділяю	40,63	23,07	36,85	26,42	45,31	71,6	30,51	53,1	61,63	36,51	34,73	27,2
Частково поділяю	50,34	67,53	42,4	61,72	51,56	15,3	55,93	44,2	37,21	60,31	56,15	61,5

Ні, не поділяю	7,33	4,7	15,98	10,86	3,13	11,06	13,56	1,5	-	1,59	5,12	5,8
Важко відповісти	2,88	4,7	4,77	1,0	-	2,04	-	1,2	1,16	1,59	4,0	5,5
Показник кількості студентів, опитаних про те, чи є професійна мобільність – системою оволодіння вчителем фізичної культури компетенціями, що уможливають гнучкість, швидку орієнтацію у професії, конкурентоздатність на ринку праці, готовність до підвищення кваліфікації, перекваліфікації та самоосвіти (%)												
Відповідь	Загальний показник	Заклад вищої освіти										
		(АРТ і П)	СНУ	НПУ	КОГПА	ЛПК	РМЕГУ	КЗ ЛОР	ХДВУ	ВГПК	ЛКРТ і П	БПК
Повністю поділяю	47,17	42,78	39,74	49,7	52,2	44,97	48,46	35,42	48,33	54,49	50,21	52,59
Частково поділяю	37,70	32,59	43,28	34,54	38,02	43,31	26,92	34,76	44,33	38,37	39,68	39
Ні, не поділяю	12,26	21,22	14,09	11,51	9	10,94	15,38	26,42	6,34	4,81	7,94	7,23
Важко відповісти	2,85	3,41	2,89	4,25	0,78	0,78	9,24	3,4	1	2,33	2,17	1,18
Показник кількості студентів, опитаних про те, чи є професійна мобільність – педагогічною реакцією на нововведення, фахова креативність і здатність до оволодіння Soft Skills (гнучкими навичками), що допоможуть майбутнім учителям фізичної культури в роботі за фахом, а також успішно соціалізуватися (%)												
Відповідь	Загальний показник	Заклад вищої освіти										
		(АРТ і П)	СНУ	НПУ	КОГПА	ЛПК	РМЕГУ	КЗ ЛОР	ХДВУ	ВГПК	ЛКРТ і П	БПК
Повністю поділяю	52,12	65,5	64,06	71,12	56,5	46,88	23,31	64,41	50	36,05	50,79	44,71
Частково поділяю	32,77	21,5	23,96	21,24	25,5	44,53	29,77	18,12	42,67	47,67	44,44	41,17
Ні, не поділяю	10,76	9,49	11,98	5,56	12,45	7,03	36,69	6,78	5	11,63	4,77	7,06
Важко відповісти	5,29	3,51	-	2,08	5,55	1,56	10,23	10,69	2,33	4,65	-	7,06
Показник кількості студентів, опитаних про те, чи є професійна мобільність – це ознаки кар'єрного просування та розвитку від майбутнього вчителя фізичної культури - до конкурентоспроможного фахівця-професіонала Нової української школи												
Відповідь	Загальний показник	Заклад вищої освіти										
		(АРТ і П)	СНУ	НПУ	КОГПА	ЛПК	РМЕГУ	КЗ ЛОР	ХДВУ	ВГПК	ЛКРТ і П	БПК
Повністю поділяю	63,14	65,81	66,15	64,02	77,5	66,5	58,5	59,32	60	61,3	56,04	59,41
Частково поділяю	27,25	23,08	28,19	31,9	18,5	29,24	18,61	22,04	30	28,23	37,62	32,35
Ні, не поділяю	6,39	4,7	5,66	1,69	5,25	2,13	20,21	11,86	7,33	5,98	3,17	2,35
Важко відповісти	3,32	6,41	0	2,39	0	2,13	2,68	6,78	2,67	4,49	3,17	5,89
Показник кількості студентів, опитаних про те, чи є професійна мобільність – це відмова від стереотипів, здатність до інновацій, інтерес до нового у галузі фізичного виховання і водночас критичне осмислення запропонованого (%)												
Відповідь	Загальний показник	Заклад вищої освіти										
		(АРТ і П)	СНУ	НПУ	КОГПА	ЛПК	РМЕГУ	КЗ ЛОР	ХДВУ	ВГПК	ЛКРТ і П	БПК

Повністю поділяю	67,95	77,04	80,51	62,55	80,5	52,35	50,77	70,51	82,67	44,88	70,97	74,71
Частково поділяю	20,86	13,7	14,94	30,2	15,5	39,06	13,08	18,07	11,33	35,35	20,33	18
Ні, не поділяю	7,41	5,56	2,66	4,47	2	7,03	26,92	6,95	3	12,79	5,94	4,24
Важко відповісти	3,76	3,7	1,89	2,78	2	1,56	9,23	4,47	3	6,98	2,76	3,05
Показник кількості студентів, опитаних про те, чи потрібні нові види практичної підготовки щоб стати професійно-мобільним вчителем фізичної культури (%)												
Відповідь	Загальний показник	Заклад вищої освіти										
		(АРТ і П)	СНУ	НПУ	КОГПА	ЛПК	РМЕГУ	КЗ ЛОР	ХДВУ	ВГПК	ЛКРТ	БПК
так, потрібна	51,87	69,84	56,60	59,33	55,00	64,84	26,92	40,68	48,33	45,35	50,79	52,94
швидше так, ніж ні	30,56	19,05	30,19	18,64	36,67	24,22	24,62	28,81	38,33	40,70	39,68	35,29
швидше ні, ніж так	12,37	3,17	11,32	18,64	8,33	7,03	36,92	16,95	8,34	10,47	7,94	7,06
важко відповісти	5,70	7,94	1,89	3,39	-	3,91	11,54	13,56	5,00	3,48	1,59	4,71
Показник кількості студентів, опитаних про те, чи планують вони у майбутньому працювати вчителем фізичної культури в Новій українській школі? (%)												
Відповідь	Загальний показник	Заклад вищої освіти										
		(АРТ і П)	СНУ	НПУ	КОГПА	ЛПК	РМЕГУ	КЗ ЛОР	ХДВУ	ВГПК	ЛКРТ	БПК
так, потрібна	42,52	50,00	36,85	33,33	25,78	53,34	50,00	41,67	45,00	41,86	38,33	51,59
швидше так, ніж ні	36,11	31,25	27,30	40,74	28,13	29,91	36,67	36,67	45,00	43,02	46,67	31,94
швидше ні, ніж так	15,91	7,81	31,08	14,82	38,28	13,84	8,33	18,33	6,67	11,63	10,00	14,29
важко відповісти	5,68	10,94	4,77	11,11	7,81	4,91	-	3,33	3,33	3,49	5,00	2,18
Показник кількості студентів, опитаних про те, чи спроможні вони організувати освітній процес, спрямований на розвиток основних фізичних якостей і природних здібностей школяра ? (%)												
Відповідь	Загальний показник	Заклад вищої освіти										
		(АРТ і П)	СНУ	НПУ	КОГПА	ЛПК	РМЕГУ	КЗ ЛОР	ХДВУ	ВГПК	ЛКРТ	БПК
так, спроможний	36,44	16,52	27,30	50,00	46,46	40,41	27,38	34,60	40,34	38,53	26,40	52,94
швидше так, ніж ні	29,42	21,37	25,53	31,25	26,43	32,25	20,31	33,20	43,00	33,56	27,57	29,24
швидше ні, ніж так	19,47	34,33	25,53	7,81	14,25	17,96	39,00	6,78	8,33	15,12	31,16	13,94
важко відповісти	14,83	27,78	21,64	10,94	12,86	9,38	13,31	25,42	8,33	12,79	14,87	5,88
Показник кількості студентів, опитаних про те, чи спроможні вони застосовувати набуті знання під час організації роботи спортивних секцій, тренування збірних шкільних команд з різних видів спорту, планувати загальношкільні фізкультурно-спортивні і оздоровчо-рекреаційні заходи (%)												
Відповідь		Заклад вищої освіти										

	Загальний показник	(АРТ і П)	СНУ	НПУ	КОГПА	ЛПК	РМЕГУ	КЗ ЛОР	ХДВУ	ВГПК	ЛКРТ	БПК
так, спроможний	35,52	37,33	20,87	13,08	55,24	53	18,69	31,51	40,67	39,05	37,1	44,18
швидше так, ніж ні	39,38	36,74	52,72	56,15	31,2	30,25	30,77	32,9	37,67	46,67	45,03	33,12
швидше ні, ніж так	15,39	14,82	23,53	16,92	7,78	6,81	35,92	19,86	18,33	8,3	6,35	10,76
важко відповісти	10,69	11,11	2,88	13,85	6,78	9,94	14,62	25,73	3,33	5,98	11,52	11,94
Показник кількості студентів, опитаних про те, чи володіють вони професійною термінологією для проведення спортивно-масової роботи у Новій українській школі (%)												
Відповідь	Загальний показник	Заклад вищої освіти										
		(АРТ і П)	СНУ	НПУ	КОГПА	ЛПК	РМЕГУ	КЗ ЛОР	ХДВУ	ВГПК	ЛКРТ	БПК
так, володію	52,80	60,81	71,58	56,63	60,84	61,84	20,77	29,51	53	55,65	67,84	42,35
швидше так, ніж ні	33,23	33,63	24,64	31,51	24,22	26,22	34,38	51,54	37,67	38,53	20,05	43,18
швидше ні, ніж так	10,59	-	3,78	9,17	8,03	7,03	35,62	13,56	9,33	3,49	4,17	11,76
важко відповісти	5,07	5,56	-	2,69	6,91	4,91	9,23	3,39	-	2,33	7,94	2,71
Показник кількості студентів, опитаних про те, чи здатні мотивувати школярів до використання фізичних вправ як одного з головних чинників здорового способу життя (%)												
Відповідь	Загальний показник	Заклад вищої освіти										
		(АРТ і П)	СНУ	НПУ	КОГПА	ЛПК	РМЕГУ	КЗ ЛОР	ХДВУ	ВГПК	ЛКРТ	БПК
так, здатний	21,25	20,37	17,87	19,64	19,77	24,78	14,08	26,12	35,33	20,77	12,7	22,35
швидше ні, ніж так	28,89	32,48	17,87	38,29	33,38	27,13	45,15	24,42	17,33	25,91	34,92	21
швидше так, ніж ні	38,03	32,48	50,06	29,82	36,62	39,28	26,92	30,51	40,67	39,37	46,62	46,06
важко відповісти	11,99	16,67	14,2	12,25	10,23	8,81	13,85	18,95	6,67	13,95	5,76	10,59
Показник кількості студентів, опитаних про те, чи володіють вони знаннями про особливості організації освітнього процесу в контексті Концепції «Нова українська школа» (%)												
Відповідь	Загальний показник	Заклад вищої освіти										
		(АРТ і П)	СНУ	НПУ	КОГПА	ЛПК	РМЕГУ	КЗЛОП	ХДВУ	ВГПК	ЛКРТ	БПК
так, володію	21,58	13,96	9,55	16,95	30,63	45,85	10,24	10,47	34,33	23,26	8,35	27,88
частково підготовлені	38,87	56,56	40,51	42,38	41,59	23,68	25,14	28,52	42,33	35,05	40,86	50,95
швидше не володію	30,14	24,92	34,85	35,59	19,37	25,56	50,85	49,15	16,67	27,74	31,74	15,11

важко відповісти	9,76	4,56	15,09	5,08	6,41	4,91	13,77	11,86	6,67	13,95	19,05	6,06
Показник кількості студентів, опитаних про те, чи володіють вони знаннями про застосування на практиці нового змісту фізичного виховання, заснованого на STEAM-освіті як оновленого освітнього середовища (%)												
Відповідь	Загальний показник	Заклад вищої освіти										
		(АРТ і П)	СНУ	НПУ	КОГПА	ЛПК	РМЕГУ	КЗ ЛОР	ХДВУ	ВГПК	ЛКРТ	БПК
так, володію	48,19	43,59	46,28	59,63	51,47	55,27	34,62	45,93	42	50,81	50,38	50,12
швидше так, ніж ні	37,18	40,74	42,51	31,9	40,16	35,55	21,54	40,52	41,33	42,21	33,33	39,29
швидше ні, ніж так	9,87	11,96	6,55	5,78	5,91	3,81	30,77	8,47	13,33	3,49	12,7	5,88
важко відповісти	4,74	3,71	4,66	2,69	2,46	5,37	13,07	5,08	3,34	3,49	3,59	4,71
Показник кількості студентів, опитаних про те, чи володіють вони знаннями про методику проведення контролю за оздоровчим впливом занять фізичною культурою на організм дитини та їх фізичний розвиток (%)												
Відповідь	Загальний показник	Заклад вищої освіти										
		(АРТ і П)	СНУ	НПУ	КОГПА	ЛПК	РМЕГУ	КЗ ЛОР	ХДВУ	ВГПК	ЛКРТ	БПК
так, володію	39,06	31,63	43,51	34,51	41,51	43,41	23,85	40,98	45	43,7	35,16	46,47
швидше так, ніж ні	39,06	40,59	39,96	40,07	33,96	43,09	22,54	36,98	45	40,02	41,03	46,47
швидше ні, ніж так	13,92	16,37	10,32	20,03	11,32	8,38	34,38	14,96	5	12,79	14,87	4,71
важко відповісти	8,49	11,41	12,21	5,39	13,21	5,12	19,23	7,08	5	3,49	8,94	2,35
Показник кількості студентів, опитаних про те, чи володіють вони знаннями про формування в учнів практичних навичок щодо самостійних занять фізичними вправами та проведення активного відпочинку (%)												
Відповідь	Загальний показник	Заклад вищої освіти										
		(АРТ і П)	СНУ	НПУ	КОГПА	ЛПК	РМЕГУ	КЗ ЛОР	ХДВУ	ВГПК	ЛКРТ	БПК
так, володію	38,90	39,18	36,42	42,21	42	42,63	23,85	32,2	42,33	38,37	42,68	46,06
швидше так, ніж ні	35,12	35,04	40,94	32,37	39,66	37,84	33,08	28,82	32,67	36,05	37,27	32,59
швидше ні, ніж так	15,69	17,37	11,32	13,73	9,67	12,84	16,15	27,12	15	20,09	15,11	14,29
важко відповісти	10,27	8,41	11,32	11,69	8,67	6,69	26,92	11,86	10	5,49	4,94	7,06
Показник кількості студентів, опитаних про те, чи володіють вони знаннями про форми занять фізичними вправами в НУШ у контексті ігрової, змагальної та рухової змістових ліній (%)												
Відповідь	Загальний показник	Заклад вищої освіти										
		(АРТ і П)	СНУ	НПУ	КОГПА	ЛПК	РМЕГУ	КЗ ЛОР	ХДВУ	ВГПК	ЛКРТ	БПК
так, володію	38,11	14,81	40	37,59	40,75	47,5	26,92	35,59	42	46,02	39,92	48,18
швидше так, ніж ні	36,33	51,85	41,66	35,29	34,38	35,31	14,62	38,98	39,66	36,53	38,44	33

швидше ні, ніж так	17,40	27,78	11,67	22,73	15,32	11,72	30,46	18,65	10,67	11,47	16,87	14,11
важко відповісти	8,14	5,56	6,67	4,39	9,55	5,47	28	6,78	7,67	5,98	4,77	4,71

Показник кількості студентів, опитаних про те, чи володіють вони знаннями про особливості використання на практиці принципів дитиноцентрованості і природовідповідності (%)

Відповідь	Загальний показник	Заклад вищої освіти										
		(АРТ і П)	СНУ	НПУ	КОГПА	ЛПК	РМЕГУ	КЗ ЛОР	ХДВУ	ВГПК	ЛКРТ	БПК
так, володію	38,34	27,78	36,42	38,59	40,67	45,94	28,46	43,9	43,67	39,07	39,1	38,23
швидше так, ніж ні	38,70	46,3	44,72	37,29	42,67	43,91	21,54	42,55	38	38,84	32,33	37,65
швидше ні, ніж так	15,25	20,36	15,09	20,73	8,33	8,59	28,46	9,47	14	14,28	19,05	9,41
важко відповісти	7,69	5,56	3,77	3,39	8,33	1,56	21,54	4,08	4,33	7,81	9,52	14,71

Показник кількості студентів, опитаних про те, чи володіють вони знаннями про можливості забезпечення оптимізації освітнього процесу із застосуванням елементів інноваційних методів навчання і виховання та здійснення міжпредметних зв'язків (%)

Відповідь	Загальний показник	Заклад вищої освіти										
		(АРТ і П)	СНУ	НПУ	КОГПА	ЛПК	РМЕГУ	КЗ ЛОР	ХДВУ	ВГПК	ЛКРТ	БПК
так, володію	25,91	23,07	29,3	22,03	19	35,16	20	17,64	33,33	32,56	26,98	26
швидше так, ніж ні	41,52	51	49,94	54,24	31,85	46,44	22,31	46,85	41,67	38,84	31,27	42,35
швидше ні, ніж так	22,90	17,52	14,1	16,95	35,23	8,81	35,38	28,73	21,67	22,79	23,81	26,94
важко відповісти	9,65	8,41	6,66	6,78	13,92	9,59	22,31	6,78	3,33	5,81	17,94	4,71

Показник кількості студентів, опитаних про те, чи володіють вони основами цифрової грамотності для використання засобів інформаційно-комунікаційної компетентності у фізичному вихованні та спорті (%)

Відповідь	Загальний показник	Заклад вищої освіти										
		(АРТ П)	СНУ	НПУ	КОГПА	ЛПК	РМЕГУ	КЗ ЛОР	ХДВУ	ВГПК	ЛКРТ	БПК
так, володію	41,99	25,92	30,19	59,63	43,7	58,91	30	42,03	36,67	45,35	44,22	45,29
швидше так, ніж ні	38,13	55,56	58,49	31,9	38,02	24,69	33,85	27,46	46,67	34,88	29,74	38,24
швидше ні, ніж так	12,29	9,26	9,43	5,78	14,79	9,38	19,23	16,95	8,33	11,63	19,87	10,59
важко відповісти	7,57	9,26	1,89	2,69	3,49	7,02	16,92	13,56	8,33	8,14	6,17	5,88

Показник кількості студентів, опитаних про те, чи володіють вони уміннями і навичками оцінювання особистісного прогресу учня у показниках фізичної підготовленості (%)												
Відповідь	Загальний показник	Заклад вищої освіти										
		(АРТ і П)	СНУ	НПУ	КОГПА	ЛПК	РМЕГУ	КЗ ЛОР	ХДВУ	ВГПК	ЛКРТ	БПК
так, володію	37,58	46,63	41,19	45,67	32,03	41,88	20,23	31,2	41,67	39,21	33,16	40,53
швидше так, ніж ні	34,89	29,3	30,51	42,67	40,24	33,91	23,62	29,82	39	40,02	35,1	39,65
швидше ні, ніж так	17,51	10,81	16,87	19	20,95	15,84	32,31	23,73	7,33	11,63	20,22	13,94
важко відповісти	10,73	13,26	11,43	2,66	6,78	8,37	23,84	15,25	10	9,14	11,52	5,88
Показник кількості студентів, опитаних про те, чи володіють вони уміннями та навичками дотримання на практиці дидактичних принципів навчання: свідомості й активності; наочності; доступності та індивідуалізації; систематичності та послідовності; міцності та науковості (%)												
Відповідь	Загальний показник	Заклад вищої освіти										
		(АРТ і П)	СНУ	НПУ	КОГПА	ЛПК	РМЕГУ	КЗ ЛОР	ХДВУ	ВГПК	ЛКРТ	БПК
так, володію	32,26	36,89	31,87	26,31	32,03	31,25	22,77	23,74	43,67	33,88	32,51	40
швидше так, ніж ні	32,36	41,74	21,62	22,92	24,24	43,88	24,85	25,42	42,67	34,37	26,03	48,24
швидше ні, ніж так	20,05	11,52	25,85	20,15	26,95	20,19	30,08	30,2	10	19,77	18,87	7,06
важко відповісти	15,31	9,85	20,66	30,62	16,78	4,68	22,3	20,64	3,66	11,98	22,59	4,7
Показник кількості студентів, опитаних про те, чи володіють вони уміннями та навичками формувати позитивні емоції в учнів на уроках фізичної культури за допомогою музичного супроводу (%)												
Відповідь	Загальний показник	Заклад вищої освіти										
		(АРТ і П)	СНУ	НПУ	КОГПА	ЛПК	РМЕГУ	КЗ ЛОР	ХДВУ	ВГПК	ЛКРТ	БПК
так, володію	48,20	53	56,28	44	47,32	60,53	23,74	45,07	49,33	48,67	49,86	52,47
швидше так, ніж ні	37,32	39,59	40,83	42,33	37,84	20	25,42	41,37	44	41,86	37,68	39,65
швидше ні, ніж так	10,16	4,56	-	8	11,28	12,91	30,2	7,48	1,67	7,14	11,7	6,7
важко відповісти	5,68	2,85	2,89	5,67	3,56	6,56	20,64	6,08	5	2,33	3,76	3,18
Показник кількості студентів, опитаних про те, чи володіють вони уміннями та навичками застосовувати на практиці альтернативні види спорту зокрема, фризбі, петанк, чирлідінг, флорбол, фітнес-гібриди та ін. (%)												
Відповідь	Загальний показник	Заклад вищої освіти										
		(АРТ і П)	СНУ	НПУ	КОГПА	ЛПК	РМЕГУ	КЗ ЛОР	ХДВУ	ВГПК	ЛКРТ	БПК
так, володію	32,87	33,48	16,98	36,12	22	39,82	23,31	40,38	38	39,37	38,57	33,59
швидше так, ніж ні	40,18	48,15	48,49	30,54	33,85	42,34	27,92	40,68	44,33	42,18	40,62	42,94

швидше ні, ніж так	15,84	11,96	18,09	15,34	31,23	14,5	22,15	11,86	10	15,12	13,46	10,59
важко відповісти	11,09	6,41	16,44	18	12,92	3,34	26,62	7,08	7,67	3,33	7,35	12,88
Показник кількості студентів, опитаних про те, чи володіють вони уміннями та навичками проводити уроки фізичної культури у водному середовищі (%)												
Відповідь	Загальний показник	Заклад вищої освіти										
		(АРТ і П)	СНУ	НПУ	КОГПА	ЛПК	РМЕГУ	КЗ ЛОР	ХДВУ	ВГПК	ЛКРТ	БПК
так, володію	40,27	42,59	33,96	59,63	52,59	47,32	27,92	34,9	42,33	40,05	38,68	23,08
швидше так, ніж ні	36,58	36,89	54,6	33,9	31,94	38,84	14,39	44,68	45	42,51	39,68	20
швидше ні, ніж так	12,61	12,11	8,55	4,78	4,71	12,28	28,46	12,95	8,33	4,65	12,7	29,23
важко відповісти	10,52	8,41	2,89	1,69	10,76	1,56	29,23	7,47	4,34	12,79	8,94	27,69
Показник кількості студентів, опитаних про те, чи володіють вони уміннями та навичками проводити заняття з учнями, які за результатами медичного огляду тимчасово відносяться до спеціальної медичної групи (%)												
Відповідь	Загальний показник	Заклад вищої освіти										
		(АРТ і П)	СНУ	НПУ	КОГПА	ЛПК	РМЕГУ	КЗ ЛОР	ХДВУ	ВГПК	ЛКРТ	БПК
так, володію	43,15	32,22	38,3	58,82	52,03	55,94	25,39	45,42	43	42,86	33,16	47,53
швидше так, ніж ні	36,25	40	50,38	22,54	30	33,91	21,54	37,64	37,67	39,53	46,62	39
швидше ні, ніж так	13,03	10,26	6,43	15,25	13,06	8,81	26,92	11,86	15	12,96	13,28	9,59
важко відповісти	7,55	17,52	4,89	3,39	4,91	1,34	26,15	5,08	4,33	4,65	6,94	3,88
Показник кількості студентів, опитаних про те, чи здатні вони особисто показати виконання основних видів рухової діяльності у процесі урочних і позаурочних форм фізичного виховання (%)												
Відповідь	Загальний показник	Заклад вищої освіти										
		(АРТ і П)	СНУ	НПУ	КОГПА	ЛПК	РМЕГУ	КЗ ЛОР	ХДВУ	ВГПК	ЛКРТ	БПК
так, володію	56,47	55,92	64,42	68,82	57,12	62,03	43,08	56,95	51,66	53,72	52,22	55,29
швидше так, ніж ні	24,12	18,15	21,72	12,54	25,76	20	20	28,32	35	28,84	29,21	25,88
швидше ні, ніж так	12,31	16,67	10,09	15,25	12,34	14,06	19,23	8,17	8,67	6,98	15,81	8,24
важко відповісти	7,07	9,26	3,77	3,39	4,78	3,91	17,69	6,56	4,67	10,46	2,76	10,59
Показник кількості студентів, опитаних про те, наскільки сформована їх готовність виготовляти різноманітні дидактичні і методичні матеріали зі свого фаху (%)												
Відповідь		Заклад вищої освіти										

	Загальний показник	(АРТ і П)	СНУ	НПУ	КОГПА	ЛПК	РМЕГУ	КЗ ЛОР	ХДВУ	ВГПК	ЛКРТ	БПК
так, володію	44,46	45,92	48,3	49,05	43,73	67,03	33,08	39,9	44,33	39,21	38,57	40
швидше так, ніж ні	34,72	28,15	36,6	42,88	33,76	19	24,62	42,07	41	40,7	32,86	40,35
швидше ні, ніж так	12,56	16,52	9,44	4,16	11,95	11,06	18,46	11,56	5	16,6	20,63	12,94
важко відповісти	8,23	9,41	5,66	3,91	10,56	2,91	23,84	6,47	9,67	3,49	7,94	6,71
Показник кількості студентів, опитаних про те, чи володіють вони уміннями та навичками планувати і розробляти сценарії оздоровчих і спортивно-масових заходів (%)												
Відповідь	Загальний показник	Заклад вищої освіти										
		(АРТ і П)	СНУ	НПУ	КОГПА	ЛПК	РМЕГУ	КЗ ЛОР	ХДВУ	ВГПК	ЛКРТ	БПК
так, володію	60,65	60,92	62,42	70,82	60,12	66,03	53,08	58,95	56,66	59,72	58,22	60,29
швидше так, ніж ні	22,31	14,15	24,72	12,54	27,76	21	20	28,32	30	22,84	23,21	20,88
швидше ні, ніж так	9,95	10,67	9,09	13,25	9,34	10,06	9,23	8,17	8,67	6,98	15,81	8,24
важко відповісти	7,07	14,26	3,77	3,39	2,78	2,91	17,69	4,56	4,67	10,46	2,76	10,59
Показник кількості студентів, опитаних про те, наскільки сформована їх готовність проявляти професійну мобільність у майбутньому (%)												
Відповідь	Загальний показник	Заклад вищої освіти										
		(АРТ і П)	СНУ	НПУ	КОГПА	ЛПК	РМЕГУ	КЗ ЛОР	ХДВУ	ВГПК	ЛКРТ	БПК
так, володію	30,85	34,44	29,06	26,98	22,74	31,38	27,38	33,29	30	32,53	33,33	38,24
швидше так, ніж ні	31,59	37,89	27,74	38,49	24,42	42,65	22,55	34,98	30	31,35	29,21	28,24
швидше ні, ніж так	19,70	19,26	19,43	14,09	29,2	19,38	21,69	19,17	16,67	19,3	17,94	20,58
важко відповісти	17,85	8,41	23,77	20,44	23,64	6,59	28,38	12,56	23,33	16,82	19,52	12,94

Додаток Н

**Кількість респондентів, що взяли участь в анкетуванні
щодо з'ясування формування професійної мобільності майбутніх
учителів фізичної культури**

Таблиця Н.5.1

**Кількість викладачів і студентів закладів вищої освіти, що взяли
участь в анкетуванні**

№ з/п	Назва закладу вищої освіти	Взяло участь в анкетуванні (осіб):			
		Викладачі		Студенти	
		Універ.	Коледж	Універ.	Коледж
1	ПВНЗ «Академія рекреаційних технологій і права» (м. Луцьк)	19		71	
2	Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки	22		76	
3	Національний педагогічного університету імені М. П. Драгоманова	15		48	
4	Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка	14		56	
5	Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради	15		52	
6	Рівненський приватний вищий «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука»	10		53	
	Всього (університети)	95		356	
7	КЗ ЛОР «Самбірський педагогічний коледж імені Івана Филипчика»		11		53
8	Харківське державне вище училище фізичної культури №1		12		57
9	Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж		11		50
10	Луцький коледж рекреаційних технологій і права		9		55
11	Бахмутський педагогічний коледж		8		26
	Всього (коледжі)		51		241
	Загальний показник респондентів, які взяли участь в анкетуванні	викладачі		студенти	
		146		597	

Таблиця Н.5.2

**Кількість учителів фізичної культури , які взяли участь в анкетуванні
щодо формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної
культури**

№ з/п	Назва закладу, установи	Кількість
1	Гімназія №21 імені Михайла Кравчука (м. Луцьк)	7
2	Гімназія №4 імені Модеста Левицького (м. Луцьк)	7
3	Гімназія №18 (м. Луцьк)	7
4	Заклад загальної середньої освіти №19 (м. Луцьк)	5
5	Заклад загальної середньої освіти №25 (м. Луцьк)	8
6	Заклад загальної середньої освіти №20 (м. Луцьк)	5
7	Заклад загальної середньої освіти № 15 (м. Луцьк)	4
	Всього	43

Додаток П

**Методики для оцінювання компонентів формування професійної
мобільності майбутніх учителів фізичної культури**

Додаток П.3.1

Опитувальник

«Потреба в особистісних досягненнях»

(Ю. Орлова)

Призначення. Запропонована методика дозволяє визначити рівень мотивації до досягнення успіху що корелюється з ефективністю професійної діяльності.

Інструкція. Вам пропонується тест, який складається із 23 тверджень. Уважно прочитайте кожне з них та оцініть, на скільки воно відповідає тому, що Ви звичайно думаєте, робите, переживаєте.

Якщо Ви згодні з даними твердженнями зазначте знак "+" проти номера твердження у відповідній колонці бланку відповідей. Якщо не згодні, то зазначте такий самий знак в іншій колонці.

Бланк відповідей

1. Думаю, що успіх у житті залежить більше від випадку, ніж від розрахунку.	
2. Якщо я позбудуся улюбленого заняття, життя втратить для мене сенс.	
3. Для мене в будь-якій справі важливіше його виконання, а не кінцевий результат.	
4. Вважаю, що люди більше страждають від невдач на роботі, чим від поганих взаємовідносин з близькими.	
5. На мою думку, більшість людей живуть майбутніми, а не нагальними цілями.	
6. У житті у мене було більше успіхів, ніж невдач.	
7. Емоційні люди мені подобаються більше, ніж дієві.	

8. Навіть у звичайній роботі я прагну удосконалити деякі її елементи.	
9. Захоплений думками про успіх, я можу забути про заходи обережності.	
10. Мої батьки вважали мене ледачою дитиною.	
11. Думаю, що в моїх невдачах швидше винні обставини, ніж я сам.	
12. Мої батьки дуже суворо контролювали мене.	
13. Терпіння у мені більше, ніж здібностей.	
14. Лінь, а не сумнів в успіху змушує мене частіше відмовлятися від своїх намірів.	
15. Думаю, що я упевнена в собі людина.	
16. Заради успіху я можу ризикнути, якщо навіть шанси не на мою користь.	
17. Я не старанна людина.	
18. Коли все йде гладко, моя енергія посилюється.	
19. Якби я був журналістом, я писав би швидше про оригінальні винаходи людей, ніж про події.	
20. Мої близькі зазвичай не розділяють моїх планів.	
21. Рівень моїх вимог до життя нижчий, ніж у моїх товаришів.	
22. Мені здається, що наполегливості в мені більше, ніж здібностей.	
23. Я міг би досягти більшого, при мінімальному завантаженні текучими справами.	

Примітка. За кожен відповідь ставиться 1 бал: тільки за відповіді «так» - за положеннями 2, 6-8, 14, 16, 18, 19, 21-23; тільки за відповіді «ні» - щодо положень 3-5, 9-13, 15, 17, 20. Потреба в досягненнях (ПД) дорівнює сумі балів за відповіді «так» і «ні». Таким чином, оцінна шкала - від 0 до 23 балів. Чим більшу суму балів набирає опитуваний, тим більшою мірою у нього виражена потреба в досягненнях

Дякуємо за співпрацю!

Тест
на з'ясування мотивації успіху та боязні професійних невдач
(за А. Реаном)

Призначення. Визначення рівня професійної спрямованості студентів, що проявляється в ступені вияву прагнення до оволодіння професією й виконання відповідних професійних обов'язків. Опитувальник складається з 20 суджень і запропонованих варіантів відповідей.

Інструкція. З метою пошуку шляхів удосконалення підготовки фахівців, зокрема для забезпечення кожній людині можливості здобути бажану професію і працювати за нею, пропонуємо Вам взяти участь у нашому дослідженні. Для цього, прочитавши висловлювання, позначте в листі відповідей, навпроти номера твердження один з варіантів відповіді, що відповідає Вашій думці: «Так»; «Ні».

Бланк відповідей

Твердження	Так	Ні
1. Я завжди орієнтуюся тільки на успіх.		
2. Активність властива мені у всьому.		
3. Я ініціативна людина.		
4. Відмовляючись від чого-небудь, я завжди мотивую свою відмову.		
5. Я часто неправильно оцінюю себе в діяльності: завищую або занижую свої можливості.		
6. Перед труднощами, як правило, не відступаю, а намагаюся з ними боротися.		
7. При чергуванні успіхів і невдач зазвичай я переоцінюю свої успіхи.		
8. Моя діяльність залежить головним чином від мене, і я сам несу відповідальність за результат.		

9. Якщо я повинен вирішити важке завдання за обмежений час, результативність моєї роботи погіршується.		
10. Завзятість і наполегливість – характерні для мене якості.		
11. Я будую плани на далеке майбутнє.		
12. Я схильний зважувати все за і проти при ухваленні небезпечних рішень.		
13. Для досягнення хорошого результату у роботі мені потрібний зовнішній контроль.		
14. У мене середній рівень домагань і адекватна самооцінка.		
15. При невдачах у мене опускаються руки.		
16. При чергуванні успіхів і невдач зазвичай я переоцінюю свої невдачі.		
17. Я що-небудь планую тільки на найближче майбутнє.		
18. Обмеження часу виконання складного завдання сприяють мобілізації моїх внутрішніх ресурсів.		
19. Невдачі не вибивають мене з колії.		
20. Власний вибір підвищує інтерес до завдання, навіть якщо воно дуже трудне.		

Ключ до тесту. Якщо випробуваний набирає від 1 до 7 балів, то діагностується мотивація на невдачу (боязнь невдачі); коли ж сума від 14 до 20 балів, це мотивація на успіх (надія на успіх). Якщо кількість набраних балів у межах від 8 до 13, слід вважати, що мотиваційний полюс не виражений. Однак у випадку з 8-9 балів мотивація випробуваного ближче до уникнення невдачі, а 12-13 - ближче до прагнення досягти успіху.

Дякуємо за співпрацю!

Тестові завдання для оцінювання рівнів сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури за когнітивним критерієм

<p>1. Назвіть стрій, у якому діти розташовані у потилицю одне одному на дистанції одного кроку чи витягнутої руки:</p> <p>1) Колона; 2) Шеренга; 3) Ряд; 4) Інтервал.</p>	<p>2. Назвіть основну форму організації фізичного виховання школярів:</p> <p>1)Секції з різних видів спорту; 2)Спортивні змагання; 3)Урок фізичної культури; 4)Спортивні свята.</p>
<p>3. Серед запропонованих характеристик виберіть ті, які властиві категорії уроків фізичної культури, що проводиться з метою вдосконалення вивченого матеріалу:</p> <p>1)Навчальні; 2)Комплексні; 3)Контрольні; 4)Тренувальні.</p>	<p>4.Назвіть дію вчителя, коли він заставляє клас чи групу учнів без команди і сигналу виконувати те , що виконує сам:</p> <p>1)Удосконалення рухової дії; 2)Повторення рухової дії; 3)Особистий приклад; 4)Оцінювання навчальних досягнень учнів.</p>
<p>6. Серед запропонованих вікових груп виберіть ту, в якій при проведенні уроку фізичної культури переважає фронтальний метод організації учнів:</p> <p>1)Молодший; 2)Середній; 3)Старший; 4)Старший дошкільний вік.</p>	<p>7. Вкажіть, який етап в структурі розучування рухової дії є найкоротший:</p> <p>1)Створення загальної уяви; 2)Повторення; 3)Закріплення; 4)Удосконалення.</p>
<p>8. Назвіть сукупність елементів уроку, що забезпечують його цілісність:</p> <p>1)Аналіз уроку; 2)Структура уроку; 3)Стратегія навчання; 4)Логіка навчання.</p>	<p>10. Серед запропонованих формул виберіть ту, яка використовується при організації змагань в ігрових видах спорту за коловою системою:</p> <p>1)$X=(n-1)$; 2)$X= A \times (A-1): 2$; 3)$X= (P1+P2+P3):2$; 4)$X= (A1+A2+A3):3$.</p>
<p>9. Вкажіть групу завдань за допомогою яких формується постава у дітей та створюються оптимальні умови для профілактики різних хвороб:</p> <p>1)Освітні; 2)Оздоровчі; 3)Виховні;</p>	<p>10. Серед запропонованих визначень виберіть ту, яка характеризує урок фізичної культури змішаного типу:</p> <p>1)На якому одночасно відбувається вивчення нового і повторення пройденого навчального матеріалу;</p>

4)Комбіновані.	2)Основна увага приділяється ретельному поясненню та взірцевому показу нових фізичних вправ і спробам учнів виконати їх. 3)Удосконалюється вивчений матеріал; 4)Вивчений матеріал перевіряється на оцінку.
11. Прокоментуйте, чим відрізняються фізкультхвилинки від фізкультпауз: 1) Послідовністю вправ у комплексі; 2) З урахуванням груп м'язів; 3) <u>Змістом та тривалістю</u> ; 4) Сюжетом.	12.Організація будь-якого фізкультурно-оздоровчого заходу починається з: 1) Оренди спортивних приміщень; 2) Складання положення; 3) Розробки програми змагань; 4) <u>Створення організаційного комітету</u> .
13. Поясніть, як називається здатність людини виконувати ті або інші дії за мінімальний проміжок часу: <u>1) Швидкість</u> ; 2) Гнучкість; 3) Організованість; 4) Витривалість.	14. Назвіть метод визначення щільності уроку фізичної культури: 1) Ситуаційного моделювання; <u>2) Хронометрії</u> ; 3) Ігровий; 4) Змагальний.
15. Поясніть, у чому суть «Оперативного планування» у фізичному вихованні: 1) в «Ознайомленні з програмою для певного класу»; 2) у «Складанні річного плану-графіку»; 3) у «Складанні семестрового плану-графіку»; 4) <u>у «Складанні конспекту уроку фізичної культури»</u> .	16. Поясніть, на яку частину уроку фізичної культури припадає «зона тимчасової втрати працездатності»: 1) Підготовчу; 2) Основну; <u>3) Заключну</u> ; 4) На підготовчу та основну.
17.Назвіть рух учнів у протилежному напрямку: 1) «Змійкою»; 2) «Вісімкою»; 3) «Равликом»; 4) «Протиходом».	18.Розрахуйте кількість зустрічей за коловою системою в змаганнях з футболу, якщо у турнірі заявлено 6 команд: <u>1) 15;</u> 2) 12; 3) 5; 4) 21.
19.Серед запропонованих характеристик виберіть ту, якій властиві категорії уроків фізичної культури, які проводиться з метою здійснення контролю навчальних досягнень учнів: 1)Навчальні; 2)Комплексні; <u>3)Контрольні</u> ; 4)Тренувальні.	20. Назвіть місце розташування вчителя фізичної культури при поясненні правил гри, якщо рухлива гра організовується із шиккуванням учнів у декілька кіл, розміщених одне біля одного: 1) В центрі одного кола; 2) За межами кола; 3) В одному колі поруч із учнями або трохи попереду;

	4) Між колами.
<p>21. Участь у змаганнях за додатковим дозволом лікаря - це рекомендації для учнів, що належать до:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Основної медичної групи; 2) Підготовчої медичної групи; 3) Спеціальної медичної групи; 4) Звільнених від фізичних навантажень. 	<p>22. Назвіть основний законодавчий документ, який регламентує обов'язкові фізкультурно-оздоровчі заходи у закладах загальної середньої освіти:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту; 2) Система організації фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи; 3) Статут школи. 4) Закон України "Про фізичну культуру і спорт".
<p>23. За допомогою якого тесту можна контролювати у дітей швидко-силові якості:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Стрибок у довжину з місця; 2) Біг 30м; 3) Нахил тулуба вперед з положення сидячи; 4) «Човниковий біг» 4x9 м. 	<p>24. Назвіть вид «щільності» уроку фізкультури, яка визначається за рахунок співвідношення раціональних затрат часу до загальної тривалості уроку:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Загальна; 2) Моторна; 3) Розумова. 4) Усі варіанти вірні
<p>25. Серед запропонованих визначень виберіть ту, яка характеризує фронтальне виконання вправи:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) <u>Суть методу полягає в тому, що всі учні класу водночас залучаються до виконання одного завдання;</u> 2) Суть методу полягає в тому, що всі учні класу поділені на групи до виконання різних завдань; 3) Суть методу полягає в тому, що кожен учень класу виконує індивідуальне завдання; 4) Суть методу полягає в тому, що вчитель підбирає завдання учням із врахування їхньої фізичної підготовленості. 	<p>26. Серед запропонованих визначень виберіть ту, яка характеризує тренувальний урок фізичної культури:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Приділяється більша увага на підготовку організму учнів до фізичного навантаження в основній частині; 2) Основна увага приділяється ретельному поясненню та взірцевому показу нових фізичних вправ і спробам учнів виконати їх; 3) <u>Удосконалюється вивчений матеріал;</u> 4) Вивчений матеріал перевіряється на оцінку
<p>27. Поясніть, чи можна використовувати рухливі ігри у початковій школі для вивчення нового матеріалу:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Так; 2) В обмеженій кількості; 3) <u>Ні, це не можливо, оскільки відбувається спотворення техніки фізичної вправи;</u> 4) За бажанням учнів. 	<p>28. Поясніть, які ігри виникли раніше:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Рухливі; 2) Спортивні; 3) Рухливі та спортивні виникли приблизно одночасно. 4) Ігри без правил.

<p>29. Прокоментуйте, при реалізації яких принципів фізичного виховання необхідно враховувати різну стать дітей:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) <u>Доступності та індивідуалізації;</u> 2) Свідомості і активної участі; 3) Систематичності; 4) Науковості. 	<p>30. Методичними прийомами дозування фізичного навантаження не є:</p> <ol style="list-style-type: none"> а) кількість повторень вправи; <u>б) вибір вихідного положення;</u> в) вибір періоду ЛФК; г) кількість дихальних вправ; д) амплітуда рухів.
<p>31. У фізичному вихованні висока (моторна) щільність характерна для уроків:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Уроків загальної фізичної підготовки; 2) Контрольних уроків; <u>3) Закріплення і удосконалення вивченого матеріалу;</u> 4) Уроків засвоєння нового матеріалу. 	<p>32. Назвіть сприятливий вік для розвитку гнучкості:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) 9-10 років; 2) 12-14; 3) 15 і більше; <u>4) з 5 років.</u>
<p>33. Назвіть місце розташування вчителя фізичної культури при поясненні вправ комплексу ЗРВ, якщо він організовується в колі:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) В центрі кола; 2) За межами кола; <u>3) У колі поруч із учнями або трохи попереду;</u> 4) За власним бажанням. 	<p>34. Поясніть, з чого слід починати освоєння рухової дії:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) з «Удосконалення»; 2) з «Розучування»; 3) з «Повторення»; <u>4) з «Ознайомлення».</u>
<p>35. Яка система знань називається наукою?</p> <ol style="list-style-type: none"> а) <u>система знань про об'єктивні закони природи, суспільства та мислення, яка створюється внаслідок спеціальної діяльності людей та наукових установ і безперервно розвивається;</u> б) це історичний процес просування від незнання до знань, від знання окремих явищ, окремих сторін дійсності до більш глибоких та повних знань; в) процес відкриття нових законів розвитку; г) ступінь пізнання абсолютної істини. 	<p>36. Методи дослідження в педагогіці це:</p> <ol style="list-style-type: none"> <u>а) прийоми, процедури і операції емпіричного і теоретичного пізнання і вивчення явищ дійсності, що є знаряддям одержання наукових фактів;</u> б) шлях дослідження чи пізнання, теорія, навчання; в) розумовий процес, спрямований на обґрунтування якого-небудь положення чи одержання нового висновку з декількох посилок; г) теоретичний метод дослідження різних явищ, процесів і станів за допомогою їх реальних (фізичних) чи ідеальних (знакових, математичних) моделей.
<p>37. Сколіоз – це:</p> <ol style="list-style-type: none"> а) хронічне прогресуюче захворювання хребта; б) захворювання хребта, що характеризується скручуванням хребців 	<p>38. Що є засобом організації послідовних дій у навчально-виховному процесі, реалізації освітніх програм на основі всебічного урахування індивідуального</p>

<p>навколо вертикальної осі; в) хронічне прогресуюче захворювання хребта, що характеризується дугоподібним викривленням у фронтальній площині і скручуванням хребців навколо вертикальної осі; г) всі відповіді вірні.</p>	<p>здоров'я учнів, особливостей їх вікового, фізичного та психічного розвитку? а) іноваційні технології; б) здоров'язбережувальні технології; в) інформаційні технології.</p>
<p>39. Яка функція вчителя фізичної культури передбачає застосування ним сучасних здоров'язбережувальних технологій у фізичному вихованні школярів та характеризується вміннями здійснювати здоров'язбережувальну й рекреаційно-оздоровчу діяльність як процес, що включає розв'язання завдань, пов'язаних з фізичним розвитком та зміцненням здоров'я, а також розвитком особистісного потенціалу учнів? а) <u>здоров'язбережувальна</u>; б) профілактична; в) організаційна.</p>	<p>40. Предметом дослідження якої науки є здоров'я людини? а) фізичного виховання; б) <u>теорії здоров'я</u>; в) фізичної культури.</p>

Дякуємо за співпрацю!

Опитувальник
«Просування організаційної зміни» (Н. Форстер)

Призначення. Запропонована методика дозволяє визначити рівень діяльнійсної активності студента в умовах освітніх змін.

Інструкція. Опитувальник складається з 16 тверджень закритого типу - як прямих, так і зворотних. Респондент повинен оцінити ступінь своєї згоди / незгоди з кожним із них.

Прочитайте наведені нижче твердження і оцініть ступінь своєї згоди за шестибальною шкалою (поставте цифру «6» як найвищу оцінку і цифр «1» як нийнищу оцінку), орієнтуючись на те, як ви зазвичай поводитесь в подібних ситуаціях

Бланк відповідей

1. Я розумію, чому організаційна зміна неминуча	1 2 3 4 5 6
2. Я маю позитивне ставлення до змін.	1 2 3 4 5 6
3. Я кваліфікований у проблематиці змін.	1 2 3 4 5 6
4. Я інноваційний і здатний дивитися у майбутнє.	1 2 3 4 5 6
5. Я завжди відкритий для вивчення нових навиків і розвитку моєї	1 2 3 4 5 6
розвитку моєї	
6. Я знаю про стилі поведінки різних індивідуумів.	1 2 3 4 5 6
7. Я розумію процеси засвоєння і забування матеріалу.	1 2 3 4 5 6
8. У процесі змін я зосереджуюся на потребах і турботах людей, на яких найбільш впливатиме цей процес.	1 2 3 4 5 6
9. Я знаю, що зміни забирають багато часу, енергії, ресурсів, зусиль.	1 2 3 4 5 6
10. Я знаю про відмінності між місією і стратегією організації.	1 2 3 4 5 6
11. Я розумію, чому працівники активно чинять опір ініціативам	1 2 3 4 5 6

змін і як подолати їх опір.	
12. Я розумію, чому спланована зміна зазвичай більш успішна ніж примусова зміна.	1 2 3 4 5 6
13. Я розумію важливість визначення виконавчих систем упродовж часу швидкої зміни.	1 2 3 4 5 6
14. Я розумію важливість праці персоналу.	1 2 3 4 5 6
15. Я розумію важливість використання комунікативних стратегій упродовж часу змін.	1 2 3 4 5 6
16. Я розумію чому необхідно всебічно розглядати, планувати організаційні зміни.	1 2 3 4 5 6

Дякуємо за співпрацю!

Діагностична картка
оцінювання рівнів сформованості професійної мобільності майбутніх
учителів фізичної культури за діяльнісним критерієм

Призначення: оцінювання сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури за діяльнісним критерієм.

Інструкція. Оцініть прояв умінь та навичок від 3 до 1 балів. Виставлені 3 бали відповідали високому рівню прояву умінь та навичок, 2 – середньому; 1 – низькому.

Бланк відповідей

Уміння та навички	Бали			
	1 експерт	2 експерт	студент	Середнє значення
<i>Конструктивно-мобільні вміння та навички, уміння відходити від стандарних форм організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти.</i>				
<i>Інформаційні уміння та навички, які полягають в уміннях і навичках налагодити зв'язок з учнями та їхніми батьками через інтернет, соцмережі, сайти та блоги щодо надання індивідуальних освітніх і оздоровчих консультацій.</i>				
<i>Комунікативні вміння та навички, які полягають в уміннях і навичках вступати в контакт з людьми, створювати сприятливі умови для розвитку творчого потенціалу дитини засобами фізичної культури; продукувати атмосферу співробітництва, дружньої взаємодії вчителя та учня; володіти культурою мови.</i>				
<i>Гностичні вміння та навички, користуватися навчально-методичною і науковою літературою, інформацією з мережі Інтернет щодо роботи за фахом. Складання планів-конспектів уроку, ведення записів фізичних вправ, грамотне складання комплексів з урахуванням рівня фізичної підготовленості, фізичного розвитку, стану здоров'я, віку</i>				
<i>Крос-функціонально-мобільні вміння працювати в суміжних галузях знань професії; чутливо реагувати на соціальні вимоги динамічних ринків праці.</i>				
<i>Рухові вміння та навички. Організація різних фізкультурно-спортивних заходів в режимі навчального дня і під час позакласної роботи з</i>				

урахуванням специфічних особливостей умов закладів загальної середньої освіти;				
<i>Здоров'я-зберезувальні вміння та навички.</i> Формувати систему спеціальних знань з методики проведення оздоровчо-рекреаційних занять зі школярами; перевірка та забезпечення безпечного використання обладнання міст проведення занять фізичними вправами				
<i>Корпоративні вміння та навички,</i> які полягають в уміннях і навичках працювати в команді; встановлювати взаємовідносини; бути гнучкими, правильно адаптуватися в ринкових умовах та прогнозувати непрогнозоване				
<i>Особистісно-мобільні вміння та навички,</i> які полягають в уміннях аналізувати власну професійну діяльність на заняттях з метою пошуку шляхів підвищення ефективності проведення занять (заходів)				
<i>Прогностичні вміння та навички,</i> які полягають в уміннях здійснювати набір до спортивних секцій талановитих дітей, прогнозувати належний результат в обраному виді спорту.				

Дякуємо за співпрацю!

9. Якщо я вирішив щось зробити, буду йти до кінця										
10. Якщо мені не вдається швидко вивчити щось нове, я зразу кидаю цю справу										
12. Я не прагну навчитися чому-небудь новому, якщо воно виглядає надто складним для мене										
13. Невдачі не засмучують мене, а тільки примушують робити ще більш наполегливі спроби приборкати ситуацію										
14. Я відчуваю впевненість у своїх силах при вирішенні складних проблем										
15. Я цілком впевнена в собі людина										
16. Я легко кидаю справи										
17. Я не подібний до людини, яка легко впорається з будь-якими проблемами										
18. Мені важко знаходити нових друзів										
19. Якщо я зустрічаю людину, з якою мені було би приємно поговорити, я йду до неї сам, не очікуючи, коли вона відійде до мене										
20. Якщо мені не вдається стати близьким другом цікавою для мене людиною, я, скоріше за все, припиню спроби спілкування з нею										
21. Якщо я познайомився з людиною, яка на перший погляд здається не надто цікавою, я все одно не припиняю зразу контактувати з нею										
22. Я не надто комфортно відчуваю себе на зборах, у великих групах людей										
23. Я здобув всіх своїх друзів завдяки моїй здатності встановлювати контакти										

Дякуємо за співпрацю!

Опитувальник «Ви та технічний прогрес»

(методика Д. Я. Райгородский)

Призначення. Запропонована методика дозволяє визначити рівень готовності до роботи вчителя в умовах науково-технічного прогресу

Інструкція. Опитувальник складається з 15 тверджень закритого типу - як прямих, так і зворотних. Респондент повинен оцінити ступінь своєї згоди / незгоди з кожним із них.

Прочитайте наведені нижче твердження і оцініть ступінь своєї згоди або незгоди з кожним із них (поставте знак «+» у відповідній графі бланка для відповідей), орієнтуючись на те, як ви зазвичай поведетесь в подібних ситуаціях. Просимо Вас щиро висловити ту думку, яка у Вас є на даний момент.

Бланк відповідей

1. Я вважаю себе цілком сучасною людиною	
2. Іноді мене дратують повідомлення про відкриття в тій або іншій області техніки, особливо про ті, суть яких я не розумію.	
3. Планую придбати або вже маю удома персональний комп'ютер, бо не уявляю без нього життя майбутньої людини	
4. Вважаю, що всі думки про майбутнє або надумані, або просочені фантазією їх авторів.	
5. Мені доводилося думати над тим, як могло б виглядати моє життя через сто років.	
6. Я не вірю в те, що людський мозок в змозі створити щось, що могло б бути більш абсолютне, ніж він сам (наприклад, суперкомп'ютер міг замінити людину).	
7. Я можу погодитися з твердженням, що світ, який змінюється, змінює і людину.	
8. Іноді я в думках переносюся в інші історичні епохи і думаю про те, що було б зі мною, якби я жив 50, 100 років тому	
9. Я вірю в те, що вільний режим роботи приніс би більше користі, ніж збитку.	
10. Я вважаю, що розвиток нашої цивілізації приведе до повного розриву людини з природою.	
11. Не дивлячись на втому та велику кількість обов'язків, я відчуваю, що весь час дізнаюся щось нове.	
12. Я вважаю, що тільки деякі люди створені для творчої новаторської діяльності.	
13. Мені здається, що розвиток науки і техніки насправді змінює моє мислення і ставлення до людей.	
14. Я вважаю, що техніка, полегшуючи людині життя, робить його полоненим цивілізації.	
15. Люблю і читаю фантастичну літературу.	

Дякуємо за співпрацю!

Опитувальник «Який Ваш креативний потенціал?»

Методика Г. С. Никифорова, М. А. Дмитриевой, В. М. Снеткова

Призначення. Запропонована методика дозволяє визначити рівень сформованості креативного потенціалу студента.

Інструкція. Опитувальник складається з 16 тверджень (три блоки) закритого типу - як прямих, так і зворотних. Респондент повинен оцінити ступінь своєї згоди / незгоди з кожним із них.

Інструкція. Пропонуємо Вам взяти участь у нашому дослідженні. Для цього, прочитавши висловлювання, позначте в листі відповідей, навпроти номера твердження один з варіантів відповіді, що відповідає Вашій думці: «Завжди»; «Часто»; «Іноді»; «Рідко», «Ніколи».

Просимо Вас щиро висловити ту думку, яка у Вас є на даний момент.

Бланк відповідей

<i>А. Моя особистість</i>	Завжди	Часто	Іноді	Рідко	Ніколи	Бали
1. Мені не вистачає впевненості у собі						
2. Я ціную критичність						
3. Я боюся відрізнятись від інших						
4. Мої батьки схвалювали мою креативність						
5. Я почуваюся некомфортно в ситуації невизначеності						
6. Мені подобаються нові обличчя, місця						
7. Мені необхідно постійне відчуття порядку в моєму житті						
8. Я вважаю, що марення, мрії можуть збутися						
9. Я почуваюся ніяково, коли люди виявляють свої почуття						
10. Я отримую задоволення, граючи ролі						
11. Я досягаю більшого, коли наслідую правила						
12. Я дозволяю своїм почуттям керувати мною						
13. Мені подобається, коли мене вважають незалежним						
14. Мені подобається бути разом з вільно мислячими людьми						

15. Я скоріше креативний, ніж активний						
16. Мені подобається зазирати далеко уперед						
<i>В. Мій підхід до розв'язання проблем</i>						
1. Стикаючись із проблемою, я роблю поспішні висновки						
2. Коли проблема виникає, я стаю об'єктивним і аналітичним						
3. Необхідні всі факти, щоб прийняти рішення						
4. Моє внутрішнє відчуття допомагає мені						
5. Я розраховую на свої минулі знання подібних проблем						
6. Я ненавиджу працювати над деталями						
7. Секрет успіху – в укомплектованому штаті персоналу						
8. Статистичні дані та діаграми дають викривлену картину						
9. До проблем треба підходити одним і тим же чином						
10. Мене сприймають як людину, що розв'язує проблеми оригінально						
11. У мене є труднощі із знаходженням розв'язку проблеми						
12. Я використовую спеціальні техніки для розв'язку проблеми						
13. Я сумую, якщо проблема видається надто складною						
14. Коли інші не беруться за справу, я роблю це, якщо можу						
15. Я люблю читати інструкції перед тим, як почати щось нове						
16. Я вірю, що процес знаходження рішень – творчий						
<i>С. Моє робоче середовище</i>						
1. Люди в моїй організації думають, що їх спосіб дій – найкращий						
2. Навколо мене креативність сприймають як ключ до виживання						
3. Межі моїх повноважень чітко визначені						
4. Тут сприймаються корисні ідеї ззовні						
5. Час для творчих роздумів в цій організації є обмеженим						
6. Змагання між працівниками сприймається як здорове явище						

7. Я міг би охарактеризувати мою організацію як затишну та орієнтовану на співробітництво						
8. У цій організації ми любимо знаходити проблеми						
9. Тут, якщо ви креативні, це означає – мрійник						
10. У цій організації креативним людям дають свободу						
11. Організаційні процедури вбивають ідеї						
12. Я можу вільно висловлювати свої ідеї, не боячись, що їх вкрадуть						
13. Мене зупиняють, якщо я почну пропонувати нові рішення						
14. Тут хороші ідеї являють цінність самі по собі						
15. Нові ідеї повинні бути детально описані						
16. Інновації схвалюються в цій організації						

**Шкала визначення рівня креативного потенціал майбутніх учителів
фізичної культури за шкалою А, В, С.**

Шкала А. (Моя особистість в дії)	
37 і менше (низький)	Ваш креативний потенціал низький і стримується деякими Вашими почуттями стосовно себе, і Ви будете здивовані, як багато креативності вивільниться одного разу, коли Ви дозволите собі бути креативним.
38–59 (середній)	Ваш креативний потенціал достатньо розвинений (середній), але не завжди проявляється. Цьому заважають деякі особливості Вашої особистості. Вам необхідно навчитися регулювати емоційні стани, знижуючи напругу. Це допомагає зменшити дію бар'єрів.
60–80 (високий)	Ви висококреативні. При цьому Ви маєте здібності надихати до креативності інших.
Шкала В. (Креативний підхід до розв'язання проблем)	
37 і менше (низький)	Ваш стиль розв'язання проблем низький і має тенденцію бути «книжним», йому бракує креативності.
38–59 (середній)	Ваш підхід до розв'язання проблем середній та іноді визначається ригідністю і може приводити до стандартних рішень, які більше, ніж потрібно, спираються на минулі розв'язки подібних проблем. Намагайтеся звільнитися від цього, і Ваша креативність проявить себе.
60–80 (високий)	У Вас високий, відкритий, креативний підхід до розв'язання проблем. Ви можете підтримувати інших під час розв'язання проблем. Ви можете скористатися кожним зручним випадком для того, щоб створити дух підприємництва і проблематизувати середовище навколо себе.
Шкала С. (Адаптація до нового середовища)	

37 і менше (низький)	Ваше робоче середовище є низьким та не підтримує креативного мислення. Ви, безумовно, відчуваєте напругу на роботі.
38–59 (середній)	Ваше робоче середовище є середнім та частково підтримує ваше креативне мислення. Використовуйте Ваші можливості для того, щоб змінити середовище.
60–80 (високий)	Ви працюєте в ідеальному середовищі для креативної особистості. Однак, якщо у Вас низькі оцінки за пунктами А і В. Вам слід працювати над розвитком креативного потенціалу. Ніхто Вам не завадить пропонувати нові ідеї.

Дякуємо за співпрацю!

**Комп'ютерно-діагностичний комплекс «Мобі-смарт»
(для визначення рівня сформованості професійної мобільності
майбутніх учителів фізичної культури)**

Інструкція. Для моніторингу рівнів сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності за визначеними критеріями нами розроблено програмний комплекс «МОБІ-2020: моніторинг рівнів сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури» (яку розроблено у співавторстві з Л. П. Сущенко та П. Косьяном). Програмний комплекс призначено для оцінювання рівня сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, різних за профелем і результативністю освітніх програм, що представлені закладами вищої освіти з метою підготовки нового покоління учителів фізичної культури (програма немає обмежень кількості студентів у тестуванні).

Для роботи з програмним комплексом необхідно мати:

а) Телефон, планшет, портативний комп'ютер, стаціонарний комп'ютер, або інший пристрій на якому можна відкрити web сторінку.

б) Операційна система на яку можна встановити web переглядач (google chrome, firefox, ІЕ, Opera, та інші.

Для запуску програмного комплексу слід встановити «**Docker**» — інструментарій для управління ізольованими Linux-контейнерами. Даний інструментарій може бути встановлений як локально, так і на web сервері.

Для запуску програми тестування необхідно відкрити web переглядач і ввести в строку адреси <http://localhost:8008> (для локального запуску), або веб адресу сервера на якому буде розміщено програмний комплекс (рис. 1).

До початку тестування студенту необхідно ввести власне прізвище, ім'я по-батькові та групу. Після введення особистих даних, студент в селекторі виробу має вибрати тип групи (контрольна або експериментальна), а також тип

тестування (початок або кінець) (рис. 2). Після здійснення вибору студент повинен натиснути кнопку «Перейти до тестів».

Рис. 1. Стартова сторінка (зразок)

Рис.2. Форма введення особистих даних та типу тестування (зразок)

Наступним кроком є вибір тесту (рис. 3). Студент може обрати за власним бажанням, в якому порядку проходити тестування.

Виберіть тест

- За мотиваційним критерієм 1 Опитувальник «Потреба в особистісних досягненнях» Ю. Орлова (для визначення особистісного компоненту формування професійної мобільності)
- За мотиваційним критерієм 2 Тест на з'ясування мотивації успіху та боязні невдачі (за А. Реаном)
- За діяльнісно-комунікативним критерієм 1 Додаток Б Опитувальник «Просування організаційної зміни» (Н. Форстер)
- Додаток В. Конструктивно-мобільний критерій Опитувальник "Ви та технічний прогрес"
- Додаток Г Креативно-модельючий критерій Опитувальник «Який Ваш креативний потенціал?» Розділ А "Моя особистість"
- Додаток Г Креативно-модельючий критерій Опитувальник «Який Ваш креативний потенціал?» В "Мій підхід до розв'язання проблем"
- Додаток Г Креативно-модельючий критерій Опитувальник «Який Ваш креативний потенціал?» "С. Моє робоче середовище"
- Додаток Д Когнітивний критерій Тестові завдання для визначення рівня сформованості знань з професійної і практичної підготовки майбутніх учителів фізичної культури БЛОК 1 «Теорія і методика фізичного виховання»
- Стресостійкісний критерій Додаток Е Опитувальник «Самооцінка стійкості до стресу» (Синдром «професійного вигорання» та професійна кар'єра працівників освітніх організацій: гендерні аспекти ; за наук. ред. С. Д. Максименка, Л. М. Карамушки, Т. В. Зайчикової. – К. : Міленіум, 2004. – 264 с.)

Рис.3. Вибір тесту (зразок)

Наступний етапом є тестування. Студент обирає відповідь, яка на його думку є правильною і натискає кнопку «Наступне» (рис. 4).

Після відповіді на останні запитання усі відповіді студента підраховуються і виноситься оцінка. Далі студент може перейти до наступних тестів, або вийти з програми тестування (рис. 5).

Викладачу передбачено окремий адмін доступ (рис. 6.). Для входу до адмінки сайту викладачу потрібно в стрічку адреси дописати слово «admin», а також ввести пароль адміністратора.

Рис. 4. Вікно тестування (зразок) Рис.5. Завершення тесту (зразок)

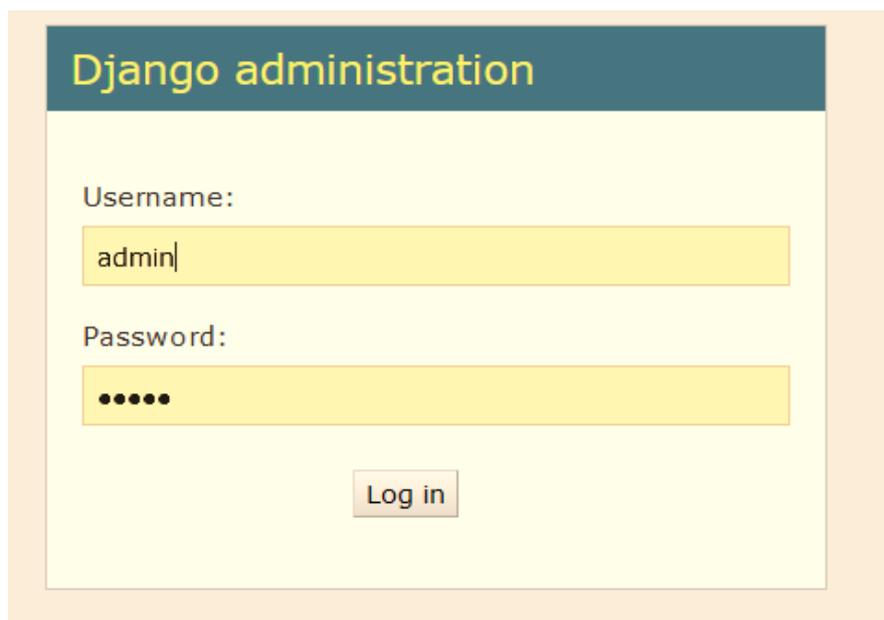

Рис. 6. Вікно реєстрації адміністратора (зразок)

Після входу до «адмінки», викладачу відкривається вікно перегляду статистики, результатів, а також до редактору тестів, запитань, критерію оцінювання, тощо (рис. 7, 8, 9,10).

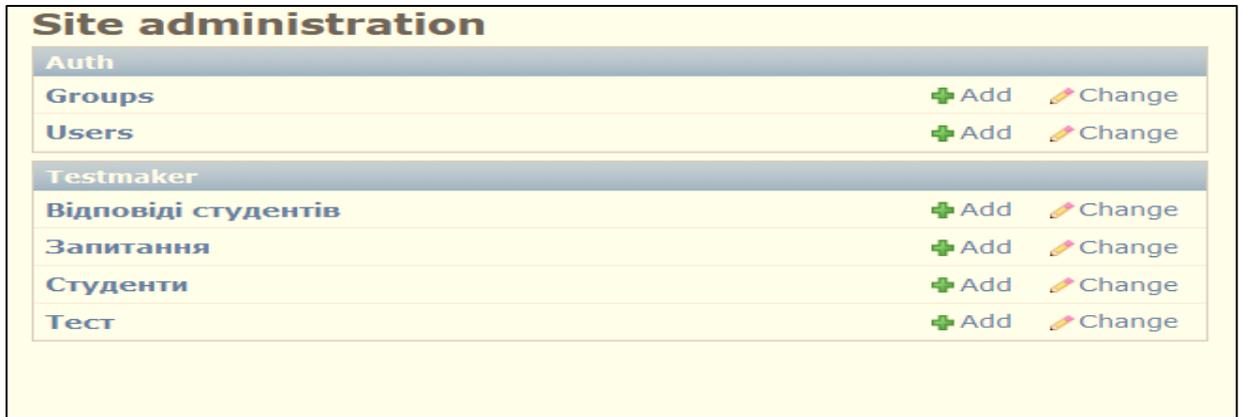

Рис. 7. (зразок). Центральна адмін-панель

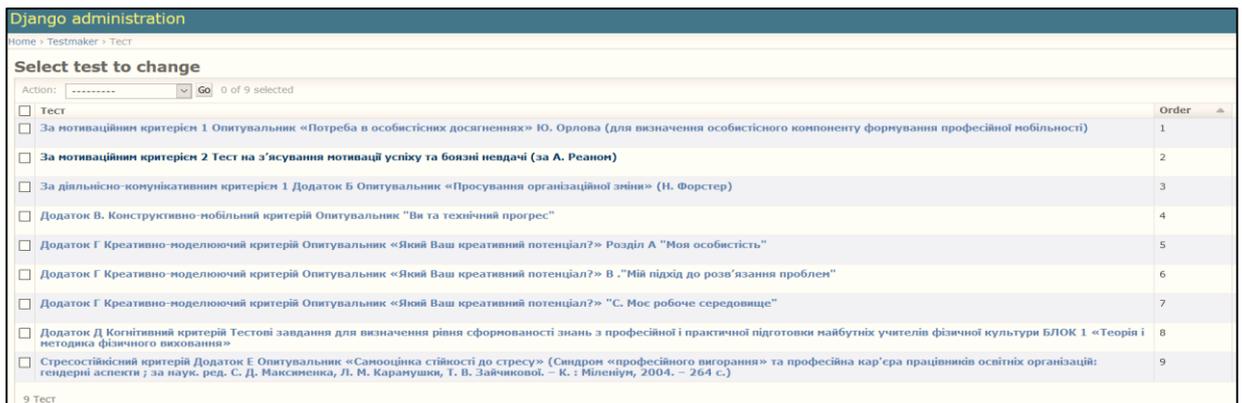

Рис. 8. Редактор тестів (зразок)

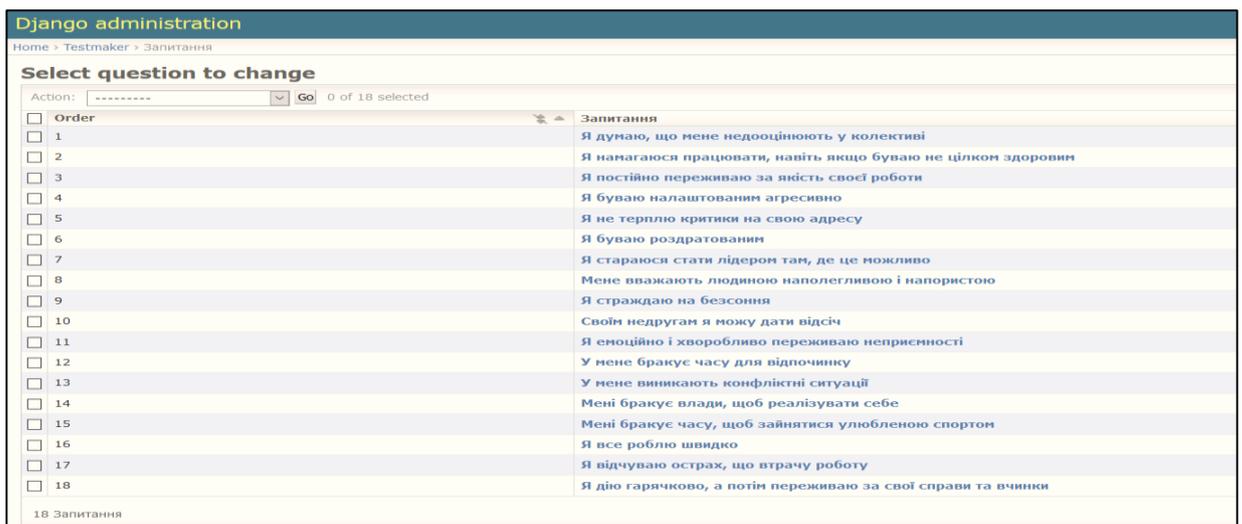

Рис.9. Редактор запитань (зразок)

Change question

Test: Стресостійкий критерій Додаток Е Опитувальник «Самоцінна стійкості до стресу» (Синдром «професійного вигорання» та професійна кар'єра працівників освітніх організацій: гендерні аспекти ; за наук. ред. С. Д. Максименка, Л. М. Караушки, Т. В. Зайчикової. - К. : Мленіум, 2004. - 264 с.)

Заяпитання: Я думаю, що мене недооцінюють у кл.

Order: 1

Відповідь

Answer: Рідко

Відповідь: Рідко

Score: 1

Order: 1

Answer: Іноді

Відповідь: Іноді

Score: 2

Order: 2

Answer: Часто

Відповідь: Часто

Score: 3

Order: 3

Answer: #4

Рис 2.10. Оцінювання відповіді (зразок)

Програмою передбачена можливість перервати тестування на будь-якому етапі, для чого потрібно натиснути на кнопку закриття вікна (червоний хрестик у правому верхньому куті вікна). При цьому буде виведене вікно попередження. Викладач має змогу продивитися списки студентів, які протестувалися, їх результати, відредагувати або додати тест, а також експортувати дані в MS Excel для подальшої обробки (рис. 2.11).

Microsoft Excel - report_start_control_Ступеня визначення позитивної мотивації до оздоровчої роботи з молодшими школярами.xls [Тільки для читання]

Файл Правка Вид Вставка Формат Сервіс Даньє Окно Справка Введіте вопроє

Arial Cyr 10 Ж К Ч

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W		
1	№	Прізвище	Ім'я	По	батькові	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	Бали	Рівень незадоволеності	Рівень задоволеності
2	1	Бабік	Ірина	Іванівна		б	б	а	б	б	а	а	а	в	б	а	а	б	б	в	в	13	відсутній	високий	
3																									
4																									
5																									
6																									

Рис. 2.11. Експорт статистики в MS Excel

Додаток С

Факторний аналіз

Таблиця С.6.1

Факторна структура професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури контрольної та експериментальної групи на початку педагогічного експерименту

Структурні компоненти готовності	Контрольна група			Експериментальна група		
	Фактор 1	Фактор 2	Фактор 3	Фактор 1	Фактор 2	Фактор 3
Мотиваційний критерій (потреба в досягненні)	0,7796	0,1222	0,1153	0,1586	0,9103	0,1091
Мотиваційний критерій (мотивація успіху та боязнь невдачі)	0,7749	-0,0209	-0,0206	-0,0836	0,8485	0,0056
Когнітивний критерій (професійно-орієнтовані знання)	-0,2718	0,2429	0,3696	-0,1446	0,0602	0,0873
Діяльнісний критерій (просування організаційної зміни)	-0,0839	0,3515	0,0165	-0,0690	0,3849	0,0269
Діяльнісний критерій (рівень сформованості вмінь і навичок проявляти особистісну професійну мобільність)	0,0883	0,2792	0,0552	0,6775	0,1313	0,0542
Комунікативний критерій (самоефективність у спілкуванні)	0,0649	-0,0643	0,8185	0,0015	0,0564	0,1844
Креативний критерій (відношення до науково-технічного прогресу)	0,0874	0,1397	0,8136	0,0556	0,1738	0,1797
Креативний критерій (креативний потенціал особистості в діях)	-0,0911	0,3972	0,2216	0,2411	0,3220	-0,1886
% загальної дисперсії	16,3	13,8	12,3	10,0	15,3	15,9
	52,4			52,9		

Таблиця С.6.2

Факторна структура професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури контрольної та експериментальної наприкінці педагогічного експерименту

Критерій готовності	Контрольна група				Експериментальна група			
	Фактор 1	Фактор 2	Фактор 3	Фактор 4	Фактор 1	Фактор 2	Фактор 3	Фактор 4
Мотиваційний критерій (потреба в досягненні)	0,6721	0,0203	-0,0564	0,0128	0,9686	-0,0805	0,0642	-0,0464
Мотиваційний критерій (мотивація успіху та боязнь невдачі)	0,5448	-0,0729	-0,0137	0,4068	0,9576	-0,0172	0,1041	0,0639
Когнітивний критерій (професійно-орієнтовані знання)	0,1757	-0,0709	0,3821	0,2642	0,1254	-0,0284	0,4315	0,0201
Діяльнісний критерій (просування організаційної зміни)	0,0335	0,3514	0,1488	0,3520	0,1320	0,0934	0,8450	-0,2839
Діяльнісний критерій (рівень сформованості вмінь і навичок проявляти особистісну професійну мобільність)	0,0389	-0,2471	0,2562	-0,5913	-0,1809	-0,0403	-0,2670	0,7401
Комунікативний критерій (самоефективність у спілкуванні)	-0,1298	-0,0404	0,7648	-0,0986	-0,2963	0,1043	0,7415	0,3019
Креативний критерій (відношення до науково-технічного прогресу)	-0,1588	0,0031	0,8565	-0,0140	0,0996	-0,0158	0,0921	0,7520
Креативний критерій (креативний потенціал особистості в діях)	0,0202	0,2440	0,3285	0,0009	0,3174	-0,7145	-0,0714	0,0527
% загальної дисперсії	15,9	13,8	13,3	10,1	21,6	18,1	16,2	12,4
	53,1				68,3			

Таблиця С.6.3

**Динаміка показників сформованості професійної мобільності майбутніх
учителів фізичної культури за результатами розрахунку відповідно за
t-критерієм Стьюдента (бали)
(до педагогічного експерименту)**

Показники	Контрольна група M±m	Експериментальна група M±m	t-знач.	p
Мотиваційний критерій (потреба в досягненні)	10,89±4,07	11,17±4,22	0,539	>0,05
Мотиваційний критерій (мотивація успіху та боязнь невдачі)	8,48±2,59	8,83±2,91	1,002	>0,05
Когнітивний критерій (професійно-орієнтовані знання)	25,60±6,77	26,16±7,14	0,621	>0,05
Діяльнісний критерій (просування організаційної зміни)	55,40±10,83	53,09±10,31	-1,709	>0,05
Діяльнісний критерій (рівень сформованості вмінь і навичок проявляти особистісну професійну мобільність)	20,35±6,40	20,07±6,34	-0,346	>0,05
Комунікативний критерій (самоефективність у спілкуванні)	10,35±3,55	10,33±3,58	-0,042	>0,05
Креативний критерій (відношення до науково- технічного прогресу)	51,31±20,77	50,37±22,20	-0,345	>0,05
Креативний критерій (креативний потенціал особистості в діях)	36,78±10,66	35,81±10,20	-0,729	>0,05

Таблиця С.6.4

Динаміка показників сформованості професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури за результатами розрахунку відповідно за t-критерієм Стьюдента (бали)

(після педагогічного експерименту)

Показники	Контрольна група M±m	Експериментальна група M±m	t-знач.	p
Мотиваційний критерій (потреба в досягненні)	11,97±4,48	13,44±4,39	2,609	<0,01
Мотиваційний критерій (мотивація успіху та боязнь невдачі)	9,53±2,54	11,65±3,40	5,536	<0,001
Когнітивний критерій (професійно-орієнтовані знання)	26,83±7,99	33,30±8,30	6,233	<0,001
Діяльнісний критерій (просування організаційної зміни)	58,56±10,48	63,49±11,83	3,458	<0,001
Діяльнісний критерій (рівень сформованості вмій і навичок проявляти особистісну професійну мобільність)	21,72±6,79	26,36±8,66	4,681	<0,001
Комунікативний критерій (самоєфективність у спілкуванні)	11,40±3,76	14,38±5,60	4,899	<0,001
Креативний критерій (відношення до науково-технічного прогресу)	58,31±22,88	65,30±29,21	2,091	<0,05
Креативний критерій (креативний потенціал особистості в діях)	40,21±11,10	43,74±11,04	2,499	<0,01

Примітка: * - результати експериментальної групи в кінці педагогічного експерименту статистично достовірно відрізняються від аналогічних результатів контрольної групи (P<0,05)

Додаток Т

**Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати
дисертації**

Монографії

1. **Денисенко Н. Г.** Учитель фізичної культури нового покоління : орієнтація на особистість: монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2020. 200 с.

2. **Денисенко Н. Г.** Формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури: теорія та методика: монографія. Луцьк : СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2020. 460 с.

Колективні монографії

3. **Denysenko N.** Andragogic approachas a basis for the formation of professional mobility of future teachers of physical education. Development trends in pedagogical and psychological sciences : the experience of countries of Eastern. Europe and prospects of Ukraine : monograph / edited by authors. 1st ed. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2018. P. 370–391.

4. **Денисенко Н. Г.,** Найт Н. Ф. Європейський досвід дуальності у перспективах розвитку національної вищої освіти. Інновації у вищій школі в контексті інтернаціоналізації освіти : колективна монографія. Луцьк : Луцький НТУ, 2019. С. 104–123.

5. **Денисенко Н. Г.,** Марчук С. С. Теорія дитячої гри Ф. Фребеля і К. Ушинського та можливості її використання у професійній підготовці мобільно зорієнтованого вчителя фізичної культури. Development trends in pedagogical and psychological sciences: the experience of countries of Eastern. European dprospects of Ukraine: monograph / edited by authors. 1st ed. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2020. P. 45–65.

Навчально-методичні посібники

6. **Денисенко Н. Г.** Особистісно зорієнтоване фізичне виховання у Новій українській школі (для підготовки майбутніх учителів фізичної культури) : навчально-методичний посібник. Луцьк : Вежа-Друк, 2020. 208 с.

7. **Денисенко Н. Г.** Формування професійної мобільності майбутніх

учителів фізичної культури: історико-педагогічний аспект. Серія 1. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури в контексті професійної мобільності (історичний аспект) : навч.-метод. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2020. 168 с.

8. **Денисенко Н. Г.** Формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури: методологічний аспект. Серія 2. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури в контексті професійної мобільності (методологічний аспект) : навч.-метод. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2020. 172 с.

9. Бляшевська А. В., Найт Н. Ф., **Денисенко Н. Г.** Англійська мова за професійним спрямуванням (багатомовна комунікація у галузі фізичного виховання і спорту) : навч.- метод. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 100 с.

10. **Денисенко Н. Г.**, Стасюк Д. О. Я в рукотворному світі: Фребель педагогіка в дії : навч.- метод. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 100 с.

11. **Денисенко Н. Г.** Державна атестація з теорії і методики фізичного виховання. Типові питання і відповіді до екзаменаційних білетів для студентів педагогічних коледжів. 2-е вид. : навч.- метод. посіб. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2017. 190 с.

Статті у наукових фахових виданнях України

12. **Денисенко Н. Г.** Науково-дослідницька робота як стратегічний елемент фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури в початковій школі. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. Харків. 2010. Вип. С. 47–50.

13. **Денисенко Н. Г.** Оновлення змісту фахових навчальних дисциплін у процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія : Педагогічні науки*. 2015. Вип. 29.. С.143–147.

14. **Денисенко Н. Г.** Педагогічне оцінювання на основі комп'ютерного тестування готовності майбутніх учителів фізичної культури до оздоровчої роботи з молодшими школярами в умовах педагогічного коледжу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і*

спорт). Київ, 2015. Вип. ЗК 2 (57). С. 381–387.

15. **Денисенко Н. Г.** Роль ресурсного підходу в системі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2017. Вип. ЗК 2 (84). С. 149–152.

16. **Денисенко Н. Г.** Зміст формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури для потреб національної школи. *Молодь та ринок*. 2017. № 7. С. 83–88.

17. **Денисенко Н. Г.** Задачний підхід і його роль у системі підготовки майбутніх учителів фізичної культури. *Педагогічні науки*. Херсон, 2018. Вип. 81. Т. 3. С. 254–259.

18. **Денисенко Н. Г.** Погляди на мобільність у фізичному вихованні з позиції теорії андрагогіки. *Науковий часопис. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Київ, 2018. Вип. 60. С. 256–262.

19. **Денисенко Н. Г.** Крос-функціональна мобільність як складова формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури. *Імідж сучасного педагога*. 2018. № 1. С. 33–38.

20. **Денисенко Н. Г.** Зв'язок особистісного і діяльнісного підходів у системі підготовки майбутніх учителів фізичної культури. *Інноваційна педагогіка*. 2018. Вип. 4. Т. 1. С. 111–116.

21. **Денисенко Н. Г.** Дуальна форма здобуття освіти як інструмент формування мобільних учителів фізичної культури для потреб Нової української школи. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2018. Вип. ЗК (97)18. С. 174–178.

22. **Денисенко Н. Г.** Еволюція поняття «мобільність» упродовж ХІХ – поч. ХХ століття. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2018. Вип. 60. Т. 1. С. 224–229.

23. **Денисенко Н. Г.**, Бляшевська А. А, Гайдар Т. Ю, Найт Н. Ф. Поліфонія трактування проблеми цінностей у наукових студіях. *Нова педагогічна думка*. 2018. № 2 (94). С. 71–75.

24. **Денисенко Н. Г.**, Марчук С. С. Взаємозв'язок особистісного і діяльнісного підходів як гарантія формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. *Педагогічні науки*. Херсон, 2018. Вип. 82. Т. 1. С. 107–112.

25. **Денисенко Н. Г.**, Тарадюк Д. О. Функції тьютора як педагога в системі професійної освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Київ, 2019. Вип. 66. С. 55–59.

26. **Денисенко Н. Г.**, Бортнюк Т. Ю, Найт Н. Ф, Стасюк Д. О. Інноваційна педагогіка Ф. Фребеля через онлайн-сервіс «PREZI». *Інноватика у вихованні*. 2020. Вип. 11. Т. 2. С. 109–120.

27. **Денисенко Н. Г.**, Марчук С. С., Найт Н. Ф. Компетентності з мобільним змістом у матрицях національних освітніх програм підготовки учителів фізичної культури. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Київ, 2020. Вип. 72. Т. 1. С. 157–161.

28. **Денисенко Н. Г.**, Марчук С. С., Табак Н. В, Найт Н. Ф. Компетентнісний підхід у системі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури у Сполучених Штатах Америки. *Освітній дискурс*. 2020. № 20 (2). С. 20–31.

Статті у зарубіжних наукових періодичних виданнях і виданнях, що належать до міжнародних наукометричних баз даних

29. Konokh O., Karabanov Y., **Denysenko N.**, Sukhenko I., Koteliukh M., Shevchenko R. Features of Training Cadets in Physical Education in Military Institutions of Higher Education. *SRP*. 2020. 11(9). P. 278–281. doi:10.31838/srp.2020.10.46. (Видання внесено до міжнародної наукометричної

бази Scopus).

30. **Денисенко Н. Г.** Фребель – педагогіка в дії: теорія і практика. *Virtus*. 2020. November. № 47. Р. 108–126. (Видання внесено до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*).

31. **Denysenko N. G.**, Dutchak Y. V., Viala O. M., Konovalska L. O. Ensuring the quality of preparation future teachers of physical culture in the conditions of them odernparadigmo feducation (methodo logical aspect). *The scientific heritage*. 2020. № 53. Р. 37–41. (Видання внесено до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*).

32. **Денисенко Н. Г.** Професіографічний підхід як складова формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. *Virtus*. 2017. October. № 17. Р. 100–105. (Видання внесено до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*).

33. **Денисенко Н. Г.**, Бляшевська А. В., Бортнюк Т. Ю., Бахомент С. П., Найт Н. Ф., Тарадюк Д. О. Дуальний підхід у контексті запровадження європейських стандартів вищої освіти в Україні. *European humanities studies: State and Society*. 2018. Issue 2. С. 180–196. (Видання проходить настрифікацію щодо внесення журналу до міжнародної наукометричної бази даних Scopus).

34. **Денисенко Н. Г.** Професійна мобільність як фахова якість сучасного вчителя фізичної культури. *Молодий вчений*. 2018. № 12.1 (64.1). С. 30–34. (Видання внесено до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*).

35. **Денисенко Н. Г.** Компетентнісний підхід у структуруванні навчальної дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання» як важлива передумова для підвищення якості підготовки вчителя фізичної культури. *Молодий вчений*. 2018. № 1 (53). С. 296–300. (Видання внесено до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*).

36. **Денисенко Н. Г.**, Смірнов С. В. Компетентнісно-орієнтоване наставництво як засіб інноваційної підготовки майбутніх офіцерів запасу в умовах ВНЗ. *Молодий вчений*. 2016. № 12.1 (40). С. 413–415. (Видання внесено до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

37. **Денисенко Н. Г.** Посилення змістового наповнення професійно орієнтованих дисциплін з урахуванням специфіки формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. *Вектор пошуку в сучасному освітньому просторі* : матеріали VIII всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф., 4 квіт. 2020 р. Луцьк, 2020. С. 264–271.

38. **Денисенко Н. Г.** Забезпечення формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури через Steam-освіту як оновленого середовища закладу вищої освіти. *Fundamental and applied research in them odern world* : the 3 rd International scientific and practical conference, 21–23 October 2020) BoScience Publisher, Boston, USA. 2020. P. 299–306.

39. **Denysenko N.** Physical development of the person through the prism of K. D. Ushinsky's pedagogy: there formation period. *Dynamics of the development of world science* : the 12th International scientific and practical conference, 5–7 August 2020. Perfect Publishing, Vancouver, Canada. 2020. P. 181–185.

40. **Денисенко Н. Г.** Оновлення якості освіти як науково-теоретична проблема і предмет наукових студій. *Perspectives of world science and education* : the 11th International scientific and practical conference, 15–17 July 2020. CPN Publishing Group, Osaka, Japan. 2020. P. 103–115.

41. **Денисенко Н. Г., Марчук С. С.** Сучасна модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності. *Modern science: problems and innovations* : the 8 th International scientific and practical conference, 18–20 October 2020. SSPG Publish, Stockholm, Sweden. 2020. p. 172–180.

42. **Денисенко Н. Г.** Модель формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. *Science and education: problems, prospects and innovations* : the 2nd International scientific and practical conference, 4-6 November 2020. CPN Publishing Group, Kyoto, Japan. 2020. P 314–325.

43. Найт Н. Ф., **Денисенко Н. Г.,** Бортнюк Т. Ю. Physical Development of the Person through the Prism of K. D. Ushynskiy's Pedagogy: the Reformation Period. *Актуальні проблеми іншомовної комунікації: лінгвістичні, методичні та*

соціально-психологічні аспекти : матеріали III всеукр. наук.-метод. Інтернет-конф., 26 березн. 2020 р. Луцьк, 2020. С. 152–155.

44. **Денисенко Н. Г.** Проблема підготовки майбутніх учителів фізичної культури до впровадження здоров'язбережувальних технологій у старшій школі. *Вектор пошуку в сучасному освітньому просторі* : матеріали VII всеукр. наук.-практ. конф., 12 груд. 2019 р. Луцьк, 2019. С. 30–32.

45. **Денисенко Н. Г.,** Бортнюк Т. Ю. Дуальна освіта як складова професійної мобільності сучасного педагога. *Виклики та парадокси соціальної взаємодії в постмодерному світі: лінгвістичний та психологічний аспекти* : матеріали I міжнарод. наук.-практ. конф., 11–12 квіт. 2019 р. Луцьк, 2019. С. 236–240.

46. **Денисенко Н. Г.** Крос-функціональність як складова формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. *Вектор пошуку в сучасному освітньому просторі* : матеріали VI всеукр. наук.-практ. конф., 22 лют. 2019 р. Луцьк, 2019. С. 27–30.

47. **Денисенко Н. Г.** Нові підходи у системі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. *Вектор пошуку в сучасному освітньому просторі* : матеріали IV всеукр. наук.-практ. конф., 15 лют. 2018 р. Луцьк, 2018. С. 22–24.

48. **Денисенко Н. Г.** Професійна мобільність як результат фахової успішності майбутніх учителів фізичної культури. *Актуальні проблеми педагогічної освіти: європейський і національний вимір* : матеріали III всеукр. наук.-практ. конф. з міжнарод. участю, 31 травн.–1 червн. 2018 р. Луцьк, 2018. С. 22–29.

49. **Денисенко Н. Г.,** Тарадюк Д. О. Професійна підготовка майбутніх вихователів до впровадження тьюторської технології в інклюзивному освітньому просторі. *Pedagogy in EU countries and Ukraine at the modern stage: BaiaMare: Izdevnieciba. «Baltija Publishing». 21 -22 December, 2018.(II).* P. 106–108.

50. **Денисенко Н. Г.** Професійна мобільність майбутніх учителів фізичної

культури в процесі навчання у ВНЗ: задачний підхід. *Інноваційні наукові дослідження у галузі педагогіки та психології* : матеріали I всеукраїн. наук.-практ. конф., 2-3 лют. 2018 р. Запоріжжя, 2018. С. 192–196.

51. **Денисенко Н. Г.**, Найт Н. Ф. The Reformation Period of K. D. Ushinskyi in the System of Professional Mobility Formation of Future Physical Education. *Вектор пошуку в сучасному освітньому просторі*: матеріали V всеукр. наук.-практ. Конф, 11 груд. 2018 р. Луцьк, 2018. С. 18–20.

52. **Denysenko N.G.** Дуальна освіта як складова формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури: Innovations and modern technology in the educational system: contribution of Poland and Ukraine : international scientific and practical conference, (5 – 6 May, Sandomierz: 2017.) P. 90–94..

53. **Денисенко Н. Г.** Практичний аспект упровадження особистісно орієнтованого навчання у фізичному вихованні. *Вектор пошуку в сучасному освітньому просторі* : матеріали III всеукр. наук.-практ. конференції., 7 груд. 2017 р. Луцьк, 2017. С. 230–233.

54. **Денисенко Н. Г.** Компетентнісний період у системі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. *Лабіринти реальності* : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф., Монреаль: СРМ «ASF», (30-31 жовт: 2017). С. 248–252.

55. **Денисенко Н. Г.** Методологічні підходи в системі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. *Актуальні проблеми реформування системи виховання та освіти в Україні* : матеріали I міжнар. наук.-практ. конф., 21-22 квіт. 2017 р. Львів, 2017. С. 63–66.

56. **Денисенко Н., Северіна Л.** Творчо-діяльнісний підхід у системі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. *Вектор пошуку в сучасному освітньому просторі* : матеріали II всеукр. наук.-практ. конф., 27 лют. 2017 р. Луцьк, 2017. С. 16–19.

57. **Денисенко Н. Г.** Формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури крізь призму андрагогічних ідей К. Д. Ушинського.

Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі : матеріали ІІІ міжнар. науково-практ. конф., 23 трав. 2017 р. Одеса, 2017. С. 575–576.

58. **Денисенко Н. Г.**, Тарасюк В. Й. Концепція формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. *Національна освіта в стратегіях соціокультурного вибору: теорія, методологія, практика* : матеріали ІІ міжнар. наук.-практ. конф., 16 травн. 2017 р. Луцьк, 2017. С. 107–109.

59. **Денисенко Н. Г.** Професійна мобільність як ресурс професійної успішності майбутніх учителів фізичної культури. *Актуальні проблеми формування успішної особистості в сучасному освітньому просторі* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 22–24 листоп. 2017 р. Вінниця : ВГПК, 2017. С. 170–172.

60. **Денисенко Н. Г.** Компетентнісний підхід як умова формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. *Підготовка майбутніх педагогів у контексті стандартизації початкової освіти* : матеріали всеукр. наук.-практ. конф., 13-15 вер. 2017 р. Бердянськ, 2017. С. 443–448.

61. **Денисенко Н. Г.** Сучасний погляд на нові підходи у системі формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. *Валеологія: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку* : матеріали XV міжнар. наук.-практ. конф., 5 -7 квіт. 2017 р. Харків, 2017. С. 135–138.

62. **Денисенко Н. Г.** Критерії оцінки якості підготовки сучасного фахівця фізичного виховання. *Національна освіта в стратегіях соціокультурного вибору: теорія, методологія, практика* : матеріали І міжнар. наук.-практ. конф., 14 квіт. 2017 р. Луцьк, 2016. С. 364–367.

64. **Денисенко Н. Г.** Підготовка фахівця в умовах ВНЗ І–ІІ рівня акредитації для діяльності в галузі рекреаційного туризму. *Актуальні проблеми фізичного виховання, спорту та туризму в сучасних умовах життя* : матеріали всеукр. наук.-практ. конф., 28–29 квіт. 2015 р. Луцьк, 2015. С. 151–153.

65. **Денисенко Н. Г.**, Гузенко О. А. Оценка готовности будущих учителей физической культуры к профессиональной деятельности. *Проблемы качества*

физкультурно-оздоровительной и здоровьезберегающей деятельности образовательных учреждений: материалы междунар. науч.-практ. конф., 23 апр. 2015 г. Екатеринбург, 2015. С. 289–292.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

66. **Денисенко Н. Г.**, Марчук С. С. Козацькі забави (сценарій спортивно-пізнавальної програми для студентів-третьокурсників у ході педагогічної практики «Підготовка до роботи в літніх оздоровчих таборах»). *Зб. сценар. вих. заходів викладач. Луцького педагогічного коледжу. Луцьк : Луцький педагогічний коледж, 2018. Вип. 10. С. 237–241.*

67. **Денисенко Н. Г.**, Андрійчук Ю. М, Пуш О. А. Щоденник з пробної практики (для майбутніх учителів фізичної культури). Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2020. 74 с.

68. Табак Н. В., **Денисенко Н. Г.**, Ковальчук В. В. Реалізація на практиці змістової лінії «Ігрова та змагальна діяльність» в Новій українській школі. Методичні рекомендації. Луцьк, 2020. 71 с.

69. **Денисенко Н. Г.** Навчальна програма з дисципліни «Професійна мобільність вчителя фізичної культури» (для підготовки майбутніх учителів фізичної культури). Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 15 с.

70. **Денисенко Н. Г.** Навчальна програма з дисципліни «Інноваційні технології в роботі з дітьми. Педагогіка Ф. Фребеля» (вибіркова навчальна дисципліна для підготовки майбутніх учителів фізичної культури). Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 12 с.

71. **Денисенко Н. Г.** Навчальна програма з дисципліни «Теорія і практика інноваційної фізичної культури» (для підготовки майбутніх учителів фізичної культури). Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 20 с.

72. **Денисенко Н. Г.** Робочий зошит з дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання» в 2-х частинах для студентів стаціонару. Ч. 1 «ТМФВ та основи педагогічної майстерності», Ч. 2 «Педагогічна практика»). Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 188 с.

73. **Денисенко Н. Г.**, Гузенко О. А., Найт Н. Ф., Романчук Т. П. Щоденник педагогічної практики для студента заочної форми навчання (спеціальність 017 «Фізична культура і спорт»). Луцьк : ПП Грицюк М. С., 2018. 120 с.

74. **Денисенко Н. Г.** Робочий зошит з дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання для студентів заочної форми навчання» в 2-х частинах : Ч. 1 «ТМФВ та основи педагогічної майстерності», Ч. 2 «Педагогічна практика»). Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 158 с.

75. Денисенко Н. Г. Застосування технологій особистісно-орієнтованого навчання у процесі вивчення спецкурсу «Інноваційні методики фізичного виховання». Молода спортивна наука України. Львів. 2015. Т. 2. С. 63–67.

75. **Денисенко Н. Г.** Робочий зошит-практикум з дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання» (для студентів 2-го курсу). Луцьк : Вид-во ХГПА, 2018. 146 с.

76. **Денисенко Н. Г.** Тестові завдання з дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання» для студентів 3-го курсу (представлено на Google-формах для роботи у Classroom для дистанційної форми навчання (код доступу:<https://drive.google.com/drive/u/0/quota>;<https://drive.google.com/drive/u/0/folders/0b1musxyubqdfmi0dgdvti1nb2vzznj3v1z0bedrzuxirgjjdvhfburgnwxzru9jbzl5t1k>).

77. **Денисенко Н. Г.** Навчальна програма з дисципліни «Професійна мобільність вчителя фізичної культури та тренера» (для підготовки майбутніх учителів фізичної культури). Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 15 с.

**Відомості про апробацію результатів
дисертаційного дослідження**

№	Назва конференції	Місце та дата проведення	Форма участі
1.	VIII Всеукраїнська наук. -практ. Інтернет-конф. «Вектор пошуку в сучасному освітньому просторі»	Луцьк, 2020	Доповідь у форматі Zum публікація
2.	III Всеукраїнська наук.-метод. Інтернет-конф. «Актуальні проблеми іншомовної комунікації: лінгвістичні, методичні та соціально-психологічні аспекти»	Луцьк, 2020	Доповідь у форматі Zum публікація
3.	III Міжнародна науково-практична конференція «Fundamental and applied research in them odern world»	Boston, USA, 2020	публікація
4.	XII Міжнародна науково-практична конференція «Perspectives of world science and education»	Osaka, Japan. 2020	публікація
5.	XIII Міжнародна науково-практична конференція «Modern science: problems and innovations»	Stockholm, Sweden, 2020	публікація
6.	II Міжнародна науково-практична конференція «Science and education: problems, prospsects and innovations»	Kyoto, Japan, 2020	публікація
7.	III Всеукр. наук.-метод. інтернет-конф., «Актуальні проблеми іншомовної комунікації: лінгвістичні, методичні та соціально-психологічні аспекти»	Луцьк, 2020	доповідь, публікація
8.	VII Всеукраїнська наук.-практ.конф «Вектор пошуку в сучасному освітньому просторі»	Луцьк, 2019	доповідь, публікація
9.	I Міжнародна наук.-практ. конф «Виклики та парадокси соціальної взаємодії в постмодерному світі: лінгвістичний та психологічний аспекти»	Луцьк, 2019	Доповідь, тези
10.	VI Всеукраїнська наук.-практ. конф «Вектор пошуку в сучасному освітньому просторі»	Луцьк, 2019	Доповідь, тези

№	Назва конференції	Місце та дата проведення	Форма участі
11.	IV Всеукраїнська наук.-практ. конф «Вектор пошуку в сучасному освітньому просторі»	Луцьк, 2018	Доповідь, тези
12.	III Всеукраїнська наук.-практ. конф. з міжнарод «Актуальні проблеми педагогічної освіти: європейський і національний вимір»	Луцьк, 2018	Доповідь, тези
13.	I Міжнародна конференція «Pedagogy in EU countries and Ukraine at the modern stage»	Baltija Publishing, 2018	тези
14.	I Всеукраїнська наук.-практ. конф. «Інноваційні наукові дослідження у галузі педагогіки та психології»	Запоріжжя, 2018	публікація
15.	V Всеукраїнська наук.-практ. конф «Вектор пошуку в сучасному освітньому просторі»	Луцьк, 2018	доповідь, тези
16.	Міжнародна науково-практична конференція «Innovations and modern technology in the educational system: contribution of Poland and Ukraine»	Poland, Люблін 2018	публікація
17.	IV Міжнародна наук.-практ. конф «Лабіринти реальності»	Монреаль, 2018	публікація
18.	I Міжнародна наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми реформування системи виховання та освіти в Україні»	Луцьк, 2017	доповідь, тези
19.	II Всеукраїнська наук.-практ. конф. «Вектор пошуку в сучасному освітньому просторі»	Луцьк, 2017	доповідь, тези
20.	III Міжнародна науково-практ. конф. «Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі»	Одеса, 2017	тези
21.	II Міжнародна науково-практична конференція «Національна освіта в стратегіях соціокультурного вибору: теорія, методологія, практика»	Луцьк, 2016	доповідь, публікація
22.	Міжнародна конференція «Актуальні проблеми формування успішної особистості в сучасному освітньому просторі»	Вінниця, 2017	тези
23.	Міжнародна науково-практична конференція «Підготовка майбутніх	Бердянськ, 2017	публікація

№	Назва конференції	Місце та дата проведення	Форма участі
	педагогів у контексті стандартизації початкової освіти»		
24.	XV Міжнародна наук.-практ. конф. «Валеологія: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку»	Харків, 2017	публікація
25.	I Міжнародна наук.-практ. конф. «Національна освіта в стратегіях соціокультурного вибору: теорія, методологія, практика»	Луцьк, 2017	публікація доповідь
26.	I Всеукраїнська наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми фізичного виховання, спорту та туризму в сучасних умовах життя»	Луцьк, 2016	публікація доповідт
27.	Международна науч.-практ. конф. «Проблемы качества физкультурно-оздоровительной и здоровьезберегающей деятельности образовательных учреждений»	Екатеринбург, 2015	публікація

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

просп. Волі, 13, м. Луцьк, 43025, тел. (0332) 24-10-07, факс (0332) 72-01-23
e-mail: post@eenu.edu.ua, web: http://www.eenu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02125102

07.11.2019 № 03-28/01/2924 Г

на № _____ від _____

Г

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Денисенко Наталії Григорівни
на тему: «Теоретичні і методичні засади формування професійної мобільності
майбутніх учителів фізичної культури»
в освітній процес факультету фізичної культури, спорту та здоров'я
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

У результаті виконаної дослідницької роботи впродовж 2017-2019 навчальних років було впроваджено в освітній процес студентів третього та четвертого курсу денної форми навчання спеціальності «Фізичне виховання» (ОКР «бакалавр») факультету фізичної культури, спорту та здоров'я Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки цикл лекцій з навчальної дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання», на яких висвітлювалися теоретико-методичні засади формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури для потреб нової української школи. Автором було внесено такі рекомендації і пропозиції:

Назва пропозиції, форма впровадження, її характеристика	Наукова новизна та її значення, рекомендації щодо подальшого використання	Ефект від впровадження
Матеріал до лекцій і тестові завдання до практичних занять з навчальної дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання» для студентів третього та четвертого курсів спеціальності «Фізичне виховання»	Студенти СНУ імені Лесі Українки мали змогу отримати систематизовані знання з теоретико-методичних засад формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури. Зокрема, студенти проаналізували професійну мобільність як феномен у	У результаті викладання лекційного матеріалу студенти спеціальності «Фізичне виховання» факультету фізичної культури, спорту та здоров'я Східноєвропейського національного

<p>факультету фізичної культури, спорту та здоров'я, спрямований на вивчення теоретико-методичних засад формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.</p>	<p>контексті особистісних якостей майбутнього вчителя фізичної культури, які формуються в умовах оновленого освітнього простору. Визначили основні методологічні орієнтири в системі формування професійної мобільності, зокрема: 1) ідею гнучкості, ініціативності, свідоме ламання стереотипів; 2) ідею формування власного життєвого маршруту творчої спрямованості; 3) ідею оволодіння знаннями, уміннями і здібностями, необхідними для роботи за фахом при одночасній автономності і гнучкості в частині мобільного рішення професійних проблем різної складності. Матеріал пропонується для викладання у закладах вищої освіти як окремий модуль із дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання», або як окрема навчальна дисципліна «Професійна мобільність сучасного вчителя фізичної культури (тренера з виду спорту)».</p>	<p>університету імені Лесі Українки поглибили знання з теорії фізичного виховання, формування теоретико-методичних основ формування особистісної професійної мобільності в умовах закладу вищої освіти. Тестові завдання з модуля «Професійна мобільність сучасного вчителя фізичної культури (тренера з виду спорту)» дозволили виявити стан професійної обізнаності, можливості розширення власної освіти, світогляду, загальної культури, інтелектуального розвитку студента.</p>
--	---	--

Ректор

І. Я. Коцан

Бичук Олександр, 242068

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
“САМБІРСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕДЖ
ІМЕНІ ІВАНА ФІЛИПЧАКА”

вул. Івана Филипчика, 14, м.Самбір, Львівська область, 81400, тел. (03236)3-22-56, (03236) факс 3-35-20;
E-mail: pedcollege@ukr.net, код ЄДРПОУ 02137003

Від 05.06.2019 р. № 04-12/161

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Денисенко Наталії Григорівни на тему:
**«Теоретичні і методичні засади формування професійної мобільності майбутніх
учителів фізичної культури»**,
поданого на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю
13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

У результаті проведення дисертаційного дослідження Н.Г.Денисенко на тему: «Теоретичні і методичні засади формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури» було розроблено, науково обґрунтовано та експериментально перевірено авторську модель формування професійної мобільності сучасного вчителя фізичної культури, що формує заклад вищої освіти для потреб Нової української школи. Означена модель була впроваджена в освітній процес студентів III курсу Спеціальність 014.11 «Середня освіта (Фізична культура)», результатом стало сформованість готовності майбутніх учителів фізичної культури мобільно реалізовувати себе на ринку освітніх послуг.

Позитивно оцінюємо теоретично обґрунтовану Н.Г.Денисенко сутність та структуру готовності майбутніх вчителів фізичної культури проявляти особистісну мобільність у подальшій професійній діяльності, до якої увійшли взаємопов'язані, взаємозалежні та доповнюючі один одного мотиваційний, особистісний, діяльнісно-креативно-моделюючий, когнітивно-дивергентний, комунікативно-організаторський, стресостійкісний та процесуальний компоненти.

За результатами дисертаційного дослідження Н.Г.Денисенко була видана монографія «Андрагогічний підхід як базис формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури» (у тому числі і англійською мовою «Andragogic approach as a basis for the formation of professional mobility of future teachers of physical culture») в якій узагальнюється набутий досвід щодо застосування історико-філософської методології щодо системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури у закладах вищої освіти. Тому, що історія, на думку дисертантки, є тим науковим підґрунтям, в якому зберігаються цінні і перевірені часом погляди відомих дослідників освітніх перетворень. Історія, спонукала автора монографії до пошуку нових шляхів і форм досягнення поставлених наукових завдань.

Сучасний стан професійної підготовки здобувачів вищої освіти Спеціальності 014.11 «Середня освіта (Фізична культура)» визначався за результатами анкетування викладачів і студентів коледжу. Слід зауважити, що науковий інтерес студенти виявили щодо осмислення понять «мобільність», «професійна мобільність вчителя фізичної культури», «крос-

мобільність», «мобілізація власних ресурсів», «професійна компетентність як результат формування особистісної мобільності вчителя фізичної культури».

Впровадження результатів дослідження Н.Г.Денисенко відбувалося протягом 2017-2019 років на базі КЗЛОП «Самбірського педагогічного коледжу імені Івана Филипчак». Встановлено, що впровадження результатів означеного дисертаційного дослідження сприяло формуванню готовності майбутніх учителів фізичної культури проявляти особистісну мобільність на ринку освітніх послуг та формуванню професійної компетентності.

**Директор коледжу,
кандидат економічних наук**

В.П.Вантух

Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука»
Адреса: Україна, 33027, м. Рівне, вул. академіка Степана Дем'янчука, 4
тел./факс: (0362) 23-01-86
р/р 26003301587972 в Промінвестбанку м. Рівне, МФО 333335, код ЗКПО 24171048

The Higher Educational Establishment of private form of property «International University of Economics & Humanities named after academician Stepan Demianchuk»

Address: Ukraine, 33027, Rivne Academician Stepana Demianchuka street, 4
Tel/fax (0362) 23-01-86
26003301587972 in Prominvestbank Rivne, MFO 333335, kode 24171048

E-mail: mail@regi.rovno.ua

№ 031/301 від 09.12 2019 р.

ДОВІДКА

про апробацію та впровадження результатів дисертаційного дослідження Денисенко Наталії Григорівни на тему: «Теоретичні і методичні засади формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури», поданого на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Результати дисертаційного дослідження Н. Г. Денисенко «Теоретичні і методичні засади формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури», упроваджувалися в освітній процес ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університету імені академіка Степана Дем'янчука».

Викладачами факультету здоров'я, фізичної культури і спорту Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука у процесі викладання професійно-орієнтованих дисциплін використовувалися окремі теми методичних розробок докторанта, зокрема «Креативний підхід у системі підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання», «Вчитель фізичної культури нового покоління та його орієнтація на особистість», «Методологічні підходи у системі підготовки майбутніх учителів фізичної культури». Зазначені теоретичні і методичні розробки автора стали підґрунтям для розробки робочих програм викладачів з професійно зорієнтованих дисциплін, підготовки та публікацій власних методичних розробок та навчальних посібників.

Стан формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура) визначався за результатами анкетування студентів закладу. У результаті дослідження було підтверджено, що професійна мобільність майбутнього вчителя фізичної культури – це вияв його активності у професійній сфері, пов'язаний з такими якостями особистості, як адаптація, гнучкість, здатність влаштуватися на роботу, зберігати її або змінювати, успішно справлятися зі стресом, що виникає у зв'язку з цими змінами.

Дослідження Н. Г. Денисенко дозволили впровадити в навчальний процес модель формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, яка складається із цільового, методологічного, діяльнісно-стимулюючого та критеріально-коригуючого блоків.

Результати дослідження Н. Г. Денисенко отримало позитивну оцінку студентів та викладачів факультету здоров'я, фізичної культури і спорту Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука.

Апробація методичних матеріалів Н. Г. Денисенко дозволяє рекомендувати використовувати їх в освітньому процесі закладу вищої освіти фізкультурного спрямування.

Ректор

проф. А.С. Дем'янчук

ДОВІДКА

про апробацію та впровадження результатів дисертаційного дослідження
Денисенко Наталії Григорівни
на тему: «Теоретичні і методичні засади формування професійної мобільності
майбутніх учителів фізичної культури»,
поданого на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю
13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Результати дисертаційного дослідження Н. Г. Денисенко «Теоретичні і методичні засади формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури», упроваджувалися в освітній процес Харківського державного вищого училища фізичної культури № 1 протягом 2016-2019 навчальних років.

Викладачами циклової комісії училища у процесі викладання професійно-орієнтованих дисциплін використовувалися окремі теми методичних розробок докторанта, зокрема «Легка атлетика в школі», «Вчитель фізичної культури нового покоління та його орієнтація на особистість».

Сучасний стан професійної підготовки здобувачів освіти спеціальність 017 Фізична культура і спорт визначався за результатами анкетування викладачів і студентів закладу.

У результаті дослідження було підтверджено необхідність трансформації змісту вищої освіти майбутніх учителів фізичної культури з мобільною квінтесенцією з урахуванням особливостей наукової, практичної і професійної діяльності на сучасному ринку освітніх послуг. Доповнення змісту навчальних курсів матеріалами дослідження сприяло розширенню практичних навичок студентів училища з проблеми формування особистісної мобільності.

Дослідно експериментальна робота Н.Г. Денисенко дозволила розробити, та експериментально перевірити модель формування професійної мобільності майбутніх фахівців для галузі фізичної культури та спорту.

Загалом, дослідження Н.Г. Денисенко отримало позитивну оцінку студентів та викладачів училища та являє собою значний внесок у розвиток вітчизняної педагогічно-спортивної науки.

Апробація методичних матеріалів Н.Г. Денисенко дозволяє рекомендувати використовувати їх в освітньому процесі Харківського державного вищого училища фізичної культури № 1.

Директор училища
Ю.В. Назаренко
Заслужений працівник фізичної культури,
Заслужений тренер України з вільної боротьби

07.05.2020

№ 09-20/147

УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ЛУЦЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕДЖ»
ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ**

✉ 43010 м. Луцьк, проспект Воли, 36 E-mail:lpk@ua.fm ☎ (0332) 77-06-59

P/рUA178201720344290001000031375 у ДКСУ м. Київ, МФО 803014, код 02126107

№ 362/11

«СЛ» листопада 2020

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Денисенко Наталії Григорівни

**на тему «Теоретичні і методичні засади формування професійної
мобільності майбутніх учителів фізичної культури»**

Упродовж 2019–2021 років в освітній процес професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, яка здійснювалась на кафедрі фізичної культури факультету початкової освіти та фізичної культури Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, впроваджувалися результати дослідження Денисенко Наталії Григорівни.

Застосування авторського підходу при вивченні дисциплін професійної підготовки «Теорія і методика фізичного виховання. Основи педагогічної майстерності», «Професійна мобільність вчителя фізичної культури та тренера», «Мобільність спортсменів» сприяло формування майбутніх учителів фізичної культури, спроможних до продуктивної роботи в умовах Нової української школи, здатних до формування здорової генерації школярів.

Під час навчальних занять використовувалась низка авторських навчально-методичних посібників, зокрема, «Особистісно зорієнтоване фізичне виховання у Новій українській школі», Робочий зошит-практикум з дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання», «Формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури: методологічний аспект».

Загальний висновок: матеріали дослідження Денисенко Наталії Григорівни сприяють підвищенню ефективності професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Ректор

Петро БОЙЧУК

вул. Карбишева, 2, м. Луцьк, 43023, тел. +38(0332) 28-55-90.
E-mail: recreation-lutsk@ukr.net, Ідентифікаційний код 34310305

№ 83 від 22.10. 2019 року

ДОВІДКА

про апробацію та впровадження результатів дисертаційного дослідження
Денисенко Наталії Григорівни
на тему: «Теоретичні і методичні засади формування професійної мобільності
майбутніх учителів фізичної культури»,
поданого на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю
13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Результати дисертаційного дослідження Н. Г. Денисенко «Теоретичні і методичні засади формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури», упроваджувалися в освітній процес Луцького коледжу рекреаційних технологій і права.

Викладачами циклової комісії коледжу у процесі викладання професійно-орієнтованих дисциплін використовувалися окремі теми методичних розробок докторанта, зокрема «Креативний підхід у системі підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання», «Вчитель фізичної культури нового покоління та його орієнтація на особистість», «Методологічні підходи у системі підготовки майбутніх учителів фізичної культури». Зазначені теоретичні і методичні розробки автора стали підґрунтям для розробки робочих програм викладачів з професійно зорієнтованих дисциплін, підготовки та публікацій власних методичних розробок та навчальних посібників.

Сучасний стан формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури коледжу спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура) визначався за результатами анкетування викладачів і студентів закладу. У результаті дослідження було підтверджено, що професійна мобільність майбутнього вчителя фізичної культури - це вияв його активності у професійній сфері, пов'язаний з такими якостями особистості, як адаптація, гнучкість, здатність влаштуватися на роботу, зберігати її або змінювати, успішно справлятися зі стресом, що виникає у зв'язку з цими змінами.

Дослідно експериментальна робота Н.Г.Денисенко дозволила розробити, та експериментально перевірити модель формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, яка складається із цільового, методологічного, діяльнісно-стимулюючого та критеріально-коригуючого блоків.

Загалом, дослідження Н.Г.Денисенко отримало позитивну оцінку студентів та викладачів коледжу та являє собою значний внесок у розвиток вітчизняної педагогічно-спортивної науки.

Апробація методичних матеріалів Н.Г.Денисенко дозволяє рекомендувати використовувати матеріали дослідження в освітній процес у закладах вищої освіти фізкультурного спрямування.

Директор коледжу,
кандидат технічних наук

В. О. Ліщина

УКРАЇНА
Тернопільська обласна рада
Кременецька обласна гуманітарно-
педагогічна академія
ім. Тараса Шевченка
Вул. Ліцейна, 1, м. Кременець,
Тернопільська обл., 47003
тел/факс: (035-46) 2-19-91
ел. пошта: kgpa@ukrpost.ua

UKRAINE
Ternopil Regional Council
Taras Shevchenko Regional Humanitarian-
Pedagogical Academy of Kremenets
1, Litseina St. Kremenets,
Ternopil Region, 47003
phone/fax: (035-46) 2-19-91
e-mail: kgpa@ukrpost.ua

№ 05-06/113

« 10 » 09 2019 р.

ДОВІДКА

про апробацію та впровадження результатів дисертаційного дослідження

Денисенко Наталії Григорівни

на тему: «Теоретичні і методичні засади формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури»,

поданого на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

У період з 2017 року по 2019 рік в освітній процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури, який здійснювався на факультеті фізичного виховання та біології Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка, впроваджувалися результати наукового дослідження Н.Г.Денисенко, завідувача заочного відділення Луцького педагогічного коледжу, кандидата педагогічних наук, доцента.

У результаті виконаної дослідницької роботи впродовж 2017-2019 навчальних років було впроваджено в освітній процес підготовки студентів третього та четвертого курсу денної форми навчання цикл лекцій з навчальної дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання», Тестові завдання «Професійна мобільність сучасного вчителя фізичної культури (тренера з виду спорту)» та Навчальний посібник «Вчитель фізичної культури нового покоління та його орієнтація на особистість» у яких висвітлювалися теоретико-методичні засади формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури для потреб нової української школи. Автором було внесені такі рекомендації і пропозиції:

Назва пропозиції, форма впровадження, її характеристика	Наукова новизна та її значення, рекомендації щодо подальшого використання	Ефект від впровадження
Лекції з навчальної дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання»	Студенти гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка мали змогу отримати систематизовані знання з теоретико-методичних засад формування професійної мобільності	Орієнтаційні і роз'яснюючі лекції дозволили репрезентувати концепт «професійна мобільність» в історичному дискурсі

<p>Тестові завдання з модуля «Професійна мобільність сучасного вчителя фізичної культури (тренера з виду спорту)» для студентів третього і четвертого курсу до яких були включені питання, пов'язані з формуванням професійної мобільності вчителя фізичної культури</p>	<p>майбутніх учителів фізичної культури</p>	<p>Тестові завдання з модуля «Професійна мобільність сучасного вчителя фізичної культури (тренера з виду спорту)» дозволили виявити стан професійної обізнаності, можливості розширення власної освіти, світогляду, загальної культури, інтелектуального розвитку студента</p>
<p>Навчальний посібник «Вчитель фізичної культури нового покоління та його орієнтація на особистість» для студентів третього курсу</p>	<p>Студенти мали змогу визначити основні методологічні орієнтири в системі формування професійної мобільності, зокрема:</p> <p>1) сучасні вимоги роботодавців щодо сформованих ключових, базових та спеціальних компетенцій вчителя фізичної культури, набутих в освітній установі, пов'язаних зі спроможністю працювати з високою продуктивністю;</p> <p>2) ідея формування інформаційної культури як складової професійної мобільності сучасного вчителя фізичної культури, що включає його вміння систематично підвищувати свою кваліфікацію; вдосконалювати педагогічну майстерність; застосовувати раціональні прийоми пошуку, аналізу, відбору, систематизації, узагальнення та використання професійної інформації.</p>	<p>Навчальний посібник «Вчитель фізичної культури нового покоління та його орієнтація на особистість» дозволив сформувати особистісну думку студента про те, що професійна мобільність вчителя фізичної культури може бути суттєвим фактором його професійної успішності та умовою конкурентоспроможності на сучасному ринку оздоровчих і освітніх послуг</p>

Для встановлення сучасного стану формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури Н.Г.Денисенко було проведено анкетування бакалаврів спеціальності 014 Середня освіта, предметна спеціалізація 014.11 Фізична культура та викладачів з професійно орієнтованих дисциплін.

Одержані результати дозволяють зробити висновок про доцільність подальшого впровадження теоретичних і практичних матеріалів докторанта Н.Г.Денисенко в освітній процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Завідувач кафедри спортивних ігор та туризму
Кременецької обласної гуманітарно-
педагогічної академії ім. Тараса Шевченка,
кандидат наук з фізичного виховання та спорту,
доцент

 Голуб Віктор Анатолійович

Проректор з наукової роботи Кременецької
обласної гуманітарно-педагогічної академії ім.
Тараса Шевченка, доктор педагогічних наук,
професор

 Бенера Валентина Єфремівна

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА**

01601, м.Київ-30, вул. Пирогова, 9

Телефон 234-11-08

E-mail: rector@npu.edu.ua; код ЄДРПОУ 02125295

27.01.2021 р. № 94

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Денисенко Наталії Григорівни на тему «Теоретичні і методичні засади формування
професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури», поданого на здобуття
наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Упродовж 2017 – 2021 навчальних років в освітній процес професійної підготовки
майбутніх учителів фізичної культури, яка здійснювалась на факультеті фізичного
виховання, спорту і здоров'я Національного педагогічного університету імені
М.П. Драгоманова, впроваджувалися результати дослідження Денисенко Наталії
Григорівни.

Денисенко Н.Г. розроблено та експериментально перевірено систему формування
професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури яка складається з
авторської концепції, цільового, теоретико-методологічного, змістового, організаційно-
діяльнісного та діагностично-результативного блоків моделі системи та дидактичного
супроводу, що визначають зміст формування професійної мобільності здобувачів вищої
освіти першого (бакалаврського) рівня зі спеціальності 014 Середня освіта (фізична
культура).

Виявлено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування професійної
мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

На практичних заняттях зі студентами факультету фізичного виховання, спорту і
здоров'я використовувалися навчально-методичні посібники: «Англійська мова за
професійним спрямуванням (для майбутніх учителів фізичної культури); «Рухливі ігри в
Новій українській школі»; «Виховання компетентної особистості на уроках фізичної
культури засобами Smart-технологій», «Уроки фізичної культури в Новій українській
школі», «Формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури в 2-х
серіях. Серія. 1. «Історико-педагогічний аспект», Серія 2. «Методологічний аспект», які
розроблені Денисенко Наталією Григорівною.

Для визначення рівнів сформованості професійної мобільності майбутніх учителів
фізичної культури застосовувався діагностичний комплекс: «Мобі»-2020.

Результати дослідження Денисенко Наталії Григорівни є важливими для ефективного
формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури та можуть
використовуватися для якісної професійної підготовки здобувачів вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня зі спеціальності 014 Середня освіта (фізична культура) у закладах
вищої освіти.

Проректор з наукової роботи

Завідувач кафедри фізичної реабілітації

Г.М.Торбін

Л.П. Сущенко

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

вул. Нагірна, 13, м. Вінниця, 21019, тел. (0432) 55-68-99, тел. (0432) 55-68-92
e-mail: vgrp@ua.fm, vgrp_nav@ua.fm Код ЄДРПОУ 05486450

«07» травня 2019 р. № 99/01-07

На № _____ від «__» _____ 20__ р.

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження Денисенко Наталії Григорівни на тему: «Теоретичні і методичні засади формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури», поданого на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

В освітній процес Вінницького обласного Комунального гуманітарно-педагогічного коледжу протягом 2016-2019 років впроваджувалися результати наукових досліджень Денисенко Наталії Григорівни відповідно до завдань дисертаційного дослідження, пов'язаного з теоретичними і методичними засадами формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

Мета роботи полягала у розробці, науковому обґрунтуванні та експериментальній перевірці системи формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури у закладах вищої освіти.

Сучасний стан професійної підготовки здобувачів вищої освіти спеціальність 014 «Середня освіта (фізична культура)» визначався за результатами анкетування викладачів і студентів коледжу.

У результаті дослідження було підтверджено необхідність трансформації змісту вищої освіти майбутніх учителів фізичної культури з мобільною квінтесенцією з урахуванням особливостей наукової, практичної і професійної діяльності на сучасному ринку освітніх послуг.

Мобільність розглядається Н.Г.Денисенко як феномен в контексті особистісних якостей майбутнього вчителя фізичної культури, які формуються в умовах освітнього простору. У дисертації доведено, що основними методологічними орієнтирами, на які спирається дослідниця, є: 1) ідея гнучкості, ініціативності, свідоме ламання стереотипів, побудова власного життєвого маршруту творчої спрямованості, володіння знаннями, уміннями і здібностями, необхідними для роботи за фахом при одночасній автономності і гнучкості в частині рішення професійних проблем; 2) ідея унікальності внутрішнього світу майбутнього вчителя фізичної культури, який базується на саморозвитку та

самоактуалізації в умовах швидкої зміни статусу в професійному середовищі під впливом обставин діяльності та взаємодії суб'єктів; 3) ідея мобілізації власних ресурсів з метою переміщення та адаптації до нового професійного оточення.

З метою підвищення якості формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури у Вінницькому обласному Комунальному гуманітарно-педагогічному коледжі застосовувалися навчальні посібники: «Вчитель фізичної культури нового покоління та його орієнтація на особистість»; «Фізичне виховання в Новій українській школі»; «Професійна мобільність педагога – запорука його професійного успіху».

Дослідно експериментальна робота Н.Г.Денисенко дозволила розробити, та експериментально перевірити модель формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури.

Одержані позитивні результати свідчать про доцільність і більш широке впровадження теоретичних і практичних доробок Н.Г.Денисенко в діяльність закладів вищої освіти.

Директор коледжу

К. Ф. Войцехівський

- К. Ф. Войцехівський

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «БАХМУТСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕДЖ»
вул. Благовіщенська, 43 м. Бахмут, 84500, факс: (06274) 2-34-72
web: [http:// bpk.org.ua/](http://bpk.org.ua/) e-mail: artped@ukr.net код ЄРДПОУ 02135827

28.05.2019 № 91
на № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Денисенко Наталії Григорівни
**«Теоретичні і методичні засади формування професійної мобільності майбутніх
учителів фізичної культури»,**
поданого на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю
13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Результати дисертаційного дослідження упроваджувалися в освітній процес
Комунального закладу «Бахмутський педагогічний коледж» протягом 2016-2019 років.

Зокрема, окремі положення дисертаційного дослідження впроваджувались при
викладанні курсу «Теорія і методика фізичного виховання» для студентів, які навчаються на
спеціальності «Середня освіта» (фізичне виховання).

Також в освітньому процесі коледжу пройшов апробацію навчально-методичний
комплекс до якого входять навчально-методичні посібники : «Вчитель фізичної культури
нового покоління та його орієнтація на особистість»; «Фізичне виховання в Новій
українській школі»; «Креативний підхід у процесі викладання фізичної культури в закладах
загальної середньої освіти».

Мобільність розглядається Н.Г.Денисенко як феномен в контексті особистісних
якостей майбутнього вчителя фізичної культури, які формуються в умовах освітнього
простору. У дисертації доведено, що основними методологічними орієнтирами, на які
спирається дослідниця, є: ідея гнучкості, ініціативності, свідоме ламання стереотипів,
побудова власного життєвого маршруту творчої спрямованості, володіння знаннями,
уміннями і здібностями, необхідними для роботи за фахом при одночасній автономності і
гнучкості в частині рішення професійних проблем

Сучасний стан професійної підготовки здобувачів вищої освіти спеціальність 014
«Середня освіта (фізична культура)» визначався за результатами анкетування викладачів і
студентів коледжу. В ході експериментального дослідження зроблено висновки про
ефективність упровадження запропонованих навчально-методичних матеріалів, а з'ясовані
здобувачем перспективи розвитку професійної мобільності майбутніх учителів фізичної
культури сприяють удосконаленню освітнього процесу у Бахмутському педагогічному
коледжі.

Запропоновані матеріали сприяли організації освітнього і науково-методичного
супроводу професійного розвитку майбутніх учителів фізичної культури, розвитку
професійної майстерності, особистісної мобільності та педагогічного професіоналізму що є
актуальним на сучасному ринку освітніх послуг. Змістове наповнення методичного
забезпечення дозволяє рекомендувати запропоновані матеріали при підготовці майбутніх
учителів фізичної культури зокрема проблеми формування їхньої особистісної
мобільності.

В. о. директора

Handwritten signature

Мащенко Н. Б.

АКАДЕМІЯ РЕКРЕАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І ПРАВА

вул. Карбишева, 2, м. Луцьк, Україна, 43023, тел./факс (0332) 280197

№ 4-21/02/2013

ДОВІДКА

Л.Л. Стасюк 06.10.2013

про апробацію та впровадження результатів дисертаційного дослідження

Денисенко Наталії Григорівни

на тему: **«Теоретичні і методичні засади формування професійної
мобільності майбутніх учителів фізичної культури»**,

поданого на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за
спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Результати дисертаційного дослідження Н.Г.Денисенко з теми «Теоретичні і методичні засади формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури», були впроваджені та нині використовуються у системі підготовки майбутніх учителів фізичної культури спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура) ПВНЗ «Академія рекреаційних технологій і права» при викладанні професійно орієнтованих дисциплін з метою удосконалення підготовки сучасного покоління учителів означеного фаху.

Упровадження в освітній процес окремих модулів авторського спецкурсу дисертантки «Професійна мобільність сучасного вчителя фізичної культури (тренера)» сприяло розширенню та поглибленню знань студентів академії не лише про особливості обраної професії, але й проявляти здатність успішно переключатися на іншу діяльність або змінювати види діяльності, конкурувати на ринку праці та відмовлятися від стереотипів і шаблонів у професійній сфері.

В освітній процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури також було впроваджено «Щоденник студента-практиканта» та «Завдання для самостійної роботи студента» і «Методичні рекомендації щодо їх виконання», які знайшли схвальну оцінку як викладачів з питань організації практики, так і студентів 3-4-х курсів.

Для встановлення сучасного стану формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури Н.Г.Денисенко було проведено анкетування майбутніх учителів фізичної культури та викладачів, які викладають професійно орієнтовані дисципліни.

Апробація результатів дослідження підтверджує їх теоретичну і практичну спрямованість, доводить доцільність подальшого їх впровадження з метою формування особистісної професійної мобільності студентів академії. Дослідно експериментальна робота Н.Г.Денисенко також дозволила розробити, та експериментально перевірити модель формування професійної мобільності майбутніх учителів фізичної культури, яка складається із цільового, методологічного, діяльнісно-стимулюючого та критеріально-коригуючого блоків.

Одержані результати дозволяють зробити висновок про доцільність подальшого впровадження теоретичних і практичних матеріалів докторанта.

В.о. ректора Приватного вищого навчального закладу
«Академія рекреаційних технологій і права»

Л. Л. Стасюк